

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Π.Μ.Σ. ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ : ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ
ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ JEAN MONNET)**

**ΜΑΡΙΑ ΓΑΡΥΦΑΛΛΟΥ
Α.Μ. 1205Μ036**

**Περιβάλλον και Μνημεία Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Οι ελληνικοί χερσαίοι και υποθαλάσσιοι αρχαιολογικοί θησαυροί**

Επιβλέπων καθηγητής : ΓΡ. ΤΣΑΛΤΑΣ

Αθήνα, 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ	6
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΕΙΛΕΣ	11
1.1 Η έννοια του περιβάλλοντος	11
1.2 Η προσβολή του περιβάλλοντος	12
1.3 Η προστασία του περιβάλλοντος	12
1.4 Υποβάθμιση πλανητικού οικολογικού συστήματος	15
1.4.1 Φαινόμενο του θερμοκηπίου	15
1.4.2 Τήξη των πάγων	30
1.4.3 Ατμοσφαιρική ρύπανση	38
1.4.4 Απειλούμενα είδη	44
1.4.5 Υδάτινοι πόροι	49
1.4.6 Ευτροφισμός	51
1.4.7 Αμαζόνιος	52
1.4.8 Ηφαίστεια	54
1.4.9 Οι επιπτώσεις της υποβάθμισης	55
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΙΑ	58
2.1 Πολιτισμός	58
2.2 Πολιτιστική κληρονομιά	59
2.3 Προστασία πολιτιστικού περιβάλλοντος	60
2.4 Θεσμική οργάνωση	65
2.4.1 Η Σύμβαση της Χάγης για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης (1954)	65
2.4.2 Η Σύμβαση σχετικά με τα ληπτέα μέτρα για την απαγόρευση και παρεμπόδιση της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβίβασης της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών (παρίσι 1970)	68
2.4.3 Η Σύμβαση για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς (1972)	68
2.4.4 Η Σύμβαση για την προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς (2001)	73

2.5	Κατάλογος παγκόσμιας κληρονομιάς-πολιτιστικές θέσεις καταλόγου	73
2.6	Παροχή βοήθειας-διεθνής εκστρατεία	74
2.7	Σχέση ανθρώπου, περιβάλλοντος (φυσικού και πολιτιστικού) και ιστορίας	80
2.8	Δράση για την προστασία	86
2.8.1	Συμβούλιο της Ευρώπης. Ευρωπαϊκή σύμβαση για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (Λονδίνο 1969)	86
2.8.2	Συμβούλιο της Ευρώπης. Σύμβαση για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης (Γρανάδα 1985)	87
2.8.3	Ευρωπαϊκή Ένωση	88
2.8.4	Περιφερειακές δράσεις	92
2.8.5	Η νομική σύμβαση για την παράνομη διακίνηση (UNIDROIT)	93
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΥΠΟΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ		96
3.1	Η έννοια της θάλασσας	96
3.1.1	Οι βιοκοινότητες	97
3.2	Οι ζώνες εθνικής δικαιοδοσίας	98
3.3	Οι αρχαιολογικοί και ιστορικοί θησαυροί στα πλαίσια του Δικαίου της Θάλασσας	99
3.4	Ορισμός θαλάσσιας ρύπανσης	101
3.4.1	Μορφές και πηγές της θαλάσσιας ρύπανσης	101
3.5	Θεσμική αντιμετώπιση	104
3.6	Η έννοια της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας για το διεθνές καθεστώς του βυθού των θαλασσών και των ωκεανών	105
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ		106
4.1	Αρχαιολογία, αρχαιολογική έρευνα πεδίου, αρχαιολογική πολιτική, ανασκαφές	106
4.2	Η ιστορία της αρχαιολογίας	107
4.3	Περιβαλλοντική αρχαιολογία	109
4.4	Τα φυσικά μνημεία της Ελλάδας	110
4.4.1	Αρχαία μεταλλεία, λατομεία, φαράγγια	110
4.4.2	Σπήλαια	113
4.4.3	Παλαιοντολογικά	115
4.4.4	Γεωλογικά τοπία	115

4.4.5	Ηφαίστεια	116
4.4.6	Καταρράκτες	118
4.4.7	Παγετώνες	118
4.4.8	Λοιποί γεωλογικοί σχηματισμοί	119
4.5	Φάροι	120
4.6	Προστασία αρχαιοτήτων, νόμος 3028 / 2002	120
4.7	Αρχαιολογική υπηρεσία	122
4.8	Ελληνική πολιτιστική πολιτική	127
4.9	Δράση Υπουργείου Εξωτερικών	132
4.10	Επιστροφή αρχαιολογικών θησαυρών	134
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΕΡΣΑΙΑ ΚΑΙ ΥΠΟΒΡΥΧΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ		138
5.1	Τα Ελληνικά μνημεία στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς	138
5.2	Ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι	154
5.3	Υπηρεσίες έρευνας και προστασίας εναλίων αρχαιοτήτων	155
5.4	Τα μεγάλα ναυάγια στην Ελλάδα	157
5.5	Αρχαία ναυάγια στη Μεσόγειο	166
5.6	Μεγάλοι κίνδυνοι	169
ΕΠΙΛΟΓΟΣ		174
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ		178
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1		178
Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage (Paris, 1972)		178
Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage (Paris, 2001)		183
Κατάλογος Συμβαλλόμενων Μερών		191
Unesco Universal Declaration on Cultural Diversity		191
Unesco 28 COM 15B.37 15B.71		193
Budapest Declaration on World Heritage		194
Πολιτιστικές Θέσεις του Καταλόγου της Παγκόσμιας Κληρονομιάς έως το 1993		195
The World Heritage List (181 properties)		197

Κατάλογος Παγκόσμιας Κληρονομιάς : Πολιτιστικές και Μεικτές Θέσεις (έως το 1993)	212
Συνεδριάσεις Επιτροπής Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς	220
New Inscribed Properties	221
World Heritage in Danger List	221
Διεθνείς Εκστρατείες Διάσωσης	222
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2	223
Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο (Φλωρεντία 2000)	223
Ευρωπαϊκή Ένωση Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα	226
Ευρωπαϊκή Ένωση Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 3911/92 του Συμβουλίου της 9 ^{ης} Δεκεμβρίου 1992 σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών (ΕΕ αριθ. L 395 της 13.12.1992, σ.1)	227
Οδηγία 93/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 15 ^{ης} Μαρτίου 1993 σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών που έχουν παράνομα απομακρυνθεί από το έδαφος κράτους μέλους (ΕΕ αριθ. L 74 της 27.3.1993, σ. 74)	228
Ευρωμεσογειακή συνεργασία Δήλωση της Ευρωμεσογειακής Συνεδρίασης των Υπουργών Πολιτισμού για την Πολιτιστική Κληρονομιά (Μπολόνια, 22-23 Απριλίου 1996)	230
Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2000/2036(INI))	230
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3	233
Πίνακας Εθνικών Νομοθεσιών	233
Συνοπτικά αποτελέσματα της 4 ^{ης} έκθεσης της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την κλιματική αλλαγή (IPCC) για την Ευρώπη, τη Μεσόγειο και την Ελλάδα	240
Η Χάρτα Πολιτισμικού Τουρισμού. Διαχείριση του Τουρισμού σε Περιοχές με Σημαντική Πολιτιστική Κληρονομιά	242
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4	246
Άρθρο 24 - Προστασία του περιβάλλοντος	246
The Ancona Declaration	246
Ελλάδα-Ρωσία (1993) Συμφωνία συνεργασίας στον τομέα της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς Μεταξύ της Κυβέρνησεως της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησεως της Ρωσικής Ομοσπονδίας (1993)	248
Παρουσίαση σχεδίου νόμου για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών	249
Έδρες-Τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών σε Πανεπιστήμια του Εξωτερικού (2000)	251
ΕΛΚΕΘΕ Ερευνητικό σκάφος «Αιγαίο»	256

Ερευνητικό σκάφος «Φιλία»	257
Βαθυσκάφος «Θέτις»	258
ROV MAX ROVER	258
ROV SUPER ACHILLES	259
Ακρόπολη-Χρονολογίες σταθμοί	259
1975-2004 Μελέτες, έρευνες, έργα στην Ακρόπολη, Χρονολόγιο	259
Μάρμαρα Παρθενώνα : Ο λόγος της Μελίνας Μερκούρη στην Oxford Union	263
Σύσταση σχετικά με το αίτημα της Ελλάδας για την επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα (1996)	266
Υπόμνημα για τα Μάρμαρα του Παρθενώνα	267
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	269
A. Ξενόγλωσση	269
α. Βιβλία	269
β. Άρθρα	269
B. Ελληνόγλωσση	269
α. Βιβλία	269
β. Άρθρα	272
Γ. Πρωτογενείς πηγές και Συλλογές κειμένων	272
Δ. Φιλμογραφία	274
Ε. Ηλεκτρονικές διευθύνσεις	274
Z. Πηγές για τις φωτογραφίες	275

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

A.Z.E.	: Alliance for Zero Extinction
C.I.P.A.	: International Committee for Documentation of Cultural Heritage
I.C.A.H.M.	: International Committee on Archaeological Heritage Management
I.C.C.R.O.M.	: International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property
I.C.O.M.	: International Council of Museums
I.C.O.M.O.S.	: International Council on Monuments and Sites
I.I.C.	: International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works
I.P.C.C.	: Intergovernmental Panel on Climate Change
I.S.P.R.S.	: International Society of Photogrammetry and Remote Sensing
I.U.C.N.	: International Union for Conservation of Nature
N.O.A.A.	: National Oceanic and Atmospheric Administration
O.W.H.C.	: Organization of World Heritage Cities
T.I.C.C.I.H.	: International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage
U.N.E.S.C.O.	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
W.H.C.	: World Heritage Committee
W.W.F.	: World Wide Fund
E.E.	: Ευρωπαϊκή Ένωση
E.E.A.	: Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων
ΕΛ.ΚΕ.Θ.Ε.	: Ελληνικό Κέντρο Θαλασσίων Ερευνών
E.O.Π.	: Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος
E.Σ.Μ.Α.	: Επιτροπή Συντήρησης των Μνημείων της Ακρόπολης
H.Π.Α.	: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
I.ΕΝ.Α.Ε.	: Ινστιτούτο Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών
Κ.Α.Σ.	: Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο
N.Π.Ι.Δ.	: Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
Ο.Α.Σ.Ε.	: Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη
Ο.Η.Ε.	: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΣτΕ	: Συμβούλιο της Επικρατείας
Σ.Τ.Λ.	: Στρατηγική της Λισσαβόνας
T.A.Π.Α.	: Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων
Υ.Π.Ε.ΧΩ.ΔΕ.	: Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
ΥΠ.ΠΟ	: Υπουργείο Πολιτισμού

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στις 16.09.1987 οι εκπρόσωποι 24 κρατών υπέγραψαν το Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ, με το οποίο δεσμεύτηκαν να περιορίσουν τις χημικές ουσίες που καταστρέφουν το στρώμα του όζοντος. Είκοσι χρόνια αργότερα το πρόβλημα δεν λύθηκε και προστέθηκε και νέο, η αλλαγή του κλίματος. Επιπροσθέτως η υπογραφή του Πρωτοκόλλου του Κιότο και τα οριζόμενα στις διατάξεις του για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου δεν αναχαίτισαν τον κίνδυνο. Η αλαζονική συμπεριφορά του ανθρώπου απέναντι στο φυσικό περιβάλλον, η απομύζηση φυσικών πόρων, η στην κυριολεξία αποστράγγιση του πλανήτη δίνουν πλέον ξεκάθαρα τα μηνύματα. Ο χάρτης της Γης θα αναδιαμορφωθεί. Η αλλαγή του κλίματος αποτελεί παγκόσμιο πρόβλημα και οι ειδικοί χτυπούν ήδη συναγερμό. Ο Αλ Γκορ σημείωσε χαρακτηριστικά ότι *«Η υπόθεση της αλλαγής του κλίματος δεν αποτελεί πολιτικό αλλά ηθικό ζήτημα. Οι κλιματολογικές αλλαγές αποτελούν τη μεγαλύτερη απειλή για τον πολιτισμό μας»*.

Στη Βαλένθια το Νοέμβριο του 2007 έλαβαν χώρα διεργασίες της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή των Ηνωμένων Εθνών (IPCC) και 130 κρατικών αντιπροσωπειών για την καταγραφή σε μορφή περίληψης επιστημονικών μελετών σχετικά με το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Οι ειδικοί αισιοδοξούν ότι το κείμενο θα αποτελέσει οδηγό για τις αποφάσεις που θα ληφθούν, παρά τις αντιδράσεις που ήδη έχουν εκφραστεί για χρησιμοποίηση στοιχείων από παλαιότερες μελέτες. Η επικείμενη σύνοδος του ΟΗΕ για το φαινόμενο του θερμοκηπίου στο Μπαλί το Δεκέμβριο φιλοδοξεί να ανανεώσει τις ελπίδες για την εξεύρεση διεξόδων και λύσεων στο πρόβλημα και να έχει περισσότερους και πιο αποφασιστικούς συμμάχους από τις προηγούμενες προσπάθειες.

Η Ελλάδα φημίζεται για το φυσικό περιβάλλον, με την έντονη γεωμορφολογία γεμάτη αντιθέσεις και τις περιοχές υψηλής οικολογικής αξίας. Ατέλειωτα χιλιόμετρα ακτών, λίμνες και ποτάμια, επιβλητικά βουνά, βιότοποι, δρυμοί και οικοσυστήματα μοναδικής ομορφιάς, υπέροχα φυσικά δημιουργήματα εφοδίασαν τη χώρα με εντυπωσιακά τοπία, στα οποία παρατηρείται διασπορά τεχνουργημάτων με ιδιαίτερη πολιτιστική σημασία και καλλιτεχνική αξία. Τα μνημεία αποτελούν παράγοντες ακτινοβολίας, πολύτιμα ευρήματα που μεταφέρουν τη μορφή και τη λειτουργία του συνόλου, από το οποίο προέρχονται.

Το φυσικό και το πολιτιστικό περιβάλλον αποτελούν αλληλένδετα στοιχεία, ο πολιτισμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με το χώρο ως φυσικό περιβάλλον. Τα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς και το περιβάλλον αποτελούν εθνικό κεφάλαιο, πόρους μοναδικούς και αναντικατάστατους. Το Σύνταγμα της Ελλάδος θεωρεί ένα σύνολο το φυσικό και το πολιτιστικό περιβάλλον και έτσι το αντιμετωπίζει. Η προστασία τους αποτελεί υποχρέωση,

δικαίωμα και σοβαρή δέσμευση. Η διάσωση και διατήρηση των σημαντικότερων ανθρωπίνων δημιουργημάτων και φυσικών οικοσυστημάτων αποτελεί επιτακτική ανάγκη, καθώς απειλούνται όχι μόνο από τη φυσική φθορά λόγω χρόνου, την κλοπή και διακίνησή τους, τη λεηλασία τους σε περιόδους πολέμου, αλλά και από την κλιματική αλλαγή και τις συνέπειές της.

Η προσπάθεια της Unesco ήδη από τη δεκαετία του 1970 για την προστασία και διάσωση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς των λαών αποτυπώνει την ευαισθησία και την κινητοποίηση, σε βάσεις συνεργασίας και αλληλεγγύης των κρατών μελών και καταδεικνύει ότι το πρόβλημα λαμβάνει παγκόσμια διάσταση. Οι πρώτες προσπάθειες οδηγούν στην υιοθέτηση της *Σύμβασης σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για την απαγόρευση και παρεμπόδιση της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβίβασης της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών (Παρίσι 1970)* και της *Σύμβασης για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς (Παρίσι 1972)*, οι οποίες εμπλουτίζονται από μια σειρά συστάσεων για θέματα προστασίας της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Τα επόμενα χρόνια ακολουθούν η *Σύμβαση για την προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς (Παρίσι 2001)* και η *Σύμβαση για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (Παρίσι 2003)* για να συνδράμουν τις προσπάθειες προστασίας σε πιο εξειδικευμένα πολιτιστικά πεδία.

Για την προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς κινητοποιούνται και άλλοι διεθνείς οργανισμοί, όπως ο Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών με τη *Σύμβαση για την προστασία της αρχαιολογικής, ιστορικής και καλλιτεχνικής κληρονομιάς των αμερικανικών κρατών (Σαν Σαλβαδόρ 1976)*, ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) με το *Έγγραφο σχετικά με την πολιτιστική κληρονομιά των κρατών που συμμετέχουν στον ΟΑΣΕ (Κρακοβία 1991)*, ο Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (NATO) με το *Τελικό Ανακοινωθέν για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε περίοδο πολέμου και σε κατάσταση ανάγκης (Κρακοβία 1996)* και το Διεθνές Ινστιτούτο για την Ενοποίηση του Ιδιωτικού Δικαίου (UNIDROIT) με τη *Σύμβαση για τα κλαπέντα ή παρανόμως εξαχθέντα πολιτιστικά αγαθά (Ρώμη 1995)*, χωρίς να παραγνωρίζεται και η μεγάλη συμβολή Μη Κυβερνητικών Οργανισμών, ειδικά του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων (ICOM), του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS), του Διεθνούς Κέντρου για τη Συντήρηση και Αναστήλωση των Ιστορικών Μνημείων (ICCROM) με κείμενα σημαντικών διατάξεων, όπως ο *Χάρτης της Βενετίας (1964)*, ο *Χάρτης της Φλωρεντίας για τους ιστορικούς κήπους (1982)*, ο *Χάρτης της Ουάσιγκτον για την προστασία των ιστορικών πόλεων (1987)*, που στέκονται αρωγοί στις προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε προηγηθεί με μια μικρή αναφορά στο άρθρο 36 της ιδρυτικής συνθήκης για την προστασία των εθνικών θησαυρών που έχουν καλλιτεχνική, ιστορική και αρχαιολογική αξία. Ακολούθησε το άρθρο 151 της Συνθήκης του Άμστερνταμ για κοινή πολιτιστική κληρονομιά, καθώς και Κανονισμοί, Οδηγίες και Ψηφίσματα, όπως ο Κανονισμός 3911/1992 του Συμβουλίου της 09.12.1992 σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών, η Οδηγία 93/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 15.03.1993 σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών που έχουν παράνομα απομακρυνθεί από το έδαφος κράτους-μέλους και το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 14.09.1982 για τη διάσωση της αρχιτεκτονικής και αρχαιολογικής κληρονομιάς. Το Συμβούλιο της Ευρώπης καινοτομεί με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Λονδίνου για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (Λονδίνο 1969), την Ευρωπαϊκή Σύμβαση της Γρανάδας για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης (Γρανάδα 1985), την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δελφών για τις παραβιάσεις που αφορούν πολιτιστικά αγαθά (Δελφοί 1985), την αναθεώρηση της Σύμβασης του Λονδίνου με τη Ευρωπαϊκή Σύμβαση της Βαλέτας (Βαλέτα 1992) και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το τοπίο (Φλωρεντία 2000).

Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στην αποτύπωση της ιδιαίτερης σχέσης περιβάλλοντος και πολιτιστικής κληρονομιάς, μέσα από την παράθεση στοιχείων και τη διερεύνηση θεμάτων προστασίας, διατήρησης και υποχρέωσης παράδοσης στις επόμενες γενιές των φυσικών και πολιτιστικών θησαυρών. Συγκεκριμένα στο 1ο κεφάλαιο σημειώνεται η έννοια του περιβάλλοντος και αναπτύσσεται το φλέγον ζήτημα της υποβάθμισης του πλανητικού οικολογικού συστήματος. Αναφέρονται το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η τήξη των πάγων, η ατμοσφαιρική ρύπανση, τα απειλούμενα είδη, το φαινόμενο του ευτροφισμού, το θέμα του Αμαζονίου και καταγράφεται η σημασία των ηφαιστειών στην τήξη των πάγων και το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Το 2ο κεφάλαιο αποτυπώνει τις έννοιες του πολιτισμού, της πολιτιστικής κληρονομιάς και της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος και παρατίθενται η δραστηριοποίηση στον τομέα αυτό με τις σχετικές Συμβάσεις, αποφάσεις κλπ. της Unesco, του Συμβουλίου της Ευρώπης, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και λοιπών οργανισμών. Στο 3ο κεφάλαιο καταγράφεται η σχέση του Δικαίου της Θάλασσας με την υποβρύχια πολιτιστική κληρονομιά στα πλαίσια των ζωνών εθνικής δικαιοδοσίας και της έννοιας της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας στο διεθνές καθεστώς του βυθού. Το 4ο κεφάλαιο αποτυπώνει τη σχέση αρχαιολογίας και περιβάλλοντος μέσω της ιστορίας της επιστήμης και της ανάδειξης του νέου της κλάδου της περιβαλλοντικής αρχαιολογίας. Παρατίθεται ο κατάλογος με τα φυσικά μνημεία της Ελλάδος, αναλύεται ο νέος αρχαιολογικός νόμος για την προστασία των αρχαιοτήτων, σημειώνεται η δραστηριοποίηση του αρμόδιου Υπουργείου στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς και αποτυπώνεται το καυτό θέμα της επιστροφής αρχαιολογικών θησαυρών. Στο 5ο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα Ελληνικά μνημεία που έχουν

εγγραφεί στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Unesco και παρατίθενται στοιχεία για τους ενάλιους αρχαιολογικούς θησαυρούς, όπως αποτυπώνονται στα πολύτιμα ευρήματα των ναυαγίων στις Ελληνικές θάλασσες. Τα παράρτηματα στο τέλος της μελέτης παραθέτουν αυθεντικά κείμενα συνθηκών, τις πολιτιστικές θέσεις του Καταλόγου Παγκόσμιας Κληρονομιάς, τις διεθνείς εκστρατείες διάσωσης, Κανονισμό και Οδηγία της ΕΕ, Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, Πίνακα εθνικών νομοθεσιών, τη Διακήρυξη της Ancona, τα συνοπτικά αποτελέσματα της 4^{ης} έκθεσης για την κλιματική αλλαγή της IPCC και τη θέση του Ελλάδας -μέσω υπομνημάτος- για την επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα.

Μαρία Σ. Γαρυφάλλου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΠΕΙΛΕΣ

1.1 Η έννοια του περιβάλλοντος

Η έννοια του περιβάλλοντος περιλαμβάνει «το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων, τα οποία ευρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες» (άρθρο 2, νόμος πλαίσιο για την προστασία του περιβάλλοντος 1650/1986).

«Ως φυσικό περιβάλλον χαρακτηρίζεται ο περιβάλλον τον άνθρωπο χερσαίος, θαλάσσιος και εναέριος χώρος, συμπεριλαμβανομένου σ' αυτόν της χλωρίδος, πανίδος και λοιπών φυσικών πόρων. Ως πολιτιστικό περιβάλλον χαρακτηρίζονται στοιχεία του πολιτισμού, όπως αυτά διαμορφώθηκαν από την παρέμβαση και τις σχέσεις του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον. Σ' αυτά περιλαμβάνονται οι ιστορικοί χώροι και η καλλιτεχνική και πολιτιστική κληρονομιά της χώρας»¹. Σύμφωνα με τη νομολογία του ΣτΕ «Το πολιτιστικό περιβάλλον συγκροτείται από τα μνημεία και λοιπά στοιχεία, τα οποία προέρχονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα και συνθέτουν την ιστορική, καλλιτεχνική, τεχνολογική και εν γένει πολιτιστική κληρονομιά της χώρας».

Σκοπός της νομοθεσίας για την προστασία του περιβάλλοντος στην Ελλάδα, σύμφωνα με το άρθρο 1 του ν. 1650/1986, «είναι η θέσπιση θεμελιωδών κανόνων και η καθιέρωση κριτηρίων και μηχανισμών, ώστε ο άνθρωπος ως άτομο και μέλος του κοινωνικού συνόλου, να ζει σ' ένα υψηλής ποιότητας περιβάλλον, εντός του οποίου να προστατεύεται η υγεία του και να ευνοείται η φυσιολογική ανάπτυξη της προσωπικότητός του. Η προστασία του περιβάλλοντος, θεμελιώδες και αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής και αναπτυξιακής διαδικασίας και πολιτικής, υλοποιείται κύρια μέσα στον δημοκρατικό προγραμματισμό».

Σύμφωνα με το άρθρο 1, παρ. 2 στόχοι του ανωτέρου νόμου είναι : α) η αποτροπή της ρυπάνσεως και γενικότερα της υποβαθμίσεως του περιβάλλοντος και η λήψη όλων των αναγκαίων για το σκοπό αυτό προληπτικών μέτρων, β) η διασφάλιση της ανθρώπινης υγείας από τις διάφορες μορφές υποβαθμίσεως του περιβάλλοντος και ειδικότερα από τη ρύπανση και τις οχλήσεις, γ) η προώθηση της ισορρόπου αναπτύξεως του εθνικού χώρου συνολικά και των επί μέρους γεωγραφικών και οικιστικών ενοτήτων του και μέσα από την ορθολογική διαχείριση του περιβάλλοντος, δ) η διασφάλιση της δυνατότητας ανανεώσεως φυσικών πόρων και η ορθολογική αξιοποίηση των μη ανανεώσιμων ή σπανίων σε σχέση με τις τωρινές

¹ Ν. 360/1976 «Περί Χωροταξίας και Περιβάλλοντος» άρθρο 1 παρ. 6.

και τις μελλοντικές ανάγκες και με κριτήρια την προστασία του περιβάλλοντος, ε) η διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας των φυσικών οικοσυστημάτων και η διασφάλιση της αναπαραγωγικής τους ικανότητας και στ) η αποκατάσταση του περιβάλλοντος.

Το φυσικό και το πολιτιστικό περιβάλλον αποτελούν αλληλένδετα στοιχεία, ο πολιτισμός είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με το χώρο ως φυσικό περιβάλλον. Το Σύνταγμα της Ελλάδος θεωρεί ένα σύνολο το φυσικό και το πολιτιστικό περιβάλλον και έτσι το αντιμετωπίζει και οι επιμέρους διακρίσεις σε πολιτιστική, αρχιτεκτονική κληρονομιά, κλπ. υπογραμμίζουν την αναγκαιότητα αυξημένης προστασίας. Η προστασία τους αποτελεί υποχρέωση αλλά και δικαίωμα του καθενός. Ειδικά η κρατική υποχρέωση αποκτά προληπτικό και κατασταλτικό χαρακτήρα για την εξασφάλιση της αειφόρου ανάπτυξης, εφαρμόζοντας περιοριστικούς όρους στις λοιπές κρατικές πολιτικές² για την αποφυγή προξένησης βλάβης στο περιβάλλον, για την εξασφάλιση, προστασία και διατήρηση των φυσικών στοιχείων και για την εκπλήρωση των οικονομικών και κοινωνικών αναγκών για τις γενιές που θα ακολουθήσουν.

1.2 Η προσβολή του περιβάλλοντος

Η προσβολή του περιβάλλοντος πραγματοποιείται με τη ρύπανση, τη μόλυνση και την υποβάθμισή του. Σύμφωνα με τον ν. 1650/1986 *«ρύπανση είναι η παρουσία στο περιβάλλον ρύπων, δηλαδή κάθε είδους ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας ή άλλων μορφών ενεργείας σε ποσότητα, συγκέντρωση ή διάρκεια, που μπορούν να προκαλέσουν αρνητικές επιπτώσεις στην υγεία, στους ζωντανούς οργανισμούς και στα οικοσυστήματα ή υλικές ζημιές και γενικά να καταστήσουν το περιβάλλον ακατάλληλο για τις επιθυμητές χρήσεις του. Μόλυνση είναι η μορφή ρυπάνσεως, η οποία χαρακτηρίζεται από την παρουσία παθογόνων μικροοργανισμών στο περιβάλλον ή δεικτών, που υποδηλώνουν την πιθανότητα παρουσίας τέτοιων μικροοργανισμών. Υποβάθμιση είναι η πρόκληση από ανθρώπινες δραστηριότητες ρυπάνσεως ή οιασδήποτε άλλης μεταβολής στο περιβάλλον, η οποία είναι πιθανό να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην οικολογική ισορροπία, στην ποιότητα ζωής και στην υγεία των κατοίκων, στην ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά και στις αισθητικές αξίες».*

1.3 Η προστασία του περιβάλλοντος

Ως προστασία του περιβάλλοντος θεωρείται *«το σύνολο των ενεργειών, μέτρων και έργων, τα οποία έχουν για στόχο την πρόληψη της υποβαθμίσεως του περιβάλλοντος, την αποκατάσταση,*

² Π.χ. άρθρο 24 παρ. 2 του Συντάγματος *«Η χωροταξική αναδιάρθρωση της Χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδομία και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης».* Παρ. 6 *«Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος*

διατήρηση ή βελτίωσή του». Στα πλαίσια των προσπαθειών αυτών λαμβάνονται μέτρα, δράσεις για την προστασία του περιβάλλοντος (των υδάτινων στοιχείων, του εδάφους, των δασών, της ατμόσφαιρας κλπ.). Σε επίπεδο κρατών η προστασία του περιβάλλοντος προβλέπεται εκτός από τα συντάγματα των κρατών και από νόμους³ που θωρακίζουν τη δραστηριοποίηση στον τομέα αυτό. Σε επίπεδο ΕΕ οι συνθήκες της Ρώμης εμπλουτίζονται με ειδικές διατάξεις⁴ και ακολουθούν οι συνθήκες Maastricht, Amsterdam και Nice, ενώ σε διεθνές επίπεδο επιτυγχάνεται η συνομολόγηση διεθνών συμβάσεων⁵. Στην προστασία του περιβάλλοντος συμβάλλει και το δίκαιο του περιβάλλοντος, ένας νέος κλάδος του ειδικού διοικητικού δικαίου, για το οποίο οι βάσεις τέθηκαν το 1972 στα πλαίσια της Συνδιάσκεψης του ΟΗΕ για το Ανθρώπινο Περιβάλλον.

Το άρθρο 24 του Ελληνικού Συντάγματος στηρίζεται στο ν. 1650/1986 για την προστασία του περιβάλλοντος. Ο νόμος περιλαμβάνει διατάξεις για τον έλεγχο και την τήρηση των περιβαλλοντικών όρων, καθώς και μέτρα για την προστασία της ατμόσφαιρας, των υδάτων, του εδάφους, των στερεών αποβλήτων. Ειδικό κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στην προσπάθεια για την προστασία και τη διατήρηση της φύσης και ιδιαίτερα : α) περιοχών απολύτου προστασίας (βιότοποι με σπάνια ή απειλούμενη με εξαφάνιση χλωρίδα και πανίδα, ευαίσθητα οικοσυστήματα), β) περιοχών προστασίας της φύσης (περιοχές ιδιαίτερης οικολογικής

θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών».

³ Ειδικοί και γενικοί νόμοι. Βλ. Παναγόπουλος Θ. Ι., *Δίκαιο Περιβάλλοντος*, εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα, 2001, σελ. 77.

⁴ Πρώτο παράδειγμα η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη του 1986.

⁵ - Συμφωνία της Βέρνης περί της διεθνούς επιτροπής για την προστασία του Ρήνου (1977)

- Σύμβαση για το διεθνές εμπόριο άγριων ειδών πανίδας και χλωρίδας που απειλούνται με εξαφάνιση (1982)

- Σύμβαση της Βαρκελώνης

- Σύμβαση για την προστασία του Ρήνου από τη χημική ρύπανση

- Σύμβαση για την διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης

- Σύμβαση για τη διαμεθοριακή ρύπανση της ατμόσφαιρας σε μεγάλη απόσταση

- Σύμβαση για τη διατήρηση του σολωμού στον Βόρειο Ατλαντικό Ωκεανό (1982)

- Σύμβαση για την αλιεία και τη διατήρηση των ζώντων πόρων στη Βαλτική Θάλασσα και στους Belts (1983)

- Συμφωνία της Βόννης για τη συνεργασία για την καταπολέμηση της ρύπανσης της Βόρειας

Θάλασσας από τους υδρογονάνθρακες και άλλες επικίνδυνες ουσίες (1984)

- Διεθνής σύμβαση για τη διατήρηση των θυννοειδών του Ατλαντικού (1986)

- Σύμβαση της Βιέννης για την προστασία της στιβάδας του όζοντος (1988)

- Σύμβαση σχετικά με τη συνεργασία για την διαχείριση των υδατικών πόρων στη λεκάνη απορροής του Δούναβη (1990)

- Σύμβαση της Βασιλείας για τον έλεγχο της διασυνοριακής διακίνησης επικίνδυνων αποβλήτων και της διάθεσής τους (1993)

- Συμφωνία συνεργασίας για την προστασία των ακτών και των υδάτων (1993)

- Σύμβαση για τη βιολογική ποικιλομορφία (1993)

- Σύμβαση πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές (1994)

- Σύμβαση του Ελσίνκι για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος στην περιοχή της Βαλτικής (1974, 1994)

- Αναθεωρημένη σύμβαση του Ελσίνκι για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος στην περιοχή της Βαλτικής (1992, 1994)

- Σύμβαση για την προστασία του Δούναβη - σύμβαση συνεργασίας για την προστασία και τη βιώσιμη χρήση του ποταμού Δούναβη (1997)

- Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την καταπολέμηση της απερίμεστης στις χώρες εκείνες που αντιμετωπίζουν σοβαρή ξηρασία ή / και απερίμεστη, ιδιαίτερα στην Αφρική (1998)

- Σύμβαση για την προστασία του θαλάσσιου περιβάλλοντος του Βορειοανατολικού Ατλαντικού (1998)

- Σύμβαση για τις διασυνοριακές επιπτώσεις των βιομηχανικών ατυχημάτων (1998)

- Σύμβαση για την ίδρυση της διεθνούς επιτροπής προστασίας του Όντερ (1999)

Βλ. Παναγόπουλος Θ. Ι., *Δίκαιο Περιβάλλοντος*, εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα, 2001, σελ. 79.

σημασίας), γ) εθνικών πάρκων (υδάτινες και μεικτές περιοχές που δεν έχουν επηρεαστεί, ή έχουν ελάχιστα επηρεαστεί από την ανθρώπινη παρέμβαση), δ) προστατευομένων φυσικών σχηματισμών και τοπίων (περιοχές ή δημιουργήματα της φύσης με ιδιαίτερη επιστημονική, οικολογική αξία) και ε) περιοχών οικοαναπτύξεως (περιοχές με χωριά ή οικισμούς με μεγάλο ενδιαφέρον). Ο νόμος στο άρθρο 22, παρ. 1 προβλέπει και οικονομικές ρυθμίσεις σε περιπτώσεις που οι απαγορεύσεις είναι ιδιαίτερα σκληρές και εμποδίζουν τον έχων την κυριότητα να ασκήσει τα δικαιώματά του (αποζημιώσεις, επιδοτήσεις κλπ.).

Το άρθρο 24, παρ. 1 του Συντάγματος⁶ «*Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος⁷ αποτελεί υποχρέωση του κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξη του το κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων. Η σύνταξη δασολογίου συνιστά υποχρέωση του κράτους. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, εκτός εάν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον*». Επιπλέον στο άρθρο 117 παρ. 3 και 4 αναφέρεται η προστασία δημοσίων ή ιδιωτικών δασών και δασικών εκτάσεων που καταστράφηκαν ή καταστρέφονται από πυρκαγιά ή που με άλλο τρόπο αποψιλώθηκαν ή αποψιλώνονται, κηρύσσοντας τις υποχρεωτικά αναδασωτέες.

Εκτός του Συντάγματος έχει τεθεί σε εφαρμογή και ο νόμος 998/1979 «Για την προστασία των δασών και των δασικών εν γένει εκτάσεων της χώρας» με αντικείμενο δράσης : α) την προστασία των δασών και δασικών εν γένει εκτάσεων, των δασικών βοσκοτόπων κλπ. από κάθε κίνδυνο και ιδιαίτερα από πυρκαγιές, όξινη βροχή κλπ., β) την προστασία της πανίδας και των βιοτόπων, γ) την μέριμνα για την καταπολέμηση εντόμων και μυκήτων, δ) την φύλαξη δημοσίων δασικών κτιρίων και εγκαταστάσεων, ε) την άσκηση ελέγχου στην διακίνηση κάθε είδους δασικών προϊόντων, στ) την περίφραξη δασών, δασικών και χορτολιβαδικών εκτάσεων και ζ) την παρακολούθηση της σωστής εφαρμογής από τους εκμεταλλευτές των μελετών αντιμετώπισης των επιπτώσεων στο περιβάλλον.

⁶ Το άρθρο προστατεύει τα πολιτιστικά αγαθά που συνδέονται με το χώρο, τα χωρικά πολιτιστικά αγαθά, αλλά οι διατάξεις του δεν καλύπτουν τα πολιτιστικά δικαιώματα (δικαίωμα στην εκπαίδευση, την τέχνη, την επιστήμη). Θέματα πνευματικής κληρονομιάς καλύπτονται από τις διατάξεις των άρθρων 5 (παρ.1), 14 (παρ.1), 16 (παρ.1), 17 και 28. Βλ. Χριστοφίλοπουλος Δ., *Προστασία πολιτιστικών αγαθών*, εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2005, σελ. 20 κ.ε.

⁷ Η νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας ορίζει ότι το πολιτιστικό περιβάλλον συγκροτείται «*από τα μνημεία και λοιπά στοιχεία, κάθε είδους, που προέρχονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα και συνθέτουν την ιστορική, καλλιτεχνική, τεχνολογική και εν γένει πολιτιστική κληρονομιά της χώρας*». Η προστασία του περιλαμβάνει τη διατήρηση των παραπάνω στοιχείων και την αποφυγή οιασδήποτε βλάβης, αλλοίωσης ή υποβάθμισης του περιβάλλοντος τα μνημεία χώρου, καθώς και τη διατήρησή τους στον τόπο όπου βρέθηκαν. Βλ. Βουδούρη Δ., *Κράτος και Μουσεία. Το θεσμικό πλαίσιο των αρχαιολογικών μουσείων*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 133 κ.ε.

1.4 Υποβαθμηση πλανητικού οικολογικού συστήματος

1.4.1 Φαινόμενο του θερμοκηπίου

Το 1822 ο Γάλλος μαθηματικός Fourier ονόμασε τη λειτουργία ενός θερμοκηπίου «φαινόμενο θερμοκηπίου». Πρόκειται για μία φυσική δραστηριότητα που εξασφαλίζει στη Γη μια θερμοκρασία για την επιφάνεια του εδάφους περίπου 15°C. Χωρίς τη συγκεκριμένη λειτουργία η θερμοκρασία θα ήταν -18°C. Το φαινόμενο του θερμοκηπίου⁸ συνίσταται στην απορρόφηση της υπέρυθρης ακτινοβολίας του ήλιου από την ατμόσφαιρα, με συνέπεια την αύξηση της θερμοκρασίας. Μέρος της ηλιακής ακτινοβολίας περνά στην ατμόσφαιρα, φθάνει στην επιφάνεια του εδάφους και ακτινοβολείται ως υπέρυθρη ακτινοβολία. Άλλο μέρος της απορροφάται από την ατμόσφαιρα, τη θερμαίνει και εκπέμπεται ξανά στην επιφάνεια του εδάφους.

Πρόσφατες μετρήσεις αποδεικνύουν την αύξηση της συγκέντρωσης αερίων των κατώτερων στρωμάτων της ατμόσφαιρας και έτσι την αύξηση της ακτινοβολίας και της θερμοκρασίας. Από το 1880 η θερμοκρασία έχει αυξηθεί κατά 0,5 έως 0,6°C. Τα αέρια του θερμοκηπίου είναι περίπου 20 με σημαντικότερα τους υδρατμούς (H₂O), το διοξείδιο του άνθρακα⁹ (CO₂), το μεθάνιο¹⁰ (CH₄), το υποξείδιο του αζώτου¹¹ (N₂O), τους χλωροφθοράνθρακες¹² (CFCs), οι υδροφθοράνθρακες¹³ HFCs, το εξαφθοριούχο θείο¹⁴ και το τροποσφαιρικό όζον (O₃). Αφήνουν το φως του ήλιου να περάσει στην ατμόσφαιρα, όμως παγιδεύουν μέρος της υπέρυθρης ακτινοβολίας και έτσι θερμαίνουν τον αέρα. Η μέση θερμοκρασία αυξάνεται εξαιτίας της ανθρώπινης δραστηριότητας. Κάθε μείωση ή αύξηση στις συγκεντρώσεις των αερίων προκαλεί ανάλογη μεταβολή της θερμοκρασίας και κλιματικές αλλαγές. Οι φτωχές χώρες, αν και συμβάλλουν ελάχιστα στην εκπομπή αερίων του θερμοκηπίου, είναι οι πρώτες που πεθαίνουν από τις κλιματικές αλλαγές.

⁸ Το πρόβλημα της υπερθέρμανσης προέκυψε κατά τη δεκαετία του 1970. Σε επιστημονικό επίπεδο ο Τζων Τίνταλ, Ιρλανδός φυσικός άρχισε στα τέλη της δεκαετίας του 1850 να μελετά και να μετρά με το πρώτο αναλογικό φασματοόμετρο τις απορροφητικές ιδιότητες αερίων και κατέληξε στην περιγραφή της λειτουργίας της ατμόσφαιρας. Μελετώντας το άζωτο και το οξυγόνο διαπίστωσε ότι ήταν διαπερατά από την ακτινοβολία (ορατή και υπέρυθρη), ενώ το διοξείδιο του άνθρακα και οι υδρατμοί ήταν διαπερατά στην ορατή και μη διαπερατά στην υπέρυθρη ακτινοβολία. Ο Τίνταλ διατύπωσε ότι τα αέρια που παρουσίαζαν μερική διαπερατότητα πρωταγωνιστούσαν στον καθορισμό του κλίματος και στην ουσία προσδιόρισε αυτό που σήμερα οι επιστήμονες ονομάζουν φυσικό φαινόμενο του θερμοκηπίου. Βλ. σχετικά Kolbert E., *Ημερολόγια μιας καταστροφής. Άνθρωπος, Φύση και Κλιματική Αλλαγή*, εκδόσεις ΑΒΓΟ, Αθήνα, 2007, σελ. 42.

⁹ Το διοξείδιο του άνθρακα παρουσιάζει τη μεγαλύτερη συγκέντρωση. Προέρχεται κυρίως από την καύση του πετρελαίου, του κάρβουνου και των άλλων ορυκτών καυσίμων. Αντιστοιχεί στο 80% του συνόλου των εκπομπών αερίων.

¹⁰ Από τις ζωοματρές, τη κτηνοτροφική και βιομηχανική δραστηριότητα.

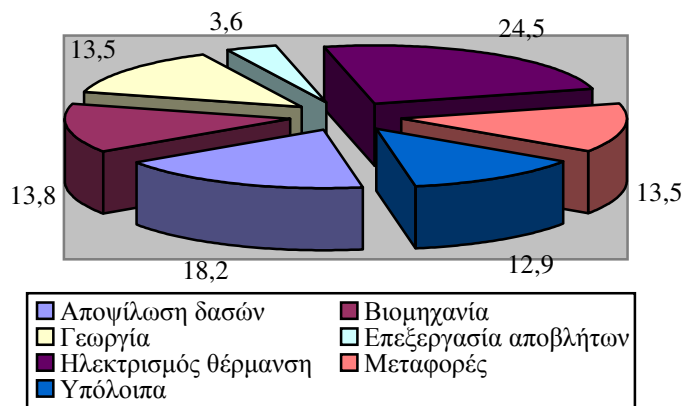
¹¹ Από τα λιπάσματα, τις πυρκαγιές των δασών.

¹² Από τη βιομηχανική δραστηριότητα και τα δίκτυα μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

¹³ Οι υδροφθοράνθρακες (HFCs) χρησιμοποιούνται ως υποκατάστατο των χλωροφθορανθράκων (CFCs), οι οποίοι απαγορεύθηκαν γιατί κατέστρεφαν το στρώμα του όζοντος. Βλ. Gore AI, *Μια ενοχλητική αλήθεια*, εκδόσεις Rodale, New York, 2006, για την ελληνική γλώσσα Η Καθημερινή, Αθήνα, 2007.

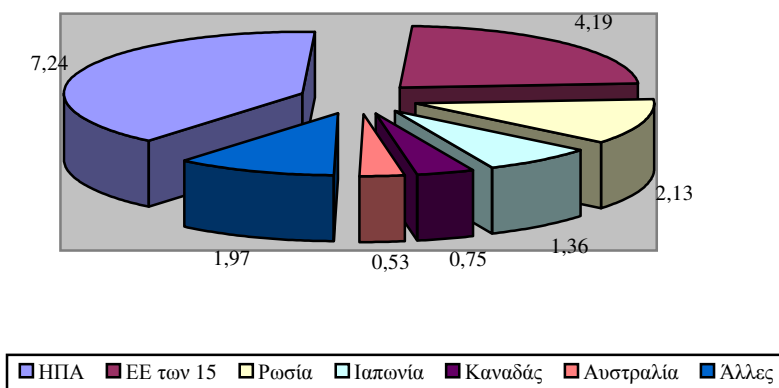
¹⁴ Από τη βιομηχανική δραστηριότητα και τα δίκτυα μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

Παγκόσμιες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου ανά τομέα το 2000 (%)

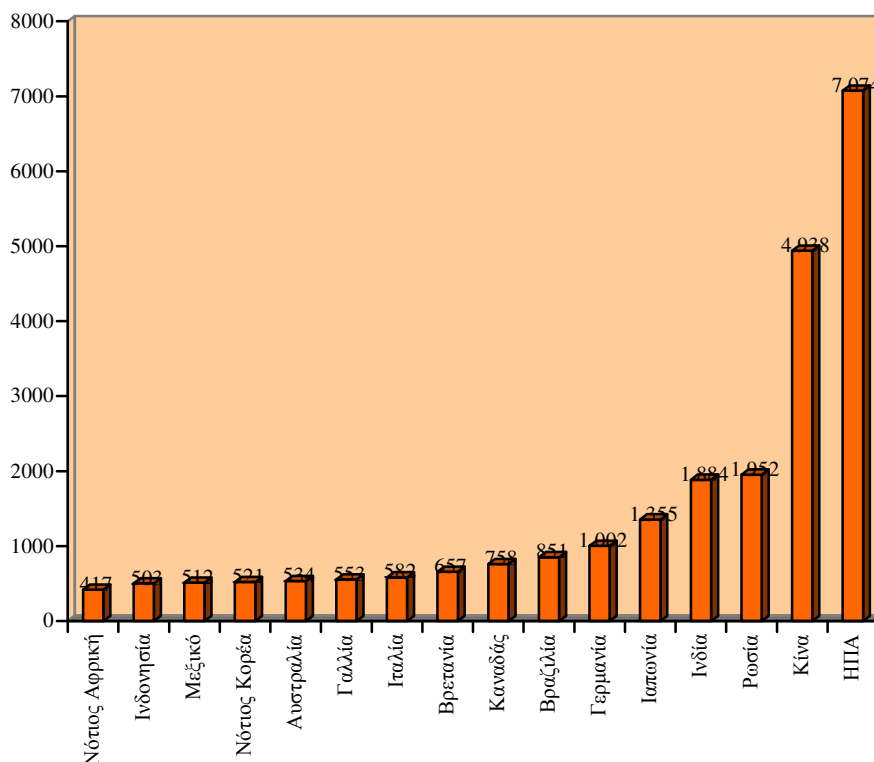
Πηγή : World Resources Institute. Αναδημοσίευση από το περιοδικό *The Economist*, τεύχος Νο 44, Οκτώβριος 2007, Ειδικές Εκδόσεις της εφημερίδας Η Καθημερινή, σελ. 63.

Εκπομπές (δισ. τόνοι, 2005)

Πηγή : UNFCC.
Αναδημοσίευση από την εφημερίδα Η Καθημερινή, 07.11.2007

Εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα (σε εκατομ.τόνους)

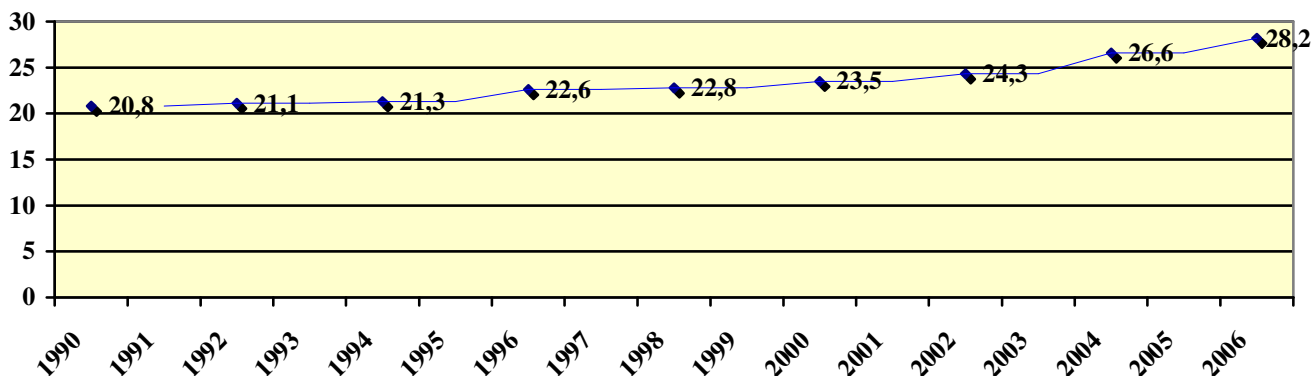
Πηγή : UNFCCC, WRI

Αναδημοσίευση από την εφημερίδα Η Καθημερινή *Το θερμοκήπιο προτεραιότητα στον ΟΗΕ*, 26.09.2007

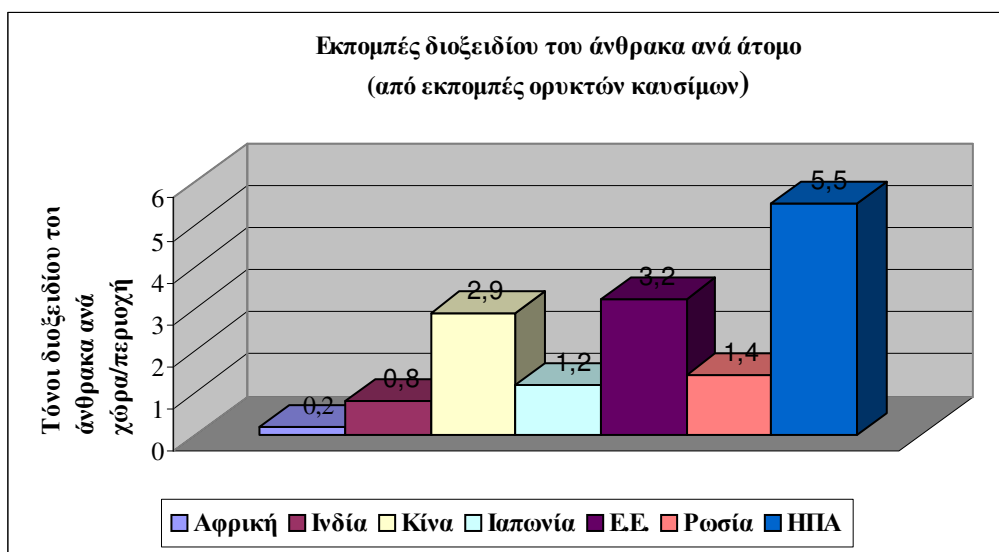
Μελέτη της Βρετανικής Υπηρεσίας Ανταρκτικής (BAS)¹⁵ σημειώνει ότι το ατμοσφαιρικό διοξείδιο του άνθρακα αυξήθηκε με ρυθμό γρηγορότερο κατά 35% από τους υπολογισμούς που είχαν πραγματοποιήσει οι επιστήμονες το 2000. Η ανεξέλεγκτη χρήση καυσίμων συμβάλει κατά 17% στην αύξηση, ενώ η αδυναμία των δασών και των θαλασσών να απορροφήσουν το διοξείδιο του άνθρακα κατά 18%. Το 2006 απελευθερώθηκαν σχεδόν 10 δισ. τόνοι άνθρακα στην ατμόσφαιρα.

¹⁵ Η μελέτη δημοσιεύθηκε στις 22.10.2007. Βλ. <http://www.kathimerini.gr>

Διοξείδιο του άνθρακα
Εκπομπές από την κατανάλωση ορυκτών καυσίμων σε δισ. τόνους

Πηγή : Netherlands Environmental Assessment Agency, EIA
Αναδημοσίευση από την εφημερίδα Η Καθημερινή, 30.09.2007

Πηγή : Ινστιτούτο Παγκοσμίων Πόρων.
Επιπλέον πηγές πληροφοριών : Υπουργείο Ενέργειας ΗΠΑ, Διεύθυνση Πληροφοριών για την Ενέργεια, ετήσιος διεθνής οδηγός ενέργειας 1999
Αναδημοσίευση από το Gore AI, *Μια ενοχλητική αλήθεια* Εκδόσεις Rodale, New York 2006, για την Ελληνική γλώσσα Η Καθημερινή, Αθήνα, 2007

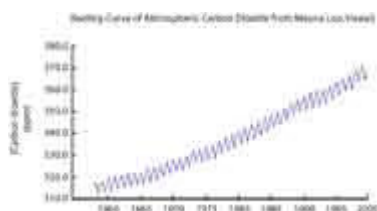
ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Greenhouse Gas Emissions per capita

	Global Warning Potential in tonners of CO ₂ equivalent per capita					
	1990	1996	2000	2001	2002	2003
Russia	28,0	13,9	16,2	15,8	12,9	12,2
EU-25	11,9	11,0	10,7	10,8	10,7	10,8
EU-15	11,6	11,1	10,9	11,0	10,9	10,9
Belgium	14,6	15,0	14,4	14,2	14,1	14,2
Bulgaria	13,8	10,4	8,2	8,4	8,1	8,8
Czech Republic	18,6	14,8	14,4	14,5	14,0	14,2
Denmark	13,5	14,7	12,8	13,0	12,8	13,7
Germany	15,7	13,5	12,4	12,5	12,3	12,3
Ireland	15,3	18,1	18,1	18,3	17,8	16,9
Estonia	27,7	15,5	14,4	14,2	14,4	15,8
Greece	10,8	10,8	12,1	12,2	12,2	12,5
Spain	7,3	8,0	9,4	9,3	9,6	9,6
France	10,0	9,7	9,5	9,5	9,3	9,3
Italy	9,0	9,3	9,7	9,8	9,7	9,9
Cyprus	10,4	11,1	12,3	12,1	12,3	12,7
Latvia	9,5	5,0	4,2	4,6	4,5	4,5
Lithuania	13,8	8,0	6,0	5,6	5,6	5,0
Luxembourg	33,4	24,6	21,8	22,2	24,2	25,1
Hungary	10,0	8,1	7,9	8,2	8,0	8,2
Malta	6,3	7,3	7,4	7,0	7,3	7,2
Netherlands	14,2	14,5	13,4	13,4	13,2	13,2
Austria	10,2	10,1	10,1	10,6	10,7	11,3
Poland	12,1	10,8	10,0	10,0	9,7	10,1
Portugal	5,9	6,9	7,8	7,9	8,3	7,8
Romania	10,0	7,7	5,7	5,9	6,2	6,6
Slovenia	9,3	9,3	9,5	10,0	10,1	9,9
Slovakia	13,6	9,9	8,9	9,9	9,7	9,6
Finland	14,1	14,0	13,0	14,0	14,8	10,4
Sweden	8,4	8,3	7,6	7,7	7,8	7,9
United Kingdom	13,1	11,9	11,1	11,2	10,8	10,9
Switzerland	7,8	7,2	7,1	7,2	7,0	7,1
Iceland	12,9	11,6	11,8	11,1	10,9	10,6
Lichtenstein	8,7	7,1	6,7	6,5	6,4	7,7
Norway	11,8	11,4	12,0	12,3	11,8	12,0

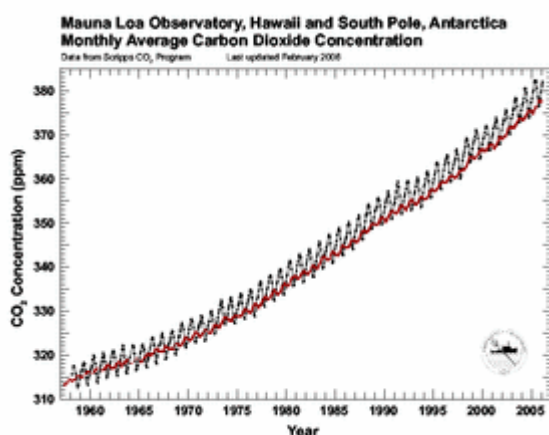
Πηγή : <http://portal.kathimerini.gr>

Από το 1958 ο Charles David Keeling, καθηγητής στο Scripps Institution of Oceanography, παρατηρώντας και καταμετρώντας σε συνεχόμενη βάση την άνοδο των τιμών του CO₂ στην ατμόσφαιρα από το σταθμό μέτρησης Mauna Loa στη Χαβάη, κατέληξε στη διαμόρφωση μιας γραμμής ταλάντωσης, γνωστής ως «Καμπύλη Κήλινγκ». Ο Keeling ήταν ο πρώτος που παρατήρησε τις ετήσιες διακυμάνσεις του CO₂ και ανέφερε την ανοδική πορεία των συγκεντρώσεων του¹⁶.

Πηγή : http://earthguide.ucsd.edu/globalchange/keeling_curve/01.html

Επιπλέον στοιχεία για τις τιμές του CO₂ αποτυπώνονται στο ακόλουθο διάγραμμα με σταθμούς μέτρησης τόσο στο Mauna Loa όσο και στο Νότιο Πόλο.

Πηγή : <http://scrippsco2.ucsd.edu>

Το Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ -για τον περιορισμό των χλωροφθοριοανθράκων (CFCs) που καταστρέφουν το στρώμα του όζοντος- απέδωσε, καθώς οι ουσίες που καταστρέφουν το όζον αντικαταστάθηκαν και η συγκέντρωσή τους στην ατμόσφαιρα μειώθηκε. Το πρόβλημα όμως εξακολουθεί να υφίσταται. Ο μανδύας του διοξειδίου του άνθρακα που περιβάλλει τη Γη θερμαίνει το κατώτερο τμήμα της ατμόσφαιρας και ψυχραίνει το ανώτερο, γεγονός που επιταχύνει την καταστροφή. Η αντιμετώπιση του προβλήματος συγκρούεται με οικονομικά συμφέροντα. Οι ουσίες που αντικατέστησαν τους χλωροφθοριοάνθρακες συμβάλλουν στην

¹⁶ Το 1958 ήταν 315 ppmv, ενώ το 2000 ήταν 367 ppmv. Βλ. σχετικά <http://earthguide.ucsd.edu/globalchange>.

επιδείνωση του κλίματος από το διοξείδιο του άνθρακα¹⁷. Με το Πρωτόκολλο του Κιότο το 1997 οι βιομηχανικά αναπτυγμένες χώρες¹⁸ -εκτός της Αυστραλίας και των ΗΠΑ¹⁹- δεσμεύτηκαν να μειώσουν²⁰ τις εκπομπές έξι αερίων του θερμοκηπίου τα έτη 2008-2012 κατά 5,2% σε σχέση με τα επίπεδα της δεκαετίας του 1990. Ακόμα και στο πλέον αισιόδοξο σενάριο της μείωσης στο μηδέν των εκπομπών τα αποτελέσματα δεν είναι σίγουρα ούτε αναμενόμενα, καθώς για αρκετά χρόνια το 56% των ήδη παραγόμενων αερίων θα συνεχίσει να αιωρείται στην ατμόσφαιρα²¹.

Στις διάφορες συναντήσεις για το κλίμα που πραγματοποιούνται κατά καιρούς αντιπρόσωποι από κράτη συζητούν και συμφωνούν μέτρα για το περιβάλλον. Στην πιο πρόσφατη στο Μόντρεαλ (Σεπτέμβριος 2007) προσπάθησαν να καταπολεμήσουν το φαινόμενο του

¹⁷ Συνεισφέρουν στο φαινόμενο του θερμοκηπίου κατά 3% ετησίως. Βλ. *Κλίμα, το μέγα παγκόσμιο πρόβλημα*, εφημερίδα Η Καθημερινή, 26.09.2007.

¹⁸ Έχουν επικυρώσει το πρωτόκολλο του Κιότο 147 χώρες : Άγιος Βικέντιος & Γρεναδίνες, Αζερμπαϊτζάν, Αίγυπτος, Αλγερία, Αντίγκουα, Αραβία, Αργεντινή, Αρμενία, Αυστρία, Βανουάτου, Βέλγιο, Βενεζουέλα, Βιετνάμ, Βιρμανία, Βολιβία, Βόρεια Κορέα, Βουλγαρία, Βραζιλία, Γαλλία, Γερμανία, Γεωργία, Γκάμπια, Γκάνα, Γουατεμάλα, Γουιάνα, Γουινέα, Γρενάδα, Δανία, Δομίνικα, Δομινικανή Δημοκρατία, Εκουαδόρ, Ελ Σαλβαδόρ, Ελβετία, Ελλάδα, Ενωμένα Αραβικά Εμιράτα, Εσθονία, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιαπωνία, Ινδία, Ινδονησία, Ιορδανία, Ιρλανδία, Ισημερινή Γουινέα, Ισλανδία, Ισπανία, Ισραήλ, Ιταλία, Καμερούν, Καμπότζη, Καναδάς, Κατάρ, Κένυα, Κίνα, Κιργισία, Κιρμπάτι, Κολομβία, Κόστα Ρίκα, Κούβα, Κύπρος, Λάος, Λεσότο, Λετονία, Λιβερία, Λιθουανία, Λιχτενστάιν, Λουξεμβούργο, Μαδαγασκάρη, Μαλαισία, Μαλάουσι, Μαλδίβες, Μάλι, Μάλτα, Μαρόκο, Μαυρίκιος, Μεξικό, Μικρονησία, Μογγολία, Μοζαμβίκη, Μολδαβία, Μπαγκλαντές, Μπαρμπαίντος, Μπαρμπούνα, Μπαχάμες, Μπελίσε, Μπενίν, Μποτσουάνα, Μπουρούντι, Μπουτάν, Ναμίμπια, Ναούρου, Νέα Ζηλανδία, Νησιά Κουκ, Νησιά Μάρσαλ, Νησιά Σολομόνα, Νίγηρας, Νιγηρία, Νικαράγουα, Νιούε, Νορβηγία, Νότια Αφρική, Νότια Κορέα, Ολλανδία, Ομάν, Ονδούρα, Ουγγαρία, Ουγκάντα, Ουζμπεκιστάν, Ουκρανία, Ουρουγουάη, Π.Γ.Δ.Μ., Πακιστάν, Παλάου, Παναμάς, Παπούα Νέα Γουινέα, Παραγουάη, Περού, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουάντα, Ρουμανία, Ρωσία, Σαμόα, Σάντα Λουτσία, Σαουδική Αραβία, Σενεγάλη, Σεϋχέλλες, Σλοβακία, Σλοβενία, Σουδάν, Σουηδία, Σρι Λάνκα, Ταϊλάνδη, Τανζανία, Τζαμάικα, Τζιμπουτί, Τόγκο, Τουβαλού, Τουρκμενιστάν, Τρινιτάδ & Τομπάγκο, Τσεχία, Τυνησία, Υεμένη, Φιλιππίνες, Φινλανδία, Φίτζι και Χιλή.

¹⁹ Αμερικανικές πόλεις που έχουν επικυρώσει το Πρωτόκολλο του Κιότο : ΑΙΟΒΑ : Ντι Μόιν, ΑΡΚΑΝΣΑΣ : Βόρειο Λιτλ Ροκ, Λιτλ Ροκ, Φάιτβιλ, ΒΕΡΜΟΝΤ : Μπέρλινγκτον, ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ : Αλεξάντρια, Βιρτζίνια Μπιτς, Σάρλοτσβιλ, ΒΟΡΕΙΑ ΚΑΡΟΛΙΝΑ : Άσβιλ, Ντάραμ, Τσάπελ Χιλ, ΓΙΟΥΤΑ : Μόαμπ, Παρκ Σίτι, Σολτ Λέικ Σίτι, ΙΛΙΝΟΪΣ : Γουοκέγκαν, Κάρολ Στριμ, Σικάγο, Σόμερπερκ, Χάιλαντ Παρκ, ΙΝΤΙΑΝΑ : Γκάρνι, Κολόμπους, Μίσιγκαν Σίτι, Φορτ Γουέιν, ΚΑΛΙΦΟΡΝΙΑ : Αλίζο Βιέχο, Βαλάχο, Γουίντσορ, Δυτικό Χόλιγουντ, Θάουζαντ Οκς, Ιρβάν, Καπιτόλα, Κλόβερντεϊλ, Κοτάτι, Λέικγουντ, Λονγκ Μπιτς, Λος Άντζελες, Μοντερέι Παρκ, Μόργκαν Χιλ, Μπέρκλεϊ, Μπέρμπανκ, Νοβέιτο, Ντάμπλιν, Ντελ Μαρ, Όκλαντ, Όλμπανι, Ορκάτα, Πάλο Άλτο, Πεταλούμα, Πλέζαντον, Ρίτσομντ, Ρόνερτ Παρκ, Σακραμέντο, Σαν Λεάντρο, Σαν Λουίς Ομπισπιτο, Σαν Ματέο, Σαν Μπρούνο, Σαν Φρανσίσκο, Σαν Χοσέ, Σάνβιελ, Σάντα Κρουζ, Σάντα Μόνικα, Σάντα Μπάρμπαρα, Σάντα Ρόζα, Σεμαπαστόπολ, Σονόουμα, Στόκτον, Τσίνο, Φρίμοντ, Χέιγουορντ, Χέλντσμπεργκ, Χέμετ, ΚΑΝΣΑΣ : Λόρενς, Τοπάκι, ΚΕΝΤΑΚΙ : Λέξινγκτον, Λούισβιλ, ΚΟΛΟΡΑΝΤΟ : Άσπεν, Μπρούκλιντερ, Ντένβερ, Τέλουραϊντ, ΚΟΝΕΚΤΙΚΑΤ : Ίστον, Μάνσφιλντ, Μίντλταουν, Μπρίτζπορτ, Νιου Χέιβεν, Στάμφορντ, Φέρφιλντ, Χάμντεν, Χάρτφορντ, ΛΟΥΪΖΙΑΝΑ : Αλεξάντρια, Νέα Ορλεάνη, ΜΑΣΑΧΟΥΣΕΤΣ : Βοστώνη, Γούστερ, Κέιμπριτζ, Μέντφορντ, Μόλντεν, Νιούτον, Σόμερβιλ, ΜΕΡΙΑΝΤ : Ανάπολις, Βαλτιμόρη, Τσέβι Τσέις, ΜΙΣΟΥΡΙ : Γιουνιβέρσιτι Σίτι, Κάνσας Σίτι, Κλέιτον, Μέιτελγουντ, Σάνσετ Χιλς, Σεντ Λούις, Φλόριςαντ, ΜΙΝΕΣΟΤΑ : Άπλ Βάλεϊ, Ήντεν Πρέρι, Μινεάπολις, Νταλούθ, Σεντ Πολ, ΜΙΣΣΙΓΚΑΝ : Αν Άρμπορ, Γκραντ Ράπιντς, Σάουθφιλντ, ΜΟΝΤΑΝΑ : Μισούλα, Μπίλινγκς, ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ : Γουάιτ Πλέινς, Ίθικα, Μάουτ Βέρνον, Μπάφαλο, Νέα Υόρκη, Νιαγάρα Φολς, Ολμπανι, Ρόκβιλ Σέντερ, Ρότσεστερ, Σκενέκταντι, Χέμπστεντ, ΝΕΒΑΔΑ : Λας Βέγκας, ΝΕΜΠΡΑΣΚΑ : Μπέλβιου, Λίνκολν, Όμαχα, ΝΕΟ ΜΕΞΙΚΟ : Άλμπακερκι, ΝΙΟΥ ΤΖΕΡΣΙ : Γουέστφιλντ, Ελιζαμπεθ, Κέρνι, Μπέιον, Μπλούμφιλντ, Μπρικ Τάουνσιπ, Νιούαρκ, Πλέινφιλντ, Ρόμπινσβιλ, Χάιτσαουν, Χάμιλτον, Χόουπ, Χόουπγουελ, ΝΙΟΥ ΧΑΜΣΑΪΡ : Κιν, Μάντσεστερ, Νάσους, ΝΟΤΙΑ ΚΑΡΟΛΙΝΑ : Σάμπερ, Τσάρλεστον, ΝΤΕΛΑΓΟΥΕΡ : Γουίλμινγκτον, ΟΚΛΑΧΟΜΑ : Νόρμαν Νορθ, ΟΡΕΓΚΟΝ : Γιουτζίν, Κορβάλις, Λίμνη Οσοούγκουο, Πόρτλαντ, ΟΥΑΣΙΝΓΚΤΟΝ : Βανκούβερ, Εντμοντς, Ισάκον, Κέρκλαντ, Λέισι, Λίνγουντ, Μπένιμπριτζ Άιλαντ, Μπέλινγκχαμ, Μπέρνιεν, Ολίμπια, Ομπερν, Ρέντμοντ, Ρέντον, Σιάτλ, Τακόμα, ΟΥΑΣΙΝΓΚΤΟΝ (πρωτεύουσα), ΟΥΪΣΚΟΝΣΙΝ : Άσλαντ, Γκρίνφιλντ, Γουέστ Άλις, Γουογουατόουσα, Γουόσμπερν, Λα Κρος, Μάντισον, Ρασίν, ΟΧΑΪΟ : Γκάρφιλντ Χάιτς, Μίντλταουν, Μπρούκλιν, Ντέιτον, Τολέντο, ΠΕΝΣΙΛΒΑΝΙΑ : Ίρι, Φιλαδέλφεια, ΡΟΟΥΝΤ ΑΪΛΑΝΤ : Γουόρικ, Πάουτακετ, Πρόβιντενς, ΤΕΞΑΣ : Άρλινγκτον, Γιούλες, Λαρέντο, ΜακΚίνεϊ, Ντέντον, Όστιν, Χερστ, ΤΖΟΡΤΖΙΑ : Άθηνς, Ατλάντα, Ιστ Πόιντ, Μείκον, ΦΛΟΡΙΝΤΑ : Γκέϊνσβιλ, Χάλαντεϊλ Μπιτς, Χόλι Χιλ, Χόλιγουντ, Κι Μπίσκεϊν, Κι Γουέστ, Λόουτεργιλ, Μαϊάμι, Μιραμάρ, Πέμπροουκ Πάινς, Πομπέινο Μπιτς, Πορτ Σέιτ Λούσι, Σάνραϊζ, Ταλαχάσι, Τάμαρακ, Δυτικό Παλμ Μπιτς, ΧΑΒΑΗ : Καουάι, Μάουϊ, Χίλουου, Χονολουλού.

²⁰ Τα επίπεδα της προβλεπόμενης μείωσης είναι για την ΕΕ των 15 χωρών πλέον της Βουλγαρίας, της Εσθονίας, Λετονίας, Λιθουανίας, Ρουμανίας, Σλοβακίας, Σλοβενίας και Τσεχίας κατά 8%, των ΗΠΑ κατά 7%, του Καναδά, της Ιαπωνίας, της Ουγγαρίας και της Πολωνίας κατά 6%, της Κροατίας κατά 5%.

²¹ Βλ. *Ο πλανήτης εκπέμπει S.O.S.*, περιοδικό GEO, τεύχος Νο 17, Οκτώβριος 2007, σελ. 63.

θερμοκηπίου και να αποκαταστήσουν το στρώμα του όζοντος στην ατμόσφαιρα²². Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι υπεγράφη νέο πρωτόκολλο²³ για την οριστική κατάργηση των υδροχλωροφθορανθράκων (HCFC)²⁴. Επιπροσθέτως μια νέα σύνοδος του ΟΗΕ²⁵ για το φαινόμενο του θερμοκηπίου θα πραγματοποιηθεί στο Μπαλί της Ινδονησίας φέτος το Δεκέμβριο, όπου θα συμμετάσχουν 80 αρχηγό κρατών. Η συνθήκη, που πιθανότατα προκύψει, φιλοδοξεί να έχει στο πλευρό της τις ΗΠΑ, την Αυστραλία, την Κίνα και την Ινδία, χώρες που είχαν εκφράσει διαφωνίες για τις διατάξεις του Πρωτοκόλλου του Κιότο.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μείωση στην παραγωγή και τη χρήση των χλωροφθορανθράκων (CFC) που διασπών το όζον, αλλά δυστυχώς η κατάσταση δεν παρουσιάζει βελτίωση, εξαιτίας της παραμονής χλωροφθορανθράκων στην ατμόσφαιρα²⁶. Το 2006 η Ανταρκτική είχε τη μεγαλύτερη απώλεια²⁷, ενώ σχετικά με την τρύπα του όζοντος πάνω από την περιοχή, καταγράφηκε η δεύτερη μεγαλύτερη έκταση μετά την ανακάλυψη της²⁸. Στο βόρειο ημισφαίριο οι τιμές του όζοντος βρίσκονται στα 3% κάτω από τα επίπεδα του 1980 και στο νότιο στα 6%, σύμφωνα με νέα στοιχεία της Διεθνούς Επιτροπής Όζοντος. Στην Ανταρκτική η τρύπα του όζοντος είναι στα 22 εκατ. τετρ. χλμ.²⁹ (διάγραμμα Νο 1). Εντούτοις ενθαρρυντική είναι η πληροφορία του Παγκόσμιου Οργανισμού Μετεωρολογίας (WMO) που υπογραμμίζει ότι το μέγεθος της τρύπας του όζοντος πάνω από την Ανταρκτική είναι μικρότερο σε σχέση με το 2006. Ο Γκέιρ Μπράατεν, ανώτερος επιστημονικός συνεργάτης του Οργανισμού αναφέρει ότι σε διάστημα 9 ετών μόνο δύο χρονιές το 2002 και το 2004 η τρύπα του όζοντος ήταν μικρότερες από εκείνη του 2007. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Μετεωρολογίας και το Πρόγραμμα των ΗΕ για το Περιβάλλον πιθανολογούν ότι το στρώμα του όζοντος θα αποκτήσει το μέγεθος που είχε πριν από το 1980 έως το 2049 σε ό,τι αφορά τις περιοχές της Ευρώπης, της Βόρειας Αμερικής, της Ασίας, της Αυστραλίας, της

²² Βλ. *Συνάντηση για το κλίμα*, εφημερίδα Η Καθημερινή, 18.09.2007.

²³ Για την κατάργηση συμφώνησαν σχεδόν 200 κράτη. Βλ. *Συμφωνία τιμής για το όζον υπεγράφη στον Καναδά*, εφημερίδα Η Καθημερινή, 25.09.2007.

²⁴ Οι αναπτυσσόμενες χώρες συμφώνησαν να διακόψουν την παραγωγή και τη χρήση τους έως το 2030. Σύμφωνα με την Ναταλί Κοσιούσκο-Μοριζέ, υπουργό Περιβάλλοντος της Γαλλίας «για την Ευρωπαϊκή Ένωση, το πρόγραμμα κατάργησης υδροχλωροφθορανθράκων²⁴ πρέπει να επιταχυνθεί τουλάχιστον κατά μια δεκαετία».

²⁵ Σε συνέντευξη του στις 06.11.2007 ο επικεφαλής του προγράμματος του ΟΗΕ Ιβο ντε Μπόερ τόνισε ότι «Ο "διάδοχος" του Πρωτοκόλλου του Κιότο, με στόχο τον περιορισμό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, πρέπει να έχει εκπονηθεί μέχρι το 2009, τρία χρόνια πριν από τη λήξη της ισχύος του Κιότο. Το Μπαλί πρέπει να εγκαινιάσει και να καθορίσει τη θεματολογία της συζήτησης. Οι συζητήσεις αυτές πρέπει να επικεντρωθούν στην πολιτική αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής, μετά το 2012, να σημάδουν τα πρώτα βήματα της εφαρμογής συγκεκριμένων στρατηγικών και να καθορίσουν συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα για τα σχέδια αυτά. Καταληκτική ημερομηνία πρέπει να είναι το 2009».

²⁶ Πρόκειται για χλωροφθορανθράκες που έχουν παραχθεί στο παρελθόν και που δυστυχώς παραμένουν στην ατμόσφαιρα για πολλά χρόνια (50 έως 200)! Το 1974 οι επιστήμονες Φ. Σέργοντ Ρόουλαντ και Μάριο Μολίνα ερεύνησαν το ψυκτικό μέσο των κλιματιστικών και το προωθητικό αέριο στα σπρέι, τους χλωροφθορανθράκες. Κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι το χλωρικό άλας των χλωροφθορανθράκων επιδρούσε στο όζον και το κατέστρεφε (ένα χλωρικό άλας μπορούσε να καταστρέψει έως και 100.000 μόρια όζοντος).

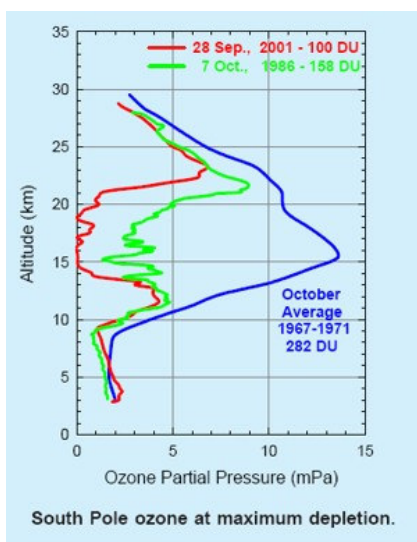
²⁷ Ο δορυφόρος Envisat της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Διαστήματος κατέγραψε 40 εκατ. τόνους. Το 2000 είχαν μετρηθεί 39 εκατ. τόνοι. Βλ. *Θερμοκήπιο, ο νέος εχθρός του όζοντος*, εφημερίδα Η Καθημερινή, 16.09.2007.

²⁸ 28 εκατ. τετρ. χλμ.

²⁹ Βλ. *Η "Δήλωση της Αθήνας", παρέμβαση για το κλίμα*, εφημερίδα Η Καθημερινή, 27.09.2007.

Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής, ενώ για την περιοχή της Ανταρκτικής ίσως θα πραγματοποιηθεί έως το 2065³⁰.

Τον Μάιο του 2007 ο ΕΟΠ ανακοίνωσε τα στοιχεία της έκθεσης «Ετήσια απογραφή αερίων θερμοκηπίου στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα 1990-2005 και έκθεση απογραφής 2007»³¹, σύμφωνα με τα οποία σημειώθηκε : α) μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου κατά 0,8% στην ΕΕ των 15³² τα έτη 2004 και 2005, β) μείωση κατά 2,0% σε σχέση με το έτος αναφοράς του Πρωτοκόλλου του Κιότο (1990), γ) μείωση κατά 1,5% τα έτη 1990 και 2005, δ) μείωση κατά 0,7%³³ τα έτη 2004 και 2005 και ε) μείωση κατά 7,9% σε σχέση με τα επίπεδα του 1990. Η έκθεση σημειώνει και τις αυξήσεις των εκπομπών αερίων στην Ισπανία, στην Αυστρία, στην Ελλάδα, στην Ιταλία, στην Ιρλανδία και την Πορτογαλία.

Πηγή : <http://www.esrl.noaa.gov/gmd/about/ozone.html>

³⁰ Βλ. άρθρο του Δ. Αλεξόπουλου *Προσωρινή σμίκρυνση* 16.10.2007 <http://www.ert.gr/nature>

³¹ Η έκθεση περιέχει πληροφορίες για τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου των χωρών ΕΕ-15 (Αυστρία, Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Κάτω Χώρες, Λουξεμβούργο, Πορτογαλία, Σουηδία και Φινλανδία) και ΕΕ-27, στοιχεία για τη διαδικασία υπολογισμού των εκπομπών, καθώς και δεδομένα για τους ελέγχους ποιότητας. Εκπονείται από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος και υποβάλλεται στη γραμματεία της Σύμβασης-Πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC). Βλ. επίσης <http://www.eea.europa.eu>

³² Η μείωση αφορά 35,2 εκατομ. τόνους ισοδυνάμων CO₂, εξαιτίας κυρίως της μείωσης των εκπομπών CO₂ κατά 26 εκατομ. τόνους (0,7%) και σημειώθηκε στη Γερμανία (μείωση κατά 2,3% δηλαδή 23,5 εκατομ. τόνους ισοδυνάμων CO₂ κυρίως με υποκατάσταση του άνθρακα από φυσικό αέριο), στη Φινλανδία (μείωση κατά 14,6% δηλαδή 11,9 εκατομ. τόνους ισοδυνάμων CO₂ με περιορισμό της χρήσης ορυκτών καυσίμων και άνθρακα) και στις Κάτω Χώρες (μείωση κατά 2,9% δηλαδή 6,3 εκατομ. τόνους ισοδυνάμων CO₂ με τον περιορισμό ορυκτών καυσίμων). Βλ. σχετικά <http://www.eea.europa.eu>

³³ 37,9 εκατομ. τόνοι ισοδυνάμων CO₂. Βλ. <http://www.eea.europa.eu>

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

**Εκπομπές αερίων θερμοκηπίου σε ισοδύναμα CO₂
(εξαιρουμένων των εστιών απορρόφησης άνθρακα)
και στόχοι του Πρωτοκόλλου του Κιότο για το χρονικό διάστημα 2008-2012**

Κράτος μέλος	1990 (εκατομ. τόνοι)	Έτος βάσης (εκατομ. τόνοι)	2005 (εκατομ. τόνοι)	Μεταβολή 2004-2005 (εκατομ. τόνοι)	Μεταβολή 2004-2005 (%)	Μεταβολή 1990-2005 (%)	Μεταβολή έτος βάσης-2005 (%)	Στόχοι 2008-2012 βάσει Κιότο και «επιμερισμού των βαρών ΕΕ» (%)
Αυστρία	79,1	79,0	93,3	2,1	2,3%	18,0%	18,1%	13,0%
Βέλγιο	146,8	146,9	143,8	-3,8	-2,0%	-1,3%	-2,1%	-7,5%
Βουλγαρία	110,1	132,1	69,8	0,9	1,3%	-39,9%	-47,3%	-8,0%
Κύπρος	6,0	6,0	9,9	0,0	0,2%	63,7%	63,7%	
Τσεχική Δημοκρατία	196,2	196,3	145,6	-1,5	-1,0%	-25,9%	-25,9%	-8,0%
Δανία	69,0	69,3	63,9	-4,3	-6,3%	-7,4%	-7,8%	-21,0%
Εσθονία	40,6	40,0	20,7	-0,5	-2,3%	-52,6%	-52,0%	-8,0%
Φινλανδία	71,2	71,1	69,3	-1,9	-14,6%	-2,7%	-2,6%	0,0%
Γαλλία	564,3	563,9	553,4	-2,7	-0,5%	-1,9%	-1,9%	0,0%
Γερμανία	1.227,9	1.232,5	1.001,5	-23,5	-2,3%	-18,4%	-18,7%	-21,0%
Ελλάδα	109,7	111,1	139,2	1,6	1,2%	28,0%	25,4%	25,0%
Ουγγαρία	98,7	123,0	80,5	1,0	1,2%	-18,4%	-34,5%	-6,0%
Ιρλανδία	55,4	55,8	59,9	1,3	1,9%	26,3%	25,4%	13,0%
Ιταλία	519,5	519,5	532,2	1,7	0,3%	12,1%	12,1%	-6,5%
Λετονία	26,4	25,9	10,9	0,2	1,5%	-58,9%	-58,0%	-8,0%
Λιθουανία	48,1	48,1	22,5	1,5	7,2%	-53,0%	-53,1%	-8,0%
Λουξεμβούργο	12,7	12,7	12,7	-0,1	-0,4%	0,4%	0,4%	-28,0%
Μάλτα	2,2	2,2	3,4	0,2	6,1%	54,8%	54,8%	
Κάτω Χώρες	210,0	214,6	212,1	-6,3	-2,9%	-0,4%	-1,1%	-6,0%
Πολωνία	406,2	536,9	399,0	2,3	0,6%	-18,0%	-32,0%	-6,0%
Πορτογαλία	59,9	60,9	85,5	0,9	1,0%	42,8%	-0,4%	27,0%
Ρουμανία	348,7	282,5	153,7	-6,4	-4,0%	-38,2%	-45,0%	-8,0%
Σλοβενική Δημοκρατία	73,0	73,4	48,7	-0,8	-1,6%	-33,3%	-33,6%	-8,0%
Σλοβενία	18,4	20,2	20,3	0,4	2,1%	10,2%	0,4%	-8,0%
Ισπανία	287,4	289,4	440,6	15,4	3,6%	53,3%	52,3%	15,0%
Σουηδία	72,2	72,3	67,0	-2,7	-2,0%	-7,3%	-7,4%	4,0%
Ηνωμένο Βασίλειο	771,4	779,9	657,4	-3,0	-0,5%	-14,8%	-15,7%	-13,5%
EU-15	4.257,2	4.278,8	4.182,0	-35,2	-0,8%	-1,5%	-2,0%	-8,0%
EU-27	5.820,9	⁽¹⁾	5.177,0	-37,9	-0,7%	-7,9%	⁽²⁾	⁽³⁾

Πηγή : <http://www.eea.europa.eu>

⁽¹⁾ Για την ΕΕ-15 έτος βάσης για τα αέρια CO₂, CH₄ και N₂O είναι το 1990. Για τα φθοριούχα αέρια 12 κράτη μέλη έχουν επιλέξει ως έτος βάσης το 1995, ενώ η Αυστρία, η Γαλλία και η Ιταλία έχουν και πάλι το 1990. Καθώς η απογραφή για την ΕΕ-15 προκύπτει από το άθροισμα των απογραφών των κρατών μελών, οι εκτιμήσεις του έτους βάσης για τις εκπομπές φθοριούχων αερίων στην ΕΕ-15 είναι το άθροισμα των εκπομπών του 1995 για τα 23 κράτη μέλη και των εκπομπών του 1990 για την Αυστρία, τη Γαλλία και την Ιταλία. Στις εκπομπές του έτους βάσης για την ΕΕ-15 περιλαμβάνονται επίσης εκπομπές λόγω αποδάσωσης στις Κάτω Χώρες, την Πορτογαλία και το Ηνωμένο Βασίλειο (Αρχική έκθεση Ευρωπαϊκής Κοινότητας βάσει Πρωτοκόλλου του Κιότο, ΕΟΠ 2006).

⁽²⁾ Η Μάλτα δεν υπέβαλε εκτιμήσεις σχετικά με τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου για το 2005, οπότε τα στοιχεία που εμφανίζονται στον πίνακα βασίζονται σε ενδεικτικές τιμές.

⁽³⁾ Η ΕΕ-27 δεν έχει κοινό στόχο βάσει του Πρωτοκόλλου του Κιότο.

Σύμφωνα με πρόσφατη δημοσίευση³⁴ ο διευθυντής του Μουσείου Επιστημών, Κρις Ράπλεϊ και ο εμπνευστής της θεωρίας της Γαίας, καθηγητής Τζέιμς Λάβστοκ προτείνουν μια ριζοσπαστική λύση για την αντιμετώπιση του προβλήματος της αλλαγής του κλίματος : η πρότασή τους αναφέρεται στην κατασκευή και εγκατάσταση εκατομμυρίων κάθετων σωλήνων³⁵ στους ωκεανούς, οι οποίοι θα μπορούν να απορροφήσουν το διοξείδιο του άνθρακα. Το ένα τμήμα του σωλήνα θα μένει στην επιφάνεια της θάλασσας και το άλλο σε μεγάλο βάθος 100-200 μ., από όπου θα μεταφέρει με το σύστημα των ανεπίστροφων βαλβίδων το ψυχρότερο νερό στην επιφάνεια μέσω της κυματικής κίνησης. Το ψυχρότερο νερό μεταφέρει μικροοργανισμούς, άλγες και διατροφικά υλικά τα οποία είναι σε θέση να απορροφήσουν περισσότερο διοξείδιο του άνθρακα. Οι δύο Βρετανοί επιστήμονες προβλέπουν ότι το σύστημα αυτό θα συμβάλλει στην ανάπτυξη αλγών με χημικές ουσίες, οι οποίες θα σχηματίζουν νέφη και επομένως θα ψυχράνουν περισσότερο το κλίμα.

Έτερο δημοσίευμα³⁶ σχετίζει τη δράση του σιδήρου ως λίπασμα για τη σωτηρία από την υπερθέρμανση, καθώς η ανάπτυξη του πλαγκτού θα απορροφούσε το διοξείδιο του άνθρακα που προέρχεται από την ανθρώπινη δραστηριότητα³⁷ και που περίπου το 40% διαλύεται στη θάλασσα. Το πλαγκτόν, χρησιμοποιώντας το CO₂ για την ανάπτυξή του, συμβάλλει στη διάσπασή του με το φως του ήλιου και στη συνέχεια τον φυλακίζει στο βυθό. Πολλοί όμως επιστήμονες δεν αποδέχονται τη θεωρία που είναι γνωστή «ως λίπανση των ωκεανών» και αμφισβητούν τα αποτελέσματά της.

Αύξηση της θερμοκρασίας. Η βασική αιτία της αλλαγής του κλίματος είναι η αύξηση της ατμοσφαιρικής συγκέντρωσης των αερίων του θερμοκηπίου με κυριότερο το διοξείδιο του άνθρακα³⁸, γεγονός που αποδίδεται στην ανθρώπινη δραστηριότητα και συγκεκριμένα στη βιομηχανική ρύπανση. Όσο πιο υψηλή είναι η συγκέντρωση αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα τόσο πιο πολύ θερμαίνεται η Γη. Η υπερθέρμανση επιφέρει πολλές κλιματικές αλλαγές. Αλλαγή της παγκόσμιας μέσης ετήσιας ατμοσφαιρικής κατακρήμνισης (βροχές, βροχοπτώσεις), περαιτέρω λιώσιμο των παγετώνων, αύξηση της μέσης στάθμης της θάλασσας³⁹, συνέπειες στην παγκόσμια υγεία, πυρκαγιές, ξηρασίες, επέλαση φυτοπαράσιτων, κλπ. Στον πλανήτη θα σημάνει συναγερμός μόλις η θερμοκρασία αυξηθεί κατά 2 βαθμούς σε

³⁴ Βλ. σχετικά *Με σωλήνες θα "σπείρουν" τους ωκεανούς*, εφημερίδα Η Καθημερινή, 28.09.2007.

³⁵ Σύμφωνα με τον διευθύνοντα σύμβουλο της εταιρείας Atmocean, Φιλ Κιτλ, η οποία πραγματοποίησε δοκιμές πάνω στη συγκεκριμένη πρόταση, «η ανάπτυξη 134 εκατ. σωλήνων είναι δυνατόν να βοηθήσει στην "αιχμαλώτιση" από την ατμόσφαιρα του 1/3 της συνολικής ποσότητας διοξειδίου του άνθρακα που παράγεται από τις ανθρώπινες δραστηριότητες κάθε χρόνο».

³⁶ Βλ. *Λίπασμα με σίδηρο στους ωκεανούς*, εφημερίδα Τα Νέα, 24.09.2007.

³⁷ Περίπου 27 δισ. τόνοι.

³⁸ Οι εκτιμήσεις των ειδικών αναφέρουν ότι για το τέλος του 21ου αιώνα οι συγκεντρώσεις του διοξειδίου του άνθρακα θα φθάσουν τα 540-970 μέρη ανά εκατομ. (κυβικά εκατ./κυβικό μ. αέρα ppm). Βλ. εφημερίδα Το Βήμα, 25.12.2005.

³⁹ Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις έως το τέλος του 21ου αιώνα η μέση στάθμη της θάλασσας θα ανέβει από 0,09 έως 0,88 μέτρα. Βλ. εφημερίδα Το Βήμα, 25.12.2005.

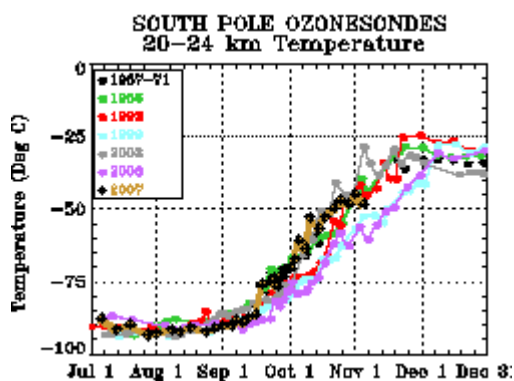
σχέση με το 1750. Ήδη έχει αυξηθεί κατά 0,8 και αν η σημερινή κατάσταση συνεχιστεί η θερμοκρασία θα φθάσει στο σημείο συναγερμού σε 10 χρόνια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Θερμοκρασίες στην επιφάνεια των θαλασσών από το 1975 έως το 2005
(σε βαθμούς Κελσίου)

		1975	2005	Μεταβολή
1.	Ειρηνικός Ωκεανός (ανατολικός)	27,0	27,5	+0,5
2.	Ατλαντικός Ωκεανός	27,0	27,6	+0,6
3.	Μεσόγειος Θάλασσα	23,6	24,9	+1,3
4.	Ινδικός Ωκεανός (βόρειος)	29,2	29,7	+0,5
5.	Ινδικός Ωκεανός (νότιος)	27,5	27,9	+0,2
6.	Ειρηνικός Ωκεανός (δυτικός)	28,5	29,0	+0,5
7.	Ειρηνικός Ωκεανός (νότιος)	27,7	28,0	+0,3

Πηγή : Διεθνής Διακυβερνητική Διάσκεψη του ΟΗΕ για το κλίμα
Αναδημοσίευση από την εφημερίδα Τα Νέα, 31.01.2007

Πηγή : http://www.esrl.noaa.gov/gmd/dv/spo_oz/spoplots.html

Η Διακυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή (Intergovernmental Panel on Climate Change-IPCC), στην οποία συμμετέχουν 2.500 επιστήμονες από 130 χώρες, ιδρύθηκε το 1988 στη Γενεύη από τον Παγκόσμιο Μετεωρολογικό Οργανισμό⁴⁰ και το Πρόγραμμα για το Περιβάλλον του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών⁴¹. Διαθέτει τρεις ομάδες εργασίας, αξιολογεί τις επιπτώσεις⁴² της αλλαγής του κλίματος και υπογραμμίζει τους κινδύνους που απειλούν τη Γη και τους κατοίκους της. Στην τέταρτη έκθεσή της⁴³ του Φεβρουαρίου του 2007 σημειώνεται ότι :

- η ανθρώπινη δραστηριότητα αποτελεί την πρωταρχική αιτία για την αύξηση των συγκεντρώσεων των αερίων του θερμοκηπίου⁴⁴, εξαιτίας κυρίως της καύσης ορυκτών καυσίμων, τη γεωργική δραστηριότητα και τις αλλαγές χρήσης της γης

⁴⁰ World Meteorological Organization (WMO).

⁴¹ United Nations Environment Programme (UNEP).

⁴² Κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές. Χρησιμοποιεί ανεξάρτητες επιστημονικές πληροφορίες και έρευνες ειδικών επιστημόνων σε παγκόσμιο επίπεδο.

⁴³ Προηγήθηκαν τρεις εκθέσεις το 1990, το 1995 και το 2001.

⁴⁴ Ο ρυθμός αύξησης των αερίων είναι οσηνιότερος των τελευταίων 10.000 ετών από την αρχή της βιομηχανικής επανάστασης.

- Η έκθεση αναφέρει ότι η μέση θερμοκρασία σε παγκόσμιο επίπεδο αυξήθηκε κατά 0,74 βαθμούς τα τελευταία 100 χρόνια. Ειδικά στην Αρκτική η θερμοκρασία εμφανίζει διπλάσια αύξηση σε σχέση με την αύξηση της μέσης θερμοκρασίας παγκοσμίως.
- Η συρρίκνωση των πάγων στην Αρκτική πραγματοποιείται με ρυθμό 3% περίπου κάθε δεκαετία. Κατά τη δεκαετία 1993-2003 η στάθμη της θάλασσας παρουσίασε άνοδο κατά 0,41 χιλιοστά κάθε χρόνο εξαιτίας της τήξης των πάγων της Γροιλανδίας και της Ανταρκτικής.
- Στη Μεσόγειο, τη Νότια Αφρική, σε τμήματα της Νότιας Ασίας, στους τροπικούς καθώς και σε άλλα περιοχές παρατηρήθηκαν τάσεις ξηρασίας, ενώ ισχυρές βροχοπτώσεις παρουσιάστηκαν σε τμήματα της Βόρειας και της Νότιας Αμερικής, της Βόρειας Ευρώπης, της Νότιας και της Κεντρικής Ασίας.
- Πλημμύρες, καύσωνες, κυκλώνες και λοιπά ακραία φαινόμενα παρουσιάστηκαν με αυξημένη συχνότητα σε πολλές περιοχές της Γης.
- Το 20-30% των ζωικών και φυτικών ειδών θα αντιμετωπίσουν κίνδυνο εξαφάνισης.

Χρησιμοποιώντας τα δεδομένα και τις επιστημονικές παρατηρήσεις η Επιτροπή πραγματοποιεί προβλέψεις : η θερμοκρασία θα συνεχίσει την ανοδική της πορεία κατά τον 21^ο αιώνα : έως το 2100 η αύξηση θα κυμανθεί από 1 έως 6,3^ο C. Θα είναι 1,8 βαθμούς υψηλότερη από τα προβιομηχανικά επίπεδα (στην καλύτερη περίπτωση) και 4 βαθμούς υψηλότερη (στη χειρότερη περίπτωση). Υπογραμμίζεται ότι τον 20ο αιώνα η θερμοκρασία αυξήθηκε κατά 0,7 βαθμούς Κελσίου⁴⁵.

Η έκθεση Στερν. Στις 700 σελίδες της η έκθεση⁴⁶ του Sir Nicholas Stern⁴⁷ προειδοποιεί για μια παγκόσμια οικονομική ύφεση ύψους έως και 5,5 τρισ. € εξαιτίας της ανόδου της θερμοκρασίας της Γης⁴⁸. Σύμφωνα με τα πορίσματα της έκθεσης η θερμοκρασία σε παγκόσμιο επίπεδο θα παρουσιάσει άνοδο κατά 3-10^ο C έως το 2100 με ό,τι αυτό συνεπάγεται⁴⁹. Για να καταπολεμηθεί το φαινόμενο του θερμοκηπίου οι χώρες οφείλουν να αποδώσουν το 1% του παγκόσμιου ΑΕΠ, ενώ το κόστος⁵⁰ συνεχώς θα αυξάνεται εάν δεν δραστηριοποιηθούν. Επισημαίνεται ότι αρχικά θα πρέπει να τιμολογηθούν οι εκπομπές του άνθρακα και να τεθούν νέοι στόχοι για περαιτέρω μείωση των εκπομπών αυτών κατά 30% έως το 2020 και κατά 60% έως το 2050. Η συγκέντρωση των αερίων του θερμοκηπίου πρέπει

⁴⁵ Βλ. *Η επιστήμη αποφάνθηκε για το κλίμα*, εφημερίδα Η Καθημερινή, 03.02.2007.

⁴⁶ Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά παραγγελία της βρετανικής κυβέρνησης στις αρχές του 2005 και η *Έκθεση Stern* δημοσιεύθηκε στις 30.10.2006.

⁴⁷ Βρετανός οικονομολόγος, στέλεχος της Παγκόσμιας Τράπεζας, Ειδικός Σύμβουλος του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Τράπεζας για την Ανακατασκευή και Ανάπτυξη και Σύμβουλος του Υπουργού Οικονομικών κατά το 2003 Gordon Brown.

⁴⁸ Βλ. *SOS, ο πλανήτης Γη χρεοκοπεί*, εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 31.10.2006.

⁴⁹ Τήξη πάγων, άνοδος της στάθμης της θάλασσας, αύξηση της περιεκτικότητας σε διοξείδιο του άνθρακα, μείωση της αγροτικής παραγωγής, πείνα, έκρηξη ασθενειών, πλημμύρες, ανάγκες μεταφοράς πληθυσμών λόγω καιρικών συνθηκών κλπ.

⁵⁰ Όταν δεν αντιμετωπίζεται η κλιματική αλλαγή το κόστος κυμαίνεται από 5% έως 20% του παγκοσμίου ΑΕΠ ετησίως.

να παραμείνει από 450 ως και 550 ppm CO₂ πάντα σε σχέση με το σημερινά δεδομένα των 430 ppm CO₂.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Η υπερθέρμανση του πλανήτη

A/A	Χώρα	Ποσοστό συμβολής
1.	Αυστραλία	1,1%
2.	Αφρική	2,5%
3.	Ευρώπη	27,7%
4.	ΗΠΑ*	30,3%
5.	Ιαπωνία	3,7%
6.	Καναδάς	2,3%
7.	Κεντρική και Νότια Αμερική	3,8%
8.	Μέση Ανατολή	2,6%
9.	Νοτιοανατολική Ασία, Ινδία, Κίνα	12,2%
10.	Ρωσία	13,7%

*Περιλαμβάνεται η Αλάσκα και η Χαβάη

ΗΠΑ, Άλλες βιομηχανικές χώρες, Αναπτυσσόμενες χώρες

Πηγή : Υπουργείο Ενέργειας ΗΠΑ, Διεύθυνση Πληροφοριών για την Ενέργεια, Κέντρο Ανάλυσης Πληροφοριών για το Διοξείδιο του Άνθρακα.

Αναδημοσίευση από Gore Al, *Μια ενοχλητική αλήθεια*, Εκδόσεις Rodale, New York 2006, για την ελληνική γλώσσα Η Καθημερινή, Αθήνα, 2007.

Η αλλαγή του κλίματος σκοτώνει. Σύμφωνα με έκθεση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος προβλέπεται αύξηση της θνησιμότητας ιδιαίτερα ατόμων που ανήκουν στις ευπαθείς ομάδες εξαιτίας καρδιοαναπνευστικών προβλημάτων, σε περιόδους καύσωνα και διάδοση των μεταδοτικών ασθενειών, όπως εκείνες που προέρχονται από τσιμπήματα κουνουπιών και άλλων εντόμων-φορέων τέτοιων ασθενειών⁵¹. Οι υψηλές θερμοκρασίες θα ευνοήσουν την ανάπτυξη παθογόνων μικροοργανισμών και θα οδηγήσουν στην εξαφάνιση πολλών ειδών χλωρίδας και πανίδας. Έως το 2050 στην Ευρώπη το 80% των ειδών που υπήρχαν το έτος 2000⁵² θα εξαφανιστεί εάν συνεχιστεί η αύξηση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. η εμφάνιση νέων θανατηφόρων ασθενειών όπως το Οξύ Αναπνευστικό Σύνδρομο (SARS) και η γρίπη των πτηνών συνδέονται με την υποβάθμιση του περιβάλλοντος⁵³. Η συνεχής αύξηση του πληθυσμού και η οικονομική ανάπτυξη προκαλούν μεταβολές στο παγκόσμιο οικοσύστημα και φυσικά στην υγεία. Τον μεγαλύτερο κίνδυνο αντιμετωπίζουν η υποσαχάρια Αφρική, η Κεντρική Ασία, τμήματα της Λατινικής Αμερικής και της Νοτιοανατολικής Ασίας⁵⁴. Με την αλλαγή του κλίματος το μέλλον του πλανήτη

⁵¹ Ελονοσία, κίτρινος πυρετός και διάφοροι τύποι εγκεφαλίτιδας.

⁵² 1.350 φυτά, 157 θηλαστικά, 108 ερπετά και 383 πουλιά. Βλ. εφημερίδα Το Βήμα, 11.12.2005.

⁵³ Πηγή : Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας.

⁵⁴ Ειδική έκθεση της CIA είχε προειδοποιήσει τον πρόεδρο Μπους για τις συνέπειες της αλλαγής του κλίματος. Οι ΗΠΑ στη σύνοδο του G8 από 6 έως 8 Ιουλίου 2005 στο Γκλενίγκλς της Σκωτίας συνυπέγραψαν την παρακάτω δήλωση : «Όλοι μας συμφωνήσαμε ότι η αλλαγή του κλίματος συμβαίνει τώρα, ότι η ανθρώπινη δραστηριότητα συμβάλλει σε αυτήν και ότι η αλλαγή αυτή θα μπορούσε να επηρεάσει κάθε γωνιά του πλανήτη. Γνωρίζουμε ότι, παγκοσμίως, οι εκπομπές καυσαερίων πρέπει να μειωθούν, οδηγώντας μας σε μια οικονομία χαμηλού άνθρακα. Αυτό θα απαιτήσει την καθηγεσία του αναπτυσσόμενου κόσμου. Συναποφασίσαμε να λάβουμε άμεσα μέτρα που θα αντιμετωπίσουν τις ενόπιόν μας προκλήσεις. Το "Σχέδιο Δράσης του Γκλενίγκλς" που συνυπογράψαμε αποδεικνύει τη δέσμευσή μας. Θα λάβουμε μέτρα που θα αναπτύξουν αγορές για τεχνολογίες

διαγράφεται δυσοίωνο. Οι επιστήμονες για τα επόμενα χρόνια περιμένουν εντατικές εμφανίσεις φαινομένων όπως ξηρασία, πυρκαγιές, καύσωνες, μεγάλες βροχοπτώσεις, πλημμύρες, κατολισθήσεις, τροπικά συστήματα, καταιγίδες, ισχυρούς ανέμους, χιονοπτώσεις και τυφώνες.

Τον Αύγουστο του 2005 δημοσιεύθηκε μία μελέτη στο περιοδικό Nature από τον Κέρι Εμάνουελ, μετεωρολόγο του MIT, σύμφωνα με την οποία η καταστροφική ένταση των κυκλώνων⁵⁵ αυξήθηκε κατά 50% τα τελευταία 50 χρόνια. Η αύξηση της θερμοκρασίας των υδάτων, στην επιφάνεια των ωκεανών και βαθύτερα και η αύξηση του επιπέδου των αερίων που παγιδεύουν τη θερμότητα και εκπέμπονται από τη βιομηχανία, τα μεταφορικά μέσα και την ανθρώπινη δραστηριότητα και οφείλονται στο φαινόμενο του θερμοκηπίου είναι κατά κάποιο τρόπο υπεύθυνες. Τα περασμένα χρόνια ο μέσος όρος εμφάνισης των κυκλώνων ήταν περίπου 10 το χρόνο, ενώ τώρα πάνω από 14. Η ισχύς τους ξεπερνά τις εκτιμήσεις εργαστηριακών μελετών με τη χρησιμοποίηση κλιματολογικών μοντέλων. Η δημιουργία μεγάλων θαλάσσιων κυμάτων και η ανάδευση των επιφανειακών θαλασσίων υδάτων ενδέχεται να επηρεάσει θαλάσσια ρεύματα, όπως το Γκολφ Στριμ που ρυθμίζει το κλίμα στο Βόρειο Ημισφαίριο του πλανήτη, το οποίο ρεύμα μπορεί να επηρεαστεί και από την εισροή μεγάλου όγκου γλυκού νερού στους ωκεανούς από την τήξη των πάγων της Αρκτικής. Ο κυκλώνας «Κατρίνα» που κατέστρεψε τη Νέα Ορλεάνη, ανήκει στην κατηγορία 5⁵⁶ με ταχύτητα ανέμου που ξεπέρασε τα 70 μέτρα/δευτερόλεπτο. Με τον όρο «κυκλώνας» σημειώνεται μία θύελλα στον Ατλαντικό, στον Βόρειο Ειρηνικό και στον Ινδικό Ωκεανό και με τον όρο «τυφώνας» μία καταιγίδα στον Βορειοδυτικό Ειρηνικό.

Επιστημονικές έρευνες αποδεικνύουν ότι η άνοδος της θερμοκρασίας στην επιφάνεια των ωκεανών προκαλούν τυφώνες⁵⁷ (από τη μεγάλη μεταφορά ενέργειας). Στις ΗΠΑ⁵⁸, στην Ιαπωνία⁵⁹ το 2004, για πρώτη φορά στη Βραζιλία⁶⁰ το 2004, στο Μεξικό⁶¹ το 2005, στην Νέα Ορλεάνη⁶² το 2005, στην Αυστραλία⁶³ το 2006, στην Καραϊβική και το Μεξικό το 2007. Οι

καθαρές ενέργειας, θα αυξήσουν τη διαθεσιμότητά τους στις υπό ανάπτυξη χώρες και θα βοηθήσουν τις ευπαθείς κοινότητες να προσαρμοστούν στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής».

⁵⁵ Ο κυκλώνας, τυφώνας τροπική καταιγίδα είναι ένα χαμηλό βαρομετρικό σύστημα που σχηματίζεται στον ωκεανό, κυρίως στον Ατλαντικό, στον Ειρηνικό και στον Ινδικό, με άνεμο που ξεπερνά τα 33 μέτρα/δευτερόλεπτο ως κατώτατο όριο του. Προκαλείται από την απελευθέρωση θερμότητας εξαιτίας της συμπύκνωσης υδρατμών σε υψηλό υψόμετρο, που επιφέρει αύξηση της ταχύτητας του ανέμου, περαιτέρω εξάτμιση και συμπύκνωση. Για τη δημιουργία καταιγίδας η θερμοκρασία επιφανείας πρέπει να είναι τουλάχιστον 27 βαθμοί της Κλίμακας Κελσίου. Σύμφωνα με μελέτη του Κέβιν Τρένπερθ ειδικό κλιματολογίας στο Εθνικό Κέντρο Ερευνών της Ατμόσφαιρας, που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό Science, τα θερμά ύδατα, λόγω των θερμοκρασιών, στο βάθος των ωκεανών και στην επιφάνεια της θάλασσας τροφοδοτούν με «καύσιμα» τους τροπικούς κυκλώνες. Η αλλαγή του κλίματος ωθεί τον κυκλώνα στην παραγωγή περισσότερης βροχής, άρα τον μετατρέπει και σε πιο καταστροφικό.

⁵⁶ Η ανώτατη στην Κλίμακα Σάφιρ-Σάμπσον που χρησιμοποιείται για τη μέτρηση του μεγέθους ενός κυκλώνα. Βλ. περιοδικό Βήμαgazino, 18.12.2005.

⁵⁷ 27 τυφώνες : Άϊριν, Άλφα, Αρλίν, Βήτα, Βίλμα, Βινς, Γάμμα, Γκερτ, Δέλτα, Έμιλι, Έψιλον, Ζήτα, Κατρίνα, Λη, Μαρία, Μπρετ, Νέιτ, Ντένις, Οφηλία, Ρίτα, Σίντι, Σταν, Τάμι, Φίλιπ, Φράνκλιν, Χάρβεϊ και Χοσέ.

⁵⁸ Το ίδιο έτος μεγάλος αριθμός ανεμοστρόβιλων χτύπησε τις ΗΠΑ.

⁵⁹ Δέκα στο σύνολο με κυρίαρχο τον σίφωνα Ναμτέουν στον Κόλπο της Ιαπωνίας.

Οι ξηρασίες θα κάνουν ιδιαίτερα αισθητή την παρουσία τους. Οι ειδικοί υποστηρίζουν ότι η Μεσόγειος είναι ανάμεσα στις περιοχές⁶⁴ που θα πληγούν περισσότερο. Τα στοιχεία της WWF καταδεικνύουν ότι έως το 2060 -εάν ανέβει η θερμοκρασία κατά δύο βαθμούς- οι βροχές θα είναι σπάνιες, η ξηρασία θα διαρκεί περισσότερο, οι πυρκαγιές θα απειλούν τα οικοσυστήματα και έως το 40% της γεωργικής παραγωγής θα ξεραίνεται. Από την άλλη πλευρά θα παρατηρηθούν και έντονες βροχοπτώσεις σε περιοχές της ανατολικής Αφρικής, όπως και πλημμύρες. Ειδικά οι πυρκαγιές τρομακτικές σε έκταση και συχνότητα φέτος όχι μόνο απείλησαν αλλά λεηλάτησαν ανθρώπους, ζώα, ακίνητα, περιουσίες. Είναι νωπά τα παραδείγματα και όχι μόνο στον ελλαδικό χώρο (Πάρνηθα, Πελοπόννησος, Καλιφόρνια, Ιβηρική Χερσόνησος⁶⁵ κλπ).

1.4.2 Τήξη των πάγων

Βόρειος Πόλος : Αλάσκα, Αρκτική, Γροιλανδία και Σιβηρία. Οι εκτιμήσεις ειδικών σημειώνουν ότι η Αρκτική θα απολέσει ολοκληρωτικά τους πάγους της το καλοκαίρι του 2070⁶⁶. Οι ειδικοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι όλη η Αρκτική⁶⁷ μπαίνει σε ένα φαύλο κύκλο, χωρίς περιθώρια βελτίωσης, αφού το θερμότερο νερό λιώνει περισσότερο πάγο, η ατμόσφαιρα θερμαίνεται και το φαινόμενο επαναλαμβάνεται. Αν εξαφανιστούν οι πάγοι της Αρκτικής το κλίμα της Γης θα αλλάξει. Η Παγκόσμια Υπηρεσία Ελέγχου Παγετώνων παρουσίασε έρευνα για την συρρίκνωση των παγετώνων. Το 2005 το πάχος τους μειώθηκε κατά 60-70 εκ⁶⁸. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι φέτος το καλοκαίρι στις πολικές περιοχές σημειώθηκαν θερμοκρασίες που καταγράφονται συνήθως στη Μεσόγειο!⁶⁹

Τα τελευταία χρόνια ένα μεγάλο τμήμα παγωμένης τύρφης⁷⁰ με έκταση περίπου ενός εκατομ. τετρ. χλμ. (όσο η Γαλλία και η Γερμανία μαζί) άρχισε να λιώνει στην υποαρκτική περιοχή της

⁶⁰ Πρόκειται για τον τυφώνα Κατρίνα. Έως τότε οι επιστήμονες υποστήριζαν ότι «είναι αδύνατον να δημιουργηθούν τυφώνες στον νότιο Ατλαντικό».

⁶¹ Τυφώνες Έμιλι και Ντένις, Λα Πέσκα, Μεξικό.

⁶² Τυφώνας Κατρίνα που χτύπησε τη Φλόριντα και τον Κόλπο του Μεξικού πριν φθάσει στην Νέα Ορλεάνη.

⁶³ Κυκλώνες της κατηγορίας 5 με ισχυρότερο τον κυκλώνα Μόνικα. Βλ. σχετικά Gore AI, *Μια ενοχλητική αλήθεια*, Εκδόσεις Rodale, New York, 2006, για την ελληνική γλώσσα Η Καθημερινή, Αθήνα, 2007.

⁶⁴ Νότια Αφρική, Μαδαγασκάρη κλπ.

⁶⁵ Βλ. Brown P., *Global warning. The last chance for change*, The Guardian, London 2006, σελ. 60.

⁶⁶ Σύμφωνα με τον Δρ Serreze του Εθνικού Κέντρου Δεδομένων Χιονιού και Πάγων των ΗΠΑ, καθώς αυξάνονται οι απώλειες των πάγων, μεγαλύτερα τμήματα της θάλασσας εκτίθενται στην ηλιακή ακτινοβολία, που επιφέρει την επιτάχυνση του ρυθμού απορρόφησης της θερμότητας στην Αρκτική. Το βαθμό επικινδυνότητας της τήξης των πάγων καταδεικνύει το γεγονός ότι για πρώτη φορά στην ιστορία στις 29.08.2005 το ρωσικό ερευνητικό πλοίο Akademik Fyodorov έφθασε στον Βόρειο Πόλο χωρίς να χρειαστεί παγοθραυστικό!

⁶⁷ Οι παγετώνες στην Αρκτική λιώνουν πιο γρήγορα από τους παγετώνες της Ανταρκτικής, καθώς είναι λεπτότεροι σε πάχος. Για την ακρίβεια λιώνουν με ρυθμό 2,7% κάθε δεκαετία από το 1985 έως το 2005. Από το 2000 και μετά η έκταση των πάγων μειώνεται με ρυθμό 5%-8% το χρόνο.

⁶⁸ Η μείωση είναι κατά 1,6 φορές μεγαλύτερη από τη μέση ετήσια μείωση κατά τη δεκαετία του '90, καθώς και 3 φορές μεγαλύτερη από τη μέση ετήσια μείωση κατά τη δεκαετία του '80. Βλ. *Χιονισμένες Άλπεις μόνο σε ... φωτογραφίες*, εφημερίδα Τα Νέα, 31.01.2007.

⁶⁹ Στην Αρκτική τον Ιούλιο η θερμοκρασία έφθασε τους 22° C! Άθρο του Δ. Αλεξόπουλου "Μεσόγειος" ... ο Βόρειος Πόλος 06.10.2007. Βλ. <http://www.ert.gr/nature>

⁷⁰ Οργανικό κάσσιμο που σχηματίζεται από συσσώρευση και αποσύνθεση φυτικών υπολειμμάτων. Βλ. εφημερίδα Η Καθημερινή, 12.08.2005.

Δυτικής Σιβηρίας, απελευθερώνοντας δισεκατομμύρια τόνους μεθανίου⁷¹, κάτι που δεν είχε συμβεί ξανά αφοτόυ σχηματίστηκαν οι παγετώνες δηλαδή 11.000 πριν. Η τήξη μεταβάλλει την παγωμένη έκταση σε λασπώδες τοπίο, κάτι που καταδεικνύει μια ραγδαία οικολογική καταστροφή. Επιπροσθέτως το μεθάνιο είναι ένα αέριο 20 φορές πιο επιβαρυντικό από το διοξείδιο του άνθρακα. Ο κύκλος της καταστροφής αρχίζει. Η αύξηση της θερμοκρασίας επιφέρει κλιματικές αλλαγές που επιταχύνουν το φαινόμενο της υπερθέρμανσης.

Ένα άλλο παράδειγμα της ταχύτατης τήξης των πάγων αποτελούν οι παγετώνες Kangerdlugssuaq στις ανατολικές ακτές της Γροιλανδίας, ο Χέλχαϊμ νότια του Kangerdlugssuaq και ο Κολούμπια στην Αλάσκα. Ο πρώτος κινείται με ταχύτητα 14 χλμ./έτος και χάνει μεγάλα τμήματα της επιφανείας του⁷², Τα ύδατα καταλήγουν στον Βόρειο Ατλαντικό Ωκεανό και αυξάνεται το επίπεδο του θαλασσίου ύδατος και το σύστημα κυκλοφορίας τους μέσω του Αρκτικού Κύκλου. Ο παγετώνας Χέλχαϊμ παρουσιάζει ανάλογες επιδόσεις με κίνηση σχετικά βραδύτερη⁷³. Τέλος ο Κολούμπια έχασε μεγάλο τμήμα του και μίκρυνε κατά 14 χλμ.⁷⁴, ενώ κινείται με ταχύτητα παρόμοια του Kangerdlugssuaq. Είναι ο κύριος υπεύθυνος για την αύξηση του επιπέδου των νερών στις θάλασσες της Βόρειας Αμερικής⁷⁵.

Σύμφωνα με ανακοίνωση⁷⁶ του Διεθνούς Κέντρου Μελέτης Δεδομένων Πάγου η τήξη των πάγων της Αρκτικής, μιας έκτασης 30 εκατ. τετρ. χλμ., έφθασε το καλοκαίρι σε υψηλά επίπεδα⁷⁷, γεγονός που καταδεικνύει τους κινδύνους που αναμένονται, καθώς η περιοχή διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην παγκόσμια περιβαλλοντική ισορροπία. Το σύνολο των πάγων έφθασε στα 46% του μέσου όρου του χρονικού διαστήματος 1978-2000⁷⁸. Η διακυβερνητική επιτροπή του ΟΗΕ IPCC σε πρόσφατη έκθεσή της σημειώνει ότι αύξηση της θερμοκρασίας σε παγκόσμιο επίπεδο τα τελευταία πενήντα χρόνια αποδίδεται στα αέρια του θερμοκηπίου κατά 90%-95%. Τα τελευταία χρόνια είναι τα πλέον θερμά και προβλέπεται ότι έως το τέλος του αιώνα η μέση θερμοκρασία θα αυξηθεί από 1,8 έως 4 βαθμούς Κελσίου. Η στάθμη της θάλασσας θα κυμανθεί από 1,1 έως 6,4 μ. «Η ανθρωπογενής θέρμανση και η

⁷¹ Λάρι Σμιθ, υδρολόγος Πανεπιστημίου Καλιφόρνιας : 70 δισ. τόνους μεθανίου, το ¼ του συνόλου του μεθανίου που είναι αποθηκευμένο στο έδαφος σε όλο τον κόσμο. Βλ. εφημερίδα Η Καθημερινή, 12.08.2005.

⁷² Το 2005 το εμπρόσθιο τμήμα του υποχώρησε κατά 5 χλμ.

⁷³ 12 χλμ./έτος.

⁷⁴ Τελευταία μέτρηση είχε πραγματοποιηθεί το 1980.

⁷⁵ Οι αμερικανικοί δορυφόροι έδειξαν ότι το 2005 η Αρκτική διέθετε τη μικρότερη κάλυψη πάγου τουλάχιστον από την εποχή που άρχισαν οι επιστημονικές μετρήσεις. Σε κανονικές συνθήκες οι παγετώνες καλύπτουν έκταση περίπου 7 εκατομ. τετρ. χλμ. δηλαδή όσο η έκταση της Αυστραλίας και δυστυχώς έφθασε πλέον να καλύπτει περίπου 4,8 εκατομ. τετρ. χλμ.

⁷⁶ 12.09.2007. Βλ. *Οι πολιτικές του θερμοκηπίου*, περιοδικό Βήμαγazine, 23.09.2007.

⁷⁷ Φαινόμενο που οφείλεται όχι μόνο στην τήξη των πάγων, αλλά και στη μετατόπιση τεράστιων όγκων πάγου έξω από τη λεκάνη της Αρκτικής και πέρα από τη Γροιλανδία. Μελέτη του Εθνικού Κέντρου Έρευνας της Ατμόσφαιρας των ΗΠΑ αναφέρει ότι οι πάγοι στον Βόρειο Πόλο πιθανότατα θα έχουν εξαφανιστεί έως το 2040 ! Δημιουργήθηκε ανοιχτή θάλασσα έκτασης ενός εκατ. τετρ. μ.!

⁷⁸ Στην Αρκτική οι πάγοι καλύπτουν έκταση 4,2 εκατομ. τετρ. χλμ. Από το 1979 έως το 2000 κάλυπταν έκταση 7,7 εκατομ. τετρ. χλμ. Βλ. <http://www.ert.gr/nature>

άνοδος της στάθμης των θαλασσών θα συνεχιστούν για αιώνες ακόμη και αν σταθεροποιηθεί η συγκέντρωση των αερίων του θερμοκηπίου».

Οι πάγοι στην Γροιλανδία καλύπτουν μία περιοχή δύο φορές το μέγεθος της Πολιτείας της Καλιφόρνιας και έχουν ύψος σχεδόν 4 χλμ. Περιέχουν ποσότητα ύδατος ικανή να αυξήσει τη στάθμη της θάλασσας πάνω από 2 μέτρα⁷⁹. Οι πάγοι είναι ενισχυμένοι και από τις συνεχείς χιονοπτώσεις κυρίως στη μέση της μάζας τους, αλλά στις άκρες τους κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού χάνουν τμήματα της επιφανείας τους. Συνήθως ο πάγος καλύπτει τη βορειοδυτική Γροιλανδία από το Σεπτέμβριο έως τον Ιούνιο. Με τα τωρινά δεδομένα το κυνήγι στον πάγο είναι ασφαλές μόνο για χρονικό διάστημα που δεν ξεπερνά τις 3 ή 4 εβδομάδες. Στο παρελθόν το στρώμα του πάγου είχε πάχος περίπου 1 μέτρο, ενώ τώρα δεν φθάνει περισσότερο από 10 εκατοστά. Είναι φανερό ότι οι κυνηγοί των πάγων δεν θα μπορέσουν να επιβιώσουν χωρίς τους παγετώνες⁸⁰.

Σύμφωνα με τον Δρ Χάμιλτον για το λιώσιμο των πάγων θεωρούνται υπεύθυνοι πολλοί παράγοντες. Το καλοκαίρι οι πάγοι που λιώνουν στην Γροιλανδία παράγουν μεγάλους όγκους υδάτων σε ρευστή μορφή που διηθούνται έως τη βάση των παγετώνων και λιπαίνουν την πορεία του πάνω από τους βράχους προς τους ωκεανούς. Η αύξηση της θερμοκρασίας οδηγεί τα νερά με τις υψηλές θερμοκρασίες σε επαφή με τους προαναφερόμενους παγετώνες και όχι μόνο, κάτι που επιφέρει την ταχύτερη τήξη μεγάλων τμημάτων τους. Η ιδιαίτερα μεγάλη αύξηση της θερμοκρασίας και η τήξη των πάγων θεωρούνται αποτέλεσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας και των φυσικών αλλαγών του πλανήτη.

Σε πολλές περιοχές του Αρκτικής τα υπόγεια ύδατα κάτω από τους πάγους αρχίζουν να απελευθερώνονται με κυριότερη αιτία την υπερθέρμανση του πλανήτη, απειλώντας με καταστροφές και αφανισμό παράκτιες πόλεις και χωριά. Στην Αλάσκα οι αυτόχθονες κάτοικοί της οι Ινουίτ του νησιού Σαρισέφ κοντά στον Αρκτικό Κύκλο θα αναγκαστούν να βρουν άλλο καταφύγιο. Στην παραθαλάσσια πόλη Ιλουλίσάτ⁸¹ της Γροιλανδίας τα νεώτερα

⁷⁹ Σύμφωνα με τον Ρόμπερτ Κόρελ, καθηγητή και πρόεδρο του Arctic Climate Impact Assessment και διευθυντής του προγράμματος Παγκόσμιας Κλιματολογικής αλλαγής του Κέντρου Χάιντς της Ουάσιγκτον και στέλεχος του IPPC σημειώνει ότι η τήξη των πάγων πραγματοποιείται με τέτοιους ρυθμούς, που ο δεύτερος μεγαλύτερος παγετώνας της Γροιλανδίας που αντιπροσωπεύει το 7% του συνόλου των παγετώνων της, απελευθερώνει ποσότητες νερού, οι οποίες θα μπορούσαν να τροφοδοτήσουν με πόσιμο νερό το Λονδίνο για ένα έτος. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι «Έχουμε μπροστά μας έναν πολύ διαφορετικό πλανήτη από αυτόν που έχουμε συνηθίσει. Εμείς οι άνθρωποι είμαστε συνηθισμένοι σε ήπιες θερμοκρασίες. Αυτό αλλάζει. Εδώ και πέντε χρόνια επεξεργαζόμαστε μοντέλα πρόβλεψης για το πόσος πάγος θα λιώσει και πότε. Βρισκόμαστε ήδη στα επίπεδα που είχαμε προβλέψει για το 2040, ενώ μέσα στον επόμενο χρόνο θα φτάσουμε αυτά του 2070. Είναι πολύ αργά για παρέμβαση· τώρα απομένει η προσαρμογή». Βλ. *Η ζώνη βορείως του Αρκτικού Κύκλου*, περιοδικό Κ, No 230, 27-28.10.2007, σελ. 52.

⁸⁰ Ο Σουηδικός Ερευνητικός Σταθμός της υποαρκτικής ζώνης, ο οποίος πραγματοποιεί μετρήσεις της θερμοκρασίας στην Αρκτική, σημειώνει την αύξησή της πάνω από το μηδέν, ενώ εδώ και αιώνες διατηρούνταν σταθερά κάτω από το μηδέν. Βλ. *Η ζώνη βορείως του Αρκτικού Κύκλου*, περιοδικό Κ, No 230, 27-28.10.2007, σελ. 52.

⁸¹ Στο Ιλουλίσάτ, 250 χλμ. βόρεια του Αρκτικού Κύκλου, κυριαρχεί ο παγετώνας «Σερμέκ Κουγιαλέκ» του οποίου η έκταση μειώνεται κατά 19 μ. κάθε ημέρα ! Από την περιοχή ξεκίνησε τις εργασίες του το 7ο Διεθνές Περιβαλλοντικό Συμπόσιο του Οικουμενικού Πατριαρχείου, στο οποίο συμμετείχαν 150 προσωπικότητες (6-13 Σεπτεμβρίου 2007).

δεδομένα και η χαμηλή χιονόπτωση⁸² καθιστούν απαγορευτικές τις μετακινήσεις του πληθυσμού με τα έλκηθρα ως μέσα μεταφοράς, ενώ η χρήση του αυτοκινήτου δεν είναι εφικτή, καθώς δεν υπάρχει οδικό δίκτυο που να συνδέει την πόλη με τις άλλες περιοχές. Στον Ινδικό Ωκεανό η διάβρωση των ακτών απειλεί τον παράδεισο των Μαλδίβων, ενώ στην Ωκεανία οι απόλες του Τουβάλου βυθίζονται εξαιτίας της ανόδου της θάλασσας⁸³, όπως και η συστάδα 33 κοραλιογενών νησιών Κιριμπάτι στον Ειρηνικό Ωκεανό. Στις ελβετικές Άλπεις το χιόνι υποχώρησε κατά 1,5 χλμ. Στο Μπικόβσκι, χωριό 457 κατοίκων στα βορειοανατολικά της Ρωσίας, η ακτή έχει αρχίσει να καταρρέει και το νερό της θάλασσας φθάνει στα σπίτια. Στη Ρωσία το 20% του πληθυσμού ζει βόρεια του Αρκτικού Κύκλου και φυσικά απειλείται από το φαινόμενο της τήξης των πάγων. Στη Βαρκούτα, πόλη 130.000 κατοίκων τα προβλήματα είναι παρόμοια. Τα περισσότερα σπίτια και εργοστάσια χτίστηκαν πάνω στους πάγους που σιγά σιγά θα μετατρέψουν το συμπαγές έδαφος σε βαλτώδες. Επιπλέον η μόλυνση της θάλασσας από πετρέλαιο είναι πιθανή, καθώς το ¼ των αποθεμάτων του πλανήτη σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο βρίσκεται στην Αρκτική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Η Αρκτική του μέλλοντος

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ
Κόλπος της Αλάσκας	Λιώσιμο των πάγων
Θάλασσα Μπόφορτ	Υποχώρηση των περιοχών με χιόνι
Όρμος Μπάριν	Πύκνωση της βλάστησης
	Συρρίκνωση της τούντρας
	Αντικατάστασή τους από δένδρα
Βερίγγειος Θάλασσα	Μειωμένη χιονοκάλυψη
Θάλασσα Μπάρεντς	Αποσάθρωση ακτών

Πηγή : Αποτίμηση των Επιπτώσεων στο Κλίμα της Αρκτικής, Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών Αναδημοσίευση από την εφημερίδα Το Βήμα, 18.12.2005

Νότιος Πόλος : Ανταρκτική. Ερευνητές της NASA και άλλοι επιστήμονες παρατήρησαν ότι στην Δυτική Ανταρκτική και ειδικά στη θάλασσα του Άμουντσεν οι πάγοι σπάζουν σε μικρότερα τμήματα από ότι στο παρελθόν, που τα τμήματα είχαν μεγάλες διαστάσεις και δημιουργούσαν ένα είδος φράγματος της πτώσης τους στη θάλασσα, και της απομάκρυνσης άλλων νέων τμημάτων που παρέμεναν στους παγετώνες. Με το φαινόμενο αυτό των νέων μικρότερων τμημάτων οι παγετώνες χάνουν 60% περισσότερο πάγο από αυτόν που καλύπτουν οι χιονοπτώσεις, το στρώμα τους γίνεται λεπτότερο και τέλος αυξάνεται η στάθμη των ωκεανών κατά 0,2 χιλιοστόμετρα ετησίως⁸⁴.

⁸² Ο χειμώνας διαρκεί μόνο δύο μήνες με αποτέλεσμα την εξαφάνιση πολλών ειδών και την εμφάνιση νέων, όπως οι κουκουβάγιες. Βλ. *Η ζώνη βορείως του Αρκτικού Κύκλου*, περιοδικό Κ, Νο 230, 27-28.10.2007, σελ. 53.

⁸³ Βλ. *Ο κλιματικός "ξεριζωμός"*. Πατρίδες που βουλιάζουν, περιοδικό Κ, τεύχος 186, 24.12.2006.

⁸⁴ Αντιστοιχεί περίπου στο 10% της συνολικής ανόδου της στάθμης των θαλασσών ετησίως. Βλ. περιοδικό *Science Illustrated*, τεύχος 9, Δεκέμβριος 2005.

Εκτός της Γροιλανδίας προβλήματα σημειώνονται στο Κιλμάντζαρο⁸⁵, στους παγετώνες στη Μοντάνα⁸⁶ των ΗΠΑ, στις Άνδεις στη Νότια Αμερική⁸⁷, Παταγονία⁸⁸ στην Αργεντινή, στις Ελβετικές Άλπεις⁸⁹, στις Ιταλικές Άλπεις⁹⁰, στον Παγετώνα Κολούμπια⁹¹ στην Αλάσκα, στο Οροπέδιο του Θιβέτ. Η κυριότερη επίπτωση της τήξης των πάγων είναι φυσικά η διατάραξη της οικολογικής ισορροπίας, των οικοσυστημάτων και των έμβιων οργανισμών που ζουν σε αυτά. Τα εδάφη γίνονται λάσπες, μη κατάλληλα τοπία για δημιουργία ζωής και διαβίωσης. Τα αέρια που απελευθερώνονται και ειδικά το επικίνδυνο μεθάνιο απειλούν τις ζωές όλων.

«Θησαυρός» κάτω από τους πάγους. Η τήξη των παγετώνων αποκαλύπτει το θησαυρό που παρέμενε κλεισμένος στην αγκαλιά των αιώνιων πάγων. Ο ορυκτός πλούτος θα εξασφάλιζε την οικονομική ανεξαρτησία της Γροιλανδίας⁹², που από το 1979 είναι αυτοδιοικούμενη επαρχία της Δανίας. Αισιόδοξες προβλέψεις γίνονται και για την ανεύρεση κοιτασμάτων πετρελαίου, εκτός των πετρωμάτων και των ορυκτών. Η κυβέρνηση της Γροιλανδίας συζητεί με πολυεθνικές εταιρείες προκειμένου να χορηγήσει άδειες έρευνας στα κοιτάσματα και επιπλέον ενθαρρύνει τον πληθυσμό να βρίσκει και να στέλνει δείγματα από τα κοιτάσματα⁹³.

Οι χώρες του Αρκτικού Κύκλου ανταγωνίζονται για την εκμετάλλευση των ενεργειακών αποθεμάτων και κοιτασμάτων της περιοχής ειδικά του πετρελαίου και του φυσικού αερίου⁹⁴, ενώ δεν παραγνωρίζουν και το γεγονός της διάνοιξης νέων δρόμων ναυσιπλοΐας⁹⁵, νέους τόπους αλιείας και φυσικά νέων λιμανιών. Οι επιστήμονες του Αμερικανικού Γεωλογικού Κέντρου Μελετών (USGS) υποστηρίζουν ότι το ¼ των ανεξερεύνητων κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου στον πλανήτη βρίσκονται στην Αρκτική και ειδικά στις περιοχές της Αλάσκας

Προκειμένου ο ενεργειακός πλούτος και το θαλάσσιο πέρασμα να καταστούν εκμεταλλεύσιμα, οι ενδιαφερόμενες χώρες πιθανότατα θα βρεθούν σε δίλημμα επιλογής : κύρωση του Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας ή χάσιμο τεράστιων κερδών σε πολλά επίπεδα :

⁸⁵ Ο δρ. Λόνι Τόμσον από το Πανεπιστήμιο του Οχάιο προβλέπει ότι στα επόμενα 10 χρόνια δεν θα υπάρχουν τα «Χιόνια του Κιλμάντζαρο». Βλ. Gore AI, *Μια ενοχλητική αλήθεια*, εκδόσεις Rodale, New York, 2006, για την Ελληνική γλώσσα Η Καθημερινή, Αθήνα, 2007.

⁸⁶ Γνωστό ως «Πάρκο των παγετώνων».

⁸⁷ Παγετώνες Κόρι Κάλις, Ουασκάραν, Κουελκάγια στο Περού.

⁸⁸ Παγετώνας Περίτο Μορένο και Παγετώνας Ουπσάλα

⁸⁹ Παγετώνες Τσιέρβα, Ροζέγκ, Ρήνος

⁹⁰ Παγετώνας Ανταμέλο, Τρέντινο

⁹¹ Παγετώνας Πορθμός Πρίγκιπα Ουίλιαμ

⁹² Κάθε έτος λαμβάνει έμβασμα 428.000.000,00 € από τη Δανία. Βλ. *Η ζώνη βορείως του Αρκτικού Κύκλου*, περιοδικό Κ, τεύχος 230, 27-28.10.2007, σελ. 53.

⁹³ Οι αερογραμμές «Air Greenland» εμφανίζουν πληρότητα, ενώ η αμερικανική εταιρεία μεταλλευμάτων «Alcoa» με μνημόνιο κατανόησης προγραμματίζει την κατασκευή μεγάλου χυτηρίου. Βλ. *Το λιώσιμο των παγετώνων "ξεσταίνει" την ανεξαρτησία*, εφημερίδα Έθνος, 29.09.2007.

⁹⁴ Έρευνες έδειξαν ότι η Αρκτική διαθέτει το 25% των κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου που έχουν απομείνει στη Γη.

Και αυτό γιατί η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας δίνει το δικαίωμα στα συμβαλλόμενα μέρη να επεκτείνουν την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη τους στα 200 ναυτικά μίλια και ακόμα έως τα 350 σε περίπτωση που αποδείξουν ότι η υφαλοκρηπίδα τους φθάνει εκεί. Στην πρόσφατη περίπτωση της τήξης των πάγων στην Οροσειρά Λομονόσοφ στο Βόρειο Πόλο⁹⁶, η Ρωσία υπογράμμισε ότι ο βυθός της περιοχής είναι προέκταση της επικράτειάς της⁹⁷ και απέστειλε τα υποβρύχιά της για να τοποθετήσουν τη ρωσική σημαία στα πλούσια κοιτάσματα.

Οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, η Νορβηγία, η Σουηδία, η Φινλανδία, η Δανία, η Ισλανδία, η Ρωσία⁹⁸ και η Κίνα ερίζουν⁹⁹ για τα πλούτη της Αρκτικής. Ορισμένες μάλιστα προσπαθούν ήδη να αξιοποιήσουν το νέο χρυσωρυχείο. Σύμφωνα με τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας «κάθε χώρα μπορεί να διεκδικήσει μια ζώνη αποκλειστικής οικονομικής εκμετάλλευσης 200 ναυτικών μιλίων και επιπλέον έως 150 μίλια επί του πυθμένα». Το σημείο από το οποίο μετράται αυτή η απόσταση εξαρτάται από το που τελειώνει η ηπειρωτική υφαλοκρηπίδα. Ο Βόρειος Πόλος θεωρείται διεθνής ζώνη που διοικείται από τη Διεθνή Υπηρεσία Πυθμένων, αφού δεν υπάρχει χώρα, υφαλοκρηπίδα της οποίας να καταλήγει εκεί. Οι προαναφερόμενες χώρες προσπαθούν να ξεπεράσουν αυτό το εμπόδιο, έχουν αρχίσει έρευνες για να εξακριβώσουν τα όρια των υφαλοκρηπίδων τους, ώστε να μπορέσουν ανενόχλητες να εκμεταλλευθούν τα πλούσια κοιτάσματα¹⁰⁰. Σύμφωνα με πρόσφατο δημοσίευμα¹⁰¹ η Μεγάλη Βρετανία θα υποβάλει αίτημα στον ΟΗΕ¹⁰² για να της επιδικαστεί έκταση ενός εκατομ. τετρ. χλμ. στην Ανταρκτική. Κράτη της Νοτίου Αμερικής όπως η Αργεντινή και η Χιλή επίσης διεκδικούν εκτάσεις στην Ανταρκτική, ενώ αναμένονται αιτήματα και από την Αυστραλία, τη Γαλλία και τη Ρωσία.

Οι νέοι θαλάσσιοι δρόμοι που θα χαραχθούν (το θρυλικό Βορειοδυτικό Πέρασμα), οι ρότες των εμπορικών πλοίων, των κρουαζιερόπλοιων, οι πλατφόρμες εξόρυξης πετρελαίου, τα κύματα των τουριστών και γενικά η χωρίς όρια οικονομική δραστηριότητα θα τραυματίσουν

⁹⁵ Όπως το Βορειοδυτικό Πέρασμα που περνά πάνω από τον Καναδά και την Αλάσκα και ενώνει τον Ατλαντικό με τον Ειρηνικό Ωκεανό και το Βόρειο Θαλάσσιο Πέρασμα που περνά από τις βόρειες ακτές της Σιβηρίας. Βλ. εφημερίδα Η Καθημερινή, 06.11.2005.

⁹⁶ Πρόκειται για διεκδικούμενη περιοχή ανάμεσα στη Νορβηγία και τη Ρωσία, πλούσια σε κοιτάσματα πετρελαίου και αερίου και σημαντικό πέρασμα που μειώνει τις αποστάσεις : Τόκιο-Νέα Υόρκη 8.700 μίλια αντί 11.300 μιλίων μέσω Ειρηνικού Ωκεανού και Διώρυγας του Παναμά και Λονδίνο-Τόκιο 8.100 μίλια αντί 13.000 μιλίων μέσω Μεσογείου, Διώρυγας Σουέζ, Ερυθράς Θάλασσας και Ινδικού Ωκεανού. Βλ. *Αρκτική επιχείρηση Μπους*, εφημερίδα Έθνος, 06.10.2007.

⁹⁷ Η Ρωσία προσπαθεί να αποδείξει ότι η οροσειρά Λομονόσοφ, που συνδέει τη Σιβηρία με τον Καναδά και τη Γροιλανδία υποθαλάσσια, είναι ρωσική.

⁹⁸ Σύμφωνα με εκτιμήσεις Ρώσων ειδικών τα κοιτάσματα που ανήκουν στο τμήμα της στο Βόρειο Πόλο φθάνουν τα 1,5 τρις. €!

⁹⁹ Σημεία τριβής αποτελούν για τη Δανία και τον Καναδά το νησί Χανς έκτασης 1,3 τετρ. χλμ. στην είσοδο του Βορειοδυτικού Πέρασματος, για τη Νορβηγία και τη Ρωσία η θάλασσα του Μπάρεντς, για τις ΗΠΑ και τη Ρωσία τα χωρικά ύδατα της θάλασσας Μποφόρ, ενώ για τις ΗΠΑ και τον Καναδά το Βορειοδυτικό Πέρασμα, η Αλάσκα και η επαρχία Γιούκον.

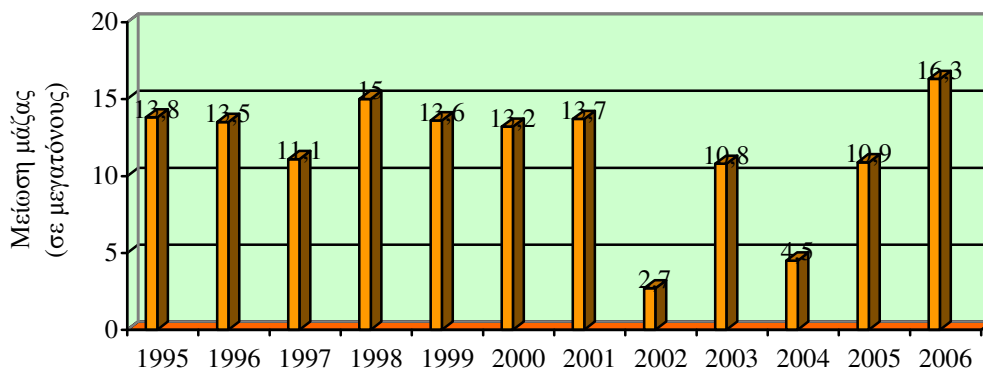
¹⁰⁰ Η Δανία υποστηρίζει ότι της ανήκει ο Βόρειος Πόλος, επειδή συνορεύει με τη Γροιλανδία. Βλ. εφημερίδα Έθνος, 11.12.2005.

¹⁰¹ *Διεκδικούν εδάφη στην Ανταρκτική* εφημερίδα Η Καθημερινή, 18.10.2007.

¹⁰² Ο ΟΗΕ έχει ορίσει προθεσμία έως τις 09.05.2009 για την υποβολή αιτημάτων από χώρες που διεκδικούν αδιάθετες εκτάσεις στην Ανταρκτική, προστατευόμενη περιοχή μόνο για ερευνητικούς σκοπούς σύμφωνα με τη Συνθήκη της Ανταρκτικής (1959).

τα οικοσυστήματα, περιφρονώντας τη βούληση των αυτοχθόνων περίπου 150.000 Εσκιμών Ινουίτ, που έφθασαν πρώτοι στο Βόρειο Πόλο και ζουν κάτω από δύσκολες συνθήκες, σεβόμενοι το περιβάλλον που τους φιλοξενεί και οι οποίοι βλέπουν την ισορροπία να διαταράσσεται, την καταστροφή να φθάνει και τις πιθανότητες επιβίωσής τους να φθίνουν.

Η τρύπα του όζοντος στην Ανταρκτική

Πηγή : <http://www.wmo.ch>

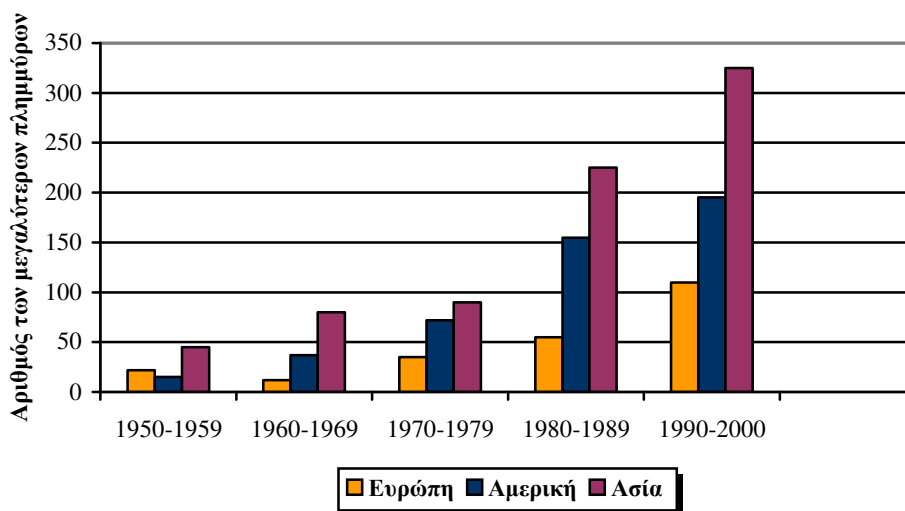
Στο 7^ο Περιβαλλοντικό Συμπόσιο του Οικουμενικού Πατριαρχείου στο Γλουλισάτ της Γροιλανδίας, οι επιστήμονες κατέληξαν ότι η τήξη των πάγων γίνεται με γοργό ρυθμό, προκαλώντας μικρούς σεισμούς. Η στάθμη της θάλασσας προβλέπεται να αγγίξει τα δύο μέτρα¹⁰³. Οι παγετώνες της Γροιλανδίας, καθώς κινούνται, προκαλούν δονήσεις-σεισμούς 3 βαθμών της κλίμακας Ρίχτερ¹⁰⁴.

Ως αποτέλεσμα της τήξης των πάγων, από το 1900 η στάθμη των ωκεανών έχει ανέβει από 10 έως 20 εκατοστά και η μεγαλύτερη άνοδος (3 εκατοστά) πραγματοποιήθηκε κατά τη δεκαετία 1993-2003. Η θάλασσα ανεβαίνει κατά 1,8 χιλιοστά κάθε χρόνο από το 1990 έως το 1993 και κατά 3,1 χιλιοστά από το 1993 έως το 2004. Οι ειδικοί αποδίδουν το φαινόμενο στην άνοδο της θερμοκρασίας που οδηγεί στην τήξη των πάγων, τα ύδατα των οποίων καταλήγουν στις θάλασσες και στους ωκεανούς ανεβάζοντας τη στάθμη τους και μειώνοντας το ποσοστό του αλατιού στη μάζα τους. Τα πορίσματα μιας πρόσφατης μελέτης της Διακυβερνητικής Επιτροπής των Ηνωμένων Εθνών για την αλλαγή του κλίματος (IPCC) φανερώνουν ότι η στάθμη των ωκεανών θα παρουσιάσει άνοδο 9-88 εκατοστών έως το έτος 2100, κάτι που θα εξαρτηθεί και από την ποσότητα των αερίων θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα.

¹⁰³ Έως σήμερα υπολογιζόταν στα 50 εκατοστά. Ο Ρόμπερτ Κορέλ, Αμερικανός ειδικός για θέματα των πόλων προσδιόρισε την άνοδο στα 2 μέτρα. Βλ. *Σεισμούς προκαλεί το λειώσιμο των πάγων ! Η άνοδος της στάθμης της θάλασσας προβλέπεται να φθάσει τα 2 μέτρα*, εφημερίδα Έθνος, 10.09.2007.

¹⁰⁴ Σύμφωνα με τον Φινλανδό επιστήμονα Βέλι Κάλιο «η επιτάχυνση της τήξης και οι σεισμοί είναι άρρηκτα συνδεδεμένα», Βλ. επίσης *Σεισμούς προκαλεί το λειώσιμο των πάγων ! Η άνοδος της στάθμης της θάλασσας προβλέπεται να φθάσει τα 2 μέτρα*, εφημερίδα Έθνος, 10.09.2007.

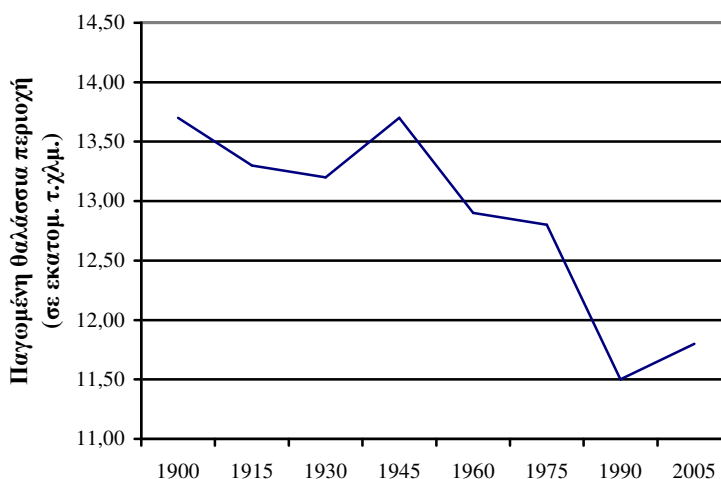
Αριθμός Έντονων Πλημμυρικών Φαινομένων ανά Ήπειρο και δεκαετία

Πηγή : Millenium Ecosystem Assessment.

Αναδημοσίευση από Gore Al, *Μια ενοχλητική αλήθεια*, Εκδόσεις Rodale, Al Gore, New York 2006, για την ελληνική γλώσσα Η Καθημερινή, Αθήνα, 2007

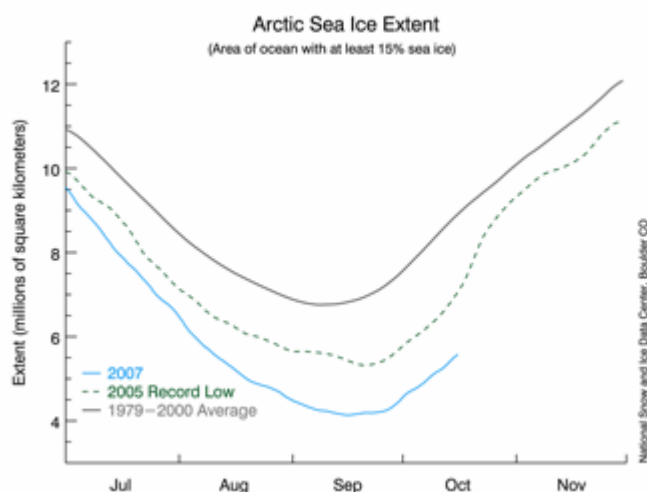
Έκταση παγωμένης θάλασσας : Βόρειο Ημισφαίριο

Πηγή : Hadley Carter.

Αναδημοσίευση από το Gore Al, *Μια ενοχλητική αλήθεια*, Εκδόσεις Rodale, New York 2006, για την ελληνική γλώσσα Η Καθημερινή, Αθήνα, 2007

Summer melt season Arctic sea ice extent Current sea ice conditions

Στοιχεία από Sea Ice Index data set / National Snow and Ice Data Center

Αναδημοσίευση από : http://inside.org/news/press/2007_seaiceminimum/20070810_index.html

Ο καθηγητής Περιβαλλοντολογίας του Πανεπιστημίου της Νέας Υόρκης, Πίτερ Μείχιου, ο οποίος συνέταξε μελέτη βασισμένη σε στοιχεία απολιθωμάτων, ανακάλυψε ότι όσο οι θερμοκρασίες των τροπικών υδάτων ακολουθούσαν ανοδική πορεία, τόσο αυξάνονταν και τα επίπεδα εξαφάνισης ειδών. Μέλη της επιστημονικής ομάδας συνδέουν τις τέσσερις μεγαλύτερες εξαφανίσεις ειδών στην ιστορία του πλανήτη με τις υψηλές θερμοκρασίες στα ύδατα.

1.4.3 Ατμοσφαιρική ρύπανση

Η ύπαρξη επιβλαβών και επικίνδυνων ουσιών, ρύπων (πρωτογενών και δευτερογενών) και αιωρούμενων σωματιδίων¹⁰⁵ στην ατμόσφαιρα, η συγκέντρωση ουσιών, θορύβου, ακτινοβολίας και άλλων μορφών ενέργειας αποτελούν ατμοσφαιρική ρύπανση, η οποία διαταράσσει την οικολογική ισορροπία και προκαλεί προβλήματα στην υγεία των οργανισμών κάθε είδους. Σε κάποιες περιπτώσεις, ειδικά στις μεγάλες πόλεις, η συγκεκριμένη ρύπανση μπορεί να επιφέρει δυσκολίες στην διαβίωσή τους και παίρνει τη μορφή του νέφους καπνομίχλης¹⁰⁶, του φωτοχημικού νέφους¹⁰⁷ και του υδρογονοσωματιδιακού νέφους¹⁰⁸.

¹⁰⁵ Πρόκειται για σωματίδια σε στερεή ή υγρή μορφή. Προέρχονται κυρίως από τη σκόνη του εδάφους, τη θάλασσα, τις ερήμους, τα ηφαίστεια, τη βιομηχανική, εξορυκτική, κατασκευαστική, αγροτική δραστηριότητα, τα οχήματα, τις πυρκαγιές κ.α. Τα μικρότερα σε μέγεθος εισέρχονται στο αναπνευστικό σύστημα και προκαλούν σοβαρά προβλήματα, ενώ τα μεγαλύτερα προκαλούν προβλήματα ορατότητας και μεταβάλλουν το ισοζύγιο ακτινοβολίας στην ατμόσφαιρα.

¹⁰⁶ Προέρχεται από την σύντηξη των λέξεων καπνός (smoke = smog) και ομίχλη (fog). Εμφανίστηκε για πρώτη φορά στο Λονδίνο το 1952 και ονομάστηκε ρύπανση «τύπου Λονδίνου». Στο νέφος καπνομίχλης παρατηρούνται υψηλές συγκεντρώσεις

Το μονοξειδίο του άνθρακα¹⁰⁹ (CO) είναι αέριο άχρωμο και άοσμο που εκπέμπεται από τις μηχανές των αυτοκινήτων. Το διοξειδίο του θείου¹¹⁰ (SO₂) είναι αέριο άχρωμο και άοσμο σε χαμηλές συγκεντρώσεις, αλλά με έντονη μυρωδιά σε υψηλές. Εκπέμπεται από τις κεντρικές θερμάνσεις, τα διυλιστήρια πετρελαίου, τις χημικές βιομηχανίες, τα αυτοκίνητα που κινούνται με πετρέλαιο και από τα ηφαίστεια. Ο μόλυβδος¹¹¹ (Pb) προέρχεται από την καύση των απορριμμάτων, τις βαριές βιομηχανίες και από πηγές καυσίμων με μόλυβδο. Το διοξειδίο του αζώτου¹¹² (NO₂) είναι αέριο με ιδιάζουσα μυρωδιά και καφέ χρώμα. Προέρχεται μέσω χημικών αντιδράσεων από το μονοξειδίο του αζώτου (NO) που εκπέμπεται από τα αυτοκίνητα, τα φορτηγά και τους βιομηχανικούς καυστήρες. Το όζον¹¹³ (O₃) είναι αέριο άχρωμο και άοσμο και προστατεύει τη Γη από τη βλαβερή υπεριώδη ακτινοβολία. Στα κατώτερα στρώματα είναι ο κυριότερος ρύπος του φωτοχημικού νέφους. Προέρχεται από χημικές αντιδράσεις μεταξύ του οξυγόνου (O₂), πτητικών οργανικών ενώσεων και οξειδίων του αζώτου. Οι τοξικοί ρύποι όπως αρσενικό¹¹⁴ (As), αμίαντος¹¹⁵, βενζόλιο¹¹⁶ (C₆H₆), κάδμιο¹¹⁷ (Cd) και νικέλιο¹¹⁸ (Ni) εκπέμπονται από τις χημικές βιομηχανίες και οικοδομικά υλικά.

του διοξειδίου του θείου (SO₂), του μονοξειδίου του άνθρακα, καθώς και αιωρούμενων σωματιδίων. Οι θερμοκρασίες είναι χαμηλές και υπάρχει σχετική υγρασία.

¹⁰⁷ Παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στο Λος Άντζελες το 1943 και ονομάστηκε και ρύπανση «τύπου Λος Άντζελες». Το φωτοχημικό νέφος παρουσιάζεται όταν ανθάνεται η θερμοκρασία και όταν υπάρχει μεγάλη ηλιοφάνεια, μικρή υγρασία και μεγάλη συγκέντρωση ενώσεων όπως το οξειδίο του αζώτου, το μονοξειδίο του άνθρακα, οι υδρογονάνθρακες και τα προϊόντα των αντιδράσεών τους.

¹⁰⁸ Περιέχει κυρίως αεροσωματίδια και διάφορες επικίνδυνες ενώσεις υδρογονανθράκων.

¹⁰⁹ Κύρια πηγή του είναι τα οχήματα και ειδικά τα βενζινοκίνητα. Έχει μετρηθεί και σε υπόγειες διαβάσεις. Επιδρά κυρίως στο καρδιαγγειακό σύστημα, όπως επίσης και στο νευρικό σύστημα.

¹¹⁰ Προέρχεται κυρίως από τη βιομηχανική δραστηριότητα, τις μονάδες παραγωγής ενέργειας, τα διυλιστήρια πετρελαίου κλπ. Προκαλεί αναπνευστικά προβλήματα, μείωση της ορατότητας και αύξηση της οξύτητας στις λίμνες και τα ποτάμια.

¹¹¹ Υπάρχει κυρίως στο έδαφος μετά από πυρκαγιές δασών, αποσάθρωση βράχων, έκρηξη ηφαιστειών. Προκαλεί αναιμία, βλάβες στο νευρικό σύστημα, κυρίως μέσω της τροφικής αλυσίδας.

¹¹² Παράγεται από τα οχήματα, τους ηλεκτροπαραγωγικούς σταθμούς και τις βιομηχανίες και προκαλεί κυρίως αναπνευστικά προβλήματα.

¹¹³ Σχηματίζεται στην κατώτερη ατμόσφαιρα μετά από χημικές αντιδράσεις του οξυγόνου, των πτητικών οργανικών ενώσεων (VOCs) και των οξειδίων του αζώτου σε συνδυασμό με μεγάλη ηλιακή ακτινοβολία και υψηλή θερμοκρασία. Προέρχεται κυρίως από εργοστάσια, οχήματα, χωματερές κ.α. Προκαλεί προβλήματα στην αναπνευστική λειτουργία, αίσθημα ξηρότητας στο λαιμό, βήχα, μείωση αγροτικής παραγωγής κλπ.

¹¹⁴ Εκλύεται στην ατμόσφαιρα με τη μορφή θειούχων ενώσεων, συναντάται κυρίως σε ορεινές περιοχές και μπορεί να προέλθει από τα χυτήρια, την καύση καυσίμων και την ηφαιστειακή δραστηριότητα. Προκαλεί αναπνευστικά και καρδιαγγειακά προβλήματα και αύξηση της αρτηριακής πίεσης, κυρίως μέσω της τροφικής αλυσίδας.

¹¹⁵ Αποτελεί συνδυασμό ορυκτών με βάση το πυρίτιο και το μαγνήσιο, διαθέτει καλές φυσικές και χημικές ιδιότητες και προκαλεί σοβαρά προβλήματα υγείας. Κατά το παρελθόν λειτουργούσαν οι εγκαταστάσεις εξόρυξης αμιάντου στα Μεταλλεία Αμιάντου Βορείου Ελλάδος, στην περιοχή Ζιδανίου Κοζάνης. Σταμάτησε τη λειτουργία του το 2005, μετά από οδηγία της ΕΕ και αφού είχε χρησιμοποιηθεί σε δημόσια κτίρια, σχολεία, νοσοκομεία κλπ. ενσωματωμένο στο τσιμέντο και στις σωληνώσεις. Το παράδειγμα των βαγονιών των τρένων που αγοράστηκαν από τη Γαλλία για τον ΟΣΕ είναι πρόσφατο (για τους τύπους προυπήρχε το αυστηρό πλαίσιο για τη χρήση του αμιάντου βάσει των ΠΔ 70α/1988 και 175/97, τα οποία δεν τέθηκαν σε εφαρμογή).

¹¹⁶ Είναι χημική ένωση σε υγρή μορφή άνθρακα και υδρογόνου. Προέρχεται από τα οχήματα κυρίως τα βενζινοκίνητα και τη βιομηχανική δραστηριότητα. Προκαλεί ασθένειες στο αίμα, κυρίως μέσω της τροφικής αλυσίδας. Ειδικά για την Ελλάδα και συγκεκριμένα για το Νομό Αττικής αναφέρονται οι τιμές βενζολίου για το σταθμό Πατησίων σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Δημοσίων Έργων. Έτος 2006 : Οκτώβριος 3,79 μg/m³, Νοέμβριος 5,63 μg/m³, Δεκέμβριος 6,17 μg/m³. Έτος 2007 : Ιανουάριος 7,27 μg/m³, Φεβρουάριος 5,52 μg/m³, Μάρτιος 4,87 μg/m³, Απρίλιος 4,71 μg/m³, Μάιος 5,71 μg/m³, Ιούνιος 5,99 μg/m³, Ιούλιος 4,37 μg/m³, Αύγουστος 4,17 μg/m³ και Σεπτέμβριος 5,38 μg/m³. Βλ. σχετικά <http://www.minenv.gr>

¹¹⁷ Προέρχεται από τις πυρκαγιές δασών, την καύση απορριμμάτων, την ηφαιστειακή δραστηριότητα και τις παραγωγικές διαδικασίες παραγωγής μολύβδου, σιδήρου, χαλκού, χάλυβα και ψευδαργύρου με τη μορφή θειούχων ενώσεων. Επίσης ορυκτά, τα οποία περιέχουν θειούχες ενώσεις ψευδαργύρου, μολύβδου και χαλκού, περιέχουν και κάδμιο. Προκαλεί βλάβες στα νεφρά και στο σύστημα αναπαραγωγής, κυρίως μέσω της τροφικής αλυσίδας.

¹¹⁸ Συναντάται κυρίως με τη μορφή θειούχων αλάτων, σε μικρή ποσότητα στη Γη, αλλά σε μεγάλη στους μετεωρίτες. Προέρχεται από τη βιομηχανική και τη μεταλλουργική δραστηριότητα παραγωγής νικελίου και χάλυβα, καθώς και την καύση καυσίμων. Προκαλεί δερματικά προβλήματα, κυρίως μέσω της τροφικής αλυσίδας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

Χαρακτηριστικά σταθμών μέτρησης ατμοσφαιρικής ρύπανσης περιοχής Αττικής

Όνομα	Σταθμός			Χαρακτηρισμός	Μετρούμενοι ρύποι						
	Θέση				SO ₂	NOx	CO	O ₃	AΣ ₁₀	BTEX	BS
	Γεωγρ. μήκος	Γεωγρ. πλάτος	Υψόμετρο (m -asl)								
Αθηνάς	23° 43' 30''	37° 58' 42''	100	Αστικός-Κυκλοφορίας	√	√	√	√			√
Αριστοτέλους	23° 43' 39''	37° 59' 16''	95	Αστικός-Κυκλοφορίας	√	√			√		√
Γεωπονική	23° 42' 25''	37° 59' 01''	50	Περιοαστικός-Βιομηχανικός	√	√	√	√			
Λιόσια	23° 41' 52''	38° 04' 36''	165	Περιοαστικός-Υποβάθρου	√	√		√			
Λυκόβρυση	23° 46' 35''	38° 04' 11''	210	Περιοαστικός		√	√	√	√		
Μαρούσι	23° 47' 14''	38° 01' 51''	145	Αστικός-Κυκλοφορίας	√	√	√	√	√		
Νέα Σμύρνη	23° 42' 54''	37° 55' 58''	50	Αστικός-Υποβάθρου	√	√	√	√			
Πατησίων	23° 43' 59''	37° 59' 57''	105	Αστικός-Κυκλοφορίας	√	√	√	√		√	√
Πειραιάς-ΠΕΙ-1	23° 38' 51''	37° 56' 36''	20	Αστικός-Κυκλοφορίας	√	√	√	√	√		
Περιστερί	23° 41' 46''	38° 00' 55''	80	Αστικός-Υποβάθρου	√	√	√	√			
Αγ. Παρασκευή	23° 49' 10''	37° 59' 42''	290	Περιοαστικός-Υποβάθρου	√	√		√	√		
Γαλάτσι	23° 44' 53''	38° 01' 13''	145	Αστικός-Υποβάθρου	√	√		√			
Γουδί	23° 46' 04''	37° 59' 04''	155	Αστικός-Κυκλοφορίας		√					
Ελευσίνα	23° 32' 18''	38° 03' 05''	20	Περιοαστικός-Βιομηχανικός	√	√		√			
Ζωγράφου	23° 47' 13''	37° 58' 11''	245	Περιοαστικός-Υποβάθρου	√	√		√	√		
Θρακομακεδόνες	23° 45' 29''	38° 08' 37''	550	Περιοαστικός-Υποβάθρου		√		√	√		
Πανεπιστήμιο Πειραιά-ΠΕΙ-2	23° 39' 10''	37° 56' 32''	35	Αστικός-Υποβάθρου	√	√		√			
Αλιάρτος	23° 05' 24''	38° 22' 12''	110	Υποβάθρου				√			

AΣ₁₀ : αιωρούμενα σωματίδια

BTEX : Βενζόλιο-Τολουόλιο-Αιθυλοβενζόλιο, m-p-o Ξυλόλιο

BS : Καπνός

Πηγή : <http://www.minenv.gr>

Όζον στην ατμόσφαιρα. Το πάχος του στρώματος του όζοντος που μας προστατεύει από την ηλιακή ακτινοβολία μειώνεται πάνω από την Ευρώπη με ρυθμό 8% ετησίως. Η αραίωση βέβαια δεν είναι τωρινό φαινόμενο. Ξεκίνησε πριν από 25 χρόνια εξαιτίας της ανθρώπινης δραστηριότητας και της επέμβασής του στο περιβάλλον. Σύμφωνα με ανακοίνωση της Διεθνούς Επιτροπής Όζοντος «η βιομηχανική κοινωνία εκπέμπει εκατομμύρια τόνους αερίων, ορισμένα από τα οποία ευθύνονται για την καταστροφή του όζοντος». Εκτός από το όζον προστασίας υπάρχει και εκείνο που δημιουργείται στα χαμηλά στρώματα της ατμόσφαιρας από την ρύπανση. Παράγεται κυρίως από τις χημικές αντιδράσεις ανάμεσα στα οξειδία του αζώτου και τις πτητικές οργανικές ενώσεις κάτω από την επίδραση του φωτός. Οι συγκεντρώσεις των αερίων σημείωσαν άνοδο εξαιτίας των εκπομπών των αυτοκινήτων, των βιομηχανιών και άλλων πηγών.

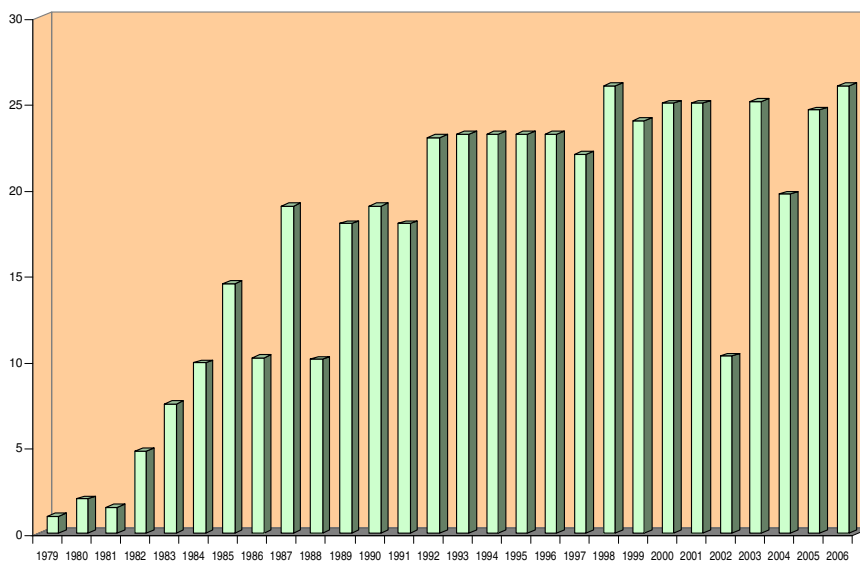
Το όζον O₃ είναι αέριο¹¹⁹ άχρωμο, άοσμο, άγευστο και δημιουργείται από τη διάσπαση του οξυγόνου O₂ από την υπεριώδη ακτινοβολία του ήλιου. Αποτελείται από τρία άτομα οξυγόνου (O₃)¹²⁰ και δημιουργείται στη στρατόσφαιρα. Απορροφά μεγάλο μέρος της

¹¹⁹ Οφείλει την ονομασία του στην ελληνική λέξη όζειν. Η αύξησή του προξενεί ερεθισμό στα μάτια και στο ανώτερο αναπνευστικό σύστημα, προκαλεί βήχα και κρίση άσθματος. Χωρίς αυτό θα αυξανόταν δραματικά ο αριθμός διαφόρων μορφών καρκίνου, θα επηρεαζόταν πλήθος ειδών, από το πλαγκτόν έως το ρύζι, ανατρέποντας ουσιαστικά τη διατροφική αλυσίδα.

¹²⁰ Η υπεριώδης ακτινοβολία του ήλιου διασπά τα μόρια οξυγόνου σε δύο άτομα, που ενώνονται με άλλα μόρια οξυγόνου και σχηματίζουν το όζον. Βλ. σχετικά *Το μυστήριο του Νότιου Πόλου*, περιοδικό GEO, τεύχος 17, Οκτώβριος 2007, σελ. 52.

υπεριόδους ακτινοβολίας του ήλιου (UV-B) και εξουδετερώνει¹²¹ ρυπαντές¹²². Πρόκειται για φυσική διαδικασία, η οποία όμως με την ταυτόχρονη παρουσία ορισμένων άλλων στοιχείων που δρουν ως καταλύτες¹²³, μπορεί να επιταχυνθεί σε μεγάλο βαθμό και να προσλάβει αρνητικά χαρακτηριστικά. Δυστυχώς το 4% του αποκαλούμενου «καλού όζοντος» έχει μειωθεί¹²⁴, με τη μεγαλύτερη ζημία να εντοπίζεται στις περιοχές των πόλων και τη μικρότερη στον ισημερινό. Η καταστροφή είναι μεγαλύτερη στην Ανταρκτική, καθώς ευνοείται από την ιδιαίτερα χαμηλή θερμοκρασία και τον ισχυρό άνεμο. Οι επιστήμονες πιστεύουν ότι η αποκατάσταση της στοιβάδας του όζοντος θα ολοκληρωθεί περίπου στα 2060 με 2080 και ανάλογα με την έκταση του προβλήματος σε κάθε περιοχή, με την Ανταρκτική να ακολουθεί αργότερα. Σύμφωνα με μελέτες αμερικανών και καναδών επιστημόνων η αποκατάσταση της τρύπας του όζοντος πάνω από την Ανταρκτική θα καθυστερήσει τουλάχιστον 10 χρόνια και θα ολοκληρωθεί περίπου το 2065¹²⁵. Τα χημικά που καταστρέφουν το προστατευτικό στρώμα του όζοντος συνεχίζουν να διοχετεύονται στην ατμόσφαιρα¹²⁶.

Μέση έκταση τρύπας του όζοντος
7 Σεπτεμβρίου - 13 Οκτωβρίου
σε εκατ. τ. χιλ.

Πηγές : U.S. Environmental Protection Agency, NASA
Αναδημοσίευση από την εφημερίδα Η Καθημερινή, 18.09.2007

¹²¹ Το όζον αποτελεί ουσιαστικά ένα στρώμα που λειτουργεί προστατευτικά για ολόκληρο το φάσμα της ζωής στη Γη.

¹²² Όπως το μονοξείδιο του άνθρακα και τα οξείδια του αζώτου, καθώς και το μεθάνιο, ένα από τα αέρια του θερμοκηπίου.

¹²³ Οι καταλύτες αυτοί, όπως τεχνητές ενώσεις των στοιχείων χλωρίου και βρώμιου, βρίσκονται άφθονοι στην ατμόσφαιρα, ως αποτέλεσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας.

¹²⁴ Με έτος αναφοράς το 1980 όταν σημειώθηκε η αραίωση του όζοντος στην ατμόσφαιρα.

¹²⁵ Με προηγούμενες προβλέψεις η αποκατάσταση θα ολοκληρωνόταν περίπου το 2050. Βλ. εφημερίδα Η Καθημερινή 08.12.2005.

¹²⁶ Ευρωπαίοι επιστήμονες που συμμετέχουν στο ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Παγωμένου Πυρήνα της Ανταρκτικής (Epica) σημειώνουν ότι τα επίπεδα διοξειδίου του άνθρακα και του μεθανίου στην ατμόσφαιρα είναι σήμερα τα υψηλότερα των τελευταίων 650.000 ετών. Οι αναφορές τους στηρίζονται σε αναλύσεις της σύστασης τμημάτων πάγου στο υπέδαφος της Ανταρκτικής και συγκεκριμένα από την περιοχή «Θόλος της Ομόνοιας» μετά από γεωτρήσεις που πραγματοποίησαν σε βάθος 3.270 μέτρων. Τα ίδια αποτελέσματα απέδειξαν και οι μετρήσεις που πραγματοποίησε η ίδια ομάδα στη λίμνη Βοστόκ.

Χημικός πόλεμος. Χιλιάδες χημικά έχουν εισχωρήσει στην καθημερινή ζωή. Χημικές ενώσεις που ο άνθρωπος επινόησε για οικονομικό όφελος, χιλιάδες νέα προϊόντα της χημικής βιομηχανίας ρίχτηκαν στην αγορά προς κατανάλωση. Συσκευασίες τροφίμων, απορρυπαντικά, πλαστικά, συνθετικά ρούχα, καλλυντικά κλπ.¹²⁷ Τα περισσότερα από αυτά τα χημικά προκαλούν παρενέργειες στους ανθρώπους, στα ζώα και γενικά τα οικοσυστήματα. Αλλεργία, προδιάθεση για καρκίνο, τοξικές επιδράσεις, ορμονικές διαταραχές και προβλήματα αναπαραγωγής, άσθμα.

Στο παρελθόν¹²⁸ το κράτος δεν υποχρέωνε τις βιομηχανίες να παρέχουν στοιχεία για τα χημικά προϊόντα παραγωγής τους. Μετά το 1981 υπήρχε η πρόβλεψη να παρέχονται στοιχεία για τις χημικές ουσίες που παράγονταν, αλλά πολλές ήταν οι βιομηχανίες που δεν συμμορφώθηκαν. Η Ευρωπαϊκή Ένωση -μπροστά στον κίνδυνο που διαφαινόταν και μετά από τα πορίσματα ερευνών και τις πιέσεις περιβαλλοντικών και κοινωνικών οργανώσεων- προχώρησε στον κανονισμό Reach για την καταχώριση, αξιολόγηση και αδειοδότηση των χημικών¹²⁹.

Χημικές ουσίες που θεωρούνται ιδιαίτερα επικίνδυνες δεν θα αποκλείονται, αλλά θα χρειάζονται πλέον άδεια¹³⁰. Δεν έχει ξεκαθαριστεί το αν θα ενταχθούν στον κανονισμό ουσίες που είναι ανθεκτικές, βιοσυσσωρεύσιμες και τοξικές ή άκρως ανθεκτικές και βιοσυσσωρεύσιμες. Οι βιομηχανίες όμως δεν παραμένουν άπραγες. Πιέζουν για να παρέχουν συνεχώς λιγότερα στοιχεία για τις χημικές ουσίες που παράγουν ενώ από την αντίθετη πλευρά οι περιβαλλοντικές οργανώσεις πιέζουν για συνεχώς μεγαλύτερη και λεπτομερέστερη πληροφόρηση, με δειγματοληπτική αξιολόγηση των φακέλων από ανεξάρτητο οργανισμό. Σημείο διαφωνίας και αντιπαράθεσης παραμένει το κόστος εφαρμογής του κανονισμού Reach. Με βάση μία εκτίμηση της Κομισιόν το άμεσο κόστος στις επιχειρήσεις κυμαίνεται από 2,8 έως 5,2 δισ. € για τα επόμενα 15 χρόνια, ενώ άλλες εκτιμήσεις υπολογίζουν το κόστος σε 7-7,5 δισ. € για τα επόμενα 11 χρόνια.¹³¹

¹²⁷ Το 1930 παράγονταν διεθνώς 1 εκατομ. τόνοι χημικά, ενώ το 2000 παράγονταν 400 εκατομ. τόνοι.

¹²⁸ Έως τη δεκαετία του 1980.

¹²⁹ Ο κ. Αχλλέας Πληθάρας, υπεύθυνος της εκστρατείας του WWF για το Reach στην Ελλάδα υπογραμμίζει ότι «Δεν είναι τυχαίο ότι το Reach έχει συζητηθεί όσο κανένας άλλος κανονισμός στην Ελλάδα, ενώ η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει παραγγείλει στο διάστημα των τελευταίων ετών 39 μελέτες για το κόστος του Reach στις επιχειρήσεις και καμία για τα οφέλη». Ο κανονισμός προβλέπει μία διαδικασία καταχώρισης όλων των χημικών πριν και μετά το 1981 (εκτός των φυτοφαρμάκων, των φαρμάκων και των ουσιών που συναντιούνται στα τρόφιμα και εκείνων της βιοτεχνολογίας, επειδή εντάσσονται σε άλλους κανονισμούς) και υποχρεώνει τις εταιρείες να αποδείξουν ότι τα χημικά που παράγουν ή εισάγουν είναι ασφαλή. Κάθε ουσία θα πρέπει να συνοδεύεται από ένα φάκελο ενημέρωσης.

¹³⁰ Χημικές ουσίες που έχουν χαρακτηριστεί ως καρκινογόνες, μεταλλαξιογόνες ή τοξικές στην αναπαραγωγή.

¹³¹ Σύμφωνα με έρευνα της Συνομοσπονδίας Ευρωπαϊκών Συνδικάτων η ωφέλεια από το Reach λόγω περικοπής των δαπανών για την αντιμετώπιση του άσθματος και της δερματίτιδας μεταξύ των εργαζομένων λόγω των χημικών θα φτάσει τα 3,4 δισ. € τα πρώτα δέκα χρόνια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Επικίνδυνα χημικά

ΟΝΟΜΑ	ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ	ΒΡΙΣΚΟΝΤΑΙ
Επιβραδυντικά φλόγας (PBSEs, HBCD, TBBP-A)	Αλλαγές στη συμπεριφορά, νοητικές δυσκολίες και ορμονικές διαταραχές	Κυκλώματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, τηλεοράσεις, κινητά τηλέφωνα, έπιπλα, μοκέτες, υλικά οικοδομών, ρούχα συνθετικά και αδιάβροχα
Αντιμικροβιακοί παράγοντες (Triclosan, Methyl triclosan)	Βλάβες στο συκώτι	Προϊόντα καθαρισμού, απολυμαντικά, λευκαντικά, οδοντόκρεμες, αποσμητικά
Δισφαινόλη Α	Ορμονικές διαταραχές	Κονσέρβες, συσκευασίες τροφίμων, πλαστικά από πολυανθρακικό (μπουκάλια, δοχεία αποθήκευσης)
Φθολικές ενώσεις (στην Ευρωπαϊκή Ένωση απαγορεύονται πλέον σε παιχνίδια για παιδιά κάτω των 3 ετών)	Ορμονικές διαταραχές, γενετικά προβλήματα, άσθμα	Ιατρικές συσκευές, οικοδομικά προϊόντα (μονώσεις, ταπετσαρίες κ.α.) καθίσματα αυτοκινήτου, παιδικά προϊόντα (σιδεράκια για τα δόντια, μαλακά παιχνίδια, ρουχισμός και αδιάβροχα), καλλυντικά, βερνίκια, μογιές
Υπερθωριωμένα χημικά (PFCs)	Βλάβες στο συκώτι	Δερμάτινα, συσκευασίες τροφίμων, χάρτινες συσκευασίες, φωτογραφικά φιλμ, σαμπουάν, οδοντόκρεμες, υλικά προστασίας από λεκέδες και υλικά προστασίας από νερό στα χαλιά και σε εσωτερικούς χώρους αυτοκινήτων
Συνθετικοί μύσχοι (artificial musks)	Καρκινικές επιδράσεις, ανάπτυξη αλλεργικών αντιδράσεων, καρκίνος της ουροδόχου κύστης	Αρώματα, καλλυντικά, είδη προσωπικής υγιεινής, προϊόντα καθαρισμού

Αναδημοσίευση : Περιοδικό ΟΙΚΟ της εφημερίδας Η Καθημερινή, 12.11.2005

Τα τελευταία χρόνια νέες επιστημονικές έρευνες από τις ΗΠΑ και την Ε.Ε. υποστηρίζουν ότι ο καπνός μιας δασικής πυρκαγιάς είναι χημικό και τοξικό νέφος επικίνδυνο για τη δημόσια υγεία. Ο μαύρος καπνός περιέχει βλαβερά συστατικά και χημικές¹³² και τοξικές ουσίες¹³³,

Τοξικός εφιάλτης. Μία από τις μεγαλύτερες περιβαλλοντικές καταστροφές σημειώθηκε στην Άπω Ανατολή και συγκεκριμένα στη Βορειοανατολική Κίνα, απειλώντας τη ρωσική Άπω Ανατολή, περιοχή με σημαντικά δάση εύκρατης ζώνης, με πλούσια πανίδα και χλωρίδα. Στις 13.11.2005 σημειώθηκε έκρηξη στο πετροχημικό εργοστάσιο της γειτονικής πόλης Τζιλίν. Η τοξική κηλίδα της ρύπανσης είχε μήκος περίπου 83 μέτρα και σε πολλά σημεία τα επίπεδα του των 100 τόνων καρκινογόνου βενζολίου¹³⁴ στο νερό του ποταμού Σονγκχουά ήταν 30 φορές υψηλότερα από το ανώτατο επιτρεπτό όριο. Η τοξική κηλίδα που μόλυνε τον ποταμό

¹³² Όπως το στυρένιο που απελευθερώνεται σε περιπτώσεις καύσης πλαστικών ειδών. Βλ. εφημερίδα Η Καθημερινή, 11.09.2005.

¹³³ Φυτοφάρμακα και ζιζανιοκτόνα από καύση αγροτικών καλλιεργειών, αιωρούμενα σωματίδια, διοξείδιο του άνθρακα, βενζόλιο, φορμαλδεΰδη, βενζοπυρένιο, διοξίνες, χλωριωμένους αρωματικούς υδρογονάνθρακες, πολυχλωριωμένα διφενύλια. Όπως σημειώνει ο κ. Μιλτιάδης Σταθερόπουλος, αναπληρωτής καθηγητής στο τμήμα Χημικών Μηχανικών του ΕΜΠ, «Σε περιπτώσεις πυρκαγιών μεγάλης έκτασης και διάρκειας, όπως αυτές που σημειώθηκαν στην Πορτογαλία ή που παραδοσιακά καταγράφονται στα τροπικά δάση της Νοτιοανατολικής Ασίας, η ποσότητα του καπνού που απελευθερώνεται είναι τέτοια που τον καθιστούν από μόνο του τοξικό».

¹³⁴ Το βενζόλιο είναι άχρωμη χημική ένωση, παράγωγο του πετρελαίου με μια χαρακτηριστική γλυκιά αρωματική οσμή. Χρησιμοποιείται για την παραγωγή χρωμάτων βαφής, cd's και αυτοκόλλητες συσκευασίες. Η Υπηρεσία Προστασίας του Περιβάλλοντος των ΗΠΑ σημειώνει ότι η έκθεση στο βενζόλιο προκαλεί αναιμία, διαταραχές του αίματος, νευρολογικές διαταραχές, εξασθένιση του ανοσοποιητικού συστήματος, λευχαιμία και εκφυλιστικές νόσους του μυελού των οστών. Επιπλέον το βενζόλιο κατακάθεται στο ίζημα του ποταμού, αφομοιώνεται από τα ψάρια και εισχωρεί στην τροφική αλυσίδα, πλήττοντας οργανισμούς. Στη συγκεκριμένη περίπτωση το βενζόλιο μόλυνε όχι μόνο τα νερά του ποταμού αλλά και τις περιοχές από τις οποίες περνούσε και έφθασε έως την περιοχή του Χάρμπιν μέσα σε 40 ώρες. Στην αρχή το Πεκίνο απέκρυψε το γεγονός αλλά μετά τη διακοπή της ηλεκτροδότησης και της παροχής νερού σε 3,8 εκατομ. σπίτια στις 23.11.2005 δημοσιοποίησαν το ατύχημα. Η απόκριση αυτή ενδέχεται να έχει σοβαρές επιπτώσεις για την υγεία εκατομμυρίων Κινέζων. Ακολούθησε μια δεύτερη έκρηξη

Σονγκουά έφθασε στον ποταμό Αμούρ στη ρωσική Άπω Ανατολή και εισήλθε στην πόλη Χαμπαρόβσκ¹³⁵.

Οπλοστάσιο χημικών στη Ρωσία. Στη στρατιωτική βάση του χωριού Πλάνοβι στη Σιβηρία φυλάσσεται ένα οπλοστάσιο 2 εκατομ. οβίδων από χημικά όπλα. Οι οβίδες αυτές σε μέγεθος μιας φιάλης κρασιού περιέχουν σαρίν, σομάν και αέριο VX σε ποσότητα ικανή να σκοτώσει πολλές φορές τον πληθυσμό της Γης. Σε ένα άλλο χωριό στο Στσούτσιε κατασκευάζεται μονάδα¹³⁶ καταστροφής τέτοιου είδους όπλων με χρήματα που δόθηκαν από τις ΗΠΑ, τον Καναδά, τη Μεγάλη Βρετανία, την Ιταλία, την Ελβετία και φυσικά τη Ρωσία.

1.4.4 Απειλούμενα είδη

Η κλιματική αλλαγή επηρεάζει άμεσα τα ζώα¹³⁷, που μεταναστεύουν για να αποφύγουν τις μεγάλες θερμοκρασίες και τα φυτά που ανθίζουν και καρποφορούν πρόωρα. Κάθε χρόνο εξαφανίζονται περίπου 27.000 είδη¹³⁸, λόγω της εξάπλωσης των ανθρώπων και της χρησιμοποίησης των φυσικών πόρων, με αποτέλεσμα η Γη να γίνεται ολοένα και πιο φτωχή στο ζωικό και φυτικό βασίλειο. Η ανθρώπινη δραστηριότητα απειλεί ακόμα και το πιο μικρό ψάρι που ανακαλύφθηκε το 2003, το *paedocypris progenetica*¹³⁹.

Διεθνής ομάδα επιστημόνων εργάστηκε για τη δημιουργία και την ολοκλήρωση του παγκόσμιου άτλαντα των πιο απειλούμενων ειδών. Το συμπέρασμα στο οποίο κατέληξαν είναι ότι σήμερα απειλούνται με εξαφάνιση περισσότερα είδη από όσα εξαφανίστηκαν από τον πλανήτη μας τα τελευταία 500 χρόνια¹⁴⁰. Μία νέα μελέτη που εκπονήθηκε από την Alliance For Zero Extinction (AZE) υποστηρίζει ότι η προστασία των βιοτόπων μπορεί να σώσει τα 794 είδη.

σε εργοστάσιο χημικών στην περιοχή Ντανγιάνγκ. Σύμφωνα με τους κατοίκους της περιοχής ένα κίτρινο σύννεφο σκέπασε τον ουρανό και η δυσοσμία ήταν αποπνικτική.

¹³⁵ Οι αρχές ανακοίνωσαν ότι τα επίπεδα συγκέντρωσης του βενζολίου κυμαίνονταν σε χαμηλά επίπεδα και οι επιστήμονες εμφανίζονται σίγουροι ότι οι ανώτατες τιμές του δεν πρόκειται να ξεπεράσουν τα όρια ασφαλείας. Την πρώτη μόλυνση ποταμού από τοξικά απόβλητα ακολούθησε και δεύτερη στη νότια Κίνα. Συγκεκριμένα μεγάλες ποσότητες καδμίου διοχετεύθηκαν στον ποταμό Μπεϊτζιάν στην επαρχία της Καντόνας, εξαιτίας της ανακαίνισης ή συντήρησης εγκαταστάσεων στο τρίτο μεγαλύτερο χυτήριο ψευδαργύρου στην Κίνα το Shenzhen Zhongjin Lingnan NonFerrous metal Co. Και εδώ εφαρμόστηκε αρχικά η μέθοδος της απόκρυψης του ατυχήματος.

¹³⁶ Σύμφωνα με το σχέδιο από το 2008 και μετά στην μονάδα θα καταλήγουν οι οβίδες με σκοπό την διάλυσή τους.

¹³⁷ Ένα είδος αρκούδας, που πέφτει σε χειμερία νάρκη, ξυπνά από 4 έως και 38 ημέρες νωρίτερα απ' ότι πριν από 23 χρόνια.

¹³⁸ Ζώα εξαφανίζονταν και στο παρελθόν, αλλά πλέον ο ρυθμός εξαφάνισης είναι απίστευτα γρήγορος και η βιοποικιλότητα δεν μπορεί να επανέλθει σε άμεσο χρόνο.

¹³⁹ Αποτελεί τον Βενιαμίν της οικογένειας των κυπρίνων και παραμονεύει στον πυθμένα των οξίνων υδάτων στα έλη της Νοτιοανατολικής Ασίας. Το σώμα του είναι αδύνατο, τα μάτια του μοιάζουν με χάντρες, τα περυνγία του είναι μυώδη και δυνατά. Το μέγεθός του δεν ξεπερνά σε μήκος το ανθρώπινο νύχι και είναι το μικρότερο σπονδυλωτό ζώο του κόσμου. Είναι επόμενο ότι σε περίπτωση διαταραχής της φυσικής ισορροπίας ακόμα και αυτό το μικρό ψάρι απειλείται με εξαφάνιση.

¹⁴⁰ Κατέγραψαν 794 είδη (θηλαστικά, ερπετά, αμφίβια, πτηνά, ποικιλίες δέντρων) τα οποία κινδυνεύουν άμεσα από την ανθρώπινη δραστηριότητα. 595 περιοχές (στις Άνδεις, στα δάση της Βραζιλίας, στην Καραϊβική, στον Ατλαντικό, στη Μαδαγασκάρη) προσφέρουν στέγη σε ένα τουλάχιστον είδος, με μόνο το 1/3 εξ αυτών να προσφέρει προστασία. Βλ. εφημερίδα Η Καθημερινή, 14.12.2005.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

Βιότοποι ΑΖΕ κατά περιοχή :

	Χώρα με τις περισσότερες τοποθεσίες	Συνολικές τοποθεσίες κατά ΑΖΕ	Συνολικά είδη κατά ΑΖΕ
Βόρειος Αμερική Ευρώπη, Κεντρική Ασία, Ιαπωνία	Σιέρα Νόρτε, Μεξικό (63)	79	100
	Εμί Σαν, Κίνα	49	54
	Νήσοι Γκο, Βρετανία	3	1
Νησιά της Ωκεανίας	Μη προσπελάσιμες νήσοι, Βρετανία		κατά τοποθεσία
	Νήσος Αμστερνταμ, Γαλλία		
Ινδο-Μαλαισία	Ινδονησία	72	98
Καριβική, Κεντρική και Νότια Αμερική	Μόρνιγκσάιντ, Σρι Λάνκα		
	Κολομβία (48)	250	332
Αφρική και Μαδαγασκάρη	Μασίφ ντε λα Οτε, Αϊτή		
	Τανζανία (9)		
	Όρος Νίμπα, Ακτή Ελεφαντοστού	76	122
Αυστραλία, Νοτιοανατολ. Ασία και Ειρηνικός	Γουινέα, Λιβερία		
	Αυστραλία (18) Νησιά Τσάταμ, Νέα Ζηλανδία	66	85

Πηγή : REUTERS

Αναδημοσίευση από την εφημερίδα Η Καθημερινή, 14.12.2005

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Protected Areas for Biodiversity

	% of total country areas - Total country				Member State Area (km ²)
	2002	2003	2004	2005	2006
Russia	2,37	2,37	2,38	2,38	17.098.242
EU-25	12,49	12,53	12,4	12,07	3.944.260
Belgium	9,87	9,88	9,96	9,96	30.528
Czech Republic				9,19	78.866
Denmark	7,37	7,37	7,37	7,37	43.093
Germany	6,99	6,99	6,99	9,83	357.031
Estonia				15,86	45.226
Greece	16,4	16,4	16,4	16,4	131.940
Spain	21,81	22,01	22,57	22,57	504.782
France	6,35	6,77	6,79	6,9	549.192
Ireland	9,47	10,74	10,21	10,21	70.280
Italy	14,67	14,66	13,86	13,86	301.333
Cyprus				4,90	9.250
Latvia				10,98	64.589
Lithuania				9,96	65.200
Luxembourg	14,76	14,76	14,75	14,75	2.597
Hungary				14,97	93.030
Malta				12,45	316
Netherlands	8,21	9,52	9,52	9,52	41.526
Austria	10,61	10,58	10,59	10,59	83.859
Poland				4,2	312.685
Portugal	16,43	17,41	17,41	17,41	91.990
Slovenia				31,37	20.273
Slovakia				11,75	48.845
Finland	12,65	12,65	12,65	12,65	338.145
Sweden	13,88	13,94	13,62	13,62	414.804
United Kingdom	6,65	6,53	6,52	6,53	244.820

Πηγή : <http://portal.kathimerini.gr>

Φονικός μύκητας απειλεί τα αμφίβια. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της Παγκόσμιας Έκθεσης για τα αμφίβια, που πραγματοποίησε η οργάνωση Conservation International το 2004, περίπου το 1/3 από τα 5.700 γνωστά είδη βατράχων, φρύνων, σαλαμάνδρων και απόδων αμφιβίων απειλείται από εξαφάνιση, ενώ έχουν ήδη εξαφανιστεί 168 είδη τα τελευταία 20 χρόνια. Εκτός του σοβαρού προβλήματος της διατάραξης της ισορροπίας των βιοτόπων τους και της απώλειάς τους, της υπερεκμετάλλευσης των ειδών, της αλλαγής του κλίματος, πλήττονται από ασθένεια που αποδίδεται στο χυτρίδιομύκητα *Batrachochytrium dendrobatidis*¹⁴¹, που εισχωρεί στο δέρμα του ζώου, ασθενεί το ανοσοποιητικό του σύστημα και επιφέρει τα καταστροφικά του αποτελέσματα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Κατάλογος απειλούμενων ειδών (βατράχια, σαλαμάνδρες, αμφίβια κλπ.)

ΧΩΡΑ	ΕΙΔΟΣ ΚΑΙ ΚΡΙΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ			
	ΤΡΩΤΟ	ΚΙΝΔΥΝΕΥΕΙ	ΚΙΝΔΥΝΕΥΕΙ ΚΡΙΣΙΜΑ	ΕΧΕΙ ΕΞΑΛΕΙΦΘΕΙ
Κόστα Ρίκα	Σαλαμάνδρα, <i>Bolitoglossa lignicolor</i> <i>Dendrobates granuliferus</i>	<i>Agalychnis annae</i> <i>Hyla fimbriembra</i> <i>Phyllomedusa lemur</i>	<i>Atelopus varius</i>	<i>Bufo periglenes</i>
Αϊτή			<i>Eleutherodactylus glanduliferoides</i>	
Παναμάς	<i>Dendrobates granuliferus</i>	<i>Hyla fimbriembra</i> <i>Phyllomedusa lemur</i>	<i>Atelopus varius</i> <i>Atelopus zeteki</i>	
Χιλή	<i>Rhinoderma darwini</i>			
Αργεντινή	<i>Rhinoderma darwini</i>			
Κολομβία		<i>Phyllomedusa lemur</i>		

Πηγή : Περιοδικό National Geographic τόμος 16, Νο 1, Ιανουάριος 2006

Οι όρκες της Αρκτικής. Μελέτη που πραγματοποίησαν Νορβηγοί επιστήμονες σημειώνει ότι το μεγαλύτερο θύμα της μόλυνσης του περιβάλλοντος στον Αρκτικό Κύκλο είναι η φάλαινα όρκα, αφήνοντας στη δεύτερη θέση της κατάταξης τις πολικές αρκούδες. Μετά την ανάλυση δειγμάτων λίπους από φάλαινες που ζουν στο Τισφιόρντ της Βόρειας Νορβηγίας διαπιστώθηκαν ίχνη παρασιτοκτόνων, επιβραδυντικά φωτιάς και διοξίνες, τα οποία εισήλθαν στον οργανισμό τους μέσω της τροφής¹⁴².

Οι τάρανδοι. Ένα άλλο είδος οι τάρανδοι απειλούνται από το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Αμερικανοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η ανθρώπινη δραστηριότητα που ευθύνεται για την υπερθέρμανση του περιβάλλοντος ανατρέπει την ισορροπία του οικοσυστήματος στο οποίο ζουν. Η αύξηση των βροχοπτώσεων στους βιότοπους των τάρανδων τους εμποδίζει να βρουν

¹⁴¹ Οι επιστήμονες ακόμα δεν έχουν καταλήξει σε συμπεράσματα σχετικά με την προέλευση του μύκητα, ή γιατί επιτίθεται μόνο σε ορισμένα είδη και υπογραμμίζουν ότι οι παραδοσιακές μέθοδοι προστασίας δεν ωφελούν. Απαιτείται μια νέα προσπάθεια και αντιμετώπιση του προβλήματος. Εικάζουν ότι ο μύκητας εξαπλώθηκε είτε μέσω των αφρικανικών βατράχων *Xenopus laevis*, οι οποίοι ταξίδεψαν για ιατρικές έρευνες, είτε μέσω των νοτιοαμερικανικών βατράχων *Rana catesbeiana*, οι οποίοι ταξίδεψαν στις ΗΠΑ ως εδέσματα. Το μεγαλύτερο πλήγμα παρατηρείται στις περιοχές της Καραϊβικής, όπου πάνω από το 80% των αμφιβίων ειδών απειλούνται από εξαφάνιση και ακολουθούν η Δυτική Αφρική, η Ινδία, η Σρι Λάνκα, η Νέα Γουίνεα και η Αυστραλία. Είναι φανερό ότι η μείωση και η ενδεχόμενη εξαφάνιση των ειδών αποτελεί μία από τις πολλές και ίσως ακόμα άγνωστες συνέπειες των περιβαλλοντικών προβλημάτων του πλανήτη μας.

¹⁴² Καταδεικνύεται δηλαδή αυτό που απλά υποπτεύονταν οι ειδικοί του Παγκοσμίου Ταμείου για τη Φύση ότι «ο Αρκτικός Κύκλος έχει μετατραπεί σε κάλαθο αχρήστων χημικών».

την τροφή τους, που αποτελείται κυρίως από λειχήνες και βρύα, δημιουργώντας στρώματα πάγου πάχους αρκετών εκατοστών.

Οι ουραγκοτάγκοι. Έρευνα¹⁴³ που πραγματοποιήθηκε στους ουραγκοτάγκους στον Εθνικό Δρυμό Κιναμπατανγκάν στη Μαλαισία αποκαλύπτει ότι η δραματική μείωση τους αποδίδεται επίσης στην ανθρώπινη δραστηριότητα. Η εξαφάνιση μεγάλου αριθμού του πληθυσμού τους συμπίπτει με την αποψίλωση των βιοτόπων τους. Σε άρθρο που δημοσιεύτηκε στο Public Library of Science Biology οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι πρέπει να ληφθούν άμεσα μέτρα¹⁴⁴.

Η προειδοποίηση των πουλιών. Μελέτη που δημοσιεύθηκε στην επιθεώρηση Journal of Applied Ecology αναφέρει ότι τα πουλιά στην Ισπανία και στο Μαρόκο δυσκολεύονται να ακούσουν και να αντιγράψουν το ένα το κελάηδισμα του άλλου, γιατί ζουν σε μικρότερες ομάδες σε βιότοπους που έχουν κατακερματιστεί και αναγνωρίζουν μόνο το κελάηδισμα των κοντινών τους πουλιών¹⁴⁵.

Η «οδύσσεια» των πιγκουίνων. Τα τελευταία 50 χρόνια ο πληθυσμός των αυτοκρατορικών πιγκουίνων μειώθηκε κατά 50%. Οι επιστήμονες αποδίδουν το φαινόμενο με τις κλιματικές αλλαγές και τις συνέπειές του στην Ανταρκτική, την υπερθέρμανση του πλανήτη¹⁴⁶. Η άνοδος της θερμοκρασίας στην θάλασσα και η τήξη των πάγων έχουν επιπτώσεις στην εύρεση και στην πρόσληψη τροφής των πιγκουίνων που τρέφονται με μικρά ψάρια και καλαμάρια, που βρίσκουν σε βάθος 550 μέτρων. Επιπροσθέτως οι αφρικανικοί πιγκουίνοι, τα γλυκύτατα πτηνά με το μικρό ανάστημα, έχουν περιοριστεί σε 120.000 που ζουν κυρίως στα νησιά ανοιχτά των νοτιοαφρικανικών ακτών. Η κλιματικής αλλαγής προκάλεσε μετατόπιση συγκεκριμένων ψαριών¹⁴⁷ με τα οποία τρέφονται με αποτέλεσμα τη μείωση του πληθυσμού των αφρικανικών πιγκουίνων κατά 25% μέσα σε δέκα χρόνια.

¹⁴³ Η ερευνητική ομάδα μελέτησε 200 ουραγκοτάγκους που ζουν κατά μήκος του ποταμού Κιναμπατανγκάν και με το DNA τους δημιούργησαν το γενετικό τους προφίλ, ώστε στη συνέχεια να μελετήσουν τη γενετική ποικιλομορφία. Αναδημοσίευση από την εφημερίδα Η Καθημερινή, 25.01.2006 (BBC).

¹⁴⁴ Σύμφωνα με τον Μάικλ Μπράντφορντ, συντάκτη της μελέτης και καθηγητή Βιολογίας στο Πανεπιστήμιο του Κάρντιφ «η γενετική ποικιλομορφία που διαπιστώθηκε, αποδεικνύει τη μεγάλη μείωση του πληθυσμού των ζώων αυτών, γεγονός εξαιρετικά ενδιαφέρον, γιατί δεν περιμέναμε ότι θα βλέπαμε τον αποδεκατισμό του είδους (λιγότεροι από 50.000 ουραγκοτάγκοι ζουν σε όλο τον κόσμο) μέσα σε τόσο σύντομη χρονικά περίοδο, εντός των τελευταίων 200 ετών». Η αρχή του αφανισμού τους συμπίπτει με τη μετααποικιοκρατική εκμετάλλευση του βιοτόπου τους.

¹⁴⁵ Οι επιστήμονες υποστηρίζουν επέρχεται ανατροπή στην ισορροπία της γενετικής ποικιλομορφίας των πουλιών και για αυτό ευθύνεται κυρίως η ανθρώπινη δραστηριότητα

¹⁴⁶ Με την μεταβολή της θερμοκρασίας οι πιγκουίνοι δεν μπορούν πλέον να βρουν τροφή διαταράσσοντας την ισορροπία του οικοσυστήματος.

¹⁴⁷ Κυρίως αντσούγιες και σαρδέλες. Το 1997 οι υδροβιολόγοι σημείωσαν μετατόπιση των πληθυσμών τους από το Κέιπ Τάουν προς τα ανατολικά, αρκετά μακριά για τους μικρούς πιγκουίνους. Η μετατόπιση αποδίδεται επίσης στην εντατική αλιεία και στην αλλαγή της ροής του Ρεύματος της Μπενγκουέλα, του μεγάλου ψυχρού θαλάσσιου ρεύματος, το οποίο φέρνει ύδατα πλούσια σε θρεπτικές ουσίες από την Ανταρκτική στις δυτικές περιοχές της Αφρικής, λόγω των κλιματικών αλλαγών. Βλ. σχετικά *Οι πιγκουίνοι στην Αφρική λιμοκτονούν*, εφημερίδα Η Καθημερινή, 05.06.2007.

Λεύκανση των κοραλλιογενών υφάλων. Ένα από τα πιο όμορφα¹⁴⁸ ωκεάνια συστήματα με μεγάλη ποικιλία βιολογικών ειδών¹⁴⁹, με πανέμορφους χρωματισμούς και σχήματα που σύμφωνα με τους θαλάσσιους βιολόγους είναι το πλέον ευάλωτο στην κλιματική αλλαγή. Οι επιστήμονες της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Αλλαγή του Κλίματος (IPCC) προειδοποιούν για τον μεγάλο κίνδυνο νέκρωσης του Μεγάλου Κοραλλιογενούς Υφάλου στην Αυστραλία¹⁵⁰ από την αύξηση της θερμοκρασίας σε παγκόσμιο επίπεδο. Ο ύφαλος, μια μεγάλη θαλάσσια ζώνη 2.300 χλμ., τα κοράλλια¹⁵¹, τα μικρά φυτά, τα περισσότερα από 1.500 είδη ψαριών και τα έξι από τα επτά είδη θαλάσσιας χελώνας απειλείται με εξαφάνιση έως το 2050. Το 1998 το 42% των κοραλλιών του αποχρωματίστηκαν, ενώ το 2002 προσβλήθηκε το 60%¹⁵². Ο επικεφαλής της αρχής για την προστασία του Αυστραλιανού Υφάλου Αντριου Σκιτ, σημείωσε ότι το 10% του κοραλλιογενούς υφάλου καταστράφηκε από την αύξηση της θερμοκρασίας της θάλασσας κατά τη διάρκεια των ετών 1998-2000¹⁵³.

Καθώς αυξάνεται η θερμοκρασία και εισρέει γλυκό νερό από τις περιοχές της ενδοχώρας, τα κοράλλια αποβάλλουν τους μικροοργανισμούς¹⁵⁴ που διαθέτουν στο εσωτερικό τους στη διάφανη μεμβράνη και αποχρωματίζονται¹⁵⁵, αποκαλύπτεται ο άχρωμος σκελετός ανθρακικού ασβεστίου τους με αποτέλεσμα την ολοκληρωτική καταστροφή τους. Η λεύκανση των κοραλλιών δεν είναι νέο φαινόμενο. Στο πρόσφατο παρελθόν έπληξε υφάλους στον Ινδικό Ωκεανό, στην Καραϊβική και σε άλλες περιοχές της Αυστραλίας. Τα κοράλλια αποτελούν έναν καλό δείκτη των κλιματικών αλλαγών σε παγκόσμιο επίπεδο. Στην Ελλάδα φαινόμενο παρόμοιο με αυτό της λεύκανσης παρατηρήθηκε το 2001 με μαζικές νεκρώσεις των βενθικών οργανισμών *Cladocora caespitosa* (Hexacorallia) και *Aplysina aerophoba* (Porifera) στον Θερμαϊκό Κόλπο και στον Κόλπο Τορωναίου της Χαλκιδικής¹⁵⁶. Το 1990 ήταν η πρώτη φορά που οι βιολόγοι μίλησαν για τον αποχρωματισμό των κοραλλιογενών

¹⁴⁸ Το 1857 ο Alfred Russel Wallace όταν έφθασε στο Αμπόν Χάρμπορ (στη σημερινή Ινδονησία) είδε «...μια από τις πιο εκπληκτικές και όμορφες εικόνες που έχω ποτέ ατενίσει. Ο βυθός ήταν τελείως κρυμμένος από αλλεπάλληλες σειρές κοραλλιών, σφουγγαριών, ανεμώνων και άλλων θαλάσσιων δημιουργημάτων μεγαλοπρεπών διαστάσεων. Το βάθος κυμαινόταν από δώδεκα μέχρι δεκαπέντε μέτρα και ο βυθός ήταν πολύ ανώμαλος, με βράχια, χάσματα, μικρούς λόφους και κοιλάδες, πράγμα που προσέφερε ποικιλία βάσεων για την ανάπτυξη αυτών των κοραλλιογενών δρυμών. Ανάμεσα από τα κοράλλια κολυμπούσαν πολλά μπλε, κόκκινα και κίτρινα ψάρια, εντυπωσιακά στολισμένα με βούλες, ρίγες και κυκλικές ραβδώσεις, ενώ κοντά στην επιφάνεια επέπλεαν τεράστιες πορτοκαλί ή ροδί διαφανείς μέδουσες. Ήταν ένα θέαμα που μπορούσε να απολαμβάνεις για ώρες και η οποιαδήποτε περιγραφή δεν μπορεί να τιμήσει δεόντως την ανυπέβλητη ομορφιά του και το ενδιαφέρον του». Βλ. Flannery T., *Οι μάγοι του καιρού. Αυτοί που "παίζουν" με το κλίμα*, εκδόσεις Ισόρροπον, Αθήνα, 2006, σελ. 135.

¹⁴⁹ Η δομή τους διαθέτει κρυψώνες-καταφύγιο για τα διάφορα είδη. Επιπλέον η έλλειψη θρεπτικών συστατικών δίνει την ευκαιρία σε πολλά βιολογικά είδη να επικρατήσουν. Βλ. Flannery T., *Οι μάγοι του καιρού. Αυτοί που "παίζουν" με το κλίμα*, εκδόσεις Ισόρροπον, Αθήνα, 2006, σελ. 134.

¹⁵⁰ Ο ύφαλος Great Barrier Reef. Πρόκειται για ζώνη Παγκόσμιας Κληρονομιάς ηλικίας 18 εκατ. ετών. Το 2002 σημείωσε εκτεταμένο αποχρωματισμό (περίπου το 60%).

¹⁵¹ Περισσότερα από 300 είδη.

¹⁵² Το 2002 ειδικοί προειδοποίησαν ότι «προβλεπόμενες αυξήσεις του CO₂ και της θερμοκρασίας, τα επόμενα πενήντα χρόνια, υπερβαίνουν τις προβλεπόμενες τιμές που δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες υπό τις οποίες έχουν αναπτυχθεί οι κοραλλιογενείς ύφαλοι τα τελευταία πεντακόσιες χιλιάδες χρόνια».

¹⁵³ Βλ. *Τα νησιά του ... παραδείσου εκπέμπουν SOS*, εφημερίδα Η Καθημερινή, 03.10.2007.

¹⁵⁴ Πρόκειται για μικροσκοπικά φύκια με την ονομασία zooxanthellae (συμβιωτικά άλγη).

¹⁵⁵ Τα κοράλλια μετατρέπονται σε άσπρους ή γκριζούς σκελετούς. Βλ. σχετικά Gore A., *Μια ενοχλητική αλήθεια*, εκδόσεις Rodale, New York, 2006, για την ελληνική γλώσσα Η Καθημερινή, Αθήνα, 2007.

¹⁵⁶ Πρώτα δείγματα τέτοιου φαινομένου παρατηρήθηκαν το 1995 στον βενθικό οργανισμό *Eunicella singularis* (Octocorallia) στον Κόλπο της Καβάλας. Βλ. 7ο Συμπόσιο Ωκεανογραφίας και Αλιείας, άρθρο Γ. Σκούφα *Μαζική νέκρωση εδραίων βενθικών ζωικών οργανισμών στο Βόρειο Αργαίο*.

υφάλων εξαιτίας της ανόδου της θερμοκρασίας και της ανθρώπινης δραστηριότητας, ενώ το 1997 ανακηρύχθηκε Έτος Κοραλλιογενών Υφάλων. Οι βιοκοινότητες αυτές δημιουργούνται από αποικίες κοιλεντερόζωων και ασβεστολιθικά φύκη και είναι πλούσιες σε άνθρακα, οξυγόνο και μεταλλικά στοιχεία.

Οι υψηλή θερμοκρασία των ωκεανών, η ρύπανση των ακτών, το ψάρεμα με δυναμίτη και τα όξινα ύδατα αποτελούν τις κυριότερες αιτίες. Έτερη απειλή για τα κοράλλια αποτελούν οι ατομικές εκρήξεις. Τα νησιωτικά συμπλέγματα που διαθέτουν ατόλες, λόγω ακριβώς της απόστασης τους, αποτέλεσαν τους ιδανικούς χώρους για την εκτέλεση ατομικών δοκιμών¹⁵⁷.

1.4.5 Υδάτινοι πόροι

Ο άνθρωπος μπορεί να ζήσει χωρίς τροφή περίπου μία εβδομάδα. Χωρίς νερό δεν αντέχει περισσότερο από 2 ημέρες. Αυτό και μόνο υπογραμμίζει τη μεγάλη σημασία του ύδατος για κάθε μορφή ζωής. Η έλλειψη, η σταδιακή καταστροφή, η υποβάθμιση, η επιδείνωση των συνθηκών ρύπανσης των πηγών ύδρευσης και άρδευσης των πηγών ύδατος αποτελούν μία σοβαρή και υπαρκτή απειλή για τον πλανήτη, του οποίου το 70% της επιφανείας τους καλύπτεται από νερό. Οι ωκεανοί ρυθμίζουν το κλίμα και είναι βιότοποι πολλών ζωντανών οργανισμών. Το νερό συνιστά το 60% ενός δέντρου και το 50%-65% του βάρους των ζωικών οργανισμών¹⁵⁸.

Το υδάτινο ισοζύγιο αποτυπώνεται αφενός στα επιφανειακά, υπόγεια ύδατα, στις παροχές από φράγματα και στις βροχοπτώσεις και αφετέρου στις απώλειες από υπεράντληση, εκτροπές και εξατμίσεις. Η ήπειρος που αντιμετωπίζει το μεγαλύτερο πρόβλημα έλλειψης πόσιμου νερού είναι η Αφρική¹⁵⁹.

Η μείωση και η ρύπανση των υδάτων αποτελεί ένα σοβαρό και απειλητικό πρόβλημα για το μέλλον του πλανήτη. Η ρύπανση αποτελεί κάθε μεταβολή των φυσικών, χημικών και βιολογικών παραμέτρων του νερού, εξαιτίας της ύπαρξης ουσιών σε ποσοστό μεγαλύτερο από το κανονικό. Οι ουσίες διαλύονται στο νερό, επιπλέουν στην επιφάνειά του και κατακάθονται στον πυθμένα του. Προέρχονται βεβαίως από την ανθρώπινη δραστηριότητα¹⁶⁰. Εκτός της κλασσικής ρύπανσης τα τελευταία χρόνια γίνεται λόγος και για

¹⁵⁷ Όπως η ατόλη Bikini, από την οποία πήρε το όνομα το γνωστό μαγιό. Βλ. σχετικά Jones S., *Coral. A pessimist in Paradise*, Little, Brown, London, 2007, σελ. 36 κ.ε.

¹⁵⁸ Τα Η.Ε. έχουν αναγνωρίσει τη σπουδαιότητα της δυνατότητας πρόσβασης του πληθυσμού της Γης σε πόσιμο νερό. Η ορθολογική και βιώσιμη διαχείρισή του αποτελεί έναν από τους στόχους της Χιλιετίας.

¹⁵⁹ Σύμφωνα με το Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα του ΟΗΕ (UNEP). Στην Αλγερία και στην Τυνησία η έλλειψη αποτελεί αιτία πολιτικής αστάθειας. Η Αίγυπτος, η Αιθιοπία και το Σουδάν αποτελούν 3 από τις 8 διψασμένες χώρες που βρέχονται από τον Νείλο.

¹⁶⁰ Λιπάσματα, πετρέλαιο κλπ.

τη θερμική ρύπανση των υδάτων που οφείλεται στην απελευθέρωση ενέργειας υπό μορφή θερμότητας ή ραδιενέργειας, η οποία προκαλεί αύξηση της θερμοκρασίας των υδάτων.

Πόλεμοι για το νερό. Το 1995 ο Ισμαήλ Σεραγκελντίν, αντιπρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας, έκανε μία πρόβλεψη που σήμερα δεν φαντάζει και τόσο απίθανη «Πολλοί από τους πολέμους αυτού του αιώνα έγιναν για το πετρέλαιο, αλλά οι πόλεμοι του επόμενου αιώνα θα γίνουν για το νερό». Το ζήτημα της διαχείρισης των υδάτινων πόρων έχει κυρίως πολιτικές διαστάσεις. Τα τελευταία χρόνια το νερό έχει γίνει αφορμή και αιτία πολλών διεθνών εντάσεων ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες χώρες με περιορισμένους υδάτινους πόρους¹⁶¹.

Η ρύπανση των υδάτων. Δύο είναι οι κύριες πηγές ρύπανσης : οι σημειακές και οι μη σημειακές. Σημειακές πηγές ρύπανσης είναι εκείνες που εκβάλλουν ρύπους σε εντοπισμένα σημεία όπως οι άκρες αγωγών, τάφρων και αποχετευτικών δικτύων. Οι βιομηχανικές μονάδες, οι μονάδες επεξεργασίας λυμάτων, τα ορυχεία ενεργά η μη, οι πετρελαιοπηγές και τα πετρελαιοφόρα είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα. Μη σημειακές πηγές ρύπανσης είναι διεσπαρμένες πηγές ρύπανσης σε μεγάλες περιοχές όπως οι απορροές χημικών στα επιφανειακά νερά και η διασπορά τους στο έδαφος, στα χωράφια, στα δάση, στους δρόμους κλπ. Στερεές αποθέσεις, ανόργανα λιπάσματα, κοπριά, παρασιτοκτόνα κλπ. προκαλούν το 60% της μόλυνσης ποταμών, λιμναίων υδάτων, παράκτιων υδάτων και υδροβιοτόπων.

Οι ειδικοί εντοπίζουν κυρίως 6 παράγοντες που ευθύνονται για τη ρύπανση του νερού. Παθογόνοι μικροοργανισμοί¹⁶², βακτήρια¹⁶³, ιούς¹⁶⁴, πρωτόζωα¹⁶⁵, ανόργανες και οργανικές ουσίες διαλυτές στο νερό¹⁶⁶ και ενώσεις αιωρούμενες στο νερό¹⁶⁷. Επιπλέον τρεις παράγοντες δημιουργούν την υπάρχουσα κρίση των υδάτινων πόρων. Τα διαθέσιμα αποθέματα μειώνονται από την περιβαλλοντική επιβάρυνση και την αλόγιστη άντληση, η ζήτηση

¹⁶¹ Τουλάχιστον 214 ποτάμια και υδρολογικές λεκάνες διασχίζουν δύο ή περισσότερες χώρες, αλλά δεν υπάρχει αποτελεσματικό νομικό πλαίσιο για τη χρήση των υδάτων τους. Το εθιμικό Διεθνές Δίκαιο και η Σύμβαση του ΟΗΕ του 1997 περιλαμβάνουν γενικές αρχές και κανόνες που κατευθύνουν τη συνεργασία των παρόχθιων κρατών. Κάθε παρόχθιο κράτος δεν μπορεί να ενεργεί μονομερώς, αλλά πρέπει να υπολογίζει τα συμφέροντα των άλλων κρατών, όπως αυτά προστατεύονται από το Διεθνές Δίκαιο. Χαρακτηριστικά στην κεντρική Ασία πέντε χώρες Καζακστάν, Κιργιστάν, Τατζικιστάν, Τουρκμενιστάν και Ουζμπεκιστάν μοιράζονται τα νερά των ποταμών Αμού Νταριά και Σιρ Νταριά που πηγάζουν από τη λίμνη Αράλη, η οποία έχει ήδη χάσει τα 3/4 της υδάτινης μάζας της. Στην Ινδοκίνα παρατηρείται μεγάλη ένταση. Στην Κίνα, στην Ταϊλάνδη και στο Λάος κατασκευάζονται μεγάλα φράγματα για τις εκτροπές των νερών των ποταμών της περιοχής Μεκόνγκ. Οι ειδικοί φοβούνται ότι με αυτό τον τρόπο θα επέλθουν μεγάλες οικολογικές καταστροφές στην Καμπότζη και στο Βιετνάμ.

¹⁶² Οι παθογόνοι μικροοργανισμοί μολύνουν και μεταφέρουν ασθένειες και περιλαμβάνουν είδη όπως βακτήρια, ιούς και πρωτόζωα.

¹⁶³ Τα βακτήρια είναι μονοκύτταροι οργανισμοί, συνήθως άχρωμοι, με σχήμα ραβδοειδές, σφαιρικό ή σπινάλ και μεταδίδουν ασθένειες όπως χολέρα, πυρετό από τύφο και δυσεντερία.

¹⁶⁴ Οι ιοί είναι οι μικρότεροι βιολογικοί οργανισμοί, ζουν ως παράσιτα και μεταδίδουν κυρίως τη λοιμώδη ηπατίτιδα.

¹⁶⁵ Τα πρωτόζωα είναι μονοκύτταροι οργανισμοί, ζουν επίσης ως παράσιτα και μεταδίδουν την αμοιβαδική δυσεντερία.

¹⁶⁶ Οι ανόργανες και οργανικές ουσίες καταναλώνουν το διαλυμένο στο νερό οξυγόνο, προκαλώντας τον αφανισμό των ψαριών και την ανάπτυξη οργανισμών που δεν χρειάζονται οξυγόνο για να ζήσουν και οι οποίοι παράγουν δύσσομα αέρια κυρίως υδρόθειο και μεθάνιο. Οι υδρόβιοι οργανισμοί πλήττονται επίσης τα θετικά φορτισμένα ιόντα βαρέων μετάλλων (μολύβδου Pb^{2+} , υδραργύρου Hg^{+} , Hg^{2+} , χρωμίου Cr^{3+} , Cr^{6+} και καδμίου Cd^{2+}) που βρίσκονται στα βιομηχανικά απόβλητα.

αυξάνεται εξαιτίας της αύξησης του πληθυσμού, της συγκέντρωσής του στα μεγάλα αστικά κέντρα, της διεύρυνσης των βιομηχανιών και των αγροτικών χρήσεων του νερού και οι υπάρχοντες πόροι είναι άνισα κατανεμημένοι. Ενδεχόμενη διαταραχή πόσιμου νερού και του αέρα θα πλήξουν δυσανάλογα τους κατοίκους των αναπτυσσομένων χωρών και τους φτωχούς¹⁶⁸.

Σύμφωνα με πορίσματα ερευνών¹⁶⁹ τα επόμενα χρόνια οι ποσότητες του διαθέσιμου νερού θα εκλείψουν, σταδιακά θα μολύνονται από τα αστικά και βιομηχανικά απόβλητα και θα σημειωθούν πλημμύρες από την τήξη των πάγων. Πολλές ασθένειες θα μεταδοθούν μέσω του πόσιμου νερού και οι επιπτώσεις θα είναι τεράστιες στους κλάδους παραγωγής τροφίμων (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία). Οι Μεσογειακές χώρες θα κινδυνεύσουν από τη μείωση της διαθεσιμότητας πόσιμου νερού και από τη υποβάθμιση της ποιότητας των καλλιεργήσιμων εκτάσεων. Τονίζεται ξανά ότι στην Αφρική και στην Αυστραλία η ξηρασία φαντάζει απειλητική με συνέπειες την έλλειψη τροφίμων και την αύξηση των κρουσμάτων από μεταδοτικές ασθένειες (ελονοσία, δάγκειος πυρετός). Ειδικά τα πιο ευάλωτα τμήματα του πληθυσμού, τα βρέφη και τα νήπια, θα χάσουν τη ζωή τους από διάρροια. Οργανικές ουσίες και χλώριο ενδέχεται να παράγουν χημικές ενώσεις (π.χ. χλωροφόρμιο) που είναι επικίνδυνα ειδικά για γυναίκες που κυοφορούν. Οι θάλασσες δεν θα είναι αστείρευτες πηγές αλιευμάτων, όταν τα αποθέματά τους τυγχάνουν και θα εξακολουθήσουν να τυγχάνουν αντικείμενα εντατικής εκμετάλλευσης. Τα ψάρια θα μειωθούν δραματικά, έτσι ώστε εάν η υπεραλίευση συνεχιστεί με τους ίδιους εντατικούς ρυθμούς δεν θα υπάρξουν επόμενες γενιές αλιείων.

1.4.6 Ευτροφισμός

Τα βακτηρίδια που ζουν μέσα στο νερό τρέφονται με φώσφορο και με αυτόν τον τρόπο πολλαπλασιάζονται. Για να επιβιώσουν καταναλώνουν οξυγόνο με συνέπεια τη μείωσή του και τη μη ικανοποιητική επάρκειά του για τους άλλους οργανισμούς. Το αποτέλεσμα είναι η μείωση της βιοποικιλότητας και η εξαφάνιση του υδάτινου περιβάλλοντος.

¹⁶⁷ Οι ενώσεις αιωρούμενες στο νερό είναι κυρίως ανόργανες και απορροφούν διαλυτές ενώσεις που είναι επικίνδυνες (π.χ. ζιζανιοκτόνα).

¹⁶⁸ Πυρκαγιές, ξηρασίες, επιδρομές φυτοπαράσιτων, είδη-εισβολείς, καταγιίδες, αποχρωματισμός των κοραλλιών θα προκαλέσουν σοβαρές ζημιές στα οικοσυστήματα όλου του κόσμου. Θα απειληθεί η βιοποικιλότητα σε πολλές περιοχές του πλανήτη. Το πιο σοβαρό και άμεσο αποτέλεσμα είναι η απειλή της παγκόσμιας παραγωγής και διανομής φαγητού. Προβλέπεται μείωση στις εσοδείες, μείωση της αγροτικής παραγωγής, μείωση παγκόσμιας παραγωγής τροφίμων, άρα οι τιμές των προϊόντων θα σημειώσουν άνοδο. Οι πηγές πόσιμου νερού θα στερέψουν, οι άνθρωποι θα προσβάλλονται από ανίατες ασθένειες, οι οποίες σχετίζονται με την κατανάλωση μολυσμένου νερού. Περίπου 400 εκατομ. από τα 668 μεγαλύτερα αστικά κέντρα της Κίνας αντιμετωπίζουν ήδη πρόβλημα της ανεπαρκούς τροφοδότησής τους με πόσιμο νερό. Οι πλημμύρες, οι τροπικές καταγιίδες και τα μεγάλα χρονικά διαστήματα ξηρασίας θα εντείνουν τις συνθήκες φτώχειας και εξαθλίωσης στις περιοχές του πλανήτη που στηρίζονται στη γεωργική παραγωγή για τη διατροφή των λαών. Οι φυσικές καταστροφές που εντάθηκαν τα τελευταία χρόνια σε συνδυασμό με την αλλαγή του κλίματος έπληξαν και θα πλήξουν τις ευάλωτες χώρες του Τρίτου Κόσμου.

¹⁶⁹ Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας

Δέκα χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν απαγορεύσει τα φωσφορικά άλατα στα απορρυπαντικά που κυκλοφορούν στις αγορές τους. Στην Γερμανία μετρήσεις κατέδειξαν ότι η ρύπανση των επιφανειακών υδάτων της χώρας έχει μειωθεί κατά 40% μετά την απαγόρευση της χρήσης φωσφορικών στα απορρυπαντικά. Επιπλέον έως και 90% μειώθηκε το φαινόμενο του ευτροφισμού στις λίμνες Γενεύη (Ελβετία), Έρι (ΗΠΑ) και Έντιν (Ιταλία).

Στην Ελλάδα όμως δεν ισχύει κάτι τέτοιο και αυτό γιατί δεν υπάρχουν μελέτες που να αποδεικνύουν ότι τα φωσφορικά άλατα¹⁷⁰ από τα απορρυπαντικά ενοχοποιούνται για τον ευτροφισμό, τη γνωστή πράσινη μούχλα στην επιφάνεια της θάλασσας, του ποταμιού και της λίμνης. Επίσης δεν υπάρχει Ευρωπαϊκή Οδηγία που να τα απαγορεύει. Έρευνες έχουν αποδείξει ότι τα απορρυπαντικά συνεισφέρουν το 11% των φωσφορικών αλάτων στο περιβάλλον¹⁷¹.

1.4.7 Αμαζόνιος

Ο Αμαζόνιος έχει έκταση 4 εκατομ. τετρ. χλμ.¹⁷² και διασχίζει 9 χώρες, τη Βενεζουέλα, τη Βολιβία, τη Βραζιλία, τη Γαλλική Γουιάνα, τη Γουιάνα, τον Ισημερινό, την Κολομβία, το Περού και το Σουρινάμ. Το μήκος του ποταμού Αμαζονίου είναι 6.848 χλμ. και υπάρχουν ακόμα 15.000 περίπου άλλα ποτάμια που διασχίζουν το δάσος. Το 20% του νερού, το 30% της βιοποικιλότητας όλου του πλανήτη, 5.000 περίπου αναγνωρισμένα είδη δέντρων, 300 αναγνωρισμένα είδη θηλαστικών, 1.300 και πλέον αναγνωρισμένα είδη πουλιών, 2.500-3.000 είδη ψαριών, 10-15 εκατομ. είδη εντόμων, 650 είδη φυτών με φαρμακευτικές ιδιότητες, 57 είδη υπό εξαφάνιση, 21 εκατομ. πληθυσμός και 400 και πλέον διαφορετικές φυλές αυτοχθόνων υπάρχουν στην περιοχή του Αμαζονίου.

Το 2004 το τροπικό δάσος του Αμαζονίου μειώθηκε κατά 26.130 τετραγωνικά χιλιόμετρα εξαιτίας της αποψίλωσης κυρίως από ίπε, γιάτομπα και κέδρους¹⁷³. Το 2005 η κυβέρνηση της Βραζιλίας ανακοίνωσε ότι μελετά το ενδεχόμενο να απαγορεύσει την υλοτόμηση από 6 μήνες έως 1 χρόνο για να επιβραδυνθεί η καταστροφή, κάτι όμως που δεν θα ισχύσει για τις εταιρείες που έχουν τα απαραίτητα έγγραφα για υπεύθυνη δασοκαλλιέργεια¹⁷⁴. Το πρόβλημα

¹⁷⁰ Τα φωσφορικά άλατα επιφέρουν μεγάλη απόδοση στα απορρυπαντικά. Καθαρίζουν καλύτερα και είναι πιο φθηνά ως πρώτη ύλη.

¹⁷¹ Σύμφωνα με το μητρώο των απορρυπαντικών που κυκλοφορούν στην ελληνική αγορά από τα 10.000 καταγεγραμμένα είδη απορρυπαντικών μόνο τα 140 περιέχουν φωσφορικά άλατα, τα οποία όμως είναι και από αυτά που κυκλοφορούν περισσότερο. Με βάση τη νομοθεσία πρέπει να αναγράφουν στη συσκευασία τους τα συστατικά τους, το οποίο και πράττουν χωρίς όμως να αναγράφουν και σε τι ποσοστό.

¹⁷² 3,3 εκατομ. τετρ. χλμ. είναι το τροπικό δάσος και τα υπόλοιπα σαβάνια και οικοσυστήματα.

¹⁷³ Το 70% της καταστροφής σημειώθηκε μεταξύ Μαΐου και Ιουλίου 2004. Η αποψίλωση του δάσους έφθασε σε επικίνδυνα επίπεδα το 2004 με καταστροφή πάνω από 16.000 τετρ. χλμ. δάσους. Το 50% σημειώθηκε στην πολιτεία του Μάτο Γκρόσο όπου υιοθετήθηκε η καλλιέργεια της σόγιας.

¹⁷⁴ Ο Πρόεδρος της Βραζιλίας Λουίς Ιγνάσιο Λούλα ντα Σίλβα υιοθέτησε ένα «Σχέδιο Δράσης» για να αντιμετωπιστεί η αποψίλωση, το οποίο δεν λειτούργησε, γιατί στην ουσία η χώρα δεν ενδιαφέρεται να αντιμετωπίσει το πρόβλημα. Δεν κάνει αρκετά για την προστασία του δάσους του Αμαζονίου. Χρησιμοποιεί φθηνά εργατικά χέρια και δυστυχώς προβαίνει στην

της καταστροφής του «πνεύμονα» του πλανήτη ξεκίνησε πριν από 30 χρόνια με την παράνομη υλοτομία και την αρπαγή της δημόσιας γης. Τα τελευταία χρόνια τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα, οδήγησαν την κυβέρνηση στην καλλιέργεια σόγιας¹⁷⁵.

Σύμφωνα με τον Πάουλο Αντάριο, συντονιστή της καμπάνιας της Greenpeace για τον Αμαζόνιο, η καταστροφή του Αμαζονίου είναι ένα σύνθετο πρόβλημα και απαιτείται συνδυασμός λύσεων. Προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα δίκτυο προστατευόμενων περιοχών¹⁷⁶. Η Greenpeace κατόρθωσε να περιορίσει βαθμιαία και τελικά να σταματήσει την εκμετάλλευση της ξυλείας μαονιού, μέσα από την ανακήρυξη της σε είδος προς εξαφάνιση από τα Ηνωμένα Έθνη¹⁷⁷.

Όταν κόβεται ένα δέντρο από το δάσος του Αμαζονίου, χάνονται μαζί του και τα είδη της πανίδας¹⁷⁸ που εξαρτώνται από το δέντρο και διαταράσσεται η αναπαραγωγική διαδικασία σε άλλα είδη. Παρά την αυστηρή αλλά όχι ακόμα εφαρμόσιμη νομοθεσία της κυβέρνησης της Βραζιλίας η υπερεκμετάλλευση του Αμαζονίου είναι γεγονός που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση. Το εμπόριο πολύτιμου ξύλου γνωρίζει μεγάλη άνθηση¹⁷⁹. Οι ξυλοκόποι δρουν ανενόχλητοι παρά την προσπάθεια της κρατικής υπηρεσίας Περιβάλλοντος και Δασών (Ibama). Μετά την μεγάλη καταστροφή του ανατολικού και του νοτίου τμήματος του Αμαζονίου, οι προσπάθειες των υλοτόμων επικεντρώνονται στην περιοχή Τέρα ντο Μέιο, ανάμεσα Χίνγκου και ποταμού Ιρίρι.

Επιπλέον ο Αμαζόνιος πλήττεται από ξηρασία. Λιμνοθάλασσες ξεράθηκαν, πυρκαγιές κατέστρεψαν δασικές εκτάσεις, ψάρια εξαφανίστηκαν, καλλιέργειες καταστράφηκαν, ασθένειες εμφανίστηκαν, παράκτια χωριά αποκλείστηκαν. Οι ειδικοί υποστηρίζουν ότι η άνοδος της θερμοκρασίας των υδάτων στον τροπικό Ατλαντικό Ωκεανό προξένησε το καταστροφικό φαινόμενο, το οποίο συνδέουν και με τις εκπομπές αερίων.

Παρόμοια προβλήματα ενδεχομένως θα αντιμετωπίσει και το τελευταίο αρχέγονο πεδινό δάσος της Ευρώπης έκτασης 1.470 τετρ. χλμ., η Bialowieza στα σύνορα Πολωνίας και

ασφαλτόστρωση αγροτικών δρόμων, όπως πρόσφατα ασφαλίτισε έναν αγροτικό δρόμο μήκους 1.570 χλμ. από το Νότο προς το Βορρά μέσα από το δάσος. Η ασφαλίτισση αυτή θα ωφελήσει τις εξαγωγές σόγιας, μεταφέροντάς τη από την επαρχία Μάτο Γκρόσο προς λιμάνι του ποταμού.

¹⁷⁵ Η σόγια είναι το βασικότερο εξαγωγικό αγροτικό προϊόν της Βραζιλίας, Το 2004 απέφερε στη χώρα 10 δισ. δολ.

¹⁷⁶ Όπως εκείνο που απέκτησαν οι Ινδιάνοι και περιοχές ελεγχόμενης εκμετάλλευσης και εθνικά πάρκα και βιότοπους. Κατάλληλοι για αυτό το σχέδιο σωτηρίας είναι εκείνοι που κατοικούν μέσα στο δάσος, οι αυτόχθονες. Έχουν ήδη δημιουργηθεί 7.7 εκατομ. εκτάρια προστατευόμενων περιοχών.

¹⁷⁷ Επίσης προσπαθεί να υιοθετήσει ένα σύστημα πιστοποίησης για να μπορέσουν όλοι να γνωρίζουν την προέλευση των προϊόντων. Έχει όμως να αντιμετωπίσει την έλλειψη επιτήρησης, την έλλειψη ελέγχου, τη διαφθορά, τη βία και φυσικά τη «μαφία» της βιομηχανίας υλοτομίας που είναι πολύ ισχυρή.

¹⁷⁸ Ασπόνδυλα έντομα, αράχνες, σκουλήκια και σπονδυλωτά ζώα όπως βάτραχοι, πουλιά και θηλαστικά. Βλ. σχετικά περιοδικό *Οίκο*, της εφημερίδας Η Καθημερινή.

Ουκρανίας. Πρόκειται για έναν παράδεισο από βελανιδιές ερυθρελάτες και πεύκα ηλικίας 600 ετών, 9.280 ειδών εντόμων από τα οποία τα 1.600 είδη είναι πεταλούδες, 1.000 είδη ανώτερων φυτών, 3.600 είδη λειχήνων, μυκήτων και βρυοφύτων, 24 είδη ψαριών, 228 είδη πουλιών, 7 είδη ερπετών, 12 είδη αμφιβίων και 62 είδη θηλαστικών που κινδυνεύει από τα σχέδια της πολωνικής κυβέρνησης για εξαγωγή 1,50 κυβικών μέτρων ξυλείας έως το 2011.

1.4.8 Ηφαίστεια

Μεγάλα ηφαίστεια. Ερευνητές σημειώνουν ότι στο παρελθόν μετά από εκρήξεις μεγάλων ηφαιστειών¹⁸⁰ παρατηρήθηκε πτώση της στάθμης της θάλασσας και στη συνέχεια επαναφορά της στα κανονικά επίπεδα. Με βάση τα ευρήματα αυτά υποστηρίζουν ότι οι εκρήξεις βοηθούν στον περιορισμό των επιπτώσεων από το φαινόμενο του θερμοκηπίου, αφού αποτελούν ανάχωμα για την άνοδο του επιπέδου του θαλάσσιου ύδατος από την τήξη των πάγων¹⁸¹.

Υπερηφαίστεια. Σύμφωνα με βρετανούς ηφαιστειολόγους κάποιο υπερηφαίστειο αργά ή γρήγορα θα εκραγεί με αποτέλεσμα να ερημώσουν οι ήπειροι και να γεμίσει η ατμόσφαιρα με στάχτη. Τα συνηθισμένα ηφαίστεια έχουν τη μορφή ενός κώνου που δημιουργήθηκε από τη λάβα και από άλλα υλικά στο εσωτερικό της Γης. Το μάγμα τους είναι πολύ ρευστό και γι' αυτό συμβαίνουν περιορισμένης κλίμακας εκρήξεις που απελευθερώνουν αέρια και μάγμα και δεν δημιουργούνται μεγάλες συσσωρεύσεις στο εσωτερικό των ηφαιστειών. Το υπερηφαίστειο είναι ένας τεράστιος κρατήρας, συνήθως κάτω από την επιφάνεια μιας λίμνης που δημιουργήθηκε στον ηφαιστειακό κρατήρα. Το μάγμα του είναι παχύρρευστο και δεν απελευθερώνει αέρια. Έτσι διογκώνεται, η πίεση αυξάνεται και προκαλείται η έκρηξη¹⁸².

Ανά τον κόσμο 4 ηφαίστεια βρίσκονται στην πρώτη γραμμή επικινδυνότητας :

- Το Γέλλουστουν στο ομώνυμο Εθνικό Πάρκο στο Γουαϊόμινγκ των ΗΠΑ, που είναι το πιο ενεργό

¹⁷⁹ Το 40% της παραγωγής προορίζεται για εξαγωγές. Βλ. επίσης εφημερίδα Η Καθημερινή, 22.10.2005.

¹⁸⁰ Π.χ. το όρος Πινατούμπο στις Φιλιππίνες το 1991.

¹⁸¹ Κατά την έκρηξη ενός ηφαιστείου τα θεικά αέρια και τα σωματίδια που εκσπενδονίζονται στη στρατόσφαιρα αντανακλούν ένα μέρος της ακτινοβολίας του Ήλιου πριν αυτό φθάσει στην γήινη επιφάνεια. Με τον τρόπο αυτό μειώνεται σταδιακά η θερμοκρασία, καθώς και η συστολή των ωκεάνιων μαζών.

¹⁸² Το έδαφος δονείται, πόλεις καταστρέφονται, στο έδαφος ανοίγονται ρωγμές από όπου απελευθερώνεται η λάβα, τέφρα εκτοξεύεται σε μεγάλη απόσταση, η ατμόσφαιρα γεμίζει στάχτη, άνθρωποι εγκαταλείπουν τις εστίες τους. Οι τόνοι της στάχτης και των αερίων εξαπλώνονται και εμποδίζουν τις ακτίνες του Ήλιου να φθάσουν στη Γη, το κλίμα εισέρχεται σε εποχή παγετώνων, πείνα, επιδημίες, λοιμοί και πόλεμοι απειλούν την ανθρωπότητα. Παρόλο που μία τέτοια έκρηξη αποτελεί φυσική καταστροφή οι επιστήμονες κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου για ενδεχόμενη αλλαγή του κλίματος, βασίζόμενοι στην ιδέα που συνέλαβε ο Βενιαμίν Φραγκλίνος με αφορμή μία άλλη έκρηξη στο ηφαίστειο Λάκι της Ισλανδίας το 1783. Εκτός του μάγματος απελευθερώθηκαν και τόνοι διοξειδίου του θείου, το οποίο όταν ήρθε σε επαφή με την υγρασία του αέρα, σχημάτισε θειικό οξύ, μετατρέποντάς τη σε νέφος σταγονιδίων που έφθασε όχι μόνο στη Δυτική Ασία αλλά και στην Ευρώπη. Ο χειμώνας ήταν πολύ κρύος, με μεγάλη πτώση της θερμοκρασίας ο ουρανός είχε μία περίεργη απόχρωση χρώματος και οι ακτίνες του ήλιου ήταν εξασθενημένες για πολλά χρόνια.

- Το ηφαιστειο Βεζούβιος και τα Φλεγραία Πεδία στον κόλπο της Νάπολης στην Ιταλία, που βρίσκεται στην πιο πυκνοκατοικημένη περιοχή
- Τα Τάουπο στη Νέα Ζηλανδία, που είναι το νεώτερο
- Το Τόμπα στη Σουμάτρα, που ίσως είναι το πιο καταστρεπτικό

Ο ρόλος των ηφαιστειών στην τήξη των πάγων. Οι πλημμύρες των παγετώνων παρατηρούνται σε ηφαιστειογενείς περιοχές. Ρευστή ύλη, αέρια και ατμός από τα ενεργά ηφαιστεια διαρκώς λιώνουν τους πάγους και δημιουργούν μικρές δεξαμενές νερού ανάμεσα στον πάγο και στον παγετώνα. Μία ποσότητα από αυτό το νερό διαρρέει στην επιφάνεια, είτε σταγόνα-σταγόνα, είτε πλημμύρα. Οι μεγαλύτερες πλημμύρες προκαλούνται εξαιτίας της έκρηξης ηφαιστειών¹⁸³.

1.4.9 Οι επιπτώσεις της υποβάθμισης

Άνοδος της θερμοκρασίας. Η μέση θερμοκρασία αυξάνεται, η μέση βροχόπτωση μειώνεται και οι τυφώνες πυκνώνουν. Οι καταστροφικές πλημμύρες θα αναγκάσουν τους κατοίκους χωριών και μεγαλύτερων πόλεων να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Το έδαφος θα αντιμετωπίσει προβλήματα αστάθειας και διάβρωσης. Οι περίοδοι ξηρασίας θα κρατούν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι άνθρωποι θα αντιμετωπίσουν προβλήματα μείωσης των αποθεμάτων νερού, της αγροτικής παραγωγής και του τουρισμού. Οι υψηλές θερμοκρασίες, η ξηρασία και η ερημοποίηση θα οδηγήσουν τους τουρίστες σε άλλες χώρες. Θα σημειωθούν διαφοροποιήσεις σε οικονομικές και παραγωγικές δραστηριότητες όπως στη γεωργία. Τα χρονικά διαστήματα άνθησης και καρποφορίας θα συρρικνωθούν και αυτό θα έχει ως συνέπεια τη μείωση των παραγόμενων προϊόντων (π.χ. μείωση της παραγωγής δημητριακών). Επίσης δεν αποκλείεται να παρουσιαστεί η αλλαγή της «γεωγραφίας» της αγροτικής παραγωγής.

Με ερήμωση θα απειλείται το νότια άκρο της Αφρικής, καθώς ήδη παρατηρείται μείωση των θερινών βροχοπτώσεων στις νότιες περιοχές της κατά 20%. Το κορυφαίο αμερικανικό επιστημονικό όργανο για τη μελέτη του κλίματος NOAA εκτόνησε μελέτη σύμφωνα με την οποία εκατομμύρια Αφρικανοί θα κινδυνεύσουν να πεθάνουν από την πείνα. Οι ξηρές

¹⁸³ Ειδικά στην Ισλανδία η παγωμένη επιφάνεια καλύπτει το 10% της έκτασής της με εξαιρετικά ισχυρή γεωθερμική και ηφαιστειακή δραστηριότητα. Περίπου το 60% των ηφαιστειακών εκρήξεων πραγματοποιούνται κάτω από τον πάγο των παγετώνων. Για παράδειγμα το ηφαιστειο Κάτλα εξερράγη 5 φορές από το 1721 κατά διαστήματα που κυμαίνονται από 34 έως 78 χρόνια (τελευταία φορά εξερράγη το 1918). Σύμφωνα με τον Μάγνους Τάμι Γκουντμουντσον, καθηγητή γεωφυσικής στο Πανεπιστήμιο της Ισλανδίας «η Κάτλα τα τελευταία χρόνια μας προειδοποιεί ότι αναμένεται να εκραγεί». Την ώρα της έκρηξης, το υπό πίεση μάγμα ανεβαίνει προς την επιφάνεια του ηφαιστείου, καθώς το νερό κοχλάζει. Οι πάγοι του παγετώνα λειτουργούν ως σκέπασμα. Όσο πιο παχύ είναι το στρώμα, τόσο μεγαλύτερη είναι η δύναμη που ασκείται πάνω στην ηφαιστειακή λάβα. Το μάγμα συναντιέται με τον πάγο και το βραστό νερό και στέλνει τεράστιες γλώσσες ατμού και πετρωμάτων στην ατμόσφαιρα.

περιοχές της ηπείρου θα γίνουν ξηρότερες και αυτό οφείλεται στο φαινόμενο του θερμοκηπίου¹⁸⁴.

Οι παγετώνες στο Θιβέτ απώλεσαν το 17% του όγκου τους τα τελευταία 40 χρόνια με αποτέλεσμα να στερούν τον Κίτρινο Ποταμό ή Γιανγκτσέ περισσότερα από 2 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα νερού. Τα ¾ του υδάτινου όγκου του είναι μολυσμένο από βιομηχανικά απόβλητα, λύματα και λιπάσματα. Η μόλυνση των υδάτινων πόρων της Κίνας είναι η καταστροφική συνέπεια μιας διαδικασίας εκβιομηχάνισης τα τελευταία 20 χρόνια.

Η περιβαλλοντική οργάνωση Greenpeace σε συνεργασία με την Κινεζική Ακαδημία Επιστημών πραγματοποίησε μελέτη για τις επιπτώσεις της αλλαγής του κλίματος στον όγκο των υδάτων του Κίτρινου Ποταμού. Υποχώρηση των παγετώνων και των μόνιμων στρωμάτων πάγου στα Υψίπεδα του Θιβέτ. Η τήξη των πάγων επιφέρει διάβρωση του εδάφους και μείωση του όγκου των υδάτων. Η αύξηση της θερμοκρασίας αποξηραίνει τους παραποτάμους και τις λίμνες.

Σύγχυση και φόβος στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ο πάγος εξαφανίζεται ή μετατρέπεται σε βάλτο, με άμεση συνέπεια τη μείωση του ρεζερβουάρ του πλανήτη σε πόσιμο νερό, η τούντρα συρρικνώνεται, τα δάση εξαπλώνονται, μεταβάλλονται οι ακτογραμμές, λίμνες σε παγωμένο έδαφος αποστραγγίζονται, το κλίμα μεταβάλλεται άρδην επηρεάζοντας όλο τον πλανήτη με ξηρασία, παρατηρούνται εποχές ψύχρασης, ανεβαίνει η στάθμη της θάλασσας από τον λιωμένο πάγο, αέρια απελευθερώνονται από τους πάγους και αυξάνουν περισσότερο τη θερμοκρασία της ατμόσφαιρας.

Η αγροτική παραγωγή θα μειωθεί εξαιτίας της απερίμωσης, της ξηρασίας και του περιορισμού των διαθέσιμων ποσοτήτων των υπογείων υδάτων, τα οποία θα περιοριστούν περαιτέρω από την εκμετάλλευσή τους για αγροτικές εργασίες, από την ραγδαία αύξηση του πληθυσμού και από τη μετανάστευσή του στις μεγάλες πόλεις. Η αποψίλωση των δασών που δυστυχώς συντελείται βαθμιαία για βιομηχανικούς και καταναλωτικούς σκοπούς θα απειλήσει τα μεγάλα και μικρά δάση του πλανήτη και φυσικά πάνω από όλα τον Αμαζόνιο. Άλλες συνέπειες εντοπίζονται στις καλλιέργειες που θα καταστραφούν, στις σοδειές που θα σαπίσουν, στα παράκτια χωριά που θα αποκλειστούν, στους ποταμούς-διακινητές προϊόντων που θα απολέσουν μεγάλο μέρος των υδάτων τους, στα σχολεία που θα κλείσουν, αφού οι μαθητές τους δεν θα μπορούν να παρακολουθήσουν τα μαθήματά τους ούτε και μέσα σε

¹⁸⁴ Όπως ανέφερε στο BBC ο Δρ Ισαάκ Χελντ «Η μελέτη μας προβλέπει ένα εξαιρετικά ξηρό Σάχελ στο μέλλον. Τα τέλη του 21ου αιώνα θα είναι ακόμη πιο ξηρά από τις μεγάλες ξηρασίες της δεκαετίας του 1970 και 1980». Οι οργανισμοί θα εξαρτώνται από τους λίγους καρπούς της γης.

μικρά πλοία, στους κατοίκους που θα κινδυνέψουν από πείνα, στις λίμνες που θα αποξηραθούν, στις επιδημίες που θα εμφανιστούν.

Διαταραχές πόσιμου νερού και αέρα. Ενδεχόμενη διαταραχή πόσιμου νερού και του αέρα θα πλήξουν δυσανάλογα τους κατοίκους των αναπτυσσομένων χωρών και τους φτωχούς. Πυρκαγιές, ξηρασίες, επιδρομές φυτοπαράσιτων, είδη-εισβολείς, καταγιίδες, αποχρωματισμός των κοραλλιών θα προκαλέσουν σοβαρές ζημιές στα οικοσυστήματα όλου του κόσμου. Θα απειληθεί η βιοποικιλότητα σε πολλές περιοχές του πλανήτη. Το πιο σοβαρό και άμεσο αποτέλεσμα είναι η απειλή της παγκόσμιας παραγωγής και διανομής φαγητού. Όπως ήδη σημειώθηκε προβλέπεται μείωση στις εσοδείες και έτσι μείωση της αγροτικής παραγωγής, μείωση παγκόσμιας παραγωγής τροφίμων, άρα οι τιμές των προϊόντων θα σημειώσουν άνοδο. Οι πηγές πόσιμου νερού θα στερέψουν, οι άνθρωποι θα προσβάλλονται από ανιάτες ασθένειες, οι οποίες σχετίζονται με την κατανάλωση μολυσμένου νερού. Περίπου 400 εκατομμύρια από τα 668 μεγαλύτερα αστικά κέντρα της Κίνας αντιμετωπίζουν ήδη πρόβλημα της ανεπαρκούς τροφοδότησής τους με πόσιμο νερό. Οι πλημμύρες, οι τροπικές καταγιίδες και τα μεγάλα χρονικά διαστήματα ξηρασίας θα εντείνουν τις συνθήκες φτώχειας και εξαθλίωσης στις περιοχές του πλανήτη που στηρίζονται στη γεωργική παραγωγή για τη διατροφή των λαών. Οι φυσικές καταστροφές που εντάθηκαν τα τελευταία χρόνια σε συνδυασμό με την αλλαγή του κλίματος έπληξαν και θα πλήξουν τις ευάλωτες χώρες του Τρίτου Κόσμου.

Σύμφωνα με πορίσματα ερευνών¹⁸⁵ τα επόμενα χρόνια οι ποσότητες του διαθέσιμου νερού θα εκλείψουν, σταδιακά θα μολύνονται από τα αστικά και βιομηχανικά απόβλητα και θα σημειωθούν πλημμύρες από την τήξη των πάγων. Πολλές ασθένειες θα μεταδοθούν μέσω του πόσιμου νερού και οι επιπτώσεις θα είναι τεράστιες στους κλάδους παραγωγής τροφίμων (γεωργία, κτηνοτροφία, αλιεία). Οι Μεσογειακές χώρες θα κινδυνεύσουν από τη μείωση της διαθεσιμότητας πόσιμου νερού και από τη υποβάθμιση της ποιότητας των καλλιεργήσιμων εκτάσεων. Τονίζεται ξανά ότι στην Αφρική και στην Αυστραλία η ξηρασία φαντάζει απειλητική με συνέπειες την έλλειψη τροφίμων και την αύξηση των κρουσμάτων από μεταδοτικές ασθένειες (ελονοσία, δάγκειος πυρετός). Ειδικά τα πιο ευάλωτα τμήματα του πληθυσμού, τα βρέφη και τα νήπια, θα χάσουν τη ζωή τους από διάρροια. Οργανικές ουσίες και χλώριο ενδέχεται να παράγουν χημικές ενώσεις (π.χ. χλωροφόρμιο) που είναι επικίνδυνα ειδικά για γυναίκες που κυοφορούν. Οι θάλασσες δεν θα είναι αστείρευτες πηγές αλιευμάτων, όταν τα αποθέματά τους τυγχάνουν και θα εξακολουθήσουν να τυγχάνουν αντικείμενα εντατικής εκμετάλλευσης. Τα ψάρια θα μειωθούν δραματικά, έτσι ώστε εάν η υπεραλίευση συνεχιστεί με τους ίδιους εντατικούς ρυθμούς δεν θα υπάρξουν επόμενες γενιές αλιείων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΔΕΙΦΟΡΙΑ

2.1 Πολιτισμός

Σύμφωνα με τον Ν. Λούβαρη, καθηγητή φιλοσοφίας και θρησκευολογίας, «*Πολιτισμός είναι ενίοιο σύνολο αξιών, αι οποίαι εδημιουργήθησαν κατά την ιστορικήν ανέλιξιν δια της συμβιώσεως των ανθρώπων και αι οποίαι φέρουν υπερατομικόν χαρακτήρα, δηλαδή το κύρος αυτών επιζεί του υποκειμένου και της εποχής κατά την οποία ανεφάνησαν*»¹⁸⁶.

Η πολιτιστική ισοτιμία αναφέρεται στη δυνατότητα των πολιτισμών να υπάρχουν και να εκφράζονται. Πολιτισμένος κόσμος δεν είναι ο δυτικός, είναι εκείνος που θεωρεί «*ως υπέρτατη αξία την ανθρώπινη ζωή και το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας*».

Ο πολιτισμός είναι η συλλογική μνήμη, η ταυτότητα, το δημόσιο αγαθό των λαών και μπορεί να λειτουργήσει ως γέφυρα από την παράδοση στα νέα στοιχεία, ως γέφυρα ειρήνης, ως σκελετός κοινωνικής συνοχής και όχι ως μέσο διαφοροποίησης και σύγκρουσης και φυσικά όχι ως υποταγμένο μέσο στις επιταγές της ψυχαγωγίας. Ο πολιτισμός αποτελεί την ιδιοσυστασία, το συγκριτικό πλεονέκτημα του ελληνισμού, σημαντικός εθνικός πόρος.

Στην Ελληνική γλώσσα για όρο πολιτισμός αποδίδονται δύο έννοιες, που στις λοιπές ευρωπαϊκές γλώσσες έχουν ξεχωριστούς όρους. Πολιτισμός είναι το σύνολο των αξιών που χαρακτηρίζουν μια ιστορική περίοδο ενός λαού¹⁸⁷ και κάθε καθαρά μορφωτικό και πνευματικό στοιχείο. Πρόκειται για την culture¹⁸⁸ κατά τη Γαλλική γλώσσα, λέξη διαφορετική σε νόημα από τη λέξη civilisation¹⁸⁹ η οποία αποδίδει περισσότερο την Ελληνική λέξη πολιτισμός και αναφέρεται σε ανώτερο πνευματικό πολιτισμό¹⁹⁰.

Ο πολιτισμός ακολούθησε στους αιώνες σταθερά ανοδική πορεία. Οι λαοί ξέφυγαν από την κατάσταση του πρωτογονισμού στην κατέκτησαν τον σύγχρονο τεχνικό πολιτισμό με τα σημαντικά επιστημονικά επιτεύγματα. Ο βαθμός όμως του πολιτισμού δεν είναι ταυτόσημος σε όλους τους λαούς. Υπάρχουν ακόμα λαοί σε κατάσταση υποανάπτυκτη. Στην ανάπτυξη του πολιτισμού συνέβαλε η κουλτούρα, που συνδύασε τα ανθρώπινα επιτεύγματα στις διάφορες καλές τέχνες με το καλό γούστο και την ευαισθησία. Με το πέρασμα των ετών η

¹⁸⁵ Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας.

¹⁸⁶ Βλ. Χριστογιάννης Γ., *Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2002, σελ. 23.

¹⁸⁷ Π.χ. ο ελληνικός πολιτισμός, ο κινεζικός πολιτισμός, ο μεσογειακός πολιτισμός, ο ευρωπαϊκός πολιτισμός κλπ.

¹⁸⁸ Το 1952 εθνολόγοι όπως οι Alfred Kröber και Clyde Kluckhohn απέδωσαν 164 διαφορετικούς ορισμούς της κουλτούρας, αριθμός που στη συνέχεια αυξήθηκε. Η λέξη προέρχεται από το από το λατινικό ρήμα colere που σημαίνει καλλιεργώ.

¹⁸⁹ Ο όρος σχηματίστηκε από τη λατινική λέξη civilitas (civis = πολίτης), που στην Ευρώπη αποτελεί απόδοση της έκφρασης «υλικοπνευματική ανάπτυξη μιας κοινωνίας». Βλ. Χριστογιάννης Γ., *Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2002, σελ. 23.

¹⁹⁰ Χρησιμοποιείται η ελληνικοποιημένη λέξη κουλτούρα, φωνητική απόδοση της λέξης culture.

τέχνη εστίασε στα ανθρωπιστικά ιδεώδη και η κουλτούρα ταυτίστηκε με τις επιδιώξεις τους. Γενικά ο πολιτισμός και η κουλτούρα αντικατοπτρίζουν το ύψος στο οποίο έχει φτάσει η εξέλιξη κάθε λαού στον τεχνικό και στον πνευματικό τομέα. Στοιχεία του πολιτισμού είναι τα ήθη¹⁹¹ και τα έθιμα, , οι αξίες¹⁹², οι εμπειρίες, οι γνώσεις και η τεχνογνωσία για την μετατροπή τους σε αγαθά. Παράγοντες που διαμορφώνουν τον πολιτισμό ενός λαού είναι το κλίμα και ο γεωγραφικός χώρος¹⁹³, βιολογικοί και δημογραφικοί λόγοι¹⁹⁴, οικονομικοί παράγοντες¹⁹⁵, η ιστορία και οι πολιτικοκοινωνικές συνθήκες¹⁹⁶, η γλώσσα¹⁹⁷, η θρησκεία¹⁹⁸, η επιστήμη, η τεχνολογία, η διάνοηση και οι ξένες επιρροές¹⁹⁹.

2.2 Πολιτιστική κληρονομιά

Ο όρος πολιτιστική κληρονομιά παρουσιάστηκε σε κείμενα νομικού περιεχομένου²⁰⁰ μετά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα και αποτελεί ένα σύνολο στοιχείων με μεγάλη σημασία για τις μελλοντικές γενιές. Στο άρθρο 4 της Σύμβασης της Unesco σημειώνεται για τα πολιτιστικά αντικείμενα που αποτελούν την πολιτιστική κληρονομιά κάθε χώρας, τόσο με έργα μεγάλης αξίας όσο και με έργα μικρότερης ή μηδαμινής, που όμως με την παρέλευση των ετών αποκτούν πολιτιστική αξία.

Στην Ελλάδα ο νόμος 3028 / 2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» ρυθμίζει τα σχετικά με την πολιτιστική κληρονομιά. Η αρχιτεκτονική κληρονομιά μιας χώρας, με παραδοσιακά ακίνητα, οικισμούς κλπ. αποτελεί επίσης τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς και ρυθμίζεται με τον Γενικό Οικοδομικό Κανονισμό ΓΟΚ ν. 1577/1985 (άρθρο 4) με τη συμπλήρωσή του με το ν. 2831/2000. Τα αρχιτεκτονήματα προστατεύονται με γενικές διατάξεις, καθώς αποτελούν πειστήρια ανθρώπινης ύπαρξης και δημιουργικότητας, αλλά δεν χρήζουν ειδικευμένης προστασίας.

¹⁹¹ Οι άγραφοι κανόνες ατομικής και κοινωνικής συμπεριφοράς. Σύμφωνα με τον κ. Γ. Μαριδάκη, καθηγητή της Νομικής Σχολής «Χρηστά ήθη εννοούνται αντιλήψεις περί συμπεριφοράς, αίτινες εκπηδώς αυτομάτως εκ της κρατούσης εκάστοτε ηθικής, υπαγορεύουν κανόνες απροσδιόριστους μεν εκ των προτέρων, συλληπτούς δε και αφ' εαυτών επιβαλλομένους εις την συγκεκριμένην περίπτωσιν, τους οποίους, το δίκαιον, δια να μη χάση η συμβίωσις εις αξιοπρέπειαν και υπερηφάνειαν, παρεμβιβάνον εις τόνον απειλητικόν, αναγκάζει τους ανθρώπους να μην παραμερίσουν, όταν προχωρούν εις θετικήν έννομον δράσιν».

¹⁹² Μια γενική αρχή συμπεριφοράς και ένας γνώμονας αξιολόγησης πράξεων.

¹⁹³ Έχει παρατηρηθεί ότι σημαντικοί πολιτισμοί αναπτύχθηκαν κοντά σε υδάτινους πόρους και σε εύκρατο κλίμα.

¹⁹⁴ Σωματότυπος, φυσική αντοχή, ικανότητες προσαρμογής στο φυσικό περιβάλλον. Επιπλέον ο αριθμός των πολιτών επέφερε αλλαγές στις κοινωνίες ανά εποχές.

¹⁹⁵ Οι οικονομικές συνθήκες ευνοούν την ανάπτυξη πολιτισμών, όπως π.χ. στην αρχαία Αθήνα και στην Φλωρεντία.

¹⁹⁶ Ο πολιτισμός ανθίζει σε καθεστώς ελευθερίας, δημοκρατίας, εθνικής ανεξαρτησίας και ικανότητας ηγετών, όπως ο χρυσός αιώνας του Περικλή στην αρχαία Αθήνα και η περίοδος διακυβέρνησης των Μεδίκων στην Φλωρεντία.

¹⁹⁷ Ελληνική γλώσσα στη γραμματολογία, ιταλική στην όπερα, αγγλική στο θέατρο, στην οικονομία και στο εμπόριο.

¹⁹⁸ Έχει αποδειχθεί ότι η φιλόνηρωπη δράση και οι θρησκευτικές δράσεις επιφέρουν ήρεμες συνθήκες ζωής με αποτέλεσμα σπουδαία πολιτιστικά επιτεύγματα.

¹⁹⁹ Ιταλική επίδραση στα Επτάνησα και στα Δωδεκάνησα.

²⁰⁰ Ο F. Lieber, καθηγητής στο πανεπιστήμιο Columbia της Νέας Υόρκης διαμόρφωσε τον «κώδικα συμπεριφοράς των εμπόλεμων» (Γενική Διαταγή Νο 100 / 24.04.1863 Lieber Code), για τη ρύθμιση της συμπεριφοράς των Βορείων στον Αμερικανικό εμφύλιο πόλεμο. Στα 157 άρθρα του Κώδικα τα 34, 35 και 36 αφορούν προστασία πολιτιστικών αγαθών. Βλ. σχετικά Γραμματικάκη-Αλεξίου Α., *Διεθνής Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 206.

Πολιτιστικά αγαθά είναι μια κατηγορία έργων πολιτισμού. Σύμφωνα με το νόμο 3028/2002 «Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς» πολιτιστικά αγαθά είναι εκείνα που αποτελούν την πολιτιστική κληρονομιά (αρχαιολογικοί χώροι και μνημεία) και είναι «μαρτυρίες της ύπαρξης και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου»²⁰¹.

Τα πολιτιστικά αγαθά διακρίνονται σε : 1) υλικά πολιτιστικά αγαθά, που διαθέτουν υλική υπόσταση (αρχαιολογικοί χώροι, διατηρητέα ακίνητα, μνημεία) και περιλαμβάνουν τα χωρικά πολιτιστικά αγαθά²⁰², τα συνδεδεμένα με το φυσικό χώρο, που αποτελούν την πολιτιστική κληρονομιά κάθε χώρας, τα οικιστικά πολιτιστικά αγαθά, που αποτελούν το οικιστικό ιστό (πόλεις κλπ.) και τα μη χωρικά πολιτιστικά αγαθά, τα αποτελούμενα από τα κινητά πολιτιστικά αγαθά (ιδιωτικές συλλογές κλπ.), 2) άυλα πολιτιστικά αγαθά, που δεν διαθέτουν υλική υπόσταση, αλλά αντιπροσωπεύουν την πνευματική κληρονομιά (επιστημονικά κείμενα, τέχνης και λόγου²⁰³, 3) δημόσια πολιτιστικά αγαθά, που αποτελούν κοινή περιουσία και είναι ελεύθερα για όλους (αρχαιότητες, μνημεία) και ιδιωτικά πολιτιστικά αγαθά, που ανήκουν σε ιδιώτες και είναι κυρίως τα μη χωρικά και τα άυλα πολιτιστικά αγαθά. Επιπροσθέτως τα πολιτιστικά αγαθά διακρίνονται σε : α) μνημειακά πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν την πολιτιστική κληρονομιά, β) παραδοσιακά πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν την αρχιτεκτονική κληρονομιά, γ) οικιστικά πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν τον οικιστικό ιστό και δ) πνευματικά πολιτιστικά αγαθά.

2.3 Προστασία πολιτιστικού περιβάλλοντος

Η προστασία των πολιτιστικών αγαθών περιλαμβάνει προστασία από φθορά και καταστροφή, παράνομη κλοπή²⁰⁴, εξαγωγή, διακίνηση²⁰⁵, παράνομη ανασκαφή, από λεηλασία κατά τη διάρκεια εχθροπραξιών και λαμβάνει διαφορετικό περιεχόμενο σε κάθε σύμβαση²⁰⁶, αλλά όλες προσπαθούν να εξασφαλίσουν την προστασία. Η νεώτερη αντίληψη της προστασίας περιλαμβάνει τη διατήρηση ποιότητας και ποσότητας των πολιτιστικών αγαθών, την επιδίωξη να βρίσκονται στο σωστό μέρος και στους σωστούς ιδιοκτήτες και τη δυνατότητα πρόσβασης από μεγάλο αριθμό ατόμων.

²⁰¹ Βλ. Χριστοφιλόπουλος Δ., *Προστασία Πολιτιστικών Αγαθών*, εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2005, σελ. 2.

²⁰² Στα χωρικά πολιτιστικά αγαθά προστατεύονται η εδαφική έκταση που έχει σχέση με ιστορικές μνήμες (ιστορικοί χώροι), ο περιβάλλον χώρος (χώρος μνημείου), ο εσωτερικός χώρος (το ακίνητο και ο εξοπλισμός). Βλ. Χριστοφιλόπουλος Δ., *Προστασία Πολιτιστικών Αγαθών*, εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2005, σελ. 4.

²⁰³ Πανεπιστημιακές παραδόσεις, μελέτες, κείμενα, σενάρια, προφορικές παραδόσεις, συνθέσεις, όπερες, συμφωνικά έργα, εικαστικά έργα, φωτογραφίες, κινηματογραφικά και θεατρικά έργα, χορογραφίες, αρχιτεκτονικά δημιουργήματα, καθώς και προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών.

²⁰⁴ Πρόκειται για την αφαίρεση, παράνομη ιδιοποίηση κινητού αντικείμενου από τον νόμιμο κάτοχό του, χωρίς την άδειά του.

²⁰⁵ Ενδέχεται να μην έχει προηγηθεί κλοπή, ειδικά σε περιπτώσεις λαθραίας εξαγωγής.

²⁰⁶ Η Σύμβαση της Χάγης (1954) προσπαθεί για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών από την καταστροφή, ενώ η Σύμβαση της Unesco και η Σύμβαση Unidroit για την προστασία τους από την παράνομη διακίνησή τους. Βλ. σχετικά Γραμματικάκη-

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σύμφωνα με τον νέο αρχαιολογικό νόμο 3028/2002²⁰⁷ περιλαμβάνει : α) την έρευνα, τον εντοπισμό, την καταγραφή, την τεκμηρίωση και την μελέτη των ευρημάτων, β) τη διατήρηση και την αποτροπή της καταστροφής τους, γ) την προστασία τους από την παράνομη ανασκαφή, την κλοπή και την παράνομη εξαγωγή, δ) τη συντήρησή τους και την αποκατάστασή τους, ε) την δυνατότητα πρόσβασης του κοινού στα μνημεία, στ) την ανάδειξή τους και την ενσωμάτωσή τους στην καθημερινή ζωή και ζ) στην κινητοποίηση και την ευαισθητοποίηση του κοινού για ζητήματα πολιτιστικής κληρονομιάς.

Μνημείο είναι κάθε έργο που έχει πάρει σημαντική θέση ανάμεσα στα μεταγενέστερα και διατηρείται για την ιστορική και καλλιτεχνική του αξία. Μνημείο παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO είναι μία διακριτή θέση ή τόπος (δάσος, όρος, λίμνη, έρημος, μνημείο, κτήριο, σύμπλεγμα ή πόλη), που προτάθηκε και έγινε αποδεκτό στον κατάλογο των μνημείων που διαχειρίζεται το διεθνές Πρόγραμμα Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO που απαρτίζεται από 21 κράτη εταίρους εκλεγμένα από τη Γενική Συνέλευση των Εταίρων Κρατών για μια καθορισμένη περίοδο. Το πρόγραμμα στοχεύει στην καταλογράφηση, την ονοματοδοσία και την συντήρηση πεδίων ιδιάζουσας πολιτιστικής ή φυσικής σημασίας για την κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας. Υπό ορισμένες προϋποθέσεις τα καταχωρημένα πεδία χρηματοδοτούνται από το Ταμείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Η έναρξη του προγράμματος έγινε με την αποδοχή και υιοθέτηση της Συνθήκης για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς από το Γενικό Συνέδριο της UNESCO στις 16.11.1972. Από τότε έως σήμερα έχουν αναγνωρίσει τη Συνθήκη 180 κράτη μέλη. Στην Ελλάδα η Εθνική Επιτροπή της UNESCO υπάγεται στο Υπουργείο Εξωτερικών. Ιδρύθηκε το 1946 και η έδρα της είναι στην οδό Ακαδημίας 3, Αθήνα. Προκειμένου να ενισχυθούν οι σκοποί του οργανισμού²⁰⁸ δημιουργήθηκαν οι Όμιλοι UNESCO, που στην Ελλάδα υπολογίζονται σε 22 περίπου.

Η επιτροπή παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς συνεδριάζει ετησίως για να συζητήσει μέτρα διαχείρισης των υπάρχοντων καταλογραφημένων μνημείων και να αποδεχθεί υποψηφιότητες από ενδιαφερόμενες χώρες. Οι συνεδριάσεις λαμβάνουν χώρα σε τόπους που ανήκουν στον Κατάλογο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς μετά τις παρουσιάσεις της IUCN και/ή της ICOMOS καθώς και τις διασκέψεις των κρατών-εταίρων.

Αλεξίου Α., *Διεθνής Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 37.

²⁰⁷ Άρθρο 3 για τα μνημειακά πολιτιστικά αγαθά.

²⁰⁸ Προαγωγή της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, συνεργασία στους τομείς της εκπαίδευσης, της επιστήμης, των πολιτιστικών ανταλλαγών, προβολή των πολιτιστικών αξιών και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Τα μουσεία αποτελούν τη σημαντικότερη έκφραση της πολιτιστικής έκφρασης κάθε χώρας. Ο ελληνικός όρος «μουσεϊόν» σημαίνει το τέμενος που ήταν αφιερωμένο στις Μούσες, κόρες του Δία και της Μνημοσύνης και στις τέχνες που αντιπροσώπευαν. Η Unesco το 1960 έδωσε έναν ορισμό του μουσείου στο άρθρο 1 της «Σύστασης σχετικά με τα πιο αποτελεσματικά μέσα για να καταστούν τα μουσεία προσιτά σε όλους». Σύμφωνα με τον ορισμό *«ως μουσείο νοείται κάθε μόνιμος οργανισμός διοικούμενος χάριν του γενικού συμφέροντος με σκοπό τη διαφύλαξη, τη μελέτη, την αξιοποίηση με διάφορα μέσα και, κυρίως, την έκθεση για την ψυχαγωγία και την εκπαίδευση του κοινού ενός συνόλου στοιχείων με πολιτιστική αξία : καλλιτεχνικών, ιστορικών, επιστημονικών και τεχνολογικών συλλογών, βοτανικών και ζωολογικών κήπων, ενυδρείων»*. Το 1984 η Ένωση Μουσείων σημείωσε ότι *«το μουσείο είναι θεσμός²⁰⁹ που συλλέγει, καταγράφει, συντηρεί, εκθέτει και ερμηνεύει υλικές μαρτυρίες και σχετιζόμενα δεδομένα προς δημόσιο όφελος»*. Ο ορισμός που χρησιμοποιείται και έχει καθιερωθεί για το μουσείο, σημειώθηκε το 1974 στο νεότερο Καταστατικό του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων και αναφέρει ότι το μουσείο ορίζεται ως *«μόνιμος θεσμός, χωρίς κερδοσκοπικό χαρακτήρα, στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξής της, ανοιχτός στο κοινό, ο οποίος αποκτά, συντηρεί, ερευνά, γνωστοποιεί και κυρίως εκθέτει υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία»*. Ως μουσείο μπορεί να θεωρηθούν επίσης οι υπηρεσίες ή οργανισμοί που έχουν παρεμφερείς σκοπούς και λειτουργίες, όπως τα μουσεία ανοικτού χώρου.

Τα μουσεία προσφέρουν στέγη, διαφυλάττουν και προβάλλουν τα επιτεύγματα της πολιτιστικής κληρονομιάς, στα αντικείμενα και στα δείγματα της ανθρώπινης και της φυσικής ιστορίας. Παρόλα αυτά δεν πρέπει να θεωρούνται αρχαιολογικές αποθήκες, αλλά πολιτιστικά κέντρα με πολλές δραστηριότητες (μόνιμες και περιοδικές εκθέσεις, πολιτιστικές εκδηλώσεις που ξεφεύγουν από τον εκθεσιακό χαρακτήρα κλπ.). Εξυπηρετούν παιδαγωγικούς σκοπούς και ενθαρρύνουν την καλλιέργεια των λαών. Στα πολλά μουσεία της Ελλάδας παρουσιάζεται η μακρόχρονη ιστορία και τα κειμήλια πλουτίζουν τις γνώσεις και τις εμπειρίες των επισκεπτών.

Αρχαιολογικά Μουσεία. Η αναφορά στα μουσεία εντός του ελλαδικού χώρου αναφέρεται πρωτίστως στα αρχαιολογικά, εξαιτίας της μεγάλης σημασίας των ευρημάτων για την υπερηφάνεια και τη συνείδηση, για τον πλούτο τους και την προβολή τους σε παγκόσμιο επίπεδο. Ήταν τα πρώτα μουσεία που ιδρύθηκαν²¹⁰ όταν συστήθηκε το κράτος και

²⁰⁹ Ως θεσμός γεννήθηκε στα μέσα του 15ου αιώνα στις πόλεις της Ιταλίας. Σήμερα η Ευρώπη διαθέτει περίπου 13.500 μουσεία, από τα οποία τα 5.000 στην Μεγάλη Βρετανία, ενώ στις υπόλοιπες χώρες του κόσμου υπολογίζονται σε 12.000. Βλ. σχετικά Pearce M. S., *Μουσεία Αντικείμενα & Συλλογές*, εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 15.

²¹⁰ Ο Αδαμάντιος Κοραής εισηγήθηκε την ίδρυση μουσείου για την προστασία και διάσωση των λειψάνων των προγόνων έναντι στις αρπακτικές διαθέσεις ξένων περιηγητών. Το 1807 σημείωσε *«ότι μήτε χαρίζομεν, μήτε πολούμεν πλέον τα προγονικά κτήματα»* στο *«Στοχασμοί αυτοσχέδιοι περί της ελληνικής παιδείας και γλώσσης»*. Αργότερα ο στρατηγός Μακρυγιάννης

παραμένουν σε μεγάλο ποσοστό κρατικά. Τα αρχαιολογικά μουσεία ανά την Ελλάδα είναι των Δελφών²¹¹, της Δήλου²¹², της Επιδαύρου²¹³, του Ηρακλείου²¹⁴, της Θεσσαλονίκης²¹⁵, των Θηβών²¹⁶, της Θήρας²¹⁷, της Νάξου²¹⁸, της Ολυμπίας²¹⁹, της Πέλλας²²⁰, της Ρόδου²²¹, των Φιλίππων²²², το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο²²³, το Μουσείο Ακροπόλεως²²⁴, το Μουσείο Κεραμεικού²²⁵, το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης²²⁶. Στα Βυζαντινά Μουσεία ανήκουν το Αρχαιολογικό Μουσείο Μυστρά²²⁷, το Βυζαντινό Μουσείο²²⁸, των Ιωαννίνων²²⁹, της

διατίθονε και εξέφραζε την επιθυμία πολλών Ελλήνων «*Αυτά, και δέκα χιλιάδες τάλαρα να σας δώσουνε, να μην καταδεχίτε να βγούν από την πατρίδα μας. Δι' αυτά πολεμήσαμε*» απευθυνόμενος σε στρατιώτες που ήθελαν να πουλήσουν δύο αρχαία αγάλματα σε Ευρωπαϊούς αγοραστές. Ο Μακρυγιάννης αγόρασε τα αγάλματα και τα δώρισε στον Όθωνα. Το πρώτο αρχαιολογικό μουσείο, το «*Εθνικόν Μουσείον*» ιδρύθηκε με το ψήφισμα Νο 49 / 21.10.1829 «*θεωρούντες την ανάγκην και την ωφέλειαν του να κάμωμεν βαθμυδόν την συλλογήν όλων των αρχαιοτήτων, τας οποίας καλύπτει εισέτι το έδαφος της Ελλάδος, και αι οποία, δυνάμεναι να συντελέσωσιν εις την πρόοδον της Φιλολογίας και των Τεχνών, ευρίσκονται διεσπαρμέναι εις διάφορα μέρη της Επικρατείας*» του Ιωάννη Καποδίστρια, στεγάστηκε στο κτίριο του Ορφανοτροφείου της Αίγινας, ο πρώτος του διευθυντής ήταν ο Κερκυραίος λόγιος Ανδρέας Μουστοξύδης και λειτούργησε έως το 1834. Το πρώτο οργανωμένο μουσείο ήταν το Μουσείο της Ακροπόλεως των Αθηνών, που στεγάστηκε σε κτίριο που οικοδομήθηκε κατά τα έτη 1864-1874 -σε σχέδια του αρχιτέκτονα Π. Κάλκου και με πόρους που προέρχονταν από τους τόκους κληροδοτήματος του Δημητρίου Βερναδάκη ή Μπερναδάκη, ομογενούς της Πετρούπολης- για τη στέγαση των αρχαιοτήτων του Ιερού Βράχου.Βλ. σχετικά Βουδούρη Δ., «*Κράτος και Μουσεία. Το θεσμικό πλαίσιο των αρχαιολογικών μουσείων*», εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 9 κ.ε.

²¹¹ Διαθέτει περισσότερα από 6.000 εκθέματα από τις ανασκαφές στο χώρο των Δελφών με γνωστότερα το χάλκινο άγαλμα του Ηνίοχου, τη Σφίγγα των Ναξίων.

²¹² Στις εννέα αίθουσές του εκτίθενται συλλογές γλυπτών και αναγλύφων (αγγεία, ειδώλια, αγάλματα, κοσμήματα). Χτίστηκε το 1904 με δαπάνες της Αρχαιολογικής Εταιρείας.

²¹³ Στεγάζεται σε κτίριο στον αρχαιολογικό χώρο του Ιερού του Ασκληπιού και διαθέτει συλλογές με αρχιτεκτονικά μέλη των κτιρίων του Ιερού, ενεπίγραφες στήλες, βωμούς, ιατρικά εργαλεία, τμήματα του Θόλου από τις ανασκαφές στο χώρο της Αρχαίας Επιδαύρου.

²¹⁴ Διαθέτει ευρήματα ανασκαφών από περιοχές της Κρήτης (Καραμαϊκά αγγεία, κειμήλια από την Κνωσό, τα Μάλια, τη Φαιστό). Στεγάζεται στην οδό Ξανθουδίδου 1, Ηράκλειο.

²¹⁵ Λειτουργεί από το 1963 με ευρήματα ανασκαφών στην Θεσσαλονίκη και τη Μακεδονία. Διαθέτει ξεχωριστή πτέρυγα για τα κειμήλια από τους Βασιλικούς Τάφους της Βεργίνας. Στεγάζεται στην οδό Μανόλη Ανδρόνικου 6, Θεσσαλονίκη.

²¹⁶ Λειτουργεί από το 1962 και διαθέτει συλλογές από την Προϊστορική, Μυκηναϊκή περίοδο, αγάλματα, αγγεία. Στεγάζεται σε κτίριο δίπλα σε έναν ενετικό πύργο του 13ου αιώνα, στη Θήβα.

²¹⁷ Διαθέτει συλλογές επιγραφών, γλυπτών, πήλινων ειδωλίων, κεραμικών από την γεωμετρική έως την ελληνοιστική περίοδο. Στεγάζεται σε κτίριο στα Φηρά, Θήρα.

²¹⁸ Διαθέτει έργα τέχνης, αντικείμενα καθημερινής χρήσης, μαρμάρια ειδώλια πρωτοκυκλαδικής περιόδου, αγγεία μυκηναϊκής και γεωμετρικής περιόδου, κεραμικά και γυάλινα αντικείμενα της ρωμαϊκής περιόδου από ανασκαφές στο νησί. Στεγάζεται στο Ενετικό κτίριο της Σχολής των Φρέρηδων, Νάξος.

²¹⁹ Λειτουργεί από το 1982 και διαθέτει συλλογές της προϊστορικής περιόδου (κεραμικά, όπλα, κοσμήματα), γλυπτών, χάλκινων αντικειμένων, καθώς και συλλογή Ολυμπιακών Αγώνων. Στεγάζεται σε νέο κτίριο της Αρχαίας Ολυμπίας.

²²⁰ Διαθέτει ψηφιδωτά, ασημένα νομίσματα, χάλκινα και μαρμάρια αγάλματα. Στεγάζεται σε κτίριο στην Πόλη της Πέλλας.

²²¹ Διαθέτει συλλογές με ταφικά σύνολα από ανασκαφές στην Αρχαία Ιαλυσό και την Αρχαία Κάμειρο (γεωμετρικής, αρχαϊκής και κλασικής περιόδου), καθώς επίσης και συλλογές με γλυπτά, ψηφιδωτά. Στεγάζεται στο Νοσοκομείο των Ιπποτών, στη Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου.

²²² Ιδρύθηκε το 1961 και διαθέτει συλλογές της ελληνοιστικής, ρωμαϊκής και παλαιοχριστιανικής περιόδου της πόλης των Φιλίππων. Στεγάζεται στους Κρηνίδες, Φίλιπποι.

²²³ Φιλοξενεί σημαντικές συλλογές πολιτισμών (από την προϊστορική περίοδο έως τη ρωμαϊκή εποχή) όπως προϊστορική, γλυπτών, αγγείων και μικροτεχνίας, χαλκών και Αιγυπτιακών και Ανατολικών Αρχαιοτήτων. Στεγάζεται σε ένα νεοκλασικό κτίριο του Ernst Ziller σε οικοπέδο δωρεά της Ελένης Τσοτίσα, στην οδό Τσοτίσα 1, Αθήνα.

²²⁴ Λειτούργησε για πρώτη φορά το 1878 για τη φιλοξενία των αρχαιολογικών ευρημάτων του χώρου της Ακροπόλεως. Διαθέτει συλλογές αετωμάτων, πήλινων αγγείων, ζωοφόρων, γλυπτών αναθημάτων και τις Καρυάτιδες. Στεγάζεται σε κτίριο στη νοτιοανατολική γωνία του βράχου της Ακροπόλεως.

²²⁵ Ιδρύθηκε το 1930 και διαθέτει επιτύμβιες στήλες, αμφορείς, μελανόμορφες λήκυθους, όστρακα από την κοίτη του Ηριδανού ποταμού. Στεγάζεται σε κτίριο στην οδό Ερμού 1, Αθήνα.

²²⁶ Ιδρύθηκε το 1986 και διαθέτει συλλογές κυκλαδικών ειδωλίων της Κυκλαδικής και Αρχαίας Ελληνικής περιόδου της Ντόλης και του Νικολάου Γουλανδρή. Στεγάζεται σε νεοκλασικό κτίριο στη συμβολή της Λεωφ. Βασ. Σοφίας και των οδών Νεοφύτου Δούκα και Ηροδότου 1, Αθήνα.

²²⁷ Λειτουργεί από το 1951 και διαθέτει συλλογές από γλυπτά και κεραμικά αντικείμενα, εκκλησιαστικές εικόνες, νομίσματα και έργα μικροτεχνίας. Στεγάζεται σε κτίριο της δυτικής πτέρυγας της βόρειας αυλής του Ιερού Ναού Αγίου Δημητρίου στον Μυστρά.

²²⁸ Ιδρύθηκε το 1920 και διαθέτει συλλογές της Εταιρείας Χριστιανικής Αρχαιολογίας (εικόνες Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής περιόδου, χειρόγραφα, γλυπτά και ξυλόγλυπτα αντικείμενα, χαλκογραφίες και λιθογραφίες). Στεγάζεται σε κτίριο φλωρεντινού ρυθμού, στο Μέγαρο Ιλίσια στη Λεωφ. Βασ. Σοφίας 22, Αθήνα.

²²⁹ Λειτουργεί από το 1995 και διαθέτει συλλογές από εικόνες Μεταβυζαντινής περιόδου, γλυπτά από την Παλαιοχριστιανική και Βυζαντινή περίοδο, κεραμικά αντικείμενα, βιβλία και αντικείμενα αργυροχόιας. Στεγάζεται στο Κάστρο Ιωαννίνων, Ιωάννινα.

Καστοριάς²³⁰, της Χίου²³¹, ο Λευκός Πύργος²³², το Μουσείο Αντιβουνοιώτισσας²³³, το Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης²³⁴, το Μουσείο Ζακύνθου²³⁵ και το Μουσείο Κομοτηνής²³⁶. Ενώ στα Ιστορικά, Πολεμικά και Λαογραφικά Μουσεία ανήκουν το Εθνικό Ιστορικό Μουσείο²³⁷, το Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου²³⁸, το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης²³⁹, το Λαογραφικό Μουσείο Σαρακατσάνων²⁴⁰, το Μουσείο Ελληνικής Ιστορίας Π. Π. Βρέλλη²⁴¹, το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης²⁴², το Μουσείο Ιστορίας της Ελληνικής Ενδυμασίας του Λυκείου Ελληνίδων²⁴³, το Μουσείο Σπετσών²⁴⁴, το Ναυτικό Μουσείο Αιγαίου²⁴⁵, το Ναυτικό Μουσείο Κρήτης²⁴⁶ και το Πολεμικό Μουσείο²⁴⁷.

Τον Ιούνιο του 1985 στο Συμβούλιο Υπουργών θεσπίστηκε ο θεσμός της ευρωπαϊκής πόλης πολιτισμού, σύμφωνα με τον οποίο κάθε πόλη προσπαθεί να προβάλλει την ιστορική και πολιτιστική της κληρονομιά μέσα από μια σειρά πολιτιστικών εκδηλώσεων. Τα τελευταία χρόνια η Πολιτιστική Πρωτεύουσα, όπως μετονομάστηκε το 1999 η ευρωπαϊκή πόλη

²³⁰ Λειτουργεί από το 1989 και διαθέτει συλλογές από εικόνες των Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών ναών της πόλης. Στεγάζεται στην Πλατεία Δεξαμενής, Καστοριά.

²³¹ Διαθέτει γλυπτά της Παλαιохριστιανικής, Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής περιόδου και της Οθωμανικής και Ενετικής κατοχής, ξυλόγλυπτα, κεραμικά αντικείμενα και εικόνες. Στεγάζεται στο Μετζίτιές Τζαμί στη Χίο.

²³² Διαθέτει συλλογές κεραμικών, γλυπτών, γυάλινων αντικειμένων, εκκλησιαστικών εικόνων, νομισμάτων, επιγραφών. Στεγάζεται στον Λευκό Πύργο της Θεσσαλονίκης.

²³³ Λειτουργεί από το 1989 και διαθέτει συλλογές εικόνων και κειμηλίων της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής περιόδου. Στεγάζεται στον Ιερό Ναό της Παναγίας της Αντιβουνοιώτισσας, στην Πόλη της Κέρκυρας.

²³⁴ Λειτουργεί από το 1994 με στόχο την έρευνα, προβολή και διαφύλαξη των καλλιτεχνικών έργων και αντικειμένων του Βυζαντινού Πολιτισμού. Διαθέτει συλλογές από γλυπτά, κεραμικά, ψηφιδωτά, εκκλησιαστικές εικόνες, νομίσματα. Στεγάζεται στη Λεωφ. Στρατού 2, Θεσσαλονίκη.

²³⁵ Λειτουργεί από το 1960 και διαθέτει συλλογές από εκκλησιαστικές εικόνες (15ος-19ος αιώνας), τοιχογραφίες (12ος-13ος αιώνας και 17ος-18ος αιώνας). Στεγάζεται στην Πλατεία Σολωμού, Ζάκυνθος.

²³⁶ Ιδρύθηκε το 1988 και διαθέτει συλλογές από εκκλησιαστικά κειμήλια, νομίσματα, πολεμικά αντικείμενα και είδη καθημερινής χρήσης. Στεγάζεται στην οδό Βασ. Παύλου 1, Κομοτηνή.

²³⁷ Ιδρύθηκε το 1882 από την Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος για τη συγκέντρωση και την προβολή αντικειμένων και κειμηλίων της νεότερης ελληνικής ιστορίας. Στο Μουσείο εκτίθενται ακρόπρωρα από πολεμικά πλοία της Επανάστασης του 1821, κειμήλια του Ελληνοϊταλικού πολέμου, παραδοσιακές ενδυμασίες, κοσμήματα. Στεγάζεται στο Μέγαρο Παλαιάς Βουλής στην οδό Σταδίου.

²³⁸ Ιδρύθηκε το 1976 με στόχο τη συλλογή και προβολή λαογραφικών αντικειμένων (αγροτικά εργαλεία, φορεσιές, κεντήματα, σκεύη καθημερινής χρήσης). Είναι Ν.Π.Ι.Δ. και στεγάζεται σε ιδιόκτητο κτίριο στην οδό Ερμού 1, Κόρινθος.

²³⁹ Ιδρύθηκε το 1953 και διαθέτει συλλογές με γλυπτά, νομίσματα, κοσμήματα της Βυζαντινής και Μεσαιωνικής περιόδου, κειμήλια από Κρητικές επαναστάσεις, είδη λαϊκής τέχνης. Στεγάζεται σε νεοκλασικό αρχοντικό στην οδό Λυσίμαχου Καλοκαιρινού, Ηράκλειο.

²⁴⁰ Λειτουργεί από το 1994 και διαθέτει συλλογές από ήθη, έθιμα των Σαρακατσάνων. Η έδρα του βρίσκεται στην οδό Κωνσταντινουπόλεως 62, Σέρρες.

²⁴¹ Ιδρύθηκε από τον Π. Βρέλλη και αναπαριστά με κέρνα ομοιώματα ιστορικά γεγονότα της Ελλάδας (κρυφό σχολείο, ίδρυση Φιλικής Εταιρείας, ήρωες της Επανάστασης, Μικρά Ασία 1922). Η έδρα του βρίσκεται στο 12ο χλμ. Εθνικής Οδού Ιωαννίνων-Αθηνών, Ιωάννινα.

²⁴² Ιδρύθηκε το 1918 και περιλαμβάνει συλλογές από κεραμικά, ξυλόγλυπτα αντικείμενα, κεντήματα και υφαντά, ενδυμασίες, έργα λαϊκής ζωγραφικής. Στεγάζεται στην οδό Κυδαθηναίων 17, Πλάκα, Αθήνα και διαθέτει παράρτημα στο Τζαμί στο Μοναστηράκι.

²⁴³ Η συλλογή του από φορεσιές άρχισε το 1910 και σήμερα αριθμεί περίπου 25.000 αντικείμενα (ενδύματα, κοσμήματα). Αποτελεί Τμήμα του Λυκείου Ελληνίδων και στεγάζεται στην οδό Δημοκρίτου 7, Κολωνάκι, Αθήνα.

²⁴⁴ Διαθέτει συλλογές γλυπτών, νομισμάτων, κεραμικών και ξυλόγλυπτων αντικειμένων, εκκλησιαστικών σκευών, ενδυμάτων και κεντημάτων, όπλων (τα όπλα της Μπουμπουλίνας). Στεγάζεται στο Αρχοντικό του Χατζηγιάννη Μέξη στην Πόλη των Σπετσών.

²⁴⁵ Ιδρύθηκε το 1983 για τη μελέτη και προβολή της Ελληνικής ναυτικής ιστορίας και τη διατήρηση και διάσωση των ιστορικών εκθεμάτων. Διαθέτει χάρτες, ναυτικά έγγραφα, ομοιώματα πλοίων, ναυτικά όργανα. Στεγάζεται σε παραδοσιακό κτίριο στην οδό Ενόπλων Δυνάμεων 10, Μύκονος.

²⁴⁶ Λειτουργεί από το 1973 και διαθέτει στολές, όπλα από πολεμικές επιχειρήσεις (1912-1913), ναυτικά όργανα, μακέτες πλοίων. Η έδρα του είναι στην Ακτή Κουντουριώτη, Χανιά.

²⁴⁷ Λειτουργεί από το 1975 και διαθέτει εκθέματα από την προϊστορική, τη Βυζαντινή, την περίοδο της Ενετοκρατίας, την Ελληνική Επανάσταση, τους Βαλκανικούς και τους δύο Παγκόσμιους Πολέμους. Η έδρα του είναι στη συμβολή της Λεωφ. Βασ. Σοφίας και της οδού Ριζάρη 2, Αθήνα.

πολιτισμού, ορίζεται από το Συμβούλιο βάσει σύστασης της Επιτροπής²⁴⁸. Η Ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά προβάλλεται ανάμεσα στις λοιπές δραστηριότητες μέσω και του θεσμού της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας, η οποία αναδεικνύει την πολυμορφία και την ιδιαιτερότητα των χωρών της Ευρώπης στον τομέα της ιστορικής και πολιτιστικής τους κληρονομιάς και του Θεσμού των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Ο θεσμός θεσπίστηκε το 1991 από το Συμβούλιο της Ευρώπης με σκοπό τη συνειδητοποίηση της κοινής ευρωπαϊκής ταυτότητας σε πολιτιστικό, κοινωνικό, πολιτικό, οικονομικό επίπεδο, τον επαναπροσδιορισμό της σχέσης τους με το παρελθόν και την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από συνεργασία δημοσίων και ιδιωτικών φορέων. Πραγματοποιούνται ένα σαββατοκύριακο του Σεπτεμβρίου και ως τόπος ορίζονται αρχαιολογικοί χώροι, μνημεία και μουσεία (που συνήθως είναι κλειστά για το κοινό). Φιλοδοξία των εμπειστών του θεσμού είναι να κινητοποιήσουν και να ευαισθητοποιήσουν τους πολίτες στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Κατά τη διάρκεια των Ευρωπαϊκών Ημερών πραγματοποιούνται γιορτές, συναυλίες, ξεναγήσεις και λοιπές δραστηριότητες. Για την Ελλάδα αρμόδια υπηρεσία είναι η Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων και με Προεδρικό Διάταγμα του 1996 το Υπουργείο Πολιτισμού ορίζει ελεύθερη είσοδο στους αρχαιολογικούς χώρους και στα μουσεία κατά τη διάρκεια του εορτασμού των Ευρωπαϊκών Ημερών Πολιτιστικής Κληρονομιάς.

2.4 Θεσμική οργάνωση

2.4.1 Η σύμβαση της Χάγης για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης (1954)

Η Σύμβαση της Χάγης²⁴⁹ περιλαμβάνει επτά κεφάλαια με σαράντα άρθρα, Εκτελεστικό Κανονισμό με 21 άρθρα, καθώς και δύο Πρωτόκολλα²⁵⁰ για την παράνομη εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών από κατέχομενο έδαφος. Είναι το αποτέλεσμα της προσπάθειας για την αντιμετώπιση των καταστροφών των πολιτιστικών αγαθών μετά από ένοπλες συρράξεις²⁵¹ και σκοπεύει στην προστασία τους από μελλοντικούς κινδύνους. Η Σύμβαση και το Πρωτόκολλο έμειναν ανοικτά προς υπογραφή²⁵² από τις 14.05.1954 έως τις 31.12.1954 και

²⁴⁸ Υπολογίζει τη θέση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και μιας επταμελούς επιτροπής. Πολιτιστικές πρωτεύουσες: Αθήνα (1985), Φλωρεντία (1986), Άμστερνταμ (1987), Βερολίνο (1988), Παρίσι (1989), Γλασκώβη (1990), Δουβλίνο (1991), Μαδρίτη (1992), Αμβέρσα (1993), Λισσαβόνα (1994), Λουξεμβούργο (1995), Κοπεγχάγη (1996), Θεσσαλονίκη (1997), Στοκχόλμη (1998), Βαϊμάρη (1999), Αβινιόν, Μπέργκεν, Μπολόνια, Βρυξέλλες, Κρακοβία, Ελσίνκι, Πράγα, Ρέικιαβικ, Σαιν Ζακ ντε Κομποστέλ (2000), Ρότερνταμ και Πόρτο (2001), Μπρυξ και Σαλαμάνκα (2002), Γκρατς (2003), Ζεν και Λιλ (2004), Κορκ (2005), Πάτρα (2006), Λουξεμβούργο και Σιμπίου Ρουμανίας (2007), Λίβερπουλ και Στάβανγκερ Νορβηγίας (2008), Λιντς Αυστρίας και Βίλνιους Λιθουανίας (2009). Βλ. σχετικά <http://www.europarl.europa.eu>

²⁴⁹ Στην Ελλάδα επικυρώθηκε με το ν. 1114/1981 (ΦΕΚ/212/Α/11.08.1981).

²⁵⁰ Το πρώτο το 1954 «Πρωτόκολλο για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης» και το δεύτερο ως πρόσθετο, το οποίο συμπλήρωνε τη Σύμβαση, ως προς την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σύμφωνα με τις εξελίξεις του διεθνούς δικαίου. Η Ελλάδα κύρωσε το 2ο Πρωτόκολλο στις 20.04.2005.

²⁵¹ Ιδιαίτερα μετά τις καταστροφικές συγκρούσεις του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

²⁵² Έως τον Αύγουστο του 2000 η Σύμβαση είχε επικυρωθεί από 99 κράτη-μέλη. Οι ΗΠΑ, η Μεγάλη Βρετανία και ο Καναδάς αρνήθηκαν να επικυρώσουν τη Σύμβαση (οι δύο πρώτες την είχαν υπογράψει).

τέθηκε σε ισχύ στις 07.08.1956. Στη Σύμβαση ορίζονται τα πολιτιστικά αγαθά²⁵³ και η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς²⁵⁴, η οποία υπογραμμίζει ότι τα πολιτιστικά αγαθά είναι πολιτιστική κληρονομιά όλης της ανθρωπότητας και χρειάζονται διεθνή προστασία. Σύμφωνα με το άρθρο 1 ο όρος «πολιτιστικό αγαθό» αναφέρεται στις εξής τρεις κατηγορίες :

- Αγαθά κινητά (έργα τέχνης, βιβλία, χειρόγραφα κ.α.) ή ακίνητα (αρχιτεκτονικά μνημεία, αρχαιολογικοί χώροι κ.α.), που παρουσιάζουν μεγάλο καλλιτεχνικό, ιστορικό, αρχαιολογικό, επιστημονικό ή θρησκευτικό ενδιαφέρον.
- Οικοδομήματα (μουσεία, βιβλιοθήκες) που χρησιμοποιούνται για τη στέγαση των κινητών πολιτιστικών αγαθών της παραπάνω κατηγορίας, καθώς και τα καταφύγια που προορίζονται να τα προστατεύσουν σε καιρό πολέμου.
- Κέντρα που περιέχουν σημαντικό αριθμό αγαθών των δύο παραπάνω κατηγοριών και ονομάζονται «κέντρα περιέχοντα μνημεία»²⁵⁵.

Η διεθνής προστασία που προβλέπεται στη Σύμβαση διακρίνεται σε γενική, η οποία καλύπτει όλα τα αγαθά που εκπληρώνουν το κριτήριο I και περιλαμβάνει τη διαφύλαξη²⁵⁶ και τον σεβασμό²⁵⁷ των πολιτιστικών αγαθών και σε ειδική²⁵⁸, που καλύπτει ορισμένα αγαθά, στα οποία αποδίδονται ειδικά προνόμια και παρέχει καταφύγια σε κινητά πολιτιστικά αγαθά και κέντρα πόλεων με σπουδαία μνημεία. Για την άμεση αναγνώριση των αγαθών που απολαμβάνουν την προστασία της Σύμβασης τοποθετείται σε αυτά ένα σήμα με μορφή ασπίδας σε γαλάζιο και λευκό χρώμα²⁵⁹. Παρόλα αυτά στη Σύμβαση αναφέρεται μια εξαίρεση και συγκεκριμένα οι υποχρεώσεις των κρατών μελών μπορούν να τεθούν στο περιθώριο σε περιπτώσεις αδήριτης στρατιωτικής ανάγκης²⁶⁰.

Οι διατάξεις της Σύμβασης ισχύουν σε όλες τις ένοπλες συρράξεις, σε μερική ή ολική κατάληψη εδάφους, καθώς και σε εμφύλιους πολέμους ή εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες²⁶¹. Κάθε κράτος υποχρεώνεται να φροντίζει για την διάδοση του κειμένου της Σύμβασης στην

²⁵³ Ο όρος εισάγεται για πρώτη φορά σε σύμβαση.

²⁵⁴ Στο Προοίμιο της Σύμβασης.

²⁵⁵ Ιστορικές πόλεις και ιστορικά κέντρα (Βενετία, Ρώμη, Φλωρεντία).

²⁵⁶ Υιοθέτηση μέτρων σε περίοδο ειρήνης (άρθρο 3).

²⁵⁷ Υποχρέωση απαγορεύσεως της χρησιμοποίησης των αγαθών για σκοπούς που τα εκθέτουν σε φθορές, από εχθρικές πράξεις, εμπόδισης για πράξεις κλοπών και βανδαλισμών (άρθρο 4).

²⁵⁸ Η προστασία παρέχεται με την εγγραφή των αγαθών, μετά από αίτησή του ενδιαφερόμενου κράτους, στον κατάλογο «Διεθνές Μητρώο Πολιτιστικών Αγαθών υπό Ειδικήν Προστασίαν» (άρθρο 8).

²⁵⁹ Άρθρο 6 της Σύμβασης.

²⁶⁰ Κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου ΗΠΑ-Σοβιετικής Ένωσης. Η Σύμβαση δεν σημειώνει ξεκάθαρα την έννοια του συγκεκριμένου όρου και τις προϋποθέσεις για την εφαρμογή του. Στα άρθρα 14 και 15 του Lieber Code αναφέρεται ότι η «στρατιωτική ανάγκη, όπως την αντιλαμβάνονται τα σύγχρονα πολιτισμένα έθνη, έγκειται στην ανάγκη μέτρων που είναι αναπόσπαστα για την εξασφάλιση των στόχων του πολέμου και τα οποία είναι νόμιμα σύμφωνα με τις σύγχρονες συνθήκες του πολέμου». Βλ. επίσης Γραμματικάκη-Αλεξίου Α., *Διεθνής Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 216 κ.ε.

²⁶¹ Βλ. Κόνσολα Ντ., *Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1995.

επικράτειά του²⁶² και να εξασφαλίζει το σεβασμό των αρχών της. Σε διεθνές επίπεδο η Unesco²⁶³, οι Προστάτιδες Δυνάμεις²⁶⁴ και ο Γενικός Επίτροπος²⁶⁵ δραστηριοποιούνται αντίστοιχα για την εφαρμογή της Σύμβασης. Η Σύμβαση δεν διαθέτει μηχανισμούς επιβολής κυρώσεων από τη διεθνή κοινότητα και αυτό αποτελεί τον βασικότερο παράγοντα μη αποτελεσματικής εφαρμογής της.

Σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης αξίζει να σημειωθεί ότι πολλά από τα κράτη-μέλη της δεν έχουν εκπληρώσει τις υποχρεώσεις τους²⁶⁶, ένας αριθμός μελών υποβάλλει σε χρονικά διαστήματα εκθέσεις στον Γενικό Διευθυντή της Unesco για τα μέτρα που έχουν λάβει, λίγα κράτη έχουν κατασκευάσει καταφύγια και έχουν υποβάλλει αίτηση για την εγγραφή πολιτιστικών αγαθών τους στο Διεθνές Μητρώο. Παραδείγματα καταδεικνύουν περιπτώσεις όπου έχουν δραστηριοποιηθεί για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών : το 1956 κατά την κρίση του Σουέζ, εκπρόσωπος της Unesco επισκέφθηκε τον ορθόδοξη Μονή της Αγίας Αικατερίνης του Σινά για να διαπιστώσει την κατάσταση των οικημάτων, τα οποία είχε καταλάβει το Ισραήλ, το 1967 κατά τον πόλεμο των Έξι Ημερών για να εκτιμηθεί η κατάσταση ανασκαφών περιοχών της Αιγύπτου, της Ιορδανίας και της Συρίας, οι οποίες είχαν καταληφθεί από το Ισραήλ²⁶⁷, το 1982 στη σύρραξη Ισραήλ-Λιβάνου για την προστασία του αρχαιολογικού χώρου της Τύρου. Σε πλήθος άλλων περιπτώσεων²⁶⁸ οι προσπάθειες των εκπροσώπων της Unesco δεν μπόρεσαν να φέρουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα προστασίας και παρέμειναν στις εκκλήσεις για την παροχή των μέτρων που ορίζει η Σύμβαση²⁶⁹. Προγραμματισμένες και στοχευμένες κλοπές, φθορές, καταστροφές και στην ουσία λεηλασίες μνημείων, μουσείων κλπ. πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου στις χώρες της πρώην Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας²⁷⁰ με προεξάρχοντα παραδείγματα στο Σαράγιεβο, στο Βούκοβαρ και στο Μοστάρ και στο Ντουμπρόβνικ. Επιπροσθέτως η Κύπρος έχασε ένα μεγάλο μέρος των σημαντικών θησαυρών της κατά την τουρκική εισβολή το 1974, όπου εκαντοντάδες πολιτιστικά αγαθά καταστράφηκαν, λεηλατήθηκαν και αρπάχθηκαν από τις εστίες τους για να εμπλουτίσουν συλλογές. Η Unesco δεν επεμβαίνει προβάλλοντας νομικά και πρακτικά θέματα²⁷¹.

²⁶² Άρθρο 25 της Σύμβασης.

²⁶³ Προσφέρει τεχνική βοήθεια για την οργάνωση της προστασίας, μεσολαβεί στις επαφές των ενδιαφερομένων, συντάσσει το Μητρώο των Πολιτιστικών Αγαθών κλπ.

²⁶⁴ Είναι τα ουδέτερα κράτη που ενεργούν για το συμβαλλόμενο μέρος που βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση (άρθρο 21 της Σύμβασης και άρθρα 2β, 3 και 5 του Εκτελεστικού Κανονισμού).

²⁶⁵ Εξασφαλίζει την πιστή εφαρμογή της Σύμβασης.

²⁶⁶ Προπαρασκευαστικές ενέργειες σε περιόδους ειρήνης.

²⁶⁷ Αποτελεί τη μοναδική περίπτωση διορισμού Γενικών Επιτρόπων.

²⁶⁸ Πόλεμος Ινδίας-Πακιστάν, Ιράν-Ιράκ, Βιετνάμ, Νιγηρία, Περσικός Κόλπος.

²⁶⁹ Βλ. Κόνσολα Ντ., *Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1995.

²⁷⁰ Η χώρα ήταν ανάμεσα στις πρώτες που επικύρωσαν τη Σύμβαση της Χάγης.

²⁷¹ Υποστηρίζεται ότι πρόκειται για «ενδοκοινωνική διένεξη που δεν καλύπτεται σαφώς από το Πρωτόκολλο» κλπ.

2.4.2 Η σύμβαση σχετικά με τα ληπτέα μέτρα για την απαγόρευση και παρεμπόδιση της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβίβασης της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών (Παρίσι 1970)

Η Σύμβαση²⁷² αποτελείται από Προοίμιο και 26 άρθρα και ρυθμίζει θέματα σχετικά με την απαγόρευση και παρεμπόδιση της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβίβασης της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών. Σύμφωνα με τη Σύμβαση πολιτιστικά αγαθά είναι εκείνα που έχουν σημασία και σπουδαιότητα για την προϊστορία, την αρχαιολογία, την ιστορία, τη φιλολογία, την τέχνη και την επιστήμη και τα οποία περιλαμβάνονται στις κατηγορίες που αναγράφονται στις διατάξεις της. Η εισαγωγή, η εξαγωγή και η μεταβίβαση της κυριότητάς τους είναι παράνομη στις περιπτώσεις που πραγματοποιούνται κατά παράβαση των διατάξεων της συγκεκριμένης Σύμβασης. Η πολιτιστική κληρονομιά κάθε χώρας περιλαμβάνει : α) τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν ατομικά ή συλλογικά δημιουργήματα υπηκόων των κρατών-μελών της Σύμβασης και πολιτιστικά αγαθά δημιουργήματα αλλοδαπών που διαμένουν στα κράτη-μέλη και τα οποία είναι σημαντικά για αυτά, β) πολιτιστικά αγαθά τα οποία εντοπίστηκαν σε εθνικό έδαφος, γ) πολιτιστικά αγαθά τα οποία αποκτήθηκαν από αρχαιολογικές, εθνολογικές ή φυσικές αποστολές με τη συναίνεση των αρχών του κράτους προέλευσής τους, δ) πολιτιστικά αγαθά τα οποία ήταν αντικείμενα ελεύθερης συναλλαγής και ε) πολιτιστικά αγαθά τα οποία αποκτήθηκαν χωρίς κόστος ή τα οποία αγοράστηκαν με νόμιμο τρόπο με τη συναίνεση του κράτους προέλευσής τους. Η Σύμβαση περιλαμβάνει διατάξεις για τις υποχρεώσεις των κρατών-μελών ως προς την προστασία των πολιτιστικών αγαθών από την παράνομη εισαγωγή, εξαγωγή και μεταβίβαση της κυριότητάς τους.

2.4.3 Η σύμβαση για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς (1972)

Η Σύμβαση²⁷³ υιοθετήθηκε στις 16.11.1972 και τέθηκε σε ισχύ στις 17.12.1975²⁷⁴. Αποτελείται από Προοίμιο και 38 άρθρα σε οκτώ κεφάλαια. Στο Προοίμιο ορίζεται ότι «η πολιτιστική και φυσική κληρονομιά όλων των λαών του κόσμου είναι πολύτιμη και αναντικατάστατη και ως εκ τούτου είναι ανάγκη να προστατεύεται από τους κινδύνους που την απειλούν σήμερα λόγω των ραγδαίων μεταβολών στις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, ένα τμήμα αυτής της κληρονομιάς, που είναι ιδιαίτερα σημαντικό, μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει εξαιρετική οικουμενική αξία και ανήκει επομένως στην παγκόσμια κληρονομιά, για την προστασία των αγαθών αυτών της παγκόσμιας κληρονομιάς χρειάζεται να καθιερωθεί σύστημα

²⁷² Κυρώθηκε με τον ν. 1103/1981.

²⁷³ Η Σύμβαση επικυρώθηκε από την Ελλάδα με το ν. 1126/1981 (ΦΕΚ/Α/32/11.02.1981).

²⁷⁴ Τυπικά εφαρμόστηκε το επόμενο έτος, όταν εκλέχθηκαν τα μέλη της Επιτροπής.

συλλογικής βοήθειας της διεθνούς κοινότητας. Η διεθνής βοήθεια δεν θα υποκαθιστά, αλλά θα συμπληρώνει τη δράση του κράτους, στην επικράτεια του οποίου βρίσκονται τα αγαθά αυτά».

Στα άρθρα 1 και 2 σημειώνονται οι ορισμοί της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς : «*Η πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει μνημεία (έργα αρχιτεκτονικής, μνημειακής γλυπτικής και ζωγραφικής, αρχαιολογικά αντικείμενα, επιγραφές κ.α.), κτιριακά σύνολα (ομάδες κτιρίων αυτόνομες ή σε ενότητες) και χώρους (έργα ανθρώπων ή συνδυασμούς έργων ανθρώπων και φύσης, αρχαιολογικούς χώρους κ.α.) υπό την προϋπόθεση ότι είναι εξαιρετικής οικουμενικής αξίας²⁷⁵, κυρίως από άποψη ιστορική, καλλιτεχνική ή επιστημονική. Η φυσική κληρονομιά περιλαμβάνει φυσικά μνημεία, γεωλογικούς και φυσικογεωγραφικούς σχηματισμούς (κατοικίες ζωικών και φυτικών ειδών απειλούμενων με εξαφάνιση) και φυσικούς χώρους, όταν είναι εξαιρετικής οικουμενικής αξίας από άποψη επιστημονική ή αισθητική ή για την προστασία του περιβάλλοντος». Τα άρθρα 4 και 5 ορίζουν ότι «*το κάθε κράτος-μέλος, αναγνωρίζοντας ότι το καθήκον να εξασφαλιστεί ο προσδιορισμός, η προστασία, η συντήρηση, η αξιοποίηση και η μεταβίβαση στις επόμενες γενιές της κληρονομιάς, που βρίσκεται στην επικράτειά του, είναι πρωταρχικά δικό του, αναλαμβάνει να υιοθετήσει την κατάλληλη πολιτική για την ένταξη της κληρονομιάς στα σχέδια γενικού προγραμματισμού, να ιδρύσει και να εξοπλίσει υπηρεσίες προστασίας, να προωθήσει τις σχετικές επιστημονικές έρευνες και μελέτες, να διευκολύνει την ανάπτυξη εκπαιδευτικών κέντρων και γενικά να πάρει όλα τα απαραίτητα διοικητικά, νομικά, επιστημονικά, τεχνικά και οικονομικά μέτρα». Στο άρθρο 6 σημειώνεται ότι τα κράτη-μέλη υποχρεούνται στην καταβολή συνδρομής για τη διεθνή εκστρατεία, καθώς επίσης και να μην βλάψουν με άμεση ή έμμεση ενέργεια την πολιτιστική κληρονομιά στο έδαφος των άλλων μελών. Υπογραμμίζεται έτσι ο σεβασμός της κυριαρχίας των κρατών στο έδαφος των οποίων βρίσκονται τα αγαθά που αποτελούν την παγκόσμια κληρονομιά.**

Το άρθρο 7 καταγράφει ότι «*ως διεθνή προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς νοείται η καθιέρωση συστήματος διεθνούς συνδρομής προς τα κράτη-μέλη της Σύμβασης για την προστασία της κληρονομιάς αυτής», ενώ τα άρθρα 8-14 προβλέπουν την ίδρυση Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς²⁷⁶ με κύρια αρμοδιότητα την κατάρτιση και δημοσιοποίηση : α) του Καταλόγου της Παγκόσμιας Κληρονομιάς²⁷⁷ κάθε δύο χρόνια (με πολιτιστικά και φυσικά αγαθά τα οποία επιλέγονται βάσει κριτηρίων που ορίζει η Επιτροπή) και β) του Καταλόγου της Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο (με αγαθά του Καταλόγου της Παγκόσμιας*

²⁷⁵ Η Σύμβαση δεν σημειώνει τον τρόπο με τον οποίο εξακριβώνεται η εξαιρετική οικουμενική αξία.

²⁷⁶ Η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς με εμπειρογνώμονες από 21 χώρες, εκλεγμένους από τη Γενική Συνέλευση και με ορισμένη θητεία.

²⁷⁷ Οι πρώτες 12 θέσεις από 7 χώρες εγγράφησαν στον Κατάλογο το 1978.

Κληρονομιάς, τα οποία κινδυνεύουν²⁷⁸). Επιπλέον η Επιτροπή εξετάζει αιτήσεις για παροχή βοήθειας (προστασία, συντήρηση, αποκατάσταση) αγαθών. Σύμφωνα με τα άρθρα 13 (παρ. 7) και 14 (παρ. 2) αρωγοί στο έργο της Επιτροπής είναι διεθνείς διακυβερνητικοί και μη κυβερνητικοί οργανισμοί όπως το Διεθνές Κέντρο για τη Μελέτη της Συντήρησης και Αποκατάστασης των Πολιτιστικών Αγαθών (ICCROM), το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Χώρων (ICOMOS) και τη Διεθνή Ένωση για τη Διατήρηση της Φύσης και των Πόρων της (IUCN).

Το Εκτελεστικό Γραφείο (Bureau) με 7 μέλη ασχολείται με την προετοιμασία και το συντονισμό του έργου της Επιτροπής. Η Επιτροπή συνεδριάζει μία φορά στο τέλος του έτους και το Εκτελεστικό Γραφείο μεταξύ των Συνόδων. Το 1992 ιδρύθηκε το Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς, το οποίο υπάγεται στον Γενικό Διευθυντή της Unesco και ασκεί καθήκοντα Γραμματείας, με κύρια δραστηριότητα την προώθηση των σκοπών της Σύμβασης : προετοιμάζει εισηγήσεις, εφαρμόζει τις αποφάσεις της Επιτροπής, παρακολουθεί την κατάσταση διατήρησης των θέσεων του Καταλόγου, τη χρηματοδότηση και την εκτέλεση των προγραμμάτων συντήρησης.

Στα άρθρα 15-18 σημειώνεται η ίδρυση ειδικού Ταμείου, του Ταμείου Παγκόσμιας Κληρονομιάς, το οποίο χρηματοδοτεί το έργο της Επιτροπής με τις υποχρεωτικές²⁷⁹ και μη εισφορές των κρατών-μελών, καθώς και με δωρεές διεθνών οργανισμών, δημόσιων και ιδιωτικών οργανισμών κλπ. Η βοήθεια που προσφέρει το Ταμείο διακρίνεται σε : α) προπαρασκευαστική (εντοπισμός και καταγραφή των μνημείων που θα προταθούν για εγγραφή στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς), β) επείγουσα (για τα μνημεία που υπέστησαν φθορές), γ) εκπαιδευτική (κατάρτιση ειδικευμένου προσωπικού), δ) τεχνική συνεργασία (αποστολή εξοπλισμού, ειδικών, πραγματοποίηση εργασιών) και ε) οργανωτική βοήθεια για ενημερωτικές εκδηλώσεις σχετικά με τη Σύμβαση. Η τεχνική συνεργασία απορροφά το μεγαλύτερο τμήμα των πόρων του Ταμείου και ακολουθούν η εκπαιδευτική, η επείγουσα, η προπαρασκευαστική και η οργανωτική βοήθεια. Τα άρθρα 19-26 περιέχουν τις διατάξεις για την παροχή διεθνούς συνδρομής. Το κράτος-μέλος υποβάλλει αίτηση για την παροχή διεθνούς συνδρομής, καθώς και φάκελο με πληροφορίες και ενέργειες για το μνημείο. Η Επιτροπή αποφασίζει για την παροχή ή όχι της διεθνούς συνδρομής και σε καταφατική περίπτωση καθορίζει τη μορφή της βοήθειας²⁸⁰. Στη συνέχεια υπογράφεται συμφωνία με συμβαλλόμενους το κράτος-μέλος και την Επιτροπή, με τους όρους εκτέλεσης του προγράμματος. Το άρθρο 27 ορίζει ότι το κράτος οφείλει να ενημερώνει τους πολίτες

²⁷⁸ Από πολεμικές επιχειρήσεις, φυσικές καταστροφές, μεγάλης κλίμακας έργα.

²⁷⁹ Υπολογίζεται στο 1% του γενικού προϋπολογισμού της Unesco.

²⁸⁰ Πρόκειται για τεχνική (σχεδιασμός μελετών, αποστολή εξοπλισμού και ειδικευμένου προσωπικού) ή οικονομική (δάνεια ή επιχορηγήσεις) βοήθεια

του για τη σημασία της κληρονομιάς και τους κινδύνους, ενώ το άρθρο 29 σημειώνει ότι το κράτος-μέλος θα πρέπει να ενημερώνει τη Γενική Συνέλευση²⁸¹ της Unesco για τα μέτρα που υιοθετεί. Στο άρθρο 33 ορίζεται ότι η Σύμβαση τίθεται σε ισχύ τρεις μήνες μετά την κατάθεση του εικοστού οργάνου επικύρωσης.

Στη Σύνοδο της Επιτροπής στη Σάντα Φε του Νέου Μεξικού στις ΗΠΑ υιοθετήθηκαν πέντε κύριοι σκοποί²⁸² : α) να ολοκληρωθεί ο προσδιορισμός των θέσεων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, β) να εξασφαλιστεί η αντιπροσωπευτικότητα και η αξιοπιστία του Καταλόγου Παγκόσμιας Κληρονομιάς, γ) να ενισχυθεί η προστασία και η διαχείριση των θέσεων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, δ) να επιδιωχθεί η συστηματική παρακολούθηση (monitoring) των θέσεων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς και ε) να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση του κοινού και να ενεργοποιηθεί η συμμετοχή και η βοήθειά του. Επιπροσθέτως στην ίδια Σύνοδο αποφασίζεται να περιλαμβάνονται στον Κατάλογο θέσεις «πολιτιστικά τοπία», δηλαδή περιοχές όπου «έχει συντελεστεί αρμονική αλληλεπίδραση μεταξύ φύσης και ανθρώπου» και όπου παρουσιάζονται «μαρτυρίες ενός παραδοσιακού τρόπου ζωής», που απορρέει από αυτήν ακριβώς την αλληλεπίδραση. Οι θέσεις συνδυάζουν φυσικά και πολιτιστικά στοιχεία, αλλά τα πολιτιστικά τοπία εγγράφονται μόνο με πολιτιστικά κριτήρια. Το γεγονός ότι στον Κατάλογο περιλαμβάνονται και τα πολιτιστικά τοπία συνάδει με την προώθηση της αντίληψης για την αειφόρο ανάπτυξη. Έως την 01.04.1994 η Σύμβαση είχε επικυρωθεί από 137 κράτη.

Κριτήρια εγγραφής στον Κατάλογο. Η Επιτροπή έχει καθορίσει μια σειρά κριτηρίων τα οποία πρέπει να πληρεί ένα μνημείο για να εγγραφεί στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Χώρων (ICOMOS) αξιολογεί τις υποψηφιότητες, αλλά η Επιτροπή λαμβάνει την τελική απόφαση. Έως το τέλος του 2004 υπήρχαν έξι κριτήρια για την πολιτιστική κληρονομιά και τέσσερα κριτήρια για τη φυσική κληρονομιά. Το 2005 τροποποιήθηκε το καθεστώς σε μία ενοποιημένη ομάδα δέκα κριτηρίων. Τα μνημεία παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς οφείλουν να είναι «αδιάζουσας παγκόσμιας αξίας» και να πληρούν ένα από τα παρακάτω κριτήρια :

Πολιτιστικά κριτήρια

- i. Να αποτελεί αριστούργημα της ανθρώπινης δημιουργικής διάνοιας.
- ii. Να επιδεικνύει σημαντικές ανθρώπινες αξίες για μακρά περίοδο χρόνου ή σε μία πολιτιστική περιοχή του κόσμου, σε εξελίξεις στην αρχιτεκτονική ή την τεχνολογία,

²⁸¹ Υποβάλλει εκθέσεις.

²⁸² Οι συζητήσεις για τον έλεγχο των θέσεων είχαν αρχίσει στη Σύνοδο της Φλωρεντίας (1983). Στη Σύνοδο στο Παρίσι (1987) τέθηκε σε εφαρμογή ένα πειραματικό σύστημα παρακολούθησης.

- τις μνημειακές τέχνες, την πολεοδομία ή τον σχεδιασμό τοπίου.
- iii. Να φέρει μια μοναδική ή τουλάχιστον εξαιρετική μαρτυρία για κάποια πολιτισμική παράδοση, ζώντα ή εξαφανισμένο πολιτισμό.
 - iv. Να αποτελεί σημαντικό παράδειγμα τύπου κτηρίου, αρχιτεκτονικού ή τεχνολογικού συνόλου ή τοπίου που απεικονίζει σημαντική ή σημαντικές φάσεις της ανθρώπινης ιστορίας.
 - v. Να αποτελεί σημαντικό παράδειγμα παραδοσιακής ανθρώπινης εγκατάστασης, χερσαίας ή θαλάσσιας χρήσης, αντιπροσωπευτικής πολιτισμού ή πολιτισμών ή ανθρώπινης αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον, ιδιαίτερα όταν το τελευταίο έχει γίνει ευάλωτο υπό την πίεση ανεπίστροφων αλλαγών.
 - vi. Να συνδέεται άμεσα ή διακριτά με γεγονότα ή ζωσες παραδόσεις, με ιδέες ήπίστεις, με καλλιτεχνικά ή λογοτεχνικά έργα εξέχουσας παγκόσμιας σημασίας.
 - vii. Να περιέχει εξαιρετικά φυσικά φαινόμενα ή περιοχές εξαιρετικής φυσικής ομορφιάς και αισθητικής.
 - viii. Να είναι ιδιάζοντα παραδείγματα μειζόνων φάσεων της ιστορίας της γης, του αρχείου της ζωής, σημαντικών εν εξελίξει γεωλογικών διαδικασιών για την ανάπτυξη γεωσχηματισμών ή σημαντικών γεωμορφικών ή φυσιογραφικών χαρακτηριστικών.
 - ix. Να είναι ιδιάζοντα παραδείγματα σημαντικών εν εξελίξει οικολογικών και βιολογικών διαδικασιών στην εξέλιξη και ανάπτυξη οικοσυστημάτων χερσαίων, γλυκού ύδατος, παράκτιων και θαλάσσιων οικοσυστημάτων και κοινοτήτων φυτών και ζώων.
 - x. Να περιέχει τα σημαντικότερα φυσικά ενδιατήματα συντήρησης της βιοποικιλότητας, να περιλαμβάνει απειλούμενα είδη παγκόσμιας αξίας από την άποψη της επιστήμης ή της συντήρησης του είδους.

	Πολιτιστικά κριτήρια						Φυσικά κριτήρια			
	(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)	(vi)	(i)	(ii)	(iii)	(iv)
Έως το 2002										
Από το 2005 και εξής	(i)	(ii)	(iii)	(iv)	(v)	(vi)	(viii)	(ix)	(vii)	(x)

Η Unesco προχώρησε επίσης στην έκδοση Συστάσεων και Αποφάσεων. Στη Σύσταση για τα μέσα απαγόρευσης και πρόληψης της παράνομης εξαγωγής, εισαγωγής και μεταβίβασης της κυριότητας πολιτιστικών αγαθών (1964) περιλαμβάνεται η σημείωση προς τα κράτη μέλη να υιοθετήσουν τα απαραίτητα για τον έλεγχο των εισαγωγών και εξαγωγών μέτρα. Προκειμένου για εισαγωγή πολιτιστικού αγαθού απαιτείται άδεια εξαγωγής από το κράτος που το εξάγει. Στη Σύσταση για την προστασία των κινητών πολιτιστικών αγαθών (1978) σημειώνεται ότι τα πολιτιστικά αγαθά αποτελούν στοιχεία με μεγάλη και ιδιαίτερη σημασία για την πολιτιστική κληρονομιά των κρατών. Επομένως επιβάλλεται η προστασία τους από

βλάβη, καταστροφή και απώλεια και απαιτείται η υιοθέτηση των απαραίτητων μέτρων²⁸³. Η Δε απόφαση σχετικά με την πληροφόρηση ως μέσο προστασίας εναντίον πολεμικών ζημιών στην πολιτιστική κληρονομία (1994) αναφέρει ως εγκλήματα πολέμου τη φθορά και καταστροφή πολιτιστικών αγαθών σε περιπτώσεις ενόπλων συρράξεων.

2.4.4 Η σύμβαση για την προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς (2001)

Η Σύμβαση ψηφίστηκε στις 02.11.2001 για την προστασία των αγαθών της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Ως υποβρύχια πολιτιστική κληρονομιά θεωρούνται τα κινητά αντικείμενα και τα ανθρώπινα υπολείμματα με πολιτιστικό, ιστορικό ή αρχαιολογικό χαρακτήρα και τα οποία είναι στο νερό για τουλάχιστον 100 χρόνια. Μετά την ανέλκυσή τους πρέπει να συντηρούνται και να διατηρούνται για όσο το δυνατόν μεγαλύτερο διάστημα και να μην τυγχάνουν εμπορικής εκμετάλλευσης. Στις βασικές διατάξεις της²⁸⁴ οι συμμετέχοντες συμφώνησαν, αλλά τα νέα στοιχεία όπως το σύστημα γνωστοποίησης των αρχαιολογικών ανακαλύψεων σε διεθνή ύδατα και το καθεστώς για τα κρατικά και πολεμικά πλοία προκάλεσαν αντιδράσεις. Ορισμένες διατάξεις της σύμβασης είναι ασαφείς και πρέπει να ειδικωθούν υπό το πρίσμα του Δικαίου της Θάλασσας (δικαιοδοσία και ρόλος παράκτιου κράτους). Επιπλέον οι διαβουλεύσεις μεταξύ χωρών για τα ναυάγια σε διεθνή ύδατα αποδεικνύονται δύσκολες και χρονοβόρες. Εντούτοις η σύμβαση είναι ένα σημαντικό βήμα για την καθιέρωση προστασίας των εναλίων αρχαιοτήτων. Η Σύμβαση δεν έχει τεθεί σε ισχύ, καθώς έχει υπογραφεί από 11 χώρες και απαιτείται η κύρωσή της από 30 κράτη (η Ελλάδα δεν την έχει κυρώσει).

2.5 Κατάλογος παγκόσμιας κληρονομιάς-πολιτιστικές θέσεις καταλόγου

Πόλεις. Πρόκειται για τη σπουδαιότερη κατηγορία θέσεων, η οποία αναφέρεται στις οικιστικές συγκεντρώσεις και διακρίνεται σε : νεκρές πόλεις (αρχαιολογικοί χώροι)²⁸⁵ από την 3^η Χιλιετία π.Χ. έως τον 15^ο αιώνα μ.Χ. και ιστορικές πόλεις²⁸⁶ που εξακολουθούσαν να υφίστανται και με την περίοδο της ακμής τους. Ευρώπη. Σημειώνεται ότι μεγάλος αριθμός πόλεων αναγράφεται στον Οργανισμό των Πόλεων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς (Organization of World Heritage Cities).

²⁸³ Σημασία δίνεται στη χρησιμοποίηση μεθόδων νέας τεχνολογίας, στην καταλογράφηση των πολιτιστικών αγαθών, στη μη πληρωμή αμοιβής-λύτρων για την απόκτησή τους με παράνομες διαδικασίες, στη φύλαξη και ασφάλεια των μουσείων κλπ.

²⁸⁴ Ορισμός υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς, υποχρέωση λήψης αναγκαίων μέτρων, συνεργασία κλπ. Βλ. *Υποβρύχια μάχη για τις ενάλιες αρχαιοτήτες*, εφημερίδα Το Βήμα, 12.03.2006.

²⁸⁵ Αρχαία πόλη της Δήλου και βυζαντινή πόλη του Μυστρά (Ελλάδα), Μέριδα (Ισπανία), Τριρ (Γερμανία), Καρχηδόνα (Τυνησία), Περσέπολις (Ιράν), Τιγάλ, Κιρίγκουα (Γουατεμάλα), Κοπάν (Ονδούρα), Μάτσου Πίτσου και Τσαν Τσαν (Περου).

²⁸⁶ Παλιά πόλη της Ρόδου και της Κέρκυρας (Ελλάδα), Βενετία, Ρώμη και Φλωρεντία (Ιταλία), Τολέδο, Αβίλα, Σαντιάγκο ντε Κομποστέλα, Σεγκόβια (Ισπανία), Εβόρα (Πορτογαλία), Στρασβούργο (Γαλλία), Αγία Πετρούπολη και κέντρο της Μόσχας (Κρεμλίνο και Κόκκινη Πλατεία-Ρωσία) και Κωνσταντινούπολη (Τουρκία), Κάιρο (Αίγυπτος), Ιερουσαλήμ, Κατμαντού (Νεπάλ), Αβάνα (Κούβα), Κεμπέκ (Καναδάς).

Ιεροί Χώροι και Θρησκευτικά Μνημεία. Η κατηγορία περιλαμβάνει έναν μεγάλο αριθμό μνημείων και διακρίνεται σε : χώρους και μνημεία νεκρών θρησκειών²⁸⁷ και χώρους και μνημεία ζωντανών θρησκειών²⁸⁸.

Μικρότερες Κατηγορίες. Πρόκειται για μνημεία, τα οποία δεν ανήκουν στις δύο προαναφερθείσες κατηγορίες και διακρίνονται σε : ταφικά μνημεία²⁸⁹, σπήλαια με ζωγραφικές παραστάσεις²⁹⁰, φρούρια-οχυρώσεις²⁹¹, ανάκτορα-πύργους²⁹², χώρους και κτίρια Βιομηχανικής Κληρονομιάς²⁹³, παραδοσιακούς οικισμούς²⁹⁴, τόπους ιστορικής μνήμης²⁹⁵ και πολιτιστικά τοπία²⁹⁶.

2.6 Παροχή βοήθειας-διεθνής εκστρατεία

Η Unesco με το κατάλληλα οργανωμένο προσωπικό, τα απαραίτητα οικονομικά μέσα και την τεχνογνωσία δραστηριοποιείται για τη διατήρηση των μνημείων σε διεθνές επίπεδο και επικεντρώνεται στις Διεθνείς Εκστρατείες Διάσωσης²⁹⁷, δηλαδή σε προγράμματα συντήρησης και ανάδειξης μνημείων.

Χρονολικά η πρώτη εκστρατεία διάσωσης αρχαιολογικού μνημείου αποτέλεσε το 1960 η εκστρατεία για τους ναούς της Νουβίας²⁹⁸ (Αίγυπτος), που κινδύνεψαν από τα νερά της τεχνητής λίμνης λόγω του φράγματος του Ασουάν και ακολούθησαν οι εκστρατείες :

- το 1966 για τη Βενετία (Ιταλία)²⁹⁹. Τα παγκοσμίου φήμης μνημεία κινδύνεψαν από τις περιοδικές πλημμύρες, την ατμοσφαιρική ρύπανση, τη μόλυνση των νερών από βιομηχανικά απόβλητα και από το γεγονός ότι η πόλη βυθίζεται σιγά σιγά.

²⁸⁷ Ακρόπολη της Αθήνας, Δελφοί, Αρχαία Ολυμπία, Δήλος (Ελλάδα), Στόνχετζ (Ηνωμένο Βασίλειο), ναοί του Λούξορ και του Καρνάκ (Αίγυπτος).

²⁸⁸ Μοναστήρια και εκκλησίες στα Άθως, Μετέωρα και Μυστρά (Ελλάδα), εκκλησίες στο Όρος Τρόδος (Κύπρος), εκκλησίες της Καπαδοκίας (Τουρκία), Στουντένιτσα (Νέα Γιουγκολαβία), χριστιανικά μνημεία Βατικανό, Άγιος Παύλος (Βατικανό), Άσχεν (Γερμανία), Σαρτρ και Ρεμς (Γαλλία), Γουέστμινστερ και Καντέρμπουρι (Ηνωμένο Βασίλειο), ναούς της βουδιστικής θρησκείας Νταμπούλα (Σρι Λάνκα), Σουαγιαμπλου (Νεπάλ), μουσουλμανικά μνημεία Ταζ Μαχάλ (Ινδία) και ινδουιστικά μνημεία Πραμπανάν (Ινδονησία).

²⁸⁹ Οι πυραμίδες της Γίζας (Αίγυπτος), τα μνημεία στην κοιλάδα Μπούν (Ιρλανδία), το μαυσωλείο του πρώτου αυτοκράτορα της δυναστείας Qin (Κίνα).

²⁹⁰ Τα σπήλαια Αλταμίρα και Λασκώ (Ισπανία), Βαλκαμόνικα (Ιταλία).

²⁹¹ Το φρούριο στο Μπρυλ (Γερμανία), το Αλκαζάρ (Σεβίλη), ο Πύργος του Λονδίνου (Ηνωμένο Βασίλειο), το Σινικό Τείχος (Κίνα).

²⁹² Το Φοντενεμπλό (Γαλλία), στο Βερολίνο (Γερμανία), το ανάκτορο των δυναστειών Ming και Qing (Κίνα).

²⁹³ Πρόκειται για εγκαταλειμμένες βιομηχανικές εγκαταστάσεις και ορυχεία όπως το αλατωρυχείο Βιέλνιτσα (Πολωνία), τα μεταλλεία σιδήρου στο Έγκελσμπεργκ (Σουηδία).

²⁹⁴ Δείγματα λαϊκής αρχιτεκτονικής όπως οι οικισμοί Βικολίνετς (Σλοβακία).

²⁹⁵ Κτήρια με ιστορική σημασία. Το στρατόπεδο συγκέντρωσης στο Άουσβιτς (Πολωνία), το Άγαλμα της Ελευθερίας (ΗΠΑ).

²⁹⁶ Ως πολιτιστικά στοιχεία χαρακτηρίζονται περιοχές όπου «έχει συντελεστεί αρμονική αλληλεπίδραση μεταξύ φύσης και ανθρώπου» και όπου παρουσιάζονται «μαρτυρίες ενός παραδοσιακού τρόπου ζωής». Περιλαμβάνει κήπους και πάρκα που δημιουργήθηκαν με την παρέμβαση του ανθρώπου, τοπία που δημιουργήθηκαν από συγκεκριμένες χρήσεις γης και τοπία με ισχυρή πνευματική επικονομία. Η κατηγορία καθιερώθηκε στη Σύνοδο της Σάντα Φε και περιλαμβάνει τοπία που εντάσσονται στον Κατάλογο μόνο με πολιτιστικά κριτήρια. Βλ. Κόνσολα Ντ., *Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1995, σελ. 110.

²⁹⁷ International Safeguarding Campaigns.

²⁹⁸ Πρόκειται για τους λαξευμένους σε βράχο ναούς του Αμπού Σιμπέλ και τα μνημεία στο νησί των Φίλων. Τα μνημεία μεταφέρθηκαν σε ψηλότερο επίπεδο και η εκστρατεία ολοκληρώθηκε το 1980.

- το 1972 για τον βουδιστικό ναό του Μπορομπουντούρ³⁰⁰ (Ινδονησία), που αντιμετώπισε προβλήματα λόγω εγκατάλειψης, σεισμών και πυκνής βλάστησης
- το 1972 για την Καρχηδόνα³⁰¹ (Τυνησία), ο αρχαιολογικός χώρος της οποίας κινδύνεψε να ερειπωθεί.
- το 1974 για την αρχαία πόλη Μοέντζο-Ντάρο³⁰² (Πακιστάν), με φθορές λόγω πλημμυρών του Ινδού ποταμού και ανόδου των υπογείων υδάτων, διάβρωσης από τα μεταλλικά άλατα των νερών.
- το 1977 για την Ακρόπολη της Αθήνας (Ελλάδα)³⁰³. Τα περίλαμπρα μνημεία κινδύνεψαν από τις καταστρεπτικές σωστικές επεμβάσεις³⁰⁴, φθορές και αλλοιώσεις κατά το παρελθόν και από τη συνεχή φθορά (ρηγμάτωση των μελών λόγω σιδηρένιων συνδέσμων, διάβρωση επιφανειών λόγω ατμοσφαιρικής ρύπανσης).
- το 1979 για την αρχαία πόλη Σουκοτάι³⁰⁵ (Ταϊλάνδη), η οποία παρουσίασε φθορές λόγω εγκατάλειψης, βανδαλισμών, πυκνής βλάστησης, συχνών βροχών και επέκταση πόλεων,
- το 1979 για την κοιλάδα του Κατμαντού³⁰⁶ (Νεπάλ), με καταστροφές λόγω σεισμών, εγκατάλειψης και έλλειψης συντήρησης
- το 1979 για την περιοχή του κόλπου Κοτόρ με τις πόλεις Κοτόρ, Μπούντβα, Ουλτσίνιγ, Μπαρ και Χερτσεγκνόβι³⁰⁷ (Μαυροβούνιο), το οποίο υπέστησε φθορές μετά τον σεισμό του Απριλίου 1979.
- το 1980 για τις αρχαίες πόλεις Ανουρανταπούρα³⁰⁸, Πολοναρούβα³⁰⁹, Κάντυ³¹⁰ (Σρι Λάνκα), με φθορές λόγω πυκνής βλάστησης, κλιματολογικών συνθηκών και με προβλήματα συντήρησης,
- το 1980 για τα μνημεία της Μάλτας³¹¹, (απομάκρυνση σύγχρονων στοιχείων και αναστηλώσεις),
- το 1980 για την πόλη Φεζ³¹² (Μαρόκο), η οποία συγκέντρωσε μεγάλο τμήμα του πληθυσμού της χώρας, κακές συνθήκες διαβίωσης, κατάρρευση κτιρίων,

²⁹⁹ Ιδρύθηκε το 5ο μ.Χ. αιώνα και αποτέλεσε σημαντικό εμπορικό, ιστορικό, ναυτικό και πολιτικό κέντρο με σπουδαία ανάκτορα, μέγαρα και ναούς γοθτικού, αναγεννησιακού και ρυθμού μπαρόκ, μία πόλη μνημείο. Η εκστρατεία για την Βενετία διήρκεσε 27 χρόνια και αποτελεί την μεγαλύτερη σε διάρκεια.

³⁰⁰ Πρόκειται για το μεγαλύτερο βουδιστικό ναό του κόσμου, βρίσκεται στην κεντρική Ιάβα και χτίστηκε από ηφαιστειακή πέτρα σε σχήμα βαθμιδωτής πυραμίδας. Η εκστρατεία ολοκληρώθηκε το 1983.

³⁰¹ Χτίστηκε τον 9ο ή τον 8ο π.Χ. αιώνα και αποτέλεσε εμπορικό και διαμετακομιστικό κέντρο λόγω της γεωγραφικής της θέσης.

³⁰² Βρίσκεται 400 χλμ. βόρεια του Κاراتσι, μεγάλο πολιτιστικό κέντρο του πολιτισμού Harappa της 3ης και 2ης χιλιετίας π.Χ. και μία από τις αρχαιότερες πόλεις του πλανήτη.

³⁰³ Με έργα μεγάλων καλλιτεχνών του 5ου π.Χ. αιώνα (Ερέχθειο, Ναός Αθηνάς Νίκης, Παρθενώνας, Προπύλαια). Η εκστρατεία ξεκίνησε στις 10.01.1977 με υπολογισθέν κόστος 15 εκατομ. δολάρια.

³⁰⁴ Π.Χ. προγράμματα Ν. Μπαλάνου.

³⁰⁵ Ο αρχαιολογικός χώρος αποτελεί κοιτίδα του πολιτισμού των Thai και πρώτη πρωτεύουσα του βασιλείου τους.

³⁰⁶ Πολιτικό και πολιτιστικό κέντρο στους πρόποδες των Ιμαλαίων με πολλά θρησκευτικά μνημεία ινδουισμού και βουδισμού από τον 14ο έως τον 18ο αιώνα.

³⁰⁷ Περιοχή με σπουδαία μνημεία, η οποία αποτέλεσε εμπορικό και πολιτιστικό κέντρο.

³⁰⁸ Πόλη στα βόρεια του νησιού και πρωτεύουσα κατά το χρονικό διάστημα 5ος π.Χ. αιώνας - 10ος μ.Χ. αιώνας.

³⁰⁹ Πόλη στα ανατολικά του νησιού και πρωτεύουσα κατά το χρονικό διάστημα 10ος - 12ος αιώνας.

³¹⁰ Πόλη στα νότια του νησιού και πρωτεύουσα κατά το χρονικό διάστημα 16ος - 18ος αιώνας. Πρόκειται για το «Πολιτιστικό Τρίγωνο» στο κέντρο του νησιού, οι τρεις γωνίες του οποίου αντιστοιχούν στις τρεις πόλεις.

³¹¹ Πρόκειται για ναούς νεολιθικής εποχής, εποχής του χαλκού, εποχής των Ιπποτών, οχυρώσεις και φρούρια («υπόγειο» Χαλ Σαφλιένι, ανάκτορο Βιλένα, ακρόπολη του νησιού Γκότζο και φρούριο Σεντ Έλμο).

- το 1980 για τα μνημεία στο νησάκι Γκορέ³¹³ (Σενεγάλη), που υπέστησαν φθορές λόγω εγκατάλειψης και υγρασίας και
- το 1980 για το Φρούριο Λαφεριέρ, τις οχυρώσεις Ραμιέ και το ανάκτορο Σαν Σουσί³¹⁴ (που εντάσσονται στο Εθνικό Ιστορικό Πάρκο της Αιτής), με φθορές από υγρασία, σεισμούς, υποχώρησης του εδάφους, πυκνής βλάστησης, εκρήξεις και έλλειψης συντήρησης.
- το 1981 για την πόλη Χουέ³¹⁵ (Βιετνάμ), με φθορές λόγω κλιματολογικών συνθηκών, πυκνής βλάστησης και ενόπλων συρράξεων και
- το 1981 για τις πόλεις Τσινγκουϊτι, Κουαντάνε, Τίτσιτ και Κουαλάτα της ερήμου της Μαυριτανίας³¹⁶, οι οποίες μεταβλήθηκαν σε ερείπια και ερημώθηκαν λόγω λιμών, ξηρασίας και μετακινήσεις της άμμου.
- το 1983 για την Κωνσταντινούπολη³¹⁷ και την κοιλάδα Γκέρεμε³¹⁸ στην Καππαδοκία (Τουρκία). Τα μνημεία της Κωνσταντινούπολης αντιμετώπισαν προβλήματα από τις φθορές λόγω χρόνου και σεισμών, από την μεγάλη επέκταση της πόλης και κατ' επέκταση την αύξηση του αριθμού των τουριστών. Τα μνημεία της κοιλάδας Κόραμα υπέστησαν φθορές από την εγκατάλειψή τους, την αλλαγή χρήσης, τη διάβρωση.
- το 1983 και για την Πλάζα Βιέχα³¹⁹ στην Αβάνα (Κούβα), με προβλήματα λόγω προσθηκών στα αρχιτεκτονήματα, πυκνής κατοίκησης και έλλειψης συντήρησης.
- το 1984³²⁰ για τις πόλεις Σάναα³²¹ και Σίπαμ³²² (Υεμένη), οι οποίες κινδύνεψαν από ερήμωση, κακή κατάσταση κτιρίων και λανθασμένες επισκευές τους.
- το 1985 για τον βουδιστικό ναό Παχαρπούρ³²³ στην Μπαγκεράτ³²⁴ (Μπαγκλαντές) με φθορές εξαιτίας εγκατάλειψης, πυκνής βλάστησης και λάσπης από τις βροχές, διάβρωσης και
- το 1985 για την πόλη Αντίγκουα³²⁵ (Γουατεμάλα), με φθορές λόγω σεισμών.
- το 1987 και 1988 για το Μοναστήρι του Αγίου Φραγκίσκου στη Λίμα³²⁶ (Περού) με καταστροφές λόγω σεισμών, εγκατάλειψης και έλλειψης συντήρησης και

³¹² Ιδρύθηκε το 8ο μ.Χ. αιώνα στη θέση ρωμαϊκής πόλης και αποτέλεσε εμπορικό κέντρο και πρωτεύουσα του βασιλείου του Μαρόκου (τον 13ο αιώνα).

³¹³ Βρίσκεται αρκετά κοντά στην πρωτεύουσα Ντακάρ, υπήρξε εμπορικό κέντρο, αλλά και κέντρο για το δουλεμπόριο.

³¹⁴ Χτίστηκαν στις αρχές του 19ου αιώνα και αποτελούν σύμβολα του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα.

³¹⁵ Για αρκετά χρόνια ήταν η πρωτεύουσα της χώρας.

³¹⁶ Οι πόλεις ιδρύθηκαν τον 12ο-13ο αιώνα, στον δρόμο των καραβανιών και αποτελούσαν εμπορικά και πολιτιστικά κέντρα.

³¹⁷ Πόλη φημισμένη για τα βυζαντινά (Αγία Σοφία, Μονή της Χώρας, Θεοδοσιανό Τείχος, Ιππόδρομος και δεξαμενή) και οθωμανικά μνημεία (Τζαμί Σουλεϊμανιέ, Τζαμί Σουλταναχμέτ ή Μπλε Τζαμί, Γιενί Τζαμί, ανάκτορο Τοπκαπί).

³¹⁸ Η Κόραμα με γεωλογικούς σχηματισμούς και πολλές λαξευτές εκκλησίες με τοιχογραφίες (Αγιος Θεοδόσιος, Αγία Βαρβάρα, Ελ Ναζάρ, Καβουσίν, Ζελβέτ, Καρανλίκ, Ελμαλί).

³¹⁹ Τα κτίρια της πλατείας κατασκευάστηκαν από τον 17ο έως τον 19ο αιώνα, ακολουθώντας διαφόρους αρχιτεκτονικούς ρυθμούς, ενώ η πλατεία σχεδιάστηκε στα τέλη του 16ου αιώνα.

³²⁰ Το 1984 αποχωρούν από την Οργάνωση οι ΗΠΑ με αποτέλεσμα συρρίκνωση των οικονομικών πόρων και άρα περιορισμένες εκστρατείες.

³²¹ Χτίστηκε σε υψόμετρο 2.200 μ. και ήταν μία από τις πόλεις του βασιλείου του Σαβά.

³²² Χτίστηκε στην κοιλάδα Χαντραμαούτ, στον δρόμο των καραβανιών.

³²³ Χτίστηκε το 800 μ.Χ. και αποτελεί το μεγαλύτερο βουδιστικό κέντρο νότια των Ιμαλαΐων.

³²⁴ Στα περίχωρά της τον 15ο αιώνα ιδρύθηκε η πόλη Χαλιφαταμπάντ με πιο γνωστό μνημείο το τζαμί του Shait Gumbad με τους 77 μικρούς τρούλους στην οροφή του.

- το 1987 και 1988 για τους οικισμούς ιεραποστολών Ιησουϊτών³²⁷ στους Ινδιάνους Γκουαρανί της Βραζιλίας, της Παραγουάης και της Αργεντινής, με προβλήματα λόγω ερήμωσης, εγκατάλειψης και πυκνής βλάστησης.
- το 1989 για τον αρχαιολογικό χώρο Τίγια³²⁸, την πόλη Αζούμ³²⁹, το χωριό Λαλιμπέλα³³⁰, τη λίμνη Τάνα³³¹, την πόλη Χαράρε³³² και την περιοχή Γκοντάρ³³³ (Αιθιοπία). Τα μνημεία υπέστησαν φθορές εξαιτίας επιδρομών και εγκατάλειψης, καιρικών συνθηκών, έλλειψης συντήρησης.

Το χρονικό διάστημα 1990-1995 η Unesco προχωρεί στην εφαρμογή του Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος. Κατά τη διάρκεια των ετών πραγματοποίησης του προγράμματος δεν έγιναν νέες εκστρατείες, αλλά οι προσπάθειες επικεντρώθηκαν στην αξιολόγηση (ανά δύο χρόνια) τριών εκστρατειών³³⁴ και στη δραστηριοποίηση άλλων δύο, ώστε να ολοκληρωθούν³³⁵. Σε περιπτώσεις κινδύνου³³⁶ των μνημείων οργανώνει εκστρατείες και προβαίνει στις απαραίτητες ενέργειες για τη σωτηρία τους³³⁷, ακολουθώντας συγκεκριμένη διαδικασία : α) συνεργάζεται με το ενδιαφερόμενο κράτος και εκπονούνται μελέτες ή εκτελούνται μικρές κλίμακας έργα, β) για μεγάλης κλίμακας έργα η Γενική Συνέλευση εξουσιοδοτεί το Γενικό Διευθυντή να εκπονήσει -σε συνεργασία με το κράτος- σχέδιο δράσης, γ) το σχέδιο δράσης υποβάλλεται προς έγκριση στο Εκτελεστικό Συμβούλιο και αφού εγκριθεί, εξουσιοδοτείται ο Γενικός Διευθυντής να απευθύνει έκκληση στη διεθνή κοινότητα για την συγκέντρωση οικονομικών πόρων, δ) ιδρύεται Ειδικό Ταμείο στο οποίο καταβάλλονται οι εισφορές και ε) συστήνεται Διεθνής Επιτροπή ή Ομάδα Εργασίας για την εφαρμογή του σχεδίου και τη διαχείριση των χρηματικών μέσων. Το 1987 θεσπίστηκε ενιαία στρατηγική με τίτλο «Στρατηγική του Προγράμματος» (Programme Strategy) με τους σκοπούς και τις δράσεις που ακολουθούνται κατά τη διάρκεια μιας εκστρατείας, καθώς και ένα πρότυπο διαδικασίας (model process) με τέσσερις φάσεις³³⁸.

³²⁵ Η Σαντιάγο ντε λος Καμπαλέρος, η οποία ιδρύθηκε τον 16ο αιώνα με ανάκτορο, καθεδρικό ναό, εκκλησίες, μοναστήρια και πανεπιστήμιο σε ρυθμό μπαρόκ.

³²⁶ Πρόκειται για έναν μεγαλόπρεπο ναό σε ρυθμό μπαρόκ (λατινοαμερικανικού) του 16ου-17ου αιώνα με τρεις εκκλησίες, παρεκκλήσια, εσωτερικές αυλές και κατακόμβες.

³²⁷ Τον 17ο αιώνα οι Ισπανοί Ιησουϊτές ίδρυσαν 30 οικισμούς, με θαυμαστά εκκλησίες σε ρυθμό μπαρόκ.

³²⁸ Είναι αρχαιολογικός χώρος με προϊστορικά μνημεία.

³²⁹ Πρόκειται για την πρωτεύουσα του αρχαίου βασιλείου (3ος-7ος αιώνας μ.Χ).

³³⁰ Διαθέτει 11 λαξευτές υπόγειες εκκλησίες του 12ου αιώνα.

³³¹ Μικρά νησιά με θαυμαστά θρησκευτικά μνημεία του 14ου-16ου αιώνα.

³³² Μουσουλμανική πόλη του 10ου-12ου αιώνα οχυρωμένη με τείχος.

³³³ Ιδρύθηκε το 17ο-19ο αιώνα με οχυρωμένο συγκρότημα.

³³⁴ Σύμφωνα με τα πρότυπα της Στρατηγικής του Προγράμματος.

³³⁵ Το 1992 βρίσκονταν σε εξέλιξη 21 εκστρατείες. Η εκστρατεία για την αρχαία πόλη Ανγκόρ (Καμπότζη) δεν αναγράφεται στον κατάλογο των εκστρατειών, παρόλο που διαθέτει τα στοιχεία διεθνούς εκστρατείας. Βλ. Κόνσολα Ντ., *Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1995, σελ. 124.

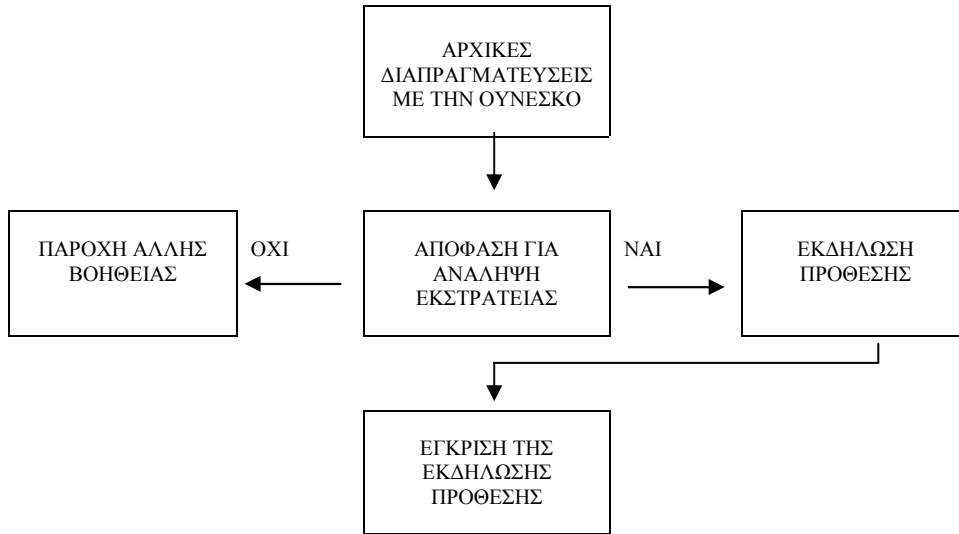
³³⁶ Από φυσικά αίτια ή από επεμβάσεις που προξενούν φθορές και ζημιές.

³³⁷ Πάντα με τη συναίνεση και τη σύμπραξη του ενδιαφερόμενου κράτους.

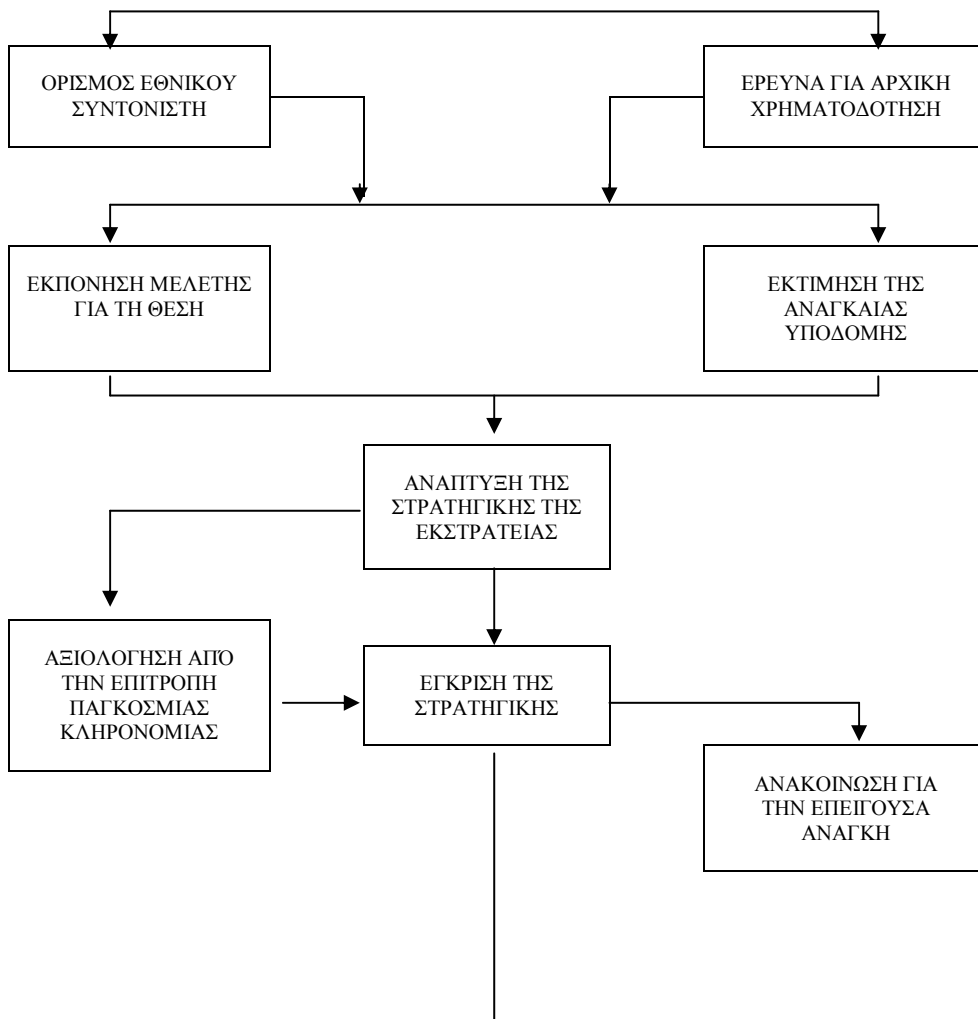
³³⁸ Πρώτη φάση *Σύμφωνια στη Διαδικασία*, δεύτερη φάση *Ανάπτυξη της Στρατηγικής της Εκστρατείας*, Τρίτη φάση *Ανάπτυξη του Σχεδίου Δράσης της Εκστρατείας* και τέταρτη φάση *Συγκέντρωση Οικονομικών Μέσων και Εκτέλεση*. Βλ. Κόνσολα Ντ., *Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1995, σελ. 118 κ.ε.

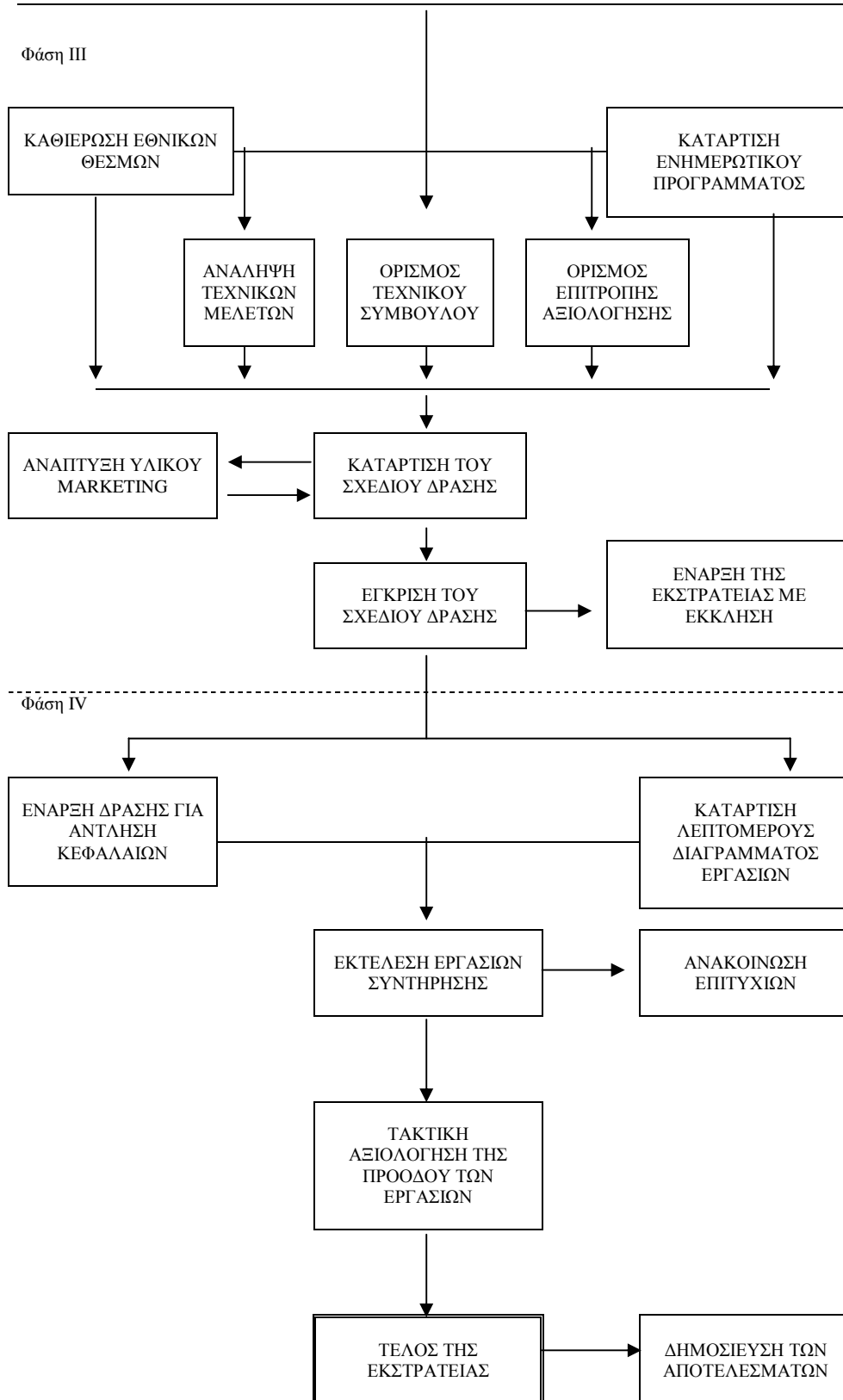
Διεθνείς Εκστρατείες Διάσωσης : Διαδικασία Εξέλιξης των Εκστρατειών

Φάση I

Φάση II

Πηγή : Unesco Doc. 24C/104

Αναδημοσίευση από Κόνσολα Ντ., *Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995, σελ. 120 κ.ε.

2.7 Σχέση ανθρώπου, περιβάλλοντος (φυσικού και πολιτιστικού) και ιστορίας

Διεθνείς οργανισμοί. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation-UNESCO. Εξειδικευμένος οργανισμός του ΟΗΕ, ο οποίος ιδρύθηκε το 1946 με 44 χώρες ιδρυτικά μέλη και πλέον 187 μέλη. Η έδρα του βρίσκεται στο Παρίσι και διαθέτει τρία όργανα : τη Γενική Συνέλευση (με αντιπροσώπους των κρατών-μελών), την Εκτελεστική Επιτροπή (51 μέλη-διεθνείς αναγνωρισμένες προσωπικότητες) και τη Γραμματεία (επικεφαλής ο Γενικός Διευθυντής). Η Unesco συνεπικουρείται στο έργο της από τις Εθνικές Επιτροπές των κρατών-μελών, τα Διεθνή Συμβούλια³³⁹ και τους Ομίλους Unesco. Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στα πλαίσια της Unesco μέσω των διεθνών επιτροπών πραγματοποιείται από : α) την Επιτροπή για την Επιστροφή των Πολιτιστικών Αγαθών στον τόπο προέλευσή τους, β) την Επιτροπή για την προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης και γ) την Επιτροπή παράνομης διακίνησης των Πολιτιστικών Αγαθών.

Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Χώρων (International Council on Monuments and Sites- ICOMOS). Πρόκειται για έναν διεθνή, μη κυβερνητικό οργανισμό και ένα από τα τρία συμβουλευτικά σώματα που αναφέρονται στη Σύμβαση για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς για την παροχή συμβουλών στην Διακυβερνητική Παγκόσμια Επιτροπή Κληρονομιάς και την καταγραφή των περιουσιών στον Παγκόσμιο Κατάλογο Κληρονομιάς. Ιδρύθηκε το 1965 βάσει απόφασης του Διεθνούς Συνεδρίου Αρχιτεκτόνων που έλαβε χώρα στη Βενετία το 1964. Στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του Συμβουλίου έχει αναλάβει ποικίλες δράσεις³⁴⁰. Επιπροσθετως έχουν πραγματοποιηθεί μελέτες³⁴¹ για θέματα πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς. Εξετάζει τις προτάσεις των χωρών-μελών της Unesco για την εγγραφή εθνικών μνημείων στον κατάλογο της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς. Σκοπός του είναι η προώθηση της θεωρίας, μεθοδολογίας, τεχνολογίας και ενημέρωσης για την προστασία και την ανάδειξη των

³³⁹ Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM), Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Αρχαιολογικών Χώρων (ICOMOS), Διεθνές Συμβούλιο για τη Μελέτη, Διατήρηση και Αναπαλαίωση της Πολιτιστικής Ιδιοκτησίας (ICCROM), Διεθνές Συμβούλιο Αρχιτεκτονικού Σχεδιασμού Αρχαιολογικών Χώρων (IFLA), Διεθνές Συμβούλιο Θεάτρου, Διεθνές Συμβούλιο Μουσικής, Διεθνές Συμβούλιο Χορού.

³⁴⁰ International Charter for the conservation and restoration of monuments and sites (Venice, 1964), Charter on historic gardens (Florence, 1982), Charter on the conservation of historic towns (Washington, 1987), Charter for the protection and management of the archaeological heritage (Lausanne, 1990), Charter on the protection and management of underwater cultural heritage (Sofia, 1996).

³⁴¹ The International Canal Monuments (1996), Context for World Heritage Bridges (1997), Potential Fossil Hominid Sites for Inscription on the World Heritage List (1997), The Urban Architectural Heritage of Latin America (1998), Railways as World Heritage Sites (1999), Les Théâtres et les Amphithéâtres antiques (1999), Southern African Rock-Art-Sites (2002), L'Art rupestre (2002), The International Collineries Study (2003), Les villages ouvriers comme éléments du patrimoine de l'industrie (2001), Les Monasteres orthodoxes dans les balkans (2003), Les paysages culturels viticoles (2004), Rock Art of Latin America and the Caribbean (2006).

ιστορικών μνημείων και τοποθεσιών σε παγκόσμιο επίπεδο. Η έδρα του είναι το Παρίσι και δραστηριοποιείται σε 104 χώρες σε παγκόσμιο επίπεδο³⁴².

Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων³⁴³ (International Council of Museums-ICOM). Πρόκειται για έναν οργανισμό της Unesco, ο οποίος ιδρύθηκε το 1946 με σκοπό την ίδρυση, την ανάπτυξη και τη διαχείριση των μουσείων. Πραγματοποιεί συνέδρια, εκδόσεις και μελέτες και διαθέτει Κέντρο Μουσειολογικής Πληροφόρησης με έδρα το Παρίσι.

Διεθνής Επιτροπή για την Τεκμηρίωση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς³⁴⁴ (The International Committee for Documentation of Cultural Heritage-CIPA). Αποτελεί επιτροπή του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Χώρων (ICOMOS), η οποία ιδρύθηκε σε συνεργασία με την ISPRS - International Society of Photogrammetry and Remote Sensing με σκοπό την βελτίωση των χρησιμοποιούμενων μεθόδων για την έρευνα και μελέτη των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς και την προστασία και αποκατάσταση των αρχιτεκτονικών και πολιτιστικών μνημείων.

Διεθνές Κέντρο για τη Μελέτη της Προστασίας και Αποκατάστασης της Πολιτιστικής Περιουσίας (International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property-ICCROM). Πρόκειται για έναν διακυβερνητικό οργανισμό, ο οποίος ασχολείται με τη διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ιδρύθηκε με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης της Unesco κατά την 9^η συνεδρίασή της στο Νέο Δελχί το 1956 και σήμερα διαθέτει περισσότερα από 110 μέλη.

Διεθνές Ινστιτούτο για τη Διατήρηση του Ιστορικού και Καλλιτεχνικού Έργου (International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works-IIC). Πρόκειται για έναν οργανισμό που δραστηριοποιείται στην προώθηση της τεχνογνωσίας, των μεθόδων και των προτύπων εργασίας που είναι απαραίτητα για την προστασία και διατήρηση του ιστορικού και καλλιτεχνικού έργου σε παγκόσμιο επίπεδο. Στο δυναμικό του ανήκουν επαγγελματίες³⁴⁵, πλήρως και έγκαιρα ενημερωμένοι, ώστε να παρέχουν τις υπηρεσίες τους στον τομέα της

³⁴² Το Ελληνικό Τμήμα του ICOMOS ιδρύθηκε το 1972 ως Επιστημονική Επιτροπή του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος. Το 1992 ανεξαρτητοποιήθηκε και έκτοτε λειτουργεί ως αναγνωρισμένο επιστημονικό σωματείο με 750 περίπου μέλη (αρχαιολόγοι 10%, αρχιτέκτονες 64%, ειδικότητες μηχανικών 15%, επιστήμονες συντηρητές 4% και λοιποί 7%) και 18μελές Διοικητικό Συμβούλιο. Η έδρα του είναι στην οδό Πειραιώς 73, Αθήνα και διαθέτει τμήματα στη Θεσσαλονίκη, στις Αρχάνες και στο Αργίνο. Δραστηριοποιείται στην προστασία και διάσωση των πολιτιστικών αγαθών όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς. Ιδιαίτερα προσπαθεί για την προστασία και τη διάσωση των μνημείων που κινδυνεύουν από πολέμους και φυσικά φαινόμενα κυρίως στην Νοτιοανατολική Ευρώπη και στη Μεσόγειο.

³⁴³ Τα μέλη του ανέρχονται σε 24.000 σε 150 χώρες.

³⁴⁴ Μέλη της αποτελούν οι : Αλγερία, Αργεντινή, Αρμενία, Αυστραλία, Αυστρία, Βέλγιο, Βενεζουέλα, Βραζιλία, Βουλγαρία, Γαλλία, Γερμανία, Δανία, Ελλάδα, Ζιμπάμπουε, Ηνωμένο Βασίλειο, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Ιράν, Ισπανία, Ισραήλ, Ιταλία, Καζακστάν, Καναδάς, Κίνα, Κορέα, Κροατία, Κύπρος, Λιθουανία, Μάλτα, Νορβηγία, Νότια Αφρική, Ολλανδία, Ουκρανία, ΠΓΔΜ, Περού, Πολωνία, Ρουμανία, Ρωσία, Σλοβακία, Σλοβενία, Σουηδία, Τσέχικη Δημοκρατία, Φινλανδία και Χιλή.

³⁴⁵ Συντηρητές, έφοροι μουσείων, ιστορικοί τέχνης, αρχιτέκτονες, εκπαιδευτικοί κ.λπ. Την ιδιότητα μέλους μπορούν να αποκτήσουν και φοιτητές, ιδιώτες και οργανισμοί.

προστασίας και διατήρησης της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς. Το Ινστιτούτο προχωρά στην έκδοση εντύπων³⁴⁶ και σε διμηνιαίο ανακοινωθέν. Κάθε δύο χρόνια πραγματοποιείται διεθνές συνέδριο, ενώ σε χώρες όπως Αυστρία, Γαλλία, Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, Ολλανδία και Σουηδία υπάρχουν και εθνικές επιτροπές.

Οργανισμός Πόλεων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς (Organization of World Heritage Cities-OWHC). Ο οργανισμός με έδρα το Κεμπέκ του Καναδά ιδρύθηκε το 1993 από εκπροσώπους των ιστορικών πόλεων, οι οποίες αναγράφονται στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, με σκοπό την προώθηση της συνεργασίας στις πόλεις-μέλη και στην αναζήτηση λύσεων πάνω σε θέματα συντήρησης των μνημείων τους. Μέλη του είναι πόλεις από την Αφρική³⁴⁷, τα Αραβικά Κράτη³⁴⁸, την Ασία και τον Ειρηνικό³⁴⁹, την Ευρώπη και τη Νότια Αμερική³⁵⁰, τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική³⁵¹.

Η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς (World Heritage Committee-WHC) αποτελείται από 21 κράτη μέλη³⁵², τα οποία εκλέγονται για χρονικό διάστημα έξι ετών και είναι επιφορτισμένη με την επιλογή των μνημείων πολιτιστικής κληρονομιάς που θα εγγραφούν στον Κατάλογο Μνημείων. Για το λόγο αυτό συνεδριάζει μια φορά ετησίως. Επιπροσθέτως επιθεωρεί και επανεξετάζει την κατάσταση των εγγεγραμμένων θέσεων και καθορίζει τις απαραίτητες ενέργειες για την προστασία και διατήρησή τους.

Η Επιτροπή για την προστασία της Βιομηχανικής Κληρονομιάς (TICCIH -The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage) αντιπροσωπεύει την βιομηχανική κληρονομιά και είναι το ειδικό συμβουλευτικό όργανο του ICOMOS σε τέτοιου είδους θέματα.

The International Union For Conservation of Nature-IUCN. Πρόκειται για τον μεγαλύτερο και σημαντικότερο σύνδεσμο για την προστασία του περιβάλλοντος με 83 κράτη-μέλη, 110 κρατικές αντιπροσωπείες, περισσότερους από 800 Μη Κυβερνητικούς Οργανισμούς και 10.000 επιστήμονες από 181 χώρες. Η Ένωση στοχεύει στον επηρεασμό, στην ενθάρρυνση

³⁴⁶ Όπως το “Studies in Conservation” και “Reviews in Conservation”.

³⁴⁷ Lamu, Island of Mozambique, Dakar, Island of Saint-Louis, Zanzibar.

³⁴⁸ Ghardaia, Fez, Marrakesh, Aleppo, Damascus, Monastir, Sousse, Tunis, Sama'a, Shibam, Zabid.

³⁴⁹ Lijiang, Suzhou, Luang Prabang, Kathmandu, Latitpur [Patan], Vigan, Kandy, Hué.

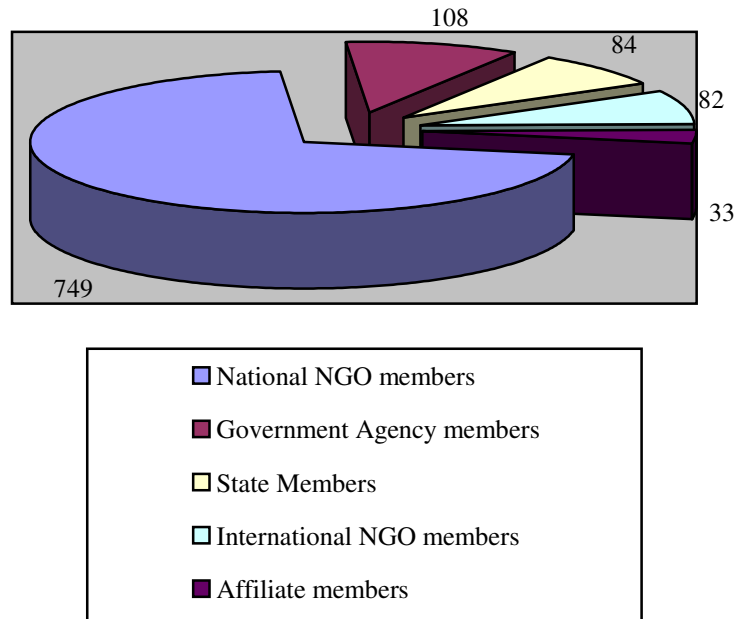
³⁵⁰ Yerevan, Graz, Vienna, Brugge, Namur, Nessebar, Quebec, Dubrovnik, Split, Cesky Krumlov, Kutná Hora, Trebic, Tallinn, Rauma, Amiens, Bordeaux, Carcassonne, Le Havre, Lyon, Nancy, Provins, Strasbourg, Bamberg, Lübeck, Quedlinburg, Stralsund, Trier, Corfu, Edessa, Rhodes, Vatican City, Budapest, Tel Aviv, Palazzolo Acreide, Riga, Vilnius, Luxembourg, Beemster, Bergen, Røros, Cracow, Torun, Warsaw, Zamosc, Angra do Heroísmo, Évora, Guimarães, Sintra, Kazan, Yaroslavl, Kotor, Banska Stiavnica, Bardejov, Alcalá de Henares, Aranjuez, Avila, Baeza, Cáceres, Cordoba, Cuenca, Granada, Ibiza, Mérida, Oviedo, Santiago de Compostela, Segovia, Toledo, Stockholm, Bern. Istanbul, Safranbolu, L'viv, Bath, Edinburgh

³⁵¹ Potosi, Sucre, Diamantina, Olinda, São Luis, Havana, Trinidad, Cuenca, Quito, Guanajuato, Mexico, Morelia, Oaxaca, Querétaro, Willemstad, Panama, Arequipa, Cuzco, Colonia de Sacramento

³⁵² Αίγυπτος, Αυστραλία, Βραζιλία, Δημοκρατία της Κορέας, ΗΠΑ, Ιορδανία, Ισπανία, Ισραήλ, Καναδάς, Κένυα, Κίνα, Κούβα, Μαδαγασκάρη, Μαρόκο, Μπαρμπάντος, Μπαχρέιν, Mauritius, Νιγηρία, Περού, Σουηδία, Τυνησία.

παροχή βοήθειας σε κοινωνίες σε παγκόσμιο επίπεδο να διατηρήσουν την πληρότητα και ποικιλία της φύσης.

IUCN membership

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Membership by Region
Number of Members by type of Membership - State, Government Agency (GA), National and International non Governmental Organisation (NG), Affiliates (AF)

Region	Country Coverage	State	GA	INGO	NGO	AF	Total
Africa	44	32	21	7	111	3	174
South and East Asia	17	11	15	5	97	2	130
West Asia	12	8	7	1	47		63
East Europe, North & Central Asia	20	3	8	3	48	3	65
West Europe	23	21	24	42	186	17	290
Meso and South America	17	5	5	3	150	3	166
North America and the Caribbean	10	2	19	19	84	3	127
Oceania	4	2	9	2	26	2	41
Total	147	84	108	82	749	33	1.056

Africa

Country	State	GA	NG	AF	Total
Algeria	1		2		3
Angola	1		2		3
Benin	1	1	2		4
Botswana	1		6		7
Burkina Faso	1		3		4
Burundi			2		2
Cameroon	1		4		5
Congo (DROC)	1	1	2		4
Congo (ROC)	1		3		4
Côte D'Ivoire	1		1		2
Egypt	1		3		4
Equatorial Guinea	1				1
Ethiopia		1			1
Gabon	1				1
Gambia	1				1
Ghana		2	3		5
Guinea	1				1
Guinea-Bissau	1	4	2		7
Kenya	1	1	6		8
Libya	1				1
Madagascar	1		1		2
Malawi		1	3		4
Mali	1		5		6
Mauritania	1		2		3
Mauritius	1		1		2
Morocco	1		2		3
Mozambique		1	3		4
Namibia		1	1		2
Niger	1				1
Nigeria			3		3
Sao Tome and Principe	1				1
Senegal	1		3		4
Seychelles	1		3		4
Sierra Leone			1		1
South Africa	1	2	14	3	20
Sudan			1		1
Swaziland	1		2		3
Tanzania		2	1		3
Togo			1		1
Tunisia	1		5		6
Uganda	1	1	5		7
Zambia	1	2	3		6
Zimbabwe	1	1	17		19
Region total	32	21	118	3	174

South and East Asia

Country	State	GA	NG	AF	Total
Bangladesh	1		17		18
Cambodia			2		2
China	1	2	6	1	10
India	1	5	17		23
Indonesia		1	1		2
Japan	1	1	21		23
Korea (DPRK)			1		1
Korea (RK)	1		1		2
Lao	1				1
Malaysia	1	3	2	1	7
Mongolia			1		1
Nepal	1		13		14
Philippines			3		3
Singapore			3		3
Sri Lanka	1	3	7		11
Thailand	1		5		6
Vietnam	1		2		3
Region total	11	15	102	2	130

East Europe, North & Central Asia

Country	State	GA	NG	AF	Total
Bulgaria		1	2		3
Croatia		1	3		4
Czech Republic	1	1	2	1	5
Estonia	1		1		2
Georgia			2		2
Hungary		1	5		6
Kazakhstan			2		2
Lithuania			1	1	2
Moldova			1		1
Montenegro			1		1
Poland			10	1	11
Romania		1	3		4
Russia	1		7		8
Serbia		1	1		2
Slovakia		1	3		4
Slovenia		1			1
Tajikistan			2		2
Turkmenistan			1		1
Ukraine			3		3
Uzbekistan			1		1
Region total	3	8	51	3	65

West Asia

Country	State	GA	NG	AF	Total
Afghanistan			1		1
Bahrain			1		1
Iran	1		5		6
Jordan	1	1	11		13
Kuwait	1	1	1		3
Lebanon	1		4		5
Oman	1				1
Pakistan	1	3	21		25
Saudi Arabia	1	2			3
Syria	1		1		2
Un. Ar. Emirates			2		2
Yemen			1		1
Region total	8	7	48	0	63

Western Europe

Country	State	GA	NG	AF	Total
Austria		1	5		6
Belgium	1	1	9		11
Cyprus	1		1		2
Denmark	1		9		10
Finland	1	1	3		5
France	1	3	29	5	38
Germany	1	1	20	1	23
Greece	1		5		6
Iceland	1		1		2
Ireland	1	1	1		3
Israel			3	1	4
Italy	1	3	15	2	21
Liechtenstein	1		1		2
Luxembourg	1		1		2
Monaco	1			1	2
Netherlands	1	1	34		36
Norway	1	1	2	2	6
Portugal	1		2		3
Spain	1	10	24	1	36
Sweden	1	1	7		9
Switzerland	1		8		9
Turkey	1		5		6
Un. Kingdom	1		43	4	48
Region total	21	24	228	17	290

Meso and South America

Country	State	GA	NG	AF	Total
Argentina		1	12		13
Belize			3		3
Bolivia			6		6
Brazil		1	16	1	18
Chile		1	6		7
Colombia			6		6
Costa Rica	1		14	1	16
Ecuador	1		21		22
El Salvador	1		7		8
Guatemala		1	11		12
Honduras			7		7
Mexico		1	12		13
Nicaragua			7		7
Panama	1		9		10
Paraguay			7		7
Peru			7		7
Venezuela	1		2	1	4
Region total	5	5	153	3	166

North America and Caribbean

Country	State	GA	NG	AF	Total
Bahamas			1		1
Barbados			1		1
Canada	1	9	23	2	35
Cuba		1	2		3
Dominican Republic		1	4		5
Jamaica		1	4		5
St. Kitts and Nevis		1			1
St. Lucia			1		1
Trinidad and Tobago			1		1
USA	1	6	66	1	74
Region total	2	19	103	3	126

Oceania

Country	State	GA	NG	AF	Total
Australia	1	8	19	2	30
Fiji			2		2
New Caledonia			1		1
New Zealand	1	1	6		8
Region total	2	9	28	2	41

Πηγή : <http://www.iucn.org/members/mem-statistics.htm>

2.8 Δράση για την προστασία

Σε διεθνές επίπεδο έχουν ολοκληρωθεί προσπάθειες για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Πρώτο βήμα αποτέλεσε η Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Σύμβαση των Παρισίων (1954) και στη συνέχεια υπογράφηκαν ο Χάρτης της Βενετίας (1964), η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς του Λονδίνου (1969), η Σύμβαση για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς των Παρισίων (1972), ο Ευρωπαϊκός Χάρτης της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς στο Στρασβούργο (1975), η Διακήρυξη του Amsterdam (1975), η Σύμβαση της Γρανάδας (1986).

2.8.1 Συμβούλιο της Ευρώπης. Ευρωπαϊκή σύμβαση για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (Λονδίνο 1969)

Στις διατάξεις της Σύμβασης³⁵³ περιλαμβάνονται ρυθμίσεις για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς της Ευρώπης. Στο άρθρο 1 αναφέρεται η έννοια του αρχαιολογικού αντικειμένου : «ως αρχαιολογικά αντικείμενα είναι όλα τα ευρήματα και

αντικείμενα ή κάθε άλλο ίχνος ανθρώπινης ύπαρξης, το οποίο μαρτυρεί για εποχές και πολιτισμούς για τους οποίους ανασκαφές ή ανακαλύψεις είναι η κύρια πηγή ή μια από τις κυριότερες πηγές της επιστημονικής πληροφόρησης». Τα συμβαλλόμενα μέρη αποκτούν υποχρεώσεις περιορισμού και προστασίας θέσεων και περιοχών αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, καθώς και δημιουργίας εφεδρικών ζωνών για την διατήρηση της υλικής μαρτυρίας. Επιπλέον τα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να απαγορεύουν και να αποφεύγουν τις παράνομες ανασκαφές, να εξασφαλίζουν ότι οι ανασκαφές διενεργούνται από κατάλληλα πρόσωπα βάσει εξουσιοδοτήσεως, να λαμβάνουν τα ενδεδειγμένα μέτρα για τη γρήγορη διάδοση των πληροφοριών, να διευκολύνουν τη διάθεση των αρχαιολογικών αντικειμένων για συγκεκριμένους σκοπούς³⁵⁴, να συνεργάζονται έτσι ώστε η διακίνηση των αρχαιολογικών αντικειμένων σε διεθνές επίπεδο να μην προξενεί βλάβες στον τομέα της προστασίας του πολιτιστικού και επιστημονικού ενδιαφέροντος για τα συγκεκριμένα αντικείμενα.

2.8.2 Συμβούλιο της Ευρώπης. Σύμβαση για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης (Γρανάδα 1985)

Στη Σύμβαση³⁵⁵ η αρχιτεκτονική κληρονομιά περιλαμβάνει τα μνημεία, τα αρχιτεκτονικά σύνολα και τους τόπους. Τα συμβαλλόμενα μέρη υποχρεούνται να καθιερώσουν ένα νομικό καθεστώς προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, να φροντίσουν για την μη μετακίνηση ενός προστατευόμενου μνημείου ή τμήματός τους, να προστατεύει τον περιβάλλοντα χώρο του μνημείου, του εσωτερικού των αρχιτεκτονικών συνόλων και των τόπων, να πραγματοποιούν προγράμματα αναστήλωσης και συντήρησης των μνημείων αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, να προβαίνουν σε ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού για θέματα αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και να υπογραμμίζουν την σημασία της ως τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε χώρας.

Σε παγκόσμιο επίπεδο η προστασία των αρχιτεκτονικών μνημείων πραγματοποιείται με τις παρακάτω Χάρτες : α) Αποτελέσματα της Διεθνούς Σύσκεψης της UNESCO στο Νέο Δελχί (1955), β) Χάρτης της Βενετίας (1964), γ) Διακήρυξη του Άμστερνταμ (1975), δ) Χάρτης Burra (1979), ε) Σύμβαση της Γρανάδας (1985), στ) Χάρτης για την Προστασία και τη Διαχείριση της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς του ICAHM (1990) και ζ) Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (1992).

³⁵³ Κυρώθηκε με το ν. 1127/1981 (ΦΕΚ 32/Α/10.02.1981).

³⁵⁴ Επιστημονικοί, εκπαιδευτικοί, πολιτιστικοί σκοποί. Βλ. Χριστοφιλόπουλος Δ., *Προστασία Πολιτιστικών Αγαθών*, εκδόσεις Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν. Σάκουλας, Αθήνα, 2005, σελ. 28.

2.8.3 Ευρωπαϊκή Ένωση

Η ιδρυτική Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας δεν περιλάμβανε διατάξεις σχετικά με την πολιτιστική κληρονομιά και τα πολιτιστικά αγαθά. Μια μικρή αναφορά για εθνικούς θησαυρούς υπήρχε στο άρθρο 36 για τους περιορισμούς και τις απαγορεύσεις στην ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων. Το περιεχόμενο του άρθρου διατηρήθηκε στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (1986), στη Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) και στη Συνθήκη του Άμστερνταμ. Για πρώτη φορά γίνεται αναφορά σε πολιτιστικά θέματα στα άρθρα 2, 3 και 128 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Μάαστριχτ). Συγκεκριμένα στο άρθρο 2 της Συνθήκης ο πολιτισμός αποτελεί στόχο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, ενώ στο άρθρο 3 σημειώνεται η συμβολή της Κοινότητας στην ανάπτυξη της πολιτιστικής ζωής στα κράτη-μέλη. Το άρθρο 151³⁵⁶ ορίζει ότι «1) η Κοινότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών και σέβεται την εθνική και περιφερειακή πολυμορφία τους, ενώ ταυτόχρονα προβάλλει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά, 2) η δράση της Κοινότητας αποσκοπεί στην ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών και, αν αυτό είναι αναγκαίο, υποστηρίζει για συμπληρώνει τη δράση τους στους ακόλουθους τομείς : α) βελτίωση της γνώσης και της διάδοσης του πολιτισμού και της ιστορίας των ευρωπαϊκών λαών, β) διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ευρωπαϊκής σημασίας, γ) μη εμπορικές πολιτιστικές συναλλαγές και δ) καλλιτεχνική και λογοτεχνική τεχνική δημιουργία, συμπεριλαμβανομένου του οπτικοακουστικού τομέα, 3) η Κοινότητα και τα κράτη-μέλη ευνοούν τη συνεργασία με τις τρίτες χώρες και τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς στον πολιτιστικό τομέα, και ειδικότερα με το Συμβούλιο της Ευρώπης, 4) η Κοινότητα αναλαμβάνει δράσεις δυνάμει άλλων διατάξεων της παρούσας Συνθήκης, λαμβάνει υπόψη της τις πολιτιστικές πτυχές, αποβλέποντας ειδικότερα στο σεβασμό και στην προώθηση της πολυμορφίας των πολιτισμών της, 5) για να συμβάλλει στην υλοποίηση των στόχων του παρόντος άρθρου το Συμβούλιο : α) αποφασίζοντας με τη διαδικασία του άρθρου 251 και μετά τη διαβούλευση με την Επιτροπή Περιφερειών, θεσπίζει δράσεις ενθάρρυνσης, χωρίς να εναρμονίζει τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις των κρατών-μελών».

Το άρθρο 30³⁵⁷ ορίζει ότι «κάθε κράτος-μέλος, για λόγους προστασίας των πολιτιστικών αγαθών από το παράνομο εμπόριο και την αρχαιοκαπηλία, μπορεί να θέτει περιορισμούς στη διακίνηση των κάθε είδους πολιτιστικών αγαθών. Οι διατάξεις των άρθρων 28-29 δεν αντιτίθεται στις απαγορεύσεις ή στους περιορισμούς των εισαγωγών, εξαγωγών ή διαμετακομίσεων που δικαιολογούνται από λόγους δημόσιας ηθικής, δημόσιας τάξεως,

³⁵⁵ Κυρώθηκε με το Ν. 2019/1992 (ΦΕΚ 61/Α/13.04.1992).

³⁵⁶ Πρώην 128. «Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καλείται να συμπληρώσει και να διευρύνει τις μεμονωμένες δράσεις που εφαρμόζει και να προετοιμάσει νέο πρόγραμμα ενίσχυσης του πολιτισμού».

³⁵⁷ Πρώην 36.

δημόσιας ασφάλειας, προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων και των ζώων ή προφυλάξεως των φυτών, προστασίας των εθνικών θησαυρών που έχουν καλλιτεχνική, ιστορική ή αρχαιολογική αξία, ή προστασίας της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας».

Το Συμβούλιο της Κοινότητας προχώρησε στην παραγωγή του Κανονισμού 3911/09.12.1992 (σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών), 2469/16.12.1996 (τροποποίηση παραρτήματα για την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών), 752/30.03.1993 (διατάξεις εφαρμογής σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών), καθώς και της Οδηγίας 93/7/ΕΟΚ/15.03.1993 «σχετικά με την εφαρμογή πολιτιστικών αγαθών που έχουν παράνομα απομακρυνθεί από το έδαφος κράτους μέλους». Ο Κανονισμός³⁵⁸ προβλέπει κοινή πολιτική εξαγωγών³⁵⁹ για τα πολιτιστικά αγαθά από κράτη μέλη σε τρίτες χώρες. Τα πολιτιστικά αγαθά διακρίνονται σε δεκατέσσερις κατηγορίες ανάλογα το είδος και την παλαιότητά τους και απολαμβάνουν προστασία όταν η οικονομική αξία τους ισούται ή είναι μεγαλύτερη από την κατώτατη τιμή που ορίζεται στο παράρτημα. Η μη εφαρμογή των διατάξεων του Κανονισμού επιφέρει κυρώσεις, χωρίς να σημειώνονται, απλώς αναφέρεται ότι πρέπει να είναι αυστηρές³⁶⁰. Ο Κανονισμός δεν έχει αναδρομική ισχύ.

Η οδηγία 93/7/ΕΟΚ/15.03.1993 ορίζει ότι ως πολιτιστικό αγαθό θεωρείται εκείνο που πριν ή μετά την παράνομη απομάκρυνσή του από το έδαφος του κράτους μέλους έχει χαρακτηριστεί ως «εθνικός θησαυρός καλλιτεχνικής, ιστορικής ή αρχαιολογικής αξίας» σύμφωνα με διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας ή των διοικητικών διαδικασιών που ορίζονται στο άρθρο 30 της Συνθήκης. Ως «παράνομα απομακρυσθέν από το έδαφος κράτους-μέλους» θεωρείται το απομακρυνθέν από το έδαφος κράτους-μέλους κατά παράβαση των κανόνων του σχετικά με την προστασία των εθνικών θησαυρών ή κατά παράβαση του κανονισμού της Ευρωπαϊκής Κοινότητας 3911/1992, το μη επιστραφέν μετά την παρέλευση της προθεσμίας για μια νόμιμη προσωρινή απομάκρυνση ή κατά παράβαση ενός από τους άλλους όρους της προσωρινής αυτής απομάκρυνσης. Κάθε κράτος μέλος αποφασίζει σχετικά για το τι αποτελεί πολιτιστική κληρονομιά, καθώς και θέματα προστασίας της. Η οδηγία επιχειρεί την εφαρμογή ενός μηχανισμού για την επιτυχή επιστροφή παράνομων αφαιρεθέντων³⁶¹ πολιτιστικών αγαθών από ένα κράτος μέλος. Για την παροχή της προστασίας που ορίζει η Οδηγία πρέπει τα αγαθά να αποτελούν πολιτιστικούς θησαυρούς του κράτους προέλευσής

³⁵⁸ Επιπλέον εκδόθηκε ο Κανονισμός 752/93/30.03.1993, ο οποίος τροποποιήθηκε με τον Κανονισμό 1526/98 της Επιτροπής.

³⁵⁹ Απαιτείται η έκδοση αδειάς εξαγωγής με ισχύ σε όλη την Κοινότητα. Η άδεια δεν χορηγείται όταν το συγκεκριμένο αγαθό προστατεύεται από τη νομοθεσία του κράτους μέλους σχετικά με εθνικούς θησαυρούς.

³⁶⁰ Κάθε χώρα αποφασίζει για τις κυρώσεις που θα επιβάλλει. Βλ. Γραμματικάκη-Αλεξίου Α., *Διεθνής Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 283.

³⁶¹ Τα αγαθά είναι προϊόντα παράνομης αφαίρεσης όταν απομακρύνονται κατά παράβαση των κανόνων για την προστασία εθνικών θησαυρών του κράτους μέλους, κατά παράβαση του Κανονισμού 3911/92/ΕΟΚ και όταν απομακρύνονται νομικά προσωρινά αλλά δεν έχουν επιστραφεί μετά την προθεσμία που είχε τεθεί.

τους και να ανήκουν σε μία κατηγορία από εκείνες που σημειώνονται στο παράρτημα της Οδηγίας³⁶². Η Οδηγία δεν έχει αναδρομική ισχύ.

Πρόγραμμα Raphael - Ευρώπη και Βιομηχανικά Μουσεία. Το πρόγραμμα Raphael (Ραφαέλ) ασχολείται με την αξιοποίηση και την προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ενθαρρύνει τη διεθνή συνεργασία σχετικά με την ανταλλαγή τεχνογνωσίας σε θέματα διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς και προωθεί τον εμπλουτισμό γνώσεων και την αξιοποίηση του ανθρωπίνου δυναμικού σε θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το πρόγραμμα συγχρηματοδοτεί : α) το Ανοιχτό Μουσείο Νερού στην Έδεσσα (υπό διαμόρφωση), β) το Οικολογικό Μουσείο Fourmies-Trelon στην Γαλλία, γ) το Μουσείο Σιδήρου Lenbur Legazria στην Ισπανία, δ) το Μουσείο της πόλης La Louviere στο Βέλγιο και ε) το Βιομηχανικό Μουσείο στο Lower Deba στην Ισπανία. Επικεντρώνεται κυρίως σε συναντήσεις για την ανταλλαγή τεχνογνωσίας³⁶³, ιδεών και εμπειριών³⁶⁴. Ο προϋπολογισμός του ανέρχεται σε 6.000.000 LP / ΊΣ 50%. Σχετικά με το Μουσείο στην Έδεσσα έχουν γίνει τα πρώτα βήματα και οι συναντήσεις που προβλέπονται βάσει του προγράμματος.

Πρόγραμμα «Πολιτισμός»-Απόφαση 1855/2006/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (12.12.2006). Θεσπίστηκε το πρόγραμμα «Πολιτισμός 2007-2013»³⁶⁵ για την ανάδειξη ενός κοινού πολιτιστικού χώρου για τους Ευρωπαίους και τη στήριξη ενεργειών πολιτιστικής συνεργασίας. Αποτελεί συνέχεια του προγράμματος «Πολιτισμός 2000»³⁶⁶. Νομικά βασίζεται στο άρθρο 151³⁶⁷ της συνθήκης ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Μέσω του προγράμματος η Επιτροπή σημειώνει τη στήριξη πολιτιστικών ενεργειών³⁶⁸, οργανισμών με δράση στον πολιτιστικό τομέα και εργασιών ανάλυσης, συλλογής και διάδοσης πληροφοριών και αύξησης στο μέγιστο της επίδρασης των σχεδίων στον τομέα της πολιτιστικής συνεργασίας και της ανάπτυξης της πολιτικής. Στο Πρόγραμμα μπορούν να

³⁶² Αγαθά που δεν ανήκουν στις κατηγορίες του παραρτήματος απολαμβάνουν εντούτοις προστασία, εάν ανήκουν σε δημόσιες συλλογές (συλλογές ιδιοκτησίας κράτους μέλους, αρχής, οργανισμού με έδρα σε κράτος μέλος, που έχουν χαρακτηριστεί ως δημόσιες βάσει της νομοθεσίας του κράτους μέλους) σε καταλόγους μουσείων, αρχείων, βιβλιοθηκών κλπ.

³⁶³ Σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας, τα οργανογράμματα κινήσεων των επισκεπτών, τους φορείς χρηματοδότησης, τις παράλληλες εκδηλώσεις. Βλ. σχετικά www.edessacity.gr/development

³⁶⁴ Σχετικά με την επίδραση της λειτουργίας των μουσείων σε δείκτες ανάπτυξης των περιοχών που είναι εγκατεστημένα τουριστική διάσταση-παιδαγωγική διάσταση. Βλ. www.edessacity.gr/development

³⁶⁵ Το Σεπτέμβριο του 2007 ανακοινώθηκαν νέες προσκλήσεις για την υποβολή προτάσεων στα πλαίσια του προγράμματος για δραστηριοποίηση στους τομείς των εικαστικών, των παραστατικών τεχνών, της μουσικής, της πολιτιστικής κληρονομιάς, των νέων τεχνολογιών και της αρχιτεκτονικής. Η ΕΕ υπογραμμίζει τη δέσμευσή της στην ανάδειξη κοινού πολιτιστικού χώρου για τους λαούς της Ευρώπης στη βάση μιας κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς και με τη συνεργασία των πολιτιστικών οργανισμών, των πολιτιστικών φορέων και των δημιουργών. Βλ. *Υποστήριξη πολιτιστικών ενεργειών από την Ε.Ε.* εφημερίδα Η Καθημερινή, 29.09.2007.

³⁶⁶ Το Πρόγραμμα ίσχυε έως το τέλος του 2006 και συγκέντρωνε τα προγράμματα προγραμμάτων «Ραφαήλ», «Αριάδνη» και «Καλειδοσκόπιο». Αποσκοπούσε στη δημιουργία κοινού πολιτιστικού χώρου, με την προώθηση του πολιτιστικού διαλόγου και της γνώσης της ιστορίας, της δημιουργίας, της διάδοσης του πολιτισμού και της κινητικότητας των καλλιτεχνών και των έργων τους, της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς. Βλ. <http://europa.eu/scadplus>.

³⁶⁷ Σημειώνεται η ενθάρρυνση της πολιτιστικής πολυμορφίας και η προβολή της κοινής πολιτιστικής κληρονομιάς με σεβασμό της αρχής της επικουρικότητας.

³⁶⁸ Πολιτιστικές ενέργειες που μπορούν να λάβουν κοινοτική υποστήριξη είναι σχέδια πολυετούς συνεργασίας, ενέργειες συνεργασίας και ειδικές ενέργειες. Βλ. σχετικά <http://europa.eu/scadplus>

συμμετέχουν χώρες του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου³⁶⁹, υποψήφιες χώρες που διαθέτουν προενταξιακή στρατηγική, χώρες των Δυτικών Βαλκανίων, καθώς και τρίτες χώρες που έχουν συνάψει διμερείς συμφωνίες με την ΕΕ και περιέχουν πολιτιστικές διατάξεις. Ο προϋπολογισμός προβλέπει 400 εκατ. ευρώ³⁷⁰.

Τα Τετράδια πολιτισμού. Η Στρατηγική της Λισσαβόνας (Νοέμβριος 2006). Σε θέματα σχετικά με τον πολιτισμό η ΣΤΛ υπογραμμίζει τη συμβολή του πολιτισμού στην οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή³⁷¹. Αποτελεί αναπτυσσόμενο κλάδο³⁷² που συμμετέχει στο Ευρωπαϊκό ΑΕΠ³⁷³, δημιουργεί θέσεις εργασίας³⁷⁴ για εργαζόμενους με υψηλή κατάρτιση, συμβάλλει στην ανάπτυξη λοιπών τομέων της οικονομίας και προωθεί την κοινωνική συνοχή μέσα από τη σύνθεση των διαφορετικών στοιχείων των λαών της Ευρώπης σε έναν ενιαίο πολιτισμό.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Απασχόληση στον τομέα του πολιτισμού και πολιτιστικού τουρισμού (χιλ. εργ/νοι)

		Πολιτισμός & πολιτιστικός τουρισμός	Ποσοστό της συνολικής απασχόλησης	Πολιτισμός	Τριτοβάθμια εκπ/ση %
1.	Γερμανία	1.138,2	3,2%	957,0	46,6%
2.	Ηνωμένο Βασίλειο	1.065,7	3,8%	883,3	45,3%
3.	Ιταλία	622,9	2,8%	466,9	39,0%
4.	Γαλλία	618,3	2,5%	496,3	50,7%
5.	Ισπανία	558,9	3,1%	379,0	60,4%
6.	Ολλανδία	343,1	4,2%	296,4	45,6%
7.	Πολωνία	264,7	1,9%	230,8	51,1%
8.	Σουηδία	155,2	3,6%	135,5	39,7%
9.	Ελλάδα	139,4	3,2%	97,4	44,5%
10.	Τσεχία	116,1	2,5%	89,4	33,6%
11.	Πορτογαλία	115,8	2,3%	76,2	31,9%
12.	Βέλγιο	112,7	2,7%	93,5	58,3%
13.	Αυστρία	110,9	3,0%	79,1	33,7%
14.	Ουγγαρία	103,0	2,6%	80,6	55,2%
15.	Λανία	89,6	3,3%	80,6	51,5%

Πηγή : *The Economy of Culture in Europe*, DG Education and Culture, October 2006, σελ. 80, 81, 82, 87.

Αναδημοσίευση από τα *Τετράδια Πολιτισμού*

³⁶⁹ Ισλανδία, Νορβηγία και Λιχτενστάιν.

³⁷⁰ Ο προϋπολογισμός διαμορφώνεται ως εξής : 77% περίπου για την υποστήριξη των πολιτιστικών ενεργειών, 10% περίπου για την υποστήριξη των οργανισμών, 5% περίπου για την ανάλυση και την ενημέρωση και 8% περίπου για τη διαχείριση του προγράμματος.

³⁷¹ Βλ. *Τετράδια Πολιτισμού* ΥΠΠΟ.

³⁷² Κατά τα έτη 1999-2003 συνολική ανάπτυξη 19,7%. Βλ. σχετικά *Τετράδια πολιτισμο* ΥΠΠΟ.

³⁷³ Το 2003 οι συνολικές πωλήσεις στον τομέα του πολιτισμού ήταν 271 δισ. € και η ποσοστιαία συμβολή στο Ευρωπαϊκό ΑΕΠ έφθασε το 2,6% (συγκριτικά τα τρόφιμα και τα ποτά έφθασαν το 1,9%). Βλ. αναλυτικότερα *Τετράδια Πολιτισμού* ΥΠΠΟ.

³⁷⁴ Κατά το 2004 5,8 εκατ. εργαζόμενοι (το 3,1% του εργατικού δυναμικού της ΕΕ) και κατά τα έτη 2002-2004 παρουσίασε αύξηση 1,85% (συγκριτικά η συνολική απασχόληση της ΕΕ παρουσίασε αντίστοιχα αύξηση 0,5%). Βλ. *Τετράδια πολιτισμού* ΥΠΠΟ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

Συμβολή του πολιτιστικού και δημιουργικού τομέα στις εθνικές οικονομίες

		Πωλήσεις 2003 (εκατ. €)	Συμβολή στο Εθνικό ΑΕΠ
1.	Ηνωμένο Βασίλειο	132.682	3,0 %
2.	Γερμανία	126.060	2,5%
3.	Ιταλία	84.359	2,3%
4.	Γαλλία	79.424	3,4%
5.	Ισπανία	61.333	2,3%
6.	Ολλανδία	33.372	2,7%
7.	Βέλγιο	22.174	2,6%
8.	Σουηδία	18.155	2,4%
9.	Αυστρία	14.603	1,8%
10.	Φινλανδία	10.677	3,1%
11.	Δανία	10.111	3,1%
12.	Νορβηγία	14.841	3,2%
13.	Ιρλανδία	6.922	1,70%
14.	Ελλάδα	6.875	1,0%
15.	Πορτογαλία	6.358	1,4%
16.	Πολωνία	6.235	1,2%
17.	Τσεχία	5.577	2,3%
18.	Ουγγαρία	4.066	1,2%
19.	Σλοβακία	2.498	2,0%
20.	Ρουμανία	2.205	1,4%
21.	Σλοβενία	1.771	2,2%
22.	Βουλγαρία	884	1,2%
23.	Λιθουανία	759	1,7%
24.	Λουξεμβούργο	673	0,6%
25.	Εσθονία	612	2,4%
26.	Λετονία	508	1,8%
27.	Κύπρος	318	0,8%
28.	Ισλανδία	212	0,7%
29.	Μάλτα	23	0,2%
	Σύνολο ΕΕ 25	636.146	
	Σύνολο	654.288	

Πηγή : *The Economy of Culture in Europe*, DG Education and Culture, Eurostat and AMADEUS, October 2006, σελ. 66.

Αναδημοσίευση από τα *Τετράδια Πολιτισμού*

2.8.4 Περιφερειακές δράσεις

Στο ίδιο πλαίσιο κινούνται και η Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής, Ιστορικής και Καλλιτεχνικής Κληρονομιάς των Αμερικανικών Εθνών (Convention on the protection of the archaeological, historical and artistic heritage of the American Nations, San Salvador, 1976), το Document of the Cracow Symposium on the cultural heritage, Cracow 1991 (ΟΑΣΕ), η Σύμβαση για τα κλαπέντα ή παρανόμως εξαχθέντα πολιτιστικά αγαθά, Ρώμη 1995-Unidroit και το Partnership for Peace Conference on cultural heritage protection in wartime and in state of emergency-Final Communiqué, Cracow, 1996(NATO).

Ο Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών προχώρησε στην εκπόνηση της Σύμβασης³⁷⁵ για την καταγραφή, την προστασία των πολιτιστικών αγαθών των αμερικανικών κρατών και για την

³⁷⁵ Την αφορμή έδωσε η σε μεγάλη έκταση αφαίρεση πολιτιστικών αγαθών κυρίως από τις χώρες της Λατινικής Αμερικής.

πρόληψη της παράνομης εισαγωγής και εξαγωγής τους. Επιδιώκεται επίσης η συνεργασία ανάμεσα στα κράτη. Στο άρθρο 2 σημειώνεται ότι πολιτιστικά αγαθά είναι τα αγαθά που κατασκευάστηκαν στο συμβαλλόμενο κράτος, καθώς και εκείνα που προέρχονται από το εξωτερικό και έχουν αποκτηθεί με νόμιμες διαδικασίες. Διατάξεις του εγχώριου δικαίου ρυθμίζουν ζητήματα κυριότητας και μεταβίβασής της, ενώ τα συμβαλλόμενα μέρη πρέπει να εμποδίζουν τις παράνομες ανασκαφές και την παράνομη εξαγωγή των πολιτιστικών αγαθών. Η Σύμβαση σημειώνει τον τρόπο επίλυσης³⁷⁶ των διαφορών ανάμεσα στα συμβαλλόμενα κράτη.

Ο Χάρτης του Courmayeur υιοθετήθηκε στα πλαίσια της διεθνούς συνάντησης για την προστασία της καλλιτεχνικής και πολιτιστικής κληρονομιάς το 1992 και περιλαμβάνει συστάσεις για την ανάγκη κινητοποίησης ενάντια στο παράνομο εμπόριο πολιτιστικών αγαθών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

2.8.5 Η νομική Σύμβαση για την παράνομη διακίνηση (UNIDROIT)

Το 1985 η Unesco στήριξε το International Institute for the Unification of Private Law- Unidroit στην προσπάθεια επίλυσης προβλημάτων σχετικά με την προστασία και τη διεθνή διακίνηση πολιτιστικών αγαθών. Χρησιμοποιώντας ως βάση το άρθρο 7 β ii της Σύμβασης της Unesco του 1970, στόχευσαν σε δύο περιπτώσεις και κατέληξαν στο κείμενο της Σύμβασης, στο οποίο εναντιώθηκαν οι εκπρόσωποι μεγάλων μουσείων και οι έμποροι έργων τέχνης³⁷⁷.

Η Σύμβαση³⁷⁸, κείμενο ιδιωτικού δικαίου, περιλαμβάνει Προοίμιο, στο οποίο σημειώνονται οι λόγοι κατάρτισης και οι σκοποί της Σύμβασης και πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο άρθρο αναφέρεται ότι η αξίωση για την επιστροφή των πολιτιστικών αγαθών πρέπει να έχει διεθνή χαρακτήρα, χωρίς να αναφέρεται στην έννοια του όρου. Οι διατάξεις της Σύμβασης για την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών εφαρμόζονται είτε η χώρα -στην οποία πραγματοποιήθηκε η κλοπή- είναι συμβαλλόμενη, είτε δεν είναι. Σε περίπτωση όμως παράνομης εξαγωγής πρέπει και τα δύο μέρη³⁷⁹ να είναι συμβαλλόμενα στη Σύμβαση. Στο άρθρο 2 παρατίθεται ότι «για τους σκοπούς της σύμβασης, πολιτιστικά αγαθά είναι εκείνα τα οποία, για λόγους

³⁷⁶ Δυνατότητα προσφυγής σε δικαστήρια, ή σε διπλωματικό επίπεδο, ειδικό συμβούλιο το Inter-American Council for Education, Science and Culture (CIECC) για την κρίση της διαφοράς με τη γνώμη της Inter-American Committee on Culture. Βλ. σχετικά Γραμματική-Αλεξίου Α., *Διεθνής Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 302.

³⁷⁷ Πίστευαν ότι οι συλλογές, που με κόπο είχαν διασώσει, θα κινδύνευαν και τα μουσεία θα «άδειάζαν».

³⁷⁸ Η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ το 1998 και έως το 2002 είχε υπογραφεί από 22 χώρες : Ακτή Ελεφαντοστού, Βολιβία, Γαλλία, Γεωργία, Γουϊνέα, Ελβετία, Ζάμπια, Ιταλία, Καμπότζη, Κροατία, Λιθουανία, Μπουρκίνα Φάσο, Ολλανδία, Ουγγαρία, Πακιστάν, Παραγουάη, Περού, Πορτογαλία, Ρουμανία, Ρωσική Συνομοσπονδία, Σενεγάλη και Φινλανδία. Οι Βολιβία, Λιθουανία, Ιταλία, Ουγγαρία, Παραγουάη, Περού, Ρουμανία και Φινλανδία την έχουν κυρώσει και οι Βραζιλία, Ελ Σαλβαδόρ, Ισημερινός, Κίνα και Νορβηγία έχουν απλώς προσχωρήσει. Η Ελλάδα κύρωσε τη Σύμβαση με το Ν. 3028/2002.

³⁷⁹ Η χώρα από την οποία έγινε η παράνομη εξαγωγή και η χώρα από την οποία αιτείται η επιστροφή του αγαθού.

θηρσκευτικούς ή κοσμικούς, έχουν σπουδαιότητα για την αρχαιολογία, την προϊστορία, την ιστορία, τη λογοτεχνία, την τέχνη ή την επιστήμη και ανήκουν σε μιν από τις κατηγορίες που περιλαμβάνονται στο παράρτημα της Σύμβασης». Η Σύμβαση δεν απαιτεί από τα κράτη μέλη να έχουν καθορίσει και προσδιορίσει τα πολιτιστικά αγαθά με σπουδαιότητα³⁸⁰. □ Το άρθρο 3 ορίζει ότι ο κάτοχος ενός κλεμμένου πολιτιστικού αντικειμένου οφείλει να το αποδώσει. Τα πολιτιστικά αγαθά, προϊόντα παράνομης ανασκαφής ή κατακράτησης εξομοιώνονται με τα κλοπιμαία, υπό τον όρο ότι δεν αντιτίθενται στις διατάξεις του δικαίου της χώρας στην οποία πραγματοποιείται η ανασκαφή. Επιπροσθέτως δεν ορίζεται σε ποιον³⁸¹ θα γίνει η επιστροφή των αγαθών. Στη Σύμβαση καθορίζονται οι χρόνοι παραγραφής των αξιώσεων επιστροφής, συγκεκριμένα προβλέπεται μια τριετή παραγραφή, που ξεκινά όταν ο αιτών την επιστροφή γίνεται γνώστης για το που βρίσκεται το πολιτιστικό αγαθό και ποιος το έχει στην κατοχή του. Από τη στιγμή της αφαίρεσής του παρέχεται διάστημα πενήντα ετών³⁸² για να ασκηθεί η αξίωση της επιστροφής του, μετά την παρέλευση του οποίου, όμως, δεν υποχρεώνεται ο κάτοχος να το επιστρέψει. Το άρθρο 4 προβλέπει ότι ο κάτοχος κλοπιμαίου πολιτιστικού αγαθού που θα το επιστρέψει, θα λάβει αποζημίωση δίκαιη και εύλογη³⁸³.

Στο άρθρο 5 σημειώνεται η δυνατότητα ενός συμβαλλόμενου μέρους να ζητήσει από τα δικαστήρια άλλου συμβαλλόμενου μέρους την επιστροφή παράνομα εξαχθέντος πολιτιστικού αγαθού, δηλαδή η κρίση πραγματοποιείται βάσει αλλοδαπών κανόνων. Η διάταξη αφορά και πολιτιστικά αντικείμενα που εξήχθησαν για να συμμετέχουν σε εκθέσεις, έρευνες κλπ. και δεν έχουν επιστραφεί. Προκειμένου να γίνει η επιστροφή η αιτούσα χώρα πρέπει να αποδείξει ότι η κλοπή του πολιτιστικού αγαθού βλάπτει τη φυσική διατήρησή του ή του περιβάλλοντός του³⁸⁴, την ακεραιότητα σύνθετου αγαθού³⁸⁵, τη διαφύλαξη πληροφοριών³⁸⁶, την παραδοσιακή χρήση του από μια φυλή ή κοινότητα αυτοχθόνων³⁸⁷ και τη μεγάλη σημασία του³⁸⁸. Στο άρθρο 6 δίνει τη δυνατότητα στον κάτοχο του αγαθού να διατηρήσει την κυριότητά του, ακόμα και όταν αυτό επιστραφεί στη χώρα καταγωγής του³⁸⁹.

³⁸⁰ Η συγκεκριμένη διάταξη προσφέρει πλεονεκτήματα καθώς η προστασία των πολιτιστικών αγαθών δεν στηρίζεται στο γεγονός ότι αυτό έχει χαρακτηριστεί ως σπουδαίο από το κράτος καταγωγής τους, η χώρα που αιτείται την επιστροφή μπορεί να χαρακτηρίσει ένα προερχόμενο από άλλη χώρα αγαθό ως σπουδαίο και επιπλέον προστατεύονται και αγαθά που δεν έχουν ανακαλυφθεί ακόμα.

³⁸¹ Το προφανές θα ήταν να επιστραφούν στον κάτοχό τους. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις που τα πολιτιστικά αντικείμενα αποτελούσαν δάνεια σε μουσεία κλπ. ». Βλ. επίσης Γραμματικάκη-Αλεξίου Α., *Διεθνής Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 254.

³⁸² Η Σύμβαση καθιερώνει εξαίρεση και δεν προβλέπει άλλο χρόνο παραγραφής πέραν της τριετίας για τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα γνωστού μνημείου, ή αρχαιολογικού χώρου, ή δημόσιας συλλογής.

³⁸³ Υπό την προϋπόθεση ότι δεν γνώριζε ότι το αγαθό ήταν πρίον κλοπής και ότι άσκησε τη δέουσα επιμέλεια όταν το αποκτούσε. Βλ. σχετικά Γραμματικάκη-Αλεξίου Α., *Διεθνής Διακίνηση Πολιτιστικών Αγαθών και Ιδιωτικό Διεθνές Δίκαιο*, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002, σελ. 258.

³⁸⁴ Περιπτώσεις παράνομων ανασκαφών.

³⁸⁵ Περίπτωση Μαρμάρων του Παρθενώνα.

³⁸⁶ Κατά τη διάρκεια παράνομης ανασκαφής.

³⁸⁷ Κουστούμια, μάσκες κλπ.

³⁸⁸ Αντικείμενα-σύμβολα.

³⁸⁹ Χωρίς λήψη αποζημίωσης.

και να μεταβιβάσει το δικαίωμα κυριότητας³⁹⁰ σε πρόσωπο επιλογής του στην αιτούσα χώρα. Το άρθρο 7 καθορίζει ότι η επιστροφή παράνομα εξαχθέντος αγαθού δεν εφαρμόζεται σε περίπτωση που κατά το διάστημα που υποβλήθηκε το αίτημα της επιστροφής, η εξαγωγή του αντικειμένου δεν θεωρείται παράνομη στη χώρα καταγωγής του. Το άρθρο 9 προβλέπει για τα κράτη μέλη τη δυνατότητα να εφαρμόζουν ευνοϊκότερους κανόνες όταν πρόκειται για επιστροφή πολιτιστικών αγαθών που έχουν εξαχθεί παράνομα, ενώ το άρθρο 10 σημειώνει ότι η Σύμβαση σε περιπτώσεις κλοπής εφαρμόζεται μετά την έναρξη ισχύος της στην αιτούσα χώρα, όταν το πολιτιστικό αγαθό αφαιρέθηκε από έδαφος συμβαλλόμενου μέρους μετά την έναρξη ισχύος της Σύμβασης στο συμβαλλόμενο μέρος, ενώ σε περιπτώσεις παράνομης εξαγωγής τίθεται σε εφαρμογή όταν η εξαγωγή πραγματοποιείται μετά την έναρξη ισχύος της στην αιτούσα χώρα και στη χώρα από την οποία ζητείται να επιστραφεί το πολιτιστικό αγαθό.

³⁹⁰ Είτε με χρηματικό αντίτιμο, είτε ως δωρεά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΥΠΟΘΑΛΑΣΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

3.1 Η έννοια της θάλασσας

Η θάλασσα αποτελεί τον συνολικό όγκο του αρμυρού νερού που καλύπτει όλες τις κοιλάτες της επιφάνεια της Γης, έκτασης περίπου 361 εκατομ. τετρ. χλμ., σε σύνολο ξηράς 510 εκατομ. τετρ. χλμ³⁹¹. Στο βόρειο ημισφαίριο καλύπτει τα 43% της έκτασης, ενώ στο νότιο τα 90%. Ο βυθός παρουσιάζει ποικιλόμορφο κάθετο διαμελισμό με πεδινά τμήματα, κοιλάδες, τάφρους και όρη. Το θαλασσίνο νερό περιέχει άνθρακα, ασβέστιο, βρώμιο, θείο, κάλιο, μαγνήσιο, νάτριο, χλώριο και λοιπά χημικά στοιχεία, άλατα, αέρια και ιχνοστοιχεία με κυριότερο το χλωριούχο νάτριο (NaCl) που αποδίδει την αλατότητά του³⁹². Η Ελλάδα έχει εκτεταμένη ακτογραμμή που υπολογίζεται σε περισσότερα από 15.000 χλμ. και μεγάλη οριζόντια κατάτμηση με 3.000 νησιά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

Στοιχείο	Συγκέντρωση σε mg/l	Κυριότερες ενώσεις
Οξυγόνο	857000	H ₂ O, O ₂ , SO ₄ ⁻² , άλλα ανιόντα
Χλώριο	19000	NaCl
Νάτριο	10500	Na ₂ CO ₃
Μαγνήσιο	1350	Mg, MgSO ₄
Θείο	885	S, SO ₄
Ασβέστιο	400	CaCl ₂
Κάλιο	380	K ₂ O
Βρώμιο	65	Br ₂
Άνθρακας	28	Γραφίτης
Στρώντιο	8	SrCO ₃
Βόριο	4	H ₃ BO ₃
Πυρίτιο	3	Si(OH) ₄
Φθόριο	1,3	CaF ₂
Αργόν	0,57	
Άζωτο	0,5	NH ₄ NO ₃ NO ₃ NO ₂ NH ₄ N ₂
Λίθιο	0,17	Li ₂ CO ₃
Ρουβίδιο	0,12	Rb
Φώσφορος	0,07	CaHPO ₄ H ₂ PO ₄ HPO ₄ ⁻²
Ιώδιο	0,057	I ₂
Βάριο	0,03	BaSO ₄
Ίνδιον	0,022	In
Ψευδάργυρος	0,01	Zn, ZnSO ₄
Σίδηρος	0,01	Fe ₂ O ₃ , Fe(OH) ₃
Αργίλιο	0,01	Al
Μολυβδένιο	0,01	Mo
Σελίνιο	0,045	Se
Κασσίτερος	0,034	Sn
Χαλκός	0,034	Cu, CuSO ₄
Αρσενικό	0,034	As ₂ O ₃
Ουράνιο	0,034	U ₃ O ₈
Νικέλιο	0,022	Ni, NiSO ₄
Βανάδιο	0,022	V ₂ O ₅
Μαγγάνιο	0,022	Mn, MnSO ₄

Πηγή : Κουσουρής Θ., *Η Θάλασσα και το περιβάλλον της*, σελ. 5.

³⁹¹ Περίπου τα 7/10

³⁹² Η αλατότητα του θαλασσίνου νερού κυμαίνεται από 38 έως 40‰. Βλ. σχετικά τη μελέτη Κουσουρής Θ., *Η Θάλασσα και το Περιβάλλον της*, σελ. 4.

Το σύνολο των οργανισμών που ζουν στο βυθό ή επάνω σε μία υδάτινη επιφάνεια ονομάζεται βένθος και περιλαμβάνει ασπόνδυλα και βενθοπελαγικά ψάρια³⁹³. Οι βενθικοί οργανισμοί διακρίνονται ανάλογα με το μέγεθός τους σε : α) μικροβένθος (βακτήρια και πρώτιστα), β) μειοβένθος (μικρά μετάζωα και μεγάλα πρώτιστα), γ) μακροβένθος (μεγαλύτερα μετάζωα) και δ) μεγαβένθος (μαλάκια κ.α.), και ανάλογα με τους τροφικούς τύπους (τι τρώνε και με ποιο τρόπο) σε : α) φυτοφάγους, β) σαρκοφάγους, γ) αιωρηματοφάγους, δ) διηθηματοφάγους, ε) ιζηματοφάγους κλπ.

Οι ωκεανοί καλύπτουν πάνω από το 70% της επιφάνειας της Γης με οργανισμούς που ξεπερνούν τα 178.000 είδη. Παρόλο που πολλά είδη έχουν χαθεί και άλλοι βρίσκονται στα πρόθυρα της εξαφάνισης εξαιτίας της ανθρώπινης δραστηριότητας, εντούτοις η εξέλιξη της τεχνολογίας μας καθιστά αισιόδοξους καθώς ανακαλύπτονται συνέχεια νέα είδη μετά από εξερευνήσεις σε μεγάλα βάθη.

Οι σταθμοί πυρηνικής ενέργειας και οι πυρηνικές δοκιμές, η απόρριψη λυμάτων με ραδιενεργά στοιχεία προκαλούν προβλήματα στα νερά των θαλασσών και των ωκεανών. Μεγάλος αριθμός χημικών ενώσεων καταλήγουν στη θάλασσα, οι 4.500 από αυτές είναι οι πλέον επικίνδυνες οι POPs εμμένοντες οργανικοί ρύποι που μεταφέρονται σε μεγάλες αποστάσεις και συσσωρεύονται στους ιστούς των ζωντανών οργανισμών. Η βιομηχανική δραστηριότητα, η εξόρυξη των μεταλλευμάτων, τα λύματα των αποχετεύσεων και της γεωργικής παραγωγής επιδεινώνουν τα προβλήματα. Η θαλάσσια μόλυνση προέρχεται κατά 44% από άμεσες εκχύσεις, κατά 33% από τη μόλυνση του αέρα, κατά 12% από τα πλοία και κατά 11% από λοιπές αιτίες.

3.1.1 Οι βιοκοινότητες

Οι οργανισμοί των λιμνών διακρίνονται σε : οργανισμούς που ζουν στον πυθμένα τους όπως φυτά³⁹⁴, βακτήρια και μύκητες και βενθικοί οργανισμοί όπως υδρόβια έντομα, μαλάκια³⁹⁵ και άλλα ασπόνδυλα³⁹⁶, σε οργανισμούς που παρασύρονται από το νερό όπως φυτοπλαγκτόν, ζωοπλαγκτόν και βακτήρια και σε οργανισμούς που μετακινούνται ελεύθερα όπως τα μεγαλύτερα είδη του ζωοπλαγκτού, τα αμφίβια και τα ψάρια. Στα ρηγά νερά της παραλίας, το φως φθάνει έως τον πυθμένα και έτσι αναπτύσσονται υδρόβια φυτά-μακρόφυτα που είναι είτε υπερυδατικά³⁹⁷ είτε εφυδατικά³⁹⁸ ή υφυδατικά³⁹⁹.

³⁹³ Γλώσσες, κοκοβιοί και μπακαλιάροι.

³⁹⁴ Ανώτερα φυτά (μακρόφυτα) και προσκολλημένα μικροφύκη (περίφυτον)

³⁹⁵ Μύδια και σαλιγκάρια

³⁹⁶ Καραβίδες και σκόληκες

³⁹⁷ Φυτά που βρίσκονται μέσα στο νερό κατά διαστήματα και μπορούν να επιβιώσουν και εκτός. Αποτελούνται από βούρλα, καλάμια και ψαθιά

³⁹⁸ Μακρόφυτα με φύλλα και άνθη που επιπλέουν όπως νούφαρα και λέμνες.

Η περιοχή στα ανοιχτά της λίμνης όπου το φως συνήθως δεν φθάνει έως τον πυθμένα ονομάζεται πελαγική ζώνη και το ίζημα αποτελεί την βενθική ζώνη. Στην επιφάνειά της ζει μια ποικιλία οργανισμών οι βενθικοί οργανισμοί που αποτελούνται από ασπόνδυλα και νύμφες δίπτερον εντόμων⁴⁰⁰.

3.2 Οι ζώνες εθνικής δικαιοδοσίας

Οι Ζώνες εθνικής δικαιοδοσίας (εσωτερικά ύδατα⁴⁰¹ και βυθός, αρχιπελαγικά ύδατα⁴⁰² και βυθός, αιγιαλίτιδα ζώνη⁴⁰³ και βυθός, συνορεύουσα ζώνη⁴⁰⁴, αποκλειστική οικονομική ζώνη⁴⁰⁵ και βυθός, υφαλοκρηπίδα⁴⁰⁶) είναι θαλάσσιες και υποθαλάσσιες περιοχές από τις ακτές με κατεύθυνση προς την ανοιχτή θάλασσα, οι οποίες χαρακτηρίζονται από διαφορετικό νομικό καθεστώς. Εκτός των ορίων τους ακολουθούν η ανοιχτή θάλασσα⁴⁰⁷ και ο διεθνής βυθός, η αποκαλούμενη Κοινή Κληρονομιά της Ανθρωπότητας. Χαρακτηριστικό και κοινό σημείο αναφοράς για τον καθορισμό των ορίων στις ζώνες αποτελούν οι γραμμές βάσης⁴⁰⁸.

³⁹⁹ Μακρόφυτα με φύλλα που είναι βυθισμένα όπως μυριόφυλλα και ποταμογείτονες που βρίσκονται έξω από το νερό, μέσα στο νερό ή στην επιφάνειά του ή και βυθισμένα ολόκληρα στο νερό

⁴⁰⁰ Σκνίπες, κουνούπια και μύγες.

⁴⁰¹ Σύμφωνα με τη Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας, άρθρο 8, παρ. 1, τα εσωτερικά ύδατα περιλαμβάνουν τα ύδατα που βρίσκονται προς την πλευρά του χερσαίου εδάφους, αλλά όχι τα εσωτερικά ύδατα ενός αρχιπελαγικού κράτους. Πρόκειται για θαλάσσιες περιοχές ανάμεσα στην ακτογραμμή και το σημείο που ξεκινά να επεκτείνεται η παράκτια ζώνη των χωρικών υδάτων (όρμιοι και αγκυροβόλια, κόλποι, λιμάνια, εκβολές ποταμών). Το παράκτιο κράτος έχει πλήρη κυριαρχία στα εσωτερικά ύδατα (άρθρο 2, παρ. 1).

⁴⁰² Πρόκειται για ύδατα που παρεμβάλλονται στα νησιωτικά εδάφη. Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας σημειώνει στο άρθρο 49, παρ. 1, την κυριαρχία των κρατών στα αρχιπελαγικά ύδατα, αλλά δεν τα εντάσσει στο καθεστώς των εσωτερικών υδάτων.

⁴⁰³ Πρόκειται για τη θαλάσσια περιοχή που ορίζεται ανάμεσα στα εσωτερικά ύδατα και την ανοιχτή θάλασσα, περιβάλλει τις ακτές ενός παράκτιου κράτους και εκτείνεται πέρα από την ηπειρωτική επικράτεια και τα εσωτερικά ύδατα. Περιλαμβάνει την επιφάνεια των υδάτων, τη θαλάσσια κολόνα, το βυθό, το υπέδαφος και τον υπερκείμενο εναέριο χώρο.

⁴⁰⁴ Είναι η θαλάσσια περιοχή πέρα από την αιγιαλίτιδα ζώνη και συνεχόμενη με αυτή. Συνορεύουσα ζώνη διαθέτουν ηπειρωτικά και νησιωτικά κράτη. Ονομάζεται επίσης παρακείμενη ή ζώνη «ειδικών αρμοδιοτήτων», αποτελεί τμήμα της ανοιχτής θαλάσσης και φθάνει έως τα 24 ν.μ. από τις γραμμές βάσης. Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας, άρθρο 33, παρ. 2 «η συνορεύουσα ζώνη δεν μπορεί να επεκτείνεται πέρα από τα 24 ν.μ. από τις γραμμές βάσης, από τις οποίες μετρείται το πλάτος της αιγιαλίτιδας ζώνης». Το παράκτιο κράτος διαθέτει αρμοδιότητες άσκησης ελέγχου στη συνορεύουσα ζώνη του. Πάνω από 60 κράτη διαθέτουν συνορεύουσα ζώνη 24 ν.μ. (Αργεντινή, Βραζιλία, Γαλλία, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Ισπανία, Καναδάς, Κίνα, Παναμάς, Πορτογαλία, Χιλή κ.α.), άλλα έχουν καθορίσει τη ζώνη στα 6 ν.μ., στα 10 ν.μ., στα 12 ν.μ., στα 18 ν.μ. (Βέλγιο, Ιταλία, Κολομβία, Κούβα, Λίβανος, Νορβηγία, Ολλανδία, Φινλανδία κ.α.). Η Ελλάδα δεν έχει καθορίσει συνορεύουσα ζώνη.

⁴⁰⁵ Σύμφωνα με τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982 πρόκειται για τη θαλάσσια περιοχή μετά την αιγιαλίτιδα ζώνη, στην οποία παράκειται και η οποία εκτείνεται έως τα 200 ν.μ. από τις γραμμές βάσης, από όπου και μετρείται το πλάτος της αιγιαλίτιδας ζώνης. Περιλαμβάνει τα ύδατα, το βυθό και το υπέδαφος της περιοχής. Το παράκτιο κράτος ασκεί δικαιώματα κυριαρχίας (αποκλειστική οικονομική εκμετάλλευση των πόρων και των υδάτων) και δικαιοδοσίας (εξερεύνηση πόρων, διαφύλαξη και προστασία θαλασσίου περιβάλλοντος).

⁴⁰⁶ Σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης είναι ο βυθός και το υπέδαφος υποθαλάσσιων περιοχών παρακείμενων σε ηπειρωτικές ή νησιωτικές ακτές των κρατών. Γεωλογικά αποτελεί την καταβύθιση της ξηράς κάτω από τη θάλασσα, μετά την εξωτερική γραμμή στο άκρο της αιγιαλίτιδας ζώνης. Το κράτος διαθέτει κυριαρχικά και αποκλειστικά δικαιώματα στην υφαλοκρηπίδα του (κυρίως οικονομικά για την εξερεύνηση και εκμετάλλευση των φυσικών πόρων). Το άρθρο 2, παρ. 2 της Σύμβασης ορίζει την αποκλειστικότητα των δικαιωμάτων, μόνο όταν το παράκτιο κράτος δεν προχωρά στην εξερεύνηση και εκμετάλλευση των πόρων της υφαλοκρηπίδας του. Το όριο της σύμβασης με τη Σύμβαση του Μοντέγκο Μπαίου του 1982 φθάνει στο ισοβαθές των 200 μ.

⁴⁰⁷ Πρόκειται για νομικό όρο, ο οποίος αναφέρεται στο νομικό καθεστώς μιας θαλάσσιας ζώνης. Σύμφωνα με τη Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας, άρθρο 86 «οι διατάξεις του Μέρους VII για την ανοιχτή θάλασσα εφαρμόζονται σε όλες τις θαλάσσιες περιοχές που δεν περιλαμβάνονται στην αποκλειστική οικονομική ζώνη, στην αιγιαλίτιδα ζώνη ή στα εσωτερικά ύδατα ενός παράκτιου κράτους, καθώς και στα αρχιπελαγικά ύδατα ενός αρχιπελαγικού κράτους».

⁴⁰⁸ Κατά το ΔΔΘ εξομοιώνεται με την ακτογραμμή. Είναι η γραμμή, φυσική ή νοητή, κατά μήκος της ακτογραμμής παράκτιου κράτους, η εκκίνηση και εσωτερικό όριο της αιγιαλίτιδας και των λοιπών ζωνών εθνικής δικαιοδοσίας, εκτός των εσωτερικών υδάτων. Για τα εσωτερικά ύδατα είναι το εξωτερικό όριο, η γραμμή ανάμεσα σε αυτά και την αιγιαλίτιδα ζώνη. Σ τη Σύμβαση του 1982 η γραμμή προσδιορίζεται από το πιο χαμηλό σημείο της άμπτωτης κατά μήκος της ακτογραμμής («φυσική» γραμμή βάσης), καθώς και με τη μέθοδο των «ευθειών» γραμμών βάσης, για κράτη με γεωγραφική ιδιομορφία (κολπίσεις, οδοντώσεις, όπως π.χ. η Νορβηγία), όπου χαράσσονται νοητές ευθείες γραμμές που συνδέουν σημεία της ακτογραμμής, κατάλληλα επιλεγμένα. Βλ. σχετικά Τσάλτας Γρ., Κλάδη-Ευσταθοπούλου Μ., *Το Διεθνές Καθεστώς των Θαλασσών και των Ωκεανών. Διεθνής Πολιτική, Διεθνές Δίκαιο, Διεθνής Οργάνωση*, Τόμος πρώτος, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003, σελ. 171 κ.ε.

Σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης⁴⁰⁹ του 1958 και τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας⁴¹⁰ του 1982 το παράκτιο κράτος έχει κυριαρχία στην αιγιαλίτιδα ζώνη του και η κυριαρχία επεκτείνεται στα ύδατα, στο βυθό, στο υπέδαφος και στον υπερκείμενο αέρα. Η αιγιαλίτιδα ζώνη αποτελεί έδαφος του παράκτιου κράτους, αλλά η κυριαρχία του υπόκειται στις σύγχρονες ανάγκες της διεθνούς ναυσιπλοΐας για την αβλαβή διέλευση. Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο τα παράκτια κράτη μπορούν να οριοθετήσουν την αιγιαλίτιδα ζώνη τους έως τα 12 ν.μ.⁴¹¹

Επιπροσθέτως σύμφωνα με τη Σύμβαση του Γενεύης⁴¹² του 1958 και τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας⁴¹³ κάθε κράτος ηπειρωτικό και παράκτιο διαθέτει συνορεύουσα ζώνη, η οποία είναι η θαλάσσια περιοχή πέρα από την αιγιαλίτιδα ζώνη και συνεχόμενη με αυτή. Ονομάζεται επίσης και παρακείμενη ζώνη ή ζώνη «ειδικών αρμοδιοτήτων» και αποτελεί τμήμα της ανοιχτής θάλασσας⁴¹⁴. Το εύρος της φθάνει έως τα 24 ν.μ.⁴¹⁵ Μετά από ελληνική πρόταση⁴¹⁶, τα κράτη ενισχύθηκαν με την αρμοδιότητα της αποκλειστικής δικαιοδοσίας για την προστασία των αρχαιολογικών και ιστορικών θησαυρών στο βυθό της συνορεύουσας ζώνης.

3.3 Οι αρχαιολογικοί και ιστορικοί θησαυροί στα πλαίσια του Δικαίου της Θάλασσας

Η Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας στα άρθρα 149⁴¹⁷ και 303 ρυθμίζει για πρώτη φορά θέματα σχετικά με την υποβρύχια αρχαιολογική πολιτιστική κληρονομιά, όχι όμως ανάλογα με τη θαλάσσια ζώνη στην οποία έχουν εντοπιστεί, αλλά για όσα βρίσκονται στη συνορεύουσα ζώνη⁴¹⁸ και όσα βρίσκονται στην ανοιχτή θάλασσα.

⁴⁰⁹ Άρθρο 1, παρ. 1.

⁴¹⁰ Άρθρο 2, παρ 1, 2 και 3.

⁴¹¹ 125 κράτη έχουν αιγιαλίτιδα ζώνη 12 μιλίων, 4 κράτη (Δημοκρατία Κορέας, Ιαπωνία, Μπελίτσε και Ολλανδία) επίσης έχουν αιγιαλίτιδα ζώνη 12 μιλίων, αλλά σε κάποιες περιπτώσεις διατηρούν μικρότερο εύρος, 2 κράτη (Τόγκο και Συρία) έχουν 30 και 35 μιλίων, 8 κράτη (Ελ Σαλβαδόρ, Ισημερινός, Κογκό, Λαϊκή Δημοκρατία, Λιβερία, Μπενίν, Νικαράγουα, Σιέρα Λεόνε και Σομαλία) έχουν 200 μιλίων και 7 κράτη μικρότερη των 12 μιλίων. Η Ελλάδα έχει μια αιγιαλίτιδα ζώνη 6 μιλίων γενικής μορφής και μία δεύτερη 10 μιλίων ειδικής μορφής για θέματα αεροπορίας και αστυνομίας. Βλ. επίσης Τσάλτας Γρ., Κλάδη-Ευσταθοπούλου Μ., *Το Διεθνές Καθεστώς των Θαλασσών και των Ωκεανών. Διεθνής Πολιτική, Διεθνές Δίκαιο, Διεθνής Οργάνωση*, Τόμος πρώτος, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003, σελ. 228 κ.ε.

⁴¹² Άρθρο 24, παρ. 1.

⁴¹³ Άρθρο 33, παρ. 1.

⁴¹⁴ Σύμβαση της Γενεύης άρθρο 24, παρ. 1 και Νέα Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας άρθρα 33 και 86.

⁴¹⁵ Πάνω από 60 κράτη έχουν συνορεύουσα ζώνη 24 ν.μ., ορισμένα κράτη έχουν μικρότερες ζώνες των 18 ν.μ., 12 ν.μ., 10 ν.μ., 6 ν.μ., ενώ άλλα μέσα στη συνορεύουσα ζώνη των 24 ν.μ. επεκτείνουν τις αρμοδιότητές τους για ζητήματα ασφαλείας. Η Ελλάδα δεν έχει έχει υιοθετήσει συνορεύουσα ζώνη.

⁴¹⁶ Από τον καθηγητή Κ. Οικονομίδα κατά την Τρίτη Συνδιάσκεψη για το Δίκαιο της Θάλασσας.

⁴¹⁷ «Όλα τα αρχαιολογικά και ιστορικά αντικείμενα που ανευρίσκονται στην Περιοχή διαφυλάσσονται ή διατίθενται για το συμφέρον ολόκληρης της ανθρωπότητας, λαμβανομένων ειδικότερα υπόψη των προτιμησιακών δικαιωμάτων του κράτους ή της χώρας καταγωγής, ή του κράτους της πολιτιστικής καταγωγής ή του κράτους της ιστορικής και αρχαιολογικής καταγωγής των αντικειμένων».

⁴¹⁸ Σε απόσταση έως και 24 ν.μ. από τις γραμμές βάσης του παράκτιου κράτους. Τα αρχαιολογικά ευρήματα αποτελούν αντικείμενα της παράκτιας νομοθεσίας για θέματα ελέγχου διακίνησής τους. Η νομοθεσία μπορεί να αφορά ζητήματα ανέλκυσής τους, χωρίς την έγκριση των αρχών του κράτους και προστασίας από την εμπορική διακίνησή τους. Βάσει δε του άρθρου 303 το κράτος που ενδιαιφάται πρέπει να ζητά την έγκριση του παράκτιου κράτους για την ανέλκυση των αρχαιολογικών αντικειμένων, άλλως αποτελεί παραβίαση στο έδαφός του ή στην αιγιαλίτιδα ζώνη του των τελωνειακών, φορολογικών και

Οι διατάξεις⁴¹⁹ αναφέρονται στην προστασία «των αρχαιολογικών και ιστορικών αντικειμένων που βρίσκονται στη θάλασσα». Ως αντικείμενα θεωρούνται υλικά στοιχεία, ως αρχαιολογικά θεωρούνται «τα ίχνη ανθρώπινης ύπαρξης που αποτελούν μαρτυρίες για περιόδους για τις οποίες οι ανασκαφές και οι ανακαλύψεις αποτελούν τις κυριότερες πηγές επιστημονικών πληροφοριών»⁴²⁰ και ως ιστορικά θεωρούνται «αντικείμενα που είναι δυνατό να προέρχονται και από περιόδους της νεότερης ιστορίας ή και του εγγύτατου παρελθόντος».

Σχετικά δε με τον καθορισμό του όρου υποβρύχια πολιτιστική κληρονομιά, έχουν διατυπωθεί ορισμοί τόσο στον Χάρτη για την Προστασία και διατήρηση της Υποβρύχιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς του ICOMOS⁴²¹ το 1996, όσο και στη Σύμβαση για την Προστασία της Υποβρύχιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς⁴²² της Unesco το 2001 στο Παρίσι. Στον Χάρτη του ICOMOS σημειώνεται ότι «Υποβρύχια πολιτιστική κληρονομιά είναι η αρχαιολογική κληρονομιά που βρίσκεται εντός υποβρύχιου περιβάλλοντος ή βρισκόταν και έχει μετακινηθεί από αυτό. Περιλαμβάνει τοποθεσίες και οικοδομήματα που βρίσκονται κάτω από την επιφάνεια του νερού, καθώς επίσης και ναυάγια, συντρίμια και τον αρχαιολογικό και φυσικό χώρο στον οποίο αυτά εντοπίζονται». Στη Σύμβαση της Unesco διατυπώνεται ότι «Όλα τα ίχνη ανθρώπινης ύπαρξης, με πολιτιστικό, ιστορικό ή αρχαιολογικό χαρακτήρα, που βρίσκονται μέσα στο νερό, είτε ολόκληρα είτε τμήμα τους, για ένα χρονικό διάστημα ή και συνεχώς, για τουλάχιστον 100 χρόνια, όπως : i. Τοποθεσίες, οικοδομήματα, κτίρια, αντικείμενα καθημερινής χρήσης και ανθρώπινα απομεινάρια, μαζί με το αρχαιολογικό και φυσικό τους περιβάλλον, ii. Πλοία, αεροσκάφη, άλλα οχήματα ή τμήμα αυτών, καθώς και το φορτίο τους ή ό,τι περιέχουν, μαζί με το αρχαιολογικό και ιστορικό τους περιβάλλον, iii. Αντικείμενα προϊστορικής προέλευσης».

λοιπών κανονισμών του. Η παράκτια νομοθεσία εφαρμόζεται επίσης και στα αρχαιολογικά αντικείμενα που βρίσκονται μέσα στα εσωτερικά ύδατα και την αιγιαλίτιδα ζώνη ενός παράκτιου κράτους και τα ύδατα ενός αρχιπελαγικού κράτους. Σε περίπτωση που βρίσκονται σε απόσταση μεγαλύτερη των 24 ν.μ. από τις γραμμές βάσης του παράκτιου κράτους υπάγονται στη Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας, άρθρο 59 «σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων ανάμεσα στο παράκτιο κράτος και άλλο κράτος ή κράτη, η διαφορά θα διευθετείται με βάση την αρχή της ευθυδικίας και τα σχετικά πραγματικά περιστατικά, λαμβάνοντας υπόψη τη σπουδαιότητα των συμφερόντων των μερών και τη διεθνή κοινότητα στο σύνολό της».

⁴¹⁹ Στην παράγραφο 1 του άρθρου 303 σημειώνεται ότι «Τα κράτη έχουν την υποχρέωση να προστατεύουν αντικείμενα αρχαιολογικού και ιστορικού χαρακτήρα που βρίσκονται στη θάλασσα και συνεργάζονται για τον σκοπό αυτό». Στην παράγραφο 2 προσδιορίζεται η δικαιοδοσία του παράκτιου κράτους σχετικά με την προστασία των αντικειμένων αρχαιολογικού και ιστορικού χαρακτήρα που βρίσκονται στο βυθό της συνορεύουσας ζώνης : «Με σκοπό τον έλεγχο της εμπορίας τέτοιων αντικειμένων, το παράκτιο κράτος μπορεί, εφαρμόζοντας το άρθρο 33, να θεωρήσει ότι η ανέλευσή τους από τον βυθό της θάλασσας μέσα στη ζώνη που αναφέρεται στο άρθρο αυτό, χωρίς την έγκρισή του, αποτελεί παραβίαση μέσα στο έδαφός του ή τη χωρική του θάλασσα, των νόμων και κανονισμών που προβλέπονται από το ίδιο άρθρο». Η παράγραφος 3 αναφέρει ότι «Καμία διάταξη του παρόντος άρθρου δε θίγει τα δικαιώματα των εξακριβωμένων ιδιοκτητών, το δικαίωμα της ναυαγίαρσης ή άλλους κανόνες του ναυτικού δικαίου ή τους νόμους και πρακτικές σχετικά με τις πολιτιστικές συναλλαγές» ενώ η παράγραφος 4 «Το άρθρο αυτό δεν επηρεάζει άλλες διεθνείς συμφωνίες και κανόνες του διεθνούς δικαίου σχετικά με την προστασία αντικειμένων αρχαιολογικού και ιστορικού χαρακτήρα». Βλ. επίσης, Τσάλιτς Γρ., Κλάδη-Ευσταθοπούλου Μ., *Το Διεθνές Καθεστώς των Θαλασσών και των Ωκεανών. Διεθνής Πολιτική, Διεθνές Δίκαιο, Διεθνής Οργάνωση*, Τόμος πρώτος, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003, σελ. 264 κ.ε.

⁴²⁰ Ιωάννου Κ., Στρατή Α., *Εισηγήσεις δικαίου της θάλασσας*, τόμος Α', εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996, σελ. 97.

⁴²¹ Βλ. <http://www.international.icomos.org>

⁴²² Με τις διατάξεις της η Σύμβαση κάλυψε θέματα προστασίας υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς, τα οποία δεν είχαν ρυθμιστεί με τη Σύμβαση του Δικαίου της Θάλασσας.

3.4 Ορισμός θαλάσσιας ρύπανσης

Στη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας και συγκεκριμένα στο άρθρο 1, παρ. 4 ως ρύπανση του θαλασσίου περιβάλλοντος ορίζεται «η εισαγωγή από τον άνθρωπο, με άμεσο ή έμμεσο τρόπο, ουσιών ή ενέργειας στο θαλάσσιο περιβάλλον και στις εκβολές των ποταμών, που έχει ή ενδέχεται να έχει δυσμενείς επιπτώσεις, όπως ζημιές στους βιολογικούς πόρους και στη θαλάσσια πανίδα και χλωρίδα, κινδύνους για την ανθρώπινη υγεία, παρεμπόδιση των θαλάσσιων δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένης της αλιείας και άλλων νόμιμων χρήσεων της θάλασσας, αλλοίωση της ποιότητας του θαλάσσιου ύδατος, όσον αφορά στη χρήση του, και υποβάθμιση της αξίας του ως χώρου αναψυχής». Το περιβάλλον χωρίζεται σε φυσικό και ανθρωπογενές, ομοίως και η ρύπανσή του προκαλείται από φυσικά αίτια και από την ανθρωπίνη παρέμβαση.

3.4.1 Μορφές και πηγές της θαλάσσιας ρύπανσης

Σύμφωνα με το Δίκαιο της Θάλασσας η ρύπανση προέρχεται από χερσαίες πηγές⁴²³, από τα πλοία⁴²⁴, από δραστηριότητες στην υφαλοκρηπίδα⁴²⁵ και από άλλες δραστηριότητες⁴²⁶. Τα κατάλοιπα των δραστηριοτήτων που καταλήγουν στη θάλασσα, αποικοδομούνται με πολύ αργό ρυθμό⁴²⁷. Παθογόνοι οργανισμοί και ευτροφισμός αποτελούν έτερα παραδείγματα⁴²⁸. Η άνιση κατανομή του πληθυσμού και των δραστηριοτήτων τους και η συγκέντρωσή του στις

⁴²³ Ακατέργαστα λύματα και τοξικά απόβλητα (αμμωνιακό υγρό κωκερίας με φαινόλες και κυάνιο), οργανικό φορτίο (βυνάσσαις), λύματα κεντρικών αποχετευτικών αγωγών, βιομηχανικά απόβλητα, αιωρούμενα ατμοσφαιρικά σωματίδια, στραγγίσματα από χωματερές, ρυπαντικά φορτία, συγκεντρώσεις βαρέων μετάλλων (χρόμιο), απορρίψεις ελαίων από διυλιστήρια, πλαστικά και συνθετικά υλικά, υπολείμματα φυτοφαρμάκων, παρασιτοκτόνα και λιπασμάτων, φαινόλες και υφαλοχρώματα, ρέματα με λάδια και άλλα πετρελαιοειδή.

⁴²⁴ Διαδικασίες ναυπήγησης, τακτικής και έκτακτης συντήρησης, φορτοεκφόρτωσης, διάλυσης του πλοίου, λιμενικές δραστηριότητες, ναυτικά ατυχήματα, διαρροές των δεξαμενών το έρμα (το μέσο που χρησιμοποιείται στα πλοία για να αποκτήσουν ευστάθεια, το οποίο είναι δύο ειδών : το μόνιμο με μεταλλικά βάρη με τσιμέντο που τοποθετείται στον πυθμένα του σκάφους και το προσωρινό ή κινητό που αποτελείται από θαλασσινό νερό και γεμίζει τις δεξαμενές του σκάφους στα διπύθμενα). Βλ. Βλάχος Γ., *Εμπορική Ναυτιλία & Θαλάσσιο Περιβάλλον*, εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα 1999.

⁴²⁵ Απόρριψη άχρηστων υλικών, υλικά εκβάθυνσης των λιμανιών, πλωτές εξέδρες, εξόρυξη υδρογονανθράκων και φυσικού αερίου κλπ. Βλ. αναλυτικότερα Τσάλτας Γρ., Κλάδη-Ευσταθοπούλου Μ., *Το Διεθνές Καθεστώς των Θαλασσών και των Ωκεανών. Διεθνής Πολιτική, Διεθνές Δίκαιο, Διεθνής Οργάνωση*, Τόμος πρώτος, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003, σελ. 106 κ.ε.

⁴²⁶ Έρευνα κυρίως στην αποκλειστική οικονομική ζώνη π.χ. για την παραγωγή αιολικής ενέργειας.

⁴²⁷ Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν ο Θερμαϊκός Κόλπος και ο Σαρωνικός Κόλπος. Ο Θερμαϊκός αποτελεί αποθήκη ρυπογόνων βαρέων μετάλλων, όπως χαλκός, ψευδάργυρος, μόλυβδος και χρώμιο. Οι τοξικές ουσίες προέρχονται από μεταλλουργικές βιομηχανίες, βιομηχανίες παραγωγής τσιμέντου, βυρσοδεψεία, μπαταρίες και ηλεκτρονικά κυκλώματα. Οι τιμές του ψευδαργύρου κυμαίνονται από 0,126 έως 3,576 mg/g και του χαλκού από 0,085 έως 4,6 mg/g. Ο Σαρωνικός φιλοξενεί 20.000 τόνους αιωρούμενων στερεών, 10.000 τόνους ψευδαργύρου, 8.500 τόνους σιδήρου, 1.300 τόνους χρωμίου (από τους οποίους οι 44 προέρχονται από βυρσοδεψεία), 875 τόνους λάσπης από απόβλητα βυρσοδεψείων, 760 τόνους λάσπης από απόβλητα επιμεταλλωτηρίων, 600 τόνους χαλκού, 30 τόνους νικελίου και 210 τόνους φωσφορικών αλάτων από απορρυπαντικά. Βλ. σχετικά τη μελέτη του χημικού μηχανικού Α. Μουστάκ «Εξέταση της θαλάσσιας ρύπανσης στην παράκτια ζώνη από τον Πειραιά ως το Πέραμα», 2006.

⁴²⁸ Η αλόγιστη εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, η συνύπαρξη γεωργίας, κτηνοτροφίας και ιχθυοκαλλιεργειών, η παράβλεψη βασικών κανόνων προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, η ανθρωπίνη παρέμβαση στο οικοσύστημα με αρδευτικά δίκτυα, αποστραγγιστικά και αντιπλημμυρικά έργα, υδροηλεκτρικά φράγματα κλπ., η μη αναστρέψιμη αλλοίωση αποτελούν ορισμένα από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο Αμβρακικός Κόλπος, με μεγαλύτερα τον ευτροφισμό και τη μείωση του οξυγόνου στα νερά του. Το πρόβλημα με μεγεθύνεται και από την ατελή ανανέωση των νερών του κόλπου από το Ιόνιο Πέλαγος. Από μετρήσεις νεμάτων βρέθηκε ότι η κυκλοφορία των νερών του Αμβρακικού Κόλπου είναι γενικά μικρή. Οι ταχύτητες των ρευμάτων είναι κατά κανόνα μικρότερες των 3 cm/sec και συνήθως δεν ξεπερνούν τα 20 cm/sec. Οι απορροές καλλιεργούμενων περιοχών ή αστικών λυμάτων εμπλουτίζουν το υδάτινο οικοσύστημα με μεγάλες ποσότητες θρεπτικών ουσιών με αποτέλεσμα την ταχύτατη αύξηση των φυτικών μικροοργανισμών (φυτοπλαγκτόν). Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται συχνά σε κόλπους (Σαρωνικός,

παράκτιες περιοχές επιδεινώνει το πρόβλημα. Η υπερεκμετάλλευση και η υφαλμύρυνση στραγγίζει τους υπόγειους υδροφορείς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

Ρύποι που προέρχονται από ανθρωπογενείς δραστηριότητες και φυσικές πηγές

Κατηγορία Ρύπων	Προέλευση φυσικών πηγών	Προέλευση ανθρωπογενή
Υδρογονάνθρακες	Ποτάμια, νερά βροχής, ηφαίστεια	Μεταφορικά μέσα, έκπλυση αστικών περιοχών, διαρροές δεξαμενών και άντλησης
Αιωρούμενα σωματίδια	Ποτάμια, νερά βροχής, πλημμύρες, ατμόσφαιρα	Ποτάμια, λιμάνια, κανάλια, αστικά και βιομηχανικά απόβλητα, αλιεία, γεωτρήσεις
Βαρέα μέταλλα	Ποτάμια, νερά βροχής, ατμόσφαιρα, κοιτάσματα	Βιομηχανικά και αστικά απόβλητα
Θρεπτικά συστατικά	Ποτάμια, νερά βροχής, ιζήματα πυθμένα, βιολογική ανακύκλωση, ατμόσφαιρα	Αστικά λύματα, απορροές λιπασμάτων, υπολλείματα καλλιιεργειών
BOD	Αποσύνθεση, ευτροφισμός, κόκκινη παλίρροια, άνθηση του ύδατος, φυσική ενηλικίωση οικοσυστημάτων	Αστικά και βιομηχανικά απόβλητα
Αλατότητα	Ποτάμια, λιμνοθάλασσες, ριχές παράκτιες περιοχές, θόλοι άλατος	Βιομηχανικά απόβλητα, αλυκές, αφάλατωση, κοιτασμάτων άλατος
Ραδιενεργά υλικά	Ποτάμια, νερά βροχής, ατμόσφαιρα, κοιτάσματα	Βιομηχανικά και αστικά απόβλητα, εργοστάσια πυρηνικής ενέργειας, πυρηνικές δοκιμές
Θεσμική αλλοίωση	Ηφαίστεια, υδροθερμία, ποτάμια	Απόβλητα πυργων ψύξης, νερά ψύξης, χρησιμοποίηση θερμικής ενέργειας θάλασσας

Πηγή : Κουσουρής Θ., *Η Θάλασσα και το Περιβάλλον της*, σελ. 10.

ΠΙΝΑΚΑΣ 16

Χαρακτηριστικά αστικών λυμάτων και ικανότητα καθαρισμού στα διάφορα στάδια κατεργασίας τους

Παράμετρος	Ακατέργαστα Λύματα (ppm)	Ικανότητα Πρωτοβάθμιας Κατεργασίας		Ικανότητα Δευτεροβάθμιας Κατεργασίας		Ικανότητα Τριτοβάθμιας Κατεργασίας	
		(ppm)	(%)	(ppm)	(%)	(ppm)	(%)
BOD	300	195	35	30	90	2-5	>95
COD	400	280	30	80	80	2-10	>95
Αιωρούμενα	300	120	60	30	90	<0,5	>98
Ολικό N	60	48	20	30	50	<6	>90
Ολικός P	15	13	12	10	30	<0,15	>95
Κολοβακτήρια (*Αριθ./ml)	*150.000			*1.000		*<0,02	

Πηγή : Κουλουμπής Θ., *Η Θάλασσα και το Περιβάλλον της*, σελ. 12.

Ένα έτερο σοβαρό πρόβλημα αποτελούν οι ποσειδώνιες⁴²⁹, τα θαλάσσια λειβάδια που είναι σημαντικά για τη βιωσιμότητα των θαλάσσιων οικοσυστημάτων της Μεσογείου, τα οποία

Θερμαϊκός, Παγασητικός), ή σε λίμνες (Καστοριάς, Ιωαννίνων κ.α.), περιοχές που δέχονται οικιστικά, βιομηχανικά, γεωργικά και κτηνοτροφικά απόβλητα. Βλ. Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες *Αμβρακικός. Φύση και Πολιτισμός*, 20.01.2002.

⁴²⁹ Πρόκειται για φυτά με την επιστημονική ονομασία *Posidonia Oceanica*, τα οποία σχηματίζουν λιβάδια στον αμμώδη βυθό σε βάθος 40 μέτρων και κυρίως κοντά στις ακτές. Τα φύλλα τους είναι μακριά μήκους περίπου 50 εκατοστών και διαθέτουν άνθη και καρπό. Ειδικά στη Μεσόγειο αποτελούν πολύτιμα οικοσυστήματα για τη αναπαραγωγή και ανάπτυξη θαλασσιών οργανισμών. Επιπροσθέτως συγκρατούν την άμμο στο βυθό της θάλασσας και προφυλάσσουν τις παράκτιες περιοχές από τη

έχουν χάσει ένα μεγάλο τμήμα τους ειδικά στη δυτική Μεσόγειο, κυρίως εξαιτίας της δραστηριότητας στις παράκτιες περιοχές. Επιπροσθέτως η εντατική αλιεία ιδιαίτερα με τις τράτες καταστρέφει όχι μόνο τους προστατευόμενους οικοτόπους αλλά και είδη σφουγγαριών, φυκιών, ψαριών και ασπόνδυλων οργανισμών⁴³⁰.

Στην προσπάθεια για την προστασία του θαλασσίου περιβάλλοντος καταρτίστηκαν και υπογράφηκαν διεθνείς, περιφερειακές και διμερείς συμβάσεις⁴³¹. Η Σύμβαση της Βέρνης για την προστασία του Ρήνου (1963), η Σύμβαση της Βόννης για τη δυνατότητα συνεργασίας σε περιπτώσεις ρυπάνσεως της Β. Θάλασσας και της Μάγχης (1969), η Σύμβαση για την αντιμετώπιση επειγόντων περιστατικών ρυπάνσεως από πετρέλαιο (1971), η Σύμβαση του Όσλο για την πρόληψη της θαλασσίας ρυπάνσεως από απορρίψεις πλοίων και αεροσκαφών (1972), η Σύμβαση «Περί προλήψεως της ρυπάνσεως της θαλάσσης εκ της απορρίψεως καταλοίπων και άλλων υλών και άλλων τινών διατάξεων» (Dumping Convention του Λονδίνου 1972/1978)⁴³², η Σύμβαση MarPol για την πρόληψη της ρυπάνσεως από τα πλοία (1973/1978)⁴³³, η Σύμβαση των Παρισίων για την προστασία των θαλασσών από χερσαίες πηγές (1974), η Σύμβαση για την γενική προστασία του θαλασσίου περιβάλλοντος (1974), η Σύμβαση για την προστασία των υδάτων της Αδριατικής (1974), η Σύμβαση του Ελσίνκι για την προστασία του θαλασσίου περιβάλλοντος της Βαλτικής (1974), η Σύμβαση της Βαρκελώνης (Barcelona Convention 1976) «Περί προστασίας της Μεσογείου Θαλάσσης από την ρύπανση»⁴³⁴, η Σύμβαση της Βόννης για την προστασία του Ρήνου από χημική ρύπανση (1976), η Σύμβαση του Κουβέιτ για την προστασία του περσικού κόλπου και των νοτιών παραλίων του Ομάν (1978), η Σύμβαση του Αμπιτζάν για την προστασία του θαλασσίου και του παράκτιου περιβάλλοντος της Κεντροδυτικής Αφρικής (1981), η Σύμβαση της Λίμα για τον Νοτιοανατολικό Ειρηνικό Ωκεανό (1981), η Σύμβαση της Τζέντα για την Ερυθρά Θάλασσα και τον Κόλπο του Άντεν (1982), η Σύμβαση της Καραϊβικής (1983), η Σύμβαση της Βόννης για την καταπολέμηση της ρυπάνσεως της Β. Θάλασσας από υδρογονάνθρακες και άλλες επικίνδυνες ουσίες (1983), η Σύμβαση της Καρθαγένης για την προστασία του θαλασσίου περιβάλλοντος της Καραϊβικής (1983), η Σύμβαση της Βαρσοβίας για την αλιεία και την διατήρηση των ζώντων πόρων στην Βαλτική Θάλασσα (1983), η Σύμβαση του Ναϊρόμπι για την θαλάσσια και παράκτια περιοχή της Ανατολικής Αφρικής (1985), η Σύμβαση για την Διεθνή Επιτροπή Προστασίας του Έλβα (1990) με προεξάρχουσα τη

διάβρωση των κυμάτων και των ρευμάτων. Αποτελούν δείκτη ρύπανσης και απειλούνται άμεσα. Βλ. σχετικά <http://www.minenv.gr>

⁴³⁰ Η εργασία πραγματοποιήθηκε από την ερευνητική ομάδα του Ινστιτούτου Θαλάσσιας και Περιβαλλοντικής Έρευνας «Αρχιπέλαγος».

⁴³¹ Βλ. Παναγόπουλος Θ. Ι., *Δίκαιο Περιβάλλοντος*, εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα, 2001, σελ. 79.

⁴³² Κυρώθηκε με τον ν. 1147/1981.

⁴³³ Η Ελλάδα κύρωσε τη σύμβαση με τον ν. 1269/1982.

⁴³⁴ Κυρώθηκε με τον ν. 855/1978

Νέα Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας (υποχρέωση προστασίας του θαλασσίου περιβάλλοντος με τη λήψη προληπτικών μέτρων).

3.5 Θεσμική αντιμετώπιση

Κοινοτική δράση. Ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης, η οδηγία IPPC. Με την οδηγία⁴³⁵ η Ευρωπαϊκή Ένωση ορίζει την έκδοση αδειάς για βιομηχανικές και γεωργικές δραστηριότητες⁴³⁶, οι οποίες ρυπαίνουν σε μεγάλο βαθμό. Οι επιχειρήσεις απαιτείται να τηρούν συγκεκριμένους περιβαλλοντικούς όρους⁴³⁷ για να φροντίζουν την πρόληψη και τη μείωση της ρύπανσης.

Εξάλειψη και περιορισμός της παραγωγής, της χρήσης και των απορρίψεων έμμοων οργανικών ρύπων (POP)⁴³⁸. Η Σύμβαση⁴³⁹ αποβλέπει στον περιορισμό της ρύπανσης από έμμοους οργανικούς ρύπους και καλύπτει 12 είδη POP⁴⁴⁰ προτεραιότητας, που παράγονται εκουσίως και ακουσίως (οικιακή θέρμανση). Ειδικά προσβλέπει στην απαγόρευση της παραγωγής και χρήσης 9 ειδών POP, στον περιορισμό της παραγωγής και χρήσης του 10ου είδους και στον περιορισμό της ακουσίας παραγωγής και της απόρριψής τους στο περιβάλλον των δύο τελευταίων ειδών. Οι διατάξεις προβλέπουν παύση των εισαγωγών⁴⁴¹ και εξαγωγών⁴⁴² απαγορευμένων POP και επιτρέπουν ορισμένες παρεκκλίσεις⁴⁴³ σχετικά με την εξάλειψη ή τον περιορισμό παραγωγής ή χρήσης των ουσιών αυτών. Τυχόν διαφορές -ως προς την ερμηνεία ή την εφαρμογή της Σύμβασης- διευθετούνται μέσω διαιτησίας ή παραπομπής της στο Διεθνές Δικαστήριο.

⁴³⁵ Οδηγία 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου της 24ης.09.1996.

⁴³⁶ Πρόκειται για δραστηριότητες νέες ή υπάρχουσες (ενεργειακές, εξορυκτικές, χημικές βιομηχανίες, παραγωγή και μεταποίηση μετάλλων, διαχείριση αποβλήτων) οι οποίες αναφέρονται στο παράρτημα I της οδηγίας.

⁴³⁷ Όροι όπως χρησιμοποίηση των απαραίτητων μέτρων καταπολέμησης της ρύπανσης και των διαθέσιμων τεχνικών, πρόληψη ρύπανσης μεγάλων διαστάσεων, πρόληψη, ανακύκλωση ή διάθεση αποβλήτων, χρήση ενέργειας, πρόληψη ατυχημάτων, αποκατάσταση του χώρου. Επιπλέον συγκεκριμένες απαιτήσεις όπως οριακές τιμές εκπομπής ρύπων (δεν ισχύει για τα αέρια που προκαλούν το φαινόμενο του θερμοκηπίου), μέτρα προστασίας του εδάφους, του νερού και του αέρα, μέτρα διαχείρισης αποβλήτων, μέτρα ειδικών περιστάσεων (διαρροές, δυσλειτουργίες, διακοπές μικρής διάρκειας ή οριστική παύση), ελαχιστοποίηση διασυννοριακής ρύπανσης, επιτήρηση απόρριψης αποβλήτων και οποιαδήποτε άλλη ενδεδειγμένη απαίτηση. Βλ. σχετικά <http://europa.eu/scadplus>

⁴³⁸ Persistent Organic Pollutants. Πρόκειται για χημικές ουσίες με τοξικές ιδιότητες και συνεπώς ιδιαίτερος επιβλαβείς, οι οποίες αποικοδομούνται δύσκολα. Συσσωρεύονται στους ζωντανούς οργανισμούς και μεταφέρονται στον αέρα, στα ύδατα και στα αποδημητικά είδη και φθάνουν στα χερσαία και υδάτινα οικοσυστήματα.

⁴³⁹ Σχετική απόφαση 2006/507/ΕΚ του Συμβουλίου της 14ης.10.2004. Η σύμβαση δεν έχει εφαρμογή σε χημικές ουσίες που χρησιμοποιούνται σε εργαστηριακές έρευνες. Τέθηκε σε ισχύ στις 17.05.2004 και αποτελεί μία από τις πολλές διεθνείς συμβάσεις για θέματα περιβάλλοντος. Βλ. <http://europa.eu/scadplus>

⁴⁴⁰ Aldrin, chlordane, διχλωροδιφαινυλοτριχλωροαιθάνιο (DDT), dieldrin, endrin, heptachlor, mirex, toxaphene, πολυχλωροδιφαινύλια (PCB), εξαχλωροβενζόλιο, διοξίνες και φουράνια.

⁴⁴¹ Χημικές ουσίες ταξινομημένες ως POP εισάγονται για την ορθολογική εξάλειψη υφιστάμενων POP (καταστροφή αποβλήτων), όπως και ουσίες στις οποίες επιτρέπεται η παραγωγή και χρήση με παρέκκλιση.

⁴⁴² Επιτρέπονται εξαγωγές για την οικολογική εξάλειψη υφιστάμενων POP, προς συμβαλλόμενο μέρος, στο οποίο έχει εγκριθεί, στο πλαίσιο της σύμβασης, παρέκκλιση για τη χρήση της ουσίας και προς κράτος που δεν αποτελεί συμβαλλόμενο μέρος.

⁴⁴³ Οι παρεκκλίσεις ορίζονται στα παραρτήματα της Σύμβασης, καταγράφονται σε μητρώο και ανανεώνονται από τη Διάσκεψη των συμβαλλόμενων μερών με έκθεση του ενδιαφερόμενου μέρους, στην οποία σημειώνεται ότι η παρέκκλιση παραμένει αναγκαία.

3.6 Η έννοια της κοινής κληρονομιάς της ανθρωπότητας για το διεθνές καθεστώς του βυθού των θαλασσών και των ωκεανών

Την 1^η Νοεμβρίου 1967 ο Μαλτέζος πρέσβης Arvid Pardo⁴⁴⁴ δήλωσε στη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ ότι οι βυθοί των θαλασσών και των ωκεανών πέρα από τα όρια της εθνικής δικαιοδοσίας πρέπει να ανακηρυχθούν κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας. Υπογραμμίζεται ο αποκλειστικά ειρηνικός προσδιορισμός τους και η εκμετάλλευση των πόρων για το συμφέρον όλων. Ήταν φανερό ότι το δίκαιο της θάλασσας χρειαζόταν βελτιώσεις, αλλαγές και ώριμο πνεύμα. Ο Pardo ανακηρύχθηκε «Πατέρας της Κοινής Κληρονομιάς της Ανθρωπότητας». Η δήλωση του αποτέλεσε μια ιστορική προσπάθεια για το σύνολο της ανθρωπότητας στο ζήτημα της παγκόσμιας κληρονομιάς και της ανάγκης σωτηρίας, διαφύλαξης και παράδοσής της στις επόμενες γενιές και σηματοδότησε την προσπάθεια των χωρών του Νότου να περιορίσουν τις μεγάλες δυνάμεις και να διεκδικήσουν τα δικά τους συμφέροντα, να κατοχυρώσουν τη συμμετοχή τους στην Κοινή Κληρονομιά της Ανθρωπότητας. Η Γενική Συνέλευση προχώρησε⁴⁴⁵ στην ίδρυση μιας Ειδικής Επιτροπής⁴⁴⁶ με 35 μέλη⁴⁴⁷ για την ειρηνική χρήση των βυθών των θαλασσών και των ωκεανών κατά τα έτη 1967-1968, η οποία θα μελετούσε ζητήματα χρήσης των βυθών πέρα από τα πόρια της εθνικής δικαιοδοσίας. Η φύση των προς συζήτηση θεμάτων απαίτησε τη δημιουργία⁴⁴⁸ μιας Μόνιμης Επιτροπής με 42 μέλη⁴⁴⁹ για τα έτη 1968-1970 για την εξέταση θεμάτων των υποθαλάσσιων χώρων και των πόρων τους.

⁴⁴⁴ Είχε προηγηθεί στις 18 Αυγούστου του ίδιου έτους αίτημά του για εγγραφή στην ημερήσια διάταξη της ερώτησης «Διακήρυξη και συμφωνία σχετικά με τη χρήση, για αποκλειστικά ειρηνικούς σκοπούς, των βυθών των θαλασσών και των ωκεανών, πέρα από τα όρια των υφιστάμενων εθνικών δικαιοδοσιών, καθώς και σχετικά με την εκμετάλλευση των πόρων τους προς όφελος της ανθρωπότητας». Βλ. αναλυτικότερα Τσάλτας Γρ., *Το Διεθνές Καθεστώς των Θαλασσών και των Ωκεανών. Διεθνής Πολιτική, Διεθνές Δίκαιο, Διεθνής Οργάνωση*, Τόμος Πρώτος, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003, σελ. 112 κ.ε.

⁴⁴⁵ Με την Απόφαση 2340 (XXII) που υιοθετήθηκε ομόφωνα.

⁴⁴⁶ Με δύο Ομάδες Εργασίας για οικονομικά, τεχνικά θέματα (η πρώτη) και νομικά θέματα (η δεύτερη).

⁴⁴⁷ Αργεντινή, Αυστραλία, Αυστρία, Βέλγιο, Βουλγαρία, Βραζιλία, Γαλλία, Γιουγκοσλαβία, Ελ Σαλβαδόρ, Ε.Σ.Σ.Δ., Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία, Ηνωμένο Βασίλειο, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Ινδία, Ισημερινός, Ισλανδία, Ιταλία, Καναδάς, Κένυα, Κεϋλάνη, Λιβερία, Λιβύη, Μάλτα, Νορβηγία, Πακιστάν, Περού, Πολωνία, Ρουμανία, Σενεγάλη, Σομαλία, Ταϊλάνδη, Τσεχοσλοβακία, Τανζανία, Χιλή.

⁴⁴⁸ Με τις Αποφάσεις 2467 Α, Β, C και D (XXIII) της Γενικής Συνέλευσης.

⁴⁴⁹ Αργεντινή, Αυστραλία, Αυστρία, Βέλγιο, Βουλγαρία, Βραζιλία, Γαλλία, Γιουγκοσλαβία, Ελ Σαλβαδόρ, Ε.Σ.Σ.Δ., Ηνωμένη Αραβική Δημοκρατία, Ηνωμένο Βασίλειο, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Ινδία, Ισλανδία, Ιταλία, Καμερούν, Καναδάς, Κένυα, Κεϋλάνη, Κουβέιτ, Λιβερία, Λιβύη, Μαδαγασκάρη, Μαλαισία, Μάλτα, Μαυριτανία, Μεξικό, Νιγηρία, Νορβηγία, Πακιστάν, Περού, Πολωνία, Ρουμανία, Σιέρα Λεόνε, Σουδάν, Ταϊλάνδη, Τανζανία, Τρινιντάντ και Τομπάγκο, Τσεχοσλοβακία, Χιλή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

4.1 Αρχαιολογία, αρχαιολογική έρευνα πεδίου, αρχαιολογική πολιτική, ανασκαφές

Αρχαιολογία : ο λόγος που αναφέρεται στο αρχαίο, η μελέτη των αρχαίων αντικειμένων⁴⁵⁰. Είναι η επιστήμη⁴⁵¹ που ασχολείται με την έρευνα των αρχαιοτήτων, τα μνημεία που κατασκευάστηκαν στο παρελθόν, με τη συστηματική συγκέντρωση και ανάλυση των ευρημάτων⁴⁵². Δεν αναφέρεται μόνο στα έργα τέχνης, αλλά και σε εργαλεία καθημερινής χρήσης. Πατέρας της αρχαιολογίας θεωρείται ο Γερμανός Γιόχαν Βίνκελμαν.

Η προϊστορική αρχαιολογία ασχολείται με τους αρχαίους πολιτισμούς για τους οποίους δεν υπάρχουν γραπτές πηγές. Η κλασική αρχαιολογία ασχολείται με την ελληνική και ρωμαϊκή περίοδο. Η μεσαιωνική αρχαιολογία μελετά τον ευρωπαϊκό μεσαίωνα (5^{ος}-16^{ος} μ.Χ. αιώνας). Η βυζαντινή αρχαιολογία είναι κλάδος της μεσαιωνικής και ασχολείται με την αρχαιολογία της περιοχής της Κωνσταντινούπολης και των αστικών κέντρων της βυζαντινής αυτοκρατορίας (4^{ος}-12^{ος} μ.Χ. αιώνας). Η αστική αρχαιολογία μελετά αστικές περιοχές και μεγάλες πόλεις, η βιομηχανική⁴⁵³ ασχολείται με μνημεία και στοιχεία της βιομηχανικής επανάστασης, η περιβαλλοντική αρχαιολογία ασχολείται με την καταγραφή και κατανόηση του φυσικού περιβάλλοντος. Η σωστική αρχαιολογία στοχεύει στη διάσωση αρχαιολογικών χώρων που απειλούνται με καταστροφή, η υποβρύχια αρχαιολογία ασχολείται με τη μελέτη και την έρευνα αρχαιολογικών χώρων και ναυαγίων στις θάλασσες, στις λίμνες και στα ποτάμια. Η ελληνική αρχαιολογία, (κλασική αρχαιολογία) ασχολείται με τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και διακρίνεται σε τρεις κλάδους την προϊστορική⁴⁵⁴, την κλασική⁴⁵⁵ και τη βυζαντινή⁴⁵⁶.

Το ενδιαφέρον για τα ελληνικά μνημεία ξεκίνησε από την εποχή της Αναγέννησης από περιηγητές της Δυτικής Ευρώπης, που επισκέπτονταν την Ελλάδα κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Παρατηρώντας τα θαυμαστά μνημεία και τα ερείπια των αρχαίων ναών

⁴⁵⁰ Το 1948 διατυπώθηκε ένας ορισμός από τον Walter Taylor, σύμφωνα με τον οποίο «η Αρχαιολογία δεν είναι ιστορία, ούτε ανθρωπολογία. Ως αυτόνομη επιστήμη περιλαμβάνει τη δική της μεθοδολογία και εξειδικευμένες τεχνικές, για τη συγκέντρωση ή παραγωγή πολιτισμικής πληροφορίας».

⁴⁵¹ Η επιστήμη περιλαμβάνει την ιστορία της ανθρωπότητας, τους μεγάλους πολιτισμούς και τις σημαντικές παρακαταθήκες τους.

⁴⁵² Η αρχαιολογία ασχολείται με τα αρχιτεκτονικά μνημεία (ναοί, ανάκτορα, τάφοι, θέατρα, οχυρωματικά έργα), τα έργα της ζωγραφικής (αγγειογραφίες, τοιχογραφίες, μωσαϊκά), της γλυπτικής (αγάλματα) και τα αντικείμενα μικροτεχνίας (κοσμήματα, σφραγιστά).

⁴⁵³ Δημιουργός ο Donald Dudley (1950).

⁴⁵⁴ Η προϊστορική εξετάζει τα αρχαιολογικά μνημεία από την παλαιολιθική εποχή (όταν εμφανίστηκε στην Ελλάδα ο άνθρωπος) έως τον 1^ο αιώνα π.Χ. (που καταστράφηκε ο μυκηναϊκός πολιτισμός και πραγματοποιήθηκε η κάθοδος των Δωριέων στην Ελλάδα). Για τους αρχαιολόγους οι σημαντικότεροι πολιτισμοί αυτής της περιόδου ήταν ο νεολιθικός, ο κυκλαδικός, ο μυκηναϊκός και ο μυκηναϊκός.

⁴⁵⁵ Η κλασική μελετά τα μνημεία της ιστορικής εποχής (διακρίνεται σε γεωμετρική, αρχαϊκή, κλασική και ελληνιστική περίοδο) από τη γεωμετρική περίοδο (1050-800 π.Χ.) έως την υποταγή της Ελλάδας στους Ρωμαίους (146 π.Χ.).

⁴⁵⁶ Η βυζαντινή αρχαιολογία ασχολείται με τη μελέτη της βυζαντινής τέχνης, από την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης το 330 μ.Χ. έως την άλωση της το 1453.

ενδυνάμωναν το ενδιαφέρον τους. Με την απελευθέρωση και τη σύσταση του ελληνικού κράτους, οι αρχές ξεκίνησαν την προσπάθεια για την προστασία και τη συντήρηση των αρχαιοτήτων⁴⁵⁷.

Ως αρχαιολογική μαρτυρία εννοούμε τα δεδομένα που καταγράφουν οι αρχαιολόγοι και τα οποία διακρίνονται στα τέχνηρα ή τεχνουργήματα⁴⁵⁸, στις κατασκευές⁴⁵⁹, στα κτίσματα⁴⁶⁰ και στα οικοδομημένα ή οικουρήματα⁴⁶¹.

4.2 Η ιστορία της αρχαιολογίας

Ο πρώτος ορισμός από τον Walter Taylor αναφέρει ότι «*Η Αρχαιολογία δεν είναι ιστορία, ούτε ανθρωπολογία. Ως αυτόνομη επιστήμη περιλαμβάνει τη δική της μεθοδολογία και εξειδικευμένες τεχνικές, για τη συγκέντρωση ή παραγωγή πολιτισμικής πληροφόρησης*». Πρόκειται για μία από τις νεότερες επιστήμες⁴⁶². Οι αρχές της σύγχρονης Αρχαιολογίας είναι η εμφάνιση της Γεωλογίας⁴⁶³, το σύστημα των Τριών Εποχών⁴⁶⁴ και η ανάπτυξη της Εθνογραφίας⁴⁶⁵.

Η αρχαιολογική έρευνα πεδίου⁴⁶⁶ αναφέρεται στην έρευνα του εδάφους, του υπεδάφους, του βυθού της θάλασσας ή του πυθμένα λιμνών ή ποταμών με σκοπό τον εντοπισμό ή την αποκάλυψη αρχαίων μνημείων, είτε συνίσταται σε ανασκαφή, χερσαία ή ενάλια, είτε σε επιφανειακή έρευνα, είτε σε επιστημονική έρευνα που πραγματοποιείται με γεωφυσικές ή άλλες μεθόδους. Στο άρθρο 36 του ν. 3028/2002 καθορίζονται οι όροι για τις

⁴⁵⁷ Ο πρώτος νόμος ψηφίστηκε το 1834, ενώ το 1837 ιδρύθηκε η Αρχαιολογική Εταιρεία. Οι πρώτες ανασκαφές ξεκίνησαν από ξένες αποστολές, καθώς το νεοσύστατο ελληνικό κράτος δεν μπορούσε να τις αναλάβει. Το 1875 στο ιερό της Ολυμπίας από το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο, ενώ το 1876 ο Γερμανός Ερρίκος Σλήμαν έφερε στο φως τους θησαυρούς των Μυκηνών. Με την πάροδο των ετών ξεκίνησαν και οι προσπάθειες των Ελλήνων αρχαιολόγων με θαυμαστά αποτελέσματα (Δελφοί, Δήλος, Ελευσίνα, Επιδάυρος, Κνωσός, Ολυμπία, Πύλος, Φαιστός). Χρίστος Τσουντας, Αντώνιος Κεραμόπουλος, Κωνσταντίνος Ρωμαιοί, Χρίστος Καρούζος, Σπ. Μαρινάτος και οι μετέπειτα Αναστάσιος Ορλάνδος, Γεώργιος Μυλωνάς, Εμμ. Χατζηδάκις, Σέμνη Καρούζου, Νικ. Πλάτων, Ανδρ. Ξυγγόπουλος, Εμμ. Ανδρόνικος, Δημ. Λαζαρίδης, Στυλ. Αλεξίου, Δημ. Θεοχάρης, Σπυρ. Ιακωβίδης.

⁴⁵⁸ Περιλαμβάνουν όλα τα κινητά αντικείμενα που κατασκευάστηκαν και χρησιμοποιήθηκαν από τους ανθρώπους (αγγεία, εργαλεία, όπλα).

⁴⁵⁹ Περιλαμβάνουν τα ακίνητα στοιχεία που κατασκευάστηκαν από τους ανθρώπους (πηγάδια, τάφροι).

⁴⁶⁰ Περιλαμβάνουν οικοδομήματα που κατασκευάστηκαν από τους ανθρώπους (κατοικίες, ναοί).

⁴⁶¹ Περιλαμβάνουν οργανικά και ανόργανα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος (σπόροι, καρποί).

⁴⁶² Προηγήθηκε το ενδιαφέρον ήδη από την κλασική αρχαιότητα. Βλ. Καραλή Λ. *Λεξικό Αρχαιολογικών-Περιβαλλοντικών όρων*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998, σελ. 17.

⁴⁶³ Ο James Hutton (1726-1797), Σκώτος γεωλόγος, μελέτησε τη στρωματογραφία βράχων και κατέληξε σε συμπεράσματα με ιδιαίτερη σημασία για την αρχαιολογική επιστήμη. Στο έργο του «*Η θεωρία της γης*» το 1785 τόνισε ότι το ανώτερο στρώμα είναι το νεότερο από τα κατώτερα στρώματα.

⁴⁶⁴ Ο Christian Jurgensen Thomsen, Δανός ερευνητής, στο έργο του «*Ένας οδηγός για τις Βόρειες Αρχαιότητες*» το 1848 διαμόρφωσε διάκριση των αντικειμένων ανάλογα με το υλικό κατασκευής τους (πέτρα, χαλκός και σίδηρος) και συνέδραμε στην ταξινόμηση των ευρημάτων -που δεν ανήκαν στην ίδια εποχή- σε ομάδες τριών χρονολογικών διαστημάτων (εποχή του Λίθου, εποχή του Χαλκού και εποχή του Σιδήρου). Η διάκριση αυτή δεν ίσχυσε για όλες τις περιοχές. Π.χ. νότια της Σαχάρας, στην Αφρική δεν χρησιμοποιήθηκε ποτέ χαλκός, στην Αμερική ο σίδηρος έφθασε με τους Ισπανούς. Το 1859 εφαρμόστηκε η μέθοδος της τυπολογίας με την κατάταξη των ευρημάτων σε χρονολογική ακολουθία.

⁴⁶⁵ Η μελέτη σε εθνογραφικό επίπεδο των κοινωνιών σε διάφορες περιοχές του κόσμου προσφέρει χρήσιμα συμπεράσματα για τον τρόπο ζωής των παλαιότερων κοινοτήτων με ανάλογα στοιχεία (θεωρία γραμμικής εξέλιξης των λαών). Ο Sven Nilson διατύπωσε μια έτερη θεωρία και διέκρινε τέσσερα στάδια : την άγρια ζωή και το κυνήγι, το νομαδικό-κτηνοτροφικό στάδιο, τη μόνιμη γεωργική εγκατάσταση και τον πολιτισμό (γραφη, χρήμα και καταμερισμός εργασίας). Βλ. σχετικά Καραλή Λ. *Λεξικό Αρχαιολογικών-Περιβαλλοντικών όρων*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998, σελ. 25 κ.ε.

προγραμματισμένες ανασκαφές. Απαιτείται απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού⁴⁶⁷ και οι ανασκαφές πραγματοποιούνται από την Αρχαιολογική Υπηρεσία, τις ξένες αρχαιολογικές σχολές και οργανισμούς με αρχαιολογικό αντικείμενο⁴⁶⁸.

Οι πρώτες ανασκαφές και αναστηλώσεις. Ο Thomas Jefferson, διενέργησε την πρώτη επιστημονική ανασκαφή πραγματοποιώντας τομές στα υψώματα της Βιρτζίνια, για να ανακαλύψει τον δημιουργό τους⁴⁶⁹. Στην Ευρώπη ο Εγγλέζος Richard Colt Hoare ανέσκαψε τύμβους στην Νότια Βρετανία, χωρίς να καταλήξει σε συμπεράσματα. Τον 18^ο αιώνα ξεκίνησαν οι ανασκαφές σε περιοχές αρχαιολογικού ενδιαφέροντος. Στην Ιταλία πραγματοποιήθηκαν στις ρωμαϊκές πόλεις Herculaneum και Pompeii⁴⁷⁰ με ευρήματα μεγάλης σπουδαιότητας. Στην Ελλάδα οι πρώτες ανασκαφές πραγματοποιήθηκαν στη Δήλο (1872), στους Δελφούς (1892), στην Αγορά της Αθήνας (1931-1940 και 1946-1960), όπως επίσης και εργασίες αναστήλωσης⁴⁷¹ στον Παρθενώνα, το Ερεχθείο, τα Προπύλαια, το Μικρό Ναό της Αθηνάς Νίκης (1835-1836)⁴⁷², το Μεγάλο Ναό του Απόλλωνα (έως το 1941). Έκτοτε οι προσπάθειες για την προστασία, διάσωση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας συνεχίζονται. Τα αρχαιολογικά ευρήματα, οι μαρτυρίες του πολιτισμού των παρελθόντων παρέχουν τη δυνατότητα στις σημερινές και στις μελλοντικές γενιές να τα αξιολογήσουν και να τα προφυλάξουν. Ειδικά στην Ακρόπολη της Αθήνας πραγματοποιούνται συστηματικές εργασίες συντήρησης και αναστήλωσης από το 1975⁴⁷³ από μια επιτροπή αρχαιολόγων, αρχιτεκτόνων, πολιτικών και χημικών μηχανικών⁴⁷⁴. Η Επιτροπή Συντηρήσεως Μνημείων Ακροπόλεως συνεργάζεται με την Α΄ Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και οι εργασίες σωστικού χαρακτήρα⁴⁷⁵ και στη συνέχεια εργασίες αποκατάστασης⁴⁷⁶ χρηματοδοτούνται από το κράτος και την ΕΕ. Οι προσπάθειες αναστήλωσης των μνημείων της Ακρόπολης αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, όχι

⁴⁶⁶ Άρθρο 35 του ν.

⁴⁶⁷ Η διάρκεια της ανασκαφής δεν ξεπερνά τα πέντε χρόνια και για τυχόν παράτασή της απαιτείται νέα απόφαση.

⁴⁶⁸ Σε ακίνητα που δεν έχουν απαλλοτριωθεί πραγματοποιούνται ανασκαφές περιορισμένης χρονικής διάρκειας, ενώ σωστικές ανασκαφές διενεργούνται για τη σωτηρία μνημείων (στερέωση, αποκατάσταση, αναστήλωση).

⁴⁶⁹ Έως τότε κυριαρχούσε η άποψη ότι τα υψώματα στην ανατολική πλευρά του ποταμού Μισσισιππή δημιουργήθηκαν από έναν μυθικό λαό τους Mound-builders και όχι από τους αυτόχθονες Ινδιάνους. Ο Thomas Jefferson κατέληξε ότι τα υψώματα κατασκευάστηκαν από τους Ινδιάνους. Βλ. Καραλή Λ. *Λεξικό Αρχαιολογικών-Περιβαλλοντικών όρων*, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998, σελ. 20 κ.ε.

⁴⁷⁰ Οι πόλεις βρίσκονται στον κόλπο της Νάπολης, στους πρόποδες του Βεζουβίου. Τον Αύγουστο του 79 μ.Χ. με την έκρηξη του ηφαιστείου η Πομπηία καλύφθηκε από τόνους ηφαιστιακής τέφρας και το Ηράκλειον από λάβα και λάσπη. Πρώτα ήρθαν στο φως ευρήματα από το Ηράκλειον (το 1710 ανακαλύφθηκε από τον πρίγκιπα του Elboeuf το πρώτο ολοκληρωμένο ρωμαϊκό θέατρο) και αργότερα από την Πομπηία (το 1748 με τη βοήθεια της βασιλικής οικογένειας της Νάπολης).

⁴⁷¹ Ανάγκη αποκατάστασης τμημάτων μνημείων στην αρχική τους θέση με σκοπό τη διατήρηση των αρχαίων κτισμάτων. Βλ. σχετικά <http://old.mfa.gr>

⁴⁷² Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες *Αναστήλωσεις μνημείων*, 20.02.2000, σελ. 2.

⁴⁷³ Συγκεκριμένα το 1979 ξεκίνησαν στο Ερέχθειο αναστηλωτικές εργασίες, οι οποίες ολοκληρώθηκαν το 1987. Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες *Αναστήλωσεις μνημείων*, 20.02.2000, σελ. 12.

⁴⁷⁴ Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες *Αναστήλωσεις μνημείων*, 20.02.2000, σελ. 11.

⁴⁷⁵ Τα προβλήματα των μνημείων εντοπίζονται στις ρηγματώσεις και θραύσεις των μαρμάρων (από την οξείδωση των σιδηρένιων τμημάτων από παλαιότερες εργασίες), τις αλλοιώσεις της επιφάνειας (από την ατμοσφαιρική ρύπανση), την στατική επάρκεια (από την ερείπωσή τους), τη φθορά του βράχου (από τα εκατομμύρια των επισκεπτών του) κλπ.

⁴⁷⁶ Για τη διόρθωση των σφαλμάτων από προηγούμενες αναστηλώσεις.

μόνο για εθνικούς λόγους, αλλά και εξαιτίας της σημασίας τους και της μοναδικότητάς τους ως μνημείων παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς⁴⁷⁷.

Οι μεγάλοι πολιτισμοί. Τον 19^ο αιώνα ήρθαν στο φως σημαντικά ευρήματα του πολιτισμού της Αρχαίας Αιγύπτου⁴⁷⁸, της Μεσοποταμίας⁴⁷⁹, των Maya⁴⁸⁰ στη χερσόνησο Yucatan του Μεξικού, της Ινδίας⁴⁸¹, της Κίνας⁴⁸² κ.α.

4.3 Περιβαλλοντική αρχαιολογία

Πρόκειται για έναν νέο κλάδο της Αρχαιολογίας, που εξετάζει την αλληλεπίδραση ανθρώπου και περιβάλλοντος. Προέκυψε με την επίδραση της οικολογικής προσέγγισης και μελετά το παρελθόν με τα στοιχεία που προσφέρει το περιβάλλον. Εξετάζει επίσης πως ο άνθρωπος έζησε, προσαρμόστηκε και δραστηριοποιήθηκε στο φυσικό του χώρο, στο οικοσύστημα και πως το χρησιμοποίησε⁴⁸³. Σύμφωνα με την Λίλιαν Καραλή, καθηγήτρια Περιβαλλοντικής και Προϊστορικής Αρχαιολογίας στο Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών «*με τον όρο περιβαλλοντική αρχαιολογία εννοούμε τον κλάδο εκείνο της Αρχαιολογίας, που μελετά την επίδραση του περιβάλλοντος στον άνθρωπο, σε όλες τις φάσεις της εμφάνισης και εξέλιξης του πάνω στη γη καθώς και την προσαρμογή και επίδραση του ανθρώπου στο ίδιο του το περιβάλλον καθ' όλη τη διάρκεια της ύπαρξής του, με σκοπό την επίτευξη καλύτερων συνθηκών διαβίωσης*». Περιβαλλοντικοί παράγοντες όπως το κλίμα, τα έμβια όντα και γεωλογικά στοιχεία (έδαφος, υπέδαφος κλπ.) επηρεάζουν και παίζουν σημαντικό ρόλο στον ερευνητή της περιβαλλοντικής αρχαιολογίας. Τα πετρώματα⁴⁸⁴ δίνουν πολύτιμες πληροφορίες για το περιβάλλον στο οποίο δημιουργήθηκαν, τα ιζήματα⁴⁸⁵

⁴⁷⁷ Σύμφωνα με τον Χάρτη της Βενετίας (1964) η αποκατάσταση αποτελεί επέμβαση κατ' εξαίρεση και τίθενται προϋποθέσεις με κυριότερη τη διαφοροποίηση των νέων στοιχείων από τα αυθεντικά.

⁴⁷⁸ Το 1799 Γάλλος στρατιώτης ανακάλυψε τη στήλη της Ροζέτας με κείμενο στα ιερογλυφικά, τη δημοτική αιγυπτιακή και τα ελληνικά.

⁴⁷⁹ Γάλλοι και Βρετανοί πρωτοστάτησαν στις ανασκαφές της Μεσοποταμίας. Ο Paul Emil Botta ανακάλυψε το ανάκτορο του βασιλιά Sargon II και ο Austen Henry Layard ασυριακά αγάλματα φτερωτών ταύρων και τη βιβλιοθήκη πινακίδων σφινγοειδούς γραφής στην περιοχή Kuyunjik (η βιβλική πόλη Νινευή).

⁴⁸⁰ Ο John Lloyd Stephens, διπλωμάτης και ο Frederik Catherwood, καλλιτέχνης αποτύπωσαν στα βιβλία τους τη μοναδικότητα και την σπάνια ομορφιά των πόλεων Chicken Itza, Copan, Palenque και Uxmal.

⁴⁸¹ Ανακαλύφθηκαν σπουδαία μνημεία των έξι παλαιότερων πολιτισμών στην κοιλάδα του Ινδού.

⁴⁸² Ο J. G. Andersson, Σουηδός ανακάλυψε τον Νεολιθικό οικισμό του Yang-Shao.

⁴⁸³ Ο άνθρωπος και το περιβάλλον συνδέονται άμεσα. Μέσα στο οικοσύστημά του ζει, βρίσκει την τροφή του, καλλιεργεί τη γη, εκτρέφει τα ζώα του, επεμβαίνει σε αυτό.

⁴⁸⁴ Σύνθετοι οργανισμοί ορυκτών στοιχείων που διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες : α) τα εκρηξιγενή ή πυριγενή που προέρχονται από ηφαιστειακή έκρηξη ή τη στερεοποίηση του μάγματος (πλουτώνια, φλεβικά και ηφαιστειογενή ή ηφαιστίτες), β) τα ιζηματογενή που σχηματίζονται από ιζηματογενείς αποθέσεις και γ) τα μεταμορφωσιγενή ή κρυσταλλοσχηστώδη, που σχηματίζονται λόγω υψηλής θερμοκρασίας και πίεσης από ιζηματογενείς ή πυριγενείς αποθέσεις (φυλλίτες, μαρμαρυγικοί σχιστόλιθοι, γνέυσοι, μάρμαρα, χαλαζίτες και κερατίτες). Επιπλέον από τον τρόπο σχηματισμού τους τα ιζηματογενή πετρώματα διακρίνονται σε : μηχανικά ή κλαστικά (λατύπες, κροκάλες, άμμος, άργιλος, πηλός, φλύσχη, ηφαιστειοί τόφοι και θηραϊκή γη), χημικά ιζηματογενή (γκεϋζερίτης, ορυκτό άλας, ανυδρίτης, γύψος, τραβερτίνης, ασβεστόλιθος τόφος και ωτόλιθος ασβεστόλιθος) και οργανικά ιζηματογενή (ορυκτοί άνθρακες, πετρέλαιο, ασβεστόλιθοι, δολομίτες, μάρμη και κερατόλιθος). Βλ. σχετικά Λίλιαν Καραλή Α. *Περιβαλλοντική αρχαιολογία*, εκδόσεις Ινστιτούτου του βιβλίου-Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα, 2005, σελ. 28 κ.ε.

⁴⁸⁵ Αποθέσεις ορυκτών στοιχείων που έχουν αλλάξει από την αρχική τους μορφή και τοποθετήθηκαν αλλού. Προέρχονται από πετρώματα και διακρίνονται σε : α) υδάτινα (σχηματίζονται σε γλυκό και αλμυρό υδάτινο περιβάλλον), β) γήινα ή εδαφικά (εναποθέσεις από έκλυση πλαγιών, εναποθέσεις σπηλαίων, ιζήματα εύκρατων χωρών, οργανικά ιζήματα και παγετώδη στρώματα) και γ) αιολικά (ανεμομεταφερόμενη άμμος ή άμμος επικάλυψης και ανεμομεταφερόμενα επιχωματικά υλικά) και

είναι άμεσα ή έμμεσα συνδεδεμένα με τον άνθρωπο και τη δραστηριοποίησή του κατά το παρελθόν, τα παράκτια και θαλάσσια ιζήματα και οι κατές προσφέρουν στοιχεία για τη χρονολόγηση του Πλειστοκαίνου και των κλιματικών αλλαγών, σε έλη τύρφης⁴⁸⁶ έχουν βρεθεί προϊστορικά ευρήματα, οι λίμνες που διατηρούν σε καλή κατάσταση αρχαιολογικούς και περιβαλλοντικούς θησαυρούς, σπήλαια (θαλάσσια και ηπειρωτικά) με σπουδαία αποθέματα, θίνες⁴⁸⁷ και ηφαιστεία⁴⁸⁸ με μεγάλη αρχαιολογική σημασία.

4.4 Τα φυσικά μνημεία της Ελλάδας

4.4.1 Αρχαία μεταλλεία, λατομεία, φαράγγια

Στα μεταλλεία εξορύσσονται τα μεταλλεύματα. Λατομεία είναι υπαίθριοι τόποι και υπόγειες στοές από όπου εξορύσσεται το μάρμαρο. Τα φαράγγια είναι χαρακτηριστικοί σχηματισμοί των ασβεστολιθικών βουνών και δημιουργούνται από τα νερά των βροχοπτώσεων και των χιονιών που λιώνουν. Στην Ελλάδα αρχαία μεταλλεία υπάρχουν στην Αττική, στις Κυκλάδες, στη Θάσο και στο Παγγαίο όπου εξορύσσονται άργυρος, χρυσός, μόλυβδος, χαλκός και σίδηρος, λατομεία υπάρχουν στην Αττική⁴⁸⁹, στην Άνδρο, στην Αρκαδία, στην Θάσο, στην Κάρυστο, στην Κόρινθο, στην Λακωνία, στην Πάρο, στην Σκύρο και στην Τήνο, ενώ φαράγγια υπάρχουν στα νησιά του βορείου Αιγαίου, στην Κρήτη, στην Πελοπόννησο, στα Ιόνια νησιά, στην Στερεά Ελλάδα, στην Ήπειρο και στην Μακεδονία.

Λαύριο. Αποτελεί μνημείο μεταλλευτικής τέχνης.⁴⁹⁰ Η περιοχή της Λαυρεωτικής κατοικείται από τους προϊστορικούς χρόνους αλλά δεν είναι γνωστό πότε ξεκίνησε η εκμετάλλευση των μεταλλείων. Γεωτεκτονικά ανήκει στη μεταμορφωμένη πελαγονική ζώνη και αποτελείται από μεσοζωικά πετρώματα, μάρμαρα και σχιστόλιθους. Τα εκρηξιγενή πετρώματα διακρίνονται σε πρασινίτες⁴⁹¹, γρανίτη της Πλάκας και αποφύσεις του γρανίτη. Η μεταλλοφορία διακρίνεται σε σιδηρούχο⁴⁹², μεικτά θειούχα Β.Ρ.Γ.⁴⁹³ και αρσενικό, βισμούθιο, χαλκό, νικέλιο, κοβάλτιο σε μικρότερες αναλογίες.

ανάλογα με τη σύστασή τους σε ανθρακικά, αργίλικά, καολινικά, πυριτικά και ψαμμιτικά. Το 1975 είχε διατυπωθεί ορισμός από τον Shachkley σύμφωνα με τον οποίο «Αρχαιολογικό ίζημα είναι μια απόθεση, η οποία είναι άμεσα ή έμμεσα συνδεδεμένη με μια παρελθούσα ανθρώπινη δραστηριότητα». Βλ. Καραλή Λ. *Περιβαλλοντική αρχαιολογία*, εκδόσεις Ινστιτούτο του βιβλίου-Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα, 2005, σελ. 34 κ.ε.

⁴⁸⁶ Οργανικό ίζημα που είναι γνωστό και ως πoάνθρακας, διακρίνεται σε βροχογενή (σχηματίζεται σε περιοχές με υψηλή βροχόπτωση) και τοπογενή τύρφη (σχηματίζεται σε λεκάνες).

⁴⁸⁷ Συνήθως παράκτιες περιοχές, οι οποίες σχηματίζονται από ανεμομεταφερόμενη άμμο.

⁴⁸⁸ Χρησιμεύουν στη χρονολόγηση θέσεων (με τη διάσπαση του ισοτόπου Καλλίου 40 σε Αργό), στη σφράγιση αρχαιολογικών στρωμάτων (π.χ. η έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας κάλυψε το Ακρωτήρι, πόλη της Ύστερης Εποχής του Χαλκού) και στην παραγωγή ορυκτών (ηφαιστειακά πετρώματα χρησιμοποιούνται για την κατασκευή εργαλείων).

⁴⁸⁹ Λαύριο, Πεντέλη, Υμηττός.

⁴⁹⁰ Η λέξη Λαύριο προέρχεται από τη «λαύρα» που σημαίνει στοά, υπόνομος, μεταλλείο. Κατά άλλους μπορεί να προέρχεται από τη μινωική λέξη «λάβρυς» που σημαίνει διπλός πέλεκυς και συνδέεται με τη λέξη «λαβύρινθος». Βλ. Μπούρνοβας Ι., *Τα φυσικά μνημεία της Ελλάδας*, σελ. 67.

⁴⁹¹ Μεταμορφωμένους διαβάσεις.

⁴⁹² Σιδηρομαγνητιούχο που αποτελείται από αγκεριτή, ροδοχρωσίτη με βαρύτη και φθορίτη.

⁴⁹³ Blenda, Pyrite, Galena, δηλαδή σφαλερίτη, σιδηροπυρίτη και γαληνίτη.

Ορυκτά του Λαυρίου αποτελούν τα: Αγκερίτης (Ca, Mg, Mn, Fe)CO₃ π και δ, Αζουρίτης Cu₂(OH)₂(CO₃)₂ δ μπλε χρώματος, Αιματίτης Fe₂O₃ π και δ κοκκινωπού χρώματος, Αουριχαλκίτης ZnCuO₅(OH)₃(CO₃)₂ κυανοπράσινου χρώματος, Άργυρος αυτοφυής Ag, νηματοειδή συσσωματώματα δ, Αρσενοπυρίτης FeAsS π. μικροί κόκκοι, Βάδιον MnO₂·H₂O δ.⁴⁹⁴, Βαρύτης BaSO₄ π.⁴⁹⁵, Βισμούθιο Bi π.⁴⁹⁶, Γαληνίτης PbS π.⁴⁹⁷, Γρηνοκίτης CdS δ. κίτρινα κοκκία, Γύψος CaSO₄·2H₂O δ.⁴⁹⁸, Ευχροΐτης Cu₃As₂O₈Cu(OH)₂·6H₂O δ.⁴⁹⁹, Θείον αυτοφύες S δ.⁵⁰⁰, Καλαμίνα δ και π⁵⁰¹, Καμαριζίτης Cu₃(OH)₄SO₂·6H₂O δ⁵⁰², Κερουσίτης PbCO₃ δ⁵⁰³, Κυπρίτης Cu₂O δ⁵⁰⁴, Λαυριονίτης Pb(OH)₂PbCl₂ δ⁵⁰⁵, Λειμωνίτης 2Fe₂O₃·3H₂O δ⁵⁰⁶, Μαγνητίτης Fe₃O₄ π⁵⁰⁷, Μαγνητοπυρίτης FeS π⁵⁰⁸, Μαλαχίτης (CuOH)₂CO₃ δ⁵⁰⁹, Μαρκασίτης FeS₂ π⁵¹⁰, Παραλαυριονίτης PbCl₂Pb(OH)₂ δ⁵¹¹, Πυρολουσίτης MnO₂ δ⁵¹², Ροδοχρωσίτης MnCO₃ π⁵¹³, Σερπιερίτης Ca(Cu, Zn)(OH)₆(SO)₂·3H₂O δ⁵¹⁴, Σιδηροπυρίτης FeS₂ π⁵¹⁵, Σιδηρότιλος FeSO₄·5H₂O δ⁵¹⁶, Σμιθσονίτης ZnCO₃ δ⁵¹⁷, Σφαλερίτης ZnS π⁵¹⁸, Τετραεδρίτης (Cu, Ag, Fe, Zn)₈Sb₂S₇ π⁵¹⁹, Φθορίτης CaF₂ π⁵²⁰, Χαλκηδόνιος SiO₂ δ⁵²¹, Χαλκός αυτοφυής Cu δ⁵²², Χαλκοπυρίτης CuFeS₂ π, Χαλκοσύνης CuS₂ π και δ⁵²³, Χρυσός αυτοφυής Au δ⁵²⁴, Ψευδαργυρομελαντηρίτης (Fe, Zn)SO₄·7H₂O δ⁵²⁵.

Στις 22.10.1969 στο Θορικό βρέθηκε από τον Βέλγο αρχαιολόγο G. Donnay ένας αρχαίος θησαυρός μέσα σε ένα κανάτι που το είχαν κρύψει σε μικρό λάκκο. Αποτελούνταν από 5 χρυσούς στατήρες, 283 αργυρά τετράδραχμα και 4 αργυρά τριόβολα, τα οποία βρίσκονται στο Νομισματικό Μουσείο Αθηνών.

⁴⁹⁴ Συνοδεύει οξειδωμένα σιδηρομεταλλεύματα.

⁴⁹⁵ Συνοδεύει τα θειούχα και σιδηρομαγνητιούχα μεταλλεύματα.

⁴⁹⁶ Σε σπαρμένους κρυστάλλους εντός του μεταλλεύματος.

⁴⁹⁷ Κύριο ορυκτό της θειούχου μεταλλοφορίας με κρυστάλλους χρώματος γκρι-μπλε.

⁴⁹⁸ Σε μικρούς λευκούς κρυστάλλους στο οξειδωμένο μέταλλευμα και σε μεγάλους δίδυμους κρυστάλλους.

⁴⁹⁹ Μικροί σμαραγδοπράσινοι κρύσταλλοι πάνω σε σμιθσονίτη.

⁵⁰⁰ Σε συσσωματώματα στο δευτερογενές μέταλλευμα.

⁵⁰¹ Κύριο δευτερογενές ψευδαργυρούχο ανθρακικό μέταλλευμα εντός των μαρμάρων.

⁵⁰² Βελονειδείς κρύσταλλοι πράσινοι.

⁵⁰³ Κύριο ορυκτό, κρύσταλλοι λευκοί έως υποκίτρινοι.

⁵⁰⁴ Σε κρυστάλλους και συσσωματώματα με αυτοφυή χαλκό.

⁵⁰⁵ Βελονειδείς διαφανείς κρύσταλλοι εντός των αρχαίων μολυβδούχων μεταλλουργικών σκωριών.

⁵⁰⁶ Κύριο ορυκτό του οξειδωμένου σιδηρομαγνητιούχου μεταλλεύματος.

⁵⁰⁷ Μικρά φακοειδή σώματα εντός του μαρμάρου και γύρω από το γρανίτη μέσα στους κερατίτες.

⁵⁰⁸ Με χαλκοπυρίτη ή σιδηροπυρίτη και μέσα στους κερατίτες.

⁵⁰⁹ Πρασινωποί κρύσταλλοι που συνοδεύουν τα οξειδωμένα μεταλλεύματα.

⁵¹⁰ Με σιδηροπυρίτη και αρσενοπυρίτη σε πολλά κοιτάσματα.

⁵¹¹ Διαγείς κρύσταλλοι εντός των κοιλοτήτων αρχαίων μεταλλουργικών σκωριών μέσα στη θάλασσα.

⁵¹² Συστατικό του οξειδωμένου σιδηρομαγνητιούχου μεταλλεύματος.

⁵¹³ Χρώματος ερυθροπού σε πολλά κοιτάσματα.

⁵¹⁴ Συσσωματώματα φυλλώδη ή πέταλα κυανοπράσινα πάνω στο σμιθσονίτη.

⁵¹⁵ Κύριο ορυκτό της θειούχου μεταλλοφορίας (P.B.G.).

⁵¹⁶ Ινώδη ακτινωτά συσσωματώματα.

⁵¹⁷ Φλοιώδη συσσωματώματα που συνοδεύουν πολύ συχνά την καλαμίνα, με διάφορα χρώματα από το μπλε προς το πράσινο.

⁵¹⁸ Κύριο ορυκτό της θειούχου μεταλλοφορίας (B.P.G.) σε κρυστάλλους χρώματος μαύρου ή καστανού.

⁵¹⁹ Συναντάται στη θειούχο μεταλλοφορία.

⁵²⁰ Συνοδεύει συνήθως τα θειούχα μεταλλεύματα, σχηματίζει και κοιτάσματα εντός του μαρμάρου.

⁵²¹ Συναντάται συνήθως σε σταλακτιοειδείς μορφές.

⁵²² Συσσωματώματα με κυπρίτη και γύψο.

⁵²³ Συναντάται με χαλκοπυρίτη ή χαλκό σε διάφορα κοιτάσματα.

⁵²⁴ Βρίσκεται σε ελάχιστη ποσότητα εντός του γαληνίτη.

⁵²⁵ Συναντάται σε ωχροπράσινα σφαιροειδή συσσωματώματα στα οξειδωμένα μεταλλεύματα.

Στη Θάσο η εκμετάλλευση των κοιτασμάτων άρχισε κατά τον 10ο π.Χ. αιώνα όταν εποίκιστηκε από τους Φοίνικες. Στην περιοχή Κοινύρων και Αινύρων εξόρυσαν χρυσό, ενώ η εξόρυξη των μαρμάρων άρχισε κατά τους κλασσικούς χρόνους, στη χερσόνησο Αλυκή στα νότια του νησιού. Τα μάρμαρα αυτά είναι τα λευκότερα της Ελλάδας, επειδή όμως περιέχουν μαγνήσιο, προσβάλλονται από υγρασία και γίνονται πιο σκούρα. Η Πάρος έγινε γνωστή από το μάρμαρό της τον λυχνίτη⁵²⁶, που εξορυσσόταν από το «Σπήλαιο των Νυμφών». Μεγάλα έργα τέχνης⁵²⁷ έχουν κατασκευαστεί από τον λυχνίτη. Εκτός του μαρμάρου στο νησί εξορύσσονταν και κρυσταλλοσχιστόδη πετρώματα (κρυσταλλικοί σχιστόλιθοι, γενέσιοι και γρανίτες). Στη Μεσαρά Κρήτης κοντά στην αρχαία Γόρτυνα⁵²⁸, σημαντικό αρχαίο λατομείο είναι ο λαβύρινθος⁵²⁹, που λειτούργησε από τους μινωικούς χρόνους. Το λατομείο καλύπτεται από θαλάσσια ιζήματα, που είναι αποθέσεις ρηχής θάλασσας και αποτελούνται από στρώματα ψαμμιτών, μαργών και γύψων. Υπάρχουν ακόμα μαργαϊκοί ασβεστόλιθοι μη κρυσταλλικοί, καθώς και υφαλογενείς, καθώς και απολιθώματα Pecten (χτένια).

Το Ευπαλίνιο Όρυγμα στη Σάμο κατασκευάστηκε από τον μεγαρέα μηχανικό Ευπαλίνο το 550 π.Χ. περίπου, κατά την περίοδο της τυραννίας του Μαιανδρέα. Το έργο διαπερνά το όρος Στυλιανή, αποτελείται από τραβερτινοειδείς ασβεστόλιθους και χρησιμοποιήθηκε για τη μεταφορά νερού στην πόλη του Πυθαγορείου⁵³⁰. Η στενή κοιλάδα των Τεμπών ανάμεσα στον Όλυμπο και την Όσσα, από την οποία διέρχεται ο ποταμός Πηνειός, γεωλογικά αποτελείται από κρυσταλλικούς σχιστόλιθους, φυλλίτες (μεταμορφωμένος φλύσχη), μάρμαρα (μεσοζωικοί ασβεστόλιθοι) και γενέσιους. Οι Φαιδριάδες Πέτρες είναι δύο μεγάλοι βράχοι στη νότια πλευρά του Παρνασσού, που χωρίζονται από μία μεγάλη και στενή χαράδρα, μέσα από την οποία πηγάζει η Κασταλία Πηγή. Αποτελούνται από πετρώματα και συγκεκριμένα από λεπτόκοκκους ασβεστόλιθους. Το Φαράγγι της Σαμαριάς⁵³¹ αποτελεί το πιο στενό και βαθύ φαράγγι της χώρας. Το όνομα προέρχεται από μία βυζαντινή εκκλησία την Οσία Μαρία. Γεωλογικά αποτελείται από κρυσταλλικούς πλακώδεις ασβεστόλιθους και φλύσχη. Η δημιουργία του φαραγγιού πιθανότατα οφείλεται σε ρήγματα (τεκτονική) και στη ροή του νερού και έχει το σχήμα ανάποδου Π.

Η διώρυγα της Κορίνθου αποτελεί μια στενή λωρίδα γης πλάτους 6 χλμ. Ο πρώτος που θέλησε να διανοίξει τον ισθμό ήταν ο τύραννος της Κορίνθου Περίανδρος κατά το τελευταίο τέταρτο του 7^{ου} αιώνα. Οι ειδικοί όμως της περιοχής τον προειδοποίησαν για τις μεγάλες

⁵²⁶ Η ονομασία λυχνίτης προέρχεται είτε από τη διαφάνεια του μαρμάρου, είτε από τη μέθοδο εξόρυξής του (υπογείως με λυχνάρια).

⁵²⁷ Ερμής του Πραξιτέλη, Αφροδίτη της Μήλου, Νίκη της Πάρου, Ναός της Αθηνάς, Θησαυρός των Σιφνίων στους Δελφούς.

⁵²⁸ Βόρεια από το Καστέλι, στους νότιους πρόποδες του Ψηλορείτη προς την πεδιάδα της Μεσαράς, πάνω σε λόφο ύψους 460 μ. και σε υψόμετρο 415 μ.

⁵²⁹ Η λέξη λαβύρινθος προέρχεται από τη λέξη «λάβρυς» (διπλός πέλεκυς) και πιθανότατα συνδέεται με το τεράστιο και διαιδαλώδες ανάκτορο της Κνωσσού.

⁵³⁰ Η σήραγγά του έχει μήκος 1.036 μ., ύψος 1,80 μ. και πλάτος 0,80 μ.

καταστροφές που θα επακολουθούσαν και έτσι αποφασίστηκε η κατασκευή δρόμου⁵³² μεταφοράς των πλοίων από τη μία θάλασσα στην άλλη μέσω της ξηράς. Στη συνέχεια ο Δημήτριος ο Πολιορκητής θέλησε να προχωρήσει το έργο της διάνοιξης, όμως οι μηχανικοί του πίστευαν ότι η στάθμη του νερού του Κορινθιακού Κόλπου ήταν υψηλότερη από εκείνη του Σαρωνικού. Ο Γάιος Ιούλιος Καίσαρ επίσης προσπάθησε να πετύχει το έργο, αλλά δεν μπόρεσε να το πραγματοποιήσει, αφού δολοφονήθηκε, ενώ ο Καίσαρας Γερμανικός (Καλιγούλας) το είχε εντάξει στα μεγάλα έργα που είχε αποφασίσει να κατασκευάσει, είχε όμως το ίδιο τέλος με τον προκάτοχό του. Ο Νέρων με πιο οργανωμένο σχέδιο ξεκίνησε τις εργασίες, αλλά μετά τη δολοφονία του το έργο σταμάτησε. Ακολούθησαν προσπάθειες από τον Ηρώδη τον Αττικό και από τους Βενετούς. Τον 19^ο αιώνα η ελληνική κυβέρνηση έδωσε την τελική άδεια διάνοιξης της διώρυγας⁵³³. Η κατασκευή άρχισε το Μάρτιο του 1881, αλλά το 1889 σταμάτησε λόγω οικονομικής στενότητας. Το 1890 η Ελληνική Εταιρεία Εργολησιών με επικεφαλής τον Ανδρέα Συγγρό ανέλαβε το έργο και το τελείωσε τον ίδιο χρόνο. Το μήκος της διώρυγας είναι 5.890 μ.⁵³⁴, το πλάτος στον πυθμένα είναι 21 μ., στην επιφάνεια του νερού 25 μ., το βάθος του νερού είναι 8 μ. και το πλάτος της διώρυγας στα άκρα της είναι 50-70 μ., ενώ η κλίση των πρανών 10% και σε πολλά σημεία 5%.

4.4.2 Σπήλαια

Σπήλαιο ονομάζεται κάθε φυσική κοιλότητα μέσα σε πέτρωμα οποιασδήποτε προέλευσης που δημιουργήθηκε από διάφορες φυσικές αιτίες. Συνήθως βρίσκονται μέσα σε ασβεστολιθικά πετρώματα, σε ψαμμιτικά ή κροκαλοπαγή ή ακόμα και σε παγετώνες. Η μορφή τους εξαρτάται από τη δομή των ανθρακικών σχηματισμών, την κλίση και τις διακλάσεις τους⁵³⁵. Στην Ελλάδα τα περισσότερα σπήλαια ανήκουν στην πλεικαινική και πλειστοκαινική περίοδο και είναι ενάλια και παραθαλάσσια, λόγω της πλούσιας γεωλογικής δομής και ιστορίας. Σε ασβεστολιθικά πετρώματα σχηματίζονται επίσης καταβόθρες⁵³⁶, δολίνες⁵³⁷, πόλγες⁵³⁸, ουβάλες⁵³⁹ και σπηλαιοβάραθρα⁵⁴⁰. Σπήλαια σχηματίζονται επίσης και

⁵³¹ Στα Λευκά Όρη, Χανιά, Κρήτη Το βάθος του είναι 500-700 μέτρα.

⁵³² Ο δρόμος ήταν ο δίορκος, από το ρήμα διέλκω που σημαίνει σύρω κάτι δια καθορισμένη διαδρομής. Ο δίορκος, ο πέτρινος δρόμος κατασκευασμένος από πωρόλιθους, ανακαλύφθηκε κατά τη διάρκεια άσκησης της Σχολής Μηχανικού του Στρατού μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

⁵³³ Η κυβέρνηση έδωσε την άδεια στον Stephan Turr, Αυστροουγγαρέζο στρατηγό και το έργο ανέλαβε η γαλλική εταιρεία Comptoir d' Escompte de Paris με τον Ούγγρο μηχανικό Francis Bela Gerster που ακολούθησε το σχέδιο του Νέρωνα.

⁵³⁴ Μαζί με τους προλιμένες Ποσειδωνιάς της δυτικής πλευράς και Ισθμίας της ανατολικής πλευράς είναι 6.343 μ. Βλ. σχετικά Μπούρνοβας Ι., *Τα φυσικά μνημεία της Ελλάδας*, σελ. 120.

⁵³⁵ Εάν δεν έχουν καλές στρώσεις σχηματίζονται χαώδη σπήλαια με μεγάλο ύψος και πολλούς θαλάμους, ενώ στην αντίθετη περίπτωση σχηματίζονται σπήλαια με μικρό ύψος και μικρά σε μέγεθος.

⁵³⁶ Υπόγειοι αγωγοί, που αποστραγγίζουν τα νερά μιας κλειστής τις περισσότερες φορές λεκάνης. Παραδείγματα αποτελούν τα κλειστά οροπέδια Τριπόλεως, Λασιθίου, Νίδας του Ψηλορείτη, Κοπαΐδας, Αχέροντα, Κεφαλαρίου του Αργους, Κιβερίου, στην περιοχή Αγίων Θεοδώρων στην Κεφαλονιά κ.α.

⁵³⁷ Κοιλότητες με διάμετρο έως και 500 μ. όπως στο Ηράκλειο, στο χωριό Δίδυμα (Αργολίδα), στην Εύβοια, στην Ήπειρο κ.α.

⁵³⁸ Λιβάδι σχηματισμένο από καρστική διαδικασία, όπως στο κλειστό οροπέδιο του Λασιθίου, του Ομαλού και της Νίδας του Ψηλορείτη, στην Τρίπολη, στην Κοπαΐδα, στα Ιωάννινα κ.α.

⁵³⁹ Λιβάδια που σχηματίζονται όταν ενώνονται δολίνες, όπως στην περιοχή της Λίμνης-Παραλίμνης, στην Πρέβεζα κ.α.

⁵⁴⁰ Σχηματισμοί με μεγάλο βάθος και μικρό πλάτος, όπως το Δρογγαράτη στην Κεφαλλονιά, το Αγαλάκι στη Σάμη, στην Κάλαμάτα, στα Ανόγεια της Κρήτης, στο Όρος Γκαμήλα κ.α.

από την αιολική ενέργεια, τα οποία ονομάζονται κροκαλοπαγή⁵⁴¹, μέσα σε μαργαϊκούς ψαμμίτες με γύψο⁵⁴², μέσα σε ηφαιστειακή λάβα⁵⁴³, μέσα σε παγετώνες, μέσα σε καταρράκτες⁵⁴⁴.

Το σπήλαιο Αλιστράτης στη Δράμα σχηματίζεται στον λόγο Αηδονοκορυφή μέσα σε μάρμαρα υπόλευκου χρώματος. Το μήκος του διπλού διαδρόμου του είναι 170 έως 180 μ. και διαθέτει σταλακτίτες που ενώνονται με τους σταλαγμίτες. Το σπήλαιο Πετραλώνων βρίσκεται στην δυτική Χαλκιδική, όπου ανακαλύφθηκε το κρανίο αρχαϊκού *sapiens*. Η μεγάλη του αίθουσα έχει μήκος 104 μ., πλάτος 12 μ. και ύψος 8 μ., η χαρτογραφημένη του επιφάνεια φθάνει τα 10.400 τμ και η τουριστική διαδρομή τα 2.000 μ. Το σπήλαιο Περάματος βρίσκεται κοντά στο χωριό Πέραμα στα Ιωάννινα και είναι το πρώτο σπήλαιο που αξιοποιήθηκε τουριστικά. Σχηματίζεται σε τρία επίπεδα, τα οποία συνδέονται με σκαλισμένα σκαλοπάτια. Οι Παξοί είναι γνωστοί για τα ενάλια σπήλαιά τους που ονομάζονται Γράβες και υπολογίζονται σε πάνω από 30. Δεν σχηματίστηκαν από βρόχινο νερό, είναι σύγχρονα και μικρά, δεν διαθέτουν λιθώματα και τα περισσότερα είναι επισκέψιμα⁵⁴⁵.

Το σπήλαιο των Λιμνών Καστριών βρίσκεται στην επαρχία των Καλαβρύτων κοντά στο χωριό Καστρία, σε υψόμετρο 840-920 μ. και σχηματίστηκε σε τρία επίπεδα. Το πρώτο τμήμα έχει μήκος 65 μ., το δεύτερο τμήμα 200 μ., ενώ το τρίτο 550 μ. και χωρίζεται σε δύο επίπεδα με πολλές αίθουσες, το τέταρτο τμήμα έχει μήκος 1.140 μ. Το σπήλαιο του Ευριπίδη βρίσκεται στα Περιστέρια της Σαλαμίνας και ταυτίζεται με το ησυχαστήριο του Ευριπίδη. Αποτελείται από φυλλίτες, αργλικούς σχιστόλιθους και ψαμμίτες του Παλαιοζωϊκού αιώνα, με μήκος 47 μ., με θαλάμους, διαδρόμους κλπ. και με χαμηλό ύψος και μικρό πλάτος. Το σπήλαιο του Διρού στην Πελοπόννησο με συνολικό μήκος πάνω από 5.000 μ. είναι ένα από τα ωραιότερα σπήλαια σε παγκόσμιο επίπεδο και αναπτύσσεται μέσα σε κρυσταλλικούς ασβεστόλιθους.

Στο ακρωτήρι Άγιοι Θεόδωροι σχηματίστηκαν οι καταβόθρες του Αργοστολίου, ένα φαινόμενο μοναδικό που οφείλεται στα γεωλογικά χαρακτηριστικά της Κεφαλλονιάς. Η λίμνη της Βουλιαγμένης στα νότια του νομού Αττικής αποτελεί στην ουσία μία δολίνη μέσα σε μάρμαρο, με βάθος από 12 έως 20 μ. και με μέση στάθμη 40 εκατ. πάνω από τη στάθμη

⁵⁴¹ Στα Μετέωρα και στην Μονή του Μεγάλου Σπηλαίου στα Καλάβρυτα.

⁵⁴² Στα νότια του Ηρακλείου στην περιοχή της Μεσσαράς, το γνωστό σπήλαιο του Λαβυρίνθου, στα Μάταλα κλπ.

⁵⁴³ Στη Μήλο.

⁵⁴⁴ Στην Έδεσσα.

⁵⁴⁵ Η Υπαπαντή με θάλαμο 70x65 μ. και οροφή 16 μ., οι Φωκότερνες, ο Ερημίτης, ο Αχάντακας με πλάτος 8-10 μ. και ύψος 8 μ., ο Κολοσούρτης και το Μεγάλο Άντρο με μήκος 80 μ. περίπου.

της θάλασσας. Εκεί καταλήγουν τα καρστικά νερά του Υμηττού, τα οποία βυθίζονται σε μεγάλο βάθος και ζεσταίνονται, προσφέροντας υπόθερμη θερμοκρασία⁵⁴⁶.

Το Ιδαίο Άντρο της Κρήτης⁵⁴⁷ βρίσκεται στην ανατολική πλευρά του Ψηλορείτη σε υψόμετρο 1.540 μ. κοντά στα Ανώγεια. Σχηματίστηκε μέσα σε πλακώδεις κρυσταλλικούς ασβεστόλιθους, με συνολικό μήκος 50 μέτρα περίπου και με μέσο πλάτος 35 μέτρα περίπου. Δεν διαθέτει λιθώματα, ούτε σταλακτίτες και σταλαγμίτες. Στον όρμο των Ματάλων σχηματίζονται πολλά φυσικά κοιλάματα, όπως το ενάλιο σπήλαιο Κουρούπι (κιούπι), που έχει ύψος 10 μέτρα περίπου και δεν διαθέτει λιθώματα. Το σπήλαιο της Μεγίστης βρίσκεται στο νησί Μεγίστη (Καστελόριζο)⁵⁴⁸, και αποτελείται από ασβεστόλιθους ανώτατου Κρητιδικού-Ηωκαίνου. Τα σπήλαια είναι επιφανειακά και άλλα μισοβυθισμένα με πιο σημαντικά στο ακρωτήρι Νύχτι, στο μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου, στο οροπέδιο Καραγιώργη, ενώ από τα μισοβυθισμένα είναι η Γαλάζια Σπηλιά.

4.4.3 Παλαιοντολογικά

Γεωλογικοί σχηματισμοί. Απολιθωμένα οστά θηλαστικών και σπονδυλωτών στο Πικέρι, στη Σαντορίνη, στην Λέσβο (απολιθωμένο δάσος) και στην Κρήτη (φαράγγι της Σαμαριάς).

Τα Θεόκαστα βρίσκονται στο νομό Αργολίδας, ανατολικά του Λυγουριού και αποτελούν ομάδα ασβεστόλιθων του ανώτερου Τριαδικού-κατώτερου Ιουρασικού. Διακρίνονται έξι διαφορετικές ζώνες με αμμωνίτες⁵⁴⁹. Στο Ιερό του Ασκληπιείου και στο Αρχαίο Θέατρο⁵⁵⁰ της Επιδαύρου σχηματίζονται οι κερατοφύρες και κερατοφυρικοί τόφοι του κάτω Τριαδικού. Η πυραμίδα του Άργους βρίσκεται στο χωριό Ελληνικό με διαστάσεις 13 x 15 μ. και ύψος 3,5-4 μ. Είναι κατασκευασμένη από ασβεστόλιθους ερυθρομέλανες του μέσου-άνω Τριαδικού και πιθανότατα τη χρησιμοποιούσαν ως ιερό, μαντείο κλπ.

4.4.4 Γεωλογικά τοπία

Δημιουργήθηκαν από το νερό, τον αέρα και τα τεκτονικά χαρακτηριστικά των περιοχών. Τα θεόκτιστα της Τύμφης στη βορειοανατολική Ήπειρο αποτελούνται από σχηματισμούς μεσοζωικών ασβεστόλιθων. Πρόκειται για ένα εντυπωσιακό σχηματισμό με έξι χωριστά

⁵⁴⁶ Από 21 έως 27 βαθμούς Κελσίου.

⁵⁴⁷ Σύμφωνα με τη μυθολογία εκεί γεννήθηκε και μεγάλωσε ο Δίας.

⁵⁴⁸ Από τα ιταλικά Castello rugio.

⁵⁴⁹ Η ζώνη του Megaphyllites, η ζώνη των Leiophyllites, Discopychites Procladiscites, Beyrichites, η ζώνη των Flexopychites, Monophyllites, Balantonites, η ζώνη των Gymnites, Semiorites, Proarcestes, η ζώνη των Parakellnerites και η ζώνη των Protrachyceras, Nevadistes.

⁵⁵⁰ Από ασβεστόλιθους φάσης Hallstatt και συγκεκριμένα σε κάποιο έγκοιλό τους είναι κτισμένο και το αρχαίο θέατρο από τον Πολύκλειτο στα μέσα του 4ου αιώνα π.Χ. τόσο το κοίλο με τις 55 σειρές των εδωλίων όσο και τα διαζώματα, τα τείχια και η βάση του προσκηνίου.

τιμήματα. Ο όρμος Σιδάρι στα βορειοδυτικά της Κέρκυρας αποτελείται από πλήθος γεωμορφιών με λαξευμένα τμήματα και συμπλέγματα βραχονησίδων, κυανές μάργες με ψαμμούχες και αμμούχες που παρεμβάλονται.

Τα Μετέωρα βρίσκονται στη δυτική Θεσσαλία, βόρεια της Καλαμπάκας. Πρόκειται για ομάδες ψηλών βράχων με μοναστήρια στις κορυφές τους, που οφείλουν το σχηματισμό τους στη διάβρωση, καθώς ρήγματα δεν υπάρχουν. Το ακρωτήριο Δουκάτο στην απόληξη της χερσονήσου Λευκάτα⁵⁵¹, ανήκει στην ζώνη των Παξών και αποτελείται από λευκούς ασβεστόλιθους. Η λιμνοθάλασσα του νησιού χωρίζεται από το Ιόνιο Πέλαγος με ένα στενό τμήμα ξηράς, τον Ζωστήρα ή «Γυράπετρα». Το εξωτερικό του τμήμα αποτελείται από κολλημένα ψηγιτοπαγή ιζήματα (beachrocks), τις «απολιθωμένες ακτές» από μεσοζωικούς ασβεστόλιθους, ασβεστίτες, δολομίτες και χαλαζίες.

Η Λίμνη του Ηραίου στην Περαχώρα βρίσκεται στα δυτικά της χερσονήσου Περαχώρας κοντά στο Λουτράκι, με την ονομασία Βουλιαγμένη. Η λίμνη με σχήμα παραλληλόγραμμο με αποθέσεις από ασβεστόλιθους. Ο Ακροκόρινθος στα νοτιοδυτικά της Κορίνθου αποτελεί έναν απόκρημνο ασβεστολιθικό βράχο. Οι Κολυμπήθρες στην Πάρο αποτελούν σχηματισμούς μειοκαινικού γρανίτη στην βόρεια πλευρά του νησιού. Μεταξύ των βράχων δημιουργήθηκαν έγκοιλα που μοιάζουν με κολυμπήθρες. Το χωριό Βόλαξ στην Τήνο αποτελείται από βραχώδεις σχηματισμούς με σχήμα σχεδόν σφαιρικό, με μορφή μαξιλαριών. Οι Ζωστήρες Βοϊδοκοιλιάς και Γιάλοβας στο Ναυαρίνο είναι δύο σχηματισμοί ζωστήρων με κλειστό όρμο που δημιουργήθηκαν από τα κύματα του Ιονίου Πελάγους που συγκέντρωσαν άμμους σε σχήμα ημικυκλικό. Η Μονεμβασία στην ανατολική πλευρά της χερσονήσου Μαλέα αποτελεί ένα μικρό νησί κοντά στη στεριά με την οποία συνδέεται με μία τεχνητή λίθινη γέφυρα μήκους 130 μ. με 14 τόξα. Το νησί αποτελείται από ασβεστολιθικό βράχο της Ιονίου ζώνης Πελοποννήσου-Κρήτης.

4.4.5 Ηφαιστεια

Πρόκειται για θέσεις, ανοίγματα του φλοιού της Γης απ' όπου βγαίνουν αέρια, λιωμένα πετρώματα και ηφαιστειακή στάχτη⁵⁵². Η λάβα και η στάχτη παγώνουν και στοιβάζονται γύρω από το άνοιγμα, δίνοντας στο ηφαιστειο τη μορφή κώνου, απ' όπου εκτινάσσεται το μάγμα (λάβα)⁵⁵³ με τα στερεά και αέρια αναβλήματα⁵⁵⁴. Το ηφαιστειο δημιουργείται από την

⁵⁵¹ Από όπου λέγεται ότι έπεσε ο Λευκάτα για να αποφύγει τον έρωτα του Απόλλωνα.

⁵⁵² Το κύριο μέρος της απομακρύνεται γρήγορα (σε λίγες ημέρες ή εβδομάδες), ενώ το διοξείδιο του θείου μένει για μεγάλο χρονικό διάστημα και μετατρέπεται σε σταγόνες θειικού οξέος που ανακλούν έντονα το φως του ήλιου και αυξάνουν την απορροφητικότητα. Το αποτέλεσμα είναι μία μείωση της μέσης γήινης θερμοκρασίας από 0,5 έως 1° C για τα επόμενα χρόνια (φαινόμενο ηφαιστειακού χειμώνα).

⁵⁵³ Μίγμα πυριτικών αλάτων.

⁵⁵⁴ Ηφαιστειακές βολίδες (βόμβες), μύδροι, λιθάρια, άμμος και κίσηρη (ελαφρόπετρα).

μετακίνηση των λιθοσφαιρικών πλακών⁵⁵⁵ του γήινου φλοιού. Τα ηφαίστεια διακρίνονται σε «Ασπιδωτά»⁵⁵⁶, στα τύπου «Στρόμπολι»⁵⁵⁷, στον «Βουλκάνιο» τύπο⁵⁵⁸, στον τύπο «Πελέ»⁵⁵⁹, στα Μάαρ⁵⁶⁰, στα κώνους στάχτης, στα υποθαλάσσια ηφαίστεια και στα παγωμένα ουράνια σώματα τα κρουσηφαίστεια ή ηφαίστεια πάγου. Το ύψος τους ποικίλλει. Στην Ελλάδα ενεργά ηφαίστεια υπάρχουν στα Μέθανα, στη Θήρα και στη Νίσυρο. Λίγα όμως χαρακτηρίζονται ως φυσικά μνημεία και είναι των Μεθάνων, του Οξυλίθου, της Νισύρου και των Μικροθηβών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 17

Τα σημαντικότερα ηφαίστεια στην Ελλάδα

ΟΛΙΓΟΚΑΙΝΟΥ	ΜΕΙΟΚΑΙΝΟΥ	ΠΛΕΙΟΚΑΙΝΟΥ	ΠΛΕΙΣΤΟΚΑΙΝΟΥ	ΟΛΟΚΑΙΝΟΥ
Κοτύλης (τ)	Ψαθούρας (τ)	Αλωπίας (τ)	Μικροθηβών (ρ)	Σαντορίνης (ρ,τ)
Θράκης (ρ)	Σκύρου (ρ)	Σουσακίου (ρ)	Αγίλλειου (ρ)	
Σαμοθράκης (ρ,τ)	Λέσβου (ρ,τ)	Μήλου (ρ,τ)	Λιχάδων (ρ)	
Λήμνου (ρ,τ)	Ευβοίας (ρ,τ)	Αντιπάρου (ρ)	Αίγινας (ρ,τ)	
Αγίου Ευστρατίου (τ)	Χίου (ρ)	Πάτμου (ρ)	Μεθάνων (ρ,τ)	
	Σάμου (ρ)	Δυτ. Κω (ρ,τ)	Μήλου (ρ,τ)	
	Αν. Κω		Χριστιανών (ρ)	
			Νισύρου (ρ,τ)	

ρ : Ρυόλιθοι, δακίτες, ανδεσίτες

τ : Πυροκλαστικά, τόφφοι, ιγκνιμπρίτες

Πηγή : Μπούρνοβας Ι., *Τα φυσικά μνημεία της Ελλάδας*, εκδόσεις Κάκτος., Αθήνα, 1999, σελ. 257.

ΠΙΝΑΚΑΣ 18

Ηφαιστειακά πετρώματα

Τύπος	Χαρακτηριστικά
Ανδεσίτης	Αποτελείται από μία σκοτεινοπράσινη μάζα με κρυστάλλους από άστριους, βιοτίτη, πυρόξενους και αυγίτη
Δακίτης	Με κύρια μάζα υαλώδης με βιοτίτη, πυρόξενους και αυγίτη
Τραχείτης	Αποτελείται από άστριους, πυρόξενους και βιοτίτη
Μονζονίτης	Με αλβίτες και ανορθίτες. Σε σκούρα μορφή περιέχει και βιοτίτη ή αυγίτη
Ρυοδακίτης	Δακίτης με πολλούς άστριους
Λατίτης	Τραχειανδεσίτης με αλβίτες και ανορθίτες και χρώμα σκούρο
Λάπυλλοι	Σκωριώδη υλικά από μικρά κομμάτια λάβας
Πυροκλαστικό πέτρωμα	Αποτελείται από θραύσματα ηφαιστειακού υλικού
Ηφαιστειακό κροκαλοπαγές	Πυροκλαστικό πέτρωμα με αποστρωγυλωμένα ή υπογωνιώδη κομμάτια
Σποδός	Κλαστικό ηφαιστειακό υλικό μικρού μεγέθους
Κίσηρη (ελαφρόπετρα)	Πυροκλαστικό πέτρωμα με πολύ SiO ₂
Ιγκνιμπρίτης (Πυροομβρίτης ή Πυροβροχίτης)	Πυροκλαστικό πέτρωμα από βροχή σταγονιδίων λάβας και ηφαιστειακής σκόνης
Λάχαρ	Απόθεση λάσπης

Πηγή : Μπούρνοβας Ι., *Τα φυσικά μνημεία της Ελλάδας*, εκδόσεις Κάκτος., Αθήνα, 1999, σελ. 258.

⁵⁵⁵ Κάθε μία μετακινείται περίπου 10 εκατ. κάθε χρόνο.

⁵⁵⁶ Μοιάζουν με ασπίδα και έχουν εξαπλωμένο κώνο με μικρές κλίσεις πλευρών 4-5 μοιρών.

⁵⁵⁷ Με κώνο μεγάλων κλίσεων πλευρών 30-45 μοιρών.

⁵⁵⁸ Με κώνους διπλών κλίσεων όπως ο Βεζούβιος.

⁵⁵⁹ Όπου όταν βγαίνει η λάβα στερεοποιείται σε μορφή καρότου.

⁵⁶⁰ Ηφαιστειογενή κοιλάματα που είναι κοιλόητες με ψηλό περιτόχισμα και με πολλά ηφαιστειακά αναβλήματα, όπως τα ηφαίστεια των Μικροθηβών, του Αγίλλειου, των Λιχάδων και του Αγίου Ιωάννου.

4.4.6 Καταρράκτες

Καταρράκτης είναι το τμήμα επιφανειακής ροής όπου τα νερά πέφτουν απότομα από μεγάλο ύψος σε χαμηλότερο επίπεδο⁵⁶¹. Μπορεί να είναι φυσικός, από τη διάβρωση ή εξαιτίας τεκτονικής διαμόρφωσης και τεχνητός από την κατασκευή φραγμάτων. Οι καταρράκτες διακρίνονται από το μεγάλο ύψος κατακρήμνισης του νερού και από το μεγάλο όγκο των κατακρημνιζόμενων νερών. Αποτελούν ένα από τα πιο θεαματικά φυσικά φαινόμενα. Στην Ελλάδα φημισμένοι καταρράκτες είναι εκείνοι της Έδεσσας και της Νάουσας.

Ο καταρράκτης του φονιά στη Σαμοθράκη σχηματίστηκε από τον ομώνυμο ποταμό στη βόρεια πλευρά του νησιού, ο οποίος ξεκινά από γρανίτη σε υψόμετρο 900 μ. Το ύψος του είναι μεγαλύτερο από 12 μ. Δύο ακόμα καταρράκτες εντοπίζονται κοντά στο χωριό Θερμά και στη νότια πλευρά της Σαμοθράκης. Ο καταρράκτης της Έδεσσας δημιουργήθηκε από τον ποταμό Εδεσσαίο ή Βέδα, ο οποίος πηγάζει από τη λεκάνη της λίμνης Βεγορίτιδας. Ο καταρράκτης των Τζουμέρκων, αποτελείται από δύο δίδυμους καταρράκτες στον νομό Άρτας με ύψος υδατόπτωσης 80-90 μ. και 120-130 μ. Ο καταρράκτης της Κληματιάς στο ομώνυμο χωριό της Ηπείρου αποτελεί έναν από τους σύγχρονους καταρράκτες με ύψος πάνω από 40 μ.

4.4.7 Παγετώνες

Παγετώνας είναι μεγάλη ποσότητα πάγου από ανακρυσταλλωμένο χιόνι, που κινείται γλιστρώντας υπό την επίδραση της βαρύτητας και υφίσταται εσωτερικές παραμορφώσεις. Κατά την κίνησή, «τρώει» τον πυθμένα και τις πλαγιές των κοιλάδων και των ποταμών, αποσπώντας πετρώματα, που τα αποθέτει στα πλάγια, σχηματίζοντας τους λιθώνες ή moraines⁵⁶². Οι παγετώνες καλύπτουν σήμερα το 1/10 περίπου της γήινης επιφάνειας. Το κατώτατο άκρο του παγετώνα του οποίου το χιόνι δεν λιώνει το καλοκαίρι ονομάζεται γραμμή χιονιού. Τύποι παγετώνων αποτελούν οι ηπειρωτικοί παγετώνες ή εκτεταμένα στρώματα πάγου⁵⁶³, οι παγετώνες κοιλάδων και οι παγετώνες κρασπέδων⁵⁶⁴. Στην Ελλάδα λιθώνες υπάρχουν στον Όλυμπο, στην Πίνδο, στα Πιέρια Όρη, στα Αθαμανικά Όρη, στην Τύμφη, στην Πελοπόννησο και στην Στερεά Ελλάδα.

⁵⁶¹ Αυτό συμβαίνει λόγω απότομης μεγάλης κλίσης της κοίτης του ποταμού και κάθετης κατακρήμνισης των μερών σε κοίτη χαμηλότερου επιπέδου. Σε πολλούς καταρράκτες το επίπεδο της κοίτης μεταβάλλεται πολλές φορές από ψηλότερα σε χαμηλότερα ή και αντίστροφα.

⁵⁶² Οι λιθώνες διακρίνονται σε εκείνους που αποθέτονται κατά μήκος της διαδρομής με μορφή κομπολογιού και σε μετωπικούς με βαθιά κοιλώματα ή cirques.

⁵⁶³ Εκτεταμένοι παγετώνες ακανόνιστου σχήματος που καλύπτουν μεγάλες περιοχές στη Γροιλανδία και την Ανταρκτική.

4.4.8 Λοιποί γεωλογικοί σχηματισμοί

Στην Ελλάδα υπάρχουν γεωλογικοί σχηματισμοί με ιδιαίτερη σημασία, όπως η Παναγιά η Γλυκοφιλούσα κτισμένη πάνω σε ένα ηφαιστειο στο χωριό Πέτρα στην Μυτιλήνη, οι μπάλες από ψαμίτη (ψαμμόλιθο) στην Ναύπακτο, ένας σύμπλεγμα από δύο ασβεστολιθικούς βράχους στον Πόρο της Κεφαλλονιάς τον Πρόνησο που μοιάζει με μανιτάρι, τα «Πουλιά» του Λιγουριού σε λατομείο μαρμάρου, το «μανιτάρι» στην Κίμωλο από γρανίτη και ιγκνιμπρίτες⁵⁶⁵ και μία ομάδα βράχων από δολομιτωμένο ασβεστόλιθο στο Κρουταλιώτικο φαράγγι στον νομό Ρεθύμνου στην Κρήτη.

Το απολιθωμένο δάσος της Λέσβου στη δυτική πλευρά του νησιού αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα φυσικά μνημεία με έκταση 150 τετρ.χλμ. περίπου. Τα περισσότερα απολιθωμένα δέντρα βρίσκονται στις θέσεις Παλή Αλώνια και στη νησίδα Νησιώτη⁵⁶⁶. Το ηφαιστειο των Μικροθηβών της ομώνυμης κοινότητας στην επαρχία Αλμυρού του νομού Μαγνησίας ανήκει στον τύπο Μάαρ, με κώνο χαμηλό και διάμετρο στη βάση του 600 μ. περίπου, με ύψος 34 μ. περίπου, πλάτος ρεύματος 1.500 μ. στα βόρεια και 500 μ. στα νότια.

Το ηφαιστειο του Οξυλίθου στα ανατολικά της Κεντρικής Ευβοίας αποτελεί συγκρότημα με λοφοσειρά μήκους 4,5 χλμ., πλάτους 1-1,5 χλμ. και με μορφολογία αρκετά ιδιαίτερη. Αποτελείται από δακτοειδή πετρώματα και το κεντρικό τμήμα του είναι ο Κορακόλιθος. Το ηφαιστειογενές νησί της Νισύρου⁵⁶⁷ με σχήμα σχεδόν κυκλικό αποτελείται από ηφαιστειακά πετρώματα και το ηφαιστειό του θεωρείται κοιμώμενο με πολλές θερμές πηγές. Η κίσηρη (ελαφρόπετρα) είναι το πέτρωμα που τυγχάνει οικονομικής εκμετάλλευσης. Το νησί της Μήλου αποτελείται από ηφαιστειογενή πετρώματα του ανώτερου Πλειοκαίνου με πλούσια ορυκτά⁵⁶⁸ και έντονη μεταλλευτική δραστηριότητα⁵⁶⁹. Φυσικά μνημεία της Μήλου είναι το Σαρακήνικο⁵⁷⁰, τα σπήλαια του Παπάφραγκα⁵⁷¹, η Αρκούδα⁵⁷², το σπήλαιο της Συκιάς⁵⁷³ και το Κλέφτικο⁵⁷⁴.

⁵⁶⁴ Παγετώνες στους πρόποδες των βουνών που τροφοδοτούνται από παγετώνες κοιλάδων. Συνήθως βρίσκονται κάτω από τη γραμμή χιονιού.

⁵⁶⁵ Προϊόντα βροχής πυριγενών υλικών

⁵⁶⁶ Το δάσος σχηματίστηκε από ηφαιστειακά πετρώματα, κυρίως τόφρους και ιγκνιμπρίτες (πυροβροχίτες) και η χλωρίδα αποτελείται από σπερματόφυτα και περιδόφυτα. Σώζονται απολιθωμένοι κορμοί, φύλλα, καρποί και γύρη. Σημαντικά είδη φυτών του δάσους, *Taxodioxydon gypsaceum* (πρόδρομη μορφή σεκόιας), *Pinoxylon paradoxum* (πρόδρομη μορφή πεύκης), *Alnus cycladum* (Σκλήθρο), *Daphnogene polymorpha* (είδος δάφνης), *Quercus crutiata* (είδος δρυός), *Magnolia* (Μανόλια), *Cinnamomum* (Κινάμομον), *Olea* (Ελιά), *Acacia*, *Populus* (Λεύκα).

⁵⁶⁷ Σύμφωνα με τη μυθολογία ο Ποσειδάωνας κυνηγώντας τον γίγαντα Πολυβήτη, απέσπασε ένα μεγάλο βράχο από την Κω και τον πέταξε εναντίον του σχηματίζοντας τη Νίσυρο.

⁵⁶⁸ Οψιδιανός, θείο, καολίνη.

⁵⁶⁹ Αργυρομεταλλεία, λατομεία μπετονίτη, περλίτη, καολίνη και πυριτικών αλάτων.

⁵⁷⁰ Στη βόρεια πλευρά με τοφίτες του άνω Πλειοκαίνου με χρώμα λευκό έως υποκίτρινο.

⁵⁷¹ Επίσης στην βόρεια πλευρά με τμήματα κίσηρης.

⁵⁷² Στον κόλπο του Αδάμαντα, ένας βράχος με ύψος επτά μ. με λάβα του Πλειστοκαίνου.

⁵⁷³ Στα νοτιοδυτικά του νησιού, ένα ενάλιο σπήλαιο μέσα σε τόφρους του ανώτερου Πλειοκαίνου με χρώμα λευκό έως γκριζωπό.

Η καλδέρα της Θήρας⁵⁷⁵, Παλαιά και Νέα Καμένη⁵⁷⁶, θεωρείται η ωραιότερη στον κόσμο. Πριν από 2 εκατομ. χρόνια δεν υπήρχε. Δημιουργήθηκε από τμήματα μάγματος του γήινου φλοιού κατά την κίνηση της Αφρικανικής πλάκας προς το βορρά και τη βύθισή της κάτω από την Ευρασιατική. Η Σαντορίνη χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πολλών ηφαιστειών ήδη από τον Πλειόκαινο. Το δεύτερο όνομά της πιθανότατα προέρχεται από μία εκκλησία την Αγία Ειρήνη ή Santarini για τους ξένους.

4.5 Φάροι

Σύμβολα της εξέλιξης, της τεχνολογίας, της λιτής αρχιτεκτονικής και κυρίως της μοναξιάς οι φάροι αποτελούν ιδιαίτερο τμήμα της παγκόσμιας ναυτικής ιστορίας και πολιτιστικής κληρονομιάς. Το Ελληνικό Φαρικό Δίκτυο⁵⁷⁷ αποτελείται από 1.400 μονάδες. Τους 226 σταθερούς φανούς, τους 971 αναλάμποντες πυρσούς, τους 57 επιτηρούμενους φάρους, τους 141 φωτοσημαντήρες, τις δύο σχεδίες-πλωτούς στόχους και τους τρεις RACON. Οι 1.073 πυρσοί λειτουργούν με ηλιακή ενέργεια, ενώ οι λοιποί 327 με ηλεκτρικό ρεύμα. Στο δίκτυο περιλαμβάνονται και 120 παραδοσιακοί πέτρινοι φάροι. Ο πρώτος κατασκευάστηκε το 1829 στο στόμιο του λιμανιού της Αίγινας⁵⁷⁸ και το 1831 ο φάρος στο λόφο της Παναγιάς Αρμάτας στο Παλιό Λιμάνι στις Σπέτσες. Στις Συνόδους των μελών του Διεθνούς Οργανισμού Φαρικών Αρχών (IALA)⁵⁷⁹ που πραγματοποιούνται κατά καιρούς σημειώνεται η σημασία των φάρων ως μνημείων της Αρχιτεκτονικής, Βιομηχανικής και Ιστορικής Κληρονομιάς και τονίζεται η ανάγκη προστασίας, διατήρησής τους και προβολής τους. Οι μικρές εστίες φωτός που λαμπύριζαν στο σκοτάδι, φώτιζαν τις θαλάσσιες διαδρομές και προειδοποιούσαν τους ναυτικούς αποτελούν σήμερα ζωντανές μαρτυρίες της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε χώρας που συνδέονται με την ναυσιπλοΐα και την οικονομία τους.

4.6 Προστασία αρχαιοτήτων, νόμος 3028 / 2002

«Για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς». Ο νέος αρχαιολογικός νόμος αποτελεί το πρώτο ολοκληρωμένο νομοθέτημα μετά το 1932 και αφορά όλα τα πολιτιστικά αγαθά (ενσώματα και άυλα) από τα αρχαία χρόνια έως σήμερα. Καλύπτει επίσης και τα στοιχεία άλλων πολιτισμών τα οποία βρίσκονται εντός του ελληνικού χώρου. Για τον νόμο όλα τα μνημεία είναι πολιτιστικά αγαθά και μάλιστα κοινωνικά αγαθά και η προστασία τους κρίνεται αναγκαία για τη παράδοσή τους στις επόμενες γενιές.

⁵⁷⁴ Επίσης στα νοτιοδυτικά, ένα σχήμα από τρεις βράχους από τόφρους του ανώτερου Πλειοκαίνου λευκούς έως γκριζωπούς.

⁵⁷⁵ Στο παρελθόν ονομάζονταν Στρογγύλη εξαιτίας του στρογγυλού σχήματός της.

⁵⁷⁶ Η Παλαιά και η Νέα Καμένη είναι τα σύγχρονα ηφαιστεια και ανήκουν σε έναν ενδιάμεσο τύπο μεταξύ Βουλκανίου και Ασπιδοτού.

⁵⁷⁷ Βλ. σχετικά <http://www.hellenicnavy.gr>

⁵⁷⁸ Ο φάρος δεν υφίσταται πλέον.

Τα μνημεία διακρίνονται στα αρχαία μνημεία⁵⁸⁰, στα νεώτερα μνημεία⁵⁸¹, στα κινητά και στα ακίνητα. Οι ειδικές διακρίσεις των κινητών και ακινήτων προβλέπουν ότι τα ακίνητα αρχαία μνημεία προστατεύονται με την προϋπόθεση ότι χρονολογούνται έως και το 1830, τα ακίνητα νεώτερα μνημεία⁵⁸² προστατεύονται με την προϋπόθεση ότι χαρακτηρίζονται ως μνημεία εξαιτίας της αρχιτεκτονικής, θρησκευτικής, ιστορικής, καλλιτεχνικής, λαογραφικής, εθνολογικής κλπ. σημασίας τους, τα δε στοιχεία των εκάστοτε 100 τελευταίων ετών και προγενέστερα των 30 τελευταίων ετών και χαρακτηρίζονται από την εξαιρετική τους σημασία ως μνημεία, καλύπτονται από τον νόμο. Τα κινητά στοιχεία που χρονολογούνται έως και το 1453 αποτελούν μνημεία, τα μεταγενέστερα στοιχεία έως και το 1830 (μεταβυζαντινά) αποτελούν επίσης μνημεία και προστατεύονται αφού είναι ευρήματα ανασκαφών, τμήματα ακινήτων μνημείων, εικόνες κλπ. Τα νεώτερα κινητά στοιχεία⁵⁸³ και χαρακτηρίζονται από τη σημασία τους ως μνημεία, προστατεύονται επίσης από τον νόμο, ενώ τα νεώτερα των τελευταίων 100 ετών έως και εκάστοτε 30 τελευταία έτη και χαρακτηρίζονται από την εξαιρετική τους σημασία ως μνημεία, προστατεύονται από τον νόμο.

Οι διατάξεις του νόμου ορίζουν το θέμα της κατοχής των μνημείων : Τα ακίνητα αρχαία μνημεία που χρονολογούνται έως το 1453 ανήκουν κατά κυριότητα στο ελληνικό κράτος, δεν συναλλάσσονται και δεν επιδέχονται χρησικτησία⁵⁸⁴. Για τα μεταβυζαντινά και νεώτερα ακίνητα μνημεία υπάρχουν περιπτώσεις να υπάρχει κυριότητα (με αυστηρούς περιορισμούς). Τα κινητά αρχαία μνημεία (έως το 1453) ανήκουν κατά κυριότητα στο κράτος και όπως και τα ακίνητα αρχαία μνημεία δεν συναλλάσσονται και δεν επιδέχονται χρησικτησία με ορισμένες αποκλίσεις⁵⁸⁵. Για τα μεταβυζαντινά και τα νεώτερα κινητά μνημεία ισχύουν οι ίδιες διατάξεις με εκείνες των αρχαίων κινητών μνημείων, όταν προέρχονται από ανασκαφές, είναι τμήματα ακινήτων μνημείων, είναι εικόνες κλπ. Ο νόμος είναι σαφής και για τις περιπτώσεις συλλεκτών, αρχαιοπωλών και εμπόρων⁵⁸⁶. Προβλέπεται η ανταλλαγή πολιτιστικών αγαθών, ο δανεισμός και η ανταλλαγή μνημείων.

Ο νόμος αναφέρει τη σύσταση του Εθνικού Αρχείου Μνημείων, κωδικοποιεί και κάνει αυστηρότερες τις προϋποθέσεις δήλωσης και υπόδειξης ακινήτων και κινητών αρχαίων.

⁵⁷⁹ Η 10η Σύνοδος πραγματοποιήθηκε από 21 έως 25.05.2001 στις Σπέτσες. Διοργανώθηκε από το Πολεμικό Ναυτικό, Υπηρεσία Φάρων και συμμετείχαν 27 αντιπρόσωποι από 14 χώρες. Βλ. <http://www.hellenicnavy.gr>

⁵⁸⁰ Χρονολογούνται από τα αρχαία χρόνια έως το 1830.

⁵⁸¹ Χρονολογούνται από το 1830 έως και τα εκάστοτε τελευταία 30 χρόνια.

⁵⁸² Από το 1830 έως και τα εκάστοτε 100 τελευταία χρόνια.

⁵⁸³ Από το 1830 έως και τα εκάστοτε 100 τελευταία χρόνια.

⁵⁸⁴ Μόνη εξαίρεση το δικαίωμα κυριότητας στα εκκλησιαστικά νομικά πρόσωπα.

⁵⁸⁵ Αρχαία κινητά μνημεία (έως το 1453) που έχουν εισαχθεί στην Ελλάδα, δεν έχουν εξαχθεί τα τελευταία 50 χρόνια πριν από την εισαγωγή τους και δεν αποτελούν προϊόντα κλοπής ή λαθρανασκαφής, μεταβιβάζονται σε κληρονόμους που έχουν τα προσόντα των κατόχων και με την ιδιότητα αυτή αναγνωρίζονται από το Υπουργείο Πολιτισμού.

⁵⁸⁶ Ο συλλέκτης που φροντίζει για την εισαγωγή εξαχθέντων πριν από τουλάχιστον 50 χρόνια μνημείων ενθαρρύνεται από τις διατάξεις του νόμου σε αντίθεση με τον συλλέκτη που συνεργάζεται με αρχαιοκάπηλους και λαθρανασκαφείς.

Προβλέπει τις περιπτώσεις αμοιβής, επιβάλλει συγκεκριμένους κανόνες διατήρησης των ακινήτων αρχαίων, απαγορεύει κάθε επέμβαση στα ακίνητα μνημεία και στο περιβάλλον τους χωρίς άδεια της Υπηρεσίας. Αναφέρει ειδική διαδικασία για την άρση των ετοιμορροπιών των νεότερων ακινήτων μνημείων, απαγορεύει τις λατομικές ή μεταλλευτικές δραστηριότητες σε απόσταση ενός χιλιομέτρου από το μνημείο και την οριοθέτηση λατομικών περιοχών σε απόσταση δύο χιλιομέτρων, καθώς και κάθε παραγωγική ή εμπορική δραστηριότητα πλησίον μνημείου χωρίς άδεια. Κωδικοποιεί τις διατάξεις για την απαλλοτρίωση και την αποζημίωση λόγω στέρησης ή περιορισμού χρήσης μνημείου.

Ορίζεται ότι σε διάστημα πέντε ετών πρέπει να οριοθετηθούν οριστικά οι αρχαιολογικοί χώροι σε όλη τη χώρα και προβλέπεται η προσωρινή οριοθέτησή τους⁵⁸⁷ κατά τη σύνταξη του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου ή του Σχεδίου Χωρικής και Οικιστικής Οργάνωσης Ανοιχτής Πόλης. Οι ιστορικοί τόποι αποτελούν (ως προς τη ρύθμισή τους) δικαιοδοσία του Υπουργείου Πολιτισμού, ενώ ορίζονται οι έννοιες των Ζωνών Προστασίας (Α' αδόμητης και Β' δόμησης υπό όρους) γύρω από τα μνημεία και τους αρχαιολογικούς χώρους⁵⁸⁸. Για τις ανασκαφές (σωστικές και συστηματικές) προβλέπονται συγκεκριμένες διατάξεις, κωδικοποιούνται οι σχετικές με τα μουσεία διατάξεις στο πνεύμα του νόμου 2557/1997, διατηρείται η διάκριση των οργάνων σε τοπικά συμβούλια. Αναλυτικές διατάξεις σημειώνουν τις ποινικές διώξεις σε περιπτώσεις κλοπής, υπεξαίρεσης, φθοράς, παράνομης μεταβίβασης μνημείου, παράνομης επέμβασης ή εκτέλεσης έργων σε μνημείο, παράνομης υποβάθμισης της αξίας του, πλημμελούς φύλαξης, διατήρησης ή συντήρησής του και αποδοχής ή διάθεσης μνημείου που είναι προϊόν εγκλήματος. Σε περίπτωση παράνομης κατοχής ο νόμος ορίζει ότι ο ένοχος δεν διώκεται ποινικά, εάν δηλώσει το μνημείο σε ένα χρόνο από τη δημοσίευση του νόμου.

4.7 Αρχαιολογική υπηρεσία

Το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο⁵⁸⁹ αποτελεί το κορυφαίο γνωμοδοτικό και επιστημονικό όργανο του Υπουργείου Πολιτισμού. Συστάθηκε το 1977 και διαθέτει 17 μέλη⁵⁹⁰, επιστήμονες όλων των ειδικοτήτων για θέματα εφαρμογής της αρχαιολογικής νομοθεσίας και διοίκησης αρχαιοτήτων και ανεύρεσης, διάσωσης, ανάδειξης και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδος. Στοχεύει στη διάσωση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και έχει κατά καιρούς γνωμοδοτήσει για θέματα τουριστικής

⁵⁸⁷ Με πράξη της οικείας Εφορείας.

⁵⁸⁸ Εκτός του στενού περιβάλλοντος χώρου τους.

⁵⁸⁹ Προηγήθηκαν η «Κεντρική Επιτροπή» με το νόμο 10 / 22.05.1834, η «Αρχαιολογική Επιτροπή» με το νόμο ΒΧΜΣΤ' το 1899 και το «Αρχαιολογικόν Συμβούλιον» με το νόμο ΓΨΑ' (3730) το 1910.

⁵⁹⁰ Γενικός Γραμματέας και στελέχη του ΥΠΠΟ, Νομικός Σύμβουλος του Κράτους, Γενικοί Διευθυντές Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσης, πέντε αρχαιολόγοι προϊστάμενοι περιφερειακών ή ειδικών περιφερειακών υπηρεσιών, αρχιτέκτονας, υπάλληλος

ανάπτυξης⁵⁹¹, έργων υποδομής⁵⁹², παραγωγικών και εμπορικών μονάδων⁵⁹³, καθώς και για ιδιαίτερα ευαίσθητα θέματα όπως της τοποθέτησης ανελκυστήρα στην Ακρόπολη για τα ΑμεΑ το 2004.

Το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, επιφορτισμένο με τη στήριξη του έργου της αρχαιολογικής υπηρεσίας. Υπάγεται στο Υπουργείο Πολιτισμού. Εισπράττει και διαθέτει τους πόρους του από τις εισπράξεις των αρχαιολογικών μουσείων και των αρχαιολογικών χώρων για την εκπλήρωση των σκοπών του⁵⁹⁴. Την απαλλοτρίωση και εξαγορά αρχαιολογικών χώρων και ακινήτων υπέρ του Υπουργείου Πολιτισμού, τη συντήρηση, τη διαμόρφωση, τον εξωραϊσμό μνημείων, χώρων και μουσείων κ.α. Ο ιδρυτικός νόμος που διέπει το ΤΑΠ είναι ο Ν. 736/77 με τις τροποποιήσεις του. Επιπλέον ακολουθεί τις κατευθύνσεις των υπουργικών αποφάσεων και του νέου αρχαιολογικού νόμου Ν. 3028/2002. Η έδρα του είναι στην οδό Πανεπιστημίου 57, Αθήνα, με γραφεία σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας.

Η Αρχαιολογική Εταιρεία των Αθηνών ιδρύθηκε το 1837⁵⁹⁵ με σκοπό⁵⁹⁶ την προαγωγή των αρχαιολογικών ανασκαφών, τη φροντίδα, συντήρηση και παρουσία των ευρημάτων. Με τις

του ΥΠΕΧΩΔΕ, εκπρόσωπος της Κεντρικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Ελλάδος (ΚΕΔΚΕ), καθηγητές ΑΕΙ, ερευνητές ιδρυμάτων.

⁵⁹¹ Λιμενικές εγκαταστάσεις, οδικό δίκτυο, ξενοδοχειακά συγκροτήματα, αναπλάσεις περιοχών σε διάφορες πόλεις. Βλ. <http://www.yppo.gr>

⁵⁹² Αεροδρόμιο «Ελευθέριος Βενιζέλος» στα Σπάτα, Εγνατία Οδός και υπόγειος σιδηρόδρομος στη Θεσσαλονίκη.

⁵⁹³ Εμπορικά καταστήματα, λατομεία.

⁵⁹⁴ - Απαλλοτρίωση και εξαγορά αρχαιολογικών χώρων και ακινήτων υπέρ του Υπουργείου Πολιτισμού,

- Συντήρηση, διαμόρφωση, εξωραϊσμός μνημείων, χώρων και μουσείων,

- Κτηματογράφηση των υπό απαλλοτρίωση εκτάσεων,

- Κατασκευή και επισκευή κτιρίων μουσείων και συλλογών,

- Έκδοση και διάθεση ειδικών αρχαιολογικών μελετών και περιοδικών και εκδόσεων γενικότερου αρχαιολογικού ενδιαφέροντος,

- Παραγωγή και διάθεση οπτικού υλικού αρχαιολογικού περιεχομένου,

- Δημιουργία και λειτουργία εργαστηρίων για την παραγωγή εκμαγείων και πιστών αντιγράφων μουσειακών έργων,

- Παραγωγή και διάθεση μουσειακών αντιγράφων και εφαρμογών αρχαιολογικών θεμάτων παραγωγής ΤΑΠ (εκμαγεία, τοιχογραφίες, βυζαντινές εικόνες, κοσμήματα κλπ.) και πωλητέων ειδών τρίτων επί παρακαταθήκη,

- Οργάνωση εκθετηρίων-πωλητηρίων σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους της Ελλάδας για τη διάθεση των ειδών παραγωγής του ΤΑΠ,

- Οργάνωση εκθέσεων αρχαιολογικού περιεχομένου με αντίγραφα αρχαίων έργων τέχνης σε συνεργασία με το ΥΠΠΟ ή άλλους φορείς,

- Είσπραξη τελών και νομική κατοχύρωση των πνευματικών δικαιωμάτων του ΤΑΠ,

- Άσκηση εποπτείας επί των ιδιωτικών επιχειρήσεων και φυσικών προσώπων που κατασκευάζουν και πωλούν αντίγραφα αρχαίων αντικειμένων,

- Διοικητική και οικονομική διαχείριση προγραμματικών συμβάσεων του ΥΠΠΟ με την Τοπική Αυτοδιοίκηση καθώς και προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που χρηματοδοτούνται από το ΤΑΠ

- Εκμίσθωση ακινήτων του ΥΠΠΟ και αναψυκτηρίων σε αρχαιολογικούς χώρους.

Βλ. σχετικά <http://www.tap.gr>

⁵⁹⁵ Από μία ομάδα λογίων και πολιτικών με πρωτοβουλία του εμπόρου Κ. Μπέλιου, βαρόνου και ομογενούς από τη Βιέννη, ο οποίος κατανόησε την ανάγκη ανασκαφής και προστασίας των αρχαιοτήτων. Ο τμηματάρχης του Υπουργείου Παιδείας Αλέξανδρος Ραγκαβής συνέταξε το ιδρυτικό έγγραφο της Αρχαιολογικής Εταιρείας. Στο ημερολόγιο του Κ. Μπέλιου σημειώνεται : «18 Ιανουαρίου, Τετάρτη. Σήμερα περί την 12ην ώρα της ημέρας ήλθον εις εμέ ο κύριος Αλέξανδρος Ραγκαβής μετά του κυρίου Πιτάκη φέροντες τα γεγονότα έγγραφα περί ανασκαφής και ανακαλύψεως αρχαιοτήτων, τουτέστιν περί μιας νέας εταιρείας. Οθεν υπογράψασι το όνομά μου, το όνομα του ανεμισίου μου Αλεξάνδρου Μπέλλιου και το όνομα του φίλου μου Ζηνοβίου Πωπ, εξήλθομεν διά να υπάγωμεν εις τον άνω ρηθέντα Παναγιωτάκην Σούτζον διά να υπογράψη και αυτός και συγχρόνως να του κάμω βίζιταν· καθ' οδόν απαντήσας τον κύριον Γρόπιον, κόνσουλ·α Αουστρίας, όστις ήρχετο διά να μοι κάμω βίζιταν ωσαύτως και τον Νικόλαον Γεωργίου Θεοσόφην και παρακινώντας τους, υπέγραψα αυτούς ως μέλη της Εταιρείας». Η ίδρυση της Εταιρείας εγκρίθηκε με το ΒΔ 15 / 27.01.1837. Στην αρχή πρόεδροι και γραμματείς διετέλεσαν πολιτικοί και διπλωμάτες. Βλ. Πετράκος Β., Τα 170 χρόνια της αρχαιολογικής εταιρείας, Βιβλιοθήκη της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, Αθήνα, 2007, Η

ανασκαφικές έρευνες ανέδειξε σπουδαία μνημεία⁵⁹⁷, συντήρησε έτερα, ίδρυσε Μουσείο που ενσωματώθηκε στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο⁵⁹⁸. Αποτελεί ανεξάρτητο επιστημονικό ίδρυμα, που συνδράμει το κράτος στην ανάδειξη, στη μελέτη και στην προστασία των αρχαιοτήτων. Διοικείται από Διοικητικό Συμβούλιο με ένδεκα μέλη τριετούς θητείας και η έδρα της είναι στη Λεωφ. Πανεπιστημίου 22, Αθήνα.

Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές. Οι ξένες αρχαιολογικές σχολές δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα⁵⁹⁹ με κύριο σκοπό τη μελέτη, την έρευνα της ιστορίας και γενικά του ελληνικού πολιτισμού. Παρέχουν διοικητική και επαγγελματική υποστήριξη σε φοιτητές, ακαδημαϊκούς και νέους επιστήμονες που εργάζονται στην Ελλάδα και μελετούν τη χώρα και τον πολιτισμό της. Συντονίζουν τις επαφές των επιστημονικών και πολιτιστικών φορέων, διαθέτουν εργαστήρια για αρχαιομετρικές έρευνες, πλούσιες βιβλιοθήκες και προάγουν στην Ελλάδα το καλλιτεχνικό έργο των πολιτών τους. Πραγματοποιούν επιστημονικά συμπόσια, διαλέξεις, συνέδρια, εκθέσεις, κύκλους μαθημάτων, δημοσιεύσεις και εκδόσεις επιστημονικών περιοδικών. Οι σχολές ιδρύονται με απόφαση των κυβερνήσεών τους και λειτουργούν με την άδεια του Υπουργού Πολιτισμού μετά από γνωμοδότηση του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου.

Η Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών ιδρύθηκε το 1881 από μία ομάδα επιχειρηματιών υπό την αιγίδα του Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Αμερικής για τη μελέτη της ιστορίας, της τέχνης και του πολιτισμού της αρχαίας Ελλάδας και την πραγματοποίηση ανασκαφών. Έρευνες πραγματοποιήθηκαν στην Αρχαία Αγορά, στο Ηραίο του Άργους, στο Ιερό του Διός (Νεμέα), στο Καβείριο (Σαμοθράκη), στην Κόρινθο και στην Όλυνθο. Η έδρα της βρίσκεται στην οδό Σουηδίας 54, Κολωνάκι, Αθήνα. Το Αυστραλιανό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο ιδρύθηκε το 1980 για τη μελέτη του ελληνικού πολιτισμού και την προώθηση των ελληνικών σπουδών στην Αυστραλία. Έχει πραγματοποιήσει έρευνες στα Κύθηρα, στη Ζαγορά (Άνδρος), καθώς και ανασκαφές σε συνεργασία με την Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων

περιπέτεια της σκαπάνης. *Ελληνική Αρχαιολογική Εταιρεία, ετών 170*, περιοδικό Βήμαgazzino No 332, 25.02.2007 και <http://www.archetai.gr>

⁵⁹⁶ Άρθρο Ι του Οργανισμού της Αρχαιολογικής Εταιρείας : «Σκοπό έχει να συνεργεί : α) εις την ανεύρεσιν, συλλογήν, συντήρησιν, διαφύλαξιν, αναστήλωσιν, επισκευήν και επιστημονικήν έρευναν των εν Ελλάδι και ταις Ελληνικαίς χώραις μνημείων της αρχαιότητος, συμπεριλαμβανομένων και των χριστιανικών, βυζαντινών και λοιπών μνημείων των μέχρι της Ελληνικής Επαναστάσεως, β) εις την μελέτην του βίου των αρχαίων και την εξερεύνησιν της βυζαντινής και μεσαιωνικής αρχαιολογίας και τέχνης και γ) εις διέγερσιν εν γένει παρ' ημίν διαφέροντος υπέρ των καλών τεχνών και διάδοσιν γνώσεων περί της ιστορίας της αρχαίας και της νεωτέρας τέχνης». Βλ. <http://www.archetai.gr>

⁵⁹⁷ Αποκατάσταση του χορηγικού μνημείου του Θρασύλλου, ανασκαφή στον Πύργο των Ανέμων, αναστήλωση του Παρθενώνα, ανασκαφές στην Ακρόπολη, στο θέατρο του Διονύσου, στο Ωδείο Ηρόδου του Αττικού, στον Κεραμεικό, στη βιβλιοθήκη του Αδριανού, στη Στοά του Αττάλου, στη Ρωμαϊκή Αγορά και σε πολλές περιοχές της επαρχίας, καθώς και σε νησιά.

⁵⁹⁸ Η Αρχαιολογική Εταιρεία δημιούργησε μουσεία, τα οποία στη συνέχεια ενσωματώθηκαν στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

⁵⁹⁹ Για πρώτη φορά επί πρωθυπουργίας Ι. Κωλέτη με την ίδρυση της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής το 1846. Βλ. Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες *Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές στην Ελλάδα*, 21.05.2000, σελ. 3.

(ΕΕΑ)⁶⁰⁰. Τελευταίες ανασκαφές διεξάγονται στην Τορώνη (Χαλκιδική). Η έδρα του βρίσκεται στην οδό Ζαχαρίτσα 3, Κουκάκι, Αθήνα.

Το Αυστριακό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών ιδρύθηκε το 1898 ως παράρτημα του Αυστριακού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Βιέννης για την πραγματοποίηση ερευνών και ανασκαφών στην Ελλάδα. Διεξήγαγε την πρώτη του ανασκαφή στο Ιερό της Άρτεμης στους Λουσούς. Επιπλέον έχει κάνει ανασκαφές στην αρχαία πόλη της Ήλιδας⁶⁰¹, στην Αιγείρα και στην Κολώνα (Αίγινα). Η έδρα του βρίσκεται στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας 26, Αθήνα. Η Βελγική Αρχαιολογική Σχολή ιδρύθηκε το 1962 στο Βέλγιο ως Επιτροπή των Βελγικών Ανασκαφών⁶⁰² στην Ελλάδα και το 1985 απέκτησε καθεστώς μόνιμης σχολής από την ελληνική κυβέρνηση. Έχει διεξάγει ανασκαφές στο Θορικό και στα Στύρα Ευβοίας. Η έδρα της βρίσκεται στο Θορικό, Λαύριο.

Η Βρετανική Αρχαιολογική Σχολή ιδρύθηκε το 1886 για τη μελέτη και έρευνα του ελληνικού πολιτισμού. Έχει πραγματοποιήσει έρευνες στην Κρήτη, στην Μήλο, στις Μυκίνες, καθώς και σε περιοχές στη Θεσσαλία, στην Ιθάκη, στη Λέσβο, στο Λευκαντί, στη Μακεδονία και στη Χίο. Τελευταίες της έρευνες γίνονται στη Μονεμβασιά, στο Παλαίικαστρο (Κρήτη), στη Σπάρτη⁶⁰³ και στα Φύλλα (Εύβοια). Η έδρα της είναι στην οδό Σουηδίας 52, Κολωνάκι, Αθήνα. Η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών ιδρύθηκε το 1846 και αποτελεί το πρώτο αρχαιολογικό ινστιτούτο των Αθηνών⁶⁰⁴. Έχει πραγματοποιήσει έρευνες στο Άργος, στους Δελφούς, στη Δήλο, στα Μάλλια και στους Φιλίππους. Η έδρα της είναι στην οδό Διδότου 6, Αθήνα.

Το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο ιδρύθηκε το 1874⁶⁰⁵ και διεξήγαγε έρευνες στο Πανελλήνιο Ιερό της Ολυμπίας, στο Ιερό της Ήρας στη Σάμο, στον Κεραμεικό και στην Τίρυνθα. Η έδρα του είναι στην οδό Φειδίου 1, Αθήνα. Η Ελβετική Αρχαιολογική Σχολή ξεκίνησε τη δράση της το 1964 και τελευταίες της έρευνες διεξάγονται στην Γλυφάδα⁶⁰⁶, στο Διρό, στην Ερέτρια και στη Λίμνη της Βουλιαγμένης⁶⁰⁷. Η έδρα της βρίσκεται στην οδό Σκαρμαγκακά 4β, Αθήνα και στην οδό Αποστόλη 15, Ερέτρια.

⁶⁰⁰ Βλ. Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες *Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές στην Ελλάδα*, 21.05.2000, σελ. 25.

⁶⁰¹ Ήταν το πρώτο Ινστιτούτο που πραγματοποίησε ανασκαφές στη συγκεκριμένη περιοχή.

⁶⁰² Έως το 1960 οι Βέλγοι αρχαιολόγοι πραγματοποιούσαν ανασκαφές στην Ελλάδα σε συνεργασία με την Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή (εκτός από εκείνες στην Τήνο).

⁶⁰³ Στο αρχαίο θέατρο της πόλης.

⁶⁰⁴ Πρόκειται για το αρχαιότερο επιστημονικό ίδρυμα της Γαλλίας στο εξωτερικό.

⁶⁰⁵ Ήταν το δεύτερο γερμανικό ίδρυμα τέτοιου είδους στο εξωτερικό. Βλ. Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες *Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές στην Ελλάδα*, 21.05.2000, σελ. 8.

⁶⁰⁶ Στο σπήλαιο της πόλης.

⁶⁰⁷ Σε συνεργασία με την Εφορεία Παλαιoανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας.

Το Ινστιτούτο της Δανίας στην Αθήνα ιδρύθηκε το 1992 για την προώθηση της έρευνας και τη μελέτη της αρχαιολογίας, της ιστορίας, της γλώσσας και του πολιτισμού της Ελλάδας. Τελευταίες της ανασκαφές γίνονται στην Αγία Τριάδα και στην Παγκάλη (κοινότητα Κάτω Βασιλικής, Ναυπακτία)⁶⁰⁸ και στην αρχαία Χαλκίδα (Αιτωλία). Η έδρα του βρίσκεται στην οδό Χαιρεφώντος 14, Πλάκα, Αθήνα.

Η Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή ιδρύθηκε το 1909 για την έρευνα της αρχαιότητας στην Ελλάδα. Έχει πραγματοποιήσει έρευνες στην Αγία Τριάδα (Κρήτη), στη Γόρτυνα⁶⁰⁹, στην Πολιόχνη (Λήμνος) και στον Πρινιά (Κρήτη)⁶¹⁰. Η έδρα της βρίσκεται στην οδό Παρθενώνος 14-16, Μακρυγιάννη, Αθήνα. Το Καναδικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Αθηνών ιδρύθηκε το 1975 για την προώθηση της επιστημονικής έρευνας και των πολιτισμικών δράσεων στην Ελλάδα. Τελευταίες του έρευνες πραγματοποιούνται στην αρχαία πόλη της Αργίλου (Μακεδονία), στη Λέσβο, στη Μονή Ζάρακα (Αρκαδία), στη Νότια Εύβοια (ανάμεσα στην Κάρυστο και το Μαρμάρι), στη Στυμφαλία (Κορινθία) και στην αρχαία Στύμφαλο. Η έδρα του βρίσκεται στην οδό Διονυσίου Αιγινήτου 7, Αθήνα.

Το Νορβηγικό Ινστιτούτο Αθηνών ιδρύθηκε το 1989 για τις πολιτισμικές συνεργασίες και επαφές της Νορβηγίας και της Ελλάδας. Τελευταίες του έρευνες διεξάγονται στην αρχαία Αρκαδία, στο Ιερό της Αλέας Αθηνάς (Τεγέα Αρκαδίας), στο θαλάσσιο χώρο της Ιθάκης και στην Πετροπηγή (Καβάλα)⁶¹¹. Η έδρα του βρίσκεται στην οδό Τσάμη Καρατάσου 5, Κουκάκι, Αθήνα. Το Ολλανδικό Ινστιτούτο Αθηνών ιδρύθηκε το 1982 ως Ολλανδική Αρχαιολογική Σχολή, ενώ με τη νεώτερη επωνυμία του λειτουργεί από το 1994 ως πολιτισμικό κέντρο. Πραγματοποίησε ανασκαφές στο Άργος και τελευταίες του έρευνες γίνονται στο Γεράκι (Λακωνία) και στην Τανάγρα (Βοιωτία). Η έδρα του βρίσκεται στην οδό Μακρή 11, Αθήνα.

Το Σουηδικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο ιδρύθηκε το 1948 ως παράρτημα του Σουηδικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου με σκοπό την αρχαιολογική έρευνα στην Ελλάδα. Έχει πραγματοποιήσει ανασκαφές στην Αργολίδα⁶¹², στην Ασίνη, στο Μάλθι (Μεσσηνία), στην ακρόπολη της Μιδέας και στο Καστέλι (Χανιά). Η έδρα του βρίσκεται στην οδό Μητσαίων 9, Αθήνα.

Το Φινλανδικό Ινστιτούτο Αθηνών ιδρύθηκε το 1984 για την ανάπτυξη της αρχαιολογικής έρευνας στην Ελλάδα, καθώς και στη δραστηριοποίησή του στην ιστορία, τη γλωσσολογία

⁶⁰⁸ Σε συνεργασία με την ΣΤ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων.

⁶⁰⁹ Η μεγάλη επιγραφή της ανακαλύφθηκε από τον Federico Halbherr το 1884.

⁶¹⁰ Ο δίσκος της Φαιστού και η επιγραφή της Γόρτυνας αποτελούν σημαντικές ανακαλύψεις της.

⁶¹¹ Στο φρούριο υστεροβυζαντινής περιόδου.

κλπ. Ξεκίνησε τις ανασκαφές του το 1999 στην Αρεθούσα (Νομός Θεσσαλονίκης)⁶¹³. Η έδρα του είναι στην οδό Ζήτρου 16, Μακρυγιάννη, Αθήνα.

4.8 Ελληνική πολιτιστική πολιτική

Σύμφωνα με τον ν. 360/1976 «Περί Χωροταξίας και Περιβάλλοντος» το πολιτιστικό περιβάλλον αποδίδεται στα στοιχεία του πολιτισμού που διαμορφώθηκαν από την παρέμβαση και τις σχέσεις του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον, δηλαδή οι ιστορικοί χώροι, η καλλιτεχνική και πολιτιστική κληρονομιά. Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτυπώνεται και στις δραστηριότητες που αφορούν στις ανασκαφές, στην προβολή των αρχαιολογικών ευρημάτων και στα μουσεία και ασκείται από το Υπουργείο Πολιτισμού και τις υπηρεσίες του. Στο πεδίο του σύγχρονου, καθημερινού πολιτισμού η πολιτιστική ανάπτυξη πραγματοποιείται από την κοινωνία, τα φυσικά πρόσωπα, τους συλλόγους, τους δημιουργούς και χρήστες του πολιτισμού. Η πολιτική ασκείται για να προστατεύσει την πολυφωνία και να θέσει τα κριτήρια για την πιστοποίηση των σχετικών δράσεων⁶¹⁴. Δεν αποτελεί πολυτέλεια αλλά βρίσκεται στο κέντρο της καθημερινής ζωής⁶¹⁵.

Σε εθνικό επίπεδο μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας από την Τουρκοκρατία οι πρώτες κυβερνήσεις ασχολήθηκαν με το θέμα της πολιτιστικής κληρονομιάς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το 1825 η προσπάθεια του Υπουργού Εξωτερικών Γρηγορίου Δικαίου, ο οποίος με διάταγμά του ζητούσε την περισυλλογή των αρχαιοτήτων και τη φύλαξή τους στα σχολεία, έως ότου ιδρυθούν μουσεία. Οι νομοί 1469 / 1950 και 1650 / 1986 ενύσχισαν τις προσπάθειες. Επιπροσθέτως το άρθρο 24 του Συντάγματος αναφέρεται στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, στη διατήρηση των στοιχείων του και στις προσπάθειες αποτροπής αλλοιώσεως και υποβαθμίσεως των περιοχών, των χώρων και των μνημείων.

Η Πολιτιστική Κληρονομιά εκλαμβάνεται με την ευρύτερη έννοια του όρου και περιλαμβάνει το δομημένο αλλά και το φυσικό περιβάλλον, τα ακίνητα και τα κινητά πολιτισμικά δημιουργήματα, καθώς και την προφορική παράδοση. Η διαχείριση αναφέρεται στη διάσωση, τη συντήρηση και διατήρηση, την προβολή και την αξιοποίηση της Πολιτιστικής

⁶¹² Στην Αργολίδα ερευνήθηκαν τα Δενδρά.

⁶¹³ Το Ινστιτούτο πραγματοποιεί ανασκαφές στην παλαιοχριστιανική βασιλική, υπό την εποπτεία της 9ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

⁶¹⁴ Κρατικά βραβεία λογοτεχνίας και κινηματογράφου.

⁶¹⁵ Σύμφωνα με τον Ε. Βενιζέλο ο άξονας της πολιτιστικής πολιτικής της Ελλάδας πρέπει να οριοθετείται από τη διαχρονία και τη συνέργεια. «Μία πολιτική με άξονα τη διαχρονία του ελληνικού πολιτισμού δεν περιορίζεται στη μουσειακή αποτίμηση του βάρους της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, αλλά επεκτείνεται μέχρι τη σύγχρονη πολιτιστική δημιουργία και μετατρέπει αυτό το τεράστιο πλεονέκτημα της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς, που είναι παγκόσμια, σε βίωμα, σε πηγή έμπνευσης, σε καλλιτεχνική, πολιτιστική δραστηριότητα διεθνούς σημασίας. Συνέργεια είναι η σύγκλιση όλων των δημιουργικών, εμπνευσμένων πολιτιστικών δυνάμεων αυτού του τόπου σε μία ενιαία κοίτη που παράγει ένα πολλαπλάσιο αποτέλεσμα». Βλ. σχετικά Βενιζέλος Ε., *Διαχρονία και συνέργεια - Μια πολιτική Πολιτισμού*, Εκδόσεις Καστανιώτη, 2η έκδοση, Αθήνα, 1999, σελ. 20.

Κληρονομιάς. Κατά τον 20ο αιώνα η φιλοσοφική/θεωρητική προσέγγιση της διατήρησης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς βρήκε την έκφρασή της στη θέσπιση και εφαρμογή όχι μόνο ειδικής νομοθεσίας, αλλά και Διεθνών Συμβάσεων και Συνθηκών, οι οποίες ξεπέρασαν τα όρια μεμονωμένων κρατών.

Η δραστηριότητα του ΥΠΠΟ επικεντρώνεται στις ανασκαφές, αναστηλώσεις, συντηρήσεις⁶¹⁶ (από το 1975), σε έργα υποδομής, προγράμματα, εκδόσεις, εκθέσεις και εκδηλώσεις. Συγκεκριμένα σε εξέλιξη βρίσκονται τέσσερα μεγάλα προγράμματα, η Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας⁶¹⁷, το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πολιτισμός»⁶¹⁸, το Αναστηλωτικό Έργο στην Ακρόπολη⁶¹⁹ και το Νέο Μουσείο Ακροπόλεως. Η δράση υλοποιείται από τις Γενικές Διευθύνσεις Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς⁶²⁰, Αναστήλωσης, Μουσείων & Τεχνικών Έργων, Σύγχρονου Πολιτισμού και Διοικητικής Υποστήριξης, τις υπαγόμενες Κεντρικές Υπηρεσιακές Μονάδες, δηλαδή τις Διευθύνσεις Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων, Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, Εθνικού Αρχείου Μνημείων, Συντήρησης Αρχαίων και Νεωτέρων Μνημείων, Απαλλοτριώσεων και Ακίνητης Περιουσίας,

⁶¹⁶ Ενδεικτικές περιπτώσεις συντηρήσεων : Δυτικής Ζωφόρου του Παρθενώνα και Έργο Αποκαταστάσεώς του, Αρχαιολογικού Χώρου Ακροπόλεως, γλυπτών Μουσείου Ακροπόλεως (Αττική), κεραμικών συνόλων από ανασκαφές της 12ης Εφορείας (Ανατολική Μακεδονία και Θράκη), λίθινων, πήλινων και μεταλλικών αντικειμένων (Ηπειρος και Ιόνια Νησιά), ανασκαφικών ευρημάτων και τοιχογραφιών (Κεντρική Μακεδονία), αγγείων, λίθινων εργαλείων, μεταλλικών αντικειμένων και μικροεπιτημάτων (Δυτική Μακεδονία), ευρημάτων παλαιάς ανασκαφής (Κρήτη), κτισμάτων και αντικειμένων (Νοτιοανατολικό Αιγαίο), ψηφιδωτών δαπέδων (Πελοπόννησος).

⁶¹⁷ Αποτελεί κοινό πρόγραμμα των Υπουργείων Πολιτισμού και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και στοχεύει στην αναβάθμιση του ιστορικού κέντρου της Αθήνας. Το 1996 ανατέθηκαν οι μελέτες συνολικής ανάδειξης των αρχαιολογικών χώρων της Αρχαίας Αγοράς, της Βιβλιοθήκης του Αδριανού, της Βόρειας και Νότιας Κλιτύς της Ακρόπολης, του Κεραμεικού, του Ολυμπείου, της Ρωμαϊκής Αγοράς και του Φιλοπάππου, ενώ το 1997 υπογράφηκαν οι σχετικές συμβάσεις.

⁶¹⁸ Αποτελεί ένα από τα 24 προγράμματα του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης των ετών 2000-2006 με στόχο την υιοθέτηση μέτρων για την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και την ανάπτυξη του σύγχρονου πολιτισμού. Το πρόγραμμα υλοποιείται με την Υπηρεσία Διαχείρισης Επιχειρησιακού Προγράμματος «Πολιτισμός».

⁶¹⁹ Το έργο ξεκίνησε το 1983, χρηματοδοτείται από το Ελληνικό Δημόσιο και την ΕΕ και πραγματοποιείται από την Υπηρεσία Συντήρησης Μνημείων Ακρόπολης, υπό την εποπτεία και επιστημονική καθοδήγηση της Επιτροπής Συντήρησης Μνημείων Ακροπόλεως και τη συμβολή της Α΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων. Περιλαμβάνει τις αποκαταστάσεις του Παρθενώνος (το 1991 ολοκληρώθηκαν οι εργασίες αποκατάστασης της ανατολικής πλευράς, το 1993 του 5ου κίονα της νότιας πλευράς, καθώς και η αποσυναρμολόγηση των λίθων της δυτικής ζωφόρου του Παρθενώνα, το 2004 η αποκατάσταση του Προναού και του Οπισθοναού, ενώ σήμερα πραγματοποιείται η δυσκολότερη αποκατάσταση, εκείνη της βόρειας πλευράς), των Προπυλαίων (το 1992 ολοκληρώθηκε η αποσυναρμολόγηση των φατνωματικών οροφών του κεντρικού κτιρίου, το 1996 η μελέτη για την ταύτιση των θραυσμάτων των φατνωμάτων και των δοκών της οροφής, το 2001 η αποκατάσταση του νότιου τοίχου της ανατολικής στοάς), του Ερεχθείου (κατά το χρονικό διάστημα των ετών 1979-1987 πραγματοποιήθηκε και ολοκληρώθηκε η αναστηλωτική επέμβαση για τη διόρθωση των προβλημάτων παλιότερων επεμβάσεων και υλοποιήθηκε η τοποθέτηση αντιγράφων τόσο στη θέση του βορείου κίονα και του θριγκού, που είχε αποσπάσει ο Έλγιν, όσο και των έξι Καρυάτιδων στη νότια πρόσταση του μνημείου) και του Ναού της Αθηνάς Νίκης (κατά τα έτη 2000-2002 υλοποιήθηκε η αποσυναρμολόγηση του μνημείου και άρχισαν οι εργασίες δομικής αποκατάστασης και συντήρησης των μελών του, είχαν προηγηθεί δύο ακόμα προσπάθειες, η πρώτη κατά τη διάρκεια των ετών 1835-1845 και η δεύτερη κατά τα έτη 1935-1940). Στο Αναστηλωτικό Έργο στην Ακρόπολη περιλαμβάνεται και η συντήρηση των γλυπτών του Μουσείου Ακροπόλεως. Οι σχετικές εργασίες αναφέρονται στα α) αναθηματικά και αρχιτεκτονικά γλυπτά και ανάγλυφα των αρχαϊκών, κλασικών και ρωμαϊκών χρόνων, β) γλυπτά της ανασκαφής του μετρό και του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως και γ) αρχαϊκά και κλασικά γλυπτά κτηριολογικού προγράμματος του Νέου Μουσείου, με ιδιαίτερη σημασία στα γλυπτά του Παρθενώνα. Οι προσπάθειες των ειδικών επικεντρώνονται στην αφαίρεση μη κατάλληλων υλικών (κονιάματα σφράγισης και συγκόλλησης, μεταλλικοί σύνδεσμοι κλπ.) από παλαιότερες επεμβάσεις, στη συντήρηση της επιφάνειάς τους από τη διάβρωση και τους μικροοργανισμούς μέσω μηχανικού και χημικού καθαρισμού, στη συγκόλληση θραυσμάτων με κατάλληλα υλικά (τσιμέντο Δανίας, σύνδεσμοι τιτανίου, καθώς και χαλαζιακή άμμος και θηραϊκή γη για τη σφράγισή τους) και προετοιμασία των ευρημάτων και στήσιμό τους με ορειχάλκινες ράβδους και αφανείς μεταλλικούς σκελετούς σε ειδικές βάσεις από τσιμέντο για την έκθεσή τους στο Μουσείο και στο Νέο Μουσείο Ακροπόλεως.

⁶²⁰ Είναι αρμόδια για το συντονισμό και την εποπτεία των Διευθύνσεων, Κεντρικών, Περιφερειακών και Ειδικών Περιφερειακών, οι οποίες υπάγονται σε αυτήν.

Νεώτερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς, καθώς και το Κέντρο Λίθου και τη Γραμματεία του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου.

Υπαγόμενες Περιφερειακές Υπηρεσιακές Μονάδες είναι οι Εφορείες Α⁶²¹, Β⁶²², Γ⁶²³, Δ⁶²⁴, Ε⁶²⁵, ΣΤ⁶²⁶, Ζ⁶²⁷, Η⁶²⁸, Θ⁶²⁹, Ι⁶³⁰, ΙΑ⁶³¹, ΙΒ⁶³², ΙΓ⁶³³, ΙΔ⁶³⁴, ΙΕ⁶³⁵, ΙΣΤ⁶³⁶, ΙΖ⁶³⁷, ΙΗ⁶³⁸, ΙΘ⁶³⁹, Κ⁶⁴⁰, ΚΑ⁶⁴¹, ΚΒ⁶⁴², ΚΓ⁶⁴³, ΚΔ⁶⁴⁴, ΚΕ⁶⁴⁵, ΚΣΤ⁶⁴⁶, ΚΖ⁶⁴⁷, ΚΗ⁶⁴⁸, ΚΘ⁶⁴⁹, Λ⁶⁵⁰, ΛΑ⁶⁵¹, ΛΒ⁶⁵², ΛΓ⁶⁵³, ΛΔ⁶⁵⁴, ΛΕ⁶⁵⁵, ΛΣΤ⁶⁵⁶, ΛΖ⁶⁵⁷, ΛΗ⁶⁵⁸ και ΛΘ⁶⁵⁹ Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, καθώς και οι 1^{η660}, 2^{η661}, 3^{η662}, 4^{η663}, 5^{η664}, 6^{η665}, 7^{η666}, 8^{η667}, 9^{η668},

⁶²¹ Με έδρα στην Αθήνα και αρμοδιότητα στην Ακρόπολη, την Αρχαία και Ρωμαϊκή Αγορά, τη Βιβλιοθήκη του Αδριανού, τους λόφους του Φιλοπάππου, της Πνύκας και του Αστεροσκοπείου, το χώρο του Νέου Μουσείου Ακροπόλεως (οικοδομικές γραμμές των οδών Διονυσίου Αεροπαγίτου, Μητσαίων, Χατζηχρήστου και Μακρυγιάννη) και τη ζώνη των οδών Διονυσίου Αεροπαγίτου, Γαριβάλλη, Μουσών, Πανατωλίου, Αρακύνθου, Μιρτσιέφσκι, Βουτιέ, Γκίκα Ανταίου, Απολλωνίου, Ακταίου, Ακάμαντος, Αποστόλου Παύλου, Κήπου Θεσείου, Αδριανού, Άρεως, Πανδρόσου, Αιόλου, Λυσικράτους και Βύρωνος.

⁶²² Με έδρα στην Αθήνα και αρμοδιότητα στην Περιφέρεια Αττικής (εκτός των περιοχών αρμοδιότητας των Α', Γ' και ΚΣΤ' Εφορειών Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων).

⁶²³ Με έδρα στην Αθήνα και αρμοδιότητα στο Δήμο Αθηναίων (εκτός της περιοχής αρμοδιότητας της Α' Εφορείας) και στους Δήμους Ασπροπύργου, Μάνδρας, Μαγούλας, Οινόης, Βιλιών, Ερυθρών, Νέας Περάμου, Μεγάρων και Ελευσίνας.

⁶²⁴ Με έδρα στο Ναύπλιο και αρμοδιότητα στο Νομό Αργολίδος.

⁶²⁵ Με έδρα στη Σπάρτη και αρμοδιότητα στο Νομό Λακωνίας.

⁶²⁶ Με έδρα στην Πάτρα και αρμοδιότητα στο Νομό Αχαΐας.

⁶²⁷ Με έδρα στην Ολυμπία και αρμοδιότητα στο Νομό Ηλείας.

⁶²⁸ Με έδρα στην Κέρκυρα και αρμοδιότητα στο Νομό Κερκύρας.

⁶²⁹ Με έδρα στη Θήβα και αρμοδιότητα στο Νομό Βοιωτίας.

⁶³⁰ Με έδρα στους Δελφούς και αρμοδιότητα στο Νομό Φωκίδος.

⁶³¹ Με έδρα στη Χαλκίδα και αρμοδιότητα στο Νομό Ευβοίας.

⁶³² Με έδρα στα Ιωάννινα και αρμοδιότητα στο Νομό Ιωαννίνων.

⁶³³ Με έδρα στο Βόλο και αρμοδιότητα στο Νομό Μαγνησίας.

⁶³⁴ Με έδρα στη Λαμία και αρμοδιότητα στους Νομούς Φθιώτιδος και Ευρυτανίας.

⁶³⁵ Με έδρα στη Λάρισα και αρμοδιότητα στο Νομό Λαρίσης.

⁶³⁶ Με έδρα στη Θεσσαλονίκη και αρμοδιότητα στους Νομούς Θεσσαλονίκης, Χαλκιδικής και Κιλκίς.

⁶³⁷ Με έδρα στην Έδεσσα και αρμοδιότητα στους Νομούς Πέλλης και Ημαθίας.

⁶³⁸ Με έδρα στην Καβάλα και αρμοδιότητα στους Νομούς Καβάλας και Δράμας.

⁶³⁹ Με έδρα στην Κομοτηνή και αρμοδιότητα στους Νομούς Ροδόπης και Έβρου.

⁶⁴⁰ Με έδρα στη Μυτιλήνη και αρμοδιότητα στους Νομούς Λέσβου (Λέσβος, Λήμνος, Άγιος Ευστράτιος) και Χίου (Χίος, Ψαρά, Οινούσες).

⁶⁴¹ Με έδρα στην Αθήνα και αρμοδιότητα στους Νομούς Κυκλάδων και Σάμου.

⁶⁴² Με έδρα στη Ρόδο και αρμοδιότητα στα Δωδεκάνησα.

⁶⁴³ Με έδρα στο Ηράκλειο και αρμοδιότητα στο Νομό Ηρακλείου.

⁶⁴⁴ Με έδρα στον Άγιο Νικόλαο και αρμοδιότητα στο Νομό Λασιθίου.

⁶⁴⁵ Με έδρα στα Χανιά και αρμοδιότητα στους Νομούς Χανίων και Ρεθύμνης.

⁶⁴⁶ Με έδρα στον Πειραιά και αρμοδιότητα στον Πειραιά και στους Δήμους Αγίου Ιωάννη Ρέντη, Ταύρου, Καλλιθέας, Μοσχάτου, Παλαιού Φαλήρου, Αλίμου, Ελληνικού, Γλυφάδας, Βούλας, Βάρης, Βάρκιζας και Βουλαγαμένης.

⁶⁴⁷ Με έδρα στην Κατερίνη και αρμοδιότητα στο Νομό Πιερίας.

⁶⁴⁸ Με έδρα στις Σέρρες και αρμοδιότητα στο Νομό Σερρών.

⁶⁴⁹ Με έδρα στη Φλώρινα και αρμοδιότητα στους Νομούς Φλώρινας και Καστοριάς.

⁶⁵⁰ Με έδρα στην Αιανή και αρμοδιότητα στους Νομούς Κοζάνης και Γρεβενών.

⁶⁵¹ Με έδρα στην Ξάνθη και αρμοδιότητα στο Νομό Ξάνθης.

⁶⁵² Με έδρα στην Ηγουμενίτσα και αρμοδιότητα στο Νομό Θεσπρωτίας.

⁶⁵³ Με έδρα στην Πρέβεζα και αρμοδιότητα στους Νομούς Πρεβέζης και Άρτης.

⁶⁵⁴ Με έδρα στην Καρδίτσα και αρμοδιότητα στους Νομούς Καρδίτσας και Τρικάλων.

⁶⁵⁵ Με έδρα στο Αργοστόλι και αρμοδιότητα στους Νομούς Κεφαλληνίας και Ζακύνθου.

⁶⁵⁶ Με έδρα στο Μεσολόγγι και αρμοδιότητα στους Νομούς Αιτωλοακαρνανίας και Λευκάδος.

⁶⁵⁷ Με έδρα στην Κόρινθο και αρμοδιότητα στο Νομό Κορινθίας.

⁶⁵⁸ Με έδρα στην Καλαμάτα και αρμοδιότητα στο Νομό Μεσσηνίας.

⁶⁵⁹ Με έδρα στην Τρίπολη και αρμοδιότητα στο Νομό Αρκαδίας.

⁶⁶⁰ Με έδρα στην Αθήνα και αρμοδιότητα στην Περιφέρεια Αττικής.

⁶⁶¹ Με έδρα στην Αθήνα και αρμοδιότητα στο Νομό Κυκλάδων.

⁶⁶² Με έδρα στη Χίο και αρμοδιότητα στους Νομούς Χίου και Σάμου.

⁶⁶³ Με έδρα στη Ρόδο και αρμοδιότητα στο Νομό Δωδεκανήσου.

⁶⁶⁴ Με έδρα στη Σπάρτη και αρμοδιότητα στο Νομό Λακωνίας.

⁶⁶⁵ Με έδρα στην Πάτρα και αρμοδιότητα στους Νομούς Αχαΐας και Ηλείας.

⁶⁶⁶ Με έδρα στη Λάρισα και αρμοδιότητα στους Νομούς Λαρίσης και Μαγνησίας.

⁶⁶⁷ Με έδρα στα Ιωάννινα και αρμοδιότητα στους Νομούς Ιωαννίνων και Θεσπρωτίας.

⁶⁶⁸ Με έδρα στη Θεσσαλονίκη και αρμοδιότητα στους Νομούς Θεσσαλονίκης, Κιλκίς και Πιερίας.

10⁶⁶⁹, 11⁶⁷⁰, 12⁶⁷¹, 13⁶⁷², 14⁶⁷³, 15⁶⁷⁴, 16⁶⁷⁵, 17⁶⁷⁶, 18⁶⁷⁷, 19⁶⁷⁸, 20⁶⁷⁹, 21⁶⁸⁰, 22⁶⁸¹, 23⁶⁸², 24⁶⁸³, 25⁶⁸⁴, 26⁶⁸⁵, 27⁶⁸⁶ και 28⁶⁸⁷ Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Υπαγόμενες Ειδικές Περιφερειακές Υπηρεσιακές Μονάδες είναι οι Εφορείες Αρχαιοπωλείων και Ιδιωτικών Αρχαιολογικών Συλλογών, Εναλίων Αρχαιοτήτων, Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας Νότιας Ελλάδος, Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας Βόρειας Ελλάδος, τα Αρχαιολογικά Ινστιτούτα Μακεδονικών και Θρακικών Σπουδών, Θεσσαλικών Σπουδών, Πελοποννησιακών Σπουδών, Ηπειρωτικών Σπουδών, Κρητολογικών Σπουδών, Αιγαιακών Σπουδών και τα Μουσεία Εθνικό Αρχαιολογικό, Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, Νομισματικό, Επιγραφικό, Αρχαιολογικό Θεσσαλονίκης, Βυζαντινού Πολιτισμού Θεσσαλονίκης, Αρχαιολογικό Ηρακλείου και Ασιατικής Τέχνης.

Οργανισμοί που εποπτεύονται από το Υπουργείο Πολιτισμού⁶⁸⁸ είναι ο Αρχαιολογικός Χώρος Νέας Αγχιάλου, το Ευρωπαϊκό Κέντρο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών, το Ίδρυμα Μουσείου Μακεδονικού Αγώνα, το Ίδρυμα Οικ. Γ. Ψαρόπουλου-Κέντρο Μελέτης Νεώτερης Κεραμικής, η Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία-Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, το Ιστορικό-Λαογραφικό Μουσείο Ρεθύμνης, το Κοργιαλένιο Ιστορικό και Λαογραφικό Μουσείο Αργοστολίου, το Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης, το Λύκειο των Ελληνίδων, το Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, το Μουσείο Ελληνικών Λαϊκών Οργάνων Φοίβου Ανωγειανάκη-Κέντρο Εθνομουσικολογίας, το Μουσείο Ζυγομαλά, το Μουσείο Μπενάκη, το Μουσείο Σολωμού και Επιφανών Ζακυνθίων, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου, ο Οργανισμός Ανέγερσης Νέου Μουσείου Ακροπόλεως, ο Οργανισμός Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού Α.Ε., το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων και το Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων για την Εκτέλεση Αρχαιολογικών Έργων.

⁶⁶⁹ Με έδρα στον Πολύγυρο Χαλκιδικής και αρμοδιότητα στο Νομό Χαλκιδικής και στο Άγιον Όρος.

⁶⁷⁰ Με έδρα στη Βέροια και αρμοδιότητα στους Νομούς Ημαθίας και Πέλλης.

⁶⁷¹ Με έδρα στην Καβάλα και αρμοδιότητα στους Νομούς Καβάλας, Δράμας και Σερρών.

⁶⁷² Με έδρα στο Ηράκλειο και αρμοδιότητα στους Νομούς Ηρακλείου και Λασιθίου.

⁶⁷³ Με έδρα στη Μυτιλήνη και αρμοδιότητα στο Νομό Λέσβου.

⁶⁷⁴ Με έδρα στην Αλεξανδρούπολη και αρμοδιότητα στους Νομούς Έβρου, Ροδόπης και Ξάνθης.

⁶⁷⁵ Με έδρα στην Καστοριά και αρμοδιότητα στους Νομούς Καστοριάς και Φλώρινας.

⁶⁷⁶ Με έδρα στα Γρεβενά και αρμοδιότητα στους Νομούς Κοζάνης και Γρεβενών.

⁶⁷⁷ Με έδρα στην Άρτα και αρμοδιότητα στους Νομούς Άρτης και Πρεβέζης.

⁶⁷⁸ Με έδρα τα Τρίκαλα και αρμοδιότητα στους Νομούς Τρικάλων και Καρδίτσας.

⁶⁷⁹ Με έδρα στη Ζάκυνθο και αρμοδιότητα στους Νομούς Ζακύνθου και Κεφαλληνίας.

⁶⁸⁰ Με έδρα στην Κέρκυρα και αρμοδιότητα στο Νομό Κερκύρας.

⁶⁸¹ Με έδρα στη Ναπακτο και αρμοδιότητα στους Νομούς Αιτωλοακαρνανίας και Λευκάδος.

⁶⁸² Με έδρα στη Χαλκίδα και αρμοδιότητα στους Νομούς Βοιωτίας και Ευβοίας.

⁶⁸³ Με έδρα στη Λαμία και αρμοδιότητα στους Νομούς Φθιώτιδος, Ευρυτανίας και Φωκίδος.

⁶⁸⁴ Με έδρα στην Αρχαία Κόρινθο και αρμοδιότητα στους Νομούς Κορινθίας, Αρκαδίας και Αργολίδος.

⁶⁸⁵ Με έδρα στην Καλαμάτα και αρμοδιότητα στο Νομό Μεσσηνίας.

⁶⁸⁶ Με έδρα στο Βαθύ και αρμοδιότητα στο Νομό Σάμου.

⁶⁸⁷ Με έδρα στο Ρέθυμνο και αρμοδιότητα στους Νομούς Ρεθύμνου και Χανίων.

⁶⁸⁸ Βλ. www.yppo.gr

Επιπλέον το ΥΠΠΟ προχωρά στην ανάπτυξη πολλαπλών δραστηριοτήτων εκπαιδευτικού χαρακτήρα που πραγματοποιούνται στα μουσεία, σε πολιτιστικές δράσεις μέσω των παιδικών σκηνών του Εθνικού Θεάτρου, του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος και της Εθνικής Λυρικής Σκηνής, τις οποίες επιχορηγεί, στην πολιτιστική εκπαίδευση με τα δημόσια και ιδιωτικά ωδεία, την Δραματική Σχολή του Εθνικού Θεάτρου, του Κρατικού Θεάτρου Βορείου Ελλάδος, τις ιδιωτικές σχολές δραματικής τέχνης, την Κρατική Σχολή Ορχηστρικής Τέχνης, τις ιδιωτικές σχολές χορού. Στο παρελθόν είχε εφαρμοστεί το πρόγραμμα «Μελίνα», μία κοινή δραστηριότητα των Υπουργείων Πολιτισμού και Εθνικής Παιδείας για την αισθητική αγωγή των παιδιών. Στην εκπαιδευτική δραστηριότητα εντάσσονται η ίδρυση προπτυχιακών⁶⁸⁹ και μεταπτυχιακών προγραμμάτων και η πραγματοποίηση ερευνητικών προγραμμάτων. Σημαντικό δε ποσό από το Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης διατέθηκε στην Ελλάδα για έργα προστασίας, προβολής και ανάδειξης της πολιτιστική κληρονομιάς⁶⁹⁰.

Τα αρχαιολογικά ευρήματα δεν αποτελούν μόνο μουσειακά είδη, αλλά βιώματα και πηγές έμπνευσης. Ακολουθώντας την πορεία αυτή το ΥΠΠΟ και προσπαθώντας να συμβάλλει στην παγκόσμια προσπάθεια για την απαγόρευση και την παρεμπόδιση της παράνομης διακίνησης και εμπορίας πολιτιστικών αγαθών, προχώρησε τον Ιούλιο του 2007 στην κατάρτιση σχεδίου νόμου με τίτλο «Μέτρα για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών». Το σχέδιο νόμου αποτελεί μια φιλότιμη και ελπιδοφόρα προσπάθεια και το κείμενό του παρατίθεται στο παράρτημα.

Η Ελληνική εξωτερική πολιτιστική πολιτική σε σύγχρονο επίπεδο δεν πρέπει να προβάλλεται ως μία φολκλορική εικόνα του ελληνικού πολιτισμού αποκλειστικά και μόνο της κλασσικής περιόδου, αλλά ως ένα σύνολο δημιουργιών από τομείς όπως το θέατρο, ο κινηματογράφος, οι εικαστικές τέχνες, η μουσική, η ορχηστρική τέχνη, η γραφή, η αρχαιολογική έρευνα⁶⁹¹. Διοργάνωση εκθέσεων, θεατρικές παραστάσεις, προβολές κινηματογραφικών ταινιών, διοργάνωση συναυλιών στα μεγάλα φεστιβάλ του εξωτερικού είναι ορισμένες μόνο από τις συνιστώσες της προσπάθειας. Στο παρελθόν φιλόδοξα προγράμματα, σχέδια, εξαγγελίες, νομοσχέδια και νομοθετικές ρυθμίσεις και πολλά άλλα άκρως ελπιδοφόρα και εντυπωσιακά

⁶⁸⁹ Π.χ. Τμήμα Συντηρητών Αρχαιοτήτων στα ΤΕΙ.

⁶⁹⁰ Από το 2000 πραγματοποιούνται 17 επιχειρησιακά προγράμματα ύψους 1,4 δισ. ευρώ, από τα οποία κεντρικό είναι το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Πολιτισμός» 647,6 εκατ. ευρώ με κοινοτική συμμετοχή 480,585 εκατ. ευρώ και εθνική δημόσια δαπάνη 167,054 εκατ. ευρώ. Για το χρονικό διάστημα 2000-2006 προτεραιότητα δόθηκε στην προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, στην ανάπτυξη του σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού, στην ανάπτυξη του τομέα του πολιτισμού στην «Κοινωνία της Πληροφορίας» και στην ενίσχυση και εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού. Περιοχές δράσεων στην Αθήνα (Ακρόπολη, Αρχαία Αγορά, Βιβλιοθήκη Αδριανού, Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Εθνικό Θέατρο, Ενοποίηση Αρχαιολογικών Χώρων, Μουσείο Μπενάκη, Νέο Μουσείο Ακρόπολης), στη Βέροια (Βυζαντινό Μουσείο), στη Δωδώνη, στη Θεσσαλονίκη (ανασκαφές, Μακεδονικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, Μουσείο Αθλητισμού, Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, Μουσείο Τεχνολογίας-Θέρμη), στη Λάρισα (Διαχρονικό Μουσείο), στη Μεσσήνη, στη Μονή Βατοπεδίου, στη Νικόπολη, στην Ολυμπία (Αρχαιολογικό Μουσείο) και στη Ρόδο (διαμόρφωση τάφρου).

⁶⁹¹ Παραστάτες στην προσπάθεια αυτή είναι η Ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία, το Εθνικό Θέατρο, το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, η Εθνική Λυρική Σκηνή, τα Δημοτικά Περιφερειακά Θέατρα, η Κρατική Ορχήστρα Αθηνών, το Ελληνικό

δεν έτυχαν κατάλληλης και αποτελεσματικής εφαρμογής. Το κυριότερο πρόβλημα εντοπίζεται στην έλλειψη συγκεκριμένου προγράμματος για τον πολιτισμό, ο οποίος αντιμετωπίστηκε χωρίς όραμα και με πελατειακούς όρους από όλες τις κυβερνήσεις.

4.9 Δράση Υπουργείου Εξωτερικών

Η Ε1 Διεύθυνση Μορφωτικών και Πολιτιστικών Υποθέσεων σε συνεργασία με άλλα Υπουργεία, Υπηρεσίες και Οργανισμούς ασχολείται με τη πολιτιστική προβολή της Ελλάδας στο εξωτερικό. Αποτελείται από το Ι Τμήμα : Μορφωτικών Συμφωνιών και Προγραμμάτων, το ΙΙ Τμήμα : Διμερούς και διεθνούς πολιτιστικής συνεργασίας, το ΙΙΙ Τμήμα : Unesco και το ΙV Τμήμα : Πολιτιστικών και Επιστημονικών Ιδρυμάτων και Επιτροπών. Η δραστηριοποίησή της Διεύθυνσης επικεντρώνεται στη διαπραγμάτευση και υπογραφή Μορφωτικών Συμφωνιών⁶⁹², συμφωνιών πολιτιστικής συνεργασίας και Μορφωτικών Προγραμμάτων με τα άλλα κράτη, στην παρακολούθηση εκτέλεσης των Μορφωτικών Προγραμμάτων και πολιτιστικής συνεργασίας, της δραστηριότητας των Πολιτιστικών και Επιστημονικών Ιδρυμάτων και Επιτροπών, καθώς και στην πραγματοποίηση πολιτιστικών ανταλλαγών, στις υποτροφίες, στις σχέσεις της Ελλάδας με την Unesco και στην παρακολούθηση των σχέσεων της Ελλάδας με τις άλλες χώρες σε θέματα επιστημονικής έρευνας και τεχνολογίας⁶⁹³.

Λοιπές Υπηρεσίες. Η Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού ασχολείται με το συντονισμό των Υπουργείων Εξωτερικών και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων στον τομέα της εκπαιδευτικής και πολιτιστικής πολιτικής. Πρόκειται για αυτόνομη υπηρεσία υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εξωτερικών και η δράση της επικεντρώνεται στη διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων στο εξωτερικό⁶⁹⁴, στην επιχορήγηση ομογενειακών πολιτιστικών φορέων, στη διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων στην Ελλάδα για την παρουσίαση έργων των αποδήμων καλλιτεχνών, στην προώθηση της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας, στην ίδρυση βιβλιοθηκών σε πανεπιστήμια της ανατολικής Ευρώπης⁶⁹⁵ και στην επιμόρφωση εκπαιδευτικών και στην οργάνωση προγραμμάτων φιλοξενίας Ελληνοπαίδων σε κατασκηνώσεις.

Το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού ιδρύθηκε το 1992 για «την προβολή, διάδοση και καλλιέργεια στο εξωτερικό, κατά συστηματικό τρόπο, του ελληνικού πολιτισμού» και αποτελεί

Κέντρο Κινηματογράφου, η Κρατική Ορχήστρα Θεσσαλονίκης, η Κρατική Ορχήστρα Ελληνικής Μουσικής, η Ορχήστρα των Χρωμάτων, το Ελληνικό Κέντρο Βιβλίου, η Εθνική Πινακοθήκη.

⁶⁹² Μορφωτικές Συμφωνίες είναι εκείνες που περιέχουν γενικές ρυθμίσεις για την ανάπτυξη της συνεργασίας μεταξύ δύο κρατών στους τομείς πολιτισμού, εκπαίδευσης, επιστήμης, μέσων μαζικής ενημέρωσης κ.α. (άρθρο 39 του Οργανικού Νόμου του Υπουργείου Εξωτερικών).

⁶⁹³ Βλ. Χριστογιάννης Γ. «Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία», σελ. 89, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2002.

⁶⁹⁴ Οι «ελληνικές ημέρες» και οι «πολιτιστικοί μήνες» με διαλέξεις, εκθέσεις, συμπόσια, συναυλίες κλπ. στη Γερμανία, στη Γεωργία, στην Ουκρανία, στη Νότια Ρωσία και στην Νότια Αφρική.

⁶⁹⁵ Πρόγραμμα «Ιάσων».

Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου εποπτευόμενο από το Υπουργείο Εξωτερικών. Κατά την ίδρυσή του τα όργανά του ήταν : η Γενική Συνέλευση των μελών, το Διοικητικό Συμβούλιο, η Εξελεγκτική Επιτροπή και η Εκτελεστική Γραμματεία με 5 τμήματα⁶⁹⁶. Με το ν. 2524 / 1997 ορίστηκαν δύο όργανα, το Διοικητικό Συμβούλιο με 10 μέλη και ο Πρόεδρος. Προβλέπεται και θέση Γενικού Διευθυντή⁶⁹⁷, Επιτροπής Προγραμματισμού και Αιτιολόγησης και σύσταση Συνέλευσης από επιφανείς προσωπικότητες⁶⁹⁸.

Ο Οργανισμός Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού Α.Ε. ιδρύθηκε με το νόμο 2557/1997⁶⁹⁹ με σκοπό την ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς και του πολιτιστικού δυναμικού της Ελλάδας, καθώς και την οργάνωση και προβολή των Πολιτιστικών Ολυμπιάδων. Είναι ΝΠΔ με μορφή ανώνυμης εταιρείας και μέτοχο το Ταμείο Αρχαιολογικών Πόρων και Απαλλοτριώσεων (ΤΑΠΑ)⁷⁰⁰, διοικείται από δεκαπενταμελές διοικητικό συμβούλιο με πενταετή θητεία. Η έδρα του είναι στην οδό Μπουμπουλίνας 42, Αθήνα.

Ιδρύματα ελληνικού ενδιαφέροντος. Πρόκειται για έδρες ή τμήματα κλασικών⁷⁰¹ και νεοελληνικών σπουδών⁷⁰² σε πανεπιστήμια του εξωτερικού. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν το Ελληνικό Ινστιτούτο Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Σπουδών⁷⁰³ στην Βενετία, το Ελληνικό Πολιτιστικό Κέντρο Παρισίων⁷⁰⁴, το Κέντρο Ελληνικών Σπουδών Αλεξανδρείας, Αιγύπτου, η Association des Amis de la Grèce (Παρίσι), το Griechisches Theater Wuppertal (Γερμανία), το Boston University ALEA III, η Association Cultural Hispano-hellenica στη Μαδρίτη και το Greek Institute στο Λονδίνο. Εταιρείες Νεοελληνικών Σπουδών αποτελούν οι Ευρωπαϊκή Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών, European Association of Modern Greek Studies⁷⁰⁵, Modern Greek Studies Association (M.G.S.A.)⁷⁰⁶ και Modern Greek Studies Association of Australia and New Zealand (M.G.S.A.A.N.Z.)⁷⁰⁷.

⁶⁹⁶ Προγραμματισμού και Οικονομικών, Πληροφοριών και Τεκμηρίωσης, Διεθνών Σχέσεων, Εκδόσεων και Ενημέρωσης, Εκκλησιαστικών Θεμάτων.

⁶⁹⁷ Διορίζεται με απόφαση του Υπουργού Εξωτερικών.

⁶⁹⁸ Τα έσοδά του προέρχονται από κρατική επιχορήγηση, συμβάσεις για την προώθηση των σκοπών του, δωρεές, κληρονομίες και κληροδοσίες. Η έδρα του βρίσκεται στη Θεσσαλονίκη και έχει αποκτήσει έξι παραρτήματα σε χώρες του εξωτερικού και συγκεκριμένα στην Αλεξάνδρεια, στο Βερολίνο, στο Λονδίνο, στη Νέα Υόρκη, στην Οδησό και στο Παρίσι.

⁶⁹⁹ ΦΕΚ Α' 271/1997 «Θεσμοί, μέτρα και δράσεις πολιτιστικής ανάπτυξης» με τις προσθήκες του Ν. 2819/2000 ΦΕΚ Α' 84/2000 και τις τροποποιήσεις του Ν. 2833/2000 ΦΕΚ Α' 150/2000.

⁷⁰⁰ Πρόκειται για ΝΠΔΔ, το οποίο εποπτεύεται από το Υπουργείο Πολιτισμού με σκοπό «να εισπράττει, διαχειρίζεται και διαθέτει τους εν γένει πόρους του προς εξυπηρέτησιν των επιδιωκόμενων υπό της Γενικής Διευθύνσεως Αρχαιοτήτων και Αναστήλωσεως του Υπουργείου Πολιτισμού και Επιστημών σκοπών». Το ΤΑΠΑ διαχειρίζεται τα εισιτήρια εισόδου στα αρχαιολογικά μουσεία και στους αρχαιολογικούς χώρους, για την κάλυψη των αναγκών τους.

⁷⁰¹ Μέρμνα των ξένων ιδρυμάτων.

⁷⁰² Μέρμνα του ελληνικού κράτους.

⁷⁰³ Ιδρύθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Πρόκειται για Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου, το οποίο εποπτεύεται από τα Υπουργεία Εξωτερικών και Εθνικής Παιδείας. Δραστηριοποιείται στην αξιοποίηση της ακίνητης περιουσίας της Ελληνικής Κοινότητας της Βενετίας και του ιστορικού της αρχείου, στην προβολή των εικόνων του Ναού του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων και στην μετεκπαίδευση επιστημόνων.

⁷⁰⁴ Centre Culturel Hellénique.

⁷⁰⁵ Σαφούς 3-5, Πολιτεία.

⁷⁰⁶ Box 1826, New Heaven, Connecticut, 0650 U.S.A.

⁷⁰⁷ P.O. Box 4076, University of Melbourne, Parkville 3052, Australia.

4.10 Επιστροφή αρχαιολογικών θησαυρών

Αντικρίζοντας τα Ελγίεια Μάρμαρα
John Keats

Το πνεύμα μου ανήμπορο-
κι η χλωματένια φύση μου
Βαραίνει πάνω μου σαν ύπνος
αθλήτοσ,
Και κάθε απόκριμη φανταστική
κορφή
Της θείας δοκιμασίας ορίζει μου πως
πρέπει να πεθάνω
Σαν αετός αδύναμος που ατενίζει
τους αιθέρες.
Ακόμη και το κλάμα πολυτέλεια
περιττή,
Που κύριος δεν είμαι των ανέμων
Για ν' αντικρίζω της αυγής το πρώτο
μάτι.
Τέτοιες θολές ιδέες του μυαλού
Δένουν την καρδιά με του ανείπωτου
φθόνου τα δεσμά.
Έτσι και τούτα εδώ τα θαύματα πόνο
φέρνουν,
Γιατί η Ελληνική δόξα χάνεται στου
σκληρού Γερο-Χρόνου το διάβα
Σε μιασ θάλασσασ το κύμα-
Σ' ενός Ήλιου-σκιάσ της δόξασ.
Συχώρα με, Χείντον, που δύναμη δεν
έχω
Να μιλήσω για τούτα τα δοξασμένα
πράγματα.
Συχώρα με που του Αετού δεν έχω
τις φτερούγεσ-
Και το τι θέω δεν ξέρω που
ν' αναζητήσω :
Σκέψου πως δεν έχω ηρεμία
Ν' ακολουθήσω τους κερανούσ
Ούτε καν ν' ανεβώ στις πηγέσ του
Ελικώνα,
Ήμουνα εγώ τόσο δυνατός για τέτοιο
τερατούργημα-
Σκέψου πάλι πως όλοι τούτοι οι
αριθμοί θα'τανε δικοί σου
Ποιανού άλλου κτήμα ; Παρά
αυτουνού που τα πόδια σου αγγίζει;
Γιατί όταν οι άνθρωποι τα θεικά
τούτα έργα ατενίζανε
Καχύποπτα, με μάτια αμφιβολίασ,
Εσώ ένιωσες στο φέγγοσ της
Εσπερίασ
Το ασπροβόλημά τους στην Ανατολή
και τα λάτρεψεσ.

Ένα ποίημα του Roger Casement

Επιστρέψτε τα μάρμαρα του Ελγίνου :
αφήστε τα ακηλίδωτα,
Καθάρια κάτω από τον αττικό ουρανό.
Τα βρόμικα αδράχτια του βορινού μας
κλίματοσ τα κατατρώνε
πιο πολύ κι από το πέρασμα των αιώνων.
Πόσες φορέσ το μουγκρητό της θάλασσασ
του Πειραιά
Διαπερνώντασ τους κίονεσ και το ναό το
σούρουπο,
χάιδευε αυτά τα μάρμαρα, που τώρα πρέπει
να φύγουν
από το πολύβουο Λονδίνο και τα άστατα
μεσημέρια του.
Ω! Αφήστε τα να ακούσουν ξανά τους
ήχοσ που λούζουν
το Ιερό της Αθηνάσ μέσα στην αύρα του
πρωινού.
Το μουγκανητό του βοδιού, τα
κουδουνίσματα της κατσίκασ
και το ναουριστικό βόμβο της αύρασ του
Υμηττού.
Δώστε πίσω τα μάρμαρα, αφήστε τα να
αγρυπνούν εκεί
όπου η τέχνη
ακόμη στέκει άγρυπνη πάνω από τον τάφο
του Φειδία

Αλ. Ραγκαβήσ στη συνεδρίαση της
Αρχαιολογικήσ Εταιρείασ, στις 12
Μαΐου 1842, εμπρός στην ανατολική
πλευρά του Παρθενώνα
«Τι θα έλεγε φρικιώντασ η Ευρώπη, αν
εύρισκε κανείσ πίνακα του
Ραφαήλ ή του Απελλή και αδυνατώντασ
να τον μεταφέρει
έκοβε από αυτόν τα πόδια των μορφών
ή τα κεφάλια ;
Η φίλη των μεγάλων πράξεων Αγγλία,
αν δεν μπορεί να μεταφέρει
ολόκληρο αυτό το ναό στη γη της και
μαζί του να μεταφέρει
και τον βαθυκύανο ουρανό, στον οποίο
κατάλευκοσ διαγράφεται
και τη διάφανη ατμόσφαιρα στην οποία
λούζεται και τον λαμπρό
ήλιο μας που τον επιχρυσώνει, στο
υπερβόρειο κλίμα της,
τότε, όπως άλλοτε βασιλιάδεσ και λαοί
σεμνύνονταν στέλνοντασ
από της οικουμένησ τα πέρατα
αφιερώματα ευλάβειασ
στον Παρθενώνα και την Ακρόπολη,
ασ στείλει και αυτή,
ωσ δείγμα
σεβασμού στο λίκνο του πολιτισμού, τα
κοσμήματά του
που αρπάχτηκαν και που μπορεί μακριά
του έχουν μόνο μικρή και
μερική αξία,
όπωσ κι αυτόσ χωρίσ εκείνα μένει
κολοβός και άμορφοσ»

Ο Παρθενώνας, ναός δωρικού ρυθμού με ιωνικά στοιχεία χτίστηκε με χρήματα της Αθηναϊκής Συμμαχίας, από τους αρχιτέκτονεσ Ικτίνο και Καλλικράτη και τον γλύπτη Φειδία. Κατασκευάστηκε⁷⁰⁸ μεταξύ των ετών 447-438 π.Χ.⁷⁰⁹ από πεντελικό μάρμαρο και ξύλο για τη στέγη του ναού. Διαθέτει οχτώ κίονεσ στο πλάτοσ και δεκαεπτά στο μήκοσ. Τα Μάρμαρα του

⁷⁰⁸ Λόγοι κατασκευήσ. Η νίκη των Ελλήνων κατά των Περσών και η επιθυμία προβολήσ της μεγάλης οικονομικήσ και πνευματικήσ δύναμησ τους, η μεταφορά του θησαυρού της Δήλου στην Αθήνα και η μεγάλη άνθιση των γραμμάτων και των τεχνών σε συνδυασμό με την πολιτική υπεροχή της.

⁷⁰⁹ Για την ολοκλήρωση των αετομάτων του απαιτήθηκαν επιπλέον 5 χρόνια.

Παρθενώνα αποτελούνται από γλυπτά και ζωφόρους⁷¹⁰, που αφαιρέθηκαν από το μνημείο τα έτη 1801-1804 από τον Λόρδο Έλγιν, Βρετανό πρέσβη στην Κωνσταντινούπολη⁷¹¹. 33 φορτία έργων τέχνης και αριστουργημάτων μεταφέρθηκαν στην Μεγάλη Βρετανία και το 1816 πουλήθηκαν στη Βρετανική κυβέρνηση, ενώ έκτοτε εκτίθενται σε ιδιαίτερη πτέρυγα του Βρετανικού Μουσείου.

Με την απόκτηση της ανεξαρτησίας τους οι Έλληνες άρχισαν να ζητούν την επιστροφή τους, έχοντας τη συμπαράσταση και ξένων, όχι μόνο Βρετανών. Το Βρετανικό Μουσείο φυσικά και δεν επιθυμεί να αποχωριστεί τα διάσημα εκθέματά του και να δημιουργήσει θέματα για γενικότερες επιστροφές άλλων θησαυρών. Όμως η περίπτωση των Μαρμάρων του Παρθενώνα είναι μοναδική, καθώς αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα μοναδικού εθνικού μνημείου⁷¹². Σε αυτό συνηγορούν πολλοί ένθερμοι υποστηρικτές που επιθυμούν την επιστροφή των τμημάτων του Παρθενώνα στον τόπο που δημιουργήθηκαν.

Το 1982 η Υπουργός Πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη έθεσε για πρώτη φορά θέμα επιστροφής των Μαρμάρων στην Ελλάδα. Έκτοτε οι ελληνικές κυβερνήσεις εμποδίζονται από βρετανικά επιχειρήματα του τύπου «*Τα Μάρμαρα αγοράστηκαν με νόμιμο τρόπο και έγγραφα από τους Τούρκους*», «*θέλησαν να τα διασώσουν από την καταστροφή*», «*ιδιαίτερα εκείνη την δύσκολη εποχή που οι Έλληνες δεν ενδιαφέρονταν για την τύχη των μνημείων τους*», «*η μόλυνση θα τα αποτελείωνε σε σύντομο χρονικό διάστημα*». Όλη αυτή η επιχειρηματολογία φυσικά και δεν ευσταθεί αφού αγοράστηκαν από τους κατακτητές της Ελλάδας, άρα στην ουσία αποτελούν προϊόντα κλοπής. Για να αποσπαστούν από τα μνημεία προξενήθηκαν ζημιές, πριονίζοντας και κόβοντάς τα στη μέση, ώστε να μπορέσουν να μεταφερθούν πιο εύκολα. Οι Έλληνες ενδιαφέρονταν για τους αρχαιολογικούς τους θησαυρούς και θεωρούσαν υπεύθυνους τους Τούρκους που τους «δώρισαν» στους ξένους. Εξαιτίας της ιδιαίτερης κατάστασης δεν ήταν εύκολη μία μορφή αντίδρασης. Κατά τα έτη 1821-1822 στην πολιορκία της Ακρόπολης από τους εξεγερμένους Έλληνες, οι Τούρκοι που είχαν κλειστεί στην Ακρόπολη, χρειάστηκαν μολύβι για τα κανόνια και τον οπλισμό τους. Κατέφυγαν στον Παρθενώνα για να το αποσπάσουν από το κέντρο των σφονδύλων με απολαξεύσεις. Οι Έλληνες όμως τους

⁷¹⁰ Η ζωφόρος απεικονίζει των Πομπή των Παναθηναίων και από τους 97 σωζόμενους λίθους της ζωφόρου οι 40 βρίσκονται στην Αθήνα, ενώ οι 56 στο Λονδίνο. Οι μετώπες απεικονίζουν στην ανατολική πλευρά τη Γιγαντομαχία, στη δυτική την Αμαζονομαχία, στη βόρεια τον Τρωϊκό Πόλεμο και στην νότια τη μάχη των Κενταύρων και Λαπίθων. Από τις 64 σωζόμενες μετώπες οι 48 είναι στην Αθήνα, ενώ οι 15 στο Λονδίνο. Το ανατολικό αέτωμα απεικονίζει τη γέννηση της Αθηνάς, το δυτικό τη διαμάχη της Αθηνάς και του Ποσειδώνα για την κηδεμονία της πόλης της Αθήνας. Από τις 28 σωζόμενες μορφές των αετωμάτων, οι 9 βρίσκονται στην Αθήνα και οι 19 στο Λονδίνο. Βλ. <http://www.yppo.gr>

⁷¹¹ Ο Έλγιν δεν διέθετε επίσημη άδεια από τον Σουλτάνο για να αποσπάσει τμήματα του μνημείου, μόνο μια φιλική επιστολή του Καϊμακάμη, Τούρκου αξιωματούχου, με την οποία οι Τουρκικές αρχές στην Αθήνα επέτρεψαν στο συνεργείο του να σχεδιάσει τα μνημεία της Ακρόπολης, να λάβουν εκμαγεία και να πραγματοποιήσουν ανασκαφή γύρω από τα θεμέλια του Παρθενώνα. Ο Έλγιν με δωροδοκία προς τους Τούρκους Προεστούς κατάφερε να αφαιρέσει τμήματα του γλυπτού διακόσμου του μνημείου κατά τα έτη 1801-1804. Κατά τη μεταφορά των αρχαιοτήτων δια θαλάσσης, ένα πλοίο ναυάγησε, αλλά στο Λονδίνο μεταφέρθηκαν πολλά γλυπτά, τα οποία παρέμειναν σε αποθήκες, καθώς ο Έλγιν έχασε την περιουσία του εξαιτίας των μεγάλων ποσών που δαπάνησε για να τα αποσπάσει και να τα μεταφέρει στην Αγγλία. Το 1816 μετά την πώλησή τους τα Μάρμαρα του Παρθενώνα μεταφέρθηκαν στο Βρετανικό Μουσείο.

πρόσφεραν το απαραίτητο μολύβι για να γλιτώσουν το μνημείο από την καταστροφή. Το τελευταίο επιχείρημα επίσης καταρρίπτεται, καθώς το επίπεδο της μόλυνσης στο Λονδίνο ήταν πολύ υψηλότερο από το αντίστοιχο της Αθήνας.

Αρωγοί στην ελληνική προσπάθεια⁷¹³ είναι η ελληνική και η διεθνής επιστημονική κοινότητα, ιδρύματα (π.χ. το ίδρυμα Μελίνας Μερκούρη), βρετανοί βουλευτές, καθώς και διεθνείς επιτροπές για την επιστροφή των Μαρμάρων⁷¹⁴. Οι ελληνικές αξιώσεις αντικατοπτρίζουν τις αξιώσεις του μνημείου και τις αξιώσεις σεβασμού της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς (Ε. Βενιζέλος).

Η κατασκευή του Νέου Μουσείου της Ακρόπολης⁷¹⁵ (Β. Tschumi⁷¹⁶) και η μεταφορά των γλυπτών⁷¹⁷, από το Παλαιό -που συνεχίζεται και αναμένεται να ολοκληρωθεί στους

⁷¹² Η Unesco επέλεξε τον Παρθενώνα ως έβλημά της.

⁷¹³ Το 1999 Έλληνες εμπειρογνώμονες πήγαν στο Βρετανικό Μουσείο για να εξετάσουν τη φθορά των Μαρμάρων από τον καθαρισμό που είχαν πραγματοποιήσει οι συντηρητές τα έτη 1937-1938, ενώ τον ίδιο χρόνο το ΥΠΠΟ έστειλε στην Ειδική Επιτροπή σε θέματα Πολιτισμού, Τύπου και Αθλητισμού του Βρετανικού Κοινοβουλίου υπόμνημα για τα Μάρμαρα του Παρθενώνα, το κείμενο του οποίου παρατίθεται στο Παράρτημα.

⁷¹⁴ - Παγκόσμιος Σύνδεσμος για την Επανάωση των Γλυπτών του Παρθενώνα, πρόεδρος ο David Hill, 107 Clovelly Road, Randwick 2031, New South Wales, Australia.

- Βρετανική Επιτροπή, πρόεδρος ο Anthony Snodgrass, 73 St. Paul's Place London N1 2LT, United Kingdom.

- Καναδική Επιτροπή, Πρόεδρος ο Steve Ashton, 1704-11 Evergreen Place, Winnipeg, Manitoba, Canada R3L 2T9.

- Επιτροπή Νέας Ζηλανδίας, Πρόεδρος Gerald O' Brien, P.O. Box 9226, Wellington, New Zealand.

- Επιτροπή Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής, Πρόεδρος ο Michael J. Reppas, 7850 N.W. 146th Street, Suite 301, Miami Lakes, FL, 33016.

- Αυστραλιανή Επιτροπή, Πρόεδρος η Jennifer Bott, 107 Clovelly Road, Randwick, New South Wales 2031, Australia.

- Βελγική Επιτροπή, Πρόεδροι οι Francois Roelants du Vivier και Paul Wille, Parthenon 2004, Maison des Parlementaires, Bureau 2009, 1009 Brussels, Belgium.

- Σουηδική Επιτροπή, Πρόεδρος ο Krister Kumlin, Sandhamnsgatan 36, 11528 Stockholm, Sweden.

- Ιταλική Επιτροπή, Πρόεδρος η Αντωνία Σοφικίτου, Comunita Ellenica Siciliana "Trinacria", Corso Vittorio Emanuele 48, 90133 Palermo, Italia.

- Επιτροπή Σερβίας, Πρόεδρος ο Διογένης Βαλαβανίδης, 126206-11000 Belgrade, Serbia.

- Ισπανική Επιτροπή, Πρόεδρος ο Alfonso Martinez Diez, San Maximo 31, 28041 Madrid, Spain.

- Κυπριακή Επιτροπή, Πρόεδρος η Άννα Μαραγκού, Μεσολογγίου 16, 1100 Λευκωσία, Κύπρος.

- Ρωσική Επιτροπή, Πρόεδρος ο Nikolai Nikogosian, Ul. Molostovych, 16-kor. 3, kv. 59, 111558 Moscow, Russia.

- Γερμανική Επιτροπή, Πρόεδρος ο Reinhard Stupperich, Europaisches Zentrum für wissenschaftliche, okumenische und kulturelle Zusammenarbeit e.V., Postfach 11 02 35, D-97029 Würzburg, Germany.

- Χιλιανή Επιτροπή, Πρόεδρος ο Gabriel Valdes Subercaseaux, San Crescente 551, Las Condes, Santiago-Chile.

- Γαλλική Επιτροπή, Πρόεδρος ο Gaston Gasparri, 434 Avenue du Prado, 13008 Marseille, France.

- Βραζιλιανή Επιτροπή, Πρόεδρος η Tereza Virginia Ribeiro Barbosa, Faculdade de Letras, Gabinete 3051, Universidade Federal de Minas Gerais, Av. Presidente Antonio Carlos 6627, Belo Horizonte-MG, Brazil, CEP-31270 010.

- Ελβετική Επιτροπή, Πρόεδρος ο Dusan Sidjanski, 33, Chemin de l'Avanchet, 1216 Cointrin-Geneve.

⁷¹⁵ Η προσπάθεια για την ίδρυση του νέου Μουσείου ήταν μακρά και δύσκολη. Το 1976 προκηρύχθηκε ο πρώτος πανελλήνιος αρχιτεκτονικός διαγωνισμός χωρίς όμως αποτέλεσμα και ακολούθησε ο δεύτερος εξίσου άκαρπος το 1979. Το 1981 το Μετοχικό Ταμείο Στρατού μεταβίβασε το συγκεκριμένο χώρο στον Μακρυγιάννη για την κατασκευή του Μουσείου και το 1982 η Unesco -με εισήγηση της Μελίνας Μερκούρη- ψήφισε την επιστροφή των Μαρμάρων που είχε αφαιρέσει ο Έλγιν. Το 1983 ιδρύθηκε η ελληνική επιτροπή για την επιστροφή τους, ενώ το 1999 πραγματοποιήθηκε ο τρίτος -διεθνής αυτή τη φορά- αρχιτεκτονικός διαγωνισμός, στον οποίο επιλέχθηκε η πρόταση των Ιταλών Νικολέτι και Πασαρέλι, που ακυρώθηκε από το Συμβούλιο της Επικρατείας. Το 1997 ήρθαν στο φως σημαντικά ευρήματα κατά τις ανασκαφές στον Μακρυγιάννη και το 2000 άρχισε ο διεθνής διαγωνισμός προεπιλογής μελετητών για την εκπόνηση των σχεδίων του μουσείου. Το 2001 επιλέχθηκε η πρόταση των Μιχάλη Φωτιάδη και Μπερνάρ Τσουμί, ενώ το 2003 υπεβλήθη μηνυτήρια αναφορά του Π. Τατούλη εναντίον μελών του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου για την καταστροφή ευρημάτων και την γνωμοδότησης υπέρ της προμελέτης. Στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 2004 η κατασκευή του μουσείου δεν είχε ολοκληρωθεί, ενώ το 2007 με σχεδόν έτοιμη την κατασκευή του, αναφύεται το θέμα της κατεδάφισης των δύο νεοκλασικών διατηρητέων κτιρίων της οδού Διονυσίου Αεροπαγίτου, που εμποδίζουν τη θέα και το «διάλογο» με τον Παρθενώνα.

⁷¹⁶ Στις 11.07.2007 είχε δηλώσει «Το Μουσείο αφορά την κίνηση, είναι μια κίνηση στον χώρο και στον χρόνο. Βλέπεις αντικείμενα αλλά βιώνεις και μια ιστορική εμπειρία. Ο τρόπος που συλλάβαμε το σχέδιο του Μουσείου Ακρόπολεως ήταν ως ένα κτίριο το οποίο θα λειτουργούσε σαν αρχιτεκτονικό περιπάτος, σαν προέκταση του υφιστάμενου τοπίου. Η ιδέα ήταν πριν

επόμενους μήνες- δίνουν νέα ώθηση στις ελληνικές διεκδικήσεις. Τώρα που πλέον το μουσείο είναι σχεδόν έτοιμο και η αίθουσα των Μαρμάρων περιμένει να τα υποδεχθεί, όλοι ευελπιστούν ότι οι εγγλέζικες αντιδράσεις και αντιρρήσεις θα καμφθούν.

Η Ελλάδα ήδη διεκδίκησε και πέτυχε την επιστροφή ξενιτεμένων αρχαιοτήτων από συλλέκτες και μουσεία του εξωτερικού. Συγκεκριμένα το 1995 επαναπατρίστηκαν από το Μουσείο Ζαν-Πολ Γκετί χρυσό Μακεδονικό στεφάνι⁷¹⁸ του 4^{ου} π.Χ. αιώνα, μαρμάρινο άγαλμα Αρχαϊκής Κόρης του 6^{ου} π.Χ. αιώνα, Βοιωτική ενεπίγραφη στήλη και τμήμα μαρμαρίνου Ανάγλυφου από τη Θάσο του 6^{ου} π.Χ. αιώνα Τον Ιούνιο του 2006 επέστρεψε ασημένιο δηνάριο με κεφαλή Βρούτου του 43 π.Χ. από την Μεγάλη Βρετανία⁷¹⁹, ενώ τον Νοέμβριο του 2006 από το Μεσογειακό Μουσείο της Στοκχόλμης Θραύσμα⁷²⁰ Αρχαίου Κυματοφόρου αρχιτεκτονικού μέλους από την Επικρανίτιδα του Ερεχθείου.

Τον Σεπτέμβριο του 2006 το Πανεπιστήμιο της Χαϊδελβέργης επέστρεψε θραύσμα⁷²¹ από το γλυπτό διάκοσμο του Παρθενώνα. Γεγονός με ιδιαίτερη σημασία, καθώς είναι το πρώτο μέλος ή τμήμα γλυπτού από τα 10 μουσεία της Ευρώπης που κατέχουν γλυπτά του Παρθενώνα, το οποίο επαναπατρίζεται. Τον Απρίλιο του 2007 έφθασαν έξι κλασικές Οινοχόες (μελαμβραφή αγγεία) του 2^{ου} μισού του 5^{ου} αιώνα π.Χ. από το Ηνωμένο Βασίλειο, από τη χώρα από την οποία η Ελλάδα ζητά την επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα. Τις αρχαιότητες κατείχε ο καθηγητής Martin Robertson που είχε επισκεφθεί την Ελλάδα τη

ακόμη εισέλθει κανείς μέσα στο Μουσείο και περπατώντας ήδη στον δρόμο, να αρχίζει να αντιλαμβάνεται την ύπαρξη των ευρημάτων που θα συναντούσε μέσα στο κτίριο. Οντας κανείς μέσα στο Μουσείο και περιδιαβαίνοντάς το, θα περπατούσε πάνω σε μια γυάλινη ράμπα η οποία θα του έδινε εν μέρει τη δυνατότητα να παρατηρεί, να βλέπει προς τα κάτω τα ευρήματα των εκσκαφών και προς τα πάνω τα γλυπτά. Τα πάντα στρέφονται γύρω από το θέμα της ορατότητας και της αλληλεπίδρασης. Υπάρχουν χώροι όπου τα γλυπτά έχουν τον κυρίαρχο ρόλο αλλά αλληλεπιδρούν με τους επισκέπτες. Αυτό αποτελεί μια παλιά απεικόνιση. Έκτοτε αποφασίσαμε να αφαιρέσουμε τα γυάλινα προπετάσματα, καθώς διαπιστώσαμε ότι θα ήταν πολύ καλύτερη η αλληλεπίδραση μεταξύ επισκεπτών και γλυπτών εάν αυτά έλειπαν. Και βεβαίως φτάνει κανείς στην κορυφή του κτιρίου όπου είναι η στοά του Παρθενώνα και όπου θα εκτίθενται οι μετώπες και τα άλλα γλυπτά. Εκεί θα υπάρχει η δυνατότητα της θέας του Παρθενώνα. Το νέο Μουσείο της Ακρόπολης δεν είναι συγκρίσιμο με κανένα άλλο Μουσείο. Τα περισσότερα μουσεία αποσκοπούν είτε να δείξουν και να επιδείξουν το περιεχόμενό τους είτε να επιδειχθούν και να δείξουν εαυτόν προς τα έξω. Το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης είναι το μόνο Μουσείο που αφορά την αλληλεπίδραση. Η Ακρόπολη και ο Παρθενώνας γίνονται ορατά με έναν απρόσμενο τρόπο. Είναι εκεί για να δείξει προς τα μέσα και τι υπάρχει έξω από αυτό. Είναι το πρώτο Μουσείο που διαδραματίζει έναν τέτοιο ρόλο». Βλ. σχετικά *Ορατότητα και αλληλεπίδραση*, εφημερίδα Η Καθημερινή, 21.07.2007.

⁷¹⁷ Χαρακτηρίστηκε ως «η μετακόμιση του αιώνα». Ξεκίνησε στις 14.10.2007 με πρώτη την εναέρια μεταφορά του δεύτερου ανάγλυφου λίθου από τη βόρεια ζωφόρο του Παρθενώνα βάρους 2.460 κιλών. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει τη μεταφορά του γλυπτού διακόσμου των μνημείων της Ακροπόλεως, των αναθηματικών αγαλμάτων και των θραυσμάτων, περίπου 4.200 κομμάτια (100 αρχαϊκά αγάλματα, 5 Καρυάτιδες, 40 λίθοι από τη ζωφόρο, 48 μετώπες, 9 μορφές από τα αετώματα, ζωφόρος της Αθηνάς Νίκης, τμήματα της ζωφόρου του Ερεχθείου καθώς και αετώματα του αρχαϊκού ναού του Παρθενώνα). Το εγχείρημα οργανώθηκε και επιβλέπεται από τον πολιτικό μηχανικό Κώστα Ζάμπα, ο οποίος μελέτησε και σχεδίασε την όλη προσπάθεια για μεγάλο χρονικό διάστημα. Τα πολύτιμα ευρήματα προστατεύονται από αφρώδες υλικό και ξύλινο νάρθηκα και συσκευάζονται σε ατσάλινο κιβώτιο. Μεταφέρονται από τρεις γεραμούς (ο πρώτος με ύψος 61 μ. και μήκος βραχίονα 60 μ., ο δεύτερος με ύψος 32 μ. και μήκος βραχίονα 50 μ. και ο τρίτος με ύψος 32 μ. και μήκος βραχίονα 70 μ.), η απόσταση που διανύεται είναι 400 μ. και η κάθε μεταφορά ολοκληρώνεται σε περίπου 150 λεπτά.

⁷¹⁸ Το Νοέμβριο του 2007 το Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης υποδέχθηκε το χρυσό μακεδονικό στεφάνι.

⁷¹⁹ Το κατείχε η εταιρεία Classical Numismatic Group Inc. Βλ. σχετικά Βουλγαράκης Γ., *Πολιτισμού Αποψη*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2007, σελ. 60.

⁷²⁰ Είχε κλαπεί κατά τη δεκαετία του 1890 από τον Σουηδό Henning Lundh, υπαξιωματικό του Ναυτικού. Στην Ελλάδα επιστράφηκε από την ανηψιά του Birgit Wiger Angner. Στην πίσω όψη είχε χαραχθεί «Akropolis 1896».

⁷²¹ Ανήκει στη μορφή 28 του Λίθου VIII (με το Λίθο VII απεικονίζουν πομπή κιθαροδών και αυλητών) της Βόρειας Ζωφόρου και παρουσιάζει το άκρο του πέλματος της μορφής, η οποία είναι θαλλοφόρος (κρατά κλαδί ελιάς) και τμήμα από την παρυφή του ενδύματος.

δεκαετία του 1930 ως φοιτητής και συμμετείχε στις ανασκαφές που διενεργούσε η Βρετανική Σχολή⁷²².

Τον Ιούνιο του 2007 επιστράφηκε κορμός αγάλματος Απόλλωνα Λυκείου του τρίτου τετάρτου του 4^{ου} π.Χ. αιώνα, κλαπέντος από το Ιερό του Πυθίου Απόλλωνα στη Γόρτυνα της Κρήτης⁷²³. Επιπλέον πραγματοποιήθηκε ο επαναπατρισμός του αγάλματος Λυκείου Απόλλωνα από την Ελβετία και τμήματος μαρμάρινου αναγλύφου⁷²⁴ με παράσταση της Θεάς Αθηνάς του 4^{ου} αιώνα π.Χ. από τη Δανία⁷²⁵. Στο τέλος Οκτωβρίου 2007 επαναπατρίστηκαν 94 αντικείμενα⁷²⁶ της νεολιθικής εποχής από την πόλη Bamberg της Γερμανίας, τα οποία είχαν κλαπεί τον Μάιο του 1985 από τη Συλλογή Θεοδωρόπουλου στη Λάρισα.

Στην Ελλάδα επέστρεψαν ακόμα μαρμάρινη σαρκοφάγος-οστεοθήκη⁷²⁷ που είχε αγοραστεί από την οικογένεια Γκέιτς το 1938 σε αρχαιοπωλείο της Μασαχουσέτης και εντοπίστηκε στα χέρια Γερμανού υπηκόου. Μαζί επιστράφηκε και μια μαρμάρινη λεοντοκεφαλή της ρωμαϊκής περιόδου⁷²⁸. Έτερη επιστροφή⁷²⁹ αποτέλεσε εκείνη του χάλκινου αγαλματιδίου από το Ηραίο Σάμου, προϊόν κλοπής κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΕΡΣΑΙΑ ΚΑΙ ΥΠΟΒΡΥΧΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ

5.1 Τα Ελληνικά μνημεία στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς

⁷²² Βλ. εφημερίδα Η Καθημερινή *Έξι κλασικές οινοχόοι επιστρέφουν από τη Βρετανία* 18.04.2007 και *Οι οινοχόοι στη Στοά Αττάλου*, 19.04.2007.

⁷²³ Βλ. *Πολιτισμός βιτρίνας*, εφημερίδα Το Βήμα, 09.09.2007.

⁷²⁴ Το ανάγλυφο έχει σχήμα ναϊσκου και διαθέτει παραστάδες, επιστύλιο και γείσο. Η Θεά Αθηνά (παραλλαγή του τύπου της Αθηνάς του Φειδία) στηρίζει με το αριστερό της χέρι την ασπίδα της παρά πόδαν και στο δεξί -που το έτεινε προς τα αριστερά- κρατούσε πιθανότατα το δόρυ της. Βλ. σχετικά *Ένα ακόμα αρχαίο γλυπτό επέστρεψε στην Ελλάδα*, εφημερίδα Η Καθημερινή, 22.06.2007.

⁷²⁵ Έφθασε ως δώρο από τον βασιλιά Γεώργιο στον Δανό συγγραφέα και πολεμικό ανταποκριτή στην Ελλάδα Αλεξάντερ Σβέντστραπ, ο οποίος το δώρισε στη συνέχεια στην οικογένεια Dahl. Ο Carsten Dahl και η σύζυγός του Birgit Dahl το επέστρεψαν στην Ελλάδα.

⁷²⁶ Πρόκειται για 63 νεολιθικά ειδώλια, πήλινα και μαρμάρινα, λίθινες και πήλινες νεολιθικές σφραγίδες, λίθινα εργαλεία (αξίνες, πελέκειες, λεπίδες οψιανού και πυριτόλιθου), πήλινα σφονδύλια, λίθινους και πήλινους πεσσούς σφενδόνης, λίθινα και πήλινα αγγεία μικρογραφικά, λίθινες φιάλες και πήλινο περιάπτο. Βλ. <http://www.yppo.gr>

⁷²⁷ Απεικονίζει έφιππους και πεζούς γυμνούς πολεμιστές και γύπα του 2ου αιώνα μ.Χ.

⁷²⁸ Βλ. *Άρση "με προίκα"* το ΥΠΠΟ, εφημερίδα Η Καθημερινή, 20.09.2007.

⁷²⁹ Επεστράφη από τον James Ede, Βρετανό αρχαιολόγο.

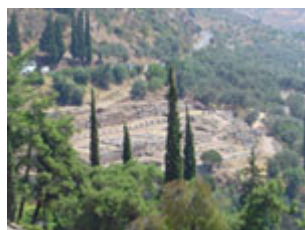
Ο Κατάλογος Παγκόσμιας Κληρονομιάς της Unesco έχει καταγράψει 851 μνημεία και αρχαιολογικούς χώρους πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς από 141 χώρες, από τα οποία τα 660 είναι πολιτιστικά, τα 166 φυσικά και τα 25 μεικτά. Σε αυτά περιλαμβάνονται και 17 Ελληνικές θέσεις -μεγάλος αριθμός αναλογικά με την έκταση της χώρας- αναγνωρισμένες σε παγκόσμιο επίπεδο.

Ναός του Επικούρειου Απόλλωνα. Έτος αναγνώρισης το 1986 με τα κριτήρια C (i) (ii) (iii). Ο Ναός χτίστηκε στα μέσα του 5ου αιώνα π.Χ. στις Βάσες της Αρκαδίας από τον Ικτίνο. Είναι ο μοναδικός ναός με στοιχεία και των τριών αρχιτεκτονικών ρυθμών της αρχαιότητας⁷³⁰ και ένας από τους επιβλητικότερους ναούς της αρχαιότητας.

Το Ιερό της Προναίας Αθηνάς

Το Γυμνάσιο

Αρχαιολογικός χώρος των Δελφών. Έτος αναγνώρισης το 1987 με τα κριτήρια C (i) (ii) (iii) (iv) (vi). Ο ομφαλός της Γης⁷³¹ του 6ου αιώνα π.Χ. αποτελούσε το μεγαλύτερο πνευματικό και θρησκευτικό κέντρο της Αρχαίας Ελλάδας, με το φημισμένο μαντείο σε ένα μοναδικό φυσικό τοπίο.

⁷³⁰ Είναι δωρικός, περίπτερος, δίστυλος με πρόναο, σηκό, άδυτο και οπισθόδομο με έξι κίονες στις στενές πλευρές και 15 στις μακρές. Εξωτερικά υπήρχε δωρική ζωφόρος με ακόσμητες μετώπες και τρίγλυφα. Μόνο οι εσωτερικές μετώπες στις στενές πλευρές διέθεταν ανάγλυφη διακόσμηση. Στον πρόναο οι έξι μετώπες παρουσίαζαν την επιστροφή του Απόλλωνα στον Όλυμπο από τις Υπερβόρειες χώρες, ενώ στον οπισθόδομο την αρπαγή των θυγατέρων του Μεσσήνιου βασιλιά Λεύκιππου από τους Διόσκουρους. Η ιωνική ζωφόρος στον σηκό είχε μήκος 31 μ. και διέθετε 23 μαρμάρινες πλάκες, στις δώδεκα παρουσιαζόταν η Αμαζονομαχία και στις έντεκα η Κενταυρομαχία. Η πρώτη συστηματική ανασκαφή του ναού άρχισε το 1812, ενώ αναστηλωτικές εργασίες πραγματοποίησε το 1902 η Αρχαιολογική Εταιρεία. Βλ. σχετικά <http://odysseus.culture.gr>

⁷³¹ Ο μύθος αναφέρει ότι στους Δελφούς συναντήθηκαν οι δύο αετοί που έστειλε ο Δίας για να βρει το κέντρο της κόσμου.

Το Αρχαίο Θέατρο

Ο Θησαυρός των Αθηναίων

Η Ιερά Οδός

Ο Πολυγωνικός τοίχος

Τα μνημεία⁷³², ξεδιπλώνονται αμφιθεατρικά στην νότια πλευρά του Παρνασσού και περιλαμβάνουν το Ιερό του Απόλλωνα⁷³³, τον Πολυγωνικό τοίχο των Δελφών⁷³⁴, τον Θησαυρό των Αθηναίων⁷³⁵, τον Θησαυρό των Σιφνίων⁷³⁶ (τα Αναθήματα⁷³⁷), το Αναθήμα του Δάοχου⁷³⁸, τη Λέσχη Κνιδίων⁷³⁹, τη Στοά των Αθηναίων⁷⁴⁰, τον Ναό του Απόλλωνα⁷⁴¹, το Αρχαίο Θέατρο⁷⁴², την Ιερά Οδό⁷⁴³, το Αρχαίο Στάδιο⁷⁴⁴, το Ιερό της Προναίας Αθηνάς⁷⁴⁵, τον Θόλο της Προναίας Αθηνάς⁷⁴⁶, το Γυμνάσιο⁷⁴⁷ και την Κασταλία Πηγή⁷⁴⁸. Οι χρησμοί του μαντείου θεωρούνταν αξιόπιστοι και η φήμη του έφθανε σε απομακρυσμένες περιοχές του κόσμου. Έπαψε να λειτουργεί το 394 μ.Χ. με το διάταγμα του βυζαντινού αυτοκράτορα Θεοδοσίου Α΄.

⁷³² Οι ανασκαφές άρχισαν το 1860 από Γερμανούς αρχαιολόγους, ενώ τις ανασκαφές στο Ιερό του Απόλλωνα, το Ιερό της Αθηνάς και το Γυμνάσιο διενέργησε η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή.

⁷³³ Πρόκειται για τον ιερότερο χώρο των Δελφών. Από την κύρια πύλη του άρχιζε η Ιερά Οδός και κατέληγε στο ναό του Θεού. Η δελφική αμφικτυονία, η θρησκευτική και πολιτική ένωση των δώδεκα φυλών της Θεσσαλίας και της Στερεάς Ελλάδας συνδέεται με το ιερό, καθώς κατείχε τον έλεγχο της περιουσίας και της λειτουργίας του και όριζε τους ιερείς και τους αξιωματούχους. Επιπλέον κάθε τέσσερα χρόνια διοργάνωνε τα Πύθια, πανελλήνιους αγώνες με ιδιαίτερη σημασία.

⁷³⁴ Πρόκειται για δύο αναλημματικούς τοίχους στη βόρεια και στη νότια πλευρά του ναού του Απόλλωνα.

⁷³⁵ Αποτελούσε ένα από τα σημαντικότερα κτίσματα του τεμένους του Απόλλωνα, πάνω στην Ιερά Οδό, στην ουσία ένα θησαυροφυλάκιο με τρόπαια από τις νίκες της πόλης της Αθήνας.

⁷³⁶ Ένα από τα ωραιότερα κτήρια του Ιερού του Απόλλωνα στην Ιερά Οδό με αναθήματα-προσφορές των Σιφνίων.

⁷³⁷ Στα Αναθήματα συγκαταλέγονται εκείνα των Λακεδαιμονίων, των Αθηναίων, των Αργείων, οι θησαυροί των Σικωνίων, των Σιφνίων, των Αθηναίων, των Πλαταιών κ.α.

⁷³⁸ Ένα από τα πλούσια αφιερώματα στο Ιερό από τον Δάοχο Β΄ των Φαρσάλων, τετράρχη της Θεσσαλίας και αντιπρόσωπο στην δελφική αμφικτυονία.

⁷³⁹ Σημαντικό μνημείο με πλούσιο ζωγραφικό διάκοσμο, αφιέρωμα του Δήμου των Κνιδίων -πόλης στα νότια παράλια της Μικράς Ασίας- στον Απόλλωνα.

⁷⁴⁰ Πρόκειται για στοά σε κεντρική θέση στο Ιερό του Απόλλωνα, κάτω από τον μεγάλο ναό και μπροστά από τον πολυγωνικό αναλημματικό τοίχο με λάφυρα πολέμου των Αθηναίων από τις νικηφόρες ναυμαχίες κατά των Περσών.

⁷⁴¹ Ναός δωρικού ρυθμού του 7ου αιώνα π.Χ. στο τέλος της Ιεράς Οδού, πίσω από τον μεγάλο βωμό για τις θυσίες και μέσα στο τέμενος.

⁷⁴² Το Θέατρο χτίστηκε στη βορειοδυτική πλευρά του ναού του Απόλλωνα κατά τον 4ο αιώνα, είχε χωρητικότητα 5.000 θεατών και είναι καλά διατηρημένο. Φιλοξενούσε αγώνες φωνητικής και ενόργανης μουσικής στα πλαίσια των Πυθίων.

⁷⁴³ Είναι ο δρόμος που οδηγούσε στον Ναό του Απόλλωνα και εκείνος που ακολουθούσαν όσοι έφθαναν στους Δελφούς για να λάβουν χρησμό (οι θεοπρόποι) την 9η ημέρα κάθε μήνα.

⁷⁴⁴ Το Αρχαίο Στάδιο χτίστηκε κατά τον 5ο αιώνα π.Χ. πάνω από το Ιερό του Απόλλωνα, στα βορειοδυτικά του Αρχαίου Θεάτρου και είναι ένα από τα καλύτερα διατηρημένα μνημεία. Εκεί πραγματοποιούνταν τα αγωνίσματα κατά τη διάρκεια των Πυθίων.

⁷⁴⁵ Περιλαμβάνει ερείπια του αρχαϊκού και του νεότερου Ναού της Αθηνάς και βρίσκεται στην αριστερή πλευρά.

⁷⁴⁶ Πρόκειται για οικοδόμημα κυκλικού σχήματος δωρικού ρυθμού με 20 κίονες. Είναι ίσως το πιο χαρακτηριστικό μνημείο των Δελφών χτισμένο κατά το 380 π.Χ.

⁷⁴⁷ Αποτελείται από δύο επίπεδα, διαθέτει παλαίστρα, μεγάλη στοά για την άσκηση στο αγώνισμα του δρόμου κ.α. και είναι χτισμένο κοντά στο Ιερό της Αθηνάς.

⁷⁴⁸ Πρόκειται για τη φημισμένη ιερή πηγή των Δελφών με το νερό της οποίας ράντιζαν τον Ναό του Απόλλωνα και το οποίο χρησιμοποιούσε και η Πυθία πριν δώσει τους χρησμούς της.

Ο Ιερός Βράχος

Ο Παρθενώνας

Ο Ναός της Αθηνάς Νίκης

Το Ερέχθειο

Ακρόπολη. Έτος αναγνώρισης το 1987⁷⁴⁹ με τα κριτήρια C (i) (ii) (iii) (iv) (vi)⁷⁵⁰. Η ιστορία της Ακρόπολης⁷⁵¹ ξεκινά από τη νεολιθική εποχή⁷⁵². Στους μυκηναϊκούς χρόνους αποτέλεσε σημαντικό κέντρο, ενώ στους ιστορικούς χώρους μεταβλήθηκε σε θρησκευτικό κέντρο αφιερωμένα στη θεά Αθηνά. Με την εισβολή των Περσών στην Ελλάδα τον 5ο αιώνα π.Χ. καταστρέφονται τα μνημεία.

Στα χρόνια του Περικλή⁷⁵³ κατακτά την κορυφή της οικονομικής, πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας με την κατασκευή των λαμπρών μνημείων. Στα μετέπειτα χρόνια οι Ρωμαίοι προσθέτουν κτίσματα στον Ιερό Βράχο, οι χριστιανοί τα μετατρέπουν σε ναούς, οι Φράγκοι σε ανάκτορα για τους ηγεμόνες τους και οι Τούρκοι σε πυριτιδαποθήκες και τον Παρθενώνα σε τζαμί.

⁷⁴⁹ Η πρωτοβουλία για την εγγραφή της στον Κατάλογο ανήκει στον Renaud Donnedieu de Vabres, Γάλλο Υπουργό Πολιτισμού, ο οποίος σημείωσε ότι «Πενήντα χρόνια μετά την υπογραφή της συνθήκης της Ρώμης που δημιούργησε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, είμαι εδώ όπου όλα ξεκίνησαν, όπου η Κοινότητα που συνεχίζουμε να οικοδομούμε μαζί βρίσκει τις βαθύτερες ρίζες της. Ναι, η Ελλάδα εφηύρε την Ευρώπη, η οποία υπήρξε πρώτα απ' όλα ένας θρύλος και ένας μύθος, ένα όνειρο και μια ουτοπία που περάσει στην ιστορία, προτού λάβει σάρκα και οστά, προτού καταστεί πραγματικότητα, βαθιά δύναμη και σχέδιο. Στον τόπο αυτό, εδώ και πάνω από 25 αιώνες, η ποίηση συναντά τη φιλοσοφία, την επιστήμη, τον πολιτισμό και τη δημοκρατία. Αυτό το κοινό πνεύμα που μας συνενώνει δεν αποτελεί μια ενιαία και ακίνητη αντίληψη του κόσμου αλλά αντιθέτως ένα πάθος για την αναζήτηση, την ανακάλυψη, τη γνώση και τον διάλογο».

⁷⁵⁰ Αποσπάσματα. Κριτήριο I : Η Ακρόπολη της Αθήνας είναι η ύψιστη έκφραση της προσαρμογής της αρχιτεκτονικής σε φυσικό περιβάλλον. Πρόκειται για μια μεγαλοπρεπή σύνθεση όπου οι όγκοι βρίσκονται σε τέλεια αρμονία, δημιουργώντας ένα μνημειώδες τοπίο μοναδικής ομορφιάς, που αγκαλιάζει ένα σύνολο αριστουργημάτων του 5ου αιώνα π.Χ. : τον Παρθενώνα, τα Προπύλαια, το ναό της Αθηνάς Νίκης και το Ερέχθειο. Κριτήριο II : Τα μνημεία της Αθηναϊκής Ακρόπολης έχουν ασκήσει σημαντική επιρροή, όσον αφορά την Κλασική αρχιτεκτονική, όχι μόνον κατά τη διάρκεια της ελληνικής και ρωμαϊκής αρχαιότητας, όταν θεωρούνταν υποδειγματικά πρότυπα στο Μεσογειακό κόσμο, αλλά και στη σύγχρονη εποχή. Κριτήριο III : Η Ακρόπολη της Αθήνας έχει ένα ιδιαίτερο νόημα για την αρχαία ελληνική θρησκεία : είναι ο ιερός χώρος όπου γεννήθηκαν οι θεμελιώδεις μύθοι της πόλης. Κριτήριο IV : Η Ακρόπολη της Αθήνας εκφράζει τον πολιτισμό της Ελλάδας για περισσότερο από μία χιλιετία. Κριτήριο VI : Η Αθηναϊκή Ακρόπολη είναι άμεσα συνδεδεμένη με γεγονότα και ιδέες που δεν λησμονήθηκαν ποτέ στην ιστορία. Τα μνημεία της παραμένουν ζωντανή παράδοση του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, των Φιλιππικών του Δημοσθένη, των λόγων του Αποστόλου Παύλου. Κρατούν ζωντανή τη μνήμη ενός πολύτιμου τμήματος της πολιτιστικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας. Βλ. σχετικά <http://www.yppo.gr>

⁷⁵¹ Ο Ιερός Λόφος ύψους 156 μ. από την επιφάνεια της θάλασσας και 70 μ. από το επίπεδο της πόλης των Αθηνών, είναι απρόσιτος από όλες τις πλευρές, εκτός από τη δυτική στα Προπύλαια, την είσοδο στην Ακρόπολη. Είναι τραπεζοειδούς σχήματος μήκους 300 μ. και πλάτους στο μέγιστο σημείο 150 μ. Βλ. <http://www.europe-greece.com>

⁷⁵² Ως περιοχή κατοικίας κατά τα έτη 4000/3500-3000 π.Χ.

⁷⁵³ Ηγέτης των δημοκρατικών, κυβέρνησε την Αθήνα και συνδύασε το όνομά του με το χρονικό διάστημα της μεγαλύτερης ακμής της, τον επονομαζόμενο «χρυσό αιώνα».

Τα Προπύλαια

Ο Αρχαίος Ναός της Αθηνάς

Κατά τον δεύτερο Ενετοτουρκικό πόλεμο οι Ενετοί πολιορκήσαν τον Ιερό Βράχο και στις 26 Σεπτεμβρίου 1687 ανατίναξαν τον Παρθενώνα που χρησιμοποιούνταν από τους Τούρκους ως πυριτιδαποθήκη. Η Ακρόπολη έγινε ξανά Ελληνική το 1822 με πρώτο φρούραρχο τον Οδυσσέα Ανδρούτσο. Τα λαμπρά μνημεία αποτελούν τα Προπύλαια⁷⁵⁴, ο Ναός της Αθηνάς-Νίκης⁷⁵⁵, ο Παρθενώνας⁷⁵⁶ (Ικτίνος και Καλλικράτης), το Ερέχθειο⁷⁵⁷, το Βραυρώνιο⁷⁵⁸, ο Ναός της Ρώμης και του Αυγούστου⁷⁵⁹, το Βάθρο του Αγρίππα⁷⁶⁰, την Πύλη Beule⁷⁶¹, το Τείχος της Ακρόπολης⁷⁶², τη Χαλκοθήκη⁷⁶³ και τον Αρχαίο Ναό της Αθηνάς⁷⁶⁴.

⁷⁵⁴ Έργο του Μνησικλή στη δυτική πλευρά του βράχου όπου οι αρχαιολόγοι τοποθετούν την πύλη του οχυρού της μυκηναϊκής ακρόπολης.

⁷⁵⁵ Ιωνικός ναός ο οποίος χτίστηκε από τον Καλλικράτη κατά τα έτη 426-421 π.Χ. στη νοτιοδυτική πλευρά του βράχου, εκεί όπου υπήρχε ο πύργος του τείχους της μυκηναϊκής ακρόπολης

⁷⁵⁶ Το όνομά του ήταν Μέγας Ναός, αλλά αργότερα ονομάστηκε Παρθενών από το θάλαμο στο οποίο συγκεντρώνονταν οι ιερείες της θεάς Αθηνάς. Μοναδικό μνημείο, θαύμα αρχιτεκτονικής, κατασκευάστηκε στα θεμέλια προηγούμενου ναού του Πεισίστρατου, σε σχέδια του Ικτίνου, υπό την επίβλεψη του Καλλικράτη και με θαυμάσια γλυπτά του Φειδία. Χρησιμοποιήθηκε ξυλεία από τη Θράκη και το Λίβανο, ελεφαντόδοτο από την Αίγυπτο, χρυσάφι από τη Θράκη και τη Λιβύη, πορόλιθος, καθώς και μάρμαρο από την Πεντέλη. Δείπτερος δωρικού και με στοιχεία ιωνικού ρυθμού ναός με δύο σειρές από κολώνες, μήκους 70 μ. και πλάτους 31 μ. Στο εσωτερικό του σχηματίζονταν ο πρόναος, ο σηκός με το χρυσελεφάντινο άγαλμα της θεάς Αθηνάς (12 μ. ύψος) και ο οπισθόδομος. Στο τελικό στάδιο κατασκευής του μνημείου σκαλίστηκαν οι μετόπες και η ζωφόρος και προστέθηκαν τα αετώματα. Οι 92 μετόπες 32 σε κάθε πλευρά και 14 σε κάθε άκρη, ήταν ανάγλυφα γλυπτά, που χωρίζονταν από τα γειτονικά τους με το τρίγλυφο, μια αρχιτεκτονική διακόσμηση. Σκαλίστηκαν πάνω από την εξωτερική σειρά κιόνων, η βόρεια πλευρά αναπαριστούσε σκηνές του Τρωϊκού Πολέμου, η νότια τη μάχη Ελλήνων και Κενταύρων, η ανατολική τον αγώνα των θεών του Ολύμπου εναντίον των Γιγάντων (Γιγαντομαχία) και η δυτική τη μάχη Ελλήνων και Αμαζόνων. Η ζωφόρος σκαλίστηκε πάνω από την εσωτερική πλευρά των κιόνων, είχε μήκος 160 μ., ύψος 1 μ. και αναπαριστούσε στη βόρεια, νότια και δυτική πλευρά την πομπή των Παναθηναίων και στην ανατολική την παράδοση του πέπλου τα Αθηνάς από τις Αρρηγόρες στον Αρχιερέα, παρουσία των θεών του Ολύμπου. Ξεκινούσε από τη νοτιοδυτική γωνία του ναού, ακολουθούσε δύο κατευθύνσεις προς τη βόρεια και προς τη νότια πλευρά και έφθανε στο ανατολικό τμήμα, πάνω από την κύρια είσοδο του ναού. Στις τριγωνικές πλευρές του ναού προστέθηκαν τα αετώματα, τα εναέτια γλυπτά, που υπέστησαν μεγάλη καταστροφή κατά την έκρηξη που προκάλεσαν οι Ενετοί και όσα σώθηκαν λεηλατήθηκαν από τον Έλγιν. Η μόνη εικόνα προέρχεται από τις περιγραφές του Πανσανία, ο οποίος αναφέρει ότι το ανατολικό αέτωμα, πάνω από την είσοδο του ναού, αναπαριστούσε τη γέννηση της Αθηνάς από το κεφάλι του Δία και το δυτικό τη διαμάχη της Αθηνάς και του Ποσειδώνα για την προστασία της πόλης των Αθηνών. Τα αετώματα είχαν μήκος 28 μ. το καθένα και στο κέντρο το ύψος έφθανε τα 3 μ. Η δημιουργία των γλυπτών κράτησε 5 χρόνια (437-432 π.Χ.)

⁷⁵⁷ Κτίσμα ιωνικού ρυθμού των ετών 421-406 π.Χ. στη βόρεια πλευρά του βράχου με τις περιφρήμες Καρυάτιδες. Η ονομασία του οφείλεται στον βασιλιά των Αθηνών Ερεχθέα.

⁷⁵⁸ Πρόκειται για ιερό του 6ου αιώνα π.Χ. αφιερωμένο στην Βραυρώνια Αρτέμιδα, προστάτιδα των επιτόκων και των λεχώνων. Βρισκόταν στην εσωτερική πλευρά του νότιου τείχους της Ακρόπολης, στη νότια πλευρά των Προπυλαίων και η ίδρυση του οφείλεται στον τύραννο Πεισίστρατο από τη Βραυρώνια.

⁷⁵⁹ Ναός στην ανατολική πλευρά του Παρθενώνα ή του Ερεχθείου, ο οποίος χτίστηκε στα τέλη του 1ου αιώνα π.Χ. Σώζονται μόνο τμήματά του.

⁷⁶⁰ Μνημείο στη δυτική πλευρά των Προπυλαίων χτισμένο το 178 π.Χ. προς τιμήν του βασιλιά Ευμένη Β' από την Πέργαμο, μετά τη νίκη του στους Παναθηναϊκούς Αγώνες.

⁷⁶¹ Πύλη του 3ου αιώνα μ.Χ. στη δυτική πλευρά των Προπυλαίων για την προστασία και την οχύρωση του Βράχου από επιδρομές. Είναι η κύρια είσοδος στον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης

⁷⁶² Αποτελεί τμήμα του πρώτου οχυρωματικού τείχους της Ακρόπολης του «κυκλώπειου».

⁷⁶³ Πρόκειται για επίμηκες κτίσμα στο νότιο τείχος της Ακρόπολης, στην ανατολική πλευρά του Βραυρονίου, με μεταλλικά ανθήματα (όπλα, αγαλματίδια και υδρίες) για τη Θεά Αθηνά.

⁷⁶⁴ Είναι ο παλαιότερος ναός της Ακρόπολης του τρίτου τετάρτου του 6ου αιώνα π.Χ., αφιερωμένος στην Αθηνά Παλιάδα. Βρίσκεται στη νότια πλευρά του Ερεχθείου και στη βόρεια του Παρθενώνα.

Το Άγιον Όρος

Όρος Άθως. Έτος αναγνώρισης το 1988 με τα κριτήρια C (i) (ii) (iv) (v) (vi), N (iii). «Ιερό Βουνό», ορθόδοξο πνευματικό κέντρο από το 1054, η «Αυτόνομη Μοναστική Πολιτεία» αποτελεί φαινόμενο μοναδικό παγκοσμίως με ασκητές από το έτος 843. Με τις προσπάθειες του οσίου Αθανασίου στα μέσα του 10ου αιώνα - που επικυρώθηκαν με τα Τυπικά των αυτοκρατόρων Ιωάννη Τσιμισκή το 972 και Κωνσταντίνου Θ' Μονομάχου⁷⁶⁵ το 1045- ιδρύθηκε οργανωμένη μοναστική πολιτεία.

Η μονή της Μεγίστης Λαύρας⁷⁶⁶ ήταν το πρώτο μοναστήρι που ιδρύθηκε με τη συμβολή του αυτοκράτορα Νικηφόρου Φωκά. Ακολούθησαν οι μονές Βατοπεδίου⁷⁶⁷, Ιβήρων⁷⁶⁸, Χελανδαρίου⁷⁶⁹, Διονυσίου⁷⁷⁰, Κουτλουμουσίου⁷⁷¹, Παντοκράτορος⁷⁷², Ξηροποτάμου⁷⁷³, Ζωγράφου⁷⁷⁴, Δοχειαρίου⁷⁷⁵, Καρακάλλου⁷⁷⁶, Φιλοθέου⁷⁷⁷, Σίμωνος Πέτρας⁷⁷⁸, Αγίου Παύλου⁷⁷⁹, Σταυρονικήτα⁷⁸⁰, Ξενοφώντος⁷⁸¹, Γρηγορίου⁷⁸², Εσφιγμένου⁷⁸³, Αγίου Παντελεήμονος⁷⁸⁴, Κωνσταμονίου⁷⁸⁵ και Πρωτάτου⁷⁸⁶ (Κοίμηση Θεοτόκου).

⁷⁶⁵ Επισημοποίησε τη χρήση της ονομασίας «Άγιον Όρος».

⁷⁶⁶ Ιδρύθηκε από τον Αθανάσιο τον Αθωνίτη από την Τραπεζούντα στην νοτιοανατολική πλευρά της χερσονήσου. Φίλος του στρατηγού Νικηφόρου Φωκά πήρε μεγάλο μέρος από τα λάφυρα της εκστρατείας του στην Κρήτη κατά των Αράβων για να ιδρύσει μια νέα Λαύρα.

⁷⁶⁷ Χτίστηκε το δεύτερο μισό του 10ου αιώνα από τους Αθανάσιο, Νικόλαο και Αντώνιο, μοναχούς από την Αδριανούπολη και μαθητές του Αγίου Αθανασίου της Λαύρας.

⁷⁶⁸ Χτίστηκε στο τέλος του 10ου αιώνα από τους Ιωάννη και Ευθύμιο, Γεωργιανούς (Ιβηρες) μοναχούς, στο σημείο που υπήρχε η Μονή του Κλήμεντος.

⁷⁶⁹ Πρόκειται για μία από τις μεγαλύτερες σε έκταση μονές με ιστορία από τον 10ο αιώνα.

⁷⁷⁰ Χτίστηκε πάνω σε έναν βράχο κατακόρυφα πάνω από τη θάλασσα στα μέσα του 14ου αιώνα από τον Όσιο Διονύσιο, μοναχό από την Κορυσσό της Καστοριάς με τη συμβολή του αυτοκράτορα Αλεξίου Γ' Κομνηνού από την Τραπεζούντα.

⁷⁷¹ Χτίστηκε πριν τον 12ο αιώνα, ενώ η Τράπεζά της το 1995. Αποτελεί συγκρότημα ορθογώνιου σχήματος με αυλή, στο κέντρο της οποίας βρίσκεται ο ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος.

⁷⁷² Χτίστηκε στη βορειοανατολική πλευρά της χερσονήσου και διαθέτει δέκα πέντε παρεκκλήσια.

⁷⁷³ Αφιερωμένη στους Τεσσαράκοντα Μάρτυρες ιδρύθηκε στα τέλη του 10ου αιώνα πιθανότατα από τον Παύλο Ξηροποταμινό και βρίσκεται στη μέση της χερσονήσου, στο δρόμο από τη Δάφνη στις Καρυές.

⁷⁷⁴ Ιδρύθηκε τον 10ο αιώνα στην πλαγιά του βορειοδυτικού τμήματος της χερσονήσου και διαθέτει οκτώ παρεκκλήσια.

⁷⁷⁵ Ιδρύθηκε το δεύτερο μισό του 10ου αιώνα από τον Ευθύμιο, μαθητή του Οσίου Αθανασίου της Λαύρας. Βρίσκεται δίπλα στη θάλασσα και είναι ένα από τα ωραιότερα μοναστηριακά συγκροτήματα του Αγίου Όρους.

⁷⁷⁶ Ιδρύθηκε πιθανότατα το 1018, είναι αφιερωμένη στους αποστόλους Πέτρο και Παύλο, διαθέτει επτά παρεκκλήσια και βρίσκεται ανάμεσα στις μονές Μεγίστης Λαύρας και Ιβήρων.

⁷⁷⁷ Ιδρύθηκε το τελευταίο τέταρτο του 10ου αιώνα, αφιερωμένη στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Διαθέτει εννέα παρεκκλήσια και βρίσκεται σε ένα οροπέδιο, σε απόσταση 2,5 ωρών από τις Καρυές.

⁷⁷⁸ Πρόκειται για κτίσμα επτά ορόφων σε βράχο, στη νοτιοδυτική πλευρά της χερσονήσου που ιδρύθηκε από τον Όσιο Σίμωνα και είναι αφιερωμένη στη Γέννηση του Χριστού.

⁷⁷⁹ Χτίστηκε στη δυτική πλευρά της χερσονήσου, είναι αφιερωμένη στην Υπαπαντή του Χριστού και διαθέτει δώδεκα παρεκκλήσια και δύο Σκήτες, τη Νέα Σκήτη και του Αγίου Δημητρίου.

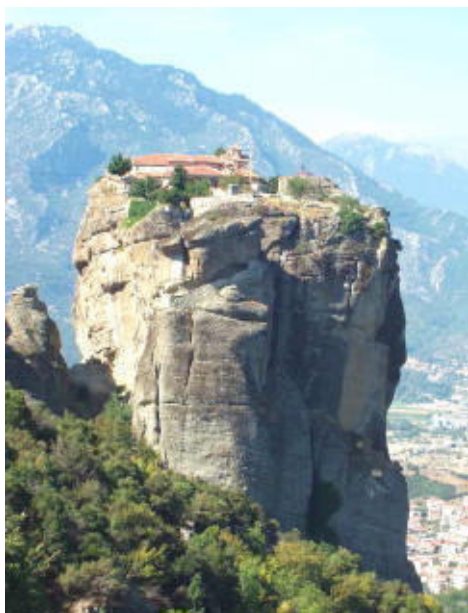
⁷⁸⁰ Χτίστηκε το 1540 στη θέση παλαιότερης μονής από τον πατριάρχη Ιερεμία Α'. Αποτελεί μια μικρή σε έκταση μονή, με πολλά παρεκκλήσια και κτιστό υδραγωγείο.

⁷⁸¹ Είναι αφιερωμένη στον Άγιο Γεώργιο και είναι χτισμένη πάνω στη θάλασσα, ανάμεσα στις Μονές Δοχειαρίου και Αγίου Παντελεήμονος.

⁷⁸² Είναι αφιερωμένη στον Άγιο Νικόλαο και είναι χτισμένη τον 14ο αιώνα στη νοτιοδυτική πλευρά της χερσονήσου, πάνω στη θάλασσα, ανάμεσα στις Μονές Διονυσίου και Σιμωνόπετρας με τέσσερα παρεκκλήσια.

⁷⁸³ Είναι χτισμένη δίπλα στη θάλασσα και διαθέτει ορθογώνιο περίβολο με αυλή.

⁷⁸⁴ Χτίστηκε κοντά στην Μονή Ξενοφώντος σε έναν ορμίσκο και αποτελείται από κτίσματα με πολλούς ορόφους. Διαθέτει 15 παρεκκλήσια, το μετόχι της Χρωμίτσας και τη Σκήτη του Ξυλουργού.

Τα Μετέωρα

Μετέωρα⁷⁸⁷. Έτος αναγνώρισης το 1988 με τα κριτήρια C (i) (ii) (iv) (v), N (iii). «Οι κολόνες του ουρανού», τα περισσότερα μοναστήρια χτίσθηκαν τον 14ο αιώνα και κατά τους ιστορικούς αποτελούσαν 30 μοναστήρια στο σύνολό τους⁷⁸⁸. Αποτελούν τη δεύτερη -μετά το Άγιον Όρος- μοναστική πολιτεία στην Ελλάδα και εγγράφηκαν στον Κατάλογο ως ιδιαίτερης σημασίας πολιτιστικό και φυσικό αγαθό. Τα μνημεία αποτελούν οι Μονές Μεγάλου Μετεώρου⁷⁸⁹, Ρουσάνου Μετεώρων⁷⁹⁰, Αγίας Τριάδος⁷⁹¹, Βαρλαάμ Μετεώρων⁷⁹², Αγίου Νικολάου Αναπαυσά Μετεώρων⁷⁹³, Αγίου Στεφάνου Μετεώρων⁷⁹⁴.

Ο Άγιος Δημήτριος

Τα παλαιοχριστιανικά και βυζαντινά μνημεία της Θεσσαλονίκης. Έτος αναγνώρισης το 1988 με τα κριτήρια C (i) (ii) (iv).

Η Ροτόντα

Υπέροχες εκκλησίες ελληνικού και βασιλικού ρυθμού, που χτίσθηκαν από τον 4ο έως τον 15ο αιώνα και περιλαμβάνουν τη Ροτόντα⁷⁹⁵, τον Αχειροποίητο⁷⁹⁶, τους Ναούς Αγίου Δημητρίου⁷⁹⁷, Αγίας Σοφίας⁷⁹⁸,

⁷⁸⁵ Χτίστηκε τον 11ο αιώνα, είναι αφιερωμένη στον πρωτομάρτυρα Στέφανο και βρίσκεται ανάμεσα στις Μονές Ζωγράφου και Δοχειαρίου.

⁷⁸⁶ Αποτελεί τον κεντρικό ναό στην πολίχνη των Καρυών και την πρωτεύουσα της μοναστικής πολιτείας.

⁷⁸⁷ Η ονομασία προέρχεται από τον Άγιο Αθανάσιο του Μετεωρίτη, κτήτορα της Μονής της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος (Μεγάλο Μετέωρο), που έδωσε το όνομα στον «πλατύ λίθο» το 1344.

⁷⁸⁸ Σήμερα λειτουργούν τα έξι μοναστήρια.

⁷⁸⁹ Το μεγαλύτερο από τα σήμερα λειτουργούντα μοναστήρια ιδρύθηκε λίγο πριν τα μέσα του 14ου αιώνα από τον Όσιο Αθανάσιο τον Μετεωρίτη και αποτελεί μία από τις παλαιότερες μονές.

⁷⁹⁰ Η μονή ιδρύθηκε τον 14ο αιώνα και η ονομασία της προέρχεται κατά πάσα πιθανότητα στον πρώτο κτήτορά της.

⁷⁹¹ Σύμφωνα με τις πηγές η μονή ιδρύθηκε το 1362, ενώ παραδόσεις αναφέρουν ως έτος ίδρυσής της το 1488 από τον μοναχό Δομέτιο.

⁷⁹² Ιδρύθηκε τον 14ο αιώνα από τον ασκητή Βαρλαάμ, αλλά η ιστορία της αρχίζει με την εγκατάσταση των Ιωαννιτών αδελφών Νεκταρίου και Θεοφάνους τον 16ο αιώνα.

⁷⁹³ Ιδρύθηκε τον 14ο αιώνα και το όνομά της προέρχεται πιθανότατα από τον κτήτορά της.

⁷⁹⁴ Κατοικήθηκε τον 12ο αιώνα και ιδρυτής της πιθανολογείται ότι ήταν ο ασκητής Ιερεμίας.

⁷⁹⁵ Κυκλικό κτίσμα με θόλο από οπτόλιθους περίπου του 306 μ.Χ. επί καίσαρα Γαλερίου. Ήταν αφιερωμένη στο Δία, ή στον Κάβειρο. Για πολλούς αποτελούσε το Μανσωλείου του Γαλερίου.

⁷⁹⁶ Τρίκλιτη βασιλική με ξύλινη στέγη και υπερώα και ημικυκλική ανήδα στην ανατολική πλευρά χτισμένο τον 5ο αιώνα στο κέντρο της Θεσσαλονίκης, κοντά στον Ναό της Αγίας Σοφίας.

⁷⁹⁷ Ο πρώτος ναός χτίστηκε μετά το 313 πάνω στα ερείπια ρωμαϊκού λουτρού, τον οποίο ο έπαρχος Λεόντιος μετέτρεψε σε τρίκλιτη βασιλική τον 5ο αιώνα. Κατά τα έτη 626-634 κάηκε και στη θέση της ανεγέρθηκε πεντάκλιτη βασιλική, που το 1493 μετατράπηκε σε τζαμί και το 1912 ξαναγίε χριστιανική εκκλησία. Στην πυρκαγιά του 1917 καταστράφηκε και λειτούργησε εκ νέου το 1949.

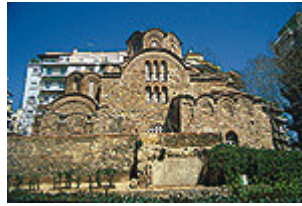

Η Παναγία των Χαλκέων

Αγίων Αποστόλων⁷⁹⁹, Αγίου Νικολάου Ορφανού⁸⁰⁰, Αγίου Παντελεήμονα⁸⁰¹, τη Μονή Λατόμου⁸⁰² και την Παναγία των Χαλκέων⁸⁰³.

Η Αγία Σοφία

Ο Άγιος Παντελεήμονας

Ο Άγιος Νικόλαος

Το Αρχαίο Θέατρο

Αρχαιολογικός χώρος Επιδαύρου. Έτος αναγνώρισης το 1988 με τα κριτήρια C (i) (ii) (iii) (iv) (vi).

Το Ιερό της Επιδαύρου ήταν ένα από τα σημαντικότερα θρησκευτικά κέντρα της Αρχαιότητας.

⁷⁹⁸ Σταυροειδής ναός με τρούλο και περίστωο αφιερωμένος στο Χριστό, τον αληθή Λόγο και τη Σοφία του Θεού. Οι πηγές τον χρονολογούν κατά το 795, αλλά τα αρχαιολογικά ευρήματα σημειώνουν ως χρονολογία ίδρυσης τα τέλη του 7ου αιώνα, στη θέση κατεστραμμένης από σεισμό πεντάκλιτης βασιλικής του 5ου αιώνα.

⁷⁹⁹ Χτίστηκε κοντά στα δυτικά τείχη και νότια της Ληταίας Πύλης. Αποτελούσε καθολικό μοναστηριού, καθώς διαθέτει πυλώνια και κινστέρνα (δεξαμενή νερού).

⁸⁰⁰ Χτίστηκε κοντά στα ανατολικά τείχη, διαθέτει περίβολο και αποτελεί μετόχι της Μονής Βλατάδων. Στο παρελθόν χρησιμοποιούνταν και ως καθολικό μονής, καθώς βρέθηκαν λείψανα προπύλου. Το όνομά του πιθανότατα οφείλεται στον ιδρυτή του.

⁸⁰¹ Πνευματικό κέντρο του 14ου αιώνα κοντά στη αιψίδα του Γαλερίου και τη Ροτόντα. Αποτελούσε καθολικό της βυζαντινής μονής της Θεοτόκου Περιβλέπτου.

⁸⁰² Χτίστηκε στα τέλη του 5ου αρχές του 6ου αιώνα πάνω σε ρωμαϊκό κτίσμα και χρησιμοποιήθηκε ως καθολικό της μονής Λατόμου. Το 1430 μετατράπηκε σε τζαμί και το 1921 έγινε ξανά χριστιανική εκκλησία. Φημίζεται για τα ψηφιδωτά του.

⁸⁰³ Χτίστηκε στη νοτιοδυτική πλευρά της Ρωμαϊκής Αγοράς, στο χώρο του Μεγαλοφόρου (κεντρική αγορά της πόλης) και κοντά στη Χαλκευτική στοά.

Το Τελετουργικό Εστιατόριο

Ο Θόλος

Η Παναγία του Κάστρου

Οι κατά διαστήματα ανασκαφές⁸⁰⁴ και κυρίως εκείνες της Αρχαιολογικής Εταιρείας αποκάλυψαν θαυμαστά μνημεία. Το ωραιότατο υπαίθριο Θέατρο, το επιβλητικότερο όλων, φημισμένο σε όλον τον κόσμο, ένα από τα αριστουργήματα της ελληνικής αρχιτεκτονικής του 4ου αιώνα⁸⁰⁵, με εκπληκτική ακουστική και με απόλυτο σεβασμό στο περιβάλλον, τον Θόλο ή Θυμέλη Ασκληπείου⁸⁰⁶, το Καταγώγιο⁸⁰⁷, το Κτίριο Ε⁸⁰⁸, το Τελετουργικό Εστιατόριο («Γυμνάσιο»)⁸⁰⁹, το Στάδιο⁸¹⁰, τους Ναούς του Ασκληπιού⁸¹¹ και της Αρτέμιδος⁸¹² και το Εγκοιμητήριο ή Άβατο⁸¹³.

Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου. Έτος αναγνώρισης το 1988 με τα κριτήρια C (ii) (iv) (v). Ένα από τα ομορφότερα παραδείγματα γοθτικής αρχιτεκτονικής από τους ιππότες του Τάγματος του Αγίου Ιωάννη της Ιερουσαλήμ⁸¹⁴.

⁸⁰⁴ Οι πρώτες ανασκαφές διενεργήθηκαν από τη Γαλλική Επιστημονική Αποστολή το 1829 και ακολούθησαν ο Π. Καββαδίας (υπό την αιγίδα της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας) τα έτη 1870-1926, η Γαλλική Σχολή Αθηνών τα έτη 1942-1943 και ο Ι. Παπαδημητρίου (Αρχαιολογική Εταιρεία) τα έτη 1948-1951.

⁸⁰⁵ Μοναδικό μνημείο με τέλεια ακουστική χτισμένο στη δυτική πλευρά του Κυνορτίου όρους.

⁸⁰⁶ Κυκλικό κτίσμα των ετών 365-335 π.Χ. με τρεις πέτρινους τοίχους ως θεμέλια, οι οποίοι θυμίζουν λαβύρινθο. Κατασκευάστηκε από τον Πολύκλειτο και συνδέθηκε με τη λατρεία του Ασκληπιού.

⁸⁰⁷ Τετράγωνο κτίσμα, το μεγαλύτερο κτίσμα του Ασκληπείου, κατασκευασμένο στο τέλος του 4ου αιώνα ή στις αρχές του 3ου αιώνα π.Χ. Χωρίζονταν σε τέσσερα μικρότερα τετράγωνα κτίσματα και ρησιμοποιούνταν ως ξενώνας.

⁸⁰⁸ Ένα από τα ιερά κτίσματα του Ασκληπείου, οφείλει το όνομά του στον πρώτο που πραγματοποίησε ανασκαφές στο χώρο κατά τα τέλη του 19ου αιώνα, τον Π. Καββαδία.

⁸⁰⁹ Συγκρότημα κτισμάτων κατασκευασμένο στο τέλος του 4ου αιώνα ή στις αρχές του 3ου αιώνα π.Χ., αποτελούμενο από το κτίριο του Εστιατορίου, το Πρόπυλο και το Ωδείο του χτίστηκε τον 2ο ή τον 3ο αιώνα π.Χ.

⁸¹⁰ Κατασκευάστηκε τον 5ο αιώνα π.Χ. και εκεί διεξάγονταν οι αγώνες προς τιμήν του Ασκληπιού.

⁸¹¹ Ναός δωρικού ρυθμού με κίονες του 4ου αιώνα π.Χ. Αποτελούσε το κεντρικό κτίσμα του Ιερού.

⁸¹² Ναός δωρικού ρυθμού, πρόστυλος με κίονες του τέλους του 4ου αιώνα π.Χ. στο κεντρικό τμήμα του Ιερού.

⁸¹³ Στοά του τέλους του 4ου αιώνα π.Χ. στην οποία διανυκτέρευαν δια της εγκοίμησης οι ασθενείς.

⁸¹⁴ Ίδρύθηκε το 408 π.Χ. και χτίστηκε βάσει του πολεοδομικού συστήματος από τον Ιππόδαμο τον Μιλήσιο.

Η Αγία Τριάδα της Οδοϋ Ιπποτών

Το Αρχαίο Στάδιο

Το Αρχαίο Γυμνάσιο

Ο Ναός του Δία

Μεσαιωνική πόλη της Ρόδου. Έτος αναγνώρισης το 1988 με τα κριτήρια C (ii) (iv) (v). Ένα από τα ομορφότερα παραδείγματα γοτθικής αρχιτεκτονικής από τους ιππότες του Τάγματος του Αγίου Ιωάννη της Ιερουσαλήμ⁸¹⁵.

Αρχαιολογικός χώρος της Ολυμπίας⁸¹⁶. Έτος αναγνώρισης το 1989 με τα κριτήρια C (i) (ii) (iii) (iv) (vi). Το κέντρο της λατρείας του Δία κατά τον 10ο αιώνα π.Χ. στην κοιλάδα του Αλφειού, στους πρόποδες του Κρονίου λόφου, με το ιερό άλσος της Άλτεως⁸¹⁷. Σημαντικό θρησκευτικό και αθλητικό κέντρο όπου γεννήθηκαν και πραγματοποιούνταν κάθε τέσσερα χρόνια προς τιμήν του Δία οι Ολυμπιακοί Αγώνες⁸¹⁸.

Τα μνημεία της Ολυμπίας αποτελούν οι Ναοί του Δία⁸¹⁹ και της Ήρας⁸²⁰, το Βουλευτήριο⁸²¹, το Πρυτανείο⁸²², το Αρχαίο Στάδιο⁸²³, το Αρχαίο Γυμνάσιο⁸²⁴, η Παλαίστρα⁸²⁵.

⁸¹⁵ Ιδρύθηκε το 408 π.Χ. και χτίστηκε βάσει του πολεοδομικού συστήματος από τον Ιππόδαμο τον Μιλήσιο.

⁸¹⁶ Η Γαλλική Επιστημονική Αποστολή πραγματοποίησε την πρώτη ανασκαφή το 1829, ενώ το 1875 το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο ξεκίνησε τη συστηματική έρευνα.

⁸¹⁷ Με πεύκα, πλατάνια, λεύκες, δρυς και αγριελιές.

⁸¹⁸ Οι πρώτοι αγώνες διοργανώθηκαν το 776 π.Χ. προς τιμήν του Δία από τον βασιλιά της Ήλιδας Ίφιο, από τον Κλεισθένη της Πίσας και τον Λυκούργο της Σπάρτης. Οι τελευταίοι αγώνες πραγματοποιήθηκαν το 393 μ.Χ. και αργότερα με το διάταγμα του αυτοκράτορα του Βυζαντίου Θεοδοσίου Α' απαγορεύθηκαν οριστικά.

⁸¹⁹ Αποτελεί τον μεγαλύτερο ναό της Πελοποννήσου, χτισμένο στο κέντρο της Άλτεως κατά τα έτη 470-456 π.Χ. από τους Ηλείους προς τιμήν του Δία με τα λάφυρα των πολέμων κατά των τριφυλιακών πόλεων.

⁸²⁰ Χτίστηκε στη βορειοδυτική πλευρά της Άλτεως και διέθετε αναλημματικό τοίχο.

⁸²¹ Αποτελούσε την έδρα της βουλής των Ηλείων και συνδεόταν άμεσα με τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων, καθώς στο χώρο πραγματοποιούνταν οι καταγραφές των αθλητών, οι κληρώσεις για τη συμμετοχή στα αγωνίσματα κλπ. Βρίσκεται στη νότια πλευρά του Ναού του Δία, έξω από τον περίβολο της Άλτεως.

⁸²² Χτισμένο μέσα στον περίβολο της Άλτεως και δίπλα στην είσοδο της αποτελούσε διοικητικό και πολιτικό κέντρο, έδρα των πρυτάνεων, των αξιωματούχων του ιερού, καθώς και κέντρο διοίκησης των Ολυμπιακών Αγώνων.

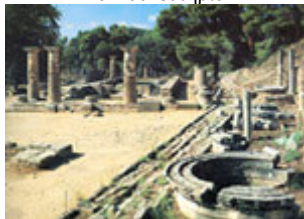
⁸²³ Βρίσκεται στη βορειοανατολική γωνία του περιβόλου της Άλτεως. Εκεί πραγματοποιούνταν οι Αγώνες και τα Ηραία, οι γυναικείοι αγώνες προς τιμήν της Ήρας. Κατά τα πρώτα χρόνια (πριν από τον 6ο αιώνα) οι αγώνες διεξάγονταν σε άλλη θέση.

⁸²⁴ Χτίστηκε στη βορειοδυτική πλευρά της Άλτεως, δίπλα στην κοίτη του ποταμού Κλαδέου και εκεί διεξάγονταν οι προπονήσεις στα αγωνίσματα δρόμου και πεντάθλου.

⁸²⁵ Τετράγωνο κτίσμα με υπαίθρια περίστυλη αυλή του 3ου αιώνα π.Χ. στη δυτική πλευρά της Άλτεως και εκεί οι προπονούσαν οι αθλητές στην πυγμή, στην πάλη και στο άλμα.

Το Βουλευτήριο

Ο Ναός της Ήρας

Το Λεωνιδάιο

Επιπλέον το Λεωνιδάιο⁸²⁶, το Εργαστήριο του Φειδία⁸²⁷, ο Θεηκολεών⁸²⁸, οι Ζάνες⁸²⁹, το Φιλιπείο⁸³⁰, η Στοά της Ηχούς ή Ποικίλη Στοά⁸³¹, το Μητρώο⁸³², το Νοτιοανατολικό Κτήριο⁸³³, οι Βωμοί του Δία⁸³⁴ και της Ήρας⁸³⁵, το Βάθρο της Νίκης του Παιωνίου⁸³⁶, το Προϊστορικό Κτήριο⁸³⁷, το Πελόπιο⁸³⁸, το Νυμφαίο⁸³⁹, η Νότια Στοά⁸⁴⁰, η Οικία του Νέρωνα-Ανατολικές Θέρμες⁸⁴¹, τα Ελληνικά Λουτρά⁸⁴², το Ηρώο⁸⁴³, οι Ξενώνες⁸⁴⁴, οι Θέρμες Λεωνιδάιου⁸⁴⁵, Κλαδέου⁸⁴⁶ και Κρονίου⁸⁴⁷, οι Θησαυροί⁸⁴⁸, ο Ιππόδρομος⁸⁴⁹ και το Παλαιό Μουσείο⁸⁵⁰.

⁸²⁶ Πολυτελής ξενώνας χτισμένος το 330 π.Χ. από τον αρχιτέκτονα Λεωνίδα της Νάξου στη νοτιοδυτική πλευρά του ιερού, έξω από τον περίβολο της Άλτεις. Χρησιμοποιούνταν για τη φιλοξενία των επισήμων.

⁸²⁷ Χτισμένο στο δεύτερο μισό του 5ου αιώνα π.Χ. αποτελούσε το εργαστήριο του φημισμένου γλύπτη, στο οποίο δημιούργησε το χρυσελεφάντινο άγαλμα του Δία.

⁸²⁸ Αποτελούσε έδρα των θεηκόλων, των ιερέων της Ολυμπίας, καθώς και ξενώνα των σπονδοφόρων, των αυλητών, του μάντη κλπ. Χτίστηκε στα μέσα του 5ου αιώνα π.Χ. στη δυτική πλευρά της Άλτεις και έξω από τον περίβολο της.

⁸²⁹ Πρόκειται για δεκαέξι βάθρα το ένα δίπλα στο άλλο, μπροστά από την είσοδο του σταδίου την Κρύπτη, τα οποία κατά την αρχαιότητα διέθεταν και χάλκινα αγάλματα του Δία. Το όνομα αποτελεί πληθυντικό του Ζεός.

⁸³⁰ Κυκλικό κτίσμα -το μοναδικό στο χώρο της Άλτεις- αφιερωμένο στο ιερό του Δία από τον βασιλιά της Μακεδονίας Φίλιππο Β' μετά τη νικηφόρα μάχη της Χαϊρώνειας (338 π.Χ.).

⁸³¹ Το ανατολικό όριο της Άλτεις χτίστηκε γύρω στα 350 π.Χ., είχε μήκος 98 μ. με εξωτερική δωρική κιονοστοιχία, αποτελούμενη από 44 κίονες, καθώς και με εσωτερική. Το όνομά της οφείλεται στην ακουστική της (ο ήχος επαναλαμβανόταν επτά φορές) και στο ζωγραφικό της διάκοσμο από φημισμένους καλλιτέχνες της εποχής.

⁸³² Ναός του 4ου αιώνα π.Χ. στην ανατολική πλευρά του Ηραίου αφιερωμένος στη Ρέα.

⁸³³ Πρόκειται για ιερό του πρώτου μισού του 5ου αιώνα π.Χ. στη νοτιοανατολική πλευρά της Άλτεις αφιερωμένο πιθανότατα στη θεά Εστία. Μαζί με τη Στοά της Ηχούς αποτελούσαν τα ανατολικά όρια του ιερού.

⁸³⁴ Μεγάλος βωμός στην ανατολική πλευρά του Ναού της Ήρας και του Πελοπίου, του οποίου τη θέση υπέδειξε ο Δίας με τον κεραυνό του σύμφωνα με τη μυθολογία. Στο συγκεκριμένο χώρο σώθηκαν μόνο χάλκινα ειδώλια.

⁸³⁵ Βωμός του 6ου αιώνα π.Χ. στενόμακρο σχήματος από πωρόλιθους στην ανατολική πλευρά του Ναού της Ήρας, του οποίου σώζονται τα θεμέλια.

⁸³⁶ Ένα από τα πολλά βάθρα στο χώρο της Άλτεις, στο οποίο υπήρχε το γλυπτό της Νίκης του Παιωνίου.

⁸³⁷ Ιερό της Προτοελλαδικής Περιόδου (2300-2000 π.Χ.) για τη λατρεία του Κρόνου, της Ρέας, της Γαίας, της Θέμιδας, της Ειλειθυίας, του Ιδαίου Ηρακλή κλπ.

⁸³⁸ Πρόκειται για κενοτάφιο αφιερωμένο στον Πέλοπα, ήρωα της Ηλείας, το οποίο κατά τον Πανσανία αφιέρωσε ο Ηρακλής ως τέταρτος απόγονός του.

⁸³⁹ Πρόκειται για το υδραγωγείο του Ηρώδη του Αττικού, χτισμένο κατά το 160 μ.Χ. με κρήνη και δεξαμενή για το νερό των πηγών ανατολικά του ιερού, το οποίο μεταφερόταν σε πολλά σημεία, εντός και εκτός της Άλτεις.

⁸⁴⁰ Χτισμένη κατά τα έτη 360-350 π.Χ. από εγχώριο κογγυλιάτη λίθο και μάρμαρο μήκους 80 μ. αποτελούσε το νότιο όριο του ιερού και την κύρια είσοδό του από αυτήν την πλευρά.

⁸⁴¹ Χτισμένο κατά τα έτη 65-67 μ.Χ. στη νοτιοανατολική πλευρά της Άλτεις το κτίσμα σχετίστηκε με τον αυτοκράτορα Νέρωνα από ένα μολύβδινο υδαταγωγό με την επιγραφή Neronis:Aug. και από άλλες ενδείξεις.

⁸⁴² Αποτελούν τα παλαιότερα λουτρά του ιερού χτισμένα τον 5ο αιώνα π.Χ. Χρησιμοποιούνταν για τις ανάγκες των αθλητών και ονομάστηκαν Ελληνικά για να διακρίνονται από τα λουτρά που κατασκευάστηκαν στους ρωμαϊκούς χρόνους.

⁸⁴³ Χτίστηκε το δεύτερο μισό του 5ου αιώνα π.Χ. και βρίσκεται στη δυτική πλευρά του ιερού, ανάμεσα στο Θεηκολεώνα και στα Ελληνικά Λουτρά. Στην αρχή χρησιμοποιούνταν ως χώρος για την επιδρωση των λουόμενων.

⁸⁴⁴ Χτίστηκαν γύρω στο 170 π.Χ. στη δυτική πλευρά του Εργαστηρίου του Φειδία, κοντά στις Θέρμες του Κλαδέου και έξω από το χώρο της Άλτεις.

⁸⁴⁵ Πρόκειται για μικρό λουτρό του 3ου αιώνα μ.Χ. στη νοτιοδυτική πλευρά της Άλτεις.

⁸⁴⁶ Λουτρό χτισμένο το 100 μ.Χ. στη δυτική πλευρά του ιερού, κοντά στην κοίτη του Κλαδέου ποταμού

⁸⁴⁷ Λουτρό της αυτοκρατορικής περιόδου χτισμένο πάνω σε κτίσματα ελληνιστικών χρόνων στη βόρεια πλευρά του Πρυτανείου.

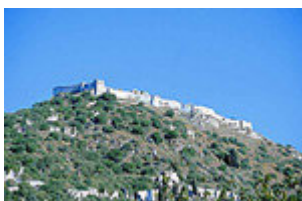
⁸⁴⁸ Χτίστηκαν σε διαφορετικά διαστήματα στους νότιους πρόποδες του Κρονίου με τους πρώτους κατά τον 6ο αιώνα π.Χ. και τους τελευταίους κατά τα μέσα του 5ου αιώνα π.Χ.

⁸⁴⁹ Αποτελεί ένα από τα σημαντικά μνημεία πιθανότατα στην νοτιοανατολική πλευρά του ιερού. Χακρίβης θέση του δεν έχει εντοπισθεί. Οι αρχαιολόγοι πιθανολογούν ότι οι εγκαταστάσεις παρασύρθηκαν από τα νερά του ποταμού Αλφειού κατά τους μεσαιωνικούς χρόνους.

⁸⁵⁰ Χτίστηκε το 1885 από τον αρχιτέκτονα Adler σε νεοκλασικό ρυθμό με δανεισμό στοιχείων από τα αρχαία κτίσματα της περιοχής.

Ο Μυστράς

Η Ακρόπολη

Μυστράς. Έτος αναγνώρισης το 1989 με τα κριτήρια C (ii) (iii) (iv). Η βυζαντινή πολιτεία του Μυστρά⁸⁵¹, με τους ναούς αποδείξεις αρχιτεκτονικής τέχνης, χτίσθηκε το 1249 από τον πρίγκιπα της Αχαΐας William Villehardouin και κατακτήθηκε διαδοχικά από τους Τούρκους, τους Βενετούς και τους Βυζαντινούς.

Η Παντάνασσα

Το Συγκρότημα Παλατιών

Στα μνημεία περιλαμβάνονται η ακρόπολη και η οχύρωσή της καστροπολιτείας του Μυστρά⁸⁵², η Παντάνασσα⁸⁵³, οι Ναοί Αγίου Δημητρίου⁸⁵⁴, Αγίων Θεοδώρων⁸⁵⁵, Οδηγήτριας⁸⁵⁶, η Περίβλεπτος⁸⁵⁷, η Αγία Σοφία⁸⁵⁸, η Ευαγγελίστρια⁸⁵⁹, ο Άγιος Νικόλαος⁸⁶⁰, το Συγκρότημα Παλατιών⁸⁶¹ και οι Οικίες του Μυστρά⁸⁶².

⁸⁵¹ Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους-Φράγκους της Δ΄ Σταυροφορίας το 1204 η Πελοπόννησος παραχωρήθηκε στην οικογένεια των Βιλλεαρδουίνων, η οποία ίδρυσε το Πριγκηπάτο της Αχαΐας. Το 1249 ο πρίγκιπας Γουλιέλμος Β΄ Βιλλεαρδουίνος έχτισε το κάστρο του Μυζηθρά για να ακολουθήσει στη συνέχεια η καστροπολιτεία του Μυστρά.

⁸⁵² Η καστροπολιτεία -που εκτείνεται στην ανατολική, βόρεια και βορειοδυτική πλευρά- προστατεύεται από δύο οχυρωματικούς περιβόλους με τετράγωνους ή κυλινδρικούς πύργους.

⁸⁵³ Ναός μεικτού τύπου χτισμένος με πλινθοπερίκλειστο σύστημα που διαθέτει γοθτικά στοιχεία και με ρυθμούς τρίκλιτης βασιλικής με νάρθηκα στο ισόγειο και πεντάτρουλου σταυροειδούς εγγεγραμμένου στον όροφο. Αποτελούσε καθολικό της ομώνυμης μονής και είναι το καλύτερα διατηρημένο μνημείο.

⁸⁵⁴ Βασιλική με ξύλινη στέγη του 1270 με ιδρυτή πιθανότατα τον Μητροπολίτη Ευγένιο αποτελεί τον αρχαιότερο ναό στον Μυστρά

⁸⁵⁵ Οκταγωνικός ναός με τρεις χαμηλές αβαθείς αγίδες Ιερού στην ανατολική πλευρά. Χτίστηκε το 1296 από τους μοναχούς Δανιήλ και Παχώμιο και αποτελούσε καθολικό της ομώνυμης μονής. Είναι ο μεγαλύτερος και αρχαιότερος ναός αυτού του τύπου.

⁸⁵⁶ Ναός μεικτού τύπου με ρυθμούς βασιλικής στο ισόγειο και τετράστυλο σταυροειδούς εγγεγραμμένου με πέντε τρούλους στο υπερώο, με στοές στη δυτική και στη νότια πλευρά, με παρεκκλήσια. Χτίστηκε στις αρχές του 14ου αιώνα από τον ηγούμενο Παχώμιο και αποτελούσε καθολικό της Μονής Βροντοχίου.

⁸⁵⁷ Ναός με ρυθμό δίστυλου σταυροειδούς εγγεγραμμένου με τρεις πενταγωνικές αγίδες εξωτερικά του Ιερού με είσοδο στη βόρεια πλευρά. Χτίστηκε στα μέσα του 14ου αιώνα κατά πάσα πιθανότητα από τον Μανουήλ Καντακουζηνό, πρώτο Δεσπότη του Μυστρά και τη σύζυγό του Ισαβέλλα de Lusignan.

⁸⁵⁸ Ναός τύπου δίστυλου σταυροειδούς εγγεγραμμένου με τρούλο, με τρεις τρίπλευρες αγίδες στην ανατολική πλευρά εξωτερικά. Ιδρύθηκε στα μέσα του 14ου αιώνα από τον Μανουήλ Καντακουζηνό και αποτελούσε καθολικό της πατριαρχικής Μονής του Ζωοδότη Χριστού.

⁸⁵⁹ Δίστυλος σταυροειδής ναός εγγεγραμμένος με τρούλο, με τρεις αγίδες (η μεσαία πεντάπλευρη και οι πλάγιες τρίπλευρες) με πλινθοπερίκλειστο σύστημα τοιχοδομίας.

⁸⁶⁰ Ναός τύπου σύνθετου σταυροειδούς εγγεγραμμένου με τρούλο, με νάρθηκα. Χτίστηκε τον 17ο αιώνα στη συνοικία των Παλατιών.

⁸⁶¹ Συγκρότημα κτισμάτων το οποίο αποτελούσε έδρα και κατοικία του Δεσπότη και της οικογένειάς του.

⁸⁶² Μνημεία διατηρημένα σε πολύ καλή κατάσταση με ισόγειο και έναν ή δύο ορόφους.

Η Δήλος

Οι Λέοντες

Δήλος. Έτος αναγνώρισης το 1990 με τα κριτήρια C (ii) (iii) (iv) (vi). Το νησί στο οποίο γεννήθηκε ο Απόλλωνας⁸⁶³, με προσκυνητές από όλη την Ελλάδα, αλλά και λιμάνι εμπορικών συναλλαγών, πλούσιο σε μνημεία. Τα μνημεία της Δήλου⁸⁶⁴ αποτελούν το Ιερό του Απόλλωνα⁸⁶⁵, η Λεωφόρος των Λεόντων⁸⁶⁶, η Συνοικία του Θεάτρου⁸⁶⁷ και τα Αρχαία Σπίτια⁸⁶⁸.

Όσιος Λουκάς

Μοναστήρια. Μονές Δαφνίου⁸⁶⁹ στην Αττική, Οσίου Λουκά⁸⁷⁰ στη Φωκίδα και Νέας Μονής⁸⁷¹ στη Χίο. Έτος αναγνώρισης το 1990 με τα κριτήρια C (i) (iv). Εκκλησίες ίδιου ρυθμού, σπουδαία δείγματα τέχνης και αρχιτεκτονικής.

Νέα Μονή

⁸⁶³ Σύμφωνα με την Μυθολογία το νησί είχε αποσπαστεί από τη Σικελία και έπλεε «άδηλο» κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας. Για να μπορέσει να γεννήσει η Λητώ, ο Δίας διέταξε το νησί να αναδυθεί και έτσι ονομάστηκε Δήλος δηλαδή φανερωμένη. Το αρχαίο όνομα του νησιού ήταν Ορτυγία.

⁸⁶⁴ Η Γαλλική Αρχαιολογική Σχολή πραγματοποίησε μέρος των ανασκαφών.

⁸⁶⁵ Αποτελείται από τρεις ναούς του Απόλλωνα, τον «οίκο» των Ναξίων, το ιερό της Αρτέμιδας, την στοά του Αντίγονου κλπ.

⁸⁶⁶ Πρόκειται για τον γνωστότερο χώρο της Δήλου με τα θαυμαστά μαρμάρινα λιοντάρια στην αριστερή πλευρά, τα οποία κοιτούν προς την Ανατολή -από όπου βγαίνει ο Απόλλωνας κάθε πρωί- και προς την ιερή λίμνη.

⁸⁶⁷ Πρόκειται για σημαντικά ευρήματα με πλακόστρωτα δρομάκια, αυλές με κολώνες και δάπεδα με ψηφιδωτά. Η ύπαρξη του θεάτρου έδωσε το όνομα στο μνημείο.

⁸⁶⁸ Περιλαμβάνουν τις οικίες «της Κλεοπάτρας», του «Διονύσου» και των «Προσωπείων».

⁸⁶⁹ Χτισμένο στη θέση αρχαίου ιερού του Δαφναίου ή Δαφνίου Απόλλωνα στις παρυφές του άλσους Χαϊδαρίου, το μοναστήρι είναι οχυρωμένο με πύργους και επάλξεις, περίβολο και δύο πύλες. Το Καθολικό χρονολογείται κατά τον 11ο αιώνα, είναι οκταγωνικού τύπου με μεγάλο τρούλο, νάρθηκα και παρεκκλήσι.

⁸⁷⁰ Η ιστορία του μοναστηριού στη δυτική πλευρά του Όρους Ελικών ξεκινά κατά το 946 και ταυτίζεται με τον μοναχό Λουκά, που ασκήτευσε στη μονή .

⁸⁷¹ Ιδρύθηκε στα μέσα του 11ου αιώνα με τη συμβολή της Ζωής και της Θεοδόρας (κόρες του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Η΄) και του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου Θ΄ του Μονομάχου, τρίτου συζύγου της Ζωής. Η παράδοση αναφέρει ότι στη θέση που χτίστηκε, είχε βρεθεί η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας πάνω σε κλαδί μυρσίνης από τρεις Χιώτες ασκητές, που προέβλεψαν ότι ο Κωνσταντίνος Θ΄ ο Μονομάχος θα γινόταν αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης. Ο Κωνσταντίνος είχε υποσχεθεί ότι θα συνεισέφερε στην ανέγερση ναού και τήρησε όσα είχε δηλώσει. Το μοναστήρι διαθέτει περίβολο, Καθολικό, κινστέρινα (δεξαμενή νερού), Τράπεζα και πύργο.

Το Ηραίον

Το Ανάκτορο

Ο τάφος του Φιλίππου

Πυθαγόρειον⁸⁷² και Ηραίον⁸⁷³ Σάμου. Έτος αναγνώρισης το 1992 με τα κριτήρια C (ii) (iii). Πανέμορφο νησί⁸⁷⁴, μεγάλη ναυτική δύναμη, με μία από τις σπουδαιότερες πόλεις της αρχαιότητας και με σημαντικά ευρήματα της 4ης χιλιετίας π.Χ. Μεγάλα έργα του 6ου αιώνα π.Χ. αποτελούν ο Ναός της Θεάς Ήρας, το Ευπαλίνειο Όρυγμα και το λιμάνι του νησιού.

Βεργίνα. Έτος αναγνώρισης το 1996 με τα κριτήρια C (i) (iii). Η πρώτη πρωτεύουσα του βασιλείου της Μακεδονίας, με τους επιβλητικούς βασιλικούς τάφους. Σύμφωνα με τους αρχαιολόγους στη θέση της Βεργίνας στους πρόποδες των Πιερίων βρισκόταν η μακεδονική πόλη Αιγές⁸⁷⁵.

Το 1977 ο Μανώλης Ανδρόνικος⁸⁷⁶ αποκάλυψε τον εντυπωσιακότερο αρχαιολογικό μνημείο των τελευταίων δεκαετιών, τους βασιλικούς τάφους της Μεγάλης Τούμπας⁸⁷⁷, με σημαντικότερο τον ασύλητο μακεδονικό τύμβο⁸⁷⁸ του βασιλιά της Μακεδονίας Φιλίππου (336 π.Χ.).

⁸⁷² Οικισμός με αρχαιολογικό ενδιαφέρον αρχιτεκτονικής δόμησης νησιωτικού ρυθμού.

⁸⁷³ Μεγαλοπρεπές οικοδόμημα, δίπτερος ναός ιωνικού ρυθμού, το οποίο ο Ηρόδοτος είχε χαρακτηρίσει ως το μεγαλύτερο της Ελλάδας. Σώζεται σε καλή κατάσταση το περίγραμμα του σηκού και του πρόναού του. Οι αρχαιολόγοι εκτιμούν ότι αποτελούνταν από 155 κίονες τεσσάρων διαφορετικών μεγεθών και τύπων.

⁸⁷⁴ Η παράδοση αναφέρει ότι ο Σάμος, γιος του Αγκαίου, ανακάλυψε το νησί. Η ονομασία μπορεί να οφείλεται και στη ρίζα της λέξης sama (ψηλά) από την ύπαρξη δύο ψηλών βουνών, του Κέρκη ή Κερκετέα και της Αμπέλου ή Καρβούνη.

⁸⁷⁵ «Ο τόπος με τα πολλά κοπάδια» αποτελούσε την πρώτη πόλη των Μακεδόνων. Χρησμός προς τον Μακεδόνα βασιλιά Περγίκα Α' συνδυάζει το όνομά της με κοπάδια γιδιών «...όπου θα δεις χιονόλευκες γίδες με λαμπερά κέρατα να κοιμούνται, στα χόματα εκείνης της γης, θυσίασε στους τρισμακάριστους θεούς και χτίσε το άστυ μιας πόλης».

⁸⁷⁶ Καθηγητής αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Είχαν προηγηθεί ανασκαφές από τον Γάλλο αρχαιολόγο L. Heuzey τον 19ο αιώνα και από τον καθηγητή Κωνσταντίνο Ρωμαιοί τη δεκαετία του 1930.

⁸⁷⁷ Πρόκειται για τρεις Μακεδονικούς τάφους και έναν κιβωτίοσχημο

⁸⁷⁸ Τύμβος διαμέτρου 100 μ. και ύψους 12 μ. με δύο θαλάμους, ημικίονες και παραστάδες, δωρικό επιστήλιο, ζωφόρος με τρίγλυφα και μετώπια, χωρίς αέτωμα, αλλά με ψηλή ιωνική ζωφόρο. Στο εσωτερικό του βρέθηκαν πολλές χρυσά, ασημένια και χαλκίνα αντικείμενα.

Ο τάφος του Αλεξάνδρου Δ'

Οι Μυκήνες

Έτερα μνημεία αποτελούν το Ανάκτορο Αιγών⁸⁷⁹ με το Θέατρο, ο Τάφος της Περσεφόνης⁸⁸⁰, ο Τάφος με τους ελεύθερους κίονες⁸⁸¹, ο Τάφος του Αλεξάνδρου Δ'⁸⁸², οι βασιλικοί τάφοι στα ΒΔ της πόλης⁸⁸³, το ιερό της Εύκλειας⁸⁸⁴, το νεκροταφείο των τύμβων⁸⁸⁵, η Ακρόπολη και το τείχος της πόλης⁸⁸⁶.

Μυκήνες⁸⁸⁷ και Τίρυνθα. Έτος αναγνώρισης το 1999 με τα κριτήρια C (i) (ii) (iii) (iv) (vi). Επιβλητικά μνημεία του Μυκηναϊκού πολιτισμού (15ος-12ος αιώνας π.Χ.) αποτελούν τα ανάκτορα, η Πύλη των Λεόντων⁸⁸⁸ που οδηγεί στην Ακρόπολη των Μυκηνών, ο «Θησαυρός του Ατρέα»⁸⁸⁹, τα Κυκλώπεια Τείχη⁸⁹⁰, η Υπόγεια Δεξαμενή⁸⁹¹, το Θρησκευτικό Κέντρο⁸⁹², η Συνοικία Λαδέμπορου⁸⁹³ και ο Ταφικός Κύκλος Β'⁸⁹⁴.

Η Τίρυνθα αποτελούσε κέντρο του

⁸⁷⁹ Οι αρχαιολόγοι υποστηρίζουν ότι η κατασκευή του ολοκληρώθηκε πριν το 336 π.Χ. Σήμερα σώζονται τα ερείπια του. Οικοδομημένο γύρω από μεγάλη περίστυλη αυλή, διέθετε ιερό (Θόλοι) αφιερωμένο στον Ηρακλή Πατρόο, καθώς και πολυτελείς χώρους συμποσίων για τον βασιλιά και τους αξιωματούχους.

⁸⁸⁰ Κιβωτιόσχημος τάφος μεγάλων διαστάσεων κατασκευασμένος από πόρινους γωνιόλιθους, χωρίς πρόσοψη και είσοδο. Βρέθηκε συλημένος μάλλον από Γαλάτες.

⁸⁸¹ Πρόκειται για μνημείο με έναν θάλαμο του 3ου αιώνα π.Χ., του οποίου σώζονται μόνο ίχνη από τους τοίχους και κομμάτια από τους κίονες και της ανωδομής της πρόσοψης.

⁸⁸² Κατασκευάστηκε για να δεχθεί τα οστά μέλους της βασιλικής οικογένειας, όπως φανερώνουν τα κεραμικά ευρήματα.

⁸⁸³ Δύο μακεδονικοί τάφοι, ο «τάφος του Ρωμαίου» ναόσχημος, ιωνικού ρυθμού (αρχές του 3ου αιώνα π.Χ.) ο «τάφος της Ευρυδίκης» (γιαγιά του Μεγάλου Αλεξάνδρου, 340 π.Χ.), καθώς και τρεις κιβωτιόσχημοι (5ος και 4ος αιώνας) και τέσσερις λακκοειδείς (υστεροαρχαϊκή εποχή).

⁸⁸⁴ Περιλαμβάνει δύο ναούς του 4ου και του 3ου αιώνα π.Χ., περιστύλιο και αναθήματα με δύο βάσεις της βασίλισσας Ευρυδίκης.

⁸⁸⁵ Νεκρόπολη της Εποχής του Σιδήρου (11ος-8ος αιώνας π.Χ.) με περισσότερους από 300 χωμάτινους τύμβους με πλούσια κτερίσματα.

⁸⁸⁶ Χτισμένα στην νότια πλευρά του οικισμού σε έναν απόκρημο λόφο με επέκταση του τείχους και στα ανατολικά της πόλης.

⁸⁸⁷ Πρόκειται για την πιο σημαντική προϊστορική πόλη της Ελλάδας. Πιθανότατα η ονομασία προέρχεται από το «μυχός» (λόγω της θέσης της πόλης) ή από την Μυκήνη κόρη του Ίναχου και ακόμα από τη λέξη «μύκης» από τον μύκητα στην άκρη της θήκης του ξίφους του ιδρυτή της πόλης Περσέα. Ορισμένοι γλωσσολόγοι υποστηρίζουν ότι σχετίζεται με τις λέξεις «Μυκαλλήσος» και «Μυκάλη», οι οποίες είναι προελληνικές.

⁸⁸⁸ Κατασκευάστηκε το 1250 π.Χ. περίπου και αποτελεί την κύρια είσοδο της ακρόπολης. Οφείλει το όνομά της στην ανάγλυφη παράσταση των δύο λεόντων στο κουφιστικό τρίγωνο και θεωρείται δείγμα απαράμιλλης τέχνης της γλυπτικής.

⁸⁸⁹ Θολωτός τάφος στη νοτιοδυτική πλευρά της ακρόπολης κατασκευασμένος κατά τα έτη 1350 και 1250 μ.Χ. Ένας από τα εντυπωσιακότερα δείγματα μυκηναϊκής αρχιτεκτονικής.

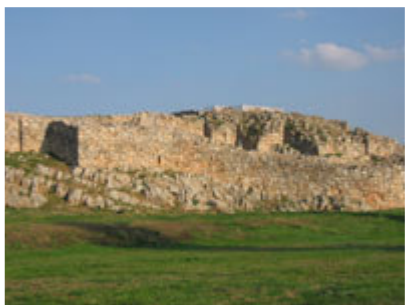
⁸⁹⁰ Αποτελούν την ακρόπολη των Μυκηνών. Κατά την παράδοση ο Περσέας ανέθεσε στους Κύκλωπες να την κατασκευάσουν σε ύψωμα 280 μ. περίπου από την επιφάνεια της θάλασσας.

⁸⁹¹ Χτίστηκε στα τέλη του 13ου αιώνα π.Χ. στη βορειοανατολική γωνία της πόλης και εντός των τειχών της ακρόπολης για να μεταφέρει νερό στον οικισμό.

⁸⁹² Συγκρότημα μεγάλων διαστάσεων στο χώρο της ακρόπολης θρησκευτικού χαρακτήρα.

⁸⁹³ Πρόκειται για τέσσερα κτίσματα τη Δυτική Οικία, την Οικία του Λαδέμπορου, την Οικία των Σφιγγών και την Οικία των Ασπίδων που κατασκευάστηκαν κοντά στον τάφο της Κλυταιμνήστρας.

⁸⁹⁴ Σημαντικό μνημείο αρχιτεκτονικής των ετών 1650-1550 π.Χ. περίπου, τμήμα του προϊστορικού κοιμητηρίου της περιοχής, στη δυτική πλευρά της ακρόπολης.

Η Τίρυνθα

Το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη

Η Παλαιά Πόλη της Κέρκυρας

μυκηναϊκού κόσμου. Το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο και η Ελληνική Αρχαιολογική Υπηρεσία αποκάλυψαν τα σπουδαία δείγματα του μυκηναϊκού πολιτισμού : τον Δυτικό Προμαχώνα⁸⁹⁵, την Κάτω Ακρόπολη⁸⁹⁶, τον Γεωμετρικό Ναό⁸⁹⁷ και την Οχύρωση της Τίρυνθας, τα «κυκλώπεια τείχη»⁸⁹⁸.

Το Μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη και το Σπήλαιο της Αποκάλυψης, Πάτμος⁸⁹⁹.

Έτος αναγνώρισης το 1999 με τα κριτήρια C (iii) (iv) (vi). Ιερός τόπος προσκυνήματος του 10ου αιώνα και ένα από τα σημαντικότερα μοναστηριακά συγκροτήματα του νησιωτικού συμπλέγματος των Δωδεκανήσων.

Παλαιά Πόλη της Κέρκυρας. Έτος αναγνώρισης το 2007. Η γραφική Παλαιά Πόλη με τα δύο φρούριά της αποτελεί το 17ο και το πλέον πρόσφατο ελληνικό μνημείο, το οποίο εντάχθηκε στον κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς⁹⁰⁰. Αποτελεί ένα ξεχωριστό σύμβολο αρχιτεκτονικής τέχνης από την Ενετοκρατία έως τον 19ο αιώνα.

⁸⁹⁵ Κτίσμα αμυντικού χαρακτήρα με μέγιστο πλάτος 7 μ.

⁸⁹⁶ Οχυρώθηκε στις αρχές του 13ου αιώνα π.Χ.

⁸⁹⁷ Ευρήματα της ύστερης γεωμετρικής εποχής και του 650 π.Χ.

⁸⁹⁸ Περιβάλλουν την ακρόπολη με εγχώριους κόκκινους και γκριζούς ασβεστόλιθους μεγάλων διαστάσεων. Ονομάστηκαν «κυκλώπεια τείχη» γιατί η οικοδόμησή τους θεωρούνταν αδύνατη για τα ανθρώπινα μέτρα.

⁸⁹⁹ Η Μονή ιδρύθηκε από τον Οσιο Χριστόδουλο το 1088 στην κορυφή βουνού, πιθανότατα στη θέση ναού της Αρτέμιδος και παλαιохριστιανικής βασιλικής. Διαθέτει αμυντικό περίβολο, καθολικό τύπου σταυροειδούς εγγεγραμμένου με τρούλο, τετράστυλο, με Τράπεζα, εστία και παρεκκλήσια, καθώς και πλούσια βιβλιοθήκη και συλλογή κειμηλίων.

⁹⁰⁰ Η παλαιά πόλη της Κέρκυρας ενεγράφη στον Κατάλογο -ως υπόδειγμα οχυρωμένου λιμανιού και μεσογειακής πολιτείας- με ομόφωνη απόφαση κατά τη διάρκεια της 31ης Συνόδου της Επιτροπής Παγκόσμιας Κληρονομιάς στο Christchurch της Νέας Ζηλανδίας. Είχε προηγηθεί η εισήγηση του ICOMOS.

5.2 Ενάλιοι αρχαιολογικοί χώροι

Σύμφωνα με την UNESCO ο βυθός των θαλασσών «φιλοξενεί» τρία εκατομ. ναυάγια. Στην Ελλάδα υπολογίζονται περίπου στα 1.000 με χαρτογραφημένα τα 300. Ένα τεράστιο υποβρύχιο μουσείο με ανυπολόγιστης αξίας ευρήματα και εκθέματα. Οι ενάλιες αρχαιότητες που εντοπίζονται στα διεθνή ύδατα αποτέλεσε θέμα που συζητήθηκε στο Ραμπάτ του Μαρόκου, κατά τη διάρκεια της συνόδου που διοργάνωσε η UNESCO για την «*Προώθηση της σύμβασης προστασίας της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς*» (6-10 Μαρτίου 2006)⁹⁰¹. Η Σύνοδος αποτέλεσε συνέχεια της Γενικής Διάσκεψης της UNESCO του 2001, όπου υιοθετήθηκε το κείμενο για την «*Προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς*».

Η οριοθέτηση των εναλίων αρχαιολογικών χώρων ακολουθεί την ίδια διαδικασία που απαιτείται και για τους χερσαίους αρχαιολογικούς χώρους⁹⁰². Στους ενάλιους αρχαιολογικούς χώρους απαγορεύεται η αλιεία, η αγκυροβολία και η εγκατάσταση μόνιμου αγκυροβολίου, οι εργασίες καθαρισμού υφάλων και η διενέργεια επισκευών πλωτών ναυπηγημάτων και πλοίων, η αλιεία με συρόμενα εργαλεία, η οστρακαλεία, η σπογγαλεία, η αλιεία με ψαροντούφεκο, η εγκατάσταση υδατοκαλλιεργειών, η υποβρύχια δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές για ψυχαγωγία ή εκπαίδευση και η υποβρύχια δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές⁹⁰³. Επιτρέπεται η προσωρινή αγκυροβολία, η υποβρύχια δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές με σκοπό την επιθεώρηση υφάλων πλωτών ναυπηγημάτων και πλοίων με την εποπτεία της αρμόδιας Λιμενικής Αρχής, η υποβρύχια δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές για επιστημονικούς σκοπούς με την εποπτεία της αρμόδιας Λιμενικής Αρχής, η επαγγελματική αλιεία με τα επιτρεπόμενα αλιευτικά μέσα και η οστρακαλεία κατά περίπτωση με την άδεια του ΥΠΠΟ. Στις περιπτώσεις που εντοπίζονται αρχαιότητες πρέπει να ειδοποιείται η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων (ΕΕΑ) ή οι Λιμενικές Αρχές. Απαγορεύεται η φωτογράφιση, η βιντεοσκόπηση, η μετακίνηση ή η ανέλκυση των ευρημάτων. Γύρω από τα ενάλια μνημεία και γύρω από τους αρχαιολογικούς χώρους ορίζεται περιοχή, η ζώνη προστασίας εναλίων μνημείων ή εναλίων αρχαιολογικών χώρων.

⁹⁰¹ Για πολλούς η σύνοδος αποτέλεσε ένα μοχλό πίεσης για την επικύρωση του κειμένου του 2001 για την «*Προστασία της υποβρύχιας πολιτιστικής κληρονομιάς*», καθώς φάνηκε ότι ορισμένες διατάξεις της συγκρούσαν με συμφερόντα κάθε χώρας. Η Ελλάδα απείχε από την ψηφορορία, καθώς υποστήριζε ότι διατάξεις της σύμβασης περιόριζαν τα εδαφικά δικαιώματά μας στη θάλασσα.

⁹⁰² Διενέργεια ενάλιας αρχαιολογικής έρευνας πεδίου, σύνταξη τοπογραφικού διαγράμματος με τα όρια του υπό οριοθέτηση εναλίου αρχαιολογικού χώρου κλπ.

⁹⁰³ Απαιτείται ειδική άδεια από τον Υπουργό Πολιτισμού που εκδίδεται μετά από γνώμη του Συμβουλίου (άρθρο 15, παράγραφος 2).

5.3 Υπηρεσίες έρευνας και προστασίας εναλίων αρχαιοτήτων

Οι ενάλιες αρχαιότητες είναι πολιτισμικό αγαθό, αποτελεί τμήμα της παγκόσμιας πολιτιστικής κοινότητας και ειδικά για την Ελλάδα σημαντικό τμήμα της ελληνικής ταυτότητας. Έχουν μεγάλη οικονομική αξία στη «μαύρη αγορά». Τα ναυάγια είναι σημαντικό μέρος των ενάλιων αρχαιοτήτων, αλλά σημειώνεται δυσχέρεια και αδυναμία αστυνομεύσεως των περιοχών με ευρήματα, εξαιτίας της εκτεταμένης διασποράς τους. Οι διατάξεις του Διεθνούς Δικαίου υπαγορεύουν την υποχρέωση προστασίας των εναλίων αρχαιοτήτων.

Η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων (ΕΕΑ) αποτελεί Ειδική Περιφερειακή Υπηρεσία⁹⁰⁴ του Υπουργείου Πολιτισμού, η οποία υπάγεται στη Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Επικεντρώνεται στην προστασία των εναλίων αρχαιοτήτων και δραστηριοποιείται σε τομείς όπως εντοπισμός, έρευνα εναλίων αρχαίων και μέριμνα για τη διασφάλισή τους, συντήρηση τους, οργάνωση μουσείων εναλίων αρχαίων, εποπτεία έργου ινστιτούτου εναλίων δραστηριοτήτων, ωκεανογραφικών ιδρυμάτων και αποστολών, έλεγχος των θαλασσιών και υποβρυχίων δραστηριοτήτων που μπορούν να προκαλέσουν άμεση ή έμμεση βλάβη σε αρχαία, προώθηση της διαδικασίας αποδέσμευσης θαλασσιών περιοχών για υποβρύχια δραστηριότητα με αναπνευστικές συσκευές για εκπαιδευτικούς και ψυχαγωγικούς σκοπούς. Αντικείμενα της Εφορείας είναι τα δημόσια και ιδιωτικά έργα στη θάλασσα⁹⁰⁵, έργα επί του αιγιαλού και της παραλίας, χορηγήσεις αδειών για υποβρύχια έρευνες, ιχθυοκαλλιέργειες, υδατοκαλλιέργειες, οστρακοκαλλιέργειες κλπ. Επιπλέον άδεια υποβρύχιας φωτογράφισης, κινηματογράφισης και βιντεοσκόπησης, χορήγηση αδειών άσκησης υποβρύχιας δραστηριότητας για ψυχαγωγικούς σκοπούς, ποντίσεις καλωδίων κ.α. Η Εφορεία διατηρεί τράπεζα δεδομένων, αρχείο ναυαγίων, στατιστικές αναλύσεις.

Άλλες υπηρεσίες με αντικείμενο τις ενάλιες αρχαιότητες είναι το Ελληνικό Ινστιτούτο Προστασίας Ναυτικής Παράδοσης, το Ελληνικό Κέντρο Θαλασσιών Ερευνών (ΕΛΚΕΘΕ), το Ινστιτούτο Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών (ΙΕΝΑΕ), το Ινστιτούτο Ιστορίας Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας και το Ελληνικό Ινστιτούτο Αρχαίων και Μεσαιωνικών Αλεξανδρινών Σπουδών. Σημαντικοί αρωγοί για τη διατήρηση και προβολή των εναλίων αρχαιοτήτων αποτελούν τα Ναυτικά Μουσεία ανά την Ελλάδα⁹⁰⁶ και το Μουσείο Πολεμικής Αεροπορίας. Το Νομοθετικό Πλαίσιο προσδιορίζεται με τις διατάξεις Περί ιδρύσεως Εφορειών Αρχαιοτήτων (10.08.1976), για τον Αιγιαλό, Παραλία και άλλες διατάξεις

⁹⁰⁴ Στην υπηρεσία υπάγονται τα τμήματα α) Εναλίων Αρχαιολογικών Χώρων, Μνημείων και Ερευνών, β) Τεκμηρίωσης, Δημοσίευσης και Αρχείου, γ) Αρχαιολογικών Έργων και Συντήρησης Κτιριακών Εγκαταστάσεων, δ) Συντήρησης και ε) Διοικητικής και Οικονομικής Υποστήριξης.

⁹⁰⁵ Λιμενικά έργα κλπ. Βλ. σχετικά <http://www.yppo.gr>

⁹⁰⁶ Ελλάδα, Ανδρου, Οίας Σαντορίνης, Σύμης, Αιγαίου, Κρήτης και Γαλαξιδίου.

στον θαλάσσιο χώρο της Θήρας και το ρήγμα στα ανοιχτά της Αμοργού. Το γεωλογικό ενδιαφέρον είναι επίσης έντονο καθώς υπάρχει η σύνδεση της αφρικανικής με την ευρασιατική πλάκα⁹¹¹ και ο βυθός του Αιγαίου Πελάγους παρουσιάζει εξαιρετικά ενδιαφέρον ανάγλυφο.

Το Ινστιτούτο Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών (ΙΕΝΑΕ) ιδρύθηκε το 1993 ως ένας μη κυβερνητικός επιστημονικός οργανισμός με σκοπό την οργάνωση και την προώθηση της ενάλιας αρχαιολογικής έρευνας στην Ελλάδα. Κατά το χρονικό διάστημα των ετών 1973-1983 πραγματοποίησε υποβρύχιες αρχαιολογικές έρευνες σε πολλές περιοχές. Η δράση του ΙΕΝΑΕ στηρίζεται στην εθελοντική εργασία και σε έσοδα που προέρχονται από χορηγίες⁹¹² και κρατικές επιδοτήσεις (περιοδικές). Το Ινστιτούτο δραστηριοποιείται σε εκδόσεις επιστημονικού περιοδικού με τίτλο ΕΝΑΛΙΑ, τόμων πρακτικών των συνεδρίων του, καταλόγων εκθέσεων, πραγματοποίηση εκθέσεων, σεμινάρια υποβρύχιας αρχαιολογίας, υποβρύχιες έρευνες, οργάνωση φωτογραφικού αρχείου, εκπαίδευση νέων επιστημόνων στην τεχνική, την μεθοδολογία και τη φιλοσοφία της υποβρύχιας αρχαιολογίας κλπ.

5.4 Τα μεγάλα ναύγια στην Ελλάδα

Οι πρώτες έρευνες ξεκίνησαν στις αρχές του 20ου αιώνα με τη βοήθεια δυτών που έβλεπαν πρώτοι τα ναύγια και στη συνέχεια τα περιέγραφαν στους αρχαιολόγους. Το 1860 χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στην Ελλάδα από Δωδεκανήσιους σφουγγαράδες καταδυτικό σκάφανδρο. Το 1884 ο Χ. Τσουντας με τη βοήθεια σφουγγαράδων ερεύνησε τον θαλάσσιο χώρο της Σαλαμίνας για ευρήματα της περίφημης ναυμαχίας. Το 1900 ανακαλύφθηκε από Σύμιους σφουγγαράδες το ναύγιο των Αντικυθήρων. Η ανακάλυψη της αυτόνομης κατάδυσης το 1946 διευκολύνει τις διαδικασίες των υποβρυχίων ανασκαφών. Τη δεκαετία του 1950 αρχίζουν οι πρώτες υποβρύχιες αναγνωριστικές έρευνες που συνεχίζονται στο Αιγαίο και κατά τη δεκαετία του 1960. Η μελέτη των αρχαίων ναυαγίων προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για την τεχνική της ναυπήγησής τους, τα φορτία που μετέφεραν, το διαμετακομιστικό εμπόριο μεταξύ των διάφορων πόλεων και κρατών, την κατασκευαστική τους δεινότητα. Όμως είναι λίγες οι φορές που διατηρούνται σε αρκετά καλή κατάσταση, ώστε να αποτελέσουν αντικείμενο συστηματικής μελέτης. Οι ειδικοί υποστηρίζουν ότι για να διατηρηθεί ένα ναύγιο έστω και κατά τμήματα θα πρέπει να έχει καταποντιστεί σε βάθος περίπου 30 μ., να έχει καλυφθεί από άμμο ή λάσπη και να μην κινδυνεύει από την ένταση

⁹¹¹ Το «Ελληνικό τόξο».

⁹¹² Οι χορηγίες αποτυπώνονται στις χορηγίες από νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (εταιρείες), στις χορηγίες από ιδρύματα και οργανισμούς του δημοσίου και του ευρύτερου δημοσίου τομέα (Υπουργείο Πολιτισμού, Τοπική Αυτοδιοίκηση, Πολεμικό Ναυτικό) και στις χορηγίες και δωρεές από φυσικά πρόσωπα. Οι μορφές της χορηγίας είναι η καταβολή χρηματικών ποσών, παροχή υπηρεσιών ή διάθεση υλικού εξοπλισμού (πλωτά μέσα, φωτογραφικό υλικό, καταδυτικός εξοπλισμός) και έμμεση χρηματοδότηση για τις έρευνες του ΙΕΝΑΕ (φιλοξενία, διατροφή, μεταφορές).

των κυμάτων. Τα διάσπαρτα στις θάλασσας ναυάγια κινδυνεύουν κατά καιρούς από δύτες, αρχαιοκάπηλους, περίεργους. Ειδικά στην Ελλάδα οι τράτες αποτελούν τον υπ' αριθμόν ένα κίνδυνο για τα πολύτιμα ευρήματα. Με τον τρόπο που σαρώνουν το βυθό, προξενούν ζημιές ή ακόμα και διαλύουν τα τμήματα του ναυαγίου.

Κάθε φορά που εντοπίζονται ευρήματα στο βυθό ακολουθείται συγκεκριμένη διαδικασία από τους αρχαιολόγους, τοπογράφηση, αποτύπωση, σήμανση, καταγραφή και στη συνέχεια η ανέλκυση. Ένα από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι επιστήμονες είναι η καταστροφή των ευρημάτων από το θαλασσινό νερό και μικροοργανισμούς, ιδιαίτερα των ξύλινων τμημάτων τους. Οι αμοφορείς που διασώζονται προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες για το φορτίο⁹¹³ του πλοίου, την προέλευσή του, πιθανότατα την πορεία του, την εθνικότητα του πληρώματος και των επιβατών.

Οι πρώτες έρευνες. Δοκός. Η πρώτη συστηματική έρευνα για αρχαία ναυάγια με σύγχρονα μέσα πραγματοποιήθηκε κατά τη δεκαετία του 1970 στη νήσο Δοκό⁹¹⁴. Το 1975 ο Αμερικανός ερευνητής των βυθών Peter Throckmorton είχε εντοπίσει το ναυάγιο, ανακαλύπτοντας μεγάλη συγκέντρωση σπασμένης κεραμικής. Τα ευρήματα έδωσαν σημαντικές πληροφορίες για το θαλάσσιο εμπόριο και τη ναυσιπλοΐα κατά την 3^η π.Χ. χιλιετία. Τα πρώτα ευρήματα ήταν κεραμικά θραύσματα σε βάθος 20 μ., τα οποία χρονολογήθηκαν κατά την δεύτερη φάση της Πρωτοελλαδικής περιόδου⁹¹⁵. Τα κεραμικά του φορτίου αποτελούσαν πήλινα αγγεία, σκεύη καθημερινής χρήσης και προσέφερε πολύτιμες πληροφορίες για την εποχή. Ήταν το αρχαιότερο ναυάγιο στον κόσμο. Η συστηματική έρευνα στην περιοχή πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα 1989-1993. Σε πρόσφατο δημοσίευμα⁹¹⁶ σημειώνεται η απόπειρα ανέγερσης 12.000 τουριστικών κατοικιών και αγοραπωλησίας του νησιού. Για τη Δοκό ισχύει αυστηρό καθεστώς προστασίας, έχει κηρυχθεί αδόμητη ζώνη⁹¹⁷, με μόνη χρήση την καλλιέργεια ελαιόδεντρων, αλλά κατά καιρούς απειλείται από φιλόδοξους επιχειρηματίες για την ανάπτυξή του.

Τρια . Το 1962 κοντά στο Ακρωτήριο των Ιρίων⁹¹⁸, στα νότια του νομού Αργολίδας και στη βόρεια ακτή του Αργολικού Κόλπου εντοπίστηκε⁹¹⁹ ναυάγιο πλοίου σε βάθος 13-27 μ. και σε απόσταση 10 μ. από την ακτή. Αναγνωριστικές καταδύσεις πραγματοποιήθηκαν το 1971, το

⁹¹³ Τις περισσότερες φορές είναι λάδι και κρασί.

⁹¹⁴ Το αρχαίο όνομά της ήταν Απεροπία. Πρόκειται για ένα μικρό βραχώδες νησί έκτασης 12 τ. χλμ. σε στρατηγική γεωγραφική θέση, ανάμεσα στην Ερμόνη, την Ύδρα και τις Σπέτσες, στο Μυρτώο Πέλαγος. Κατοικήθηκε κατά τη Νεολιθική εποχή (4η χιλιετία π.Χ.) και σήμερα σώζονται ερείπια πρωτοελλαδικών, υστεροελλαδικών και ελληνοιστικών οικισμών, καθώς και ελληνοιστικών και βυζαντινών μνημείων. Κατά καιρούς αποτέλεσε καταφύγιο και αγκυροβόλιο για τα πλοία που κατευθύνονταν στον Αργολικό Κόλπο και τις λοιπές ακτές της Πελοποννήσου.

⁹¹⁵ 2700-2200/2100 π.Χ.

⁹¹⁶ *Απόπειρα για αγοραπωλησία της νήσου Δοκού*, εφημερίδα Η Καθημερινή, 15.04.2007.

⁹¹⁷ ΦΕΚ 548/14.07.1994.

⁹¹⁸ Στους αρχαίους χρόνους ήταν γνωστό με το όνομα Στρουθούς.

1974 και το 1990, ενώ οι συστηματικές έρευνες έγιναν από το 1990 έως και το 1994⁹²⁰. Το φορτίο του πλοίου⁹²¹ αποτελούσαν πήλινα αγγεία⁹²². Ανελκύστηκαν ακόμα τρεις λίθινες άγκυρες διαφορετικών τύπων από διαφορετικά πετρώματα σε τριγωνικό ή τραπεζοειδές σχήμα, αποστρωγγυλεμένοι λίθοι και όργανα του πλοίου. Από τα ευρήματα (πρωιμότερων, σύγχρονων και μεταγενέστερων περιόδων) της περιοχής πιστοποιείται ότι το πλοίο ναυάγησε σε έναν σημαντικό εμπορικό θαλάσσιο δρόμο. Η ολοκληρωμένη αρχαιολογική ανασκαφή αποτελεί το δεύτερο μεγαλύτερο ερευνητικό πρόγραμμα του IENAE μετά το ναυάγιο στη Δοκό και το τρίτο ναυάγιο της Ύστερης Εποχής του Χαλκού που ερευνήθηκε συστηματικά στο θαλάσσιο χώρο της Μεσογείου. Εργαστήριο συντήρησης εναλίων αρχαιολογικών ευρημάτων οργανώθηκε σε χώρο του Μουσείου των Σπετσών, όπου μεταφέρθηκαν και συντηρήθηκαν τα ευρήματα των ναυαγίων των Ιρίων και της Δοκού. Τα κεραμικά ευρήματα του ναυαγίου αποτελούν πολύτιμες μαρτυρίες για το διαμετακομιστικό εμπόριο της εποχής.

Βόρειες Σποράδες-Πελαγονήσι. Το 1970 ξεκίνησε από την Αρχαιολογική Υπηρεσία⁹²³ αναγνωριστική έρευνα σε ένα ναυάγιο της βυζαντινής περιόδου (από τις αρχές έως το τέλος του πρώτου ημίσεως του 12^{ου} μ.Χ. αιώνα 1100-1150) στο θαλάσσιο χώρο των Βορείων Σποράδων, νότια της νησίδας Άγιος Πέτρος και στον όρμο Κυρά Παναγιά στο Πελαγονήσι, σε βάθος 36 μ. Την αφορμή έδωσε η αποκάλυψη υπόθεσης αρχαιοκαπηλίας⁹²⁴ κατά το τέλος της δεκαετίας του 1960. Κατά τη διάρκεια της συστηματικής ερευνητικής προσπάθειας και συγκεκριμένα το 1973 ιδρύθηκε το Ινστιτούτο Εναλίων Αρχαιολογικών Ερευνών από την ερευνητική ομάδα⁹²⁵ του Πελαγονησιού. Το φορτίο του πλοίου αποτελούνταν από αμφορείς, πίθους, μυλόπετρες, εφυσωμένα πινάκια και κύαθοι με διακοσμήσεις και παραστάσεις. Σώθηκε τμήμα από το σκαρί του πλοίου και έτσι υπολογίστηκε ότι το πλοίο είχε μήκος 25 μ. περίπου και πλάτος 8 μ. περίπου.

Φειά, Κατάκωλο. Τον Αύγουστο του 1973 μέλη του IENAE -σε συνεργασία με το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο- ερεύνησε, φωτογράφησε και ανέλκυσε μαρμάρινα κιονόκρανα και άλλα αρχιτεκτονικά μέλη από τη θαλάσσια περιοχή του Κατάκωλου, την αρχαία πόλη Φειά⁹²⁶, η οποία καταποντίστηκε εξαιτίας μεγάλου σεισμού κατά τον 6^ο π.Χ. αιώνα.

⁹¹⁹ Από τον Νίκο Τσούγλο.

⁹²⁰ Βλ. Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες *Μεγάλα Ναυάγια*, 09.01.2000, σελ. 7.

⁹²¹ Οι αρχαιολόγοι υποθέτουν ότι πρόκειται για εμπορικό πλοίο μήκους 10 μ. με λεπτή καρένα, χωρίς κατάστρωμα και με τετράγωνο πανί και λόγω του φορτίου του Κυπριακό, Κρητο-μικηναϊκό ή μικηναϊκό.

⁹²² Πέντε πίθοι και τρεις πρόχοι από την Κύπρο, τρεις πιθαμφορείς, δύο σκύφοι, ένας σκυφοκρατήρας και ένας αμφορέας από την Πελοπόννησο (Αργολίδα) και οκτώ ψευδόστομοι αμφορείς από την Κρήτη του 13ου π.Χ. αιώνα. Πολλά πήλινα αγγεία (25) διατηρήθηκαν σε αρκετά καλή κατάσταση.

⁹²³ Σε συνεργασία με έναν Αμερικανό ερευνητή Peter Throckmorton και με χρηματοδότηση του Ιδρύματος Ψύχα και της National Geographic Society, αλλά με την επιστημονική εποπτεία της Κ. Ραμοπούλου.

⁹²⁴ Τα ευρήματα των αρχαιοκαπηλών πωλούνταν στην Αγγλία, την Ελβετία, στις ΗΠΑ, την Αυστραλία και την Ιαπωνία. Βλ. Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες *Μεγάλα Ναυάγια*, 09.01.2000, σελ. 19.

⁹²⁵ Υπό την επιστημονική εποπτεία του αρχαιολόγου Χ. Κριτζά.

Ηράκλειο. Το 1976 το Υπουργείο Πολιτισμού σε συνεργασία με τον J. Y. Cousteau εντόπισαν⁹²⁷ στη νήσο Δία το ναυάγιο του «La Therese», της ναυαρχίδας του Λουδοβίκου 14^{ου} και το 1987 ξεκίνησε η συστηματική έρευνα⁹²⁸. Το πλοίο είχε κατασκευασθεί στην Τουλώνη, είχε μήκος 51 μ., πλάτος 10,5 μ., βύθισμα 4,85 μ. και η βύθισή του εξαιτίας έκρηξης της πυριτιδαποθήκης του κατά την πολιορκία του Ηρακλείου έπαιξε σημαντικό ρόλο για τη σωτηρία της πόλης. Στα ευρήματα συγκαταλέγονται μπάλες κανονιών, βόλια, μπρούτζινα κανόνια⁹²⁹, είδη καθημερινής χρήσης, ανθρωπολογικό υλικό και εξαρτήματα του σκάφους, καθώς και τμήμα από το σκαρί του.

Μάνη. Το Νοέμβριο του 1977 το IENAE προχώρησε σε μία έρευνα στο Λιμένι της Μάνης για το ναυάγιο πρώιμης Ρωμαϊκής εποχής με σκοπό να γίνει μια πρώτη αξιολόγηση του ναυαγίου και να αποτυπωθεί φωτογραφικά και σχεδιαστικά. Το ναυάγιο εκτείνονταν σε έκταση 150 τμ, έφερε φορτίο από αμφορείς, είχε συληθεί, αλλά τμήμα του φορτίου παρέμεινε στο βυθό.

Σούνιο. Το 1979 το IENAE πραγματοποίησε έρευνα στη θαλάσσια περιοχή της νησίδας Πάτροκλος⁹³⁰ στο Σούνιο, όπου εντοπίστηκαν λείψανα δύο ναυαγίων, αποτελούμενα από θραύσματα κεραμικών της πρώιμης Βυζαντινής περιόδου. Επιπλέον θραύσματα αμφορέων εντοπίστηκαν και στον θαλάσσιο χώρο των Λεγραινών.

Κύθηρα-Αβλέμονας. Το 1980 ομάδα του IENAE προχώρησε σε υποβρύχια ανασκαφή ανοιχτά του λιμένος Αβλέμονα των Κυθήρων, στην περιοχή που ναυάγησε το 1804 το πλοίο του λόρδου Έλγιν «Μέντωρ» με το πολύτιμο φορτίο των μαρμάρων του Παρθενώνα. Εντοπίστηκαν μεγάλο τμήμα από το σκαρί του πλοίου και υπολείμματα από σκεύη και αντικείμενα του⁹³¹.

Χίος. Το 1988 μέλη του IENAE σε συνεργασία με την Νομαρχία Χίου πραγματοποίησε έρευνα στα ανοιχτά του νησιού, όπου το 1822 ο Κωνσταντίνος Κανάρης βύθισε την ναυαρχίδα του οθωμανικού στόλου. Εντοπίστηκαν και ανελκύστηκαν σκεύη του πλοίου.

Ζάκυνθος. Κατά τη διάρκεια των ετών 1991-1994 η Εφορεία Εναλίων Αρχαιοτήτων (ΕΕΑ) και το Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης πραγματοποίησαν υποβρύχια αρχαιολογική ανασκαφή

⁹²⁶ Η αρχαία πόλη Φειά ήταν κατά την αρχαιότητα το σημαντικότερο λιμάνι της Ηλείας. Βλ. <http://www.ienae.gr>

⁹²⁷ Το σημείο του ναυαγίου υπέδειξε Ηρακλειώτης αυτοδύτης.

⁹²⁸ Από τους Μ. Αναγνωστοπούλου και Ν. Λιανό.

⁹²⁹ Με εμβλήματα του Καρόλου 9ου και του Λουδοβίκου 14ου.

⁹³⁰ Η νησίδα βρισκόταν σε έναν ασφαλή όρμο, στον οποίο στάθμευαν διερχόμενα πλοία με προορισμό το λιμάνι του Πειραιά ή λοιπά λιμάνια στον Σαρωνικό κόλπο. Βλ. <http://www.ienae.gr>

⁹³¹ Ανάμεσα στα αντικείμενα εντοπίστηκε και ένα ρολόι σταματημένο στην 01:10 ή 02:05, πιθανότατα ώρα βύθισης του πλοίου. Βλ. <http://www.ienae.gr>

στο θαλάσσιο χώρο ανοιχτά του λιμανιού της Ζακύνθου. Στο σημείο εκείνο σε απόσταση 15 μ. νοτιοδυτικά του υφάλου «Δημήτρης» και ενός χλμ. από το λιμάνι είχε ανακαλυφθεί από ψαροντουφεκάδες⁹³² ναυάγιο ξύλινου πλοίου σε καλή κατάσταση, σκεπασμένο με παχύρρευστη λάσπη. Με τη μέθοδο του άνθρακα 14 το πλοίο χρονολογήθηκε κατά τα έτη 1485-1634 μ.Χ. Πρόκειται πιθανότατα για εμπορικό πλοίο μήκους 16 μ. με ξύλινο σκαρί σε σχεδόν ακέραιη κατάσταση και με φορτίο φουντουκιών⁹³³, το οποίο βυθίστηκε μετά την πρόσκρουσή του σε ύφαλο. Βρέθηκαν ακόμα λίθινες μπάλες κανονιού και 100 ασημένια νομίσματα του Φιλίππου ΙΙ της Ισπανίας, κοπής 1585. Οι αρχαιολόγοι πιστεύουν ότι το πλοίο μετέφερε τα φουντούκια από την Ανατολή στην Ευρώπη και οι συναλλαγές γίνονταν με ισπανικά νομίσματα, καθώς την εποχή εκείνη η Ισπανία αποτελούσε κοσμοκράτειρα⁹³⁴.

Κύθηρα, Αντιδραγονέρα. Κατά το χρονικό διάστημα 1993-2004 το ΙΕΝΑΕ προχώρησε σε έρευνες στις νοτιοανατολικές ακτές των Κυθήρων. Στις βόρειες ακτές της βραχονησίδας Αντιδραγονέρα εντοπίστηκαν εννέα μεγάλες λίθινες πυραμιδοειδείς άγκυρες⁹³⁵, που χωρίστηκαν σε δύο ομάδες. Η πρώτη ομάδα βρέθηκε στον μυχό του όρμου στη βόρεια ακτή της βραχονησίδας και απαρτίζεται από τέσσερις άγκυρες (τις μικρότερες σε όγκο), ενώ η δεύτερη ομάδα με τις πέντε λοιπές άγκυρες (μεγαλύτερες σε όγκο) βρέθηκαν στο βορειοανατολικό ακρωτήριο της βραχονησίδας. Από την ομάδα αυτή ανελκυστήκαν τέσσερις άγκυρες, οι οποίες σήμερα βρίσκονται στο Μουσείο των Κυθήρων. Οι άγκυρες έκρυβαν κεραμικά ευρήματα, σκεύη καθημερινής χρήσης (πινάκια, ιχθυοπινάκια, αμφορίσκοι, λύχνι, κάνθαρος, προχοές, λεκανίδες, σκύφοι, σκυφίδια, πρόχοι, εμπορικοί αμφορείς, οξυπύθμενοι αμφορείς και αποθηκευτικοί πίθοι) και μολύβδινα εξαρτήματα. Δεν διασώθηκαν τμήματα από το σκαρί του πλοίου, παρά μόνο τα έρμα του πλοίου λόγω της μορφολογίας του βυθού (βραχώδης). Πιθανολογείται ότι το πλοίο μετέφερε σιτάρι. Το ναυάγιο χρονολογείται στο τέλος του 4^{ου} αιώνα π.Χ.

Βόρειες Σποράδες. Το 1994 ομάδα⁹³⁶ της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων κατά τη διάρκεια υποβρύχιας αρχαιολογικής έρευνας στα ακατοίκητα νησιά των Βορείων Σποράδων εντόπισε σε βάθος 35 μ. στη νήσο Κυρά Παναγιά ναυάγιο της κλασσικής περιόδου. Το φορτίο του πλοίου αποτελούνταν από αμφορείς του 5^{ου} π.Χ. αιώνα από την αρχαία πόλη Μένδη της

⁹³² Το 1985 είχε εντοπιστεί μια αεροπορική βόμβα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και μετά την εξουδετέρωσή της στον κρατήρα της έκρηξης ανακαλύφθηκε το ναυάγιο από τους ντόπιους ψαροντουφεκάδες Δ. Μαρόττη, Π. Σκαραμάγκα, Αλ. Παπά και Δ. Γιατρά. Βλ. Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες *Μεγάλα Ναυάγια*, 09.01.2000, σελ. 23.

⁹³³ Τα φουντούκια καλλιεργούνταν στην Κασταμονή (Μ. Ασία), στο Άγιο Όρος και στην Αγυιά (Βόλος). Στην Ευρώπη ο καρπός ήταν άγνωστος.

⁹³⁴ Βλ. Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες *Μεγάλα Ναυάγια*, 09.01.2000, σελ. 27.

⁹³⁵ Για πρώτη φορά εντοπίστηκε ένας μεγάλος αριθμός από άγκυρες αυτού του τύπου, με βάρος μεγαλύτερο των 2.000 κιλών. Συνήθως τα πλοία μετέφεραν αρκετές άγκυρες για τις ανάγκες των μεγάλων διαδρομών, καθώς πολλές φορές δεν μπορούσαν να ανασύρουν την άγκυρά τους και αναγκάζονταν να την εγκαταλείψουν. Παρόμοιες άγκυρες εντοπίστηκαν σε δύο ναυάγια της ίδιας περιόδου στην νότια Ιταλία : το ναυάγιο La Madonnina και το Ognina 4.

⁹³⁶ Ο Δ. Χανιώτης ξεκίνησε την έρευνα.

Χαλκιδικής. Βρέθηκαν ακόμα ακέραια μελαμβοφή αγγεία, μεταλλικά αντικείμενα⁹³⁷, δύο μολύβδινα τμήματα, και ξύλινα τμήματα άγκυρας, καθώς και ξύλινο κομμάτι διαστάσεων 70x17 εκ. από το σκαρί του πλοίου.

Άνδρος και Τήνος. Το 1999 στα δυτικά του διαύλου⁹³⁸ Άνδρου-Τήνου και συγκεκριμένα στο νοτιοδυτικό άκρο της Άνδρου, ομάδα της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων εντόπισε ναυάγιο της ρωμαϊκής περιόδου σε απόσταση 50 μ. από την ακτή και σε βάθος 10 μ. περίπου. Το φορτίο του πλοίου αποτελούνταν από μαρμάρινες σαρκοφάγους⁹³⁹ τρεις τύποι μονολιθικών σαρκοφάγων (ο πρώτος ορθογώνιος, ο δεύτερος με καμπύλη την στενή πλευρά και ο τρίτος με καμπύλες τις δύο στενές πλευρές), καθώς και σαρκοφάγοι διαφορετικού μεγέθους Β⁹⁴⁰ και Γ⁹⁴¹ τύπου, με τις μικρότερες να βρίσκονται μέσα στις όμοιες μεγαλύτερές τους. Εξαιτίας του βραχώδους βυθού, και των ισχυρών ρευμάτων οι σαρκοφάγοι καταστράφηκαν και τα τμήματά τους καλύφθηκαν από θαλάσσια βλάστηση, παρόλα αυτά είναι ευδιάκριτη στο βυθό η αρχική τους θέση και ο τρόπος τοποθέτησής τους στο πλοίο. Οι σαρκοφάγοι κατασκευάστηκαν από μάρμαρο λευκό, χοντρόκοκκο με φλεβώσεις, γαλαζότεφρου χρώματος με μεγάλη διαφάνεια, πιθανότατα από τα λατομεία Αλυκής στη Θάσο. Οι αρχαιολόγοι πιστεύουν ότι οι σαρκοφάγοι προορίζονταν για εξαγωγή. Η αποτύπωση του ναυαγίου και του περιβάλλοντος χώρου του έγινε με τη φωτογραμμετρική μηχανή Rolleimetric, του αντίστοιχου λογισμικού για πρώτη φορά στην υποβρύχια αρχαιολογία στην Ελλάδα.

Κάλυμνος. Το 2000 ψαράδες⁹⁴² ψάχνοντας για σφουγγάρια και αστακούς ανακάλυψαν ρωμαϊκό θησαυρό αποτελούμενο από 182 κιλά χάλκινα νομίσματα, οξυπύθμενο αμφορέα, τμήματα άγκυρας κλπ. Οι αρχαιολόγοι της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων υποστήριξαν ότι ο θησαυρός προέρχεται από άγνωστο ναυάγιο⁹⁴³.

Πόρος. Από το 2000 διεξάγονται στον Σαρωνικό Κόλπο αναγνωριστικές έρευνες και έχουν εντοπιστεί ένα ναυάγιο της Ύστερης Εποχής του Χαλκού⁹⁴⁴ στην βραχονησίδα Μόδι ή Λιοντάρι⁹⁴⁵ (Πόρος), όπου ανακαλύφθηκε ένας σημαντικός ναυτικός σταθμός της Μυκηναϊκής περιόδου⁹⁴⁶ και το 2003 πάμπολλα κεραμικά ευρήματα και λίθινες άγκυρες της

⁹³⁷ Μολύβδινα ελάσματα, βάρη και ένας χάλκινος κύαθος. Βλ. Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες *Μεγάλα Ναυάγια*, 09.01.2000, σελ. 11.

⁹³⁸ Με την ονομασία «Δύσβατος».

⁹³⁹ Άλλες περιπτώσεις ναυαγίων με σαρκοφάγους: του 3ου μ.Χ. αιώνα στην Μεθώνη (Ελλάδα), του 2ου-3ου μ.Χ. αιώνα στο San Pietro (Κόλπος του Τάραντα) και στο Torre Sgaratta 19. Βλ. Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες *Μεγάλα Ναυάγια*, 09.01.2000, σελ. 18.

⁹⁴⁰ Με διαστάσεις 2,10 x 1,10 μ. οι μεγάλες και 2,10 x 0,80 μ. οι μικρότερες.

⁹⁴¹ Με διαστάσεις 1,80 x 0,60 μ. οι μεγάλες.

⁹⁴² Χρ. Γαλουζής και Στ. Μίχας.

⁹⁴³ Βλ. *Αντί για σφουγγάρια ... θησαυρός*, εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 26.04.2002.

⁹⁴⁴ 12ος αιώνας π.Χ.

⁹⁴⁵ Το σχήμα του μοιάζει με καθιστό λιοντάρι.

⁹⁴⁶ 1200 π.Χ.

Ύστερης Εποχής του Χαλκού. Το 2005 και το 2006 εντοπίστηκε το φορτίο του ναυαγίου αποτελούμενο από αγγεία⁹⁴⁷ του 12^{ου} αιώνα π.Χ. Το συγκεκριμένο ναύαγιο είναι το δεύτερο που ανακαλύφθηκε από το ΙΕΝΑΕ στον Σαρωνικό Κόλπο (μετά το ναύαγιο του Ακρωτηρίου των Ιρίων).

Πόρτο Χέλι και Ύδρα. Επιπλέον εντοπίστηκαν και δύο ναύαγια της πρώιμης Βυζαντινής περιόδου⁹⁴⁸ στις νησίδες Κορακιά (Πόρτο Χέλι) και Βλυχός (Ύδρα) με φορτίο λαδιού σε σφαιρικούς αμφορείς τύπου Late Roman 2 (LR2). Οι αρχαιολόγοι υποστηρίζουν ότι οι δύο νησίδες χρησιμοποιούνταν ως καταφύγια και θέσεις εφοδιασμού και συνδέονται με σημαντικά κέντρα της περιόδου εκείνης (Άργος, Ερμιόνη και Σπέτσες).

Σύρνα. Το 2002 κοντά στο νησάκι Σύρνα (Δωδεκάνησα) και 18 μίλια από την Αστυπάλαια εντοπίστηκε αρχαίο ναύαγιο του έτους 288, από το οποίο ανελκύστηκε μεγάλος όγκος νομισμάτων κλεισμένων σε σεντούκι⁹⁴⁹.

Παγασητικός Κόλπος. Κατά το χρονικό διάστημα 2003-2006 εντοπίστηκαν 12 ναύαγια στην περιοχή του Παγασητικού Κόλπου. Σε πρώτο στάδιο εντοπίστηκαν τα 8 με ιδιαίτερη έμφαση στο ναύαγιο⁹⁵⁰ με τον αριθμό 7 στο Ακρωτήριο Τηλέγραφος. Κατά τις ανασκαφές ανελκύστηκαν τμήματα του φορτίου, αμφορείς⁹⁵¹ και πραγματοποιήθηκε τοπογραφική αποτύπωση του ναυαγίου. Το συγκεκριμένο ναύαγιο είναι το πρώτο Βυζαντινής εποχής που ερευνήθηκε σε ελληνικά ύδατα. Έτερο ναύαγιο Βυζαντινής περιόδου⁹⁵² εντοπίστηκε στη νησίδα Κίκυνθο στην είσοδο του Κόλπου της Αμαλιάπολης με φορτίο πέντε τύπων πίθων, ενώ στο θαλάσσιο χώρο του ακρωτηρίου Γλάρος ανακαλύφθηκαν δύο ναύαγια Ελληνιστικών χρόνων με αμφορείς και μολύβδινο στύπο αγκύρας, καθώς και δύο ναύαγια Βυζαντινής περιόδου με αμφορείς της εποχής και σιδερένιες άγκυρες κυρίως τύπου Υ.

Τον Οκτώβριο του 2003 το βαθυσκάφος «Θέτις» και το ωκεανογραφικό σκάφος «Αιγαίον», το ΕΛΚΕΘΕ σε συνεργασία με την ΕΕΑ, το Καναδικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο και το Ινστιτούτο Ναυτικής Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου του Τέξας εντόπισαν στις ακτές του Άθω ευρήματα⁹⁵³ από τον περσικό στόλο του Δαρείου, που βυθίστηκε το 492 π.Χ. στην περιοχή μετά από σφοδρή θαλασσοταραχή. Ευελπιστούσαν να ανακαλυφθεί η περίφημη

⁹⁴⁷ Πίθοι, πιθαμφορείς και αμφορείς. Βλ. <http://www.ienae.gr>

⁹⁴⁸ 6ος-7ος αιώνας μ.Χ.

⁹⁴⁹ Βλ. αναλυτικότερα *Κλειστός θησαυρός σε αρχαίο ναύαγιο*, εφημερίδα *Ελευθεροτυπία*, 16.05.2003.

⁹⁵⁰ Το ναύαγιο χρονολογείται στα τέλη του 4ου αιώνα μ.Χ. όταν η Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία αρχίζει να διαμορφώνεται στην μετέπειτα Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

⁹⁵¹ Το φορτίο αποτελούνταν από αμφορείς 7 τύπων. Βλ. σχετικά <http://www.ienae.gr>

⁹⁵² 12ος-13ος αιώνας μ.Χ.

⁹⁵³ Τα πρώτα ευρήματα ήταν ένας αμφορέας και η λόγχη ενός δόρατος. Βλ. *Λεηλατούνται τα βάθη των αιώνων*, εφημερίδα *Το Βήμα*, 04.04.2004

τριήρης, το πολεμικό ελαφρύ πλοίο, που σύμφωνα με τον Ηρόδοτο προσπαθούσε να περιπλεύσει την περιοχή. Σήμερα οι έρευνες έχουν σταματήσει⁹⁵⁴.

Σαλαμίνα. Το 2004 και το 2005 το ΙΕΝΑΕ σε συνεργασία με την ΕΕΑ προχώρησε σε αναγνωριστική έρευνα στις νοτιοδυτικές ακτές⁹⁵⁵ της Σαλαμίνας. Στην θαλάσσια περιοχή της βραχονησίδας Λαγούσας ανακαλύφθηκε αρχαίο ναυάγιο του πρώτου ήμισυ του 5^{ου} π.Χ. αιώνα με φορτίο κεραμίδων. Πρόκειται για σημαντικό αρχαιολογικό εύρημα της πρώιμης Κλασικής Εποχής. Στην περιοχή δραστηριοποιείται από το 2000 και ομάδα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων για τον εντοπισμό ναυαγίου Μυκηναϊκής εποχής.

Σάμος. Το 2004 το ΕΛΚΕΘΕ σε συνεργασία με την ΕΕΑ πραγματοποίησε υποβρύχια έρευνα στο θαλάσσιο χώρο της Σάμου και συγκεκριμένα στην ανατολική πλευρά του νησιού, στη νησίδα Σαμιοπούλα, στο Στενό της Μυκάλης μεταξύ Σάμου και Μικράς Ασίας και στον Κόλπο Μουρτιά για την ανακάλυψη αρχαίων ναυαγίων. Στην βορειοανατολική πλευρά της νησίδας Σαμιοπούλα εντοπίστηκαν διάσπαρτοι αμφορείς και σπασμένα όστρακα σε διάταξη δύο σωρών σε σχήμα αρχαίου πλοίου, το οποίο χρονολογήθηκε μεταξύ 2^{ου}-3^{ου} π.Χ. αιώνα.

Χίος-Οινούσες. Το 2004 εντοπίστηκε ναυάγιο αρχαίου εμπορικού πλοίου στο θαλάσσιο χώρο μεταξύ Χίου και Οινουσσών και σε βάθος 67 μ. Το πλοίο του 4^{ου} π.Χ. αιώνα μετέφερε χιακούς και σαμιακούς αμφορείς με κρασί, οι οποίοι διατηρήθηκαν σε καλή κατάσταση εξαιτίας του λασπώδους βυθού⁹⁵⁶. Επιπλέον εντοπίστηκε στα δυτικά της Χίου έτερο ναυάγιο εμπορικού πλοίου που μετέφερε αμφορείς των ρωμαϊκών χρόνων (2^{ος}-1^{ος} αιώνας π.Χ.).

Κύθνος. Το 2005 ανασύρθηκε από το θαλάσσιο χώρο μεταξύ Κύθνου, Σερίφου και Άνδρου χάλκινο άγαλμα από αρχαίο ναυάγιο. Η ΕΕΑ σε συνεργασία με το ΕΛΚΕΘΕ εντόπισαν μεγάλη συγκέντρωση αμφορέων σε βάθος 495 μ. και τμήματα του βυθισμένου πλοίου. Το ναυάγιο ονομάστηκε Κύθνος-1 και χρονολογήθηκε στο δεύτερο μισό του 4^{ου} αιώνα π.Χ. Αποτελεί το πρώτο ναυάγιο στην Ελλάδα, το οποίο εντοπίστηκε σε τέτοιο βάθος. Οι αρχαιολόγοι διαπίστωσαν σημάδια διατάραξης στους αμφορείς και τα αποδίδουν στην αλιευτική μέθοδο με συρόμενα εργαλεία βυθού.

⁹⁵⁴ Σύμφωνα με το δημοσίευμα *Πάγωσαν τα αρχαία ναυάγια*, εφημερίδα Τα Νέα, 16.08.2006.

⁹⁵⁵ Στην περιοχή από τον Όρμο Κανάκια έως το Ακρωτήριο Κόγχη ή Κολώνες και τον Όρμο Περιστερία.

⁹⁵⁶ Το Νοέμβριο του 2007 ερευνητές του Τεχνολογικού Ινστιτούτου Μασαχουσέτης (MIT) και του Ωκεανογραφικού Ινστιτούτου Γουντς Χόουλ χρησιμοποιώντας μικρή ποσότητα γενετικού υλικού «διάβασαν» την ταυτότητα του περιεχομένου των αγγείων. Το φορτίο του πλοίου -εκτός από κρασί- αποτελούσαν ελιές και ρίγανη και πιθανότατα φιστίκια. Αποτελεί το πρώτο ναυάγιο που ερευνήθηκε με αυτόνομο μη επανδρωμένο βαθυσκάφος και το πρώτο που αποτυπώθηκε σε 3.500 ψηφιακές φωτογραφίες. Βλ. Χίος. *Το DNA έδωσε "γεύση" στο αρχαίο ναυάγιο*, εφημερίδα Τα Νέα, 05.11.2007 και *"Μίλησε" το DNA για το αρχαίο ναυάγιο*, εφημερίδα Ελεύθερος Τύπος, 05.11.2007.

Το 2006 στον όρμo Μανδράκι στο Βρυόκαστρο οι αρχαιολόγοι ανακάλυψαν ίχνη του αρχαίου λιμανιού της Κύθνου⁹⁵⁷. Συγκεκριμένα εντοπίστηκε ο αρχαίος κυματοθραύστης, σε βάθος 2,2 μ. τοίχος μήκους 15 μ. και πλάτους 2,2 μ. Δεν κατέστη δυνατόν να εξακριβωθεί η ηλικία των αρχαιολογικών ευρημάτων.

Νότιος Ευβοϊκός. Το 2006 το IENAE πάλι σε συνεργασία με την ΕΕΑ ερεύνησαν την περιοχή του Νοτίου Ευβοϊκού, όπου και εντόπισαν πέντε αρχαία ναυάγια. Στην νησίδα Άγιος Ανδρέας ανακαλύφθηκε ναυάγιο της Ύστερης Ρωμαϊκής περιόδου με φορτίο αμφορέων τύπου Late Roman 2 (LR2) του 5^{ου} και 6^{ου} αιώνα μ.Χ. Στην νησίδα Πετούσι εντοπίστηκε ναυάγιο της Ρωμαϊκής περιόδου με φορτίο αμφορέων τύπου Tripolitan 1 του 2^{ου} και 4^{ου} αιώνα μ.Χ., ενώ στο Μεγάλο Στυρονήσι ναυάγιο με φορτίο κεράμων λακωνικού τύπου. Θραύσματα αμφορέων τύπου Pasaial 1 του 1^{ου} αιώνα π.Χ. και του 1^{ου} αιώνα μ.Χ. ανακαλύφθηκαν στα Πορτολάφια στο Μαρμάρι και στο Ακρωτήριο Βίγλα τμήματα αμφορέων και λίθινες άγκυρες από τον 4^ο αιώνα π.Χ. έως τον 11^ο αιώνα μ.Χ.

Ψείρα. Το 2007 η ΕΕΑ ανέσυρε αμφορείς και αγγεία από ναυάγιο μινωϊκής περιόδου⁹⁵⁸ στο θαλάσσιο χώρο μεταξύ Κρήτης και νησίδος Ψείρας⁹⁵⁹. Σύμφωνα με τους αρχαιολόγους το ναυάγιο της Ψείρας αποτελεί το πρώτο μινωϊκό και τα ευρήματά του⁹⁶⁰ τοποθετούνται κατά τη Μεσομινωϊκή Περίοδο⁹⁶¹. Εκτιμάται ότι βυθίστηκε πριν από 3800 χρόνια εξαιτίας θαλασσοταραχής και οι ερευνητές ελπίζουν να βρεθεί το ξύλινο σκαρί του, καθώς υπάρχουν αμμοθύλακοι, που μπορεί να κρύβουν τμήματα του σκελετού του πλοίου. Εάν δεν βρεθεί έτερο μινωϊκό ναυάγιο το συγκεκριμένο θα προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για τον τρόπο ναυπήγησης, τα υλικά κατασκευής, τη φόρτωση των εμπορευμάτων και τη μεταφορά τους.

Το 1900 σφουγγαράδες από τη Σμύρνη εντόπισαν ευρήματα αρχαίου ναυαγίου του 1^{ου} αιώνα π.Χ. στα ανοικτά της ανατολικής ακτής των Αντικυθήρων με πολύτιμο φορτίο που αποτελούνταν από χάλκινα και μαρμάρινα γλυπτά, με σπουδαιότερο τον χάλκινο Έφηβο των Αντικυθήρων (300 π.Χ.) και τον περίφημο Αστρολάβο των Αντικυθήρων, τον πρώτο μικροϋπολογιστή του κόσμου. Οι μελετητές υποστηρίζουν ότι το πλοίο μετέφερε έργα τέχνης από την Αθήνα στη Ρώμη και βυθίστηκε ίσως εξαιτίας κακών καιρικών συνθηκών. Το

⁹⁵⁷ Βλ. *Στα ίχνη αρχαίου λιμανιού*, εφημερίδα Τα Νέα, 26.09.2006.

⁹⁵⁸ Το ναυάγιο είχε εντοπιστεί από το 2003 και έκτοτε οι αρχαιολόγοι έφεραν στην επιφάνεια τμήματα του πολύτιμου θησαυρού του.

⁹⁵⁹ Στη νησίδα το 1909 πραγματοποίησε ανασκαφές ο αρχαιολόγος Ρ. Σίγκερ, όπως επίσης και το 1986 οι καθηγητές Κ. Δαβάρας και Φ. Μπέτανκουρτ, που συνεχίζονται ακόμα. Ανακαλύφθηκε σημαντικός οικισμός της μινωϊκής εποχής, τμήμα του οποίου βυθίστηκε στον όρμo σε 23 μ. βάθος. Το 1976 ο Ζ. Ι. Κουστό, οι συνεργάτες του και ο αρχαιολόγος Λ. Κολώνας ανέλκυσαν αγγεία από τον βυθό.

⁹⁶⁰ Έως τώρα έχουν ανέλκυστεί 122, τα οποία περιλαμβάνουν αμφορείς οίνου, κύπελλα, μαγειρικά σκεύη, οινοχόες, πίθοι, λίθινα και μολύβδινα αλιευτικά εργαλεία. Βλ. *Υποβρύχιες ανασκαφές ανοικτά της Σητείας. Έφεραν στο φως ναυάγιο με μινωϊκούς θησαυρούς*, εφημερίδα Το Έθνος, 01.07.2007.

⁹⁶¹ 1800 -1700 π.Χ.

ναυάγιο ερευνήθηκε το 1954 και 1955 από τον Σύνδεσμο Υποβρυχίων Ερευνών της Τυνησίας.

Ναύσταθμος των Αρχαίων Αθηνών. Το 2004 το Αρχαιολογικό Ινστιτούτο της Δανίας εντόπισε στη Μαρίνα Ζέας και σε βάθος 2 μ. τον Αρχαίο Πολεμικό Ναύσταθμο για τις τριήρεις του Αθηναϊκού στόλου, αρχαιολογικό χώρο με σημαντικά μνημεία που αποτελούν νεώσοικοι, τείχη και πύργοι εισόδου στο λιμάνι. Κινδυνεύουν άμεσα από τη μακροχρόνια χρήση και εκμετάλλευση της παράκτιας ζώνης σαν αγκυροβόλιο και της άδειας του ΚΑΣ για νέα πλωτή μαρίνα για μικρά σκάφη πλάϊ στα Κονώνεια Τείχη⁹⁶². Σύμφωνα με ανακοίνωση του Νομάρχη Πειραιά Ιωάννη Μίχα «το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο αποφάσισε οι νεώσοικοι του αρχαίου λιμανιού στον Πειραιά να παραμείνουν στο βυθό της θάλασσας». Πέραν τούτο η Νομαρχία Πειραιά εναντιώνεται σε σειρά έργων⁹⁶³, ιδιαίτερα επικίνδυνων για τα ενάλια μνημεία.

5.5 Αρχαία ναυάγια στη Μεσόγειο

Το 1907 Έλληνες ψαράδες ανακάλυψαν αρχαίο ναυάγιο των αρχών του 1^{ου} αιώνα π.Χ. στα ανοιχτά της πόλης Mahdia της Τυνησίας στα 5 χλμ. και σε βάθος 40 μ. Με τη μεγάλη βοήθεια των Ελλήνων δυτών άρχισε η ανέλκυση των χάλκινων έργων τέχνης⁹⁶⁴ και έως το 1913 σώθηκαν αριστουργήματα και τμήματα του πλοίου. Το αρχαίο ναυάγιο προκάλεσε το ενδιαφέρον πολλών ερευνητικών ομάδων. Το 1949 γαλλική ομάδα των Phillippe Taillez και Jacques-Yves Cousteau ανέλκυσαν έργα τέχνης από το βυθό, των οποίων η τύχη αγνοείται. Τα έτη 1954 και 1955 χαρτογραφήθηκε το ναυάγιο από τον Σύνδεσμο Υποβρυχίων Ερευνών της Τυνησίας⁹⁶⁵. Έως το 1994 είχαν συντηρηθεί αρκετά από τα ευρήματα του ναυαγίου από τα Institut du Patrimoine της Τύνιδας και το Rheinisches Landesmuseum της Βόννης. Η Unesco κατέταξε τις εργασίες του ναυαγίου στις διεθνείς δραστηριότητες για πολιτιστική ανάπτυξη⁹⁶⁶.

Κατά τα έτη 1929-1932 πραγματοποιήθηκε η ανέλκυση δύο ναυαγίων από τη λίμνη Νέμι, στην περιοχή των Αλβανών λόφων στην επαρχία της Ρώμης⁹⁶⁷. Το 1939 εγκαινιάστηκε το

⁹⁶² Βλ. *Μια πλωτή μαρίνα στο λιμάνι Ζέας*, εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 29.01.2004.

⁹⁶³ Σταθμός ανεφοδιασμού καυσίμων, κατασκευή λιθόστρωτου πεζοδρομίου, νέες πλωτές προβλήτες κ.α. Βλ. σχετικά <http://www.nomarhiapeiraiia.gr>

⁹⁶⁴ Π.χ. άγαλμα του Ερμή, μαρμάρινη προτομή γυναικείας μορφής, ερμαϊκή στήλη, μαρμάρινος καρτήρας τύπου Borghese, αρχιτεκτονικά μέλη, μαρμάρινα κηροπήγια, διακοσμητικά είδη, ανάγλυφα, επιγραφές. Τα έργα τέχνης κατασκευάστηκαν κατά τα έτη 350-50 π.Χ. και η αξία τους υπολογίζεται σε πλέον του ενός εκατομμυρίου σηστέρτια. Βλ. Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες, *Αρχαία Ναυάγια στη Μεσόγειο*, 03.09.2000, σελ. 21.

⁹⁶⁵ Με επικεφαλής τον Γάλλο μηχανικό Guy de Frondeville.

⁹⁶⁶ Στόχος των οποίων ήταν «να φέρουν κοντά διαφορετικούς πολιτισμούς μέσω διεθνούς πολιτιστικής συνεργασίας, να αναπτύξουν αμοιότρομη κατανόηση και σεβασμό, να διατηρήσουν πολύτιμα πολιτιστικά αγαθά και να προωθήσουν την ειρήνη». Βλ. Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες, *Αρχαία Ναυάγια στη Μεσόγειο*, 03.09.2000, σελ. 21.

⁹⁶⁷ Είχαν προηγηθεί έρευνες το 1446 από τον Λεόν Μπατίστα Αμπέρτι και άλλους ερευνητές οι οποίοι παρακινούνταν από τις ιστορίες και τις φήμες για ναυάγια στην λίμνη προχωρούσαν σε λεηλασίες. Το 1895 πραγματοποιήθηκε η πρώτη έρευνα σε

Μουσείο του Ρωμαϊκού Ναυτικού και κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (Μάιος 1944) μια πυρκαγιά σταμάτησε τις μελέτες για τα ναυάγια. Το 1953 το Μουσείο λειτούργησε εκ νέου. Οι έρευνες απέδωσαν τα ναυάγια σε κατασκευές⁹⁶⁸ κατά εντολή και παραγγελία του Καλιγούλα, το πρώτο ναυάγιο με διαστάσεις 71 μ. x 20 μ. ως πλωτό παλάτι και το δεύτερο με διαστάσεις 71 μ. x 24 μ. ως πλωτός ναός αφιερωμένο κατά πάσα πιθανότητα στην θεά Ίσιδα. Τα χάλκινα αντικείμενα (αντλίες, σωληνώσεις κλπ.) των ναυαγίων εκτίθενται στο Museo Nazionale Romano.

Το 1967 εντοπίστηκε από Κυρηνιώτη δύτη αρχαίο ναυάγιο του 4^{ου} αιώνα π.Χ. σε απόσταση ενός περίπου χιλιομέτρου από το λιμάνι της Κυρήνειας στην Κύπρο και σε βάθος 30 μέτρων. Το πλοίο βυθίστηκε εξαιτίας πειρατικής επιδρομής. Το 75% από το σκαρί του πλοίου διασώθηκε, όπως επίσης και τμήμα του φορτίου του (κρασί και αμύγδαλα). Τα ευρήματα μεταφέρθηκαν στο κάστρο της Κυρήνειας για εργασίες συντήρησης. Από το διασωθέν σκαρί του πλοίου άρχισε να κατασκευάζεται το 1982 αντίγραφο σε φυσικό μέγεθος σε ναυπηγείο στο Πέραμα, το περίφημο «Κυρήνεια II», το οποίο και κατελκύστηκε τον Ιούνιο του 1985. Τον Σεπτέμβριο του 1986 πραγματοποίησε το πρώτο του ταξίδι από τον Πειραιά για την Κύπρο⁹⁶⁹. Εκτοτε πήρε μέρος σε πολλές εκδηλώσεις και σήμερα βρίσκεται στο μουσείο του Ιδρύματος Πιερίδη, στην Αγία Νάπα στην Κύπρο. Δεν ήταν το μοναδικό αντίγραφο που ναυπηγήθηκε : ένα μινωικό σκάφος μήκους 17 μέτρων κατασκευάστηκε από την ερευνητική ομάδα «Ναυδόμος», βάσει λιγοστών πληροφοριών σε Γραμμική Γραφή Β σε σχέδιο πάνω σε ένα νόμισμα και ένα βάζο.

Κατά τη δεκαετία 1984-1994 ερευνήθηκε από το Ινστιτούτο Ναυτικής Αρχαιολογίας ναυάγιο της Ύστερης Εποχής του Χαλκού, το οποίο είχε εντοπιστεί στο Ακρωτήρι Uluburum, στο Καζ⁹⁷⁰ της Τουρκίας (ναυάγιο του τέλους του 14^{ου} αιώνα π.Χ.). Πρόκειται για πλοίο κατασκευασμένο από κέδρο, μήκους 15 μ. με φορτίο από ακατέργαστες πρώτες ύλες (κυπριακό χαλκό σε μορφή ταλάντων, κασσίτερο σε πλακίδια, ρητίνη τερέβινθου μέσα σε αμφορείς) και κατεργασμένα αντικείμενα (κυπριακά πήλινα σκεύη, αποθηκευτικοί πίθοι με κυπριακά κεραμικά, ρόδια, ελαιόλαδο, αμύγδαλα, κουκουναρόσποροι, σύκα, ελιές, σταφύλια, σιτάρι, κριθάρι, αυγά στρουθοκαμήλου, μπρούτζινα κύπελλα, όπλα, δοχεία από κασσίτερο, δοχεία καλλυντικών, κοσμήματα, χάντρες από γυαλί, αχάτη, καρνεόλη, χαλαζία, φαγεντιανή, χρυσός και ασήμι σε τρίμματα, κεχριμπάρι, θαλασσίνα κοχύλια, καθώς και ένας σκαραβαίος με το όνομα της βασίλισσας Νεφερτίτης). Το φορτίο του πλοίου αντιπροσωπεύει αρχαίους

επιστημονικό επίπεδο και αποφασίστηκε η ανέλκυση του ναυαγίου μετά την αποξήρανση της λίμνης. Βλ. Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες, *Αρχαία Ναυάγια στη Μεσόγειο*, 03.09.2000, σελ. 15.

⁹⁶⁸ Στα πρότυπα των πλοίων κατά τους ελληνιστικούς χρόνους.

⁹⁶⁹ Το ταξίδι κράτησε 25 ημέρες, ενώ εκείνο της επιστροφής 19. Βλ. <http://www.ienae.gr>

⁹⁷⁰ Αρχαία Αντίφελλος απέναντι από το Καστελόριζο.

πολιτισμούς⁹⁷¹ της Μεσογείου που ήκμασαν πριν από 3.000 χρόνια και έτσι δεν αποδίδει καθαρά την εθνικότητά του.

Το 1970 ξεκίνησε αρχαιολογική έρευνα από την Βρετανική Αρχαιολογική Σχολή της Ρώμης για λογαριασμό της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας της Σικελίας ανοιχτά της Ίζολα Λούνγκα, βόρεια της Μαρσάλα⁹⁷² στη Σικελία. Ανακαλύφθηκαν λείψανα ενός καρχηδονιακού πολεμικού πλοίου με μικρό βάρος, μια λιβυρνίς μήκους 34 μ. και πλάτους 4,8 μ. και συγκεκριμένα η πρύμη του, ένα τμήμα της αριστερής του πλευράς, ένα τμήμα της πλώρης, καθώς και ένα άλλο γειτονικό ναυάγιο (του «αδελφού πλοίου»). Επιπλέον στα ξύλα του πλοίου βρέθηκαν βαμμένα γράμματα του φοινικικού αλφαβήτου, ενώ στην κουζίνα βρέθηκαν υπολείμματα τροφής⁹⁷³ και δύο καλάθια με υπολείμματα σχοινιού, καθώς και ανόμοιοι αμφορείς. Το ναυάγιο χρονολογήθηκε στα μέσα του 3^{ου} αιώνα π.Χ. και έγινε γνωστό ως το «καρχηδονιακό πλοίο»⁹⁷⁴.

Το 1985 σε βάθος 1,5 μ. ανακαλύφθηκε αρχαίο ναυάγιο στο Ma'agan Mikhael του Ισραήλ, 35 χλμ. νότια της Χάϊφας και σε απόσταση 70 μ. από την ακτή. Ομάδα του Ινστιτούτου Ναυτικών Σπουδών Leon Recanatí του Πανεπιστημίου της Χάϊφας σε συνεργασία με επιστήμονες από το Ισραήλ και άλλες χώρες απομάκρυναν τη λάσπη και την άμμο από το ναυάγιο κατά τα έτη 1988-1989. Αποκαλύφθηκε τμήματα εμπορικού ιστιοφόρου πλοίου μήκους 11,15 μ., πλάτους 3,11 μ. και ύψους 1,5 μ. και συγκεκριμένα η καρίνα, το πρωραίο και το πρυμναίο ποδόστημα και μαδέρια της δεξιάς και της αριστερής πλευράς. Το φορτίο του ήταν πήλινα αγγεία. Βρέθηκαν ακόμα εργαλεία μαραγκού, σχοιινιά, μια άγκυρα, πέτρες, πλάκα μολύβδου και υπολείμματα τροφής. Το ναυάγιο χρονολογήθηκε τον 5^ο π.Χ. αιώνα, ενώ η εθνικότητά του δεν έχει αποσαφηνιστεί⁹⁷⁵. Οι επιστήμονες πιθανολογούν ότι ναυάγησε στο πρώτο του ταξίδι. Σήμερα τα συντηρημένα τμήματά του εκτίθενται στο καινούργιο Μουσείο δίπλα στο Μουσείο Hecht στο Πανεπιστήμιο της Χάϊφας.

Το 1986 στον λασπωμένο βυθό της θάλασσας⁹⁷⁶ της Γαλιλαίας, σε τμήμα της λίμνης απέναντι από την πόλη Μάγδαλα βρέθηκαν υπολείμματα αρχαίου ναυαγίου από τους Yuval και Moshe Lufan. Σε πρώτη φάση ανακάλυψαν νομίσματα, καρφιά και τμήμα καμπυλωμένου ξύλου, ευρήματα που πιστοποιούσαν την κορυφή πλοίου μέσα στη λάσπη. Με την πολύτιμη βοήθεια του ειδικευμένου στην ναυτική αρχαιολογία της Εγγύς Ανατολής Shelley Wachsmann και άλλων αρχαιολόγων απομακρύνθηκαν από τη λάσπη τα τμήματα του αρχαίου πλοίου. Για

⁹⁷¹ Κυπριακός, Συρο-παλαιστινιακός, Μυκηναϊκός κλπ.

⁹⁷² Η πόλη χτίστηκε στα ερείπια της πόλης Λιλύβαιον.

⁹⁷³ Π.χ. φρούτα και ξηροί καρποί.

⁹⁷⁴ Βλ. εφημερίδα Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες *Αρχαία Ναυάγια στη Μεσόγειο*, 03.09.2000, σελ. 12.

⁹⁷⁵ Τα ευρήματά του προέρχονται από διάφορες περιοχές της Μεσογείου (Βόρειο Αιγαίο, Λαύριο, Κύπρος, Ισραήλ κλπ.).

⁹⁷⁶ Λόγω της ξηρασίας η στάθμη του νερού είχε χαμηλώσει.

πολλούς το πλοίο αποτέλεσε το «πλοιάριο του Ιησού». Από το φορτίο του σώθηκαν μόνο ένα μαγειρικό σκεύος και ένα λυχνάρι. Το πλοίο της λίμνης Kinneret χρονολογήθηκε μεταξύ 1^{ου} π.Χ. αιώνα και 1^{ου} μ.Χ. αιώνα και σήμερα εκτίθεται στο Μουσείο Yigal Allon.

Το 1993 στις ακτές της νότιας Γαλλίας ανακαλύφθηκαν τα ναυάγια⁹⁷⁷ της Μασσαλίας. Συγκεκριμένα η τοπική Αρχαιολογική Υπηρεσία εντόπισε τμήμα της αρχαίας ακτής με λιμενικές εγκαταστάσεις και ναυάγια ελληνικά και ρωμαϊκά των ετών 75-60 π.Χ. Από τα δύο ελληνικά πλοία το μικρότερο είχε μήκος 5 μ. και πλάτος 1,5 μ. και πιθανολογείται ότι χρησιμοποιούνταν για αλιεία κοραλιών⁹⁷⁸. Το μεγαλύτερο είχε μήκος 14 μ. και πλάτος 4 μ. περίπου με τετράγωνο πανί. Το ρωμαϊκό πλοίο είχε ανακαλυφθεί το 1967 σε βάθος 21 μ. στο θαλάσσιο χώρο ανοιχτά του λιμανιού της πόλης Madrague στη χερσόνησο Giens, ενώ οι ερευνητικές επιχειρήσεις πραγματοποιήθηκαν κατά τα έτη 1972-1982 από μια ομάδα του Κέντρου Camille Jullian του Πανεπιστημίου Aix en Provence. Πρόκειται για ένα εμπορικό πλοίο μήκους 40 μ., πλάτους 9 μ. με τετράγωνα πανιά, από το οποίο διασώθηκαν τμήματα της καρίνας. Το φορτίο του πλοίου αποτελούνταν από 6.000 αμφορείς⁹⁷⁹ με κρασί, κεραμικά αγγεία κλπ.

Το 1999 ξεκίνησε υποβρύχια ανασκαφή στην Playa de la Isla στην Ισπανία (Μαθαρόν, Μούρθια) όπου εντοπίστηκε από ομάδα του Εθνικού Μουσείου Ναυτικής Αρχαιολογίας σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Υποβρύχιων Ερευνών-Καρθαγένη το δεύτερο⁹⁸⁰ φοινικικό πλοίο «Μαθαρόν-2» του 7^{ου} π.Χ. αιώνα. Το σκαρί βρέθηκε σε καλή κατάσταση με την ξύλινη άγκυρά του και το σκοινί της⁹⁸¹. Ανεγκύστηκαν πλάκες μολύβδου, αμφορείς, σχοινιά, γρανιτένιος χειρόμυλος κ.α.

5.6 Μεγάλοι κίνδυνοι

Εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής μεγάλος αριθμός μνημείων κινδυνεύουν άμεσα. Ακραίες καιρικές συνθήκες, εξαιρετικά έντονες βροχοπτώσεις, άνοδος της στάθμης της θάλασσας, διάβρωση του εδάφους, πυρκαγιές, σεισμοί κλπ. απειλούν την πολιτιστική κληρονομιά, με ορατά σημάδια στα αρχαία ευρήματα. Μνημεία μοναδικής αξίας, αναντικατάστατες μαρτυρίες, που δεν μπορούν να αναγεννηθούν όπως η πανίδα και η χλωρίδα απειλούνται με αφανισμό, καθώς τα ευρήματα δεν είναι ανανεώσιμες πηγές. Έως τώρα οι αρχαιολόγοι έτρεμαν τους σεισμούς. Με τις τωρινές συνθήκες βρίσκονται μπροστά σε νέα δεδομένα.

⁹⁷⁷ Δύο ελληνικά αρχαϊκά πλοία και ένα ρωμαϊκό πλοίο της πόλης Madrague στη χερσόνησο Giens.

⁹⁷⁸ Βρέθηκαν θραύσματα κόκκινου κοραλιού στην πίσσα του σκαριού του. Επιπλέον στοιχείο ήταν ο τρόπος καλαφατίσματος του πλοίου.

⁹⁷⁹ Με την ονομασία Publius Venetius Pappus και με προέλευση την Τερρακίνα, στα νότια της Ρώμης.

⁹⁸⁰ Το ναυάγιο εντοπίστηκε κατά την αρχαιολογική έρευνα του πρώτου πλοίου «Μαθαρόν - 1», επίσης του 7ου π.Χ. αιώνα.

⁹⁸¹ Βλ. εφημερίδα Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες, *Αρχαία Ναυάγια στη Μεσόγειο*, 03.09.2000, σελ. 6.

Στις πρόσφατες καταστροφικές πυρκαγιές της Αρχαίας Ολυμπίας τα συστήματα πυροπροστασίας και πυρόσβεσης, παρότι λειτούργησαν, αποδείχθηκαν ανεπαρκέστατα. Οι φλόγες πλησίασαν και απείλησαν⁹⁸² την Αρχαία Ολυμπία, έκαψαν ολοσχερώς το δάσος του Ιερού Λόφου του Κρονίου, δέντρα στον αρχαιολογικό χώρο, τα πρηνή της μιας πλευράς του Αρχαίου Σταδίου και την κοίτη του Κλαδέου ποταμού⁹⁸³. Φθορές υπέστη και η αποθήκη του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ινστιτούτου⁹⁸⁴. Πλέον η κοιτίδα των Ολυμπιακών Αγώνων κινδυνεύει από τις πλημμύρες του Αλφειού⁹⁸⁵ και του Κλαδέου⁹⁸⁶.

Οι επιστήμονες -κατά τη διάρκεια της Διεθνούς Διάσκεψης για το Κλίμα, που πραγματοποιήθηκε το Νοέμβριο του 2006 στο Ναϊρόμπι- αποκάλυψαν ότι οι κλιματικές αλλαγές αποτελούν σοβαρότατη απειλή για μερικά από τα σημαντικότερα μνημεία της παγκόσμιας κληρονομιάς⁹⁸⁷. Σύμφωνα με την έκθεση⁹⁸⁸ «Ο Άτλας των κλιματικών αλλαγών-Χαρτογραφώντας τη μεγαλύτερη πρόκληση της ανθρωπότητας», πολλά από τα σημαντικά φυσικά και ανθρώπινα δημιουργήματα κινδυνεύουν να υποστούν μεγάλες φθορές ή να καταστραφούν. Οι ειδικοί υπογραμμίζουν ότι τα μνημεία θα καταστραφούν από την αύξηση της στάθμης της θάλασσας, τις πλημμύρες⁹⁸⁹ ή τις τρομερές καταιγίδες που θα πλήττουν όλο και πιο συχνά τον πλανήτη. Επιπροσθέτως οι μεταβολές στα επίπεδα της υγρασίας θα επηρεάσουν αρχιτεκτονικά οικοδομήματα όπως καθεδρικούς ναούς, καθώς και τη σταθερότητα των εδαφών τους. Η Αίγυπτος κινδυνεύει να απωλέσει τα φημισμένα μνημεία της από το φαινόμενο του θερμοκηπίου⁹⁹⁰. Η διάβρωση των ακτών, αλλά και οι πλημμύρες στο Δέλτα του Νείλου απειλούν μνημεία της Αλεξάνδρειας, όπως την Ακρόπολη του Qait

⁹⁸² Τα μικρά σωματίδια της στάχτης τοξικά -εμπλουτισμένα με τα υπολείμματα φυτοφαρμάκων, μονωτικών υλικών, διοξίνες και λοιπές χλωριωμένες ενώσεις- μπορούν να εισέλθουν σε πετρώματα, σε ρηγματώσεις μνημείων κλπ. και να επιφέρουν τα ολέθρια αποτελέσματά τους.

⁹⁸³ Σημαντικά μνημεία Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής εποχής στην Πελοπόννησο, στην Εύβοια και την Αιτωλοακαρνανία υπέστησαν καταστροφές.

⁹⁸⁴ Σημειώθηκαν πτώση της στέγης, φθορά σε ένα μαρμάρινο μέλος χωρίς ανάγλυφο διάκοσμο (ρηγμάτωση και ρόφιση αιθάλης) και απαιτείται συγκόλληση, στερέωση και καθαρισμός, όπως επίσης μέλη με ανάγλυφο διάκοσμο χρειάζονται στερέωση και καθαρισμός.

⁹⁸⁵ Ο Αλφειός ποταμός έχει πλημμυρίσει πολλές φορές. Σύμφωνα με την αρχαιολόγο Λ. Παρλαμά «Η πλημμύρα μπορεί να προκαλέσει πολλά προβλήματα. Τα αρχαία θεμελιώνονται είτε πάνω στο βράχο είτε σε επιχώσεις. Θεωρητικά προσπαθούμε σε κάθε έργο να κάνουμε τη λεγόμενη απορροή των ομβρίων. Τα νερά αποδυναμώνουν τις βάσεις των κτισμάτων, είναι τρομερή η δύναμή τους. Κατά τη γνώμη μου, εκείνο που πρέπει να γίνει (από ειδικούς επιστήμονες) είναι η εκπόνηση μιας μελέτης με τα σημερινά δεδομένα των καιρικών συνθηκών. Δεν μπορούμε να αντιμετωπίσουμε τα ζητήματα με τα μέχρι τώρα δεδομένα. Δυστυχώς, πρέπει να συμβιβαστούμε με την ιδέα ότι ένας αρχαιολογικός χώρος δεν είναι πλέον αλώβητος. Το θέμα είναι να έχουμε προβλέψει όσο το δυνατόν περισσότερα».

⁹⁸⁶ Τον 19ο αιώνα οι αρχαιολόγοι ανακάλυψαν ότι στους βυζαντινούς χρόνους παχιά ιλύ είχε καλύψει τα μνημεία της Ολυμπίας. Βλ. *Τα μνημεία στο έλεος της φύσης*, εφημερίδα Το Βήμα, 02.09.2007.

⁹⁸⁷ Είτε πρόκειται για κοραλλιογενείς υφάλους, είτε την πόλη της Βενετίας.

⁹⁸⁸ Εκπονήθηκε από τους ερευνητές του Ινστιτούτου Περιβάλλοντος της Στοκχόλμης με την αρωγή του Περιβαλλοντικού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών.

⁹⁸⁹ Το 2002 στην Κεντρική Ευρώπη και συγκεκριμένα στην Τσεχία οι πλημμύρες προκάλεσαν σοβαρές ζημιές σε ιστορικά κτίρια (θέατρα, μουσεία, βιβλιοθήκες) και περίπου μισό εκατομ. βιβλία και αρχαιακά έγγραφα καταστράφηκαν. Η Ταϊλάνδη απώλεσε τμήμα της πολιτιστικής της κληρονομιάς όταν στα βορειοανατολικά οι πλημμύρες κατέστρεψαν ερείπια του 14ου αιώνα στις πόλεις Sukothai και Ayutthaya. Παρόμοια καταστροφή είχε σημειωθεί παλαιότερα και στη Φλωρεντία, όπου οι πλημμύρες κατέκλυσαν στην κυριολεξία την πόλη και προκάλεσαν εκτεταμένες καταστροφές στα αριστουργήματα, τα οποία φυλάσσονταν στους κάτω ορόφους της φημισμένης πινακοθήκης Uffizi.

⁹⁹⁰ Σε παγκόσμιο επίπεδο οι αρχαιολογικοί θησαυροί που κινδυνεύουν από τη διάβρωση των εδαφών και την άνοδο της στάθμης των θαλασσών υπολογίζονται σε 12.000 περίπου.

Bey. Σύμφωνα με αναλύσεις επιστημόνων τον 21^ο αιώνα η άνοδος της στάθμης των ωκεανών προβλέπεται να ξεπεράσει το ένα μέτρο και εάν η Αδριατική ακολουθήσει, πολλά τμήματα της Βενετίας θα καταποντιστούν.

Ειδικά για τον Παρθενώνα οι φθορές αποδίδονται τόσο σε φυσικά αίτια όσο και στην ανθρώπινη παρέμβαση. Διακρίνονται σε χημικές, ηλεκτροχημικές, βιολογικές, μηχανικές και φθορές από τον άνθρωπο. Οι χημικές φθορές εντοπίζονται στη διάβρωση των μαρμάρων ιδιαίτερα από την όξινη βροχή, με τα διαλύματα οξέων από τα οξείδια της ατμόσφαιρας σε περιβάλλον υδρατμών. Επιπλέον προβλήματα προκαλούν η σκόνη, η αιθάλη και τα μεταλλοξείδια που επικάθονται στο μνημείο. Οι ηλεκτροχημικές φθορές αποδίδονται στη διαδικασία κατά την οποία η επιφάνεια του μαρμάρου μετατρέπεται σε γύψο. Οι βιολογικές φθορές είναι η διάβρωση από τις λειχήνες, τους μύκητες, τα περιττώματα των πτηνών και τις ρίζες των φυτών. Οι μηχανικές φθορές προξενήθηκαν εξαιτίας φυσικών καταστροφών, σεισμών, εκρήξεων, βομβαρδισμών, πυρκαγιάς, παγετού. Οι φθορές από την ανθρώπινη παρέμβαση εντοπίζονται στις λανθασμένες επισκευές, σε πολεμικές επιχειρήσεις, λόγω αρχαιοκαπηλίας και κακής μεταχείρισης των μνημείων. Έτερα μνημεία όπως ο ναός του Επικούριου Απόλλωνα⁹⁹¹ στις Βάσσεις Φιγαλείας, το αριστούργημα του Ικτίνου, αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα στατικότητας.

Επιπρόσθετα προβλήματα προκαλούνται από τη γεινίαση ευρημάτων με νέες κατασκευές. Στη Σαλαμίνα το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο έδωσε την άδεια για τη λειτουργία πλωτού διαχωριστήρα επεξεργασίας υγρών αποβλήτων (πετρελαιοειδών). Το σημείο στο οποίο θα λειτουργήσει η μονάδα απέχει 140 μ. από τη βόρεια ακτή της Κυνόσουρας⁹⁹² και 930 μ. από τον Τύμβο των Σαλαμινομάχων. Οι κάτοικοι του νησιού εναντιώθηκαν στην απόφαση αυτή και ήδη από το 2005 έχουν ζητήσει να πραγματοποιηθούν ενάλιες αρχαιολογικές έρευνες στο σημείο της ιστορικής ναυμαχίας προκειμένου να εντοπιστούν τμήματα του περσικού στόλου.

Κίνδυνοι απειλούν και τους υποθαλάσσιους θησαυρούς, τα διαμάντια του βυθού. Οι αρχαιολόγοι δεν είναι δυστυχώς οι πρώτοι που προσεγγίζουν τα αρχαία και νεώτερα ναύαγια, τους προϊστορικούς οικισμούς, τις πόλεις, τους πύργους και τις λιμενικές εγκαταστάσεις, τις υλικές μαρτυρίες 7.000 ετών. Πολλές φορές έχουν προηγηθεί απλοί αυτοδύτες, περίεργοι και φυσικά αρχαιοκάπηλοι⁹⁹³.

⁹⁹¹ Στο Βρετανικό Μουσείο εκτός από τη Ζωφόρο του Παρθενώνα εκτίθεται και εκείνη του Επικούριου.

⁹⁹² Η Κυνόσουρα προστατεύεται από το 1981 ως ιστορικό τοπίο.

Σε μάστιγα για την πολύτιμη παρακαταθήκη του παρελθόντος τείνει να εξελιχθεί και μία από τις αρχαιότερες ανθρώπινες δραστηριότητες, η αλιεία⁹⁹⁴. Τη σημερινή εντατική μορφή της την απέκτησε μόλις τον περασμένο αιώνα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι μηχανότρατες με συρόμενα εργαλεία βυθού αλλά και τα παρασυρόμενα αφρόδισα. Η αλιεία με τα συρόμενα εργαλεία βυθού, η πλέον καταστροφική μέθοδος σύμφωνα με τους ειδικούς, απειλεί όχι μόνο τα θαλάσσια είδη, τη βιοποικιλότητα, αλλά και τα πολύτιμα στοιχεία της ιστορίας. Τα βουνά στο βυθό των ωκεανών, τα λεγόμενα υποθαλάσσια όρη, χαρακτηρίζονται από περιοχές με πλούσια βιοποικιλότητα⁹⁹⁵, η οποία κινδυνεύει από την εφαρμοζόμενη μέθοδο αλιείας. Τα παραγάδια αφανίζουν τα διάφορα θαλασσοπούλια, ενώ οι τράτες βυθού καταστρέφουν τα θαλάσσια οικοσυστήματα⁹⁹⁶. Τα μεγάλα και βαριά συρόμενα δίχτυα, οι τσουγκράνες, οι αργαλειοί των οστρακοαλιευτικών, καθώς και οι μεταλλικές πλάκες και οι ελαστικοί τροχοί που βρίσκονται πάνω τους, καθώς κινούνται στο βυθό, σαρώνουν τον πυθμένα τους και παρασέρνουν τα πάντα στο δρόμο τους, κομματιάζουν τα κοράλλια, δημιουργούν ιζήματα που καταπνίγουν τα θαλάσσια ενδιαιτήματα (αστερίες, σφουγγάρια, γαρίδες, ψάρια, χελώνες, δελφίνια, καρχαρίες)⁹⁹⁷ και καταστρέφουν τα πάντα, εξαφανίζοντας τις μορφές ζωής, τις γεωμορφές και τα ναυάγια που ενδεχομένως υπάρχουν στις περιοχές αυτές. Επιπροσθέτως η κίνηση της προπέλας κάθε σκάφους, ακόμα και εάν γίνεται με χαμηλή ταχύτητα, δημιουργεί περιδίνηση με αποτέλεσμα το αλμυρό νερό να υποχωρεί, να σχηματίζει δίνη και να υποσκάπτει τις θεμελιώσεις των αρχαιολογικών ευρημάτων, τα οποία απειλούνται με κατακρήμνιση μεγάλων τμημάτων τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο δίολκος της Κορίνθου⁹⁹⁸.

Έτερο ζήτημα διαφωνίας αποτελούν οι καταδύσεις. Για πολλούς αποτελούν κίνδυνο για τα πολύτιμα ευρήματα που φιλοξενεί ο βυθός, για άλλους βοηθούν στην ανακάλυψη αρχαιοτήτων και στον εντοπισμό αρχαιοκαπήλων⁹⁹⁹. Πολλοί τουρίστες θα θέλανε να καταδυθούν στην Ελλάδα για να επισκεφθούν και να θαυμάσουν τους υποθαλάσσιους

⁹⁹³ Τα πολύτιμα ευρήματα προστατεύονταν στο παρελθόν, καθώς η κατάδυση σε μεγάλο βάθος ήταν ιδιαίτερα δύσκολη έως ανέφικτη. Σήμερα η τεχνολογία προσφέρει δυνατότητες και διευκολύνει τέτοιου είδους επιχειρήσεις. Γεγονός είναι ότι τα ναυάγια που βρίσκονται σε μικρό βάθος έχουν ήδη λεηλατηθεί.

⁹⁹⁴ Οι κατηγορίες εναντίον της σύγχρονης αλιείας αφορούν στην ποσότητα των αλιευμάτων, στην υπεραλίευση ορισμένων ειδών, στην άσκοπη σπατάλη της θαλάσσιας ζωής. Πολλοί οργανισμοί που καταλήγουν στα δίχτυα των ψαράδων, αποτελούν μη εμπορεύσιμα είδη και ξαναρίχνονται στη θάλασσα.

⁹⁹⁵ Κοραλλιογενείς ύφαλοι και αποικίες κοραλλιών και οστρακοειδή.

⁹⁹⁶ Σύμφωνα με στοιχεία της Greenpeace «ένα μόνο πέρασμα των τράτων αυτών απομακρύνει περίπου το 20% της χλωρίδας και της πανίδας του βυθού». Βλ. <http://www.greenpeace.gr>

⁹⁹⁷ Στα πλαίσια διεθνούς συνάντησης στη Ρενάκα της Χιλής υπεγράφη συμφωνία για την προστασία του ¼ των διεθνών υδάτων του πλανήτη από τα συρόμενα δίχτυα. Η συμφωνία υπεγράφη από τις χώρες του Περιφερειακού Οργανισμού Διαχείρισης Αλιείας Νότιου Ειρηνικού και συγκεκριμένα : Αυστραλία, Βανουάτου, Γαλλία, ΕΕ, ΗΠΑ, Ιαπωνία, Ισημερινός, Καναδάς, Κίνα, Κολομβία, Μικρονησία, Νέα Ζηλανδία, Νησιά Κουκ, Νότιος Κορέα, Ουκρανία, Παλάου, Παπούα Νέα Γουινέα, Περού, Ρωσία, Χιλή και θα τεθεί σε ισχύ στις 30 Σεπτεμβρίου.

⁹⁹⁸ Βλ. *Τα "τσονάμια" καταστρέφουν τον αρχαίο δίολκο*, εφημερίδα Τα Νέα, 17.08.2006.

⁹⁹⁹ Σύμφωνα με την Κατερίνα Δελλαπόρτα, προϊσταμένη Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων «Η αφαίρεση αντικειμένων από τα αρχαία ναυάγια έχει ως αποτέλεσμα την ολοσχερή καταστροφή τις περισσότερες φορές ενός αρχαιολογικού χώρου, που αποτελεί ένα "κλειστό σύνολο". Οι καταστροφές που μπορεί να προκαλέσει ο άνθρωπος παράγον στα ενάλια αρχαία είναι τις περισσότερες φορές μη αναστρέψιμες και κανένα ναυάγιο δεν είναι πλέον ασφαλές και τούτο γιατί η εξέλιξη της τεχνολογίας των καταδύσεων χρησιμοποιήθηκε από ορισμένους πολύ αποτελεσματικά για τη λεηλασία του υποθαλάσσιου αρχαιολογικού πλούτου».

θησαυρούς, αλλά οι καταδύσεις απαγορεύονται στους υποθαλάσσιους αρχαιολογικούς χώρους, καθώς παρέχουν ευκαιρίες για λαθραία αλιεία. Σε πολύ μικρό αριθμό περιοχών¹⁰⁰⁰ επιτρέπεται η κατάδυση.

Το 1996 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υιοθέτησε -μετά από ελληνική πρόταση- την πρωτοβουλία για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της υπαίθρου και των νησιωτικών περιοχών. Σημειώνεται ότι τα μέτρα που θα ληφθούν πρέπει να ακολουθούν : την αειφόρο ισορροπία μεταξύ του πληθυσμού και του περιβάλλοντος, την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση του παραδοσιακού αγροτικού χώρου, τη συμμετοχή των τοπικών πληθυσμών στη χάραξη και την εφαρμογή πολιτικών και την εναρμόνιση των απόψεών τους με τους κεντρικούς σχεδιασμούς και τον διαρκή διάλογο με τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και με τις εθελοντικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς¹⁰⁰¹.

Η Ελλάδα συγκεντρώνει τον μεγαλύτερο αριθμό εναλίων αρχαιοτήτων¹⁰⁰² σε ένα ιδιόμορφο φυσικό και γεωμορφολογικό περιβάλλον, που δεν εμποδίζει την αρχαιοκαπηλία. Με τη χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας όλα είναι ακόμα πιο εύκολα από ότι στο παρελθόν. Η Πολιτεία προχώρησε στην ψήφιση του νέου αρχαιολογικού νόμου 3028/2002¹⁰⁰³ για να προστατεύσει και να διασώσει τις ενάλιες αρχαιότητες της. Περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις για την προστασία της υποβρύχιας αρχαιολογικής κληρονομιάς και αντιμετωπίζει με τον ίδιο τρόπο τις χερσαίες και τις ενάλιες αρχαιότητες.

¹⁰⁰⁰ Για την προστασία της ενάλιας πολιτιστικής κληρονομιάς οι καταδύσεις χάριν αναψυχής με αυτόνομη καταδυτική συσκευή επιτρέπονται μόνον σε οριοθετημένες από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού και του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας θαλάσσιες περιοχές. Ο καλύτερος τρόπος για να προστατευθούν τα αρχαία κατάλοιπα είναι η παροχή άδειας στα καταδυτικά κέντρα να πραγματοποιούν καταδύσεις, γιατί αυτοί είναι που πραγματικά θα τις προστατεύσουν και θα προσέξουν να μην αφαιρεθεί τίποτε από το βυθό, μία μέθοδος που έχει εφαρμοστεί με μεγάλη επιτυχία και σε άλλες χώρες. Τα στοιχεία της Εφορίας Εναλίων Αρχαιοτήτων και της Διεύθυνσης Αρχαιοκαπηλίας της Ελληνικής Αστυνομίας, αποδεικνύουν ότι ο Νόμος παραβιάζεται, καθώς αυτοδύτες καταδύονται σε περιοχές απαγορευμένες, που γειτνιάζουν όμως με άλλες περιοχές, στις οποίες επιτρέπεται η κατάδυση. Τα παραδείγματα είναι πολλά : αρχαιοκαπηλία σε ναυάγιο του 19ου αιώνα στη Νίσυρο, σε ναυάγιο βυζαντινής περιόδου στο Καστελλόριζο, μεταφορά ρωμαϊκών ευρημάτων δεμένων στα ύφαλα των πλοίων από τη νησίδα Ξι στην Κεφαλλονιά. Είναι γεγονός ότι οι αρχαιότητες απαιτούν ιδιαίτερη φύλαξη, παρουσιάζουν προβλήματα και κινδυνεύουν και από επιτήδειους που προχωρούν σε έργα και τις καταστρέφουν. Οι επικριτές του νέου Νόμου υποστηρίζουν ότι θέτει εμπόδια και εμποδίζει την ανάπτυξη της χώρας στον τομέα του καταδυτικού τουρισμού. Οι αρχαιολόγοι αντιτείνουν ότι υπάρχουν 700 χιλιόμετρα ακτές στις οποίες επιτρέπεται η ελεύθερη κατάδυση. Στην Τουρκία το 90% των θαλασσών είναι απαγορευμένες ζώνες για καταδύσεις, ενώ στην Ελλάδα από τα 15.500 χιλιόμετρα ακτών, τα 550 είναι ελεύθερα.

¹⁰⁰¹ Βλ. <http://www.europarl.europa.eu>

¹⁰⁰² Έχουν εντοπιστεί 1.000 ναυάγια.

¹⁰⁰³ Αντικατέστησε τον προϋπάρχοντα ΚΝ 5351/1932.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η συνεχής υποβάθμισης του οικολογικού συστήματος απειλεί τις παγκόσμιες ισορροπίες. Μέχρι πρόσφατα η πρόταση αποτελούσε ευφάνταστο σενάριο επιστημονικής φαντασίας, τώρα πλέον κοντινή πραγματικότητα. Το περιβάλλον -ως θέμα παρόλο που αναδύθηκε και συνειδητοποιήθηκε με αργό ρυθμό- δεσπόζει. Οι περιβαλλοντικές παρατηρήσεις και εκθέσεις κυκλοφορούν ταχύτατα σε παγκόσμιο επίπεδο και η συνειδητοποίηση του κινδύνου συμβάλλει σε κάθε μορφή κινητοποίησης και δραστηριοποίησης. Η Διακυβερνητική Επιτροπή για το Κλίμα με τις αναφορές της επιβεβαιώνει την ανθρώπινη επίδραση στην κλιματική αλλαγή. Οι πολίτες αντιλαμβάνονται ότι το περιβάλλον δεν μπορεί να ενδιαφέρει λίγους γραφικούς και αρχίζουν να σκέπτονται τις επιπτώσεις από τις επεμβάσεις τους. Η ενασχόληση με την προστασία της Γης αποτελεί προτεραιότητα και όποιος δεν το καταλαβαίνει, ζει σε άλλη εποχή.

Το πρόβλημα της κλιματικής αλλαγής δεν έχει μόνο περιβαλλοντική διάσταση αλλά και οικονομική, πολιτική, κοινωνική, καθώς και διάσταση ασφαλείας. Η έκθεση του Νίκολας Στερν σήμανε ήδη συναγερμό σημειώνοντας ότι *«Πρόκειται για την πιο μεγάλη αλλαγή που γνώρισε ποτέ η ανθρωπότητα και η οποία μπορεί να καταστρέψει την παγκόσμια οικονομία, όπως συνέβη, με ανάλογο τρόπο, κατά τους δύο Παγκόσμιους Πολέμους και την κρίση του 1929»*. Ο Πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας κ. Κάρολος Παπούλιας στη γιορτή για τα 33 χρόνια από την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Ελλάδα τόνισε ότι *«Η προστασία του περιβάλλοντος είναι πλέον ζήτημα δημοκρατίας. Και η συμμετοχή στον αγώνα για τη σωτηρία της φύσης είναι υψηλό δημοκρατικό καθήκον του πολιτικού μας συστήματος»*.

Οι λαοί βρίσκονται στο παρά πέντε, έχοντας στην κυριολεξία στραγγίξει τον πλανήτη που τους φιλοξενεί και τους προσφέρει απλόχερα τους θησαυρούς του. Εκτός των προβλεπομένων συνεπειών στους έμβιους οργανισμούς και τα οικοσυστήματα, τα ρυπαντικά φορτία και η κλιματική αλλαγή επιφέρουν καταστροφικές συνέπειες και στα πολιτιστικά επιτεύγματα και δημιουργήματα που είναι ενταγμένα αρμονικά στο φυσικό περιβάλλον. Το κάλλος των ευρημάτων δυστυχώς ηττάται από τις σύγχρονες συνθήκες. Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί πλούτο, είναι πηγή κύρους, αποτελεί οδηγό, εσωτερική δύναμη, ευσυνειδησία και υπερηφάνεια για κάθε λαό. Τα μνημεία και τα πολιτιστικά έργα είναι συνιστώσες απαραίτητες στην πορεία για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Καθώς το μεγαλύτερο μέρος της πλανήτη καλύπτεται από νερό και ο υποβρύχιος κόσμος μέχρι πρόσφατα ήταν απρόσιτος, τα αποθέματα της υποβρύχιας αρχαιολογίας είναι πολλά. Κάτω από την επιφάνεια των λιμνών, ποταμών και θαλασσών «φιλοξενείται» η υλική

μαρτυρία της ανθρωπότητας, διατηρημένη σε ναυάγια, σε βυθισμένες πόλεις, λιμενικές εγκαταστάσεις και άλλα ίχνη του παρελθόντος. Χερσαίοι αρχαιολογικοί χώροι, πόλεις και λιμάνια, οικιστικοί, αγροτικοί και βιομηχανικοί χώροι αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, που κατακλύστηκαν από όγκους νερού, λόγω σεισμών ή αλλαγών στη στάθμη της θάλασσας. Πολλά ναυάγια ανακαλύφθηκαν τυχαία, όταν ψαράδες κυνηγούσαν χταπόδια, τα οποία φτιάχνουν τις φωλιές τους σε ναυάγια.

Εκτός από τη φυσική κληρονομιά εθνικό κεφάλαιο για την Ελλάδα είναι ο πολιτισμός της όπου κι αν βρίσκεται, στην ξηρά ή στη θάλασσα και γι' αυτό επιβάλλεται να προστατεύεται. Η εθνική συνείδηση εκπορεύθηκε από την ύπαρξη πολιτιστικής κληρονομιάς. Κατά τη διάρκεια πολέμων και ιδιαίτερα υπό τον τουρκικό ζυγό οι υπόδουλοι Έλληνες ανέτρεξαν στη λαμπρή παρακαταθήκη του παρελθόντος και μέσα από τα θαυμαστά έργα των προγόνων και την επαφή τους με την ιστορία, άντλησαν τη δύναμη για τον απελευθερωτικό τους αγώνα. Τα μνημεία αποτελούν κορυφαία σημεία αναφοράς για την Ιστορία, σύμβολο του παγκόσμιου πολιτισμού και μέσα στο φυσικό τους περιβάλλον ακτινοβολούν και καταναγκάζουν ολοκληρωτή την ανθρωπότητα.

Είναι γεγονός ότι αρχαιολογικοί χώροι χάνονται κάθε χρόνο από ατυχήματα ή φυσική εξέλιξη, όμως η τυμβωρυχία τους με σκοπό τη παράνομη συλλογή, τον εύκολο πλουτισμό, τη ματαιοδοξία και την αισχροκέρδεια προκαλούν μεγαλύτερες καταστροφές, καθώς επιφέρουν απώλεια αναντικατάστατης συλλογικής κληρονομιάς για σύγχρονες και μελλοντικές γενιές. Οι αρχαιολογικές έρευνες ανοίγουν παράθυρα στο άγνωστο παρελθόν και εκμεταλλεύονται αποδοτικά έναν σημαντικό και μη ανανεώσιμο πόρο. Η προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι ιδιαίτερα σημαντικές για να κρατηθούν τα παράθυρα ανοικτά.

Σε αυτά τα πλαίσια κινήθηκαν τα κείμενα που υιοθετήθηκαν κατά καιρούς και τα οποία υπογράμμισαν τη σημασία της προστασίας της κληρονομιάς όλης της ανθρωπότητας. Ακόμα και στις περιπτώσεις που εκφράστηκαν αντιδράσεις, καθώς διατάξεις των κειμένων παρέμεναν ασαφείς, ή που δεν διέθεταν μηχανισμούς επιβολής κυρώσεων και άρα δεν έτυχαν αποτελεσματικής εφαρμογής σε πολλά κράτη, αποτέλεσαν σημαντικά βήματα της Διεθνούς Κοινότητας. Σε ορισμένες περιπτώσεις καινοτόμησαν, όπως στη Σύνοδο της Επιτροπής Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς στη Σάντα Φε στο Νέο Μεξικό, που αποφασίστηκε να περιλαμβάνονται στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς και θέσεις «πολιτιστικά τοπία», δηλαδή περιοχές αρμονικής αλληλεπίδρασης φύσης και ανθρώπου. Γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό που συνάδει με την αντίληψη για την αειφόρο ανάπτυξη. Στην Ελλάδα εκτός του άρθρου 24 του Συντάγματος ο Ν. 3028 είναι το πρώτο ολοκληρωμένο νομοθέτημα μετά το

1932 για τα πολιτιστικά αγαθά, ενώ ο Ν. 360 «Περί Χωροταξίας και Περιβάλλοντος» αναφέρεται στα στοιχεία πολιτισμού που δημιουργήθηκαν από την επέμβαση και τις σχέσεις ανθρώπου και φυσικού περιβάλλοντος.

Ο πολιτισμός είναι συστατικό της καθημερινής ζωής και η πολιτιστική ταυτότητα ιδιαίτερα σημαντική. Κάθε πολιτισμός δανείζεται στοιχεία από άλλους, που τα αφομοιώνει και τα μεταβάλλει. Στην Ευρώπη οι λαοί διαθέτουν κοινό χαρακτηριστικό. Κατά το μεσαίωνα ήταν η χριστιανική ταυτότητα. Στον 15ο αιώνα ξεκίνησε το ενδιαφέρον για την κλασική παιδεία και το μεγαλείο της Αρχαίας Ελλάδας. Υπάρχει μια ευρωπαϊκή ιστορική διαδρομή που ενώνει τους λαούς της σημερινής Ένωσης σε ένα κοινό πλαίσιο πολιτισμικής αναφοράς.

Η Unesco ιδρύθηκε με σκοπό την προώθηση της ειρήνης μέσα από τη συνεργασία των λαών στον πολιτισμό, την εκπαίδευση, τις επιστήμες. Όμως στο σύστημα των ΗΕ δεν λαμβάνει τα απαιτούμενα ποσά για να εκπληρώσει την αποστολή της. Ενίοτε δεν είναι σε θέση να προχωρήσει στα νέα σχέδια. Δυστυχώς η σύμβαση του 1970 δεν έχει αναδρομική ισχύ για να μπορέσει να αποτελέσει τη βάση στήριξης για την επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα. Έχει όμως δώσει ιδιαίτερο βάρος στον τομέα της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και έχει διαμορφώσει θετικό κλίμα για την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών.

Στην Ελλάδα τα μνημεία, οι φυσικοί και ιστορικοί τόποι απολαμβάνουν εκτίμησης και προστασίας από την πολιτική, όταν είναι χρήσιμα. Διατηρούνται και προστατεύονται εκείνα που αποφέρουν κέρδος. Πρόσφατες αποδείξεις η καταστροφή του χώρου όπου έγιναν οι μάχες των Περσικών Πολέμων και του 1821 και η μετατροπή αρχαιολογικών χώρων όπως ο Μαραθώνας σε μόνιμες εγκαταστάσεις παρόλο που θα χρησιμοποιούνταν για δύο εβδομάδες. Ακόμα ιστορικές και αρχαιολογικές περιοχές, τοπία μοναδικής φυσικής ομορφιάς μέσα στα οποίες λειτουργούν λατομεία, αρχαιολογικοί χώροι ή περιοχές που χάνουν σημαντικά ιστορικά στοιχεία για να γίνουν εγκαταστάσεις, όπως η Ψυττάλεια. Από την άλλη πλευρά η ενάλια αρχαιολογία στην Ελλάδα απέδειξε τη δυναμικότητά της μέσω των αποτελεσμάτων των ερευνών της, καθώς και του εκπαιδευτικού της χαρακτήρα. Παρότι στελεχώνεται από επιστήμονες με άρτια τεχνική και γνώσεις αντιμετωπίζει προβλήματα. Η κρατική υποστήριξη προς την ΕΕΑ είναι ελλιπής, με αποτέλεσμα να αδυνατεί να πραγματοποιήσει έρευνες σε μεγάλη κλίμακα και να προστατεύσει το βυθό από την αρχαιοκαπηλία. Τα ινστιτούτα και τα κέντρα που ασχολούνται με τις ενάλιες αρχαιότητες αντιμετωπίζονται με καχυποψία, παρά τα ευδιάκριτα και έμπρακτα αποτελέσματά τους στις υποβρύχιες έρευνες.

Τι θα μπορούσε να γίνει ; Για την περίπτωση της Ελλάδας να αντιμετωπιστεί η απουσία ολοκληρωμένης στρατηγικής για την πρόληψη και προστασία του μοναδικού φυσικού και

πολιτιστικού περιβάλλοντος, όπως και η παράκαμψη της νομοθεσίας και η διαφθορά των αρμοδίων στελεχών. Να αναζητηθεί διέξοδος στη συνήθη τακτική στρουθοκαμηλισμού των κυβερνήσεων και να υποστηριχθεί η νομοθεσία για τη σωστή διαχείριση των φυσικών και αρχαιολογικών χώρων και τη μεταβίβασή τους στις επόμενες γενιές, τόσο με εμπλουτισμό των διατάξεών της -εάν και όταν αυτό είναι αναγκαίο- όσο και με τους απαραίτητους πόρους για τους σκοπούς στους οποίους προσβλέπει. Να αποφευχθούν οι αγοραπωλησίες, να παταχθεί η αρχαιοκαπηλία και η κιβδηλεία, να βρεθεί λύση για τις παράνομες ανασκαφές τη ληλασία των ευρημάτων και να υποστηριχθούν οργανώσεις που ασχολούνται με τη μελέτη και την προστασία της κληρονομιάς. Σημαντικό ρόλο θα διαδραματίσει και η ιδιαίτερη μέριμνα και προσοχή σε αρχαιολογικούς χώρους και ναυάγια, όπου αφαιρούνται από περιέργεια και διάθεση συλλογής, ή μετατοπίζονται πολύτιμα πειστήρια, τα οποία κρύβουν σημαντικές και μοναδικής αξίας πληροφορίες για τους ειδικούς. Παραδείγματα όπως το πρόσφατο σχέδιο νόμου «Μέτρα για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών» να μην μείνουν μόνο στα χαρτιά και στο πλαίσιο πανηγυρικών εξαγγελιών, αλλά να τύχουν αποτελεσματικής εφαρμογής. Σε διεθνές επίπεδο ένα πρώτο βήμα θα ήταν να εγγραφούν Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς και ειδικά στον Κατάλογο σε Κίνδυνο περισσότερα στοιχεία φυσικής κληρονομιάς, έτσι ώστε να ευαισθητοποιηθούν τα συμβαλλόμενα κράτη, να μην παραμείνουν στις καταγραφές, αλλά να αντιμετωπίσουν τις υπαρκτές απειλές προς την κληρονομιά ολόκληρης της ανθρωπότητας.

*«Δεν θα διαθέτουμε δραστική προστασία της κληρονομιάς μας όσο κάθε Έλληνας πολίτης δεν
θα είναι ένας συνειδητός ευαίσθητος και παθιασμένος φρουρός της»*

Μελίνα Μερκούρη

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage

THE GENERAL CONFERENCE of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization meeting in Paris from 17 October to 21 November 1972, at its seventeenth session,

Noting that the cultural heritage and the natural heritage are increasingly threatened with destruction not only by the traditional causes of decay, but also by changing social and economic conditions which aggravate the situation with even more formidable phenomena of damage or destruction,

Considering that deterioration or disappearance of any item of the cultural or natural heritage constitutes a harmful impoverishment of the heritage of all the nations of the world,

Considering that protection of this heritage at the national level often remains incomplete because of the scale of the resources which it requires and of the insufficient economic, scientific, and technological resources of the country where the property to be protected is situated,

Recalling that the Constitution of the Organization provides that it will maintain, increase, and diffuse knowledge, by assuring the conservation and protection of the world's heritage, and recommending to the nations concerned the necessary international conventions,

Considering that the existing international conventions, recommendations and resolutions concerning cultural and natural property demonstrate the importance, for all the peoples of the world, of safeguarding this unique and irreplaceable property, to whatever people it may belong,

Considering that parts of the cultural or natural heritage are of outstanding interest and therefore need to be preserved as part of the world heritage of mankind as a whole,

Considering that, in view of the magnitude and gravity of the new dangers threatening them, it is incumbent on the international community as a whole to participate in the protection of the cultural and natural heritage of outstanding universal value, by the granting of collective assistance which, although not taking the place of action by the State concerned, will serve as an efficient complement thereto,

Considering that it is essential for this purpose to adopt new provisions in the form of a convention establishing an effective system of collective protection of the cultural and natural heritage of outstanding universal value, organized on a permanent basis and in accordance with modern scientific methods,

Having decided, at its sixteenth session, that this question should be made the subject of an international convention,

Adopts this sixteenth day of November 1972 this Convention.

I. DEFINITION OF THE CULTURAL AND NATURAL HERITAGE

Article 1

For the purposes of this Convention, the following shall be considered as "cultural heritage":

monuments: architectural works, works of monumental sculpture and painting, elements or structures of an archaeological nature, inscriptions, cave dwellings and combinations of features, which are of outstanding universal value from the point of view of history, art or science;

groups of buildings: groups of separate or connected buildings which, because of their architecture, their homogeneity or their place in the landscape, are of outstanding universal value from the point of view of history, art or science;

sites: works of man or the combined works of nature and man, and areas including archaeological sites which are of outstanding universal value from the historical, aesthetic, ethnological or anthropological point of view.

Article 2

For the purposes of this Convention, the following shall be considered as "natural heritage":

natural features consisting of physical and biological formations or groups of such formations, which are of outstanding universal value from the aesthetic or scientific point of view;

geological and physiographical formations and precisely delineated areas which constitute the habitat of threatened species of animals and plants of outstanding universal value from the point of view of science or conservation;

natural sites or precisely delineated natural areas of outstanding universal value from the point of view of science, conservation or natural beauty.

Article 3

It is for each State Party to this Convention to identify and delineate the different properties situated on its territory mentioned in Articles 1 and 2 above.

II. NATIONAL PROTECTION AND INTERNATIONAL PROTECTION OF THE CULTURAL AND NATURAL HERITAGE

Article 4

Each State Party to this Convention recognizes that the duty of ensuring the identification, protection, conservation, presentation and transmission to future generations of the cultural and natural heritage referred to in Articles 1 and 2 and situated on its territory, belongs primarily to that State. It will do all it can to this end, to the utmost of its own resources and, where appropriate, with any international assistance and co-operation, in particular, financial, artistic, scientific and technical, which it may be able to obtain.

Article 5

To ensure that effective and active measures are taken for the protection, conservation and presentation of the cultural and natural heritage situated on its territory, each State Party to this Convention shall endeavor, in so far as possible, and as appropriate for each country:

- a. to adopt a general policy which aims to give the cultural and natural heritage a function in the life of the community and to integrate the protection of that heritage into comprehensive planning programmes;
- b. to set up within its territories, where such services do not exist, one or more services for the protection, conservation and presentation of the cultural and natural heritage with an appropriate staff and possessing the means to discharge their functions;
- c. to develop scientific and technical studies and research and to work out such operating methods as will make the State capable of counteracting the dangers that threaten its cultural or natural heritage;

- d. to take the appropriate legal, scientific, technical, administrative and financial measures necessary for the identification, protection, conservation, presentation and rehabilitation of this heritage; and
- e. to foster the establishment or development of national or regional centres for training in the protection, conservation and presentation of the cultural and natural heritage and to encourage scientific research in this field.

Article 6

1. Whilst fully respecting the sovereignty of the States on whose territory the cultural and natural heritage mentioned in Articles 1 and 2 is situated, and without prejudice to property right provided by national legislation, the States Parties to this Convention recognize that such heritage constitutes a world heritage for whose protection it is the duty of the international community as a whole to co-operate.
2. The States Parties undertake, in accordance with the provisions of this Convention, to give their help in the identification, protection, conservation and presentation of the cultural and natural heritage referred to in paragraphs 2 and 4 of Article 11 if the States on whose territory it is situated so request.
3. Each State Party to this Convention undertakes not to take any deliberate measures which might damage directly or indirectly the cultural and natural heritage referred to in Articles 1 and 2 situated on the territory of other States Parties to this Convention.

Article 7

For the purpose of this Convention, international protection of the world cultural and natural heritage shall be understood to mean the establishment of a system of international co-operation and assistance designed to support States Parties to the Convention in their efforts to conserve and identify that heritage.

III. INTERGOVERNMENTAL COMMITTEE FOR THE PROTECTION OF THE WORLD CULTURAL AND NATURAL HERITAGE

Article 8

1. An Intergovernmental Committee for the Protection of the Cultural and Natural Heritage of Outstanding Universal Value, called "the World Heritage Committee", is hereby established within the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. It shall be composed of 15 States Parties to the Convention, elected by States Parties to the Convention meeting in general assembly during the ordinary session of the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. The number of States members of the Committee shall be increased to 21 as from the date of the ordinary session of the General Conference following the entry into force of this Convention for at least 40 States.
2. Election of members of the Committee shall ensure an equitable representation of the different regions and cultures of the world.
3. A representative of the International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property (ICCROM), a representative of the International Council of Monuments and Sites (ICOMOS) and a representative of the International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN), to whom may be added, at the request of States Parties to the Convention meeting in general assembly during the ordinary sessions of the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, representatives of other intergovernmental or non-governmental organizations, with similar objectives, may attend the meetings of the Committee in an advisory capacity.

Article 9

1. The term of office of States members of the World Heritage Committee shall extend from the end of the ordinary session of the General Conference during which they are elected until the end of its third subsequent ordinary session.
2. The term of office of one-third of the members designated at the time of the first election shall, however, cease at the end of the first ordinary session of the General Conference following that at which they were elected; and the term of office of a further third of the members designated at the same time shall cease at the end of the second ordinary session of the General Conference following that at which they were elected. The names of these members shall be chosen by lot by the President of the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization after the first election.
3. States members of the Committee shall choose as their representatives persons qualified in the field of the cultural or natural heritage.

Article 10

1. The World Heritage Committee shall adopt its Rules of Procedure.
2. The Committee may at any time invite public or private organizations or individuals to participate in its meetings for consultation on particular problems.
3. The Committee may create such consultative bodies as it deems necessary for the performance of its functions.

Article 11

1. Every State Party to this Convention shall, in so far as possible, submit to the World Heritage Committee an inventory of property forming part of the cultural and natural heritage, situated in its territory and suitable for inclusion in the list provided for in paragraph 2 of this Article. This inventory, which shall not be considered exhaustive, shall include documentation about the location of the property in question and its significance.
2. On the basis of the inventories submitted by States in accordance with paragraph 1, the Committee shall establish, keep up to date and publish, under the title of "World Heritage List," a list of properties forming part of the cultural heritage and natural heritage, as defined in Articles 1 and 2 of this Convention, which it considers as having outstanding universal value in terms of such criteria as it shall have established. An updated list shall be distributed at least every two years.
3. The inclusion of a property in the World Heritage List requires the consent of the State concerned. The inclusion of a property situated in a territory, sovereignty or jurisdiction over which is claimed by more than one State shall in no way prejudice the rights of the parties to the dispute.
4. The Committee shall establish, keep up to date and publish, whenever circumstances shall so require, under the title of "List of World Heritage in Danger", a list of the property appearing in the World Heritage List for the conservation of which major operations are necessary and for which assistance has been requested under this Convention. This list shall contain an estimate of the cost of such operations. The list may include only such property forming part of the cultural and natural heritage as is threatened by serious and specific dangers, such as the threat of disappearance caused by accelerated deterioration, large-scale public or private projects or rapid urban or tourist development projects; destruction caused by changes in the use or ownership of the land; major alterations due to unknown causes; abandonment for any reason

- whatsoever; the outbreak or the threat of an armed conflict; calamities and cataclysms; serious fires, earthquakes, landslides; volcanic eruptions; changes in water level, floods and tidal waves. The Committee may at any time, in case of urgent need, make a new entry in the List of World Heritage in Danger and publicize such entry immediately.
5. The Committee shall define the criteria on the basis of which a property belonging to the cultural or natural heritage may be included in either of the lists mentioned in paragraphs 2 and 4 of this article.
 6. Before refusing a request for inclusion in one of the two lists mentioned in paragraphs 2 and 4 of this article, the Committee shall consult the State Party in whose territory the cultural or natural property in question is situated.
 7. The Committee shall, with the agreement of the States concerned, co-ordinate and encourage the studies and research needed for the drawing up of the lists referred to in paragraphs 2 and 4 of this article.

Article 12

The fact that a property belonging to the cultural or natural heritage has not been included in either of the two lists mentioned in paragraphs 2 and 4 of Article 11 shall in no way be construed to mean that it does not have an outstanding universal value for purposes other than those resulting from inclusion in these lists.

Article 13

1. The World Heritage Committee shall receive and study requests for international assistance formulated by States Parties to this Convention with respect to property forming part of the cultural or natural heritage, situated in their territories, and included or potentially suitable for inclusion in the lists mentioned referred to in paragraphs 2 and 4 of Article 11. The purpose of such requests may be to secure the protection, conservation, presentation or rehabilitation of such property.
2. Requests for international assistance under paragraph 1 of this article may also be concerned with identification of cultural or natural property defined in Articles 1 and 2, when preliminary investigations have shown that further inquiries would be justified.
3. The Committee shall decide on the action to be taken with regard to these requests, determine where appropriate, the nature and extent of its assistance, and authorize the conclusion, on its behalf, of the necessary arrangements with the government concerned.
4. The Committee shall determine an order of priorities for its operations. It shall in so doing bear in mind the respective importance for the world cultural and natural heritage of the property requiring protection, the need to give international assistance to the property most representative of a natural environment or of the genius and the history of the peoples of the world, the urgency of the work to be done, the resources available to the States on whose territory the threatened property is situated and in particular the extent to which they are able to safeguard such property by their own means.
5. The Committee shall draw up, keep up to date and publicize a list of property for which international assistance has been granted.
6. The Committee shall decide on the use of the resources of the Fund established under Article 15 of this Convention. It shall seek ways of increasing these resources and shall take all useful steps to this end.
7. The Committee shall co-operate with international and national governmental and non-governmental organizations having objectives similar to those of this Convention. For the implementation of its programmes and projects, the Committee may call on such organizations, particularly the International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of cultural Property (the Rome Centre), the International Council of Monuments and Sites (ICOMOS) and the International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN), as well as on public and private bodies and individuals.
8. Decisions of the Committee shall be taken by a majority of two-thirds of its members present and voting. A majority of the members of the Committee shall constitute a quorum.

Article 14

1. The World Heritage Committee shall be assisted by a Secretariat appointed by the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
2. The Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, utilizing to the fullest extent possible the services of the International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property (the Rome Centre), the International Council of Monuments and Sites (ICOMOS) and the International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) in their respective areas of competence and capability, shall prepare the Committee's documentation and the agenda of its meetings and shall have the responsibility for the implementation of its decisions.

IV. FUND FOR THE PROTECTION OF THE WORLD CULTURAL AND NATURAL HERITAGE

Article 15

1. A Fund for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage of Outstanding Universal Value, called "the World Heritage Fund", is hereby established.
2. The Fund shall constitute a trust fund, in conformity with the provisions of the Financial Regulations of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
3. The resources of the Fund shall consist of:
 - a. compulsory and voluntary contributions made by States Parties to this Convention,
 - b. Contributions, gifts or bequests which may be made by:
 - i. other States;
 - ii. the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, other organizations of the United Nations system, particularly the United Nations Development Programme or other intergovernmental organizations;
 - iii. public or private bodies or individuals;
 - c. any interest due on the resources of the Fund;
 - d. funds raised by collections and receipts from events organized for the benefit of the fund; and
 - e. all other resources authorized by the Fund's regulations, as drawn up by the World Heritage Committee.
4. Contributions to the Fund and other forms of assistance made available to the Committee may be used only for such purposes as the Committee shall define. The Committee may accept contributions to be used only for a certain programme or project, provided that the Committee shall have decided on the implementation of such programme or project. No political conditions may be attached to contributions made to the Fund.

Article 16

1. Without prejudice to any supplementary voluntary contribution, the States Parties to this Convention undertake to pay regularly, every two years, to the World Heritage Fund, contributions, the amount of which, in the form of a uniform percentage applicable to all States, shall be determined by the General Assembly of States Parties to the Convention, meeting during the sessions of the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. This decision of the General Assembly requires the majority of the States Parties present and voting, which have not made the declaration referred to in paragraph 2 of this Article. In no case shall the compulsory contribution of States Parties to the Convention exceed 1% of the contribution to the regular budget of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
2. However, each State referred to in Article 31 or in Article 32 of this Convention may declare, at the time of the deposit of its instrument of ratification, acceptance or accession, that it shall not be bound by the provisions of paragraph 1 of this Article.
3. A State Party to the Convention which has made the declaration referred to in paragraph 2 of this Article may at any time withdraw the said declaration by notifying the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. However, the withdrawal of the declaration shall not take effect in regard to the compulsory contribution due by the State until the date of the subsequent General Assembly of States parties to the Convention.
4. In order that the Committee may be able to plan its operations effectively, the contributions of States Parties to this Convention which have made the declaration referred to in paragraph 2 of this Article, shall be paid on a regular basis, at least every two years, and should not be less than the contributions which they should have paid if they had been bound by the provisions of paragraph 1 of this Article.
5. Any State Party to the Convention which is in arrears with the payment of its compulsory or voluntary contribution for the current year and the calendar year immediately preceding it shall not be eligible as a Member of the World Heritage Committee, although this provision shall not apply to the first election.

The terms of office of any such State which is already a member of the Committee shall terminate at the time of the elections provided for in Article 8, paragraph 1 of this Convention.

Article 17

The States Parties to this Convention shall consider or encourage the establishment of national public and private foundations or associations whose purpose is to invite donations for the protection of the cultural and natural heritage as defined in Articles 1 and 2 of this Convention.

Article 18

The States Parties to this Convention shall give their assistance to international fund-raising campaigns organized for the World Heritage Fund under the auspices of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. They shall facilitate collections made by the bodies mentioned in paragraph 3 of Article 15 for this purpose.

V. CONDITIONS AND ARRANGEMENTS FOR INTERNATIONAL ASSISTANCE

Article 19

Any State Party to this Convention may request international assistance for property forming part of the cultural or natural heritage of outstanding universal value situated within its territory. It shall submit with its request such information and documentation provided for in Article 21 as it has in its possession and as will enable the Committee to come to a decision.

Article 20

Subject to the provisions of paragraph 2 of Article 13, sub-paragraph (c) of Article 22 and Article 23, international assistance provided for by this Convention may be granted only to property forming part of the cultural and natural heritage which the World Heritage Committee has decided, or may decide, to enter in one of the lists mentioned in paragraphs 2 and 4 of Article 11.

Article 21

1. The World Heritage Committee shall define the procedure by which requests to it for international assistance shall be considered and shall specify the content of the request, which should define the operation contemplated, the work that is necessary, the expected cost thereof, the degree of urgency and the reasons why the resources of the State requesting assistance do not allow it to meet all the expenses. Such requests must be supported by experts' reports whenever possible.
2. Requests based upon disasters or natural calamities should, by reasons of the urgent work which they may involve, be given immediate, priority consideration by the Committee, which should have a reserve fund at its disposal against such contingencies.
3. Before coming to a decision, the Committee shall carry out such studies and consultations as it deems necessary.

Article 22

Assistance granted by the World Heritage Committee may take the following forms:

1. studies concerning the artistic, scientific and technical problems raised by the protection, conservation, presentation and rehabilitation of the cultural and natural heritage, as defined in paragraphs 2 and 4 of Article 11 of this Convention;
2. provisions of experts, technicians and skilled labour to ensure that the approved work is correctly carried out;
3. training of staff and specialists at all levels in the field of identification, protection, conservation, presentation and rehabilitation of the cultural and natural heritage;
4. supply of equipment which the State concerned does not possess or is not in a position to acquire;
5. low-interest or interest-free loans which might be repayable on a long-term basis;
6. the granting, in exceptional cases and for special reasons, of non-repayable subsidies.

Article 23

The World Heritage Committee may also provide international assistance to national or regional centres for the training of staff and specialists at all levels in the field of identification, protection, conservation, presentation and rehabilitation of the cultural and natural heritage.

Article 24

International assistance on a large scale shall be preceded by detailed scientific, economic and technical studies. These studies shall draw upon the most advanced techniques for the protection, conservation, presentation and rehabilitation of the natural and cultural heritage and shall be consistent with the objectives of this Convention. The studies shall also seek means of making rational use of the resources available in the State concerned.

Article 25

As a general rule, only part of the cost of work necessary shall be borne by the international community. The contribution of the State benefiting from international assistance shall constitute a substantial share of the resources devoted to each programme or project, unless its resources do not permit this.

Article 26

The World Heritage Committee and the recipient State shall define in the agreement they conclude the conditions in which a programme or project for which international assistance under the terms of this Convention is provided, shall be carried out. It shall be the responsibility of the State receiving such international assistance to continue to protect, conserve and present the property so safeguarded, in observance of the conditions laid down by the agreement.

VI. EDUCATIONAL PROGRAMMES

Article 27

1. The States Parties to this Convention shall endeavor by all appropriate means, and in particular by educational and information programmes, to strengthen appreciation and respect by their peoples of the cultural and natural heritage defined in Articles 1 and 2 of the Convention.
2. They shall undertake to keep the public broadly informed of the dangers threatening this heritage and of the activities carried on in pursuance of this Convention.

Article 28

States Parties to this Convention which receive international assistance under the Convention shall take appropriate measures to make known the importance of the property for which assistance has been received and the role played by such assistance.

VII. REPORTS

Article 29

1. The States Parties to this Convention shall, in the reports which they submit to the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization on dates and in a manner to be determined by it, give information on the legislative and administrative provisions which they have adopted and other action which they have taken for the application of this Convention, together with details of the experience acquired in this field.
2. These reports shall be brought to the attention of the World Heritage Committee.
3. The Committee shall submit a report on its activities at each of the ordinary sessions of the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

VIII. FINAL CLAUSES

Article 30

This Convention is drawn up in Arabic, English, French, Russian and Spanish, the five texts being equally authoritative.

Article 31

1. This Convention shall be subject to ratification or acceptance by States members of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization in accordance with their respective constitutional procedures.
2. The instruments of ratification or acceptance shall be deposited with the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Article 32

1. This Convention shall be open to accession by all States not members of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization which are invited by the General Conference of the Organization to accede to it.
2. Accession shall be effected by the deposit of an instrument of accession with the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Article 33

This Convention shall enter into force three months after the date of the deposit of the twentieth instrument of ratification, acceptance or accession, but only with respect to those States which have deposited their respective instruments of ratification, acceptance or accession on or before that date. It shall enter into force with respect to any other State three months after the deposit of its instrument of ratification, acceptance or accession.

Article 34

The following provisions shall apply to those States Parties to this Convention which have a federal or non-unitary constitutional system:

- a. with regard to the provisions of this Convention, the implementation of which comes under the legal jurisdiction of the federal or central legislative power, the obligations of the federal or central government shall be the same as for those States parties which are not federal States;
- b. with regard to the provisions of this Convention, the implementation of which comes under the legal jurisdiction of individual constituent States, countries, provinces or cantons that are not obliged by the constitutional system of the federation to take legislative measures, the federal government shall inform the competent authorities of such States, countries, provinces or cantons of the said provisions, with its recommendation for their adoption.

Article 35

- a. Each State Party to this Convention may denounce the Convention.
- b. The denunciation shall be notified by an instrument in writing, deposited with the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- c. The denunciation shall take effect twelve months after the receipt of the instrument of denunciation. It shall not affect the financial obligations of the denouncing State until the date on which the withdrawal takes effect.

Article 36

The Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization shall inform the States members of the Organization, the States not members of the Organization which are referred to in Article 32, as well as the United Nations, of the deposit of all the instruments of ratification, acceptance, or accession provided for in Articles 31 and 32, and of the denunciations provided for in Article 35.

Article 37

- a. This Convention may be revised by the General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Any such revision shall, however, bind only the States which shall become Parties to the revising convention.
- b. If the General Conference should adopt a new convention revising this Convention in whole or in part, then, unless the new convention otherwise provides, this Convention shall cease to be open to ratification, acceptance or accession, as from the date on which the new revising convention enters into force.

Article 38

In conformity with Article 102 of the Charter of the United Nations, this Convention shall be registered with the Secretariat of the United Nations at the request of the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

Done in Paris, this twenty-third day of November 1972, in two authentic copies bearing the signature of the President of the seventeenth session of the General Conference and of the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, which shall be deposited in the archives of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, and certified true copies of which shall be delivered to all the States referred to in Articles 31 and 32 as well as to the United Nations.

Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage 2001

Paris, 2 November 2001

The General Conference of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, meeting in Paris from 15 October to 3 November 2001, at its 31st session,

Acknowledging the importance of underwater cultural heritage as an integral part of the cultural heritage of humanity and a particularly important element in the history of peoples, nations, and their relations with each other concerning their common heritage,

Realizing the importance of protecting and preserving the underwater cultural heritage and that responsibility therefor rests with all States,

Noting growing public interest in and public appreciation of underwater cultural heritage,

Convinced of the importance of research, information and education to the protection and preservation of underwater cultural heritage,

Convinced of the public's right to enjoy the educational and recreational benefits of responsible non-intrusive access to in situ underwater cultural heritage, and of the value of public education to contribute to awareness, appreciation and protection of that heritage,

Aware of the fact that underwater cultural heritage is threatened by unauthorized activities directed at it, and of the need for stronger measures to prevent such activities,

Conscious of the need to respond appropriately to the possible negative impact on underwater cultural heritage of legitimate activities that may incidentally affect it,

Deeply concerned by the increasing commercial exploitation of underwater cultural heritage, and in particular by certain activities aimed at the sale, acquisition or barter of underwater cultural heritage,

Aware of the availability of advanced technology that enhances discovery of and access to underwater cultural heritage,

Believing that cooperation among States, international organizations, scientific institutions, professional organizations, archaeologists, divers, other interested parties and the public at large is essential for the protection of underwater cultural heritage,

Considering that survey, excavation and protection of underwater cultural heritage necessitate the availability and application of special scientific methods and the use of suitable techniques and equipment as well as a high degree of professional specialization, all of which indicate a need for uniform governing criteria,

Realizing the need to codify and progressively develop rules relating to the protection and preservation of underwater cultural heritage in conformity with international law and practice, including the UNESCO Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property of 14 November 1970, the UNESCO Convention for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage of 16 November 1972 and the United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982,

Committed to improving the effectiveness of measures at international, regional and national levels for the preservation in situ or, if necessary for scientific or protective purposes, the careful recovery of underwater cultural heritage,

Having decided at its twenty-ninth session that this question should be made the subject of an international convention,

Adopts this second day of November 2001 this Convention.

Article 1 - Definitions

For the purposes of this Convention:

1. (a) "Underwater cultural heritage" means all traces of human existence having a cultural, historical or archaeological character which have been partially or totally under water, periodically or continuously, for at least 100 years such as:

(i) sites, structures, buildings, artefacts and human remains, together with their archaeological and natural context;

(ii) vessels, aircraft, other vehicles or any part thereof, their cargo or other contents, together with their archaeological and natural context; and

(iii) objects of prehistoric character.

(b) Pipelines and cables placed on the seabed shall not be considered as underwater cultural heritage.

(c) Installations other than pipelines and cables, placed on the seabed and still in use, shall not be considered as underwater cultural heritage.

2. (a) "States Parties" means States which have consented to be bound by this Convention and for which this Convention is in force.

(b) This Convention applies mutatis mutandis to those territories referred to in Article 26, paragraph 2(b), which become Parties to this Convention in accordance with the conditions set out in that paragraph, and to that extent “States Parties” refers to those territories.

3. “UNESCO” means the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

4. “Director-General” means the Director-General of UNESCO.

5. “Area” means the seabed and ocean floor and subsoil thereof, beyond the limits of national jurisdiction.

6. “Activities directed at underwater cultural heritage” means activities having underwater cultural heritage as their primary object and which may, directly or indirectly, physically disturb or otherwise damage underwater cultural heritage.

7. “Activities incidentally affecting underwater cultural heritage” means activities which, despite not having underwater cultural heritage as their primary object or one of their objects, may physically disturb or otherwise damage underwater cultural heritage.

8. “State vessels and aircraft” means warships, and other vessels or aircraft that were owned or operated by a State and used, at the time of sinking, only for government non-commercial purposes, that are identified as such and that meet the definition of underwater cultural heritage.

9. “Rules” means the Rules concerning activities directed at underwater cultural heritage, as referred to in Article 33 of this Convention.

Article 2 - Objectives and general principles

1. This Convention aims to ensure and strengthen the protection of underwater cultural heritage.

2. States Parties shall cooperate in the protection of underwater cultural heritage.

3. States Parties shall preserve underwater cultural heritage for the benefit of humanity in conformity with the provisions of this Convention.

4. States Parties shall, individually or jointly as appropriate, take all appropriate measures in conformity with this Convention and with international law that are necessary to protect underwater cultural heritage, using for this purpose the best practicable means at their disposal and in accordance with their capabilities.

5. The preservation in situ of underwater cultural heritage shall be considered as the first option before allowing or engaging in any activities directed at this heritage.

6. Recovered underwater cultural heritage shall be deposited, conserved and managed in a manner that ensures its long-term preservation.

7. Underwater cultural heritage shall not be commercially exploited.

8. Consistent with State practice and international law, including the United Nations Convention on the Law of the Sea, nothing in this Convention shall be interpreted as modifying the rules of international law and State practice pertaining to sovereign immunities, nor any State’s rights with respect to its State vessels and aircraft.

9. States Parties shall ensure that proper respect is given to all human remains located in maritime waters.

10. Responsible non-intrusive access to observe or document in situ underwater cultural heritage shall be encouraged to create public awareness, appreciation, and protection of the heritage except where such access is incompatible with its protection and management.

11. No act or activity undertaken on the basis of this Convention shall constitute grounds for claiming, contending or disputing any claim to national sovereignty or jurisdiction.

Article 3 - Relationship between this Convention and the United Nations Convention on the Law of the Sea

Nothing in this Convention shall prejudice the rights, jurisdiction and duties of States under international law, including the United Nations Convention on the Law of the Sea. This Convention shall be interpreted and applied in the context of and in a manner consistent with international law, including the United Nations Convention on the Law of the Sea.

Article 4 - Relationship to law of salvage and law of finds

Any activity relating to underwater cultural heritage to which this Convention applies shall not be subject to the law of salvage or law of finds, unless it:

(a) is authorized by the competent authorities, and

(b) is in full conformity with this Convention, and

(c) ensures that any recovery of the underwater cultural heritage achieves its maximum protection.

Article 5 - Activities incidentally affecting underwater cultural heritage

Each State Party shall use the best practicable means at its disposal to prevent or mitigate any adverse effects that might arise from activities under its jurisdiction incidentally affecting underwater cultural heritage.

Article 6 - Bilateral, regional or other multilateral agreements

1. States Parties are encouraged to enter into bilateral, regional or other multilateral agreements or develop existing agreements, for the preservation of underwater cultural heritage. All such agreements shall be in full conformity with the provisions of this Convention and shall not dilute its universal character. States may, in such agreements, adopt rules and regulations which would ensure better protection of underwater cultural heritage than those adopted in this Convention.

2. The Parties to such bilateral, regional or other multilateral agreements may invite States with a verifiable link, especially a cultural, historical or archaeological link, to the underwater cultural heritage concerned to join such agreements.

3. This Convention shall not alter the rights and obligations of States Parties regarding the protection of sunken vessels, arising from other bilateral, regional or other multilateral agreements concluded before its adoption, and, in particular, those that are in conformity with the purposes of this Convention.

Article 7 - Underwater cultural heritage in internal waters, archipelagic waters and territorial sea

1. States Parties, in the exercise of their sovereignty, have the exclusive right to regulate and authorize activities directed at underwater cultural heritage in their internal waters, archipelagic waters and territorial sea.

2. Without prejudice to other international agreements and rules of international law regarding the protection of underwater cultural heritage, States Parties shall require that the Rules be applied to activities directed at underwater cultural heritage in their internal waters, archipelagic waters and territorial sea.

3. Within their archipelagic waters and territorial sea, in the exercise of their sovereignty and in recognition of general practice among States, States Parties, with a view to cooperating on the best methods of protecting State vessels and aircraft, should inform the flag State Party to this Convention and, if applicable, other States with a verifiable link, especially a cultural, historical or archaeological link, with respect to the discovery of such identifiable State vessels and aircraft.

Article 8 - Underwater cultural heritage in the contiguous zone

Without prejudice to and in addition to Articles 9 and 10, and in accordance with Article 303, paragraph 2, of the United Nations Convention on the Law of the Sea, States Parties may regulate and authorize activities directed at underwater cultural heritage within their contiguous zone. In so doing, they shall require that the Rules be applied.

Article 9 - Reporting and notification in the exclusive economic zone and on the continental shelf

1. All States Parties have a responsibility to protect underwater cultural heritage in the exclusive economic zone and on the continental shelf in conformity with this Convention.

Accordingly:

(a) a State Party shall require that when its national, or a vessel flying its flag, discovers or intends to engage in activities directed at underwater cultural heritage located in its exclusive economic zone or on its continental shelf, the national or the master of the vessel shall report such discovery or activity to it;

(b) in the exclusive economic zone or on the continental shelf of another State Party:

(i) States Parties shall require the national or the master of the vessel to report such discovery or activity to them and to that other State Party;

(ii) alternatively, a State Party shall require the national or master of the vessel to report such discovery or activity to it and shall ensure the rapid and effective transmission of such reports to all other States Parties.

2. On depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, a State Party shall declare the manner in which reports will be transmitted under paragraph 1(b) of this Article.

3. A State Party shall notify the Director-General of discoveries or activities reported to it under paragraph 1 of this Article.

4. The Director-General shall promptly make available to all States Parties any information notified to him under paragraph 3 of this Article.

5. Any State Party may declare to the State Party in whose exclusive economic zone or on whose continental shelf the underwater cultural heritage is located its interest in being consulted on how to ensure the effective protection of that underwater cultural heritage. Such declaration shall be based on a verifiable link, especially a cultural, historical or archaeological link, to the underwater cultural heritage concerned.

Article 10 - Protection of underwater cultural heritage in the exclusive economic zone and on the continental shelf

1. No authorization shall be granted for an activity directed at underwater cultural heritage located in the exclusive economic zone or on the continental shelf except in conformity with the provisions of this Article.

2. A State Party in whose exclusive economic zone or on whose continental shelf underwater cultural heritage is located has the right to prohibit or authorize any activity directed at such heritage to prevent interference with its sovereign rights or jurisdiction as provided for by international law including the United Nations Convention on the Law of the Sea.

3. Where there is a discovery of underwater cultural heritage or it is intended that activity shall be directed at underwater cultural heritage in a State Party's exclusive economic zone or on its continental shelf, that State Party shall:

(a) consult all other States Parties which have declared an interest under Article 9, paragraph 5, on how best to protect the underwater cultural heritage;

(b) coordinate such consultations as "Coordinating State", unless it expressly declares that it does not wish to do so, in which case the States Parties which have declared an interest under Article 9, paragraph 5, shall appoint a Coordinating State.

4. Without prejudice to the duty of all States Parties to protect underwater cultural heritage by way of all practicable measures taken in accordance with international law to prevent immediate danger to the underwater cultural heritage, including looting, the Coordinating State may take all practicable measures, and/or issue any necessary authorizations in conformity with this Convention and, if necessary prior to consultations, to prevent any immediate danger to the underwater cultural heritage, whether arising from human activities or any other cause, including looting. In taking such measures assistance may be requested from other States Parties.

5. The Coordinating State:

(a) shall implement measures of protection which have been agreed by the consulting States, which include the Coordinating State, unless the consulting States, which include the Coordinating State, agree that another State Party shall implement those measures;

(b) shall issue all necessary authorizations for such agreed measures in conformity with the Rules, unless the consulting States, which include the Coordinating State, agree that another State Party shall issue those authorizations;

(c) may conduct any necessary preliminary research on the underwater cultural heritage and shall issue all necessary authorizations therefore, and shall promptly inform the Director-General of the results, who in turn will make such information promptly available to other States Parties.

6. In coordinating consultations, taking measures, conducting preliminary research and/or issuing authorizations pursuant to this Article, the Coordinating State shall act on behalf of the States Parties as a whole and not in its own interest. Any such action shall not in itself constitute a basis for the assertion of any preferential or jurisdictional rights not provided for in international law, including the United Nations Convention on the Law of the Sea.

7. Subject to the provisions of paragraphs 2 and 4 of this Article, no activity directed at State vessels and aircraft shall be conducted without the agreement of the flag State and the collaboration of the Coordinating State.

Article 11 - Reporting and notification in the Area

1. States Parties have a responsibility to protect underwater cultural heritage in the Area in conformity with this Convention and Article 149 of the United Nations Convention on the Law of the Sea. Accordingly when a national, or a vessel flying the flag of a State Party, discovers or intends to engage in activities directed at underwater cultural heritage located in the Area, that State Party shall require its national, or the master of the vessel, to report such discovery or activity to it.

2. States Parties shall notify the Director-General and the Secretary-General of the International Seabed Authority of such discoveries or activities reported to them.

3. The Director-General shall promptly make available to all States Parties any such information supplied by States Parties.

4. Any State Party may declare to the Director-General its interest in being consulted on how to ensure the effective protection of that underwater cultural heritage. Such declaration shall be based on a verifiable link to the underwater cultural heritage concerned, particular regard being paid to the preferential rights of States of cultural, historical or archaeological origin.

Article 12 - Protection of underwater cultural heritage in the Area

1. No authorization shall be granted for any activity directed at underwater cultural heritage located in the Area except in conformity with the provisions of this Article.

2. The Director-General shall invite all States Parties which have declared an interest under Article 11, paragraph 4, to consult on how best to protect the underwater cultural heritage, and to appoint a State Party to coordinate such consultations as the "Coordinating State". The Director-General shall also invite the International Seabed Authority to participate in such consultations.

3. All States Parties may take all practicable measures in conformity with this Convention, if necessary prior to consultations, to prevent any immediate danger to the underwater cultural heritage, whether arising from human activity or any other cause including looting.

4. The Coordinating State shall:

(a) implement measures of protection which have been agreed by the consulting States, which include the Coordinating State, unless the consulting States, which include the Coordinating State, agree that another State Party shall implement those measures; and

(b) issue all necessary authorizations for such agreed measures, in conformity with this Convention, unless the consulting States, which include the Coordinating State, agree that another State Party shall issue those authorizations.

5. The Coordinating State may conduct any necessary preliminary research on the underwater cultural heritage and shall issue all necessary authorizations therefor, and shall promptly inform the Director-General of the results, who in turn shall make such information available to other States Parties.

6. In coordinating consultations, taking measures, conducting preliminary research, and/or issuing authorizations pursuant to this Article, the Coordinating State shall act for the benefit of humanity as a whole, on behalf of all States Parties. Particular regard shall be paid to the preferential rights of States of cultural, historical or archaeological origin in respect of the underwater cultural heritage concerned.

7. No State Party shall undertake or authorize activities directed at State vessels and aircraft in the Area without the consent of the flag State.

Article 13 - Sovereign immunity

Warships and other government ships or military aircraft with sovereign immunity, operated for non-commercial purposes, undertaking their normal mode of operations, and not engaged in activities directed at underwater cultural heritage, shall not be obliged to report discoveries of underwater cultural heritage under Articles 9, 10, 11 and 12 of this Convention. However States Parties shall ensure, by the adoption of appropriate measures not impairing the operations or operational capabilities of their warships or other government ships or military aircraft with sovereign immunity operated for non-commercial purposes, that they comply, as far as is reasonable and practicable, with Articles 9, 10, 11 and 12 of this Convention.

Article 14 - Control of entry into the territory, dealing and possession

States Parties shall take measures to prevent the entry into their territory, the dealing in, or the possession of, underwater cultural heritage illicitly exported and/or recovered, where recovery was contrary to this Convention.

Article 15 - Non-use of areas under the jurisdiction of States Parties

States Parties shall take measures to prohibit the use of their territory, including their maritime ports, as well as artificial islands, installations and structures under their exclusive jurisdiction or control, in support of any activity directed at underwater cultural heritage which is not in conformity with this Convention.

Article 16 - Measures relating to nationals and vessels

States Parties shall take all practicable measures to ensure that their nationals and vessels flying their flag do not engage in any activity directed at underwater cultural heritage in a manner not in conformity with this Convention.

Article 17 - Sanctions

1. Each State Party shall impose sanctions for violations of measures it has taken to implement this Convention.

2. Sanctions applicable in respect of violations shall be adequate in severity to be effective in securing compliance with this Convention and to discourage violations wherever they occur and shall deprive offenders of the benefit deriving from their illegal activities.

3. States Parties shall cooperate to ensure enforcement of sanctions imposed under this Article.

Article 18 - Seizure and disposition of underwater cultural heritage

1. Each State Party shall take measures providing for the seizure of underwater cultural heritage in its territory that has been recovered in a manner not in conformity with this Convention.

2. Each State Party shall record, protect and take all reasonable measures to stabilize underwater cultural heritage seized under this Convention.

3. Each State Party shall notify the Director-General and any other State with a verifiable link, especially a cultural, historical or archaeological link, to the underwater cultural heritage concerned of any seizure of underwater cultural heritage that it has made under this Convention.

4. A State Party which has seized underwater cultural heritage shall ensure that its disposition be for the public benefit, taking into account the need for conservation and research; the need for reassembly of a dispersed collection; the need for public access, exhibition and education; and the interests of any State with a verifiable link, especially a cultural, historical or archaeological link, in respect of the underwater cultural heritage concerned.

Article 19 - Cooperation and information-sharing

1. States Parties shall cooperate and assist each other in the protection and management of underwater cultural heritage under this Convention, including, where practicable, collaborating in the investigation, excavation, documentation, conservation, study and presentation of such heritage.

2. To the extent compatible with the purposes of this Convention, each State Party undertakes to share information with other States Parties concerning underwater cultural heritage, including discovery of heritage, location of heritage, heritage excavated or recovered contrary to this Convention or otherwise in violation of international law, pertinent scientific methodology and technology, and legal developments relating to such heritage.

3. Information shared between States Parties, or between UNESCO and States Parties, regarding the discovery or location of underwater cultural heritage shall, to the extent compatible with their national legislation, be kept confidential and reserved to competent authorities of States Parties as long as the disclosure of such information might endanger or otherwise put at risk the preservation of such underwater cultural heritage.

4. Each State Party shall take all practicable measures to disseminate information, including where feasible through appropriate international databases, about underwater cultural heritage excavated or recovered contrary to this Convention or otherwise in violation of international law.

Article 20 - Public awareness

Each State Party shall take all practicable measures to raise public awareness regarding the value and significance of underwater cultural heritage and the importance of protecting it under this Convention.

Article 21 - Training in underwater archaeology

States Parties shall cooperate in the provision of training in underwater archaeology, in techniques for the conservation of underwater cultural heritage and, on agreed terms, in the transfer of technology relating to underwater cultural heritage.

Article 22 - Competent authorities

1. In order to ensure the proper implementation of this Convention, States Parties shall establish competent authorities or reinforce the existing ones where appropriate, with the aim of providing for the establishment, maintenance and updating of an

inventory of underwater cultural heritage, the effective protection, conservation, presentation and management of underwater cultural heritage, as well as research and education.

2. States Parties shall communicate to the Director-General the names and addresses of their competent authorities relating to underwater cultural heritage.

Article 23 - Meetings of States Parties

1. The Director-General shall convene a Meeting of States Parties within one year of the entry into force of this Convention and thereafter at least once every two years. At the request of a majority of States Parties, the Director-General shall convene an Extraordinary Meeting of States Parties.

2. The Meeting of States Parties shall decide on its functions and responsibilities.

3. The Meeting of States Parties shall adopt its own Rules of Procedure.

4. The Meeting of States Parties may establish a Scientific and Technical Advisory Body composed of experts nominated by the States Parties with due regard to the principle of equitable geographical distribution and the desirability of a gender balance.

5. The Scientific and Technical Advisory Body shall appropriately assist the Meeting of States Parties in questions of a scientific or technical nature regarding the implementation of the Rules.

Article 24 - Secretariat for this Convention

1. The Director-General shall be responsible for the functions of the Secretariat for this Convention.

2. The duties of the Secretariat shall include:

(a) organizing Meetings of States Parties as provided for in Article 23, paragraph 1; and

(b) assisting States Parties in implementing the decisions of the Meetings of States Parties.

Article 25 - Peaceful settlement of disputes

1. Any dispute between two or more States Parties concerning the interpretation or application of this Convention shall be subject to negotiations in good faith or other peaceful means of settlement of their own choice.

2. If those negotiations do not settle the dispute within a reasonable period of time, it may be submitted to UNESCO for mediation, by agreement between the States Parties concerned.

3. If mediation is not undertaken or if there is no settlement by mediation, the provisions relating to the settlement of disputes set out in Part XV of the United Nations Convention on the Law of the Sea apply mutatis mutandis to any dispute between States Parties to this Convention concerning the interpretation or application of this Convention, whether or not they are also Parties to the United Nations Convention on the Law of the Sea.

4. Any procedure chosen by a State Party to this Convention and to the United Nations Convention on the Law of the Sea pursuant to Article 287 of the latter shall apply to the settlement of disputes under this Article, unless that State Party, when ratifying, accepting, approving or acceding to this Convention, or at any time thereafter, chooses another procedure pursuant to Article 287 for the purpose of the settlement of disputes arising out of this Convention.

5. A State Party to this Convention which is not a Party to the United Nations Convention on the Law of the Sea, when ratifying, accepting, approving or acceding to this Convention or at any time thereafter shall be free to choose, by means of a written declaration, one or more of the means set out in Article 287, paragraph 1, of the United Nations Convention on the Law of the Sea for the purpose of settlement of disputes under this Article. Article 287 shall apply to such a declaration, as well as to any dispute to which such State is party, which is not covered by a declaration in force. For the purpose of conciliation and arbitration, in accordance with Annexes V and VII of the United Nations Convention on the Law of the Sea, such State shall be entitled to nominate conciliators and arbitrators to be included in the lists referred to in Annex V, Article 2, and Annex VII, Article 2, for the settlement of disputes arising out of this Convention.

Article 26 - Ratification, acceptance, approval or accession

1. This Convention shall be subject to ratification, acceptance or approval by Member States of UNESCO.

2. This Convention shall be subject to accession:

(a) by States that are not members of UNESCO but are members of the United Nations or of a specialized agency within the United Nations system or of the International Atomic Energy Agency, as well as by States Parties to the Statute of the International Court of Justice and any other State invited to accede to this Convention by the General Conference of UNESCO;

(b) by territories which enjoy full internal self-government, recognized as such by the United Nations, but have not attained full independence in accordance with General Assembly resolution 1514 (XV) and which have competence over the matters governed by this Convention, including the competence to enter into treaties in respect of those matters.

3. The instruments of ratification, acceptance, approval or accession shall be deposited with the Director-General.

Article 27 - Entry into force

This Convention shall enter into force three months after the date of the deposit of the twentieth instrument referred to in Article 26, but solely with respect to the twenty States or territories that have so deposited their instruments. It shall enter into force for each other State or territory three months after the date on which that State or territory has deposited its instrument.

Article 28 - Declaration as to inland waters

When ratifying, accepting, approving or acceding to this Convention or at any time thereafter, any State or territory may declare that the Rules shall apply to inland waters not of a maritime character.

Article 29 - Limitations to geographical scope

At the time of ratifying, accepting, approving or acceding to this Convention, a State or territory may make a declaration to the depositary that this Convention shall not be applicable to specific parts of its territory, internal waters, archipelagic waters or territorial sea, and shall identify therein the reasons for such declaration. Such State shall, to the extent practicable and as quickly as possible, promote conditions under which this Convention will apply to the areas specified in its declaration, and to that end shall also withdraw its declaration in whole or in part as soon as that has been achieved.

Article 30 - Reservations

With the exception of Article 29, no reservations may be made to this Convention.

Article 31 - Amendments

1. A State Party may, by written communication addressed to the Director-General, propose amendments to this Convention. The Director-General shall circulate such communication to all States Parties. If, within six months from the date of the circulation of the communication, not less than one half of the States Parties reply favourably to the request, the Director-General shall present such proposal to the next Meeting of States Parties for discussion and possible adoption.

2. Amendments shall be adopted by a two-thirds majority of States Parties present and voting.

3. Once adopted, amendments to this Convention shall be subject to ratification, acceptance, approval or accession by the States Parties.

4. Amendments shall enter into force, but solely with respect to the States Parties that have ratified, accepted, approved or acceded to them, three months after the deposit of the instruments referred to in paragraph 3 of this Article by two thirds of the

States Parties. Thereafter, for each State or territory that ratifies, accepts, approves or accedes to it, the amendment shall enter into force three months after the date of deposit by that Party of its instrument of ratification, acceptance, approval or accession.

5. A State or territory which becomes a Party to this Convention after the entry into force of amendments in conformity with paragraph 4 of this Article shall, failing an expression of different intention by that State or territory, be considered:

(a) as a Party to this Convention as so amended; and

(b) as a Party to the unamended Convention in relation to any State Party not bound by the amendment.

Article 32 - Denunciation

1. A State Party may, by written notification addressed to the Director-General, denounce this Convention.

2. The denunciation shall take effect twelve months after the date of receipt of the notification, unless the notification specifies a later date.

3. The denunciation shall not in any way affect the duty of any State Party to fulfil any obligation embodied in this Convention to which it would be subject under international law independently of this Convention.

Article 33 - The Rules

The Rules annexed to this Convention form an integral part of it and, unless expressly provided otherwise, a reference to this Convention includes a reference to the Rules.

Article 34 - Registration with the United Nations

In conformity with Article 102 of the Charter of the United Nations, this Convention shall be registered with the Secretariat of the United Nations at the request of the Director-General.

Article 35 - Authoritative texts

This Convention has been drawn up in Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish, the six texts being equally authoritative.

Annex

Rules concerning activities directed at underwater cultural heritage

I. General principles

Rule 1. The protection of underwater cultural heritage through in situ preservation shall be considered as the first option. Accordingly, activities directed at underwater cultural heritage shall be authorized in a manner consistent with the protection of that heritage, and subject to that requirement may be authorized for the purpose of making a significant contribution to protection or knowledge or enhancement of underwater cultural heritage.

Rule 2. The commercial exploitation of underwater cultural heritage for trade or speculation or its irretrievable dispersal is fundamentally incompatible with the protection and proper management of underwater cultural heritage. Underwater cultural heritage shall not be traded, sold, bought or bartered as commercial goods.

This Rule cannot be interpreted as preventing:

(a) the provision of professional archaeological services or necessary services incidental thereto whose nature and purpose are in full conformity with this Convention and are subject to the authorization of the competent authorities;

(b) the deposition of underwater cultural heritage, recovered in the course of a research project in conformity with this Convention, provided such deposition does not prejudice the scientific or cultural interest or integrity of the recovered material or result in its irretrievable dispersal; is in accordance with the provisions of Rules 33 and 34; and is subject to the authorization of the competent authorities.

Rule 3. Activities directed at underwater cultural heritage shall not adversely affect the underwater cultural heritage more than is necessary for the objectives of the project.

Rule 4. Activities directed at underwater cultural heritage must use nondestructive techniques and survey methods in preference to recovery of objects. If excavation or recovery is necessary for the purpose of scientific studies or for the ultimate protection of the underwater cultural heritage, the methods and techniques used must be as non-destructive as possible and contribute to the preservation of the remains.

Rule 5. Activities directed at underwater cultural heritage shall avoid the unnecessary disturbance of human remains or venerated sites.

Rule 6. Activities directed at underwater cultural heritage shall be strictly regulated to ensure proper recording of cultural, historical and archaeological information.

Rule 7. Public access to in situ underwater cultural heritage shall be promoted, except where such access is incompatible with protection and management.

Rule 8. International cooperation in the conduct of activities directed at underwater cultural heritage shall be encouraged in order to further the effective exchange or use of archaeologists and other relevant professionals.

II. Project design

Rule 9. Prior to any activity directed at underwater cultural heritage, a project design for the activity shall be developed and submitted to the competent authorities for authorization and appropriate peer review.

Rule 10. The project design shall include:

(a) an evaluation of previous or preliminary studies;

(b) the project statement and objectives;

(c) the methodology to be used and the techniques to be employed;

(d) the anticipated funding;

(e) an expected timetable for completion of the project;

(f) the composition of the team and the qualifications, responsibilities and experience of each team member;

(g) plans for post-fieldwork analysis and other activities;

(h) a conservation programme for artefacts and the site in close cooperation with the competent authorities;

(i) a site management and maintenance policy for the whole duration of the project;

(j) a documentation programme;

(k) a safety policy;

(l) an environmental policy;

(m) arrangements for collaboration with museums and other institutions, in particular scientific institutions;

(n) report preparation;

(o) deposition of archives, including underwater cultural heritage removed; and

(p) a programme for publication.

Rule 11. Activities directed at underwater cultural heritage shall be carried out in accordance with the project design approved by the competent authorities.

Rule 12. Where unexpected discoveries are made or circumstances change, the project design shall be reviewed and amended with the approval of the competent authorities.

Rule 13. In cases of urgency or chance discoveries, activities directed at the underwater cultural heritage, including conservation measures or activities for a period of short duration, in particular site stabilization, may be authorized in the absence of a project design in order to protect the underwater cultural heritage.

III. Preliminary work

Rule 14. The preliminary work referred to in Rule 10 (a) shall include an assessment that evaluates the significance and vulnerability of the underwater cultural heritage and the surrounding natural environment to damage by the proposed project, and the potential to obtain data that would meet the project objectives.

Rule 15. The assessment shall also include background studies of available historical and archaeological evidence, the archaeological and environmental characteristics of the site, and the consequences of any potential intrusion for the long-term stability of the underwater cultural heritage affected by the activities.

IV. Project objective, methodology and techniques

Rule 16. The methodology shall comply with the project objectives, and the techniques employed shall be as non-intrusive as possible.

V. Funding

Rule 17. Except in cases of emergency to protect underwater cultural heritage, an adequate funding base shall be assured in advance of any activity, sufficient to complete all stages of the project design, including conservation, documentation and curation of recovered artefacts, and report preparation and dissemination.

Rule 18. The project design shall demonstrate an ability, such as by securing a bond, to fund the project through to completion.

Rule 19. The project design shall include a contingency plan that will ensure conservation of underwater cultural heritage and supporting documentation in the event of any interruption of anticipated funding.

VI. Project duration - timetable

Rule 20. An adequate timetable shall be developed to assure in advance of any activity directed at underwater cultural heritage the completion of all stages of the project design, including conservation, documentation and curation of recovered underwater cultural heritage, as well as report preparation and dissemination.

Rule 21. The project design shall include a contingency plan that will ensure conservation of underwater cultural heritage and supporting documentation in the event of any interruption or termination of the project.

VII. Competence and qualifications

Rule 22. Activities directed at underwater cultural heritage shall only be undertaken under the direction and control of, and in the regular presence of, a qualified underwater archaeologist with scientific competence appropriate to the project.

Rule 23. All persons on the project team shall be qualified and have demonstrated competence appropriate to their roles in the project.

VIII. Conservation and site management

Rule 24. The conservation programme shall provide for the treatment of the archaeological remains during the activities directed at underwater cultural heritage, during transit and in the long term. Conservation shall be carried out in accordance with current professional standards.

Rule 25. The site management programme shall provide for the protection and management in situ of underwater cultural heritage, in the course of and upon termination of fieldwork. The programme shall include public information, reasonable provision for site stabilization, monitoring, and protection against interference.

IX. Documentation

Rule 26. The documentation programme shall set out thorough documentation including a progress report of activities directed at underwater cultural heritage, in accordance with current professional standards of archaeological documentation.

Rule 27. Documentation shall include, at a minimum, a comprehensive record of the site, including the provenance of underwater cultural heritage moved or removed in the course of the activities directed at underwater cultural heritage, field notes, plans, drawings, sections, and photographs or recording in other media.

X. Safety

Rule 28. A safety policy shall be prepared that is adequate to ensure the safety and health of the project team and third parties and that is in conformity with any applicable statutory and professional requirements.

XI. Environment

Rule 29. An environmental policy shall be prepared that is adequate to ensure that the seabed and marine life are not unduly disturbed.

XII. Reporting

Rule 30. Interim and final reports shall be made available according to the timetable set out in the project design, and deposited in relevant public records.

Rule 31. Reports shall include:

- (a) an account of the objectives;
- (b) an account of the methods and techniques employed;
- (c) an account of the results achieved;
- (d) basic graphic and photographic documentation on all phases of the activity;
- (e) recommendations concerning conservation and curation of the site and of any underwater cultural heritage removed; and
- (f) recommendations for future activities.

XIII. Curation of project archives

Rule 32. Arrangements for curation of the project archives shall be agreed to before any activity commences, and shall be set out in the project design.

Rule 33. The project archives, including any underwater cultural heritage removed and a copy of all supporting documentation shall, as far as possible, be kept together and intact as a collection in a manner that is available for professional and public access as well as for the curation of the archives. This should be done as rapidly as possible and in any case not later than ten years from the completion of the project, in so far as may be compatible with conservation of the underwater cultural heritage.

Rule 34. The project archives shall be managed according to international professional standards, and subject to the authorization of the competent authorities.

XIV. Dissemination

Rule 35. Projects shall provide for public education and popular presentation of the project results where appropriate.

Rule 36. A final synthesis of a project shall be:

(a) made public as soon as possible, having regard to the complexity of the project and the confidential or sensitive nature of the information; and

(b) deposited in relevant public records.

Done in Paris this 6th day of November 2001 in two authentic copies bearing the signature of the President of the thirty-first session of the General Conference and of the Director-General of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, which shall be deposited in the archives of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization and certified true copies of which shall be delivered to all the States and territories referred to in Article 26 as well as to the United Nations.

Depositary :

UNESCO

Entry into force :

In accordance with its Article 27, this Convention shall enter into force three months after the date of the deposit of the twentieth instrument of ratification, acceptance, approval or accession, but solely with respect to the twenty States or territories that have so deposited their instrument. It shall enter into force for each other State or territory three months after the date on which that State or territory has deposited its instrument.

Authoritative texts :

Arabic, English, Chinese, French, Spanish and Russian

Declarations and Reservations :

Panama

"On depositing its Instrument of Ratification of the Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage (approved by Law No. 32 of 26 March 2003 and proclaimed in the Official Gazette No. 24,773 of 2 April 2003), the Republic of Panama declares that it has sole sovereignty over the Gulf of Panama, by nature and history a Panamanian bay, whose coasts belong in their entirety to the Republic of Panama. It is a clearly defined geographic configuration, being a large scooped-out incurvation to the south of the Isthmus of Panama, with sea waters underlying the seabed and its subsoil in the area between latitudes 07°28'00" North and 07°31'00" North, and longitudes 79°59'53" and 78°11'40", both west of Greenwich. These determine the location of Punta Mala and Punta Jaqu, at the West and East of the entrance of the Gulf of Panama respectively. This large indentation cuts well into the land area of the Isthmus of Panama. The width of its entrance, from Punta Mala to Punta Jaqu, is about two hundred kilometres (200 kms) and its extension inland (measured from an imaginary line linking Punta Mala and Punta Jaqu up to the mouths of the Rvo Chico, east of Panama City) is one hundred and sixty-five kilometres (165 kms).

In view of its current and potential resources the Gulf of Panama, a historic bay, has been a vital necessity for the Republic of Panama since time immemorial, both with regard to its security and defence and to the economic field, since its marine resources have long been used by the inhabitants of the Isthmus of Panama.

Oblong in shape, with a coastal outline which somewhat resembles a calf's head, the Gulf has a coastal perimeter under Panamanian sea control of some six hundred and sixty-eight kilometres (668 kms). Within this demarcation, the Gulf of Panama, a historic bay, has an area of approximately thirty thousand square kilometres (30,000 kms²).

The Republic of Panama declares that in the exercise of its sovereign and jurisdictional rights and the accomplishment of its duties, it will act in accordance with the provisions of the Convention, reserving the right to issue other related declarations, should the need arise."

Portugal

"Par ailleurs, et en application du n°2 de l'article 9 de la Convention sur la protection du patrimoine culturel subaquatique, le Portugal declare que la façon par laquelle seront transmises les informations prévues à l'article b) du n°1 du même article est celle stipulée par le sous-alinea ii)." [original : French]

Ukraine

« to Articles 9 and 11:

"Ukraine hereby declares that in case of discovery of the underwater cultural heritage in the exclusive economic zone or on the continental shelf of a State Party or in the Area, or if there is an intention to carry out, there, activities directed towards the underwater cultural heritage, it shall provide the rapid and effective transmission of information about the aforesaid to all the States Parties and to the Director General of UNESCO through the National Commission of Ukraine on Affairs of UNESCO;"

to Article 22:

"The competent authority authorized in accordance with Article 22 of the Convention shall be the central executive authority in the sphere of the protection of the cultural heritage;"

to Article 28:

"Ukraine declares that the Rules of the Convention shall be implemented to the inland waters not of a maritime character." »

Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage Paris, 2.11.2001¹

States	Date of deposit of instrument	Type of instrument
Bulgaria	06.10.2003	Ratification
Croatia	01.12.2004	Ratification
Ecuador	01.12.2006	Ratification
Lebanon	08.01.2007	Acceptance
Libyan Arab Jamahiriya	23.06.2005	Ratification
Lithuania	12.06.2006	Ratification
Mexico	05.07.2006	Ratification
Nigeria	21.10.2005	Ratification
Panama	20.05.2003	Ratification
Paraguay	07.09.2006	Ratification
Portugal	21.09.2006	Ratification
Romania	31.07.2007	Acceptance
Saint Lucia	01.02.2007	Ratification
Spain	06.06.2005	Ratification
Ukraine	27.12.2006	Ratification

¹ In accordance with its Article 27, this Convention shall enter into force three months after the date of the deposit of the twentieth instrument of ratification, acceptance, approval or accession, but solely with respect to the twenty States or territories that have so deposited their instrument. It shall enter into force for each other State or territory three months after the date on which that State or territory has deposited its instrument.

Πηγή : <http://portal.unesco.org>

UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity

The General Conference,

Committed to the full implementation of the human rights and fundamental freedoms proclaimed in the Universal Declaration of Human Rights and other universally recognized legal instruments, such as the two International Covenants of 1966 relating respectively to civil and political rights and to economic, social and cultural rights,

Recalling that the Preamble to the Constitution of UNESCO affirms “that the wide diffusion of culture, and the education of humanity for justice and liberty and peace are indispensable to the dignity of man and constitute a sacred duty which all the nations must fulfil in a spirit of mutual assistance and concern”,

Further recalling Article I of the Constitution, which assigns to UNESCO among other purposes that of recommending “such international agreements as may be necessary to promote the free flow of ideas by word and image”,

Referring to the provisions relating to cultural diversity and the exercise of cultural rights in the international instruments enacted by UNESCO,¹

Reaffirming that culture should be regarded as the set of distinctive spiritual, material, intellectual and emotional features of society or a social group, and that it encompasses, in addition to art and literature, lifestyles, ways of living together, value systems, traditions and beliefs,²

Noting that culture is at the heart of contemporary debates about identity, social cohesion, and the development of a knowledge-based economy,

Affirming that respect for the diversity of cultures, tolerance, dialogue and cooperation, in a climate of mutual trust and understanding are among the best guarantees of international peace and security,

Aspiring to greater solidarity on the basis of recognition of cultural diversity, of awareness of the unity of humankind, and of the development of intercultural exchanges,

Considering that the process of globalization, facilitated by the rapid development of new information and communication technologies, though representing a challenge for cultural diversity, creates the conditions for renewed dialogue among cultures and civilizations,

Aware of the specific mandate which has been entrusted to UNESCO, within the United Nations system, to ensure the preservation and promotion of the fruitful diversity of cultures,

Proclaims the following principles and adopts the present Declaration :

Identity, diversity and pluralism

Article 1 Cultural diversity : the common heritage of humanity

Culture takes diverse forms across time and space. This diversity is embodied in the uniqueness and plurality of the identities of the groups and societies making up humankind. As a source of exchange, innovation and creativity, cultural diversity is a necessary for humankind as biodiversity is for nature. In this sense, it is the common heritage of humanity and should be recognized and affirmed for the benefit of present and future generations.

Article 2 From cultural diversity to cultural pluralism

In our increasingly diverse societies, it is essential to ensure harmonious interaction among people and groups with plural, varied and dynamic cultural identities as well as their willingness to live together. Policies for the inclusion and participation of all citizens are guarantees of social cohesion, the vitality of civil society and peace. Thus defined, cultural pluralism gives policy expression to the reality of cultural diversity. Indissociable from a democratic framework, cultural pluralism is conducive to cultural exchange and to the flourishing of creative capacities that sustain public life.

Article 3 Cultural diversity as a factor in development

Cultural diversity widens the range of options open to everyone; it is one of the roots of development, understood not simply in terms of economic growth, but also as a means to achieve a more satisfactory intellectual, emotional, moral and spiritual existence.

Cultural diversity and human rights

Article 4 Human rights as guarantees of cultural diversity

The defence of cultural diversity is an ethical imperative, inseparable from respect for human dignity. It implies a commitment to human rights and fundamental freedoms, in particular the rights of person belonging to minorities and those of indigenous peoples. No one may invoke cultural diversity to infringe upon human rights guaranteed by international law, nor to limit their scope.

Article 5 Cultural rights as an enabling environment for cultural diversity

Cultural rights are an integral part of human rights, which are universal, indivisible and interdependent. The flourishing of creative diversity requires the full implementation of cultural rights as defined in Article 27 of the Universal Declaration of Human Rights and in Articles 13 and 15 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. All persons have therefore the rights to express themselves and to create and disseminate their work in the language of their choice, and particularly in their mother tongue; all persons are entitled to quality education and training that fully respect their cultural identity; and all persons have the right to participate in the cultural life of their choice and conduct their own cultural practices, subject to respect for human rights and fundamental freedoms.

Article 6 Towards access for all to cultural diversity

While ensuring the free flow of ideas by word and image care should be exercised that all cultures can express themselves and make themselves known. Freedom of expression, media pluralism, multilingualism, equal access to art and to scientific and technological knowledge, including in digital form, and the possibility for all cultures to have access to the means of expression and dissemination are the guarantees of cultural diversity.

Cultural diversity and creativity

Article 7 Cultural heritage as the wellspring of creativity

Creation draws on the roots of cultural tradition, but flourishes in contact with other cultures. For this reason, heritage in all its forms must be preserved, enhanced and handed on to future generations as a record of human experience and aspirations, so as to foster creativity in all its diversity and to inspire genuine dialogue among cultures.

Article 8 Cultural goods and services : commodities of a unique kind

In the face of present-day economic and technological change, opening up vast prospects for creation and innovation, particular attention must be paid to the diversity of the supply of creative work, to due recognition of the rights of authors and artists and to the specificity of cultural goods and services which, as vectors of identity, values and meaning, must not be treated as mere commodities or consumer goods.

Article 9 Cultural policies as catalysts of creativity

While ensuring the free circulation of ideas and works, cultural policies must create conditions conducive to the production and dissemination of diversified cultural goods and services through cultural industries that have the means to assert themselves at the local and global level. It is for each State, with due regard to its international obligations, to define its cultural policy and to implement it through the means it considers fit, whether by operational support or appropriate regulations.

Cultural diversity and international solidarity

Article 10 Strengthening capacities for creation and dissemination worldwide

In the face of current imbalances in flows and exchanges of cultural goods and services at the global level, it is necessary to reinforce international cooperation and solidarity aimed at enabling all countries, especially developing countries and countries in transition, to establish cultural industries that are viable and competitive at national and international level.

Article 11 Building partnerships between the public sector, the private sector and civil society

Market forces alone cannot guarantee the preservation and promotion of cultural diversity, which is the key to sustainable human development. From this perspective, the pre-eminence of public policy, in partnership with the private sector and civil society, must be reaffirmed.

Article 12 The role of UNESCO

UNESCO, by virtue of its mandate and functions, has the responsibility to :

- a. Promote the incorporation of the principles set out in the present Declaration into the development strategies drawn up within the various intergovernmental bodies;
- b. Serve as a reference point and a forum where States, international governmental and non-governmental organizations, civil society and the private sector may join together in elaborating concepts, objectives and policies in favour of cultural diversity;
- c. Pursue its activities in standard-setting, awareness-raising and capacity-building in the areas related to the present Declaration within its fields of competence;
- d. Facilitate the implementation of the Action Plan, the main lines of which are appended to the present Declaration.

¹Among which, in particular, the Florence Agreement of 1950 and its Nairobi Protocol of 1976, the Universal Copyright Convention of 1952, the Declaration of the Principles of International Cultural Cooperation of 1966, the Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property of 1970, the Convention for the Protection of the World Cultural and Natural Heritage of 1972, the Declaration on Race and Racial Prejudice of 1978, the Recommendation concerning the Status of the Artist of 1980, and the Recommendation on Safeguarding Traditional Culture and Folklore of 1989.

²This definition is in line with the conclusions of the World Conference on Cultural Policies (MONDIACULT, Mexico City, 1982), of the World Commission on Culture and Development (Our Creative Diversity, 1995), and of the Intergovernmental Conference on Cultural Policies for Development (Stockholm, 1998).

Main lines of an Action Plan for the implementation of the UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity

The Member States commit themselves to taking appropriate steps to disseminate widely the “UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity” and to encourage its effective application, in particular by cooperating with a view to achieving the following objectives :

1. Deepening the international debate on questions relating to cultural diversity, particularly in respect of its links with development and its impact on policy-making, at both national and international level; taking forward notably consideration of the advisability of an international legal instrument on cultural diversity.
2. Advancing in the definition of principles, standards and practices, on both the national and the international levels, as well as of awareness-raising modalities and patterns of cooperation, that are most conducive to the safeguarding and promotion of cultural diversity.
3. Fostering the exchange of knowledge and best practices in regard to cultural pluralism with a view to facilitating, in diversified societies, the inclusion and participation of persons and groups from varied cultural backgrounds.

4. Making further headway in understanding and clarifying the content of cultural rights as an integral part of human rights.
5. Safeguarding the linguistic heritage of humanity and giving support to expression, creation and dissemination in the greatest possible number of languages.
6. Encouraging linguistic diversity - while respecting the mother tongue - at all levels of education, wherever possible, and fostering the learning of several languages from the earliest age.
7. Promoting through education an awareness of the positive value of cultural diversity and improving to this end both curriculum design and teacher education.
8. Incorporating, where appropriate, traditional pedagogies into the education process with a view to preserving and making full use of culturally appropriate methods of communication and transmission of knowledge.
9. Encouraging "digital literacy" and ensuring greater mastery of the new information and communication technologies, which should be seen both as educational discipline and as pedagogical tools capable of enhancing the effectiveness of educational services.
10. Promoting linguistic diversity in cyberspace and encouraging universal access through the global network to all information in the public domain.
11. Countering the digital divide, in close cooperation in relevant United Nations system organizations, by fostering access by the developing countries to the new technologies, by helping them to master information technologies and by facilitating the digital dissemination of endogenous cultural products and access by those countries to the educational, cultural and scientific digital resources available worldwide.
12. Encouraging the production, safeguarding and dissemination of diversified contents in the media and global information networks and, to that end, promoting the role of public radio and television services in the development of audiovisual productions of good quality, in particular by fostering the establishment of cooperative mechanisms to facilitate their distribution.
13. Formulating policies and strategies for the preservation and enhancement of the cultural and natural heritage, notably the oral and intangible cultural heritage, and combating illicit traffic in cultural goods and services.
14. Respecting and protecting traditional knowledge, in particular that of indigenous peoples; recognizing the contribution of traditional knowledge, particularly with regard to environmental protection and the management of natural resources, and fostering synergies between modern science and local knowledge.
15. Fostering the mobility of creators, artists, researchers, scientists and intellectuals and the development of international research programmes and partnerships, while striving to preserve and enhance the creative capacity of developing countries and countries in transition.
16. Ensuring protection of copyright and related rights in the interest of the development of contemporary creativity and fair remuneration for creative work, while at the same time upholding a public right of access to culture, in accordance with Article 27 of the Universal Declaration of Human Rights.
17. Assisting in the emergence or consolidation of cultural industries in the developing countries and countries in transition and, to this end, cooperating in the development of the necessary infrastructures and skills, fostering the emergence of viable local markets, and facilitating access for the cultural products of those countries to the global market and international distribution networks.
18. Developing cultural policies, including operational support arrangements and/or appropriate regulatory frameworks, designed to promote the principles enshrined in this Declaration, in accordance with the international obligations incumbent upon each State.
19. Involving all sectors of civil society closely in framing of public policies aimed at safeguarding and promoting cultural diversity.
20. Recognizing and encouraging the contribution that the private sector can make to enhancing cultural diversity and facilitating, to that end, the establishment of forums for dialogue between the public sector and the private sector.

The Member States recommend that the Director-General take the objectives set forth in this Action Plan into account in the implementation of UNESCO's programmes and communicate it to institutions of the United Nations system and to other intergovernmental and non-governmental organizations concerned with a view to enhancing the synergy of actions in favour of cultural diversity.

UNESCO

28COM 15B.37

Theme : Conservation

The World Heritage Committee,

Notes with concern damages at the property by the devastating fire at the Hilandar Monastery;

Expresses its solidarity with the State Party and the orthodox community of the Monastery;

Requests the State Party to inform the World Heritage Centre on the current state of conservation of the property and the measures taken to minimise the damage by 1 February 2005, for consideration by the World Heritage Committee at its 29th session in 2005;

Urges the State Party to develop an overall management plan for the World Heritage property, which includes the natural values.

28COM 15B.71

Theme : Conservation

1. Thanking the State Party for the report provided, concerning the conservation of the World Heritage property, including the redefinition of the buffer zone as well as information on construction developments in the immediate vicinity of the property,
 2. Congratulates the State Party on its project "Unification of the Archaeological Sites of Athens", and on the long-term conservation plan, including the new museum design for the Acropolis, as this will enhance the protection and presentation of the World Heritage property;
 3. Strongly urges the State Party to define a coherent buffer zone surrounding the Acropolis and to extend the existing buffer zone (Zone 3) to the area of the proposed high-rise building, in order to limit the construction height and ensure the visual integrity of the property;
 4. Recalls its request to undertake a visual impact study prior to the commencement of any construction developments;
- Requests the State Party to keep the World Heritage Centre informed on further development, including the extension of the buffer zone and the visual impact study.

Budapest Declaration On World Heritage

Decision Adopted by the 26th Session of the World Heritage Committee, Budapest, Hungary

The World Heritage Committee:

Noting that in 2002, United Nations Year for Cultural Heritage, the World Heritage Committee celebrates the thirtieth anniversary of the Convention concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage adopted by the General Conference of UNESCO in 1972;

Considering that in 30 years, the Convention has proven to be a unique instrument of international co-operation in the protection of cultural and natural heritage of outstanding universal value;

Adopts the Budapest Declaration on World Heritage as follows:

1. We, the members of the World Heritage Committee, recognize the universality of the 1972 UNESCO World Heritage Convention and the consequent need to ensure that it applies to heritage in all its diversity, as an instrument for the sustainable development of all societies through dialogue and mutual understanding.
2. The properties on the World Heritage List are assets held in trust to pass on to generations of the future as their rightful inheritance.
3. In view of the increasing challenges to our shared heritage, we will:
 - a. **encourage** countries that have not yet joined the Convention to do so at the earliest opportunity, as well as with other related international heritage protection instruments;
 - b. **invite** States Parties to the Convention to identify and nominate cultural and natural heritage properties representing heritage in all its diversity, for inclusion on the World Heritage List;
 - c. **seek to ensure** an appropriate and equitable balance between conservation, sustainability and development, so that World Heritage properties can be protected through appropriate activities contributing to the social and economic development and the quality of life of our communities;
 - d. **join to co-operate** in the protection of heritage, recognizing that to harm such heritage is to harm, at the same time, the human spirit and the world's inheritance;
 - e. **promote** World Heritage through communication, education, research, training and public awareness strategies;
 - f. **seek to ensure** the active involvement of our local communities at all levels in the identification, protection and management of our World Heritage properties;
4. We, the World Heritage Committee, will co-operate and seek the assistance of all partners for the support of World Heritage. For this purpose, we invite all interested parties to co-operate and to promote the following objectives:
 - a. **strengthen** the credibility of the World Heritage List, as a representative and geographically balanced testimony of cultural and natural properties of outstanding universal value;
 - b. **ensure** the effective conservation of World Heritage properties;
 - c. **promote** the development of effective capacity-building measures, including assistance for preparing the nomination of properties to the World Heritage List, for the understanding and implementation of the World Heritage Convention and related instruments;
 - d. **increase** public awareness, involvement and support for World Heritage through communication.
5. We will evaluate, at our 31st session in 2007, the achievements made in the pursuit of the above mentioned objectives and in support of this commitment.

Budapest, 28 June 2002

Πολιτιστικές θέσεις του Καταλόγου της Παγκόσμιας Κληρονομιάς έως το 1993

I. Ευρώπη

Χώρα	Αριθμός θέσεων	%
Αγία Έδρα	1	0,7
Αλβανία	1	0,7
Βουλγαρία	7	4,6
Γαλλία	19	12,4
Γερμανία	13	8,5
Γιουγκοσλαβία	3	2,0
Ελβετία	3	2,0
Ελλάδα	13	8,5
Ηνωμένο Βασίλειο	11	7,2
Ιρλανδία	1	0,7
Ισπανία	19	12,4
Ιταλία	8	5,2
Κροατία	2	1,3
Κύπρος	2	1,3
Μάλτα	3	2,0
Νορβηγία	4	2,6
Ουγγαρία	2	1,3
Ουκρανία	1	0,7
Πολωνία	5	3,3
Πορτογαλία	6	3,9
Ρουμανία	3	2,0
Ρωσία	7	4,6
ΠΓΔΜ	1	0,7
Σλοβακία	3	2,0
Σουηδία	3	2,0
Τουρκία	7	4,6
Τσεχία	3	2,0
Φινλανδία	2	1,3
Σύνολα	153	100,0

III. Ασία

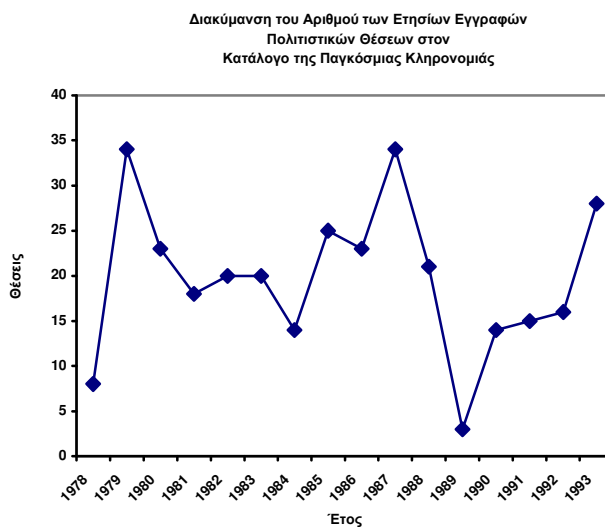
Χώρα	Αριθμός θέσεων	%
Βιετνάμ	1	1,9
Ιαπωνία	2	3,8
Ινδία	16	30,8
Ινδονησία	2	3,8
Ιράν	3	5,8
Καμπότζη	1	19,0
Κίνα	7	13,5
Μπαγκλαντές	2	3,8
Νεπάλ	1	1,9
Ουζμπεκιστάν	2	3,8
Πακιστάν	5	9,6
Σρι Λάνκα	6	11,5
Ταϊλάνδη	3	5,8
Φιλιππίνες	1	1,9
Σύνολα	52	100,0

II. Αραβικές Χώρες

Χώρα	Αριθμός θέσεων	%
Αίγυπτος	5	11,6
Αλγερία	7	16,3
Ιορδανία	3	7,0
Ιράκ	1	2,3
Λίβανος	4	9,3
Λιβύη	5	11,6
Μαρόκο	3	7,0
Ομάν	2	4,7
Συρία	4	9,3
Τυνησία	6	14,0
Υεμένη	3	7,0
Σύνολα	43	100,0

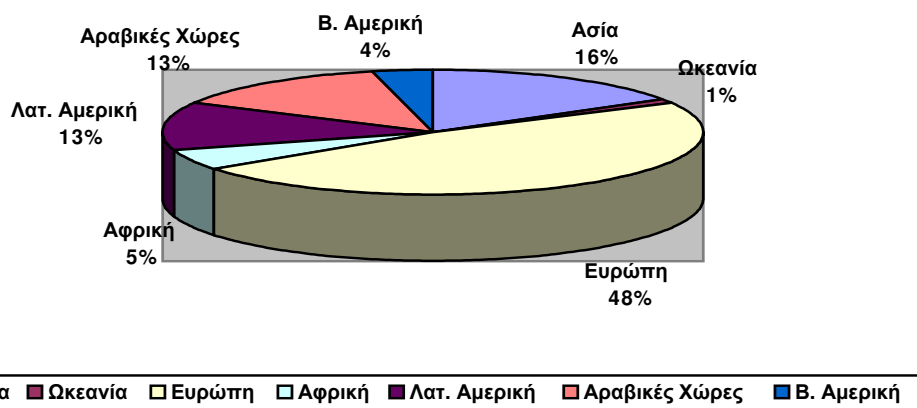
VI. Αφρική

Χώρα	Αριθμός θέσεων	%
Αιθιοπία	6	35,3
Γκάνα	2	11,8
Ζιμπάμπουε	2	11,8
Μάλι	3	17,6
Μοζαμβίκη	1	5,9
Μπενίν	1	5,9
Σενεγάλη	1	5,9
Τανζανία	1	5,9
Σύνολα	17	100,0

Πηγή : Κόνσολα Ντ., Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995

Ποσοστιαία (% σε στρογγυλοποίηση) Γεωγραφική Κατανομή Πολιτιστικών Θέσεων

Πηγή : Κόνσολα Ντ., Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995

The World Heritage List (851 properties)

Country	Property
Afghanistan	Minaret and Archaeological Remains of Jam (2002)
	Cultural Landscape and Archaeological Remains of the Bamiyan Valley (2003)
Albania	Butrint (1992, 1999)
	Museum-City of Gjirokastra (2005)
Algeria	Al Qal'a of Beni Hammad (1980)
	Djémila (1982)
	M'Zab Valley (1982)
	Tassili n'Ajjer (1982)#
	Timgad (1982)
	Tipasa (1982)
	Kasbah of Algiers (1992)
Andorra	Madriu-Perafita-Claror Valley (2004, 2006)
Argentina	Los Glaciares (1981)#
	Jesuit Missions of the Guaranis : San Ignacio Mini, Santa Ana, Nuestra Señora de Loreto and Santa Maria Mayor (Argentina), Ruins of Sao Miguel das Missoes (Brazil) (1983, 1984)*
	Iguazu National Park (1984)
	Cueva de las Manos, Rio Pinturas (1999)
	Península Valdés (1999)
	Ischigualasto / Talampaya Natural Parks (2000)
	Jesuit Block and Estancias of Córdoba (2000)
	Quebrada de Humahuaca (2003)
Armenia	Monasteries of Haghpat and Sanahin (1996, 2000)
	Cathedral and Churches of Echmiatsin and the Archaeological Site of Zvartnots (2000)
	Monastery of Geghard and the Upper Azat Valley (2000)
Australia	Great Barrier Reef (1981)
	Kakadu National Park (1981, 1987, 1992)
	Willandra Lakes Region (1981)
	Lord Howe Island Group (1982)
	Tasmanian Wilderness (1982, 1989)
	Central Eastern Rainforests Reserves (Australia) (1986, 1994) ¹
	Uluru-Kata Tjuta National Park (1987, 1994) ²
	Wet Topics of Queensland (1988)
	Shark Bay, Western Australia (1991)
	Fraser Island (1992)
	Australian Fossil Mammal Sites (Riversleigh / Naracoorte) (1994)
	Heard and McDonald Islands (1997)
	Macquarie Island (1997)
	Greater Blue Mountains Area (2000)
	Purnululu National Park (2003)
	Royal Exhibition Building and Carlton Gardens (2004)
	Sydney Opera House (2007)
Austria	Historic Centre of the City of Salzburg (1996)
	Palace and Gardens of Schönbrunn (1996)
	Hallstatt-Dachstein Salzkammergut Cultural Landscape (1997)
	Semmering Railway (1998)
	City of Graz – Historic Centre (1999)
	Wachau Cultural Landscape (2000)
	Fertő / Neusiedlersee Cultural Landscape (2001)*
	Historic Centre of Vienna (2001)
Azerbaijan	Walled City of Baku with the Shirvanshah's Palace and Maiden Tower (2000)
	Gobustan Rock Art Cultural Landscape (2007)
Bahrain	Qal'at al-Bahrain- Ancient Harbour and Capital of Dilmun (2005)
Bangladesh	Historic Mosque City of Bagerhat (1985)
	Ruins of the Buddhist Vihara at Paharpur (1985)
	The Sundarbans (1997)
Belarus	Belovezhskaya Pushcha / Bialowieza Forest (1979, 1992)*
	Mir Castle Complex (2000)
	Architectural Residential and Cultural Complex of the Radziwill Family at Nesvizh (2005)
	Struve Geodetic Arc (2005)*

Country	Property
Belgium	Flemish Béguinages (1998)
	La Grand-Place, Brussels (1998)
	The Four Lifts on the Canal du Centre and their Environs, La Louvière and Le Roeulx (Hainault) (1998)
	Belfries of Belgium and France (1999, 2005)* ³
	Historic Centre of Brugge (2000)
	Major Town Houses of the Architect Victor Horta (Brussels) (2000)
	Neolithic Flint Mines at Spiennes (Mons) (2000)
	Notre-Dame Cathedral in Tournai (2000)
	Plantin-Moretus House-Workshops-Museum Complex (2005)
Belize	Belize Barrier Reef Reserve System (1996)
Benin	Royal Palaces of Abomey (1985) ³¹
Bolivia	City of Potosi (1987)
	Jesuit Missions of the Chiquitos (1990)
	Historic City of Sucre (1991)
	Fuerte de Samaipata (1998)
	Noel Kempff Mercado National Park (2000)
	Tiwanaku : Spiritual and Political Centre of the Tiwanaku Culture (2000)
Bosnia and Herzegovina	Old Bridge Area of the Old City of Mostar (2005)
	Mehmed Paša Sokolović Bridge in Višegrad (2007)
Botswana	Tsodilo (2001)
Brazil	Historic Town of Ouro Preto (1980)
	Historic Centre of the Town of Olinda (1982)
	Jesuit Missions of the Guaranis : San Ignacio Mini, Santa Ana, Nuestra Señora de Loreto and Santa Maria Mayor (Argentina), Ruins of Sao Miguel das Missoes (Brazil) (1983, 1984)*
	Historic Centre of Salvador de Bahia (1985)
	Sanctuary of Bom Jesus do Congonhas (1985)
	Iguaçu National Park (1986)
	Brasilia (1987)
	Serra da Capivara National Park (1991)
	Historic Centre of São Luís (1997)
	Atlantic Forest South-East Reserves (1999)
	Discovery Coast Atlantic Forest Reserves (1999)
	Historic Centre of the Town of Diamantina (1999)
	Central Amazon Conservation Complex (2000, 2003) ⁴
	Pantanal Conservation Area (2000)
	Brazilian Atlantic Islands : Fernando de Noronha and Atol das Rocas Reserves (2001)
	Cerrado Protected Areas : Chapada dos Veadeiros and Emas National Parks (2001)
	Historic Centre of the Town of Goiás (2001)
Bulgaria	Boyana Church (1979)
	Madara Rider (1979)
	Rock-Hewn Churches of Ivanovo (1979)
	Thracian Tomb of Kazanlak (1979)
	Ancient City of Nessebar (1983)
	Pirin National Park (1983)
	Rila Monastery (1983)
	Srebarna Nature Reserve (1983)
	Thracian Tomb of Sveshtari (1985)
Cambodia	
Cameroon	Dja Faunal Reserve (1987)
Canada	L'Anse aux Meadows National Historic Site (1978)
	Nahanni National Park (1978) ⁷
	Dinosaur Provincial Park (1979)
	Kluane / Wrangell-St Elias / Glacier Bay / Tatshenshini-Alsek (1979, 1992, 1994) ⁸ * ⁵
	Head-Smashed-In Buffalo Jump (1981)
	Sgang Swaay (1981)
	Wood Buffalo National Park (1983)
	Canadian Rocky Mountain Parks (1984, 1990) ⁶
	Historic District of Old Québec (1985)
	Gros Morne National Park (1987)
	Old Town Lunenburg (1995)
	Waterton Glacier International Peace Park (1995)*
	Miguasha National Park (1999)
	Rideau Canal (2007)
Central African Republic	Manovo-Gounda St Floris National Park (1988)

Country	Property
Chile	Rapa Nui National Park (1995)
	Churches of Chiloé (2000)
	Historic Quarter of the Seaport City of Valparaiso (2003)
	Humberstone and Santa Laura Saltpeter Works (2005)
China	Sewell Mining Town (2006)
	Imperial Palaces of the Ming and Qing Dynasties in Beijing and Shenyang (1987, 2004)
	Mausoleum of the First Qin Emperor (1987)
	Mogao Caves (1987)
	Mount Taishan (1987)
	Peking Man Site at Zhoukoudian (1987)
	The Great Wall (1987)
	Mount Huangshan (1990)
	Huanglong Scenic and Historic Interest Area (1992)
	Jiuzhaigou Valley Scenic and Historic Interest Area (1992)
	Wulingyuan Scenic and Historic Interest Area (1992)
	Ancient Building Complex in the Wudang Mountains (1994)
	Historic Ensemble of the Potala Palace, Lhasa (1994, 2000, 2001)
	Mountain Resort and its Outlying Temples, Chengde (1994)
	Temple and Cemetery of Confucius and the Kong Family Mansion in Qufu (1994)
	Lushan National Park (1996)
	Mount Emei Scenic Area, including Leshan Giant Buddha Scenic Area (1996)
	Ancient City of Ping Yao (1997)
	Classical Gardens of Suzhou (1997, 2000)
Old Town of Lijiang (1997)	
Summer Palace, an Imperial Garden in Beijing (1998)	
Temple of Heaven : an Imperial Sacrificial Altar in Beijing (1998)	
Dazu Rock Carvings (1999)	
Mount Wuyi (1999)	
Ancient Villages in Southern Anhui-Xidi and Hongcun (2000)	
Imperial Tombs of the Ming and Qing Dynasties (2000, 2003, 2004)	
Longmen Grottoes (2000)	
Mount Qingcheng and the Dujiangyan Irrigation System (2000)	
Yungang Grottoes (2001)	
Three Parallel Rivers of Yunnan Protected Areas (2003)	
Capital Cities and Tombs of the Ancient Koguryo Kingdom (2004)	
Historic Centre of Macao (2005)	
Sichuan Giant Panda Sanctuaries (2006)	
Yin Xu (2006)	
Kaiping Diaolou and Villages (2007)	
South China Karst (2007)	
Colombia	Port, Fortresses and Group of Monuments, Cartagena (1984)
	Los Katíos National Park (1994)
	Historic Centre of Santa Cruz de Mompox (1995)
	National Archeological Park of Tierradentro (1995)
Costa Rica	San Agustín Archeological Park (1995)
	Malpelo Fauna and Flora Sanctuary (2006)
	Talamanca Range-La Amistad Reserves / La Amistad National Park (1983, 1990)*
Côte d'Ivoire	Cocos Island National Park (1997, 2002)
	Area de Conservación Guanacaste (1999, 2004)
	Mount Nimba Strict Nature Reserve (1981, 1982)*
Croatia	Tai National Park (1982)
	Comoé National Park (1983)
Croatia	Historical Complex of Split with the Palace of Diocletian (1979)
	Old City of Dubrovnik (1979, 1994)
	Plitvice Lakes National Park (1979, 2000) [†]
	Episcopal Complex of the Euphrasian Basilica in the Historic Centre of Poreč (1997)
	Historic City of Trogir (1997)
Cuba	The Cathedral of St James in Sibenik (2000)
	Old Havana and its Fortifications (1982)
	Trinidad and the Valley de los Ingenios (1988)
	San Pedro de la Roca Castle, Santiago de Cuba (1997)
	Desembarco del Granma National Park (1999)
	Viñales Valley (1999)
	Archaeological Landscape of the First Coffee Plantations in the South-East of Cuba (2000)
Alejandro de Humboldt National Park (2001)	
Cyprus	Urban Historic Centre of Cienfuegos (2005)
	Paphos (1980)
	Painted Churches in the Troodos Region (1985, 2001)
	Choirokoitia (1998)

Country	Property
Czech Republic	Historic Centre of Český Krumlov (1992)
	Historic Centre of Prague (1992)
	Historic Centre of Telč (1992)
	Pilgrimage Church of St John of Nepomuk at Zelená Hora (1994)
	Kutná Hora : Historical Town Centre with the Church of St Barbara and the Cathedral of Our Lady at Sedlec (1995)
	Lednice-Valtice Cultural Landscape (1996)
	Gardens and Castle at Kroměříž (1998)
	Holašovice Historical Village Reservation (1998)
	Litomyšl Castle (1999)
	Holy Trinity Column in Olomouc (2000)
	Tugendhat Villa in Brno (2001)
Jewish Quarter and St Procopius' Basilica in Třebíč (2003)	
Democratic People's Republic of Korea	Complex of Koguryo Tombs (2004)
Democratic Republic of the Congo	Virunga National Park (1979)*
	Garamba National Park (1980)
	Kahuzi-Biega National Park (1980)
	Salonga National Park (1984)
	Okapi Wildlife Reserve (1996)
Denmark	Jelling Mounds, Runic Stones and Church (1994)
	Roskilde Cathedral (1995)
	Kronborg Castle (2000)
	Ilulissat Icefjord (2004)
Dominica	Morne Trois Pitons National Park (1997)
Dominican Republic	Colonial City of Santo Domingo (1990)
Ecuador	City of Quito (1978)
	Galápagos Islands (1978, 2001)
	Sangay National Park (1983)*
	Historic Centre of Santa Ana de los Ríos de Cuenca (1999)
Egypt	Abu Mena (1979)
	Ancient Thebes with its Necropolis (1979)
	Historic Cairo (1979)
	Memphis and its Necropolis-the Pyramid Fields from Giza to Dahshur (1979)
	Nubian Monuments from Abu Simbel to Philae (1979)
	Saint Catherine Area (2002)
	Wadi Al-Hitan (Whale Valley) (2005)
El Salvador	Joya de Ceren Archaeological Site (1993)
Estonia	Historic Centre (Old Town) of Tallinn (1997)
	Struve Geodetic Arc (2005)*
Ethiopia	Rock-Hewn Churches, Lalibela (1978)
	Simien National Park (1978)
	Fasil Ghebbi, Gondar Region (1979)
	Aksum (1980)
	Lower Valley of the Awash (1980)
	Lower Valley of the Omo (1980)
	Tiya (1980)
	Harar Jugol, the Fortified Historic Town (2006)
Finland	Fortress of Suomenlinna (1991)
	Old Rauma (1991)
	Petäjävesi Old Church (1994)
	Verla Groundwood and Board Mill (1996)
	Bronze Age Burial Site of Sammallahti (1999)
	Kvarken Archipelago / High Coast (2000, 2006)*
	Struve Geodetic Arc (2005)*

Country	Property	
France	Chartres Cathedral (1979)	
	Mont-Saint-Michel and its Bay (1979)	
	Palace and Park of Versailles (1979)	
	Prehistoric Sites and Decorated Caves of the Vézère Valley (1979)	
	Vézelay, Church and Hill (1979)	
	Amiens Cathedral (1981)	
	Arles, Roman and Romanesque Monuments (1981)	
	Cistercian Abbey of Fontenay (1981)	
	Palace and Park of Fontainebleau (1981)	
	Roman Theatre and its Surroundings and the "Triumphal Arch" of Orange (1981)	
	Royal Saltworks of Arc-et-Senans (1982)	
	Abbey Church of Saint-Savin sur Gartempe (1983)	
	Gulf of Porto : Calanche of Piana, Gulf of Girolata, Scandola Reserve (1983) [#]	
	Place Stanislas, Place de la Carrière and Place d'Alliance in Nancy (1983)	
	Pont du Gard (Roman Aqueduct) (1985)	
	Strasbourg - Grande île (1988)	
	Cathedral of Notre-Dame, Former Abbey of Saint-Remi and Palace of Tau, Reims (1991)	
	Paris, Banks of the Seine (1991)	
	Bourges Cathedral (1992)	
	Historic Centre of Avignon : Papal Palace, Episcopal Ensemble and Avignon Bridge (1995)	
	Canal du Midi (1996)	
	Historic Fortified City of Carcassonne (1997)	
	Pyrénées - Mont Perdu (1997, 1999)*	
	Historic Site of Lyons (1998)	
	Routes of Santiago de Compostela in France (1998)	
	Belfries of Belgium and France (1999, 2005) ^{*8}	
	Jurisdiction of Saint-Emilion (1999)	
	The Loire Valley between Sully-sur-Loire and Chalonnes (2000) ⁹	
	Provins, Town of Medieval Fairs (2001)	
	Le Havre, the City Rebuilt by Auguste Perret (2005)	
	Bordeaux, Port of the Moon (2007)	
	Gabon	Ecosystem and Relict Cultural Landscape of Lopé-Okanda (2007)
	Gambia	James Island and Related Sites (2003)
Stone Circles of Senegambia (2006)*		
Georgia	Bagrati Cathedral and Gelati Monastery (1994)	
	Historical Monuments of Mtskheta (1994)	
	Upper Svaneti (1996)	
Germany	Aachen Cathedral (1978)	
	Speyer Cathedral (1981)	
	Würzburg Residence with the Court Gardens and Residence Square (1981)	
	Pilgrimage Church of Wies (1983)	
	Castles of Augustusburg and Falkenlust at Brühl (1984)	
	St Mary's Cathedral and St Michael's Church at Hildesheim (1985)	
	Roman Monuments, Cathedral of St Peter and Church of Our Lady in Trier (1986)	
	Frontiers of the Roman Empire (1987, 2005) ^{*10}	
	Hanseatic City of Lübeck (1987)	
	Palaces and Parks of Potsdam and Berlin (1990, 1992, 1999)	
	Abbey and Altenmünster of Lorsch (1991)	
	Mines of Rammelsberg and Historic Town of Goslar (1992)	
	Maulbronn Monastery Complex (1993)	
	Town of Bamberg (1993)	
	Collegiate Church, Castle, and old Town of Quedlinburg (1994)	
	Völklingen Ironworks (1994)	
	Messel Pit Fossil Site (1995)	
	Bauhaus and its Sites in Weimar and Dessau (1996)	
	Cologne Cathedral (1996)	
	Luther Memorials in Eisleben and Wittenberg (1996)	
	Classical Weimar (1998)	
	Museuminsel (Museum Island), Berlin (1999)	
	Wartburg Castle (1999)	
	Garden Kingdom of Dessau-Wörlitz (2000)	
	Monastic Island of Reichenau (2000)	
	Zollverein Coal Mine Industrial Complex in Essen (2001)	
	Historic Centres of Stralsund and Wismar (2002)	
	Upper Middle Rhine Valley (2002)	
	Dresden Elbe Valley (2004)	
	Muskauer Park / Park Muzakowski (2004)*	
	Town Hall and Roland on the Marketplace of Bremen (2004)	
	Old Town of Regensburg with Stadthof (2006)	

Country	Property
Ghana	Forts and Castles, Volta, Greater Accra, Central and Western Regions (1979)
Greece	Asante Traditional Buildings (1980)
	Temple of Apollo Epicurius at Bassae (1986)
	Acropolis, Athens (1987)
	Archaeological Site of Delphi (1987)
	Medieval City of Rhodes (1988)
	Meteora (1988)
	Mount Athos (1988)
	Paleochristian and Byzantine Monuments of Thessalonika (1988)
	Sanctuary of Asklepios at Epidaurus (1988)
	Archaeological Site of Mystras (1989)
	Archaeological Site of Olympia (1989)
	Delos (1990)
	Monasteries of Daphni, Hosios Loukas and Nea Moni of Chios (1990)
	Pythagoreion and Heraion of Samos (1992)
	Archaeological Site of Aigai (modern name Vergina) (1996)
	Archaeological Site of Mycenae and Tiryns (1999)
Historic Centre (Chora) with the Monastery of Saint John "the Theologian" and the Cave of the Apocalypse on the Island of Patmos (1999)	
Old Town of Corfu (2007)	
Guatemala	Antigua Guatemala (1979)
	Tikal National Park (1979)
Guinea	Archaeological Park and Ruins of Quirigua (1981)
	Mount Nimba Strict Nature Reserve (1981, 1982)*
Haiti	National History Park - Citadel, Sans Souci, Ramiers (1982)
Holy See	Historic Centre of Rome, the Properties of the Holy See in that City Enjoying Extraterritorial Rights and San Paolo Fuori le Mura (1980, 1990)* ¹¹
	Vatican City (1984)
Honduras	Maya Site of Copan (1980)
	Río Plátano Biosphere Reserve (1982)
Hungary	Budapest, including the Banks of the Danube, the Buda Castle Quarter and Andrassy Avenue (1987, 2002)
	Old Village of Hollókő and its Surroundings (1987)
	Caves of Aggtelek Karst and Slovak Karst (1995, 2000)*
	Millenary Benedictine Abbey of Pannonhalma and its Natural Environment (1996)
	Hortobágy National Park - the <i>Puszta</i> (1999)
	Early Christian Necropolis of Pécs (Sopianae) (2000)
Iceland	Fertő / Neusiedlersee Cultural Landscape (2001)*
	Tokaj Wine Region Historic Cultural Landscape (2002)
India	Pingvellir National Park (2004)
	Agra Fort (1983)
	Ajanta Caves (1983)
	Ellora Caves (1983)
	Taj Mahal (1983)
	Group of Monuments at Mahabalipuram (1984)
	Sun Temple, Konârak (1984)
	Kaziranga National Park (1985)
	Keoladeo National Park (1985)
	Manas Wildlife Sanctuary (1985)
	Churches and Convents of Goa (1986)
	Fatehpur Sikri (1986)
	Group of Monuments at Hampi (1986)
	Khajuraho Group of Monuments (1986)
	Elephanta Caves (1987)
	Great Living Chola Temples (1987, 2004) ¹²
	Group of Monuments at Pattadakal (1987)
	Sundarbans National Park (1987)
	Nanda Devi and Valley of Flowers National Parks (1988, 2005)
	Buddhist Monuments at Sanchi (1989)
	Humayun's Tomb, Delhi (1993)
	Qutb Minar and its Monuments, Delhi (1993)
	Mountain Railways of India (1999, 2005) ¹³
	Mahabodhi Temple Complex at Bodh Gaya (2002)
	Rock Shelters of Bhimbetka (2003)
	Champaner-Pavagadh Archaeological Park (2004)
	Chhatrapati Shivaji Terminus (formerly Victoria Terminus) (2004)
	Red Fort Complex (2007)

Country	Property
Indonesia	Borobudur Temple Compounds (1991)
	Komodo National Park (1991)
	Prambanan Temple Compounds (1991)
	Ujung Kulon National Park (1991)
	Sangiran Early Man Site (1996)
	Lorentz National Park (1999)
	Tropical Rainforest Heritage of Sumatra (2004)
Iran (Islamic Republic of)	Meidan Emam, Estahan (1979)
	Persepolis (1979)
	Tchogha Zanbil (1979)
	Takht-e Soleyman (2003)
	Bam and its Cultural Landscape (2004)
	Pasargadae (2004)
	Soltaniyeh (2005)
	Bisotun (2006)
Iraq	Hatra (1985)
	Ashur (Qal'at Sherqat) (2003)
	Samarra Archaeological City (2007)
Ireland	Archaeological Ensemble of the Bend of the Boyne (1993)
	Skellig Michael (1996)
Israel	Masada (2001)
	Old City of Acre (2001)
	White City of Tel-Aviv - the Modern Movement (2003)
	Biblical Tels - Megiddo, Hazor, Beer Sheba (2005)
	Incense Route - Desert Cities in the Negev (2005)
Italy	Rock Drawings in Valcamonica (1979)
	Church and Dominican Convent of Santa Maria delle Grazie with (1980)
	Historic Centre of Rome, the Properties of the Holy See in that City Enjoying Extraterritorial Rights and San Paolo Fuori le Mura (1980, 1990)* ¹⁴
	Historic Center of Florence (1982)
	Piazza del Duomo, Pisa (1987) ³⁰
	Venice and its Lagoon (1987)
	Historic Centre of San Gimignano (1990)
	The Sassi and the park of the Rupestrian Churches of Matera (1993)
	City of Vicenza and the Palladian Villas of the Veneto (1994, 1996)
	Crespi d'Adda (1995)
	Ferrara, City of Renaissance and its Po Delta (1995, 1999) ¹⁵
	Historic Centre of Naples (1995)
	Historic Centre of Siena (1995)
	Castel del Monte (1996)
	Early Christian Monuments of Ravenna (1996)
	Historic Centre of the City of Pienza (1996)
	The <i>Trulli</i> of Alberobello (1996)
	18 th -Century Royal Palace at Caserta with the Park, the Aqueduct of Vanvitelli, and the San Leucio Complex (1997)
	Archaeological Area of Agrigento (1997)
	Archaeological Areas of Pompei, Herculaneum and Torre Annunziata (1997)
	Botanical Garden (Orto Botanico), Padua (1997)
	Cathedral, Torre Civica and Piazza Grande, Modena (1997)
	Costiera Amalfitana (1997)
	Portovenere, Cinque Terre, and the Islands (Palmaria, Tino and Tinetto) (1997)
	Residences of the Royal House of Savoy (1997)
	Su Nuraxi di Barumini (1997)
	Villa Romana del Casale (1997)
	Archaeological Area and the Patriarchal Basilica of Aquileia (1998)
	Cilento and Vallo di Diano National Park with the Archaeological sites of Paestum and Velia, and the Certosa di Padula (1998)
	Historic Centre of Urbino (1998)
	Villa Adriana (Tivoli) (1999)
	Assisi, the Basilica of San Francesco and Other Franciscan Sites (2000)
	City of Verona (2000)
	Isole Eolie (Aeolian Islands) (2000)
	Villa d'Este, Tivoli (2001)
	Late Baroque Towns of the Val di Noto (South-Eastern Sicily) (2002)
	<i>Sacri Monti</i> of Piedmont and Lombardy (2003)
	Etruscan Necropolises of Cerveteri and Tarquinia (2004)
	Val d'Orcia (2004)
	Syracuse and the Rocky Necropolis of Pantalica (2005)
	Genoa : <i>Le Strade Nuove</i> and the system of the <i>Palazzi dei Rolli</i> (2006)

Country	Property
Japan	Buddhist Monuments in the Horyu-ji Area (1993)
	Himeji-jo (1993)
	Shirakami-Sanchi (1993)
	Yakushima (1993)
	Historic Monuments of Ancient Kyoto (Kyoto, Uji and Otsu Cities) (1994)
	Historic Villages of Shirakawa-go and Gokayama (1995)
	Hiroshima Peace Memorial (Genbaku Dome) (1996)
	Itsukushima Shinto Shrine (1996)
	Historic Monuments of Ancient Nara (1998)
	Shrines and Temples of Nikko (1999)
	Gusuku Sites and Related Properties of the Kingdom of Ryukyu (2000)
	Sacred Sites and Pilgrimage Routes in the Kii Mountain Range (2004)
	Shiretoko (2005)
	Iwami Ginzan Silver Mine and its Cultural Landscape (2007)
Jerusalem (Site proposed by Jordan)	Old City of Jerusalem and its Walls (1981)
Jordan	Petra (1985)
	Quseir Amra (1985)
	Um er-Rasas (Kastrom Mefa'a) (2004)
Kazakhstan	Mausoleum of Khoja Ahmed Yasawi (2003)
	Petroglyphs within the Archaeological Landscape of Tamgaly (2004)
Kenya	Lake Turkana National Parks (1997, 2001)
	Mount Kenya National Park/Natural Forest (1997)
	Lamu Old Town (2001)
Lao People's Democratic Republic	Town of Luang Prabang (1995)
Latvia	Vat Phou and Associated Ancient Settlements within the Champasak Cultural Landscape (2001)
	Historic Centre of Riga (1997)
	Struve Geodetic Arc (2005)*
Lebanon	Anjar (1984)
	Baalbek (1984)
	Byblos (1984)
	Tyre (1984)
	Ouadi Qadisha (the Holy Valley) and the Forest of the Cedars of God (Horsh Arz el-Rab) (1998)
Libyan Arab Jamahiriya	Archaeological Site of Cyrene (1982)
	Archaeological Site of Leptis Magna (1982)
	Archaeological Site of Sabratha (1982)
	Rock-Art Sites of Tadrart Acacus (1985)
	Old Town of Ghadamès (1986)
Lithuania	Vilnius Historic Centre (1994)
	Curonian Spit (2000)*
	Kernavè Archaeological Site (Cultural Reserve of Kernavè) (2004)
Luxembourg	City of Luxembourg : its Old Quarters and Fortifications (1994)
Madagascar	Tsingy de Bemaraha Strict Nature Reserve (1990)
	Royal Hill of Ambohimanga (2001)
	Rainforests of the Atsinanana (2007)
Malawi	Lake Malawi National Park (1984)
	Chongoni Rock-Art Area (2006)
Malaysia	Gunung Mulu National Park (2000)
	Kinabalu Park (2000)
Mali	Old Towns of Djenné (1988)
	Timbuktu (1988)
	Cliff of Bandiagara (Land of the Dogons) (1989)
	Tomb of Askia (2004)
Malta	City of Valletta (1980)
	Hal Saflieni Hypogeum (1980)
	Megalithic Temples of Malta (1980, 1992) ¹⁶
Mauritania	Banc d'Arguin National Park (1989)
	Ancient <i>Ksour</i> of Ouadane, Chinguetti, Tichitt and Oualata (1996)
Mauritius	Aapravasi Ghat (2006)

Country	Property
Mexico	Historic Centre of Mexico City and Xochimilco (1987)
	Historic Centre of Oaxaca and Archaeological Site of Monte Albán (1987)
	Historic Centre of Puebla (1987)
	Pre-Hispanic City and National Park of Palenque (1987)
	Pre-Hispanic City of Teotihuacan (1987)
	Sian Ka'an (1987)
	Historic Town of Guanajuato and Adjacent Mines (1988)
	Pre-Hispanic City of Chichen-Itza (1988)
	Historic Centre of Morelia (1991)
	El Tajin, Pre-Hispanic City (1992)
	Historic Centre of Zacatecas (1993)
	Rock Paintings of the Sierra de San Francisco (1993)
	Whale Sanctuary of El Vizcaino (1993)
	Earliest 16 th -Century Monasteries on the Slopes of Popocatepeti (1994)
	Historic Monuments Zone of Querétaro (1996)
	Pre-Hispanic Town of Uxmal (1996)
	Hospicio Cabañas, Guadalajara (1997)
	Archaeological Zone of Paquimé, Casas Grandes (1998)
	Historic Monuments Zone of Tlacotalpan (1998)
	Archaeological Monuments Zone of Xochicalco (1999)
	Historic Fortified Town of Campeche (1999)
	Ancient Maya City of Calakmul, Campeche (2002)
	Franciscan Missions in the Sierra Gorda of Querétaro (2003)
	Luis Barragán House and Studio (2004)
	Islands and Protected Areas of the Gulf of California (2005) ³²
	Agave Landscape and Ancient Industrial Facilities of Tequila (2006)
	Central University City Campus of the <i>Universidad Nacional Autónoma de México</i> (UNAM) (2007)
Mongolia	Uvs Nuur Basin (2003)*
	Orkhon Valley Cultural Landscape (2004)
Montenegro	Natural and Culturo-Historical Region of Kotor (1979)
	Durmitor National Park (1980, 2005)
Morocco	Medina of Fez (1981)
	Medina of Marrakesh (1985)
	Ksar of Ait-Ben-Haddou (1987)
	Historic City of Meknes (1996)
	Archaeological Site of Volubilis (1997)
	Medina of Tétouan (formerly known as Titawin) (1997)
	Medina of Essaouira (formerly Mogador) (2001)
	Portuguese City of Mazagan (El Jadida) (2004)
Mozambique	Island of Mozambique (1991)
Namibia	Twyfelfontein or /Ui-//aes (2007)
Nepal	Kathmandu Valley (1979, 2006)
	Sagarmatha National Park (1979)
	Royal Chitwan National Park (1984)
	Lumbini, the Birthplace of the Lord Buddha (1997)
Netherlands	Schokland and Surroundings (1995)
	Defence Line of Amsterdam (1996)
	Historic Area of Willemstad, Inner City and Harbour, Netherlands Antilles (1997)
	Mill Network at Kinderdijk-Elshout (1997)
	Ir.D.F. Woudagemaal (D.F. Wouda Steam Pumping Station) (1998)
	Droogmakerij de Beemster (Beemster Polder) (1999)
	Rietveld Schröderhuis (Rietveld Schröder House) (2000)
New Zealand	Te Wahipounamu - South West New Zealand (1990) ¹⁷
	Tongariro National Park (1990, 1993) [#]
	New Zealand Sub-Antarctic Islands (1998)
Nicaragua	Ruins of León Viejo (2000)
Niger	Air and Ténéré Natural Reserves (1991)
	W National Park of Niger (1996)
Nigeria	Sukur Cultural Landscape (1999)
	Osun-Osogbo Sacred Grove (2005)
Norway	Bryggen (1979)
	Urnes Stave Church (1979)
	Røros Mining Town (1980)
	Rock Art of Alta (1985)
	Vegaøyan-The Vega Archipelago (2004)
	Struve Geodetic Arc (2005)*
West Norwegian Fjords-Geirangerfjord and Nærøyfjord (2005)	

Country	Property	
Oman	Bahla Fort (1987)	
	Archaeological Sites of Bat, Al-Khutim and Al-Ayn (1988)	
	Land of Frankincense (2000)	
	<i>Aflaj</i> Irrigation Systems of Oman (2006)	
Pakistan	Archaeological Ruins at Moenjodaro (1980)	
	Buddhist Ruins of Takht-i-Bahi and Neighbouring City Remains at Sahr-i-Bahlol (1980)	
	Taxila (1980)	
	Fort and Shalamar Gardens in Lahore (1981)	
	Historical Monuments of Thatta (1981)	
	Rohtas Fort (1997)	
Panama	Fortifications on the Caribbean Side of Panama : Portobelo-San Lorenzo (1980)	
	Darien National Park (1981)	
	Talamanca Range-La Amistad Reserves / La Amistad National Park (1983, 1990)*	
	Archaeological Site of Panamá Viejo and Historic District of Panamá (1997, 2003)	
Paraguay	Coiba National Park and its Special Zone of Marine Protection (2005)	
	Jesuit Missions of La Santísima Trinidad de Paraná and Jesús de Tavarangue (1993)	
Peru	City of Cuzco (1983)	
	Historic Sanctuary of Machu Picchu (1983)	
	Chavin (Archaeological Site) (1985)	
	Huascarán National Park (1985) [#]	
	Chan Chan Archaeological Zone (1986)	
	Manú National Park (1987)	
	Historic Centre of Lima (1988, 1991) ⁸	
	Río Abiseo National Park (1990, 1992)	
	Lines and Geoglyphs of Nasca and Pampas de Jumana (1994)	
	Historical Centre of the City of Arequipa (2000)	
	Philippines	Baroque Churches of the Philippines (1993)
		Tubbataha Reef Marine Park (1993)
Rice Terraces of the Philippines Cordilleras (1995)		
Historic Town of Vigan (1999)		
Puerto-Princesa Subterranean River National Park (1999)		
Poland	Cracow's Historic Centre (1978)	
	Wieliczka Salt Mine (1978)	
	Auschwitz Birkenau German Nazi Concentration and Extermination Camp (1940-1945)(1979)	
	Belovezhskaya Pushcha / Bialowieza Forest (1979, 1992)*	
	Historic Centre of Warsaw (1980)	
	Old City of Zamość (1992)	
	Castle of the Teutonic Order in Malbork (1997)	
	Medieval Town of Toruń (1997)	
	Kalwaria Zebrzydowska : the Mannerist Architectural and Park Landscape Complex and Pilgrimage Park (1999)	
	Churches of Peace in Jawor and Swidnica (2001)	
	Wooden Churches of Southern Little Poland (2003)	
	Muskauer Park / Park Muzakowski (2004)*	
	Centennial Hall in Wroclaw (2006)	
Portugal	Central Zone of the Town of Angra do Heroismo in the Azores (1983)	
	Convent of Christ in Tomar (1983)	
	Monastery of Batalha (1983)	
	Monastery of the Hieronymites and Tower of Belém in Lisbon (1983)	
	Historic Centre of Évora (1986)	
	Monastery of Alcobaça (1989)	
	Cultural Landscape of Sintra (1995)	
	Historic Centre of Oporto (1996)	
	Prehistoric Rock-Art Sites in the Côa Valley (1998)	
	Laurisilva of Madeira (1999)	
	Alto Douro Wine Region (2001)	
	Historic Centre of Guimarães (2001)	
	Landscape of the Pico Island Vineyard Culture (2004)	
	Republic of Korea	Haeinsa Temple Janggyeong Panjeon, the Depositories for the <i>Tripitaka Koreana</i> Woodblocks (1995)
Jongmyo Shrine (1995)		
Seokguram Grotto and Bulguksa Temple (1995)		
Changdeokgung Palace Complex (1997)		
Hwaseong Fortress (1997)		
Gochang, Hwasun and Ganghwa Dolmen Sites (2000)		
Gyeongju Historic Areas (2000)		
Jeju Volcanic Island and Lava Tubes (2007)		
Republic of Moldova	Struve Geodetic Arc (2005)*	

Country	Property
Romania	Danube Delta (1991)
	Churches of Moldavia (1993)
	Monastery of Horezu (1993)
	Villages with Fortified Churches in Transylvania (1993, 1999) ¹⁹
	Dacian Fortresses of the Orastie Mountains (1999)
	Historic Centre of Sighișoara (1999)
Russian Federation	Wooden Churches of Maramureș (1999)
	Historic Centre of Saint Petersburg and Related Groups of Monuments (1990)
	Kizhi Pogost (1990)
	Kremlin and Red Square, Moscow (1990)
	Cultural and Historic Ensemble of the Solovetsky Islands (1992)
	Historic Monuments of Novgorod and Surroundings (1992)
	White Monuments of Vladimir and Suzdal (1992)
	Architectural Ensemble of the Trinity Sergius Lavra in Sergiev Posad (1993)
	Church of the Ascension, Kolomenskoye (1994)
	Virgin Komi Forests (1995)
	Lake Baikal (1996)
	Volcanoes of Kamchatka (1996, 2001) ²⁰
	Golden Mountains of Altai (1998)
	Western Caucasus (1999)
	Curonian Spit (2000)*
	Ensemble of the Ferrapontov Monastery (2000)
	Historic and Architectural Complex of the Kazan Kremlin (2000)
	Central Sikhote-Alin (2001)
	Citadel, Ancient City and Fortress Buildings of Derbent (2003)
	Uvs Nuur Basin (2003)*
Ensemble of the Novodevichy Convent (2004)	
Natural System of Wrangel Island Reserve (2004)	
Historical Centre of the City of Yaroslavl (2005)	
Struve Geodetic Arc (2005)*	
Saints Kitts and Nevis	Brimstone Hill Fortress National Park (1999)
Saint Lucia	Pitons Management Area (2004)
Senegal	Island of Gorée (1978)
	Djoudj National Bird Sanctuary (1981)
	Niokolo-Koba National Park (1981)
	Island of Saint-Louis (2000)
	Stone Circles of Senegambia (2006)*
Serbia	Stari Ras and Sopoćani (1979)
	Studenica Monastery (1986)
	Medieval Monuments in Kosovo (2004, 2006)
	Gamzigrad-Romuliana, Palace of Galerius (2007)
Seychelles	Aldabra Atoll (1982)
	Vallée de Mai Nature Reserve (1983)
Slovakia	Historic Town of Banska Štiavnica and the Technical Monuments in its Vicinity (1993)
	Spišský Hrad and its Associated Cultural Monuments (1993)
	Vlkolínec (1993)
	Caves of Aggtelek Karst and Slovak Karst (1995, 2000)*
	Bardejov Town Conservation Reserve (2000)
	Primeval Beech Forests of the Carpathians (2007)*
Slovenia	Škocjan Caves (1986) [#]
Solomon Islands	East Rennell (1998)
South Africa	Fossil Hominid Sites of Sterkfontein, Swartkrans, Kromdraai, and Environs (1999, 2005)
	Greater St Lucia Wetland Park (1999)
	Robben Island (1999)
	uKhahlamba / Drakensberg Park (2000)
	Mapungubwe Cultural Landscape (2003)
	Cape Floral Region Protected Areas (2004)
	Vredefort Dome (2005)
Richtersveld Cultural and Botanical Landscape (2007)	

Country	Property
Spain	Alhambra, Generalife and Albayzín, Granada (1984, 1994) ²¹
	Burgos Cathedral (1984)
	Doñana National Park (1984, 2005)
	Historic Centre of Cordoba (1984, 1994) ²²
	Monastery and Site of the Escorial, Madrid (1984)
	Works of Antoni Gaudí (1984, 2005) ²³
	Altamira Cave (1985)
	Monuments of Oviedo and the Kingdom of the Asturias (1985, 1998) ²⁴
	Old Town of Ávila with its Extra-Muros Churches (1985)
	Old Town of Segovia and its Aqueduct (1985)
	Santiago de Compostela (Old Town) (1985)
	Garajonay National Park (1986)
	Historic City of Toledo (1986)
	Mudejar Architecture of Aragon (1986, 2001) ²⁵
	Old Town of Cáceres (1986)
	Cathedral, Alcázar and Archivo de Indias in Seville (1987)
	Old City of Salamanca (1988)
	Poblet Monastery (1991)
	Archaeological Ensemble of Mérida (1993)
	Route of Santiago de Compostela (1993)
	Royal Monastery of Santa María de Guadalupe (1993)
	Historic Walled Town of Cuenca (1996)
	La Lonja de la Seda de Valencia (1996)
	Las Médulas (1997)
	Palau de la Música Catalana and Hospital de Sant Pau Barcelona (1997)
	Pyrénées - Mont Perdu (1997, 1999)*
	San Millán Yuso and Suso Monasteries (1997)
	Rock Art of the Mediterranean Basin on the Iberian Peninsula (1998)
	University and Historic Precinct of Alcalá de Henares (1998)
	Ibiza, Biodiversity and Culture (1999)
	San Cristóbal de La Laguna (1999)
	Archaeological Ensemble of Tàrraco (2000)
	Archaeological Site of Atapuerca (2000)
Catalan Romanesque Churches of the Vall de Boí (2000)	
Palmeral of Elche (2000)	
Roman Walls of Lugo (2000)	
Aranjuez Cultural Landscape (2001)	
Renaissance Monumental Ensembles of Úbeda and Baeza (2003)	
Vizcaya Bridge (2006)	
Teide National Park (2007)	
Sri Lanka	Ancient City of Polonnaruwa (1982)
	Ancient City of Sigiriya (1982)
	Sacred City of Anuradhapura (1982)
	Old Town of Galle and its Fortifications (1988)
	Sacred City of Kandy (1988)
	Sinharaja Forest Reserve (1988)
Sudan	Golden Temple of Dambulla (1991)
Sudan	Gebel Barkal and the Sites of the Napatan Region (2003)
Suriname	Central Suriname Nature Reserve (2000)
	Historic Inner City of Paramaribo (2002)
Sweden	Royal Domain of Drottningholm (1991)
	Birka and Hovgården (1993)
	Engelsberg Ironworks (1993)
	Rock Carvings in Tanum (1994)
	Skogskyrkogården (1994)
	Hanseatic Town of Visby (1995)
	Church Village of Gammelstad, Luleå (1996)
	Laponian Area (1996)
	Naval Port of Karlskrona (1998)
	Agricultural Landscape of Southern Öland (2000)
	Kvarken Archipelago / High Coast (2000, 2006)*
	Mining Area of the Great Mountain in Falun (2001)
	Varberg Radio Station (2004)
Struve Geodetic Arc (2005)*	

Country	Property
Switzerland	Benedictine Convent of St John at Münstair (1983)
	Convent of St Gall (1983)
	Old City of Berne (1983)
	Three Castles, Defensive Wall and Ramparts of the Market-Town of Bellinzona (2000)
	Jungfrau-Aletsch-Bietschhorn (2001, 2007) ³³
	Monte San Giorgio (2003)
Syrian Arab Republic	Lavaux, Vineyard Terraces (2007)
	Ancient City of Damascus (1979)
	Ancient City of Bosra (1980)
	Site of Palmyra (1980)
	Ancient City of Aleppo (1986)
Thailand	Crac des Chevaliers and Qal'at Salah El-Din (2006)
	Historic City of Ayutthaya (1991)
	Historic Town of Sukhothai and Associated Historic Towns (1991)
	Thungyai-Huai Kha Khaeng Wildlife Sanctuaries (1991)
	Ban Chiang Archaeological Site (1992)
	Dong Phrayayen-Khao Yai Forest Complex (2005)
The Former Yugoslav Republic of Macedonia	Natural and Cultural Heritage of the Ohrid region (1979, 1980) ²⁶
Togo	Koutammakou, the Land of the Batammariba (2004)
Tunisia	Amphitheatre of El Jem (1979)
	Medina of Tunis (1979)
	Site of Carthage (1979)
	Ichkeul National Park (1980)
	Punic Town of Kerkuane and its Necropolis (1985, 1986)
	Kairouan (1988)
	Medina of Sousse (1988)
	Dougga / Thugga (1997)
Turkey	Göreme National Park and the Rock Sites of Cappadocia (1985)
	Great Mosque and Hospital of Divriği (1985)
	Historic Area of Istanbul (1985)
	Hattusha : the Hittite Capital (1986)
	Nemrut Dağ (1987)
	Hierapolis-Pamukkale (1988)
	Xanthos-Letoon (1988)
	City of Safranbolu (1994)
	Archaeological Site of Troy (1998)
	State Historical and Cultural Park "Ancient Merv" (1999)
Turkmenistan	Kunya-Urgench (2005)
	Parthian Fortresses of Nisa (2007)
Uganda	Bwindi Impenetrable National Park (1994)
	Rwenzori Mountains National Park (1994)
	Tombs of Buganda Kings at Kasubi (2001)
Ukraine	Kiev : Saint-Sophia Cathedral and Related Monastic Buildings, Kiev-Pechersk Lavra (1990, 2005)
	L'viv – the Ensemble of the Historic Centre (1998)
	Struve Geodetic Arc (2005)*
	Primeval Beech Forests of the Carpathians (2007)*

Country	Property
United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland	Castles and Town Walls of King Edward in Gwynedd (1986)
	Durham Castle and Cathedral (1986)
	Giant's Causeway and Causeway Coast (1986)
	Ironbridge Gorge (1986)
	St Kilda (1986, 2004, 2005)
	Stonehenge, Avebury and Associated Sites (1986)
	Studley Royal Park including the Ruins of Fountains Abbey (1986)
	Blenheim Palace (1987)
	City of Bath (1987)
	Frontiers of the Roman Empire (1987, 2005) ^{*27}
	Westminster Palace, Westminster Abbey and Saint Margaret's Church (1987)
	Canterbury Cathedral, St Augustine's Abbey, and St Martin's Church (1988)
	Henderson Island (1988)
	Tower of London (1988)
	Gough and Inaccessible Islands (1995, 2004) ²⁸
	Old and New Towns of Edinburgh (1995)
	Maritime Greenwich (1997)
	Heart of Neolithic Orkney (1999)
	Blaenavon Industrial Landscape (2000)
	Historic Town of St George and Related Fortifications, Bermuda (2000)
	Derwent Valley Mills (2001)
	Dorset and East Devon Coast (2001)
	New Lanark (2001)
Saltaire (2001)	
Royal Botanic Gardens, Kew (2003)	
Liverpool – Maritime Mercantile City (2004)	
Cornwall and West Devon Mining Landscape (2006)	
United Republic of Tanzania	Ngorongoro Conservation Area (1979) [#]
	Ruins of Kilwa Kisiwani and Ruins of Songo Mnara (1981)
	Serengeti National Park (1981)
	Selous Game Reserve (1982)
	Kilimanjaro National Park (1987)
	Stone Town of Zanzibar (2000)
United States of America	Kondoa Rock-Art Sites (2006)
	Mesa Verde National Park (1978)
	Yellowstone National Park (1978)
	Everglades National Park (1979)
	Grand Canyon National Park (1979)
	Independence Hall (1979)
	Kluane / Wrangell-St Elias / Glacier Bay / Tatshenshini-Alesek (1979, 1992, 1994) ²⁹
	Redwood National and State Parks (1980)
	Mammoth Cave National Park (1981)
	Olympic National Park (1981)
	Cahokia Mounds State Historic Site (1982)
	La Fortaleza and San Juan National Historic Site in Puerto Rico (1983)
	Great Smoky Mountains National Park (1983)
	Statue of Liberty (1984)
	Yosemite National Park (1984) [#]
	Chaco Culture (1987)
	Hawaii Volcanoes National Park (1987) [#]
	Monticello and the University of Virginia in Charlottesville (1987)
	Pueblo de Taos (1992)
Carlsbad Caverns National Park (1995)	
Waterton Glacier International Peace Park (1995) [*]	
Uruguay	Historic Quarter of the City of Colonia del Sacramento (1995)
Uzbekistan	Itchan Kala (1990)
	Historic Centre of Bukhara (1993)
	Historic Centre of Shakhrisyabz (2000)
	Samarkand - Crossroads of Cultures (2001)
Venezuela (Bolivarian Republic of)	Coro and its Port (1993)
	Canaima National Park (1994)
Viet Nam	Ciudad Universitaria de Caracas (2000)
	Complex of Huế Monuments (1993)
	Ha Long Bay (1994, 2000)
	Hoi An Ancient Town (1999)
	My Son Sanctuary (1999)
Phong Nha-Ke Bang National Park (2003)	

Country	Property
Yemen	Old Walled City of Shibam (1982)
	Old City of Sana'a (1986)
	Historic Town of Zabid (1993)
Zambia	Mosi-oa-Tunya / Victoria Falls (1989) ^{#*}
Zimbabwe	Mana Pools National Park, Sapi and Chewore Safari Areas (1984)
	Great Zimbabwe National Monument (1986)
	Khami Ruins National Monument (1986)
	Mosi-oa-Tunya / Victoria Falls (1989) ^{#*}
	Matobo Hills (2003)

Notes :

- Extension of the "Australian East Coast Temperate and Subtropical Rainforest Park".
- Renomination of "Uluru-Kata Tjuta National Park" under cultural criteria.
- The "Belfries of Flanders and Wallonia" which were previously inscribed on the World Heritage List, are part of the transnational property "The Belfries of Belgium and France".
- Extension of "Jaú National Park".
- Extension of the "Glacier Bay/Wrangell/St Elias/Kluane" property.
- The "Burgess Shale" property, which was previously inscribed on the World Heritage List, is part of the "Canadian Rocky Mountain Parks".
- Extension of "The Potala Palace and the Jokhang Temple Monastery, Lhasa" to include the Norbulingka area.
- The "Belfries of Flanders and Wallonia" which were previously inscribed on the World Heritage List, are part of the transnational property "The Belfries of Belgium and France".
- The "Chateau and Estate of Chambord", which was previously inscribed on the World Heritage List, is part of the "Loire Valley between Sully-sur-Loire and Chalonnes".
- The "Hadrian's Wall" which was previously inscribed on the World Heritage List, is part of the transnational property "Frontiers of the Roman Empire".
- At the time the property was extended cultural criterion (iv) was also found applicable.
- The "Brihadisvara Temple, Tanjavur", which was previously inscribed on the World Heritage List, is part of the "Great Living Chola Temples".
- The "Darjeeling Himalayan Railway" which was previously inscribed on the World Heritage List, is part of the "Mountain Railways of India".
- At the time the property was extended, cultural criterion (iv) was also found applicable.
- At the time the property was extended, criteria (iii) and (v) were also found applicable.
- The Committee decided to extend the existing cultural property, the "Temple of Ggantija", to include the five prehistoric temples situated on the islands of Malta and Gozo and to rename the property as "The Megalithic Temples of Malta".
- The Westland and Mount Cook National Park and the Fiordland National Park, which were previously inscribed on the World Heritage List, are part of the "Te Wahipounamu - South West New Zealand".
- The "Convent Ensemble of San Francisco de Lima", which was previously inscribed on the World Heritage List, is part of the "Historic Centre of Lima".
- Extension of "Biertan and its Fortified Church".
- At the time the property was extended, natural criterion (iv) was also found applicable.
- Extension of the "Alhambra and the Generalife Granada", to include the Albayzin quarter.
- Extension of the "Mosque of Cordoba".
- The property "Parque Güell, Palacio Güell and Casa Mila in Barcelona", previously inscribed on the World Heritage List, is part of the "Works of Antoni Gaudi".
- Extension of the "Churches of the Kingdom of the Asturias", to include monuments in the city of Oviedo
- Extension of the "Mudejar Architecture of Teruel".
- In 1979, the Committee decided to inscribe the Ohrid Lake on the World Heritage List under natural criteria (iii). In 1980, this property was extended to include the cultural and historical area, and cultural criteria (i) (iii) (iv) were added.
- The "Hadrian's Wall" which was previously inscribed on the World Heritage List, is part of the transnational property "Frontiers of the Roman Empire".
- Extension of "Gough Island Wildlife Reserve".
- Extension of the "Glacier Bay/Wrangell/St Elias/Kluane" property.
- Extension of the "Piazza del Duomo, Pisa" property.
- Extension of the "Royal Palaces of Abomey" property.
- Extension of the "Islands and Protected Areas of the Culf of California" property.
- Extension of the "Jungfrau-Aletsch-Bietschhorn" property.

*: transboundary property

#: As for 19 Natural and Mixed Properties inscribed for geological values before 1994, criteria numbering of this property has changed.

Πηγές : <http://whc.unesco.org/en/list> και <http://whc.unesco.org/en/newproperties>

**Κατάλογος Παγκόσμιας Κληρονομιάς : Πολιτιστικές και Μεικτές Θέσεις
(έως το 1993)**

Χώρα	Είδος Θέσης	Ονομασία Θέσης	Έτος Εγγραφής	I	II	III	IV	V	VI	Σύνολο	Περιοχή
Αγία Έδρα	Π	Πόλη του Βατικανού (Vatican)	1984	1	1	0	1	0	1	4	Ευρώπη
Άγιος Δομίνκος	Π	Πόλη του Σάντο Ντομίνγκο (Santo Domingo)	1990	0	1	0	1	0	1	3	Λατινική Αμερική
Αίγυπτος	Π	Μέμφις και Νεκρόπολη της (Memphis) Περιοχή των Πυραμίδων από την Γίζα έως το Ντασούρ (Giza, Dashur)	1988	1	0	1	0	0	1	3	Αραβικές χώρες
	Π	Αρχαία Πόλη των Θηβών και Νεκρόπολη της (Thebes)	1979	1	0	1	0	0	1	3	
	Π	Μνημεία της Νουβίας από το Αμπού Σιμπέλ έως τις Φίλες (Abu Simbel, Philae)	1979	1	0	1	0	0	1	3	
	Π	Ισλαμικό Κάιρο (Cairo)	1979	1	0	0	0	1	1	3	
	Π	Αμπού Μένα (Abu Mena)	1979	0	0	0	1	0	0	1	
Αιθιοπία	Π	Λαξευτέες εκκλησίες της Λαλιμπέλα (Lalibela)	1978	1	1	1	0	0	0	3	Αραβικές χώρες
	Π	Φασίλ Κέμπι, περιοχή Γκοντάρ (Fasil Ghebbi, Gondar)	1979	0	1	1	0	0	0	2	
	Π	Κουλάδα του Άουας (Awash)	1980	0	1	1	1	0	0	3	
	Π	Τίγια (Tiya)	1980	1	0	0	1	0	0	2	
	Π	Αξούμ (Aksum)	1980	1	0	0	1	0	0	2	
Π	Κουλάδα του Όμο (Omo)	1980	0	0	1	1	0	0	2		
Αϊτή	Π	Εθνικό Ιστορικό Πάρκο - Σιταντέλ, Σαν Σουσί, Ραμιέ (Citadel, Sans Souci, Ramiers)	1982	0	0	0	1	0	1	2	Λατινική Αμερική
Αλβανία	Π	Μπουτρίντι (Butrinti)	1992	0	0	1	0	0	0	1	Ευρώπη
Αλγερία	Π	Αλ Κάλα Μπενί Χαμάντ (Al Qala of Beni Hammad)	1980	0	0	1	0	0	0	1	Αραβικές χώρες
	Φ-Π	Τασσίλι Ν' Ατζέρ (Tassili N' Ajer)	1982	1	0	1	0	0	0	2	
	Π	Κουλάδα του Μ' Ζαμπ (M' Zab Valley)	1982	0	1	1	0	1	0	3	
	Π	Τζεμίλα (Jemila)	1982	0	0	1	1	0	0	2	
	Π	Τίπασα (Tipasa)	1982	0	0	1	1	0	0	2	
	Π	Τιμγάδ (Timgad)	1982	0	1	1	1	0	0	3	
Π	Κάσμπα του Αλγερίου (Kasbah of Algiers)	1992	0	1	0	0	1	0	2		
Αργεντινή	Π	Ιησουϊτικές ιεραποστολές στους Γκουαρανί (Jesuit missions of Guaranis)	1983	0	0	0	1	0	0	1	Λατινική Αμερική
Αυστραλία	Φ-Π	Εθνικό Πάρκο Κακαντού (Kakadu)	1981	1	0	0	0	0	1	2	Ωκεανία
	Φ-Π	Περιοχή των λιμνών Βιλλάντρα (Willandra)	1981	0	0	1	0	0	0	1	
	Φ-Π	Ζώνη άγριας φύσης στην Τασμανία (Tasmanian Wilderness)	1982	0	0	1	1	0	1	3	
Βενεζουέλα	Π	Κόρο και λιμάνι του (Coro)	1993	0	0	0	1	1	0	2	Λατινική Αμερική
Βιετνάμ	Π	Συγκρότημα μνημείων της Χουέ (Hue)	1993	0	0	1	1	0	0	2	Ασία
Βολιβία	Π	Πόλη Πότοσι (Potosi)	1987	0	1	0	1	0	1	3	Λατινική Αμερική
	Π	Ιησουϊτικές ιεραποστολές στους Τσικίτος (Jesuit missions of Chiquitos)	1990	0	0	0	1	1	0	2	
	Π	Ιστορική πόλη Σούκρε (Sucre)	1991	0	0	0	1	0	0	1	
Βουλγαρία	Π	Εκκλησία της Μπογιάνα (Boyana)	1979	0	1	1	0	0	0	2	Ευρώπη
	Π	Ιπτάας της Μαντάρα (Madara)	1979	1	0	1	0	0	0	2	
	Π	Θρακικός τάφος στο Καζανλάκ (Kazanlak)	1979	1	0	1	1	0	0	3	
	Π	Λαξευτέες εκκλησίες στο Ιβανόβο (Ivanovo)	1979	0	1	1	0	0	0	2	
	Π	Αρχαία πόλη του Νεσεμπάρ (Nessebar)	1983	0	0	1	1	0	0	2	
	Π	Μοναστήρι της Ρίλα (Rila)	1983	0	0	0	0	0	1	1	
Π	Θρακικός τάφος στο Σβεστάρι (Sveshtari)	1985	1	0	1	0	0	0	2		

Χώρα	Είδος Θέσης	Ονομασία Θέσης	Έτος Εγγραφής	I	II	III	IV	V	VI	Σύνολο	Περιοχή
Βραζιλία	Π	Ιστορική πόλη Ούρο Πρέτο (Ouro Preto)	1980	1	0	1	0	0	0	2	Λατινική Αμερική
	Π	Ιστορικό κέντρο της πόλης Ολίντα (Olinda)	1982	0	1	0	1	0	0	2	
	Π	Ιστορικό κέντρο Σαλβαδόρ Ντε Μπάια (Salvador de Bahia)	1985	0	0	0	1	0	1	2	
	Π	Ιερό Μπομ Χέσους στο Κογκόνχας (Bom Jesus do Congonhas)	1985	1	0	0	1	0	0	2	
	Π	Μπραζιλία (Brasilia)	1987	1	0	0	1	0	0	2	
	Π	Εθνικό Πάρκο της Σέρρα Ντα Καπιβάρια (Serra Da Capivara)	1991	0	0	1	0	0	0	1	
Γαλλία	Π	Μον Σαιν Μισέλ και όρμος του (Mont-Saint-Michel)	1979	1	0	1	0	0	1	3	Ευρώπη
	Π	Καθεδρικός Ναός της Σαρτρ (Chartres)	1979	1	1	0	1	0	0	3	
	Π	Ανάκτορο και Πάρκο των Βερσαλλιών (Versailles)	1979	1	1	0	0	0	1	3	
	Π	Βασιλική και λόφος του Βεζελάι (Vezelay)	1979	1	0	0	0	0	1	2	
	Π	Διακοσμημένα σπήλαια της κοιλάδας του Βεζέρ (Vezere)	1979	1	0	1	0	0	0	2	
	Π	Ανάκτορο και πάρκο του Φοντενεμπλό (Fontainebleau)	1981	0	1	0	0	0	1	2	
	Π	Πύργος του Σαμπόρ (Chambord)	1981	1	0	0	0	0	0	1	
	Π	Καθεδρικός Ναός της Αμιένης (Amiens)	1981	1	1	0	0	0	0	2	
	Π	Αρχαίο θέατρο και γύρω περιοχή του και θριαμβική αψίδα στην Οράνζ (Orange)	1981	0	0	1	0	0	1	2	
	Π	Ρωμαϊκά και Ρομανικά μνημεία της Αρλ (Arles)	1981	0	1	0	1	0	0	2	
	Π	Κιστερκιανό Αβαείο του Φοντεναί (Fontenay)	1981	0	0	0	1	0	0	1	
	Π	Βασιλικές αλوكές στο Αρκ-Ε-Σενάν (Arc-Et-Senans)	1982	1	1	0	1	0	0	3	
	Π	Ιστορικές πλατείες του Νανσύ (Nancy)	1983	1	0	0	1	0	0	2	
	Π	Εκκλησία του Σαιν Σαβέν στο Γκαρτέμπ (Gartempe)	1983	1	0	1	0	0	0	2	
	Π	Ρωμαϊκό υδραγωγείο του Γκαρ (Pont du Gard)	1985	1	0	1	1	0	0	3	
	Γερμανία	Π	Στρασβούργο (Strasbourg)	1988	1	1	0	1	0	0	
Π		Παρίσι. Όχθες του Σηκουάνα (Seine)	1991	1	1	0	1	0	0	3	
Π		Καθεδρικός Ναός της Παναγίας, παλιό Αβαείο Σαιν Ρεμί και ανάκτορο στη Ρεμς (Reims)	1991	1	1	0	0	0	1	3	
Π		Καθεδρικός Ναός στη Μπουρς (Bourges)	1992	1	0	0	1	0	0	2	
Π		Καθεδρικός Ναός του Άαχεν (Aachen Cathedral)	1978	1	1	0	1	0	1	4	
Π		Καθεδρικός Ναός του Σπάιερ (Speyer)	1981	0	1	0	0	0	0	1	
Π		Μέγαρο και κήποι του Βύρτσμπουργκ (Würzburg)	1981	1	0	0	1	0	0	2	
Π		Εκκλησία του Βις (Wies)	1983	1	0	1	0	0	0	2	
Π		Πύργοι του Αουγκουστουσμπουργκ και Φάλκενλουστ στο Μπρυλ (Brühl)	1984	0	1	0	1	0	0	2	
Π		Καθεδρικός Ναός της Παναγίας και η εκκλησία Αγ. Μιχαήλ στο Χίλντεσχάιμ (Hildesheim)	1985	0	1	0	1	0	0	2	
Π		Ρωμαϊκά μνημεία, Καθεδρικός Ναός και Εκκλησία της Παναγίας στο Τριρ (Trier)	1986	1	0	1	1	0	1	4	
Π		Χανσεατική πόλη του Λυμπέκ (Lübeck)	1987	0	0	0	1	0	0	1	
Π		Πύργοι και κήποι του Πότσνταμ και του Βερολίνου (Potsdam and Berlin)	1990	1	1	0	1	0	0	3	
Π	Αβαείο του Λορς (Lorsch)	1991	0	0	1	1	0	0	2		
Π	Ορυχεία Ράμελσμπεργκ και ιστορική πόλη Γκόσλαρ (Rammelsberg and Goslar)	1992	1	0	0	1	0	0	2		
Π	Πόλη της Βαμβέργης (Bamberg)	1993	0	1	0	1	0	0	2		
Π	Μοναστήρι του Μάουλμπρον (Maulbronn)	1993	0	1	0	1	0	0	2		

Χώρα	Είδος Θέσης	Ονομασία Θέσης	Έτος Εγγραφής	I	II	III	IV	V	VI	Σύνολο	Περιοχή
Γιουγκοσλαβία	Π	Στάρι Ρας με τη Σοποτσάνι (Stari Ras, Sopotani)	1979	1	0	1	0	0	0	2	Ευρώπη
	Π	Ιστορικό-πολιτιστική και φυσική περιοχή του Κοτόρ (Kotor)	1979	1	1	1	1	0	0	4	
	Π	Μοναστήρι της Στουντένιτσα (Studenica)	1986	1	1	0	1	0	1	4	
Γκάνα	Π	Φρούρια Βόλτα, Άκκρα και κεντρικής και δυτικής περιοχής (Volta, Accra)	1979	0	0	0	0	0	1	1	Αφρική
	Π	Παραδοσιακά κτίρια των Ασάντι (Ashante)	1980	0	0	0	0	1	0	1	
Γουατεμάλα	Φ-Π	Εθνικό Πάρκο Τικάλ (Tikal)	1979	1	0	1	1	0	0	3	Λατινική Αμερική
	Π	Αντίγκουα Γουατεμάλα (Antigua Guatemala)	1979	0	1	1	1	0	0	3	
	Π	Αρχαιολογικό πάρκο και ερείπια της Κιρίγκουα (Quirigua)	1981	1	1	0	1	0	0	3	
Ελ Σαλβαδόρ	Π	Αρχαιολογικός χώρος της Χόγια Ντε Σερέν (Joya De Ceren)	1993	0	0	1	1	0	0	2	
Ελβετία	Π	Μοναστήρι του Σαιν Γκαλ (Saint Gall)	1983	0	1	0	1	0	0	2	
	Π	Μοναστήρι των Βενεδικτίνων του Αγ. Ιωάννη στο Μυσταίρ (Mustair)	1983	0	0	1	0	0	0	1	
	Π	Παλιά πόλη της Βέρνης (Berne)	1983	0	0	1	0	0	0	1	
Ελλάδα	Π	Ναός Επικουρίου Απόλλωνα στις Βάσσες	1986	1	1	1	0	0	0	3	Ευρώπη
	Π	Αρχαιολογικός χώρος Δελφών	1987	1	1	1	1	0	1	5	
	Π	Ακρόπολη Αθηνών	1987	1	1	1	1	0	1	5	
	Φ-Π	Άγιον Όρος (Αθως)	1988	1	1	0	1	1	1	5	
	Φ-Π	Μετεώρα	1988	1	1	0	1	1	0	4	
	Π	Παλαιοχριστιανικά και βυζαντινά μνημεία Θεσσαλονίκης	1988	1	1	0	1	0	0	3	
	Π	Αρχαιολογικός χώρος Επιδαύρου	1988	1	1	1	1	0	1	5	
	Π	Μεσαιωνική πόλη Ρόδου	1988	0	1	0	1	1	0	3	
	Π	Μυστράς	1989	0	1	1	1	0	0	3	
	Π	Αρχαιολογικός χώρος Ολυμπίας	1990	1	1	1	1	0	1	5	
	Π	Δήλος	1990	0	1	1	1	0	1	4	
	Π	Μοναστήρια Δαφνίου, Οσίου Λουκά και Νέα Μονή Χίου	1992	1	0	0	1	0	0	2	
Ζιμπάμπουε	Π	Εθνικό μνημείο Μεγάλης Ζιμπάμπουε (Great Zimbabwe)	1986	1	0	1	0	0	1	3	Αφρική
	Π	Ερείπια του Χαμί (Khami)	1986	0	0	1	1	0	0	2	
ΗΠΑ	Π	Μέσα Βέρντε (Mesa Verde)	1978	0	0	1	0	0	0	1	Βόρεια Αμερική
	Π	Κτίριο της Ανεξαρτησίας (Independence Hall)	1979	0	0	0	0	0	1	1	
	Π	Ιστορική περιοχή Καχόκια Μάουντς (Cahokia Mounds)	1982	0	0	1	1	0	0	2	
	Π	Φρούριο και ιστορικός χώρος του Σαν Χουάν στο Πόρτο Ρίκο (San Juan)	1983	0	0	0	0	0	1	1	
	Π	Άγαλμα της Ελευθερίας (Statue of Liberty)	1984	1	0	0	0	0	1	2	
	Π	Εθνικό Ιστορικό Πάρκο του Τσάκο (Chaco)	1987	0	0	1	0	0	0	1	
	Π	Μοντιτσέλλο και Πανεπιστήμιο της Βιρτζίνια στο Σαρλότσβιλ (Monticello, Charlottesville)	1987	1	0	0	1	0	1	3	
	Π	Πουέμπλο Τάος (Taos)	1992	0	0	0	1	0	0	1	

Χώρα	Είδος Θέσης	Ονομασία Θέσης	Έτος Εγγραφής	I	II	III	IV	V	VI	Σύνολο	Περιοχή
Ηνωμένο Βασίλειο	Π	Καθεδρικός Ναός και Πύργος του Ντάραμ (Durham)	1986	0	1	0	1	0	1	3	Ευρώπη
	Π	Αιρονμπριτζ Γκορτζ (Ironbridge Gorge)	1986	1	1	0	1	0	1	4	
	Π	Βασιλικό πάρκο του Στάντλεϋ με ερείπια του Αβαείου Φάουντενς (Studley, Fountains)	1986	1	0	0	1	0	0	2	
	Π	Στόνχετζ και Εϊβμπουρυ (Stonehenge, Avebury)	1986	1	1	1	0	0	0	3	
	Π	Φρούρια και οχυρώσεις του Βασιλιά Εδουάρδου στο Γκουάινεντ (Gwynedd)	1986	1	0	1	1	0	0	3	
	Π	Ανάκτορο του Μπλένεμ (Blenheim)	1987	0	1	0	1	0	0	2	
	Π	Πόλη του Μπαθ (Bath)	1987	1	1	0	1	0	0	3	
	Π	Τείχος του Αδριανού (Hadrian's Wall)	1987	0	1	1	1	0	0	3	
	Π	Ανάκτορο και Αβαείο του Γουέστμινστερ και εκκλησία της Αγ. Μαργαρίτας (Westminster)	1987	1	1	0	1	0	0	3	
	Π	Πύργος του Λονδίνου (Tower of London)	1988	0	1	0	1	0	0	2	
Π	Καθεδρικός Ναός, Αβαείο του Αγ. Αυγουστίνου και εκκλησία της Παναγίας στο Καντέρμπουρυ (Canterbury)	1988	1	1	0	0	0	1	3		
Ιαπωνία	Π	Βουδιστικά μνημεία στο Χόριου-Ζι (Horyu-Ji)	1993	1	1	0	1	0	1	4	Ασία
	Π	Χιμετζι-Ζο (Himeji-Jo)	1993	1	0	0	1	0	0	2	
Ινδία	Π	Σπήλαια της Αντζάντα (Ajanta)	1983	1	1	1	0	0	1	4	Ασία
	Π	Σπήλαια της Ελλόρα (Ellora)	1983	1	0	1	0	0	1	3	
	Π	Φρούριο της Άγκρα (Agra)	1983	0	0	1	0	0	0	1	
	Π	Τατζ Μαχάλ (Taj Mahal)	1983	1	0	0	0	0	0	1	
	Π	Ναός του Ήλιου στο Κοναράκ (Konarak)	1984	1	0	1	0	0	1	3	
	Π	Σύνολο των μνημείων στο Μαχαμπάλιπουράμ (Mahabalipuram)	1984	1	1	1	0	0	1	4	
	Π	Εκκλησίες και μοναστήρια της Γκόα (Goa)	1986	0	1	0	1	0	1	3	
	Π	Μνημειακό σύνολο στο Κατζουράο (Khajuraho)	1986	1	0	1	0	0	0	2	
	Π	Μνημειακό σύνολο της Χάμπι (Hampi)	1986	1	0	1	1	0	0	3	
	Π	Φατεπούρ Σίκρι (Fatehpur Sikri)	1986	0	1	1	1	0	0	3	
	Π	Μνημειακό σύνολο της Πατταντακάλ (Pattadakal)	1987	0	0	1	1	0	0	2	
	Π	Σπήλαια της Ελεφάντα (Elephanta)	1987	1	0	1	0	0	0	2	
	Π	Ναός του Μπριχαντισβάρα στο Θαντζαβούρ (Thanjavur)	1987	0	1	1	0	0	0	2	
	Π	Βουδιστικά μνημεία στο Σάντσι (Sanchi)	1989	1	1	1	1	0	1	5	
	Π	Τάφος του Χουμαγιούν στο Δελχί (Humayun)	1993	0	1	0	1	0	0	2	
Π	Κουτμπ Μινάρ στο Δελχί (Qutb Minar)	1993	0	0	0	1	0	0	1		
Ινδονησία	Π	Ναός του Μπορομπουντούρ (Borobudur)	1991	1	1	0	0	0	1	3	Ασία
	Π	Ναός του Πραμπανάν (Prambanan)	1991	1	0	0	1	0	0	2	
Ιορδανία	Π	Παλιά πόλη της Ιερουσαλήμ και Τείχη της (Jerusalem)	1981	0	1	1	0	0	1	3	Αραβικές Χώρες
	Π	Πέτρα (Petra)	1985	1	0	1	1	0	0	3	
	Π	Κουσεϊρ Αμρά (Quseir Amra)	1985	1	0	1	1	0	0	3	
Ιράκ	Π	Χάτρα (Hatra)	1985	0	1	1	1	0	1	4	Ασία
Ιράν	Π	Τσόγκα Ζανμπίλ (Tchoga Zanbil)	1979	0	0	1	1	0	0	2	Ασία
	Π	Περσέπολις (Persepolis)	1979	1	0	1	0	0	1	3	
	Π	Μειντάν Εμάμ, Ισπαχάν (Isfahan)	1979	1	0	0	0	1	1	3	
Ιρλανδία	Π	Αρχαιολογικοί χώροι της κοιλάδας του Μπόυν (Boyne)	1993	1	0	1	0	0	1	3	Ευρώπη
Ισημερινός	Π	Πόλη του Κίτο (Quito)	1978	0	1	0	1	0	0	2	Λατινική Αμερική

Χώρα	Είδος Θέσης	Ονομασία Θέσης	Έτος Εγγραφής	I	II	III	IV	V	VI	Σύνολο	Περιοχή
Ισπανία	Π	Τζαμί της Κόρδοβα (Cordoba)	1984	1	1	1	1	0	0	4	Ευρώπη
	Π	Αλάμπρα και Γκενεράλιφε στη Γρανάδα (Granada)	1984	1	0	1	1	0	0	3	
	Π	Καθεδρικός Ναός του Μπουργκόσ (Burgos)	1984	0	1	0	1	0	1	3	
	Π	Μοναστήρια και συγκρότημα Εσκουριάλ (Escorial)	1984	1	1	0	0	0	1	3	
	Π	Πάρκο και ανάκτορο Γκιουέλ και Κάζα Μιλά στη Βαρκελώνη (Barcelona)	1984	1	1	0	1	0	0	3	
	Π	Σπήλαιο της Αλταμίρα (Altamira)	1985	1	0	1	0	0	0	2	
	Π	Παλιά πόλη της Σεγκόβια και υδραγωγείο της (Segovia)	1985	1	0	1	1	0	0	3	
	Π	Εκκλησίες του βασιλείου των Αστουρίων (Asturias)	1985	1	1	0	1	0	0	3	
	Π	Παλιά πόλη του Αγ. Ιακώβου της Κομποστέλα (Santiago De Compostela)	1985	1	1	0	0	0	1	3	
	Π	Παλιά πόλη της Αβίλα και εκκλησίες έξω από τα τείχη της (Avila)	1986	0	0	1	1	0	0	2	
	Π	Αρχιτεκτονική του στυλ Μουντεχάρ στο Τερουέλ (Teruel)	1986	0	0	0	1	0	0	1	
	Π	Ιστορική πόλη του Τολέδο (Toledo)	1986	1	1	1	1	0	0	4	
	Π	Παλιά πόλη του Κασερές (Caceres)	1986	0	0	1	1	0	0	2	
	Π	Καθεδρικός Ναός, Αλκαζάρ και αρχείο των Ινδιών στη Σεβίλη (Seville)	1987	1	1	1	0	0	1	4	
	Π	Παλιά πόλη της Σαλαμάνκα (Salamanca)	1988	1	1	0	1	0	0	3	
	Π	Μοναστήρι της Πομπλέτ (Poblet)	1991	1	0	0	1	0	0	2	
	Π	Αρχαιολογικό σύνολο της Μεριδά (Merida)	1993	0	0	1	1	0	0	2	
Π	Βασιλικό μοναστήρι της Σάντα Μαρία Ντε Γκουανταλούπε (Guadalupe)	1993	0	0	0	1	0	1	2		
Π	Διαδρομή του Αγ. Ιακώβου της Κομποστέλα (Route of Santiago de Compostela)	1993	0	1	0	1	0	1	3		
Ιταλία	Π	Σπήλαια της Βαλκαμόνικα (Valcamonica)	1979	0	0	1	0	0	1	2	Ευρώπη
	Π	Εκκλησία και Δομηνικανό Μοναστήρι Σάντα Μαρία Ντέλλε Γκράτσιε Μιλάνο με το Μυστικό Δείπνο του Νταβίντσι (Santa Maria Delle Grazie Milan)	1980	1	1	0	0	0	0	2	
	Π	Ιστορικό Κέντρο της Φλωρεντίας (Florence)	1982	1	1	1	1	0	1	5	
	Π	Βενετία και Λιμνοθάλασσά της (Venice)	1987	1	1	1	1	1	1	6	
	Π	Πλατεία της Μητρόπολης στην Πίζα (Pisa)	1987	1	1	0	1	0	1	4	
	Π	Ιστορικό Κέντρο του Σαν Τζιμινιάνο (San Gimignano)	1990	1	0	1	1	0	0	3	
	Π	Σάσις Ντι Ματέρα (Matera)	1993	0	0	1	1	1	0	3	
Π	Ιστορικό Κέντρο της Ρώμης, Βατικανό και Αγ. Παύλος-εκτός των τειχών (Rome, Vatican)	1980	1	1	1	0	0	1	4		
Καμπότζη	Π	Αγκόρ (Angkor)	1992	1	1	1	1	0	0	4	Ασία
Καναδάς	Π	Εθνικό Πάρκο Ανς-Ω-Μήντους (L'Anse Aux Meadows)	1978	0	0	0	0	0	1	1	Βόρεια Αμερική
	Π	Νησί Αντονι (Anthony Island)	1981	0	0	1	0	0	0	1	
	Π	Χεντ Σμασντ Ιν Μπάφαλο Τζαμπ (Head-Smashed-In Buffalo Jump)	1981	0	0	0	0	0	1	1	
	Π	Ιστορική περιοχή του Κεμπέκ (Quebec)	1985	0	0	0	1	0	1	2	
Κίνα	Φ-Π	Ταϊσάν (Taishan)	1987	1	1	1	1	1	1	6	Ασία
	Π	Σινικό Τείχος (Great Wall)	1987	1	1	1	1	0	1	5	
	Π	Αυτοκρατορικό Ανάκτορο των Δυναστειών Μινγκ και Κινγκ (Palace of the Ming and Qing Dynasties)	1987	0	0	1	1	0	0	2	
	Π	Σπήλαιο Μογκάο (Mogao)	1987	1	1	1	1	1	1	6	
	Π	Μαυσωλείο του πρώτου Αυτοκράτορα Κιν (Mausoleum of Qin)	1987	1	0	1	1	0	1	4	
	Π	Τόπος εύρεσης του ανθρώπου του Πεκίνου στο Τσουκουντιάν (Zhoukoudian)	1987	0	0	1	0	0	1	2	
Φ-Π	Όρος Χουανγκσάν (Huangshan)	1990	0	1	0	0	0	0	1		

Χώρα	Είδος Θέσης	Ονομασία Θέσης	Έτος Εγγραφής	I	II	III	IV	V	VI	Σύνολο	Περιοχή
Κολομβία	Π	Λιμάνι, Φρούρια και Μνημειακό Σύνολο της Καρθαγένης (Carthagena)	1984	0	0	0	1	0	1	2	Λατινική Αμερική
Κούβα	Π	Παλιά πόλη της Αβάνα και οχυρώσεις της (Havana)	1982	0	0	0	1	1	0	2	Λατινική Αμερική
	Π	Τρινιτάδ και Κουιάδα των Ινχένιος (Trinidad and Ingenios)	1982	0	0	0	1	1	0	2	
Κροατία	Π	Παλιά πόλη του Ντουμπρόβνικ (Dubrovnik)	1979	1	0	1	1	0	0	3	Ευρώπη
	Π	Ιστορικό Συγκρότημα του Σπλιτ με το ανάκτορο του Διοκλητιανού (Split)	1979	0	1	1	1	0	0	3	
Κύπρος	Π	Πάφος	1980	0	0	1	0	0	1	2	Ευρώπη
	Π	Εκκλησίες με τοιχογραφίες στο όρος Τρόδος	1985	0	1	1	1	0	0	3	
Λίβανος	Π	Αντζαρ (Anjar)	1984	0	0	1	1	0	0	2	Αραβικές Χώρες
	Π	Μπαουλιπέκ (Baalbek)	1984	1	0	0	1	0	0	2	
	Π	Βύβλος (Byblos)	1984	0	0	1	1	0	1	3	
	Π	Τύρος (Tyre)	1984	0	0	1	0	0	1	2	
Λιβύη	Π	Αρχαιολογικός Χώρος της Λέπτις Μάγκνα (Leptis Magna)	1982	1	1	1	0	0	0	3	Αραβικές Χώρες
	Π	Αρχαιολογικός Χώρος της Σαμπράτα (Sabratha)	1982	0	0	1	0	0	0	1	
	Π	Αρχαιολογικός Χώρος της Κυρήνης (Cyrene)	1982	0	1	1	0	0	1	3	
	Π	Σπήλαιο στο Τάντραρτ Ακακούς (Tadrart Acacus)	1985	0	0	1	0	0	0	1	
	Π	Παλιά πόλη του Γκανταμές (Ghadames)	1986	0	0	0	0	1	0	1	
Μάλι	Π	Παλιές πόλεις του Ντζένε (Djenne)	1988	0	0	1	1	0	0	2	Αφρική
	Π	Τιμποκτού (Timbuktu)	1988	0	1	0	1	1	0	3	
	Φ-Π	Βράχοι του Μπαντιαγκάρα (Bandiagara)	1989	0	0	0	0	1	0	1	
Μάλτα	Π	Υπόγειο του Χαλ Σαφλιένι (Hal Saflieni)	1980	0	0	1	0	0	0	1	Ευρώπη
	Π	Πόλη της Βαλέτας (Valletta)	1980	1	0	0	0	0	1	2	
	Π	Μεγαλιθικοί Ναοί (Megalithic Temples)	1980	0	0	0	1	0	0	1	
Μαρόκο	Π	Μεδίνα του Φεζ (Fes)	1981	0	1	0	0	1	0	2	Αραβικές Χώρες
	Π	Μεδίνα του Μαρακές (Marrakesh)	1985	1	1	0	1	1	0	4	
	Π	Αϊτ-Μπεν-Χαντού (Ait-Ben-Haddou)	1987	0	0	0	1	1	0	2	
Μεξικό	Π	Προϊσπανική πόλη και Εθνικό Πάρκο της Παλένκε (Palenque)	1987	1	1	1	1	0	0	4	Λατινική Αμερική
	Π	Ιστορικό Κέντρο της πόλης του Μεξικού και του Χοσιμίλκο (Mexico, Xochimilco)	1987	0	1	1	1	1	0	4	
	Π	Προϊσπανική πόλη του Τεοτιχουακάν (Teotihuacan)	1987	1	1	1	1	0	1	5	
	Π	Ιστορικό Κέντρο της Οαχάκα και Αρχαιολογικός Χώρος του Μόντε Αλμπάν (Oaxaca, Monte Alban)	1987	1	1	1	1	0	0	4	
	Π	Ιστορικό Κέντρο της Πουέμπλα (Puebla)	1987	0	1	0	1	0	0	2	
	Π	Ιστορική πόλη του Γκουαναχουάτο (Guanajuato)	1988	1	1	0	1	0	1	4	
	Π	Προϊσπανική πόλη του Τσίτσεν Ιτσα (Chichen-Itza)	1988	1	1	1	0	0	0	3	
	Π	Ιστορικό Κέντρο της Μορέλια (Morelia)	1991	0	1	0	1	0	1	3	
	Π	Προϊσπανική πόλη του Ελ Ταχίν (El Tajin)	1992	0	0	1	1	0	0	2	
	Π	Ιστορικό Κέντρο του Ζακατέκας (Zacatecas)	1993	0	1	0	1	0	0	2	
Π	Σπήλαιο της Σιέρρα Ντε Σαν Φραντσίσκο (Sierra De San Francisco)	1993	1	0	1	0	0	0	2		
Μοζαμβίκη	Π	Νησί της Μοζαμβίκης (Mozambique)	1991	0	0	0	1	0	1	2	Αφρική
Μπαγκλαντές	Π	Ιερή Πόλη Μπαγκεράτ (Bagerhat)	1985	0	0	0	1	0	0	1	Ασία
	Π	Ερείπια του βουδιστικού Μοναστηρίου Παχαρπούρ (Paharpur)	1985	1	1	0	0	0	1	3	
Μπενίν	Π	Βασιλικά ανάκτορα της Αμπομέι (Royal Palaces of Abomey)	1985	0	0	1	1	0	0	2	Αφρική
Νέα Ζηλανδία	Φ-Π	Εθνικό Πάρκο του Τονγκαρίρο (Tongariro)	1990	0	0	0	0	0	1	1	Ωκεανία
Νεπάλ	Π	Κουλάδα του Κατμαντού (Kathmandu)	1979	0	0	1	1	0	1	3	Ασία

Χώρα	Είδος Θέσης	Ονομασία Θέσης	Έτος Εγγραφής	I	II	III	IV	V	VI	Σύνολο	Περιοχή
Νορβηγία	Π	Εκκλησία στο Ούρνες (Urnes)	1979	1	1	1	0	0	0	3	Ευρώπη
	Π	Συνοικία Μπρύγκεν στην πόλη Μπέργκεν (Bryggen, Bergen)	1979	0	0	1	0	0	0	1	
	Π	Ρόρος (Roros)	1980	0	0	1	1	1	0	3	
	Π	Σπήλαια της Άλτα (Alta)	1985	0	0	1	0	0	0	1	
Ομάν	Π	Φρούριο Μπάλα (Bahla)	1987	0	0	0	1	0	0	1	Αραβικές Χώρες
	Π	Αρχαιολογικοί Χώροι Μπατ, Αλ Χουτμ και Αλ Αίν (Bat, Al-Khutm, Al-Ayn)	1988	0	0	1	1	0	0	2	
Ονδούρα	Π	Αρχαιολογικός Χώρος των Μάγια στο Κοπάν (Copan)	1980	0	0	0	1	0	1	2	Λατινική Αμερική
Ουγγαρία	Π	Βουδαπέστη. Οι δύο όχθες του Δούναβη και η περιοχή του Πύργου της Βούδας (Budapest)	1987	0	1	0	1	0	0	2	Ευρώπη
	Π	Χόλλοκο (Holloko)	1987	0	0	0	0	1	0	1	
Ουζμπεκιστάν	Π	Ιτσάν Καλά (Itchan Kala)	1990	0	0	1	1	1	0	3	Ασία
	Π	Ιστορικό Κέντρο της Μπουχάρα (Bukhara)	1993	0	1	0	1	0	1	3	
Ουκρανία	Π	Καθεδρικός Ναός της Αγ. Σοφίας και Μοναστηριακό Συγκρότημα στο Κίεβο (Kiev)	1990	1	1	1	1	0	0	4	Ευρώπη
Πακιστάν	Π	Αρχαιολογικός Χώρος Μοέντζο-Ντάρο (Moenjo-Daro)	1980	0	1	1	0	0	0	2	Ασία
	Π	Ταξίλα (Taxila)	1980	0	0	1	0	0	1	2	
	Π	Βουδιστικά ερείπια του Ταχτ-Ι-Μπαχί (Takht-I-Bahi)	1980	0	0	0	1	0	0	1	
	Π	Ιστορικά Μνημεία της Θάττα (Thatta)	1981	0	0	1	0	0	0	1	
	Π	Φρούριο και κήποι Σαλαμάρ στη Λαχώρα (Lahore)	1981	1	1	1	0	0	0	3	
Παναμάς	Π	Οχυρώσεις του Πορτομπέλλο και Σαν Λορέντσο (Portobelo, San Lorenzo)	1980	1	0	0	1	0	0	2	Λατινική Αμερική
Παραγουάη	Π	Ιησουϊτικές ιεραποστολές στο Παρανά και στο Ταβαράνγκε (Parana and Tavarangue)	1993	0	0	0	1	0	0	1	Λατινική Αμερική
Περού	Π	Πόλη του Κούθκο (Cuzco)	1983	0	0	1	1	0	0	2	Λατινική Αμερική
	Φ-Π	Ιστορικό Θρησκευτικό Κέντρο του Μάτσου Πίτσου (Machu Picchu)	1983	1	0	1	0	0	0	2	
	Π	Αρχαιολογικός Χώρος του Τσαβίν (Chavin)	1985	0	0	1	0	0	0	1	
	Π	Αρχαιολογικός Χώρος του Τσαν Τσαν (Chan Chan)	1986	1	0	1	0	0	0	2	
	Π	Ιστορικό Κέντρο της Λίμα (Lima)	1988	0	0	0	1	0	0	1	
	Φ-Π	Εθνικό Πάρκο Ρίο Αμπισέο (Rio Abiseo)	1990	0	0	1	0	0	0	1	
Πολωνία	Π	Ιστορικό Κέντρο της Κρακοβίας (Cracow)	1978	0	0	0	1	0	0	1	Ευρώπη
	Π	Αλατωρυγεία της Βιελίτσκα (Wieliczka)	1978	0	0	0	1	0	0	1	
	Π	Στρατόπεδο συγκέντρωσης στο Άουσβιτς (Auschwitz)	1979	0	0	0	0	0	1	1	
	Π	Ιστορικό Κέντρο της Βαρσοβίας (Warsaw)	1980	0	1	0	0	0	1	2	
	Π	Παλιά πόλη του Ζαμόσκ (Zamosc)	1992	0	0	0	1	0	0	1	
Πορτογαλία	Π	Ιστορικό Κέντρο της Άγκρα Ντο Χεροϊσμο στις Αζόρες (Azores Angra Do Heroismo)	1983	0	0	0	1	0	1	2	Ευρώπη
	Π	Μοναστήρι των Ιερωνυμιτών και Πύργος Μπελέμ στη Λισσαβόνα (Lisbon, Hieronymites, Belem)	1983	0	0	1	0	0	1	2	
	Π	Μοναστήρι της Μπατάλα (Batalha)	1983	1	1	0	0	0	0	2	
	Π	Μοναστήρι του Χριστού στο Τομάρ (Tomar)	1983	1	0	0	0	0	1	2	
	Π	Ιστορικό Κέντρο της Εβόρα (Evora)	1986	0	1	0	1	0	0	2	
	Π	Μοναστήρι της Αλκομπάσα (Alcobaca)	1989	1	0	0	1	0	0	2	
ΠΓΔΜ	Φ-Π	Φυσικό περιβάλλον και ιστορικά-πολιτιστικά μνημεία της Αχρίδας (Ohrid)	1980	1	0	1	1	0	0	3	Ευρώπη

Χώρα	Είδος Θέσης	Όνομασία Θέσης	Έτος Εγγραφής	I	II	III	IV	V	VI	Σύνολο	Περιοχή
Ρουμανία	Π	Μπιερτάν και οχυρωμένη εκκλησία του (Biertan)	1993	0	0	0	1	0	0	1	Ευρώπη
	Π	Μοναστήρι του Χορέζου (Horezu)	1993	0	1	0	0	0	0	1	
	Π	Εκκλησίες της Μολδαβίας (Moldavia)	1993	1	0	0	1	0	0	2	
Ρωσία	Π	Ιστορικό Κέντρο της Αγ. Πετρούπολης και γειτονικά σύνολα μνημείων (Saint Petersburg)	1990	1	1	0	1	0	1	4	Ευρώπη
	Π	Κίζι Πογκόστ (Kizhi Pogost)	1990	1	0	0	1	1	0	3	
	Π	Κρεμλίνο και Κόκκινη Πλατεία στη Μόσχα (Moscow)	1990	1	1	0	1	0	1	4	
	Π	Ιστορικά μνημεία του Νοβγκορόντ (Novgorod)	1992	0	1	0	1	0	1	3	
	Π	Το ιστορικό, πολιτιστικό και φυσικό σύνολο των νησιών Σολοβέτσκι (Solovetsky)	1992	0	0	0	1	0	0	1	
	Π	Μνημεία του Βλαντιμίρ και του Σουζντάλ (Vladimir and Suzdal)	1992	1	1	0	1	0	0	3	
	Π	Αρχιτεκτονικό Συγκρότημα της Αγ. Τριάδας-Αγ. Σεργίου στο Σεργκιέφ Ποσάντ (Sergiev Posad)	1993	0	1	0	1	0	0	2	
Σενεγάλη	Π	Νησί του Γκορέ (Goree)	1978	0	0	0	0	0	1	1	Αφρική
Σλοβακία	Π	Βικολίνετς (Vikolinec)	1993	0	0	0	1	1	0	2	Ευρώπη
	Π	Μπάνσκα Στιάβνιτσα (Banska Stianvica)	1993	0	0	0	1	1	0	2	
	Π	Σπίσκι Χραντ και γειτονικά πολιτιστικά μνημεία (Spissky Hrad)	1993	0	0	0	1	0	0	1	
Σουηδία	Π	Ανάκτορο του Ντρότνινγκχολμ (Drottningholm)	1991	0	0	0	1	0	0	1	Ευρώπη
	Π	Μπίρκα και Χοβγκάρντεν (Birka and Hovgarden)	1993	0	0	1	1	0	0	2	
	Π	Σιδηρουργεία του Ένγκελσμπεργκ (Engelsberg)	1993	0	0	0	1	0	0	1	
Σρι Λάνκα	Π	Ιερή πόλη της Ανουρανταπούρα (Anuradhapura)	1982	0	1	1	0	0	1	3	Ασία
	Π	Ιστορική πόλη της Πολονναρούβα (Polonnaruwa)	1982	0	1	1	0	0	1	3	
	Π	Παλιά πόλη της Σιγκιρίγια (Sigiriya)	1982	0	1	1	1	0	0	3	
	Π	Ιερή πόλη της Κάντυ (Kandy)	1988	0	0	0	1	0	1	2	
	Π	Παλιά πόλη του Γκάλλε και οχυρώσεις της (Galle)	1988	0	0	0	1	0	0	1	
Π	Χρυσός Ναός της Νταμπούλλα (Dambulla)	1991	1	0	0	0	0	1	2		
Συρία	Π	Παλιά πόλη της Δαμασκού (Damascus)	1979	1	1	1	1	0	1	5	Αραβικές Χώρες
	Π	Αρχαία πόλη της Μπόσρα (Bosra)	1980	1	0	1	0	0	1	3	
	Π	Αρχαιολογικός Χώρος της Παλμύρας (Palmyra)	1980	1	1	0	1	0	0	3	
	Π	Παλιά πόλη Χαλέπι (Aleppo)	1986	0	0	1	1	0	0	2	
Τανζανία	Π	Ερείπια του Κίλβα Κιζίβάνι και του Σόνγκο Μνάρα (Kilwa, Songo Mnara)	1981	0	0	1	0	0	0	1	Αφρική
Ταϊλάνδη	Π	Ιστορική πόλη του Σουκοτάι και γειτονικές ιστορικές πόλεις (Sukhothai)	1991	1	0	1	0	0	0	2	Ασία
	Π	Ιστορική πόλη Αγιουτάγια και γειτονικές ιστορικές πόλεις (Ayutthaya)	1991	0	0	1	0	0	0	1	
	Π	Αρχαιολογικός Χώρος του Μπαν Τσιανγκ (Ban Chiang)	1992	0	0	1	0	0	0	1	
Τουρκία	Π	Ιστορικές περιοχές Κωνσταντινούπολης (Istanbul)	1985	1	1	1	1	0	0	4	Ευρώπη
	Φ-Π	Ιστορικό Πάρκο του Γκέρεμε και άλλες θέσεις της Καππαδοκίας (Göreme)	1985	1	0	1	0	1	0	3	
	Π	Μεγάλο Τζαμί και Ξενοδοχείο του Ντιβρίτζι (Divrigi)	1985	1	0	0	1	0	0	2	
	Π	Χάτουσα (Hattusha)	1986	1	1	1	1	0	0	4	
	Π	Νεμρούτ Νταγκ (Nemrut Dag)	1987	1	0	1	1	0	0	3	
	Π	Ξάνθος-Λητόον (Xanthos-Letoon)	1988	0	1	1	0	0	0	2	
	Φ-Π	Ιεράπολις-Παμιούκαλε (Hierapolis)	1988	0	0	1	1	0	0	2	
Τσεχία	Π	Ιστορικό Κέντρο της Πράγας (Prague)	1992	0	1	0	1	0	1	3	Ευρώπη
	Π	Ιστορικό Κέντρο του Τσέσκου Κρουμλόφ (Cesky Krumlov)	1992	0	0	0	1	0	0	1	
	Π	Ιστορικό Κέντρο του Τελκ (Telc)	1992	1	0	0	1	0	0	2	

Χώρα	Είδος Θέσης	Ονομασία Θέσης	Έτος Εγγραφής	I	II	III	IV	V	VI	Σύνολο	Περιοχή
Τυνησία	Π	Μεδίνα της Τύνιδας (Tunis)	1979	0	1	1	0	1	0	3	Αραβικές Χώρες
	Π	Αρχαιολογικός Χώρος της Καρχηδόνας (Carthage)	1979	0	1	1	0	0	1	3	
	Π	Αμφιθέατρο του Ελ Τζεμ (El Jem)	1979	0	0	0	1	0	1	2	
	Π	Φοινικική πόλη Κέρκουαν και Νεκρόπολη (Kerkouane)	1985	0	0	1	0	0	0	1	
	Π	Μεδίνα της Σους (Sousse)	1988	0	0	1	1	1	0	3	
	Π	Καΐρουάν (Kairouan)	1988	1	1	1	0	1	1	5	
Υεμένη	Π	Παλιά πόλη της Σαναά (Sana'a)	1986	0	0	0	1	1	1	3	Αραβικές Χώρες
	Π	Παλιά πόλη της Σιμπάμ και το τείχος της (Shibam)	1982	0	0	1	1	1	0	3	
	Π	Ιστορική πόλη του Ζαμπίντ (Zabid)	1993	0	1	0	1	0	1	3	
Φιλιππίνες	Π	Μπαρόκ εκκλησίες στις Φιλιππίνες (Philippines Baroque Churches)	1993	0	1	0	1	0	0	2	Ασία
Φινλανδία	Π	Παλιά πόλη της Ραούμα (Rauma)	1991	0	0	0	1	1	0	2	Ευρώπη
	Π	Φρούριο Σουομενλίνα (Suomenlinna)	1991	0	0	0	1	0	0	1	

Πηγή : Κόνσολα Ντ., *Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995

Συνεδριάσεις Επιτροπής Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Συνεδρίαση	Έτος	Ημερομηνία	Πόλη	Κράτος-εταίρος
1.	1977	27 Ιουνίου-1 Ιουλίου	Παρίσι	Γαλλία
2.	1978	5-8 Σεπτεμβρίου	Ουάσινγκτον	ΗΠΑ
3.	1979	22-26 Οκτωβρίου	Κάιρο και Λούξορ	Αίγυπτος
4.	1980	1-5 Σεπτεμβρίου	Παρίσι	Γαλλία
5.	1981	26-30 Οκτωβρίου	Σίδνεϊ	Αυστραλία
6.	1982	13-17 Δεκεμβρίου	Παρίσι	Γαλλία
7.	1983	5-9 Δεκεμβρίου	Φλωρεντία	Ιταλία
8.	1984	29 Οκτωβρίου-2 Νοεμβρίου	Μπουένος Άιρες	Αργεντινή
9.	1985	2-6 Δεκεμβρίου	Παρίσι	Γαλλία
10.	1986	24-28 Νοεμβρίου	Παρίσι	Γαλλία
11.	1987	7-11 Δεκεμβρίου	Παρίσι	Γαλλία
12.	1988	5-9 Δεκεμβρίου	Μπραζιλία	Βραζιλία
13.	1989	11-15 Δεκεμβρίου	Παρίσι	Γαλλία
14.	1990	7-12 Δεκεμβρίου	Μπανγκόκη	Καναδάς
15.	1991	9-13 Δεκεμβρίου	Καρχηδόνα	Τυνησία
16.	1992	7-14 Δεκεμβρίου	Σάντα Φε	ΗΠΑ
17.	1993	6-11 Δεκεμβρίου	Καρταγκένα	Κολομβία
18.	1994	12-17 Δεκεμβρίου	Πουκέτ	Ταϊλάνδη
19.	1995	4-9 Δεκεμβρίου	Βερολίνο	Γερμανία
20.	1996	2-7 Δεκεμβρίου	Μερίντα	Μεξικό
21.	1997	1-6 Δεκεμβρίου	Νάπολη	Ιταλία
22.	1998	30 Νοεμβρίου-5 Δεκεμβρίου	Κυότο	Ιαπωνία
23.	1999	29 Νοεμβρίου-4 Δεκεμβρίου	Μαρακές	Μαρόκο
24.	2000	27 Νοεμβρίου-2 Δεκεμβρίου	Κερνς	Αυστραλία
25.	2001	11-16 Δεκεμβρίου	Ελσίνκι	Φινλανδία
26.	2002	24-29 Ιουνίου	Βουδαπέστη	Ουγγαρία
27.	2003	30 Ιουνίου-5 Ιουλίου	Παρίσι	Γαλλία
28.	2004	28 Ιουνίου-7 Ιουλίου	Σουζού	Χίλη
29.	2005	10-17 Ιουλίου	Ντουρμπάν	Νότια Αφρική
30.	2006	8-16 Ιουλίου	Βίλνιους	Λετονία
31.	2007	23 Ιουνίου-1 Ιουλίου	Κράιστσερτς	Νέα Ζηλανδία

Πηγή : <http://el.wikipedia.org>

New Inscribed Properties

Country	Property	Criteria
France	Bordeaux, Port of the Moon	(ii) (iv)
Mexico	Central University City Campus of the Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM)	(i) (ii) (iv)
Serbia	Gamzigrad-Romuliana, Palace of Galerius	(iii) (iv)
Azerbaijan	Gobustan Rock Art Cultural Landscape	(iii)
Japan	Iwami Ginzan Silver Mine and its Cultural Landscape	(ii) (iii) (v)
China	Kaiping Diaolou and Villages	(i) (iii) (iv)
Switzerland	Lavaux, Vineyard Terraces	(ii) (iv) (v)
Bosnia and Herzegovina	Mehmed Paša Sokolović Bridge in Višegrad	(ii) (iv)
Greece	Old Town of Corfu	(iv)
Turkmenistan	Parthian Fortresses of Nisa	(ii) (iii)
India	Red Fort Complex	(ii) (iii) (vi)
South Africa	Richtersveld Cultural and Botanical Landscape	(iv) (v)
Canada	Rideau Canal	(i) (iv)
Iraq	Samarra Archaeological City	(ii) (iii) (iv)
Australia	Sydney Opera House	(i)
Namibia	Twyfelfontein or /Ui-// aes	(iii) (v)
Republic of Korea	Jeju Volcanic Islands and Lava Tubes	(vii) (viii)
Slovakia, Ukraine	Primeval Beech Forests of the Carpathians	(ix)
Madagascar	Rainforests of the Atsinanana	(ix) (x)
China	South China Karst	(vii) (viii)
Spain	Teide National Park	(vii) (viii)
Gabon*	Ecosystem and Relict Cultural Landscape of Lopé-Okanda	(iii) (iv) (ix) (x)
Switzerland**	Jungfrau-Aletsch-Bietschhorn	(vii) (viii) (ix)

* has become mixed by inscription under cultural criteria

**extension

Πηγή : <http://whc.unesco.org/en/newproperties/>

World Heritage in Danger List

Country	Property
Afghanistan	Cultural Landscape and Archaeological Remains of the Bamiyan Valley (2003)
Azerbaijan	Minaret and Archaeological Remains of Jam (2002)
Central African Republic	Walled City of Baku with the Shirvanshah's Palace and Maiden Tower (2003)
Chile	Manovo-Gounda St Floris National Park (1997)
Côte d'Ivoire	Humberstone and Santa Laura Saltpeter Works (2005)
Democratic Republic of the Congo	Comoé National Park (2003)
	Mount Nimba Strict Nature Reserve (1992)*
	Garamba National Park (1996)
	Kahuzi-Biega National Park (1997)
	Okapi Wildlife Reserve (1997)
	Salonga National Park (1999)
	Virunga National Park (1994)
Ecuador	Galápagos Islands (2007)
Egypt	Abu Mena (2001)
Ethiopia	Simien National Park (1996)
Germany	Dresden Elbe Valley (2006)
Guinea	Mount Nimba Strict Nature Reserve (1992)*
India	Manas Wildlife Sanctuary (1992)
Iran (Islamic Republic of)	Bam and its Cultural Landscape (2004)
Iraq	Ashur (Qal'at Sherqat) (2003)
	Samarra Archaeological City (2007)
Jerusalem (Site proposed by Jordan)	Old City of Jerusalem and its Walls (1982)
Niger	Air and Ténéré Natural Reserves (1992)
Pakistan	Fort and Shalimar Gardens in Lahore (2000)
Peru	Chan Chan Archaeological Zone (1986)
Philippines	Rice Terraces of the Philippine Cordilleras (2001)
Senegal	Niokolo-Koba National Park (2007)
Serbia	Medieval Monuments in Kosovo (2006)
United Republic of Tanzania	Ruins of Kilwa Kisiwani and Ruins of Songo Mnara (2004)
Venezuela (Bolivarian Republic of)	Coro and its Port (2005)
Yemen	Historic Town of Zabid (2000)

*transboundary property

Πηγή : <http://whc.unesco.org/en/danger/>

Διεθνείς Εκστρατείες Διάσωσης Ταξινόμηση κατά Γεωγραφική Περιοχή

Ήπειρος	Χώρα	Όνομα Θέσης	Έτος έναρξης
Ευρώπη	Ιταλία	Βενετία	1966
	Ελλάδα	Ακρόπολη	1977
	Νέα Γιουγκοσλαβία (Μαυροβούνιο)	Κοτόρ	1978
	Μάλτα	Χάλ Σαφλιέι	1980
	Τουρκία	Κωνσταντινούπολη και Γκέρεμε (Κόραμα)	1983
Αφρικανικές και Αραβικές Χώρες	Αίγυπτος	Νουβία	1960
		Μουσεία (Νουβίας και Αιγυπτιακού Πολιτισμού)	1981
	Τυνησία	Καρχηδόνα	1972
	Σενεγάλη	Γκορέ	1980
	Μαρόκο	Φεζ	1980
	Μαυριτανία	Τσιγκουίτι, Κουαντάνε Τίτσιτ και Κουαλάτα	1981
	Υεμένη	Σάναα, Σίμπαμ	1984
Ασία	Αιθιοπία	Τίγια, Αξούμ, Λαλιμπέλα, Λίμνη Τάνα, Χαράρε, Γκοντάρ	1989
	Ινδονησία	Μπορομποντούρ	1972
	Πακιστάν	Μοέντζο-Ντάρο	1974
	Νεπάλ	Κοιλάδα Κατμαντού	1979
	Ταϊλάνδη	Σουκοτάι	1979
	Σρι Λάνκα	Πολιτιστικό Τρίγωνο	1980
	Βιετνάμ	Χουέ	1981
	Πακιστάν	Παχαρπούρ και Μπαγκεράτ	1985
	Λατινική Αμερική και Καραϊβική	Αϊτή	Εθνικό Ιστορικό Πάρκο
	Κούβα	Αβάνα-Πλάζα Βιέγα	1983
	Γουατεμάλα	Αντίγκουα	1985
	Περού	Σαν Φραντσίσκο ντε Λίμα	1987
	Βραζιλία -Παραγουάη-Αργεντινή	Ιεραποστολές Ιησουϊτών στους Γκουαρανί	1988

Πηγή : Κόνσολα Ντ., *Η Διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1995

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΤΟΠΙΟ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Τα Κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης συμβαλλόμενα μέχρι τούδε,

Θεωρώντας ότι ο στόχος του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι η επίτευξη μεγαλύτερης ενότητας ανάμεσα στα Μέλη του για τον σκοπό της διασφάλισης και υλοποίησης των ιδανικών και των αξιών που αποτελούν την κοινή τους κληρονομιά, και ότι αυτός ο στόχος επιδιώκεται ιδίως δια μέσου συμφωνιών στα οικονομικά και κοινωνικά πεδία.

Ενδιαφερόμενα να επιτύχουν βιώσιμη ανάπτυξη βασισμένη σε μια ισορροπημένη και αρμονική συσχέτιση κοινωνικών αναγκών, οικονομικής δραστηριότητας και του περιβάλλοντος.

Επισημαίνοντας ότι το τοπίο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο δημόσιου ενδιαφέροντος στο πολιτισμικό, οικολογικό, περιβαλλοντικό και κοινωνικό πεδίο, ότι συνιστά πόρο που ευνοεί την ανάπτυξη οικονομικής δραστηριότητας, καθώς και ότι η προστασία, η διαχείριση και ο σχεδιασμός του μπορούν να συμβάλλουν στη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Έχοντας επίγνωση ότι το τοπίο συμβάλλει στη διαμόρφωση των τοπικών παραδόσεων και ότι αποτελεί ένα βασικό συστατικό της Ευρωπαϊκής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, συνεισφέροντας στην ανθρώπινη ευημερία και στον καθορισμό της Ευρωπαϊκής ταυτότητας.

Αναγνωρίζοντας ότι το τοπίο είναι ένα σημαντικό μέρος της ποιότητας ζωής των ανθρώπων οπουδήποτε : σε αστικές περιοχές και στην ύπαιθρο, σε υποβαθμισμένες περιοχές, όπως και σε περιοχές υψηλής ποιότητας, σε περιοχές αναγνωρισμένες ως εξαιρετικού φυσικού κάλλους, όπως και σε περιοχές χωρίς ιδιαιτερότητες.

Σημειώνοντας ότι εξελίξεις στη γεωργία, στη δασοπονία, στις τεχνικές βιομηχανικής και εξορυκτικής παραγωγής, καθώς και στον χωροταξικό σχεδιασμό, στην πολεοδομία, στις συγκοινωνίες, στην υποδομή, στον τουρισμό και στην αναγυχή και ότι, σε ένα γενικότερο επίπεδο, μεταβολές στην παγκόσμια οικονομία, σε πολλές περιπτώσεις επιταχύνουν την αλλοίωση των τοπίων. Θέλοντας να ανταποκριθούν στην επιθυμία του κοινού να απολαμβάνει υψηλής ποιότητας τοπία και να διαδραματίζει ενεργό ρόλο στην ανάπτυξη τους.

Πιστεύοντας ότι το τοπίο είναι καθοριστικό στοιχείο για την ατομική και κοινωνική ευημερία και ότι η προστασία, η διαχείριση και ο σχεδιασμός του συνεπάγονται δικαιώματα και ευθύνες για τον καθένα.

Έχοντας ως αναφορά τα υφιστάμενα, σε διεθνές επίπεδο, νομικά κείμενα στους τομείς της προστασίας και διαχείρισης της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, του περιφερειακού και χωροταξικού σχεδιασμού, της τοπικής αυτοδιοίκησης και της διασυνοριακής συνεργασίας, και συγκεκριμένα τη Σύμβαση για τη Διατήρηση της Άγριας Ζωής και των Φυσικών Οικοτόπων της Ευρώπης (Βέρνη, 19 Σεπτεμβρίου 1979), τη Σύμβαση για την Προστασία της Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ευρώπης (Γρανάδα, 3 Οκτωβρίου 1985), την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία της Αρχαιολογικής Κληρονομιάς (αναθεωρημένη) (Βαλέτα, 16 Ιανουαρίου 1992), την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Πλαίσιο για τη Διασυνοριακή Συνεργασία ανάμεσα σε Τοπικές Κοινότητες ή Αρχές (Μαδρίτη, 21 Μαΐου 1980) και τα πρόσθετα πρωτόκολλά της, την Ευρωπαϊκή Χάρτα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Στρασβούργο, 15 Οκτωβρίου 1985), τη Σύμβαση για τη Βιοποικιλότητα (Ρίο Ιανέιρο, 5 Ιουνίου 1992), τη Σύμβαση που αφορά στην Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς (Παρίσι, 16 Νοεμβρίου 1972), και τη Σύμβαση για την Πρόσβαση στην Πληροφόρηση, τη Συμμετοχή του Κοινού στη Λήψη Αποφάσεων και την Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη για Περιβαλλοντικά Ζητήματα (Άρχους, 25 Ιουνίου 1998).

Αναγνωρίζοντας ότι η ποιότητα και η ποικιλία των Ευρωπαϊκών τοπίων συνιστά κοινό πόρο, και ότι είναι σημαντική η συνεργασία για την προστασία, τη διαχείριση και τον σχεδιασμό του.

Προσδοκώντας στην παροχή ενός νέου θεσμικού εργαλείου αφιερωμένου αποκλειστικά στην προστασία, διαχείριση και σχεδιασμό όλων των τοπίων στην Ευρώπη,

Έχουν αποφασίσει τα ακόλουθα :

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι - Γενικές Ρυθμίσεις

Άρθρο 1 - Ορισμοί

Για τους σκοπούς της Σύμβασης :

α. «Τοπίο» σημαίνει περιοχή, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τον λαό, της οποίας ο χαρακτήρας είναι αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης των φυσικών ή/και ανθρώπινων παραγόντων.

β. «Πολιτική τοπίου» αποτελεί έκφραση των αρμόδιων δημόσιων αρχών μέσα από γενικές αρχές, στρατηγικές και κατευθυντήριες οδηγίες που επιτρέπουν τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων, τα οποία αποσκοπούν στην προστασία, διαχείριση και σχεδιασμό των τοπίων.

γ. «Στόχος ποιότητας τοπίου» σημαίνει, για συγκεκριμένο τοπίο, τη διατύπωση από τις αρμόδιες δημόσιες αρχές των προσδοκιών του κοινού σε σχέση με τα χαρακτηριστικά του τοπίου που το περιβάλλει.

δ. «Προστασία τοπίου» σημαίνει δράσεις με σκοπό τη διατήρηση και συντήρηση των σημαντικών ή ιδιαίτερων χαρακτηριστικών ενός τοπίου, βάσει της κληροδοτημένης του αξίας, που προέρχεται από τη φυσική του διαμόρφωση ή/και την ανθρώπινη δραστηριότητα.

ε. «Διαχείριση τοπίου» σημαίνει δράση, μέσα από την προοπτική της βιώσιμης ανάπτυξης, για τη διασφάλιση της συντήρησης ενός τοπίου σε τακτική βάση, ώστε να ρυθμίζονται και να εντάσσονται αρμονικά σ' αυτό μεταβολές που προκαλούνται από κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές διεργασίες.

στ. «Σχεδιασμός τοπίου» σημαίνει έντονα διορατική παρέμβαση που αποσκοπεί στη βελτίωση, αποκατάσταση ή δημιουργία τοπίων.

Άρθρο 2 - Πεδίο εφαρμογής

Υποκείμενη στις πρόνοιες του άρθρου 15, η παρούσα Σύμβαση εφαρμόζεται σε ολόκληρη την επικράτεια των Συμβαλλόμενων Μερών και καλύπτει φυσικές, αγροτικές, αστικές και περι-αστικές περιοχές. Περιλαμβάνει χερσαίες εκτάσεις, εσωτερικά ύδατα και θαλάσσιες περιοχές. Αφορά τόσο τοπία που μπορούν να θεωρηθούν εξαιρετικά, όσο και τοπία χωρίς ιδιαιτερότητα ή υποβαθμισμένα.

Άρθρο 3 - Στόχοι

Στόχοι της παρούσας Σύμβασης είναι η προαγωγή της προστασίας, της διαχείρισης και του σχεδιασμού του τοπίου, καθώς και η οργάνωση της ευρωπαϊκής συνεργασίας σε συναφή θέματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II - Εθνικά Μέτρα

Άρθρο 4 - Κατανομή Ευθυνών

Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος θα εφαρμόζει την παρούσα Σύμβαση, ειδικά τα άρθρα 5 και 6, σύμφωνα με την ισχύουσα σ' αυτό κατανομή αρμοδιοτήτων, σε συνέπεια με τις συνταγματικές του αρχές και τους διοικητικούς διακανονισμούς του, και με σεβασμό στην αρχή της επικουρικότητας, λαμβάνοντας υπόψη την Ευρωπαϊκή Χάρτα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Χωρίς εξαίρεση από τις ρυθμίσεις της Σύμβασης, κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος θα εναρμονίζει την εφαρμογή της παρούσας Σύμβασης με τις δικές του πολιτικές.

Άρθρο 5 - Γενικά Μέτρα

Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος αναλαμβάνει :

- Τη νομική αναγνώριση του τοπίου ως αναπόσπαστου συστατικού του ανθρώπινου περιβάλλοντος, ως έκφραση της ποικιλίας της κοινής πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς των πολιτών, και ως θεμέλιο της ταυτότητάς τους.
- Τον καθορισμό και την εφαρμογή πολιτικής για το τοπίο που να αποσκοπεί στην προστασία, διαχείριση και σχεδιασμό του μέσα από την υιοθέτηση των συγκεκριμένων μέτρων που προνοεί το άρθρο 6.
- Τη θεσμοθέτηση διαδικασίας για τη συμμετοχή των πολιτών, των τοπικών και περιφερειακών αρχών, και άλλων ενδιαφερόμενων μερών στον καθορισμό και την εφαρμογή της πολιτικής για το τοπίο, η οποία αναφέρεται στην παράγραφο β.
- Την ένταξη της έννοιας του τοπίου στην πολεοδομική και χωροταξική πολιτική, στις πολιτιστικές, περιβαλλοντικές, αγροτικές, κοινωνικές και οικονομικές πολιτικές, καθώς και σε άλλους τομείς με δυνατές άμεσες ή έμμεσες επιπτώσεις στο τοπίο.

Άρθρο 6 - Ειδικά Μέτρα

A. Ενδυνάμωση της συνείδησης των πολιτών

Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος αναλαμβάνει να προωθήσει την ενδυνάμωση της συνείδησης των πολιτών, των ιδιωτικών οργανισμών και των δημόσιων αρχών σε σχέση με την αξία των τοπίων, τον ρόλο τους και τις μεταβολές στις οποίες αυτά υπόκεινται.

B. Εκπαίδευση και επιμόρφωση

Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος αναλαμβάνει την προαγωγή :

- Της κατάρτισης ειδικών σε θέματα αξιολόγησης του τοπίου και των τρόπων επέμβασης σ' αυτό.
- Της διοργάνωσης πολυτομεακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε σχέση με την πολιτική για το τοπίο, την προστασία, τη διαχείριση και τον σχεδιασμό του, για επαγγελματίες στον ιδιωτικό και τον δημόσιο τομέα, καθώς και για ενδιαφερόμενα οργανωμένα σύνολα.
- Της εισαγωγής σχολικών και πανεπιστημιακών κύκλων μαθημάτων, οι οποίοι, στις σχετικές θεματικές ενότητες, θα εξετάζουν τις αξίες που αποδίδονται στο τοπίο και τα θέματα που εγείρονται από την προστασία, τη διαχείριση και τον σχεδιασμό του.

Γ. Αναγνώριση και αξιολόγηση

1. Με την ενεργό συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών, όπως καθορίζεται στην παράγραφο γ του άρθρου 5, και με σκοπό τον εμπλουτισμό της γνώσης για τα τοπία του, κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος αναλαμβάνει :

- i) την αναγνώριση των δικών του τοπίων σε ολόκληρη την επικράτειά του,
 - την ανάλυση των χαρακτηριστικών τους και των δυνάμεων και πιέσεων που τα μεταβάλλουν, και
 - την επισήμανση των μεταβολών αυτών.
- Την αξιολόγηση των τοπίων που έχουν καταγραφεί με την πιο πάνω διαδικασία, λαμβάνοντας υπόψη τις συγκεκριμένες αξίες που τους έχουν αποδοθεί από τα ενδιαφερόμενα μέρη και τον επηρεαζόμενο πληθυσμό.

2. Οι διαδικασίες καταγραφής και αξιολόγησης θα καθοδηγούνται από την ανταλλαγή εμπειριών και μεθοδολογίας, που θα οργανώνονται μεταξύ των Συμβαλλομένων Μερών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 8.

Δ. Στόχοι ποιότητας τοπίου

Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος αναλαμβάνει να ορίσει τους στόχους ποιότητας του τοπίου για τα τοπία που έχουν καταγραφεί και αξιολογηθεί, μετά από δημόσια διαβούλευση, σύμφωνα με την παράγραφο γ του άρθρου 5.

Ε. Εφαρμογή

Για την αποτελεσματική εφαρμογή των πολιτικών για το τοπίο, κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος αναλαμβάνει την εισαγωγή θεσμικών εργαλείων που αποσκοπούν στην προστασία, τη διαχείριση ή/και τον σχεδιασμό του τοπίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ III - Ευρωπαϊκή Συνεργασία

Άρθρο 7 - Διεθνείς Πολιτικές και Προγράμματα

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν να συνεργάζονται στην εξέταση της διάστασης του τοπίου σε διεθνή προγράμματα και πολιτικές, και να συστήνουν, όπου αρμόζει, την περίληψη σε αυτές σχετικών προνοιών.

Άρθρο 8 - Αμοιβαία Βοήθεια και Ανταλλαγή Πληροφοριών

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν να συνεργάζονται προκειμένου να βελτιώνουν την αποτελεσματικότητα των μέτρων που λαμβάνουν σύμφωνα με τα άρθρα αυτής της Σύμβασης, και ειδικότερα :

- Να παρέχουν το ένα στο άλλο τεχνική και επιστημονική βοήθεια σε ζητήματα τοπίου με την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών, και την κοινοποίηση αποτελεσμάτων ερευνητικών μελετών.
- να προάγουν την ανταλλαγή εμπειρογνομόνων στα τοπία, κυρίως για σκοπούς εκπαίδευσης και ενημέρωσης.
- Να ανταλλάζουν πληροφορίες σε όλα τα ζητήματα που καλύπτονται από τις πρόνοιες της Σύμβασης.

Άρθρο 9 - Διασυνοριακά τοπία

Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θα ενθαρρύνουν τη διασυνοριακή συνεργασία σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο και, όπου χρειάζεται, θα ετοιμάζουν και θα εφαρμόζουν κοινά προγράμματα για το τοπίο.

Άρθρο 10 - Παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης

- Υπάρχουσες αρμόδιες Επιτροπές Εμπειρογνομόνων, που έχουν συσταθεί με βάση το άρθρο 17 του Καταστατικού Χάρτη του Συμβουλίου της Ευρώπης, θα καθοριστούν από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης ως υπεύθυνες για την παρακολούθηση της εφαρμογής της Σύμβασης.
- Σε συνέχεια κάθε Συνάντησης των Επιτροπών Εμπειρογνομόνων, ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης θα διαβιβάζει προς την Επιτροπή Υπουργών έκθεση για το έργο που επιτελείται και τη λειτουργία της Σύμβασης.
- Οι Επιτροπές Εμπειρογνομόνων θα προτείνουν στην Επιτροπή Υπουργών τα κριτήρια επιλογής και τους κανόνες που θα διέπουν την απονομή Βραβείου του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Τοπίο.

Άρθρο 11 - Βραβείο του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Τοπίο

1. Το Βραβείο του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Τοπίο είναι μια διάκριση η οποία μπορεί να απονέμεται σε τοπικές και περιφερειακές αρχές και στις ομάδες τους, που θα έχουν θεσμοθετήσει - μέσα από την πολιτική τοπίου ενός από τα Συμβαλλόμενα Μέρη - πολιτική ή μέτρα για την προστασία, τη διαχείριση και/ή τον σχεδιασμό του τοπίου τους, τα οποία έχουν μακροπρόθεσμα αποδειχθεί αποτελεσματικά και ως εκ τούτου μπορούν να αξιοποιηθούν ως πρότυπα για άλλες περιφερειακές αρχές στην Ευρώπη. Η διάκριση μπορεί επίσης να απονέμεται σε μη κυβερνητικές οργανώσεις με ιδιαίτερα αξιοσημείωτη προσφορά στην προστασία, στη διαχείριση ή στον σχεδιασμό του τοπίου.
2. Αιτήσεις για το Βραβείο του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Τοπίο θα υποβάλλονται στις Επιτροπές Εμπειρογνομόνων που αναφέρονται στο άρθρο 10, από τα Συμβαλλόμενα Μέρη. Διασυνοριακές τοπικές και περιφερειακές αρχές, καθώς και ομάδες τέτοιων αρχών, μπορούν να υποβάλλουν αίτηση, υπό την προϋπόθεση ότι διαχειρίζονται από κοινού το τοπίο που αφορά η αίτηση.
3. Βάσει προτάσεων των Επιτροπών Εμπειρογνομόνων που αναφέρονται στο άρθρο 10, η Επιτροπή Υπουργών θα καθορίζει και θα δημοσιεύει τα κριτήρια για την απονομή του Βραβείου του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Τοπίο, θα υιοθετεί σχετικούς κανόνες και θα απονέμει το Βραβείο.
4. Η απονομή του Βραβείου του Συμβουλίου της Ευρώπης για το Τοπίο γίνεται με στόχο την ενθάρρυνση των βραβευόμενων, ώστε να διασφαλίζουν τη βιώσιμη προστασία, διαχείριση και/ή σχεδιασμό των σχετικών τοπίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV - Τελικές Διατάξεις

Άρθρο 12 - Σχέση με Άλλα Νομοθετήματα

Οι πρόνοιες της παρούσας Σύμβασης δεν προδεσμεύουν αυστηρότερες πρόνοιες που αφορούν την προστασία, τη διαχείριση και τον σχεδιασμό του τοπίου, που περιέχονται σε άλλα υφιστάμενα ή μελλοντικά δεσμευτικά εθνικά ή διεθνή νομοθετήματα.

Άρθρο 13 - Υπογραφή, Επικύρωση και Ισχύς

1. Η παρούσα Σύμβαση θα παραμείνει ανοικτή για υπογραφή από τα Κράτη-Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Θα υπόκειται σε επικύρωση, αποδοχή ή έγκριση. Τα νομοθετήματα επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισης θα κατατίθενται στον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης.
2. Η Σύμβαση θα τεθεί σε ισχύ την πρώτη ημέρα του μήνα που ακολουθεί τη λήξη μιας περιόδου τριών μηνών μετά από την ημερομηνία κατά την οποία δέκα Κράτη-Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης εξέφρασαν τη συναίνεσή τους να δεσμευτούν από τη Σύμβαση σύμφωνα με τις πρόνοιες της προηγούμενης παραγράφου.
3. Με αναφορά σε οποιοδήποτε υπογράφων κράτος που εκφράζει αργότερα τη συναίνεσή του για να δεσμευτεί από αυτή, η Σύμβαση θα τεθεί σε ισχύ την πρώτη ημέρα του μήνα από ακολουθεί τη λήξη μιας περιόδου τριών μηνών έπειτα από την ημερομηνία κατάθεσης του νομοθετήματος επικύρωσης, αποδοχής ή έγκρισής της.

Άρθρο 14 - Προσχώρηση

1. Όταν η παρούσα Σύμβαση θα έχει τεθεί σε ισχύ, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης μπορεί να προσκαλέσει την Ευρωπαϊκή Κοινότητα και οποιοδήποτε Ευρωπαϊκό Κράτος το οποίο δεν είναι μέρος του Συμβουλίου της Ευρώπης, να προσχωρήσει στην Σύμβαση με απόφαση πλειοψηφίας, όπως προβλέπεται στην παράγραφο δ του άρθρου 20 του ψηφίσματος του Συμβουλίου της Ευρώπης, και με την ομόφωνη ψήφο των Κρατών Μερών που δικαιούνται να κατέχουν θέσεις στην Επιτροπή Υπουργών.
2. Με αναφορά σε κάθε Κράτος που προσχωρεί ή στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα σε περίπτωση προσχώρησής της, η παρούσα Σύμβαση θα τεθεί σε ισχύ την πρώτη ημέρα του μήνα που ακολουθεί τη λήξη μιας περιόδου τριών μηνών έπειτα από την ημερομηνία της κατάθεσης του νομοθετήματος προσχώρησης στον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Άρθρο 15 - Εδαφική Εφαρμογή

1. Οποιοδήποτε Κράτος ή η Ευρωπαϊκή Κοινότητα μπορεί, κατά τον χρόνο της υπογραφής ή συγχρόνως με την κατάθεση του νομοθετήματος επικύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης, να προσδιορίσει την περιοχή ή τις περιοχές στις οποίες θα εφαρμόζεται η Σύμβαση.
2. Οποιοδήποτε Συμβαλλόμενο Μέρος μπορεί, σε οποιαδήποτε ύστερη ημερομηνία, με δήλωση που να απευθύνεται στον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, να επεκτείνει την εφαρμογή αυτής της Σύμβασης σε οποιοδήποτε άλλη περιοχή που καθορίζεται στη δήλωση. Αναφορικά με τέτοια περιοχή, η Σύμβαση θα ισχύει την πρώτη ημέρα του μήνα που ακολουθεί τη λήξη μιας περιόδου τριών μηνών έπειτα από την ημερομηνία παραλαβής της δήλωσης από τον Γενικό Γραμματέα.
3. Οποιαδήποτε δήλωση που γίνεται σύμφωνα με τις δύο πιο πάνω παραγράφους μπορεί, αναφορικά με οποιαδήποτε περιοχή που αναφέρεται σε τέτοια δήλωση, να ανακληθεί με ειδοποίηση που απευθύνεται στον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Τέτοια ανάκληση θα ενεργοποιηθεί την πρώτη ημέρα του μήνα που ακολουθεί τη λήξη μιας περιόδου τριών μηνών έπειτα από την ημερομηνία της παραλαβής της ειδοποίησης από τον Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο 16 - Αποκήρυξη

1. Κάθε Συμβαλλόμενο Μέρος μπορεί, σε οποιοδήποτε χρόνο, να αποκηρύξει την παρούσα Σύμβαση με ειδοποίηση που να απευθύνεται στον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης.
2. Τέτοια αποκήρυξη θα ενεργοποιηθεί την πρώτη ημέρα του μήνα που ακολουθεί τη λήξη μίας περιόδου τριών μηνών έπειτα από την ημερομηνία της παραλαβής της ειδοποίησης από τον Γενικό Γραμματέα.

Άρθρο 17 - Τροποποιήσεις

1. Οποιοδήποτε Συμβαλλόμενο Μέρος ή οι Επιτροπές Εμπειρογνομόνων που αναφέρονται στο άρθρο 10 μπορούν να προτείνουν τροποποιήσεις στην παρούσα Σύμβαση.
2. Οποιαδήποτε πρόταση για τροποποίηση θα γνωστοποιείται στον Γενικό Γραμματέα του Συμβουλίου της Ευρώπης, ο οποίος θα τη διαβιβάζει στα Κράτη-Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, στα λοιπά Συμβαλλόμενα Μέρη, και σε οποιοδήποτε Ευρωπαϊκό Κράτος μη μέλος έχει προσκληθεί να προσχωρήσει στην παρούσα Σύμβαση σύμφωνα με τις πρόνοιες του άρθρου 14.
3. Οι Επιτροπές Ειδικών που αναφέρονται στο άρθρο 10 θα εξετάζουν οποιαδήποτε προτεινόμενη τροποποίηση και θα υποβάλλουν κείμενο που θα έχει υιοθετηθεί με πλειοψηφία τριών τετάρτων των εκπροσώπων των Συμβαλλομένων Μερών στην Επιτροπή Υπουργών για υιοθέτηση. Σε συνέχεια της υιοθέτησής του από την Επιτροπή Υπουργών με την πλειοψηφία που προβλέπεται στην παράγραφο δ του άρθρου 20 του Καταστατικού Χάρτη του Συμβουλίου της Ευρώπης, και με την ομόφωνη ψήφο των Κρατών Μερών που δικαιούνται να κατέχουν θέσεις στην Επιτροπή Υπουργών, το κείμενο θα προωθείται στα Συμβαλλόμενα Μέρη για αποδοχή.
4. Οποιαδήποτε τροποποίηση θα τίθεται σε ισχύ αναφορικά με τα Συμβαλλόμενα Μέρη που θα την έχουν αποδεχθεί την πρώτη ημέρα του μήνα που ακολουθεί τη λήξη μίας περιόδου τριών μηνών έπειτα από την ημερομηνία κατά την οποία τρία Κράτη-Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης θα έχουν ενημερώσει τον Γενικό Γραμματέα για την αποδοχή της. Σε σχέση με οποιοδήποτε Συμβαλλόμενο Μέρος που την αποδέχεται στη συνέχεια, τέτοια τροποποίηση θα πρέπει να τεθεί σε ισχύ την πρώτη ημέρα του

μήνα που ακολουθεί τη λήξη μιας περιόδου τριών μηνών έπειτα από την ημερομηνία κατά την οποία το εν λόγω Μέρος θα έχει ειδοποιήσει τον Γενικό Γραμματέα για την αποδοχή του.

Άρθρο 18 - Ειδοποιήσεις

Ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου της Ευρώπης θα ειδοποιεί τα Κράτη-Μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, οποιοδήποτε Κράτος ή την Ευρωπαϊκή Κοινότητα που έχει προσχωρήσει στην παρούσα Σύμβαση, για τα ακόλουθα :

- α. Κάθε υπογραφή.
- β. Την κατάθεση οποιοδήποτε νομοθετήματος επικύρωσης, αποδοχής, έγκρισης ή προσχώρησης.
- γ. Οποιαδήποτε ημερομηνία κατά την οποία θα τεθεί σε ισχύ η παρούσα Σύμβαση βάσει των άρθρων 13,14 και 15.
- δ. Οποιαδήποτε δήλωση γίνεται με βάση το άρθρο 15.
- ε. Οποιαδήποτε καταγγελία γίνεται με βάση το άρθρο 16.
- στ. Οποιαδήποτε πρόταση για τροποποίηση, οποιαδήποτε τροποποίηση που υιοθετείται σύμφωνα με το άρθρο 17 και την ημερομηνία κατά την οποία αυτή τίθεται σε ισχύ.
- ζ. Οποιαδήποτε άλλη ενέργεια, ειδοποίηση, ενημέρωση ή γνωστοποίηση που σχετίζεται με την παρούσα Σύμβαση.

Ευρωπαϊκή Ένωση

Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα

1. Άρθρο 3 (όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο Ζ.3 ΣυνθΕΕ)

Για τους σκοπούς του άρθρου 2, η δράση της Κοινότητας περιλαμβάνει σύμφωνα με τους όρους και με το χρονοδιάγραμμα που προβλέπει η παρούσα συνθήκη :

- α) την κατάργηση, μεταξύ των κρατών μελών, των δασμών και των ποσοτικών περιορισμών κατά την εισαγωγή και την εξαγωγή εμπορευμάτων, καθώς και όλων των άλλων μέτρων ισοδυνάμου αποτελέσματος,
- β) μια κοινή εμπορική πολιτική,
- γ) μια εσωτερική αγορά την οποία θα χαρακτηρίζει η εξάλειψη των εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων μεταξύ των κρατών μελών.
- δ) μέτρα σχετικά με την είσοδο και την κυκλοφορία των προσώπων στην εσωτερική αγορά, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 100 Γ,
- ε) μια κοινή πολιτική στον τομέα της γεωργίας και της αλιείας,
- ς) μια κοινή πολιτική στον τομέα των μεταφορών,
- ζ) ένα καθεστώς που εξασφαλίζει ανόθευτο ανταγωνισμό μέσα στην εσωτερική αγορά,
- η) την προσέγγιση των εθνικών νομοθεσιών στο βαθμό που απαιτείται για τη λειτουργία της κοινής αγοράς,
- θ) μια πολιτική στον κοινωνικό τομέα, η οποία περιλαμβάνει ένα Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο,
- ι) την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής,
- κ) μια πολιτική στον τομέα του περιβάλλοντος,
- λ) την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας της Κοινότητας,
- μ) την προώθηση της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης,
- ν) την ενθάρρυνση της δημιουργίας και της ανάπτυξης διευρωπαϊκών δικτύων,
- ξ) συμβολή στην επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας της υγείας,
- ο) συμβολή σε μια παιδεία και κατάρτιση υψηλού επιπέδου, καθώς και στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών,
- π) μια πολιτική στον τομέα της συνεργασίας για την ανάπτυξη,
- ρ) τη σύνδεση με τις υπερπόντιες χώρες και εδάφη, με σκοπό την αύξηση των συναλλαγών και την προώθηση με κοινή προσπάθεια της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης,
- ς) συμβολή στην ενίσχυση της προστασίας των καταναλωτών,
- τ) μέτρα στους τομείς της ενέργειας, της πολιτικής άμυνας και του τουρισμού.

2. Άρθρο 36

Οι διατάξεις των άρθρων 30 και 34 δεν αντιτίθενται στις απαγορεύσεις ή στους περιορισμούς εισαγωγών, εξαγωγών ή διαμετακομίσεων που δικαιολογούνται από λόγους δημοσίας ηθικής, δημοσίας τάξεως, δημοσίας ασφαλείας, προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων και των ζώων ή προφυλάξεις των φυτών, προστασίας των εθνικών θησαυρών που έχουν καλλιτεχνική, ιστορική ή αρχαιολογική αξία, ή προστασίας της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας. Οι απαγορεύσεις ή οι περιορισμοί αυτοί δεν δύναται πάντως να αποτελούν ούτε μέσο αυθαιρέτων διακρίσεων ούτε συγκεκριμένο περιορισμό στο εμπόριο μεταξύ των Κρατών μελών.

3. Άρθρο 92

1. Ενισχύσεις που χορηγούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους και που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά της ενοίκιης μεταχειρίσεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά, κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις μεταξύ κρατών μελών συναλλαγές, εκτός αν η παρούσα Συνθήκη ορίζει άλλως.
2. Συμβιβάζονται με την κοινή αγορά :
 - α) οι ενισχύσεις κοινωνικού χαρακτήρος προς μεμονωμένους καταναλωτές, υπό τον όρο ότι χορηγούνται χωρίς διάκριση προελεύσεως των προϊόντων·
 - β) οι ενισχύσεις για την επανόρθωση ζημιών που προκαλούνται από θεομηνίες ή άλλα έκτακτα γεγονότα·
 - γ) οι ενισχύσεις προς την οικονομία ορισμένων περιοχών της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, οι οποίες θίγονται από τη διαίρεση της Γερμανίας, κατά το μέτρο που είναι αναγκαίες για την αντιστάθμιση των οικονομικών μειονεκτημάτων που προκαλούνται από τη διαίρεση αυτή.
3. Δύνανται να θεωρηθούν ότι συμβιβάζονται με την κοινή αγορά :
 - α) οι ενισχύσεις για την προώθηση της οικονομικής αναπτύξεως περιοχών, στις οποίες το βιοτικό επίπεδο είναι ασυνήθως χαμηλό ή στις οποίες επικρατεί σοβαρή υποαπασχόληση·
 - β) οι ενισχύσεις για την προώθηση σημαντικών σχεδίων κοινού ευρωπαϊκού ενδιαφέροντος ή για την άρση σοβαρής διαταραχής της οικονομίας κράτους μέλους·
 - γ) οι ενισχύσεις για την προώθηση της αναπτύξεως ορισμένων οικονομικών δραστηριοτήτων ή οικονομικών περιοχών, εφόσον δεν αλλοιώνουν τους όρους των συναλλαγών κατά τρόπο που θα αντέκειτο προς το κοινό συμφέρον. Οι ενισχύσεις για τις ναυπηγικές εργασίες, κατά το μέτρο που υφίστανται την 1^η Ιανουαρίου 1957 και αντιστοιχούν απλώς προς μια ελλείπουσα

δασμολογική προστασία, μειώνονται εντούτοις προοδευτικώς κατά τους ίδιους όρους της καταργήσεως των δασμών με την επιφύλαξη των διατάξεων της παρούσας Συνθήκης, που αφορούν την κοινή εμπορική πολιτική έναντι τρίτων χωρών·
δ) οι ενισχύσεις για την προώθηση του πολιτισμού και της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, εφόσον δεν αλλοιώνουν τους όρους συναλλαγών και ανταγωνισμού στην Κοινότητα σε βαθμό αντίθετο με το κοινό συμφέρον·
ε) άλλες κατηγορίες ενισχύσεων που καθορίζονται από το Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία, προτάσει της Επιτροπής.

4. ΤΙΤΛΟΣ ΙΧ:
Πολιτισμός
Άρθρο 128

1. Η Κοινότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών και σέβεται την εθνική και περιφερειακή πολυμορφία τους, ενώ ταυτόχρονα προβάλλει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά.
2. Η δράση της Κοινότητας αποσκοπεί στην ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ κρατών μελών και, αν αυτό είναι αναγκαίο, υποστηρίζει και συμπληρώνει τη δράση τους στους εξής τομείς :
 - βελτίωση της γνώσης και της διάδοσης του πολιτισμού και της ιστορίας των ευρωπαϊκών λαών,
 - διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ευρωπαϊκής σημασίας,
 - μη εμπορικές πολιτιστικές ανταλλαγές,
 - καλλιτεχνική και λογοτεχνική δημιουργία, συμπεριλαμβανομένου και οπτικοακουστικού τομέα.
3. Η Κοινότητα και τα κράτη μέλη ευνοούν τη συνεργασία με τις τρίτες χώρες και τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς στον πολιτιστικό τομέα, και ειδικότερα με το Συμβούλιο της Ευρώπης.
4. Η Κοινότητα λαμβάνει υπόψη της τις πολιτιστικές πτυχές όταν αναλαμβάνει δράση δυνάμει άλλων διατάξεων της παρούσας συνθήκης¹.
5. Για να συμβάλει στην υλοποίηση των στόχων του παρόντος άρθρου, το Συμβούλιο :
 - αποφασίζοντας με τη διαδικασία του άρθρου 189 Β και μετά από διαβούλευση με την Επιτροπή των Περιφερειών, θεσπίζει δράσεις ενθάρρυνσης, χωρίς να εναρμονίζει τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις των κρατών μελών. Το Συμβούλιο αποφασίζει ομόφωνα σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 189 Β,
 - αποφασίζοντας ομόφωνα προτάσει της Επιτροπής, διατυπώνει συστάσεις.

1. [Σ.τ.ε.] : Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ (όπως διαμορφώθηκε στις εργασίες του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις 16-17 Ιουνίου 1999), η παράγραφος 4 του άρθρου 128 τροποποιείται ως εξής : «Η Κοινότητα όταν αναλαμβάνει δράσεις δυνάμει άλλων διατάξεων της παρούσας Συνθήκης λαμβάνει υπόψη της τις πολιτιστικές πτυχές, αποβλέποντας ειδικότερα στο σεβασμό και στην προαγωγή της πολυμορφίας των πολιτισμών».

Ευρωπαϊκή Ένωση

Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 3911/92 του Συμβουλίου της 9^{ης} Δεκεμβρίου 1992 σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών (ΕΕ αριθ. L 395 της 13.12.1992, σ. 1)

Κατηγορίες Πολιτιστικών Αγαθών που καλύπτονται από το Άρθρο 1

Άρθρο 1. Με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων που έχουν τα κράτη μέλη δυνάμει του άρθρου 36 της συνθήκης, ως «πολιτιστικά αγαθά», κατά την έννοια του παρόντος κανονισμού, νοούνται τα απαριθμούμενα :

- A. 1. Αρχαιολογικά αντικείμενα ηλικίας άνω των 100 ετών, προερχόμενα από :
 - χερσαίες και υποθαλάσσιες ανασκαφές και ανακαλύψεις 9705 00 00
 - αρχαιολογικούς χώρους 9706 00 00
 - αρχαιολογικές συλλογές 970 60 000
2. Στοιχεία αποτελούντα αναπόσπαστο τμήμα καλλιτεχνικών, ιστορικών ή θρησκευτικών μνημείων και προερχόμενα από το διαμελισμό τους, ηλικίας άνω των 100 ετών 9701
3. Ζωγραφικοί πίνακες και σχέδια που έχουν γίνει εξ ολοκλήρου με το χέρι, σε οποιοδήποτε υπόστρωμα και με οποιοδήποτε υλικό⁽¹⁾ 9701
4. Ψηφιδωτά, εκτός εκείνων που εμπίπτουν στις κατηγορίες ή 2 και σχέδια που έχουν γίνει εξ ολοκλήρου με το χέρι σε οποιοδήποτε υπόστρωμα και με οποιοδήποτε υλικό⁽²⁾ 6914
9701
5. Πρωτότυπα έργα χαρακτηριστικής, χαλκογραφίας, μεταξοτυπίας και λιθογραφίας και οι αντίστοιχες πρωτότυπες «μήτρες» καθώς και οι πρωτότυπες αφίσες⁽²⁾ Κεφάλαιο 49
9702 00 00
8442 50 99
9703 00 00
6. Πρωτότυπα έργα αγαματοποιίας ή γλυπτικής και αντίγραφα που έχουν φιλοτεχνηθεί με την ίδια μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε για το πρωτότυπο⁽²⁾, εκτός των υπαγομένων στην κατηγορία 1 9704
7. Φωτογραφίες, ταινίες και τα αρνητικά τους⁽²⁾ 3705
3706
4911 91 80
8. Αρχέτυπα και χειρόγραφα, καθώς και γεωγραφικοί χάρτες και παρτιτούρες, μεμονωμένα ή σε συλλογή⁽²⁾ 9702 00 00
9706 00 00
4901 10 00
4901 99 00
4904 00 00
4905 91 00
4905 99 00

9. Βιβλία ηλικίας άνω των 100 ετών, μεμονωμένα ή σε συλλογή	4906 00 00 9705 00 00 9706 00 00
10. Έντυποι γεωγραφικοί χάρτες ηλικίας άνω των 200 ετών	9706 00 00
11. Αρχαία πάσης φύσεως, που περιέχουν στοιχεία ηλικίας άνω των 50 ετών, σε οποιοδήποτε υπόστρωμα	3704 3705 3706 4901 4906 9705 00 00 9706 00 00 9705 00 00
12. α) Συλλογές ⁽²⁾ και δείγματα προερχόμενα από συλλογές ζωολογίας, βοτανικής, ορυκτολογίας ή ανατομίας β) Συλλογές ⁽²⁾ που παρουσιάζουν ιστορικό, παλαιοντολογικό, εθνογραφικό ή νομισματικό ενδιαφέρον	970500000
13. Μεταφορικά μέσα ηλικίας άνω των 75 ετών	9705 00 00 Κεφάλαια 86-89
14. Άλλα είδη παλαιοπωλείου, μη υπαγόμενα στις κατηγορίες Α1 έως Α13	
α) ηλικίας μεταξύ 50 και 100 ετών	
- παιχνίδια	Κεφάλαιο 95
- είδη υαλουργίας	7013
- είδη χρυσοχοΐας	7114
- έπιπλα και επιπλώσεις	Κεφάλαιο 94
- όργανα και συσκευές οπτικής, φωτογραφίας ή κινηματογραφίας	Κεφάλαιο 90
- μουσικά όργανα	Κεφάλαιο 92
- ωρολογοποιΐα	Κεφάλαιο 91
- τεχνουργήματα από ξύλο	Κεφάλαιο 44
- προϊόντα κεραμευτικής	Κεφάλαιο 69
- είδη επίστρωσης	5805 00 00
- τάπητες	Κεφάλαιο 57
- χαρτιά τοιχοστρωσίας	4814
- όπλα	Κεφάλαιο 93
β) ηλικίας άνω των 100 ετών	9706 00 00

Τα πολιτιστικά αγαθά που ανήκουν στις κατηγορίες Α1 έως Α14 καλύπτονται από τον παρόντα κανονισμό μόνον αν η αξία τους είναι ίση ή μεγαλύτερη από τα κατώτατα όρια που ορίζονται στο σημείο Β.

Β. Κατώτατα όρια που ισχύουν για ορισμένες κατηγορίες του σημείου

Α (σε Ecu)

ΑΞΙΕΣ : 0 (μηδέν)

- 1 (Αρχαιολογικά αντικείμενα)
- 2 (Αντικείμενα προερχόμενα από διαμελισμό μνημείων)
- 8 (Αρχέτυπα και χειρόγραφα)
- 11 (Αρχαία)

15 000

- 4 (Ψηφιδωτά και σχέδια)
- 5 (Έργα χαρακτηριστικής)
- 7 (Φωτογραφίες)
- 10 (Έντυποι γεωγραφικοί χάρτες)

50 000

- 6 (Έργα αγαλματοποιΐας)
- 9 (Βιβλία)
- 13 (Μεταφορικά μέσα)
- 14 (Λοιπά αντικείμενα)

150 000

- 3 (Πίνακες ζωγραφικής)

(1). Ηλικίας άνω των 50 ετών και μη ανήκοντα στους δημιουργούς τους.

(2). Όπως ορίζονται από το Δικαστήριο στην απόφαση αριθ. 252/84 : «Είδη συλλογών κατά την έννοια της κλάσης 97.05 του Κοινού Δασμολογίου είναι εκείνα που έχουν τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά ώστε να περιληφθούν σε συλλογή, δηλαδή τα είδη που είναι σχετικώς σπάνια, δεν χρησιμοποιούνται συνήθως κατά τον αρχικό τους προορισμό, αποτελούν αντικείμενο ειδικών συναλλαγών εκτός του συνήθους εμπορίου των πρακτικώς χρήσιμων ομοειδών αντικειμένων και έχουν μεγάλη αξία».

Οδηγία 93/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 15^{ης} Μαρτίου 1993 σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών που έχουν παράνομα απομακρυνθεί από το έδαφος κράτους μέλους (ΕΕ αριθ. L 74 της 27.3.1993, σ. 74)

Άρθρο 1. Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, νοείται :

1. ως «πολιτιστικό αγαθό» :

- ένα αγαθό το οποίο, πριν ή μετά την παράνομη απομάκρυνσή του από το έδαφος κράτους μέλους, έχει χαρακτηριστεί ως «εθνικός θησαυρός καλλιτεχνικής ιστορικής ή αρχαιολογικής αξίας» κατ' εφαρμογή της εθνικής νομοθεσίας ή των εθνικών διοικητικών διαδικασιών κατά την έννοια του άρθρου 36 της συνθήκης και
- το οποίο ανήκει σε μία από τις κατηγορίες που αναφέρονται στο παράρτημα ή δεν ανήκει σε καμία από τις κατηγορίες αυτές, αλλά αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα :
- δημόσιων συλλογών απαριθμούμενων στους καταλόγους των μουσείων, των αρχείων και των ταμείων συντήρησης των βιβλιοθηκών.

Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ως «δημόσιες συλλογές» νοούνται οι συλλογές που αποτελούν ιδιοκτησία κράτους μέλους, τοπικής ή περιφερειακής αρχής κράτους μέλους ή οργανισμού εδρεύοντος στο έδαφος κράτους μέλους και που χαρακτηρίζονται ως δημόσιες σύμφωνα με τη νομοθεσία αυτού του κράτους μέλους, ο δε οργανισμός αποτελεί ιδιοκτησία κράτους μέλους ή χρηματοδοτείται σε σημαντικό βαθμό από αυτό το κράτος μέλος ή από μία τοπική ή περιφερειακή αρχή,

- των καταλόγων εκκλησιαστικών ιδρυμάτων·
2. ως «παράνομα απομακρυνθέν από το έδαφος κράτους μέλους» :
 - απομακρυνθέν από το έδαφος κράτους μέλους κατά παράβαση των κανόνων του σχετικά με την προστασία των εθνικών θησαυρών ή κατά παράβαση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 3911/92 ή
 - μη επιστραφέν μετά την παρέλευση της προθεσμίας για μια νόμιμη προσωρινή απομάκρυνση ή κατά παράβαση ενός από τους άλλους όρους της προσωρινής αυτής απομάκρυνσης·
3. ως «αιτών κράτος μέλος» : το κράτος μέλος από το έδαφος του οποίου έχει απομακρυνθεί παράνομα το πολιτιστικό αγαθό·
4. ως «κράτος μέλος προς το οποίο απευθύνεται η αίτηση» : το κράτος μέλος στο έδαφος του οποίου βρίσκεται το πολιτιστικό αγαθό που έχει απομακρυνθεί παράνομα από το έδαφος άλλου κράτους μέλους·
5. ως «επιστροφή» : η υλική επαναφορά του πολιτιστικού αγαθού στο έδαφος του αιτούντος κράτους μέλους·
6. ως «νομέας» : το πρόσωπο που έχει τη φυσική εξουσία επί του πολιτιστικού αγαθού για ίδιο λογαριασμό·
7. ως «κάτοχος» : το πρόσωπο που έχει φυσική εξουσία επί του πολιτιστικού αγαθού για λογαριασμό τρίτου.

Κατηγορίες αγαθών οι οποίες αναφέρονται στο άρθρο 1 παράγραφος 1 δεύτερη περίπτωση και στις οποίες πρέπει να ανήκουν τα αγαθά που χαρακτηρίζονται ως «εθνικοί θησαυροί» κατά την έννοια του άρθρου 36 της Συνθήκης, προκειμένου να υπάρχει δυνατότητα επιστροφής τους σύμφωνα με την παρούσα οδηγία.

- A. 1. Αρχαιολογικά αντικείμενα ηλικίας άνω των 100 ετών, προερχόμενα από :
 - χερσαίες και υποθαλάσσιες ανασκαφές και ανακαλύψεις.
 - αρχαιολογικούς χώρους,
 - αρχαιολογικές συλλογές.
 2. Στοιχεία που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα καλλιτεχνικών, ιστορικών ή θρησκευτικών μνημείων και προέρχονται από το διαμελισμό τους, ηλικίας άνω των 100 ετών.
 3. Γεωγραφικοί πίνακες και σχέδια εξ ολοκλήρου χειροποίητα, σε οποιοδήποτε υπόστρωμα και με οποιοδήποτε υλικό¹.
 4. Ψηφιδωτά, εκτός εκείνων που εμπίπτουν στις κατηγορίες 1 ή 2, και σχέδια εξ ολοκλήρου χειροποίητα, σε οποιοδήποτε υπόστρωμα και με οποιοδήποτε υλικό¹.
 5. Πρωτότυπα έργα χαρακτικής, χαλκογραφίας, μεταξοτυπίας και λιθογραφίας και οι αντίστοιχες πρωτότυπες «μήτρες», καθώς και οι πρωτότυπες αφίσες¹.
 6. Πρωτότυπα έργα αγαλματοποιίας ή γλυπτικής και αντίγραφα που έχουν φιλοτεχνηθεί με την ίδια μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε για το πρωτότυπο¹, εκτός των υπαγομένων στην κατηγορία 1.
 7. Φωτογραφίες, ταινίες και τα αρνητικά τους¹.
 8. Αρχέτυπα και χειρόγραφα, καθώς και γεωγραφικοί χάρτες και παρτιτούρες, μεμονωμένα ή σε συλλογή¹.
 9. Βιβλία ηλικίας άνω των 100 ετών, μεμονωμένα ή σε συλλογή.
 10. Έντυποι γεωγραφικοί χάρτες ηλικίας άνω των 200 ετών.
 11. Αρχεία πάσης φύσεως, περιέχοντα στοιχεία ηλικίας άνω των 50 ετών, σε οποιοδήποτε υπόστρωμα.
 12. α) Συλλογές¹ και δείγματα προερχόμενα από συλλογές ζωολογίας, βοτανικής, ορυκτολογίας ή ανατομίας·
β) συλλογές¹ που παρουσιάζουν ενδιαφέρον από άποψη ιστορική, παλαιοντολογική, εθνογραφική ή νομισματική.
 13. Μεταφορικά μέσα ηλικίας άνω των 75 ετών.
 14. Άλλα είδη παλαιοπωλείου, ηλικίας άνω των 50 ετών, μη υπαγόμενα στις κατηγορίες 1 έως 13.
Τα πολιτιστικά αγαθά που ανήκουν στις κατηγορίες Α 1 έως Α 14 καλύπτονται από την παρούσα οδηγία μόνον αν η αξία τους είναι ίση ή μεγαλύτερη από τα κατώτατα όρια που ορίζονται κατά τον σημείο Β.
- Β. Κατώτατα όρια που ισχύουν για ορισμένες κατηγορίες του σημείου Α (σε Ecu).

ΑΞΙΕΣ : 0 (μηδέν)

- 1 (αρχαιολογικά αντικείμενα)
- 2 (αντικείμενα προερχόμενα από διαμελισμό μνημείων)
- 8 (αρχέτυπα και χειρόγραφα)
- 11 (αρχεία)

15 000

- 4 (ψηφιδωτά και σχέδια)
- 5 (έργα χαρακτικής)
- 7 (φωτογραφίες)
- 10 (έντυποι γεωγραφικοί χάρτες)

50 000

- 6 (έργα αγαλματοποιίας)
- 9 (βιβλία)
- 12 (συλλογές)
- 13 (μεταφορικά μέσα)
- 14 (λοιπά αντικείμενα)

150 000

- 3 (πίνακες ζωγραφικής)

(1). Όπως ορίζονται από το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην απόφαση αριθ. 252/84 : «Είδη συλλογών κατά την έννοια της κλάσης 99.05 του κοινού δασμολογίου είναι εκείνα που έχουν τα απαιτούμενα χαρακτηριστικά ώστε να περιληφθούν σε συλλογή, δηλαδή τα είδη που είναι σχετικής σπάνια, δεν χρησιμοποιούνται συνήθως κατά τον αρχικό τους προορισμό, αποτελούν αντικείμενο ειδικών συναλλαγών εκτός του συνήθους εμπορίου των πρακτικώς χρήσιμων ομοειδών αντικειμένων και έχουν μεγάλη αξία».

Ευρωμεσογειακή συνεργασία

Δήλωση της Ευρωμεσογειακής Συνεδρίασης των Υπουργών Πολιτισμού για την Πολιτιστική Κληρονομιά (Μπολόνια, 22-23 Απριλίου 1996)

Οι Υπουργοί Πολιτισμού των δεκαπέντε κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των δώδεκα εταίρων της Μεσογείου που συμμετείχαν στην Ευρωμεσογειακή συνεδρίαση για την πολιτιστική κληρονομιά, στις 22 και 23 Απριλίου 1996 στην Μπολόνια:

αναγνώρισαν ότι, σύμφωνα με την Διακήρυξη της Βαρκελώνης, οι πολιτιστικές και πολιτισμικές παραδόσεις σε όλη την περιοχή της Μεσογείου, ο διάλογος μεταξύ αυτών των πολιτισμών και οι ανταλλαγές σε ανθρώπινο, επιστημονικό και τεχνολογικό επίπεδο αποτελούν βασικό παράγοντα για την προσέγγιση και την αμοιβαία κατανόηση των λαών τους, επιβεβαίωσαν ότι ο διάλογος και ο σεβασμός μεταξύ των πολιτισμών και θρησκειών αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την προσέγγιση των λαών, επιβεβαίωσαν τη βούλησή τους να προωθήσουν τις πολιτιστικές ανταλλαγές, σεβόμενοι την πολιτιστική ταυτότητα του κάθε εταίρου, και να εφαρμόσουν διαρκή συνεργασία στον πολιτιστικό τομέα, έκριναν ότι η φροντίδα τους, που θα είναι αρχικά αφιερωμένη στην πολιτιστική κληρονομιά, θα πρέπει να συνοδεύεται στο μέλλον από εργασίες σε άλλους πολιτιστικούς τομείς, υπογράμμισαν ότι η μεσογειακή πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί μεγάλο πλούτο αναγνωρισμένο παγκοσμίως, τόνισαν ότι οι προτεραιότητες όλων των κοινών δράσεων στον πολιτιστικό τομέα θα είναι η ανάπτυξη του ανθρωπίνου δυναμικού, η μεταφορά της τεχνογνωσίας, η κατάρτιση στα επαγγέλματα που συνδέονται με πολιτιστικά θέματα, η δημιουργία κοινών συστημάτων πληροφόρησης και επικοινωνίας, η χρησιμοποίηση νέων τεχνολογιών, η προώθηση διαρκούς οικονομικής ανάπτυξης.

Προς τούτο οι εικοσιεπτά συμμετέχοντες :

ανέλαβαν να δώσουν συγκεκριμένη μορφή στην ευρωμεσογειακή πολιτιστική εταιρική σχέση, πρότειναν οι κοινές πολιτιστικές δράσεις, κυρίως όσες αφορούν τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, να υλοποιηθούν είτε σε διμερές επίπεδο, με την ενσωμάτωση δράσεων στα εθνικά ενδεικτικά προγράμματα, είτε σε πολυμερές επίπεδο, με την εφαρμογή ενός ευρωμεσογειακού προγράμματος εργασίας, ή τέλος, με τη συμμετοχή σε ορισμένα εσωτερικά κοινοτικά προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης των μεσογειακών εταίρων που έχουν συνάψει με την Ευρωπαϊκή Ένωση συμφωνίες σύνδεσης στις οποίες περιλαμβάνεται ρήτρα πολιτιστικής συνεργασίας, συνέστησαν να σχεδιασθούν οι δράσεις σύμφωνα με τον κανονισμό Μ.Ε.Δ.Α. και να λαμβάνουν υπόψη το συνολικό πλαίσιο των κοινοτικών προγραμμάτων για τη Μεσόγειο, σημείωσαν, με ικανοποίηση, τα αποτελέσματα των προπαρασκευαστικών εργασιών που οργάνωσε η ιταλική Προεδρία σχετικά με την αξιοποίηση και διαφύλαξη της μεσογειακής πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και των προτάσεων δράσης οι οποίες προέκυψαν απ' αυτές και οι οποίες συνοψίζονται στο συνημμένο έγγραφο, έκριναν ότι τα σχέδια διαφύλαξης και αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς πρέπει να βασίζονται στους ακόλουθους γενικούς προσανατολισμούς, ειδικότερα δε στα εξής στοιχεία :

Ανάδειξη της κληρονομιάς με την απογραφή και την προώθηση της δικτύωσης μεταξύ μουσείων, πινακοθηκών και άλλων πολιτιστικών ιδρυμάτων και με την προώθηση ενός πολιτιστικού τουρισμού υψηλής ποιότητας, Ανταλλαγές εμπειριών στους τομείς της θεσμικής στήριξης, της νομοθεσίας και της προστασίας και κυκλοφορίας των πολιτιστικών αγαθών, καθώς και μέσω μεταφορών τεχνογνωσίας και τεχνικής βοήθειας, ιδίως στον τομέα της συντήρησης, Γνώση της κληρονομιάς με τη διάδοση των πληροφοριών, τη χρήση των τεχνικών των πολυμέσων, τη δράση ευαισθητοποίησης του κοινού και των φορέων λήψης αποφάσεων, καθώς και με την επιθεώρηση και καταγραφή της κληρονομιάς, της τεχνογνωσίας, των μεθόδων και των τεχνικών, Κατάρτιση στα επαγγέλματα που αφορούν την κληρονομιά και τις πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2000/2036(INI))

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,

- Έχοντας υπόψη τη Συνθήκη ΕΚ και ειδικότερα τα άρθρα 151 και 5,
- έχοντας υπόψη την πρόταση ψηφίσματος που κατέθεσε η κ. Rosa Miguélez Ramos, σχετικά με την αναγνώριση των οχυρώσεων των ευρωπαϊκών πόλεων ως πολιτιστικής κληρονομιάς (B5-0362/1999),
- έχοντας υπόψη τα προηγούμενα ψηφίσματά του της 13^{ης} Μαΐου 1974 σχετικά με την προστασία της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς⁽¹⁾, της 14^{ης} Σεπτεμβρίου 1982 σχετικά με την προστασία της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής και αρχαιολογικής κληρονομιάς⁽²⁾, της 28^{ης} Οκτωβρίου 1988 σχετικά με τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής και αρχαιολογικής κληρονομιάς της Κοινότητας⁽³⁾, και της 12^{ης} Φεβρουαρίου 1993 σχετικά με τη διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και την προστασία των πολιτισμικών αγαθών⁽⁴⁾,
- έχοντας υπόψη την από 13 Οκτωβρίου 1997 απόφαση αριθ. 2228/97/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περί έγκρισης του κοινοτικού προγράμματος δράσης στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς (πρόγραμμα Raphael)⁽⁵⁾,
- έχοντας υπόψη την από 14 Φεβρουαρίου 2000 απόφαση αριθ. 508/2000/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου περί έγκρισης του προγράμματος "Πολιτισμός 2000"⁽⁶⁾,
- έχοντας υπόψη την εγκριθείσα στις 16 Νοεμβρίου 1972 από τη Γενική Διάσκεψη της UNESCO Σύμβαση περί προστασίας της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς,
- έχοντας υπόψη την αναφορά αριθ. 776/1999,
- έχοντας υπόψη το άρθρο 163 του Κανονισμού του,
- έχοντας υπόψη την έκθεση της Επιτροπής Πολιτισμού, Νεότητας, Παιδείας, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού και τη γνωμοδότηση της Επιτροπής Περιβάλλοντος, Δημόσιας Υγείας και Προστασίας των Καταναλωτών (A5-0382/2000),

Α. εκτιμώντας ότι η κληρονομιά είναι βασικό στοιχείο της ιδιαίτερης ταυτότητας και της ιστορικής εξέλιξης των κοινωνιών μας, όπως αποδεικνύεται εξ άλλου και ετυμολογικά, μια και ο όρος "κληρονομιά" σημαίνει "συλλογικό αγαθό, γη και σπίτι", του οποίου ο προσωρινός ιδιοκτήτης έχει αναλάβει τη διαχείριση και εγγυάται το αδιαίρετό του, προκειμένου να το μεταβιβάσει στους απογόνους του,

Β. εκτιμώντας τη σημασία της πολιτισμικής και φυσικής κληρονομιάς ως οικονομικού παράγοντος κοινωνικής ενσωμάτωσης και απόκτησης της ιδιότητας του πολίτη,

Γ. εκτιμώντας ότι η Ένωση έχει αναλάβει να εργαστεί για την ανάπτυξη ενός κοινού στους λαούς της Ευρώπης πολιτισμικού χώρου, ανοικτού και διαφοροποιημένου, θεμελιωμένου στην αρχή της επικουρικότητας, στην προαγωγή ενός νομοθετικού πλαισίου ευνοϊκού για την ανάπτυξη των πολιτισμικών δραστηριοτήτων και διασφαλίζοντας το σεβασμό της πολιτισμικής πολυμορφίας,

Δ. εκτιμώντας ότι το πρόγραμμα “Πολιτισμός 2000”, μοναδικό εν λειτουργία πρόγραμμα από το 2000 και μετά στον πολιτισμικό τομέα, είναι ανοιχτό στην από κοινού δράση με τους αρμόδιους στον πολιτισμικό τομέα διεθνείς οργανισμούς σαν την UNESCO και το Συμβούλιο της Ευρώπης,

Ε. εκτιμώντας την ανυπολόγιστη και αναντικατάστατη αξία της πολιτισμικής και φυσικής κληρονομιάς, που απετέλεσε την αφορμή πολλών σημερινών διεθνών συμβάσεων, συστάσεων και ψηφισμάτων, μεταξύ των οποίων και η Σύμβαση του 1972 της UNESCO,

ΣΤ. εκτιμώντας ότι, σήμερα, 208 χώροι ευρισκόμενοι στο έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν περιληφθεί στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς με την εξής ανά χώρα μέλος κατανομή : 24 στη Γερμανία, 6 στην Αυστρία, 8 στο Βέλγιο, 2 στη Δανία, 35 στην Ισπανία, 5 στη Φινλανδία, 26 στη Γαλλία, 16 στην Ελλάδα, 2 στην Ιρλανδία, 33 στην Ιταλία, 1 στο Λουξεμβούργο, 7 στις Κάτω Χώρες, 10 στην Πορτογαλία, 20 στο Ηνωμένο Βασίλειο, 11 στη Σουηδία και, τέλος, ένας χώρος που ανήκει από κοινού στη Γαλλία και την Ισπανία και ένας χώρος που ανήκει από κοινού στο Βατικανό και την Ιταλία,

Ζ. εκτιμώντας ότι υπάρχουν 690 καταγεγραμμένοι χώροι στον κόσμο, εκ των οποίων οι 208, ήτοι ποσοστό 30%, βρίσκονται στο έδαφος της Ευρωπαϊκής Ένωσης,

Η. εκτιμώντας ότι μεταξύ αυτών των ευρισκόμενων στο έδαφος των 15 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης 208 χώρων, οι 192 είναι πολιτισμικοί, οι 11 είναι φυσικοί και οι 5 είναι μεικτοί, πράγμα που δείχνει ότι οι φυσικοί χώροι είναι αριθμητικά λιγότεροι από ό,τι στον υπόλοιπο κόσμο, όπου επίσης εξ άλλου υποεκπροσωπούνται,

Θ. εκτιμώντας ότι, το 1994, στο πλαίσιο της συνολικής στρατηγικής που ενέκρινε η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς, εντοπίστηκαν ορισμένες ανισότητες στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, μεταξύ των οποίων : η υπερεκπροσώπηση της ευρωπαϊκής ηπειρώς σε σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο, η υπερεκπροσώπηση των ιστορικών πόλεων και των θρησκευτικών κτιρίων σε σχέση με άλλες κατηγορίες χωρών, η υπερεκπροσώπηση του χριστιανισμού σε σχέση με άλλες θρησκείες και δόγματα, η υπερεκπροσώπηση των ιστορικών περιόδων σε σχέση με την προϊστορία και τον 20ο αιώνα, τέλος η υπερεκπροσώπηση μιας “ελιτίστικης” αρχιτεκτονικής σε σχέση με τις τοπικές αρχιτεκτονικές,

Ι. εκτιμώντας ότι η διεύρυνση της έννοιας της κληρονομιάς οδήγησε στην αναγνώριση νέων κατηγοριών, όπως τα εργοστάσια, οι μηχανές, τα παλιά επαγγέλματα, μέχρι και τις τοπικές μαγειρικές συνταγές, και ότι από την εν λόγω διεύρυνση δεν πρέπει να αποκλείεται καμία κατηγορία αγαθών που ενδέχεται να χαρακτηριστεί ως πολιτιστική κληρονομιά, όπως π.χ. οι φάροι και η ανάγια κληρονομιά,

ΙΑ. εκτιμώντας ότι η έννοια της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς πρέπει να λαμβάνει υπόψη τη διατήρηση της γλωσσικής πολυμορφίας, ιδιαίτερα δε τις περιφερειακές γλώσσες και τις γλώσσες των μειονοτήτων,

ΙΒ. εκτιμώντας τη σημασία του να διασφαλιστεί ο αντιπροσωπευτικός χαρακτήρας του Καταλόγου της Παγκόσμιας Κληρονομιάς και αναγνωρίζοντας ότι μόνο μια πολιτική βούληση εκ μέρους των κρατών μελών μπορεί να εγγυηθεί την εφαρμογή του,

ΙΓ. εκτιμώντας ότι οι ενδεικτικοί κατάλογοι επιτρέπουν την αξιολόγηση της σπουδαιότητας των προτεινόμενων προς εγγραφή χώρων και τη μείωση των ανισοτήτων στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς,

ΙΔ. εκτιμώντας ότι το επάγγελμα του “αναστηλωτή” της κληρονομιάς δεν είναι ακόμα εγγυημένο σε κανένα από τα κράτη μέλη, ούτε σε επίπεδο κατάρτισης ούτε σε επίπεδο πρόσβασης στο επάγγελμα,

ΙΕ. εκτιμώντας ότι η υπό επικύρωση Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το τοπίο προτείνει τη δημιουργία μιας “σφραγίδας ποιότητας” για το ευρωπαϊκό τοπίο και ότι μπορεί ενδεχομένως να οδηγήσει στη δημιουργία καταλόγου ευρωπαϊκών τοπίων,

ΙΣΤ. εκτιμώντας ότι η εγγραφή ενός χώρου σε έναν κατάλογο συνεπάγεται το καθήκον της συντήρησης και αποκατάστασής του και ότι βάσει του άρθρου 29 της προαναφερθείσας Σύμβασης της UNESCO, τα συμβαλλόμενα σε αυτή τη Σύμβαση κράτη υποτίθεται ότι συντάσσουν τακτικές εκθέσεις για τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις και τα άλλα μέτρα που εγκρίνουν προς εφαρμογή της εν λόγω Σύμβασης, καθώς και για την εμπειρία που αποκτούν σε αυτό τον τομέα,

ΙΖ. εκτιμώντας ότι η διατήρηση πολλών πολιτιστικών αγαθών σε αναπτυσσόμενες χώρες είναι σημαντική και ότι στις εν λόγω χώρες αντιμετωπίζονται προβλήματα όσον αφορά την αναγνώριση, την περιγραφή και τη διατήρηση των πολιτιστικών αγαθών,

1. θεωρεί ότι η υπερεκπροσώπηση των ευρωπαϊκών χώρων στον κατάλογο της Παγκόσμιας φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί αναμφίβολα να βρει μια εξήγηση αφ’ ενός στην προεξέχουσα συμβολή της Ευρώπης στην ανάπτυξη του πολιτισμού και στην αποτελεσματική εργασία για τη διατήρηση της κληρονομιάς αλλά αφ’ ετέρου στον ίδιο τον ορισμό των κριτηρίων επιλογής, που έγινε μέσα από μια κατά κύριο λόγο μνημειακή θεώρηση έχουσα ως σημείο αναφοράς την ευρωπαϊκή αντίληψη περί κληρονομιάς και σε μια ακούσια αλλά αυτόματη υποβάθμιση των λιγότερο προηγμένων χωρών μπροστά στην απαίτηση της κατάρτισης φακέλων εγγραφής·

2. συνιστά στα κράτη μέλη να ενθαρρύνουν τις μη ευρωπαϊκές χώρες να συμπληρώσουν τους καταλόγους της πολιτιστικής και φυσικής τους κληρονομιάς, καθώς και να παράρουν στα εν λόγω κράτη συγκεκριμένη βοήθεια για την υλοποίηση αυτού του στόχου στο πλαίσιο των διατάξεων της UNESCO·

3. καταγγέλει τη δραματική και καταστρεπτική κλοπή αρχαιολογικών ευρημάτων σε πολλές από τις χώρες αυτές και ζητεί από τα κράτη μέλη να χρησιμοποιήσουν όλα τα μέσα που διαθέτουν σε εθνικό και κοινοτικό επίπεδο για να σταματήσει το αυξανόμενο παράνομο εμπόριο τέτοιων ευρημάτων στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης·

4. καλεί τα κράτη μέλη της Ένωσης να επανεξετάσουν τους ενδεικτικούς τους καταλόγους υπό το φως παραδειγμάτων όπως είναι το πρότυπο της θεματικής και εξαντλητικής παρουσίας της κληρονομιάς που υιοθέτησε το Ηνωμένο Βασίλειο·

5. εκτιμά ότι μια συνεδρίαση του Συμβουλίου των αρμοδίων υπουργών θα ήταν χρήσιμη για να διασφαλίσει αυτή την εναρμόνιση·

6. εκτιμά ότι τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα μπορούσαν να δεχτούν να μελετήσουν, σε συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης, τη δυνατότητα εφαρμογής ενός συστήματος ταξινόμησης της ευρωπαϊκής κληρονομιάς βάσει κοινών ορισμών και κριτηρίων επιλογής που θα επιτρέπουν την επιλογή στοιχείων πολιτισμικής, γλωσσικής και φυσικής κληρονομιάς των οποίων η αξία υπερβαίνει τα εθνικά όρια και να προβλέψουν αναγνωρίσιμη ευρωπαϊκή επιγραφή γι’ αυτήν την κληρονομιά, αυτή δε η ταξινόμηση μπορεί να συμβάλει στην προβολή της ποικιλίας και του πλούτου της ευρωπαϊκής κληρονομιάς, τονίζοντας ταυτόχρονα τον κοινό της χαρακτήρα·

7. καλεί τις κεντρικές εθνικές αρχές των κρατών μελών καθώς και τα όργανα της κάθε Τοπικής Αυτοδιοίκησης να περιορίζουν την οιαδήποτε αναπτυξιακή πρωτοβουλία σε περιοχές με ευαίσθητο πολιτιστικό και φυσικό περιβάλλον προκειμένου να προστατευτούν οι θησαυροί της πολιτιστικής κληρονομιάς, αλλά και η ισορροπία στο φυσικό περιβάλλον κάθε περιοχής·

8. θεωρεί ότι πρέπει η φυσική, αρχιτεκτονική και πολεοδομική κληρονομιά και το πολιτιστικό τοπίο να γίνονται αντιληπτά ως ένα αδιαίρετο σύνολο που απαιτεί τη λήψη κοινών μέτρων προστασίας·
9. ζητεί στο σχεδιασμό και την έγκριση των σωστών προτύπων αιεφόρου ανάπτυξης και αιεφόρου πόλεων, να συμπεριληφθεί η αρχιτεκτονική, αρχαιολογική, φυσική και πολιτισμική κληρονομιά των πόλεων και της υπαίθρου·
10. πιστεύει ότι οι νέοι, που είναι το μέλλον της Ευρώπης, μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην προστασία της πολιτισμικής και φυσικής κληρονομιάς της Ένωσης, και ότι συνεπώς πρέπει η Επιτροπή και τα κράτη μέλη να υποστηρίξουν τις εθελοντικές δράσεις των νέων σε αυτό τον τομέα·
11. ζητεί από την Επιτροπή να ενεργοποιήσει όλες τις μορφές συνεργασίας και συνεννόησης με την UNESCO και το Συμβούλιο της Ευρώπης, σεβόμενη ταυτόχρονα την ιδιαιτερότητα του κάθε οργάνου και αποφεύγοντας τις επικαλύψεις·
12. καλεί την Επιτροπή να διευκολύνει τη συνεννόηση μεταξύ των εκπροσώπων των κρατών μελών, ώστε να καταλήξουν αυτοί σε κοινές θέσεις στα διάφορα όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης και της UNESCO·
13. ζητεί από την Επιτροπή και από το Συμβούλιο και ειδικότερα από τα κράτη μέλη, τη συμμόρφωση με τις διατάξεις της Οδηγίας 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27^{ης} Ιουνίου 1985, σχετικά με τα αποτελέσματα των δημοσίων και ιδιωτικών προγραμμάτων για το περιβάλλον (οδηγία ΟΠΕ)⁽⁷⁾, με αυστηρή εφαρμογή του άρθρου 3 και των συναφών παραρτημάτων Ι και ΙΙ που απαιτούν την αξιολόγηση των επιπτώσεων για την πολιτισμική κληρονομιά των διαφόρων δημοσίων και ιδιωτικών έργων όπως αυτή ορίζεται από την οδηγία, με απαίτηση να επιδεικνύεται ο ίδιος σεβασμός που επιδεικνύεται απέναντι και σε άλλους μη ανανεώσιμους πόρους·
14. θεωρεί ότι, κατά την εφαρμογή των περιβαλλοντικών πολιτικών, πρέπει να εξετάζεται και η οπτική επίπτωση για την καλλιτεχνική κληρονομιά ή για το τοπίο· υπό την έννοια αυτή και όπως προβλέπει η οδηγία ΟΠΕ στο άρθρο της 3, πρέπει να τονισθεί η σημασία της εκπόνησης, για κάθε δημόσιο ή ιδιωτικό έργο, της αντίστοιχης μελέτης τόσο των οπτικών επιπτώσεων όσο και των επιπτώσεων για το τοπίο·
15. ζητεί από την Επιτροπή να καθορίσει και να αναπτύξει τις μεταβλητές συνιστώσες και τους δείκτες που συγκροτούν την αστική πολιτισμική κληρονομιά·
16. ζητεί από την Επιτροπή να κάνει μια μελέτη σχετικά με τη θέση των “αναστηλωτών κληρονομιά” στα κράτη μέλη, ώστε να κληθούν αυτά τα τελευταία να οργανώσουν το επάγγελμα στα διάφορα επίπεδα κατάρτισης με αμοιβαία αναγνώριση προσόντων, με στόχο την εξασφάλιση της ποιότητας στις εργασίες αποκατάστασης της κληρονομιάς·
17. ζητεί από την Επιτροπή να μεριμνήσει, ώστε, στο πλαίσιο των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στις βιοτεχνικές δραστηριότητες και στα επαγγέλματα κατασκευής έργων χειροτεχνίας και να ληφθούν ειδικά μέτρα για τη διατήρηση και τη μετάδοση στις μελλοντικές γενιές της τεχνονομίας σπανίων βιοτεχνικών δραστηριοτήτων·
18. καλεί τα κράτη μέλη να προωθήσουν τη δημιουργία περιφερειακών κέντρων κατάρτισης στον τομέα της προστασίας, της συντήρησης και της αξιοποίησης της πολιτισμικής και φυσικής κληρονομιάς·
19. ζητεί από την Επιτροπή, στο πλαίσιο των υφιστάμενων προγραμμάτων, να χορηγήσει βοήθεια σε αναπτυσσόμενες χώρες που αντιμετωπίζουν προβλήματα όσον αφορά την αναγνώριση, την περιγραφή και τη διατήρηση πολιτιστικών αγαθών·
20. καλεί την Επιτροπή να προωθήσει, μέσω ειδικών δράσεων στο πλαίσιο υφιστάμενων προγραμμάτων για τις επιχειρήσεις, πρωτοβουλίες που θα αποσκοπούν στην υποστήριξη των βιοτεχνικών δραστηριοτήτων, και ειδικότερα των απειλούμενων με εξαφάνιση, που είναι όμως απαραίτητες για τη σωστή αποκατάσταση και συντήρηση της κληρονομιάς·
21. ζητεί από την Επιτροπή να ενισχύσει τα προγράμματα στήριξης της κατάρτισης επαγγελματιών που ασχολούνται με την προστασία της πολιτισμικής κληρονομιάς, πιστεύοντας ότι η αύξηση του αριθμού των χώρων ενδιαφέροντος που αναστηλώνονται, και η καλύτερη προστασία της κληρονομιάς μας θα αποτελέσουν μια ισχυρή βάση για τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση·
22. επιδοκμάζει το γεγονός ότι το 34% του συνολικού προϋπολογισμού του προγράμματος “Πολιτισμός 2000” έχει δοθεί στην κληρονομιά υπό την ευρεία της έννοια : πνευματική και μη πνευματική κληρονομιά, κινητή και ακίνητη κληρονομιά (μουσεία και συλλογές, βιβλιοθήκες, αρχεία, συμπεριλαμβανομένων των φωτογραφικών αρχείων και των οπτικοακουστικών αρχείων που αφορούν πολιτισμικά δημιουργήματα), αρχαιολογική και υποβρύχια κληρονομιά, αρχιτεκτονική κληρονομιά καθώς και όλοι οι πολιτισμικοί χώροι και τοπία (πολιτισμικά και φυσικά αγαθά)·
23. ζητεί από την Επιτροπή να εξετάζει, πριν εγκρίνει έργα που χρηματοδοτούνται από τα διαρθρωτικά ταμεία, τις επιπτώσεις που αυτά μπορεί να έχουν στην πολιτισμική και φυσική κληρονομιά στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης·
24. καλεί την Επιτροπή και τα κράτη μέλη να μελετήσουν, σε συνεργασία με την UNESCO και το Συμβούλιο της Ευρώπης, τη βιωσιμότητα ενός διεθνούς νομικού και φορολογικού μηχανισμού που θα διευκολύνει τις μορφές χορηγίας που αφορούν τη διατήρηση της πολιτισμικής και φυσικής κληρονομιάς·
25. θεωρεί ότι προς επίτευξη αυτού του σκοπού θα μπορούσε να δημιουργηθεί επιχειρησιακή ομάδα στην οποία θα συμμετέχουν εκπρόσωποι του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της Επιτροπής, του Συμβουλίου της Ευρώπης και της UNESCO·
26. καλεί τα κράτη μέλη να συνδράμουν στη διάδοση των πληροφοριών και στη δημοσίευση των στοιχείων που αφορούν τα πειράματα και τις έρευνες που πραγματοποιήθηκαν για τη συντήρηση και την αποκατάσταση της πολιτισμικής, γλωσσικής και φυσικής κληρονομιάς·
27. εφιστά ιδίως την προσοχή στην ανεπανόρθωτη ζημία που έχει προκαλέσει στην αρχαιολογική κληρονομιά μας η κατασκευή πολυώροφων κτηρίων σε αρχαία ερείπια και επισημαίνει ότι η ανάπτυξη δεν είναι ασυμβίβαστη με την προστασία των αρχαιολογικών χώρων και την αναστήλωσή τους για το κοινό·
28. επισημαίνει ότι η αγροτική κληρονομιά είναι ένα μωσαϊκό τοπίων, χώρων, βιοτόπων και περιοχών ειδικού ενδιαφέροντος όπως υγροτόπων και αιωνόβιων δασών και δενδροστοιχιών και καλεί την Επιτροπή και το Συμβούλιο να διασφαλίσουν την εφαρμογή οδηγιών και ορθών πρακτικών στον τομέα αυτόν· θεωρεί ότι ανάλογη προσοχή πρέπει να επιδειχθεί για τις ορεινές περιοχές στην Ευρώπη που έχουν ήδη τύχει μιας πρώτης αναγνώρισης με τη Σύμβαση των Άλπεων·
29. ζητεί από την Επιτροπή και από τα κράτη μέλη να μεριμνήσουν ώστε να μην ενισχυθούν με κοινοτικούς πόρους έργα δημοσίου ή ιδιωτικού χαρακτήρα που εκτελούνται επί κοινοτικού εδάφους, εφόσον αποδειχθεί ότι η εκτέλεσή τους θα οδηγήσει στην καταστροφή σημαντικών στοιχείων της πολιτισμικής, ιστορικής ή καλλιτεχνικής κληρονομιάς·
30. ζητεί από την Επιτροπή να διευκολύνει τη μελέτη και την διερεύνηση των καταγγελιών που λαμβάνει σχετικά με την παραβίαση της οδηγίας ΟΠΕ καθώς και τις διαδικασίες άσκησης προσφυγής για παράβαση -εφόσον παρίσταται ανάγκη- με στόχο να εξασφαλίσει την προστασία της απειλούμενης πολιτισμικής κληρονομιάς·
31. καλεί τα κράτη μέλη να ενθαρρύνουν, από το πρωτοβάθμιο ήδη επίπεδο του εκπαιδευτικού συστήματος, την ευαισθητοποίηση των μαθητών απέναντι στα θέματα που αφορούν την προστασία και τη διατήρηση της πολιτισμικής, γλωσσικής και φυσικής κληρονομιάς·
32. αναθέτει στην Πρόεδρό του να διαβιβάσει το παρόν ψήφισμα στο Συμβούλιο, την Επιτροπή, τις κυβερνήσεις των κρατών μελών, το Συμβούλιο της Ευρώπης και την UNESCO.

(1) ΕΕ C 62 της 30.5.1974, σ.5, (2) ΕΕ C 267 της 11.10.1982, σ.25, (3) ΕΕ C 309 της 5.12.1988, σ.423, (4) ΕΕ C 72 της 15.3.1993, σ.160, (5) ΕΕ L 305 της 8.11.1997, σ.31, (6) ΕΕ L 63 της 10.3.2000, σ.1, (7) ΕΕ L 175 της 5.7.1985, σ.40

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

Πίνακας Εθνικών Νομοθεσιών

Afghanistan	Code for the Protection of Antiquities (1958)
Albania	Law on the Protection of Immovable and Movable Cultural Property (1995)
Algeria	Ordinance No 67-281 of 20 December 1967 on Excavations and the Protection of Historic and Natural Sites and Monuments, Decree No 69-82 of 13 June 1969 concerning the Export of Objects of National Interest for History Art and Archaeology, Order of 17 May 1980 on Archaeological Research Permits
Angola	Decree No 80/76 of 3 September 1976 determining the form of Conservation and Protection of the Angolan People's Historical and Cultural Heritage
Argentina	Law No 9080 of 1911 on Archaeological Ruins and Paleontological Remains of Scientific Interest, regulates by Decree of 29 December 1921, Law No 12.665 of 4 October 1940 on Museums, Monuments and Historic Places regulated by Decree No 84.005 of 4 February 1941
Australia	Customs Act 1901 as amended, Customs (Prohibited Exports) Regulations, Customs (Prohibited Imports) Regulations, Australian Heritage Commission Act, 1975, as amended in 1976, Historic Shipwrecks Act, No 190 of 1976, as amended in 1980 by the Historic Shipwrecks Amendment Act, No 88 of 1980, and in 1985 by Statute Law (Miscellaneous Provisions) Act No 1 of 1985, Museum of Australia Act 1980, World Heritage Properties Conservation Act 1983, Aboriginal and Torres Strait Islander Heritage Protection Act 1984, Protection of Movable Cultural Heritage Act, No 11 of 1986, Protection of Movable Cultural Heritage Regulations 1988
New South Wales	Heritage Act, 1977
Northern Territory	Native and Historical Objects Preservation Ordinance, 1955, amended in 1960, Regulations No 14 of 1957, Aboriginal Sacred Sites Act, 1978
South Australia	Aboriginal Heritage Act, 1979, Historic Shipwrecks Act, 1981, South Australian Heritage Act, 1978, as amended in 1979
Tasmania	Aboriginal Relics Act 1975
Queensland	Aboriginal Relics Preservation Act, 1967 as amended
Victoria	Archaeological and Aboriginal Relics Preservation Act, 1972, as amended in 1980, Historic Shipwrecks Act, 1981
Western Australia	Aboriginal Heritage Act, 1972, as amended in 1980, Maritime Archaeology Act, 1973
Austria	Law of 25 September 1923 on the Protection of Monuments, as amended by Federal Law of 18 March 1959, Federal Law of 18 April 1985 on the Prohibition of Export of Objects of Historic, Artistic or Cultural Interest
Bahrain	The Bahrain Antiquities Ordinance of 1 March 1970
Bangladesh	Antiquities Act 1968 as amended in 1976
Barbados	The Miscellaneous Controls Act, Cap. 329, Miscellaneous Controls (Export Restriction) (Amended) Regulation 1981
Belgium	Law of 7 August 1931 on the Preservation of Monuments and Sites, as amended by Decree of 28 June 1976, Law of 16 May 1960 concerning the Movable Cultural Property of the Nation, Regulations for Antiquities (Royal Decree No M216, 3 August 1972)
Belize	Regulations on Archaeological Excavations of 6 January 1958, Ancient Monuments and Antiquities Ordinance of 1971 (Gazetted on 31 December 1971)
Benin	Decree No 35/PR/MENJS of 1 June 1968 concerning the Protection of Cultural Property
Bolivia	Regulations concerning Archaeological Excavations of 6 January 1958, Supreme Decree No 05918 of 6 November 1961 concerning the Protection of Artistic, Historical and Archaeological Treasures
Botswana	Monuments and Relics Act 1970
Brazil	Decree-Law No 25 of 30 November 1937 on the Regulation of the Protection of Historic and Artistic Patrimony, Law No 3294 of 26 July 1961 concerning Archaeological and Prehistoric Monuments, Law No 4845 of 19 November 1965 on the Prohibition of the Export of Works of Art Produced Before the End of the Monarchical Period, Law No 37 of 18 November 1966 Exempting Works of Art More than 100 Years Old from Importation Tax
Brunei	The Antiquities and Treasure Trove Enactment, 1967
Bulgaria	Law of 4 April 1969 on Cultural Monuments and Museums, promulgated by Decree No 324 of 11 April 1969, as amended by Law No. 29 of 29 October 1980
Burkina Faso	Ordinance No 85-049/CNR/PRES of 29 August 1985 on the protection of cultural property, Decree No 85-493/CNR/PRES/INFO of 29 August 1985 regulating the export of objects of art in Burkina Faso
Burma	The Antiquities Act 1957, The Antiquities Act 1962, Order No. 1/86 of 15 July, 1986
Burundi	Decree of 16 August 1939 for the Protection of Sites, Monuments and Indigenous Art
Cameroon	Federal Law No 63-22 of 19 June 1963 regulating the Protection of Monuments, Objects and Sites of Historical or Artistic Character, Federal Act, No. 63-22, 19 June 1963, for the protection of monuments, objects and sites of historic of artistic interest
Canada	Historic Sites and Monuments Act, 1970, Cultural Property Export and Import Act of 19 June 1977, Regulations concerning the Export from Canada of Cultural Property (Cultural Property Export Regulations), Canadian Cultural Property Export Control List 1986
Alberta	The Alberta Heritage Act, 1973, as amended in 1978
British Columbia	The Archaeological and Historic Sites Protection Act, 1972, c.4. Heritage Conservation Act, 1977, c.37, as amended in 1978, c.25
Manitoba	The Historic Sites and Objects Act, c.H-70, 1970
New Brunswick	The Historic Sites Protection Act, c.H-6, 1973
Newfoundland	The Historic Objects, Sites and Records Act, 1970, c.153, amended in 1973, c.85
Northern Territories	Historical Resources Ordinance, c.9, 1970, Northwest Territories Archaeological Sites Regulations, 1974
Nova Scotia	Historical Objects Protection Act, c.8, 1970
Ontario	The Archaeological and Historic Sites Protection Act, 1970, c.26, amended in 1971, c.50, Historical

	Parks Act, c.6, 1972, Ontario Heritage Act, c.122, 1974
Prince Edward Island	Archaeological Investigations Act, c.A-15, 1974
Quebec	Cultural Property Act, c.19, 1972, Regulations No 73-339 of 8 June 1973 concerning Archaeological Research
Saskatchewan	Provincial Parks, Protected Areas, Recreation Sites and Antiquities Act, 1965, c.54, amended in 1966, c.9
Yukon	Yukon Archaeological Sites Regulations, 1956, Historic Sites and Monuments Ordinance, c.3, 1968
Central African Republic	Statute No. 56-1106, 3 November 1956, for the purpose of protection in the Overseas Territories of natural monuments, sites and monuments of historical, scientific artistic or scenic character, the classification of historical, scientific or ethnographic objects and the regulation of excavations
Chad	Law No 14-60 of 2 November 1960 concerning the Protection of Monuments and Natural Sites, Sites and Monuments of Prehistoric, Archaeological, Scientific or Picturesque Character, the Classification of Historical or Ethnographical Objects and the Regulation of Excavations
Chile	Law No 17.288 of 27 January 1970 on National Monuments, amended by Laws No 17.341 of 9 September 1970 and No 17.577 of 14 December 1970 and by Decree-Law No 1 of 5 May 1979, Supreme Decree No 52 of 13 January 1961 on the Prohibition of the Export of Archaeological, Ethnological and Paleontological Fragments and Objects, Law No 16.411 of 22 February 1966 (Article 43 : Export of Objects of Historical Value), Law No 17.236 of 21 November 1969 on the National Artistic and Cultural Heritage establishing a Maritime Museum, amended by Decree-Law No. 1 of 5 May 1979, Decree No 3.858 of 29 October 1970 containing regulations for the implementation of Law No 17.236
China (People's Republic of)	Provisional Regulation for the Prohibition of Export of valuable cultural relics and books, 24 May 1950, Protection of Cultural Relics Law, 19 November 1982, The Regulation on Protection and Administration of Underwater Cultural Relics, 20 October 1989
Colombia	Law 163 of 1959 providing measures to protect and preserve the historic and artistic heritage and the public monuments of the nation
Comoros	Statute No 56-1106 of 3 November 1956 for the protection in the Overseas Territories of Natural Monuments, Sites and Monuments of Historical, Scientific, Artistic or Scenic Character, the Classification of Historical, Scientific or Ethnographical Objects and the Regulation of Excavations
Congo	Statute No. 56-1106, 3 November 1956, for the purpose of protection in the Overseas Territories of natural monuments, sites and monuments of historical, scientific, artistic or scenic character, the classification of historical, scientific or ethnographical objects and the regulation of excavations, Decree No 68/45 of 19 February 1968 for the Application of Law No 32/65 of 12 August 1965 on the Creation of Museums, Ordinance No 71-016, 15 March 1971, for the purpose of protection of cultural property
Costa Rica	Law No 6703 of 19 January 1982 on the protection of the cultural heritage
Cuba	Cultural Heritage Protection Law, No 1 of 4 August 1977, Law, National and Local Monuments, No 2 of 4 August 1977, Regulations for the enforcement of the national and local monuments law, Decree No 55 of 29 November 1979, Regulations for the enforcement of the cultural heritage protection law, Decree No 118 of 23 September 1983
Cyprus	The Antiquities Law of 31 December 1935, as amended by the Antiquities (Amendment) Law No. 48 of 1964 and the Antiquities (Amendment) Law No. 32 of 1973
Czechoslovakia	
Czech Socialist Republic	Law on Cultural Monuments, of 17 April 1958, No 22 of 1958, Law on Museums and Galleries, No 54 of 1959
Slovak Socialist Republic	Law on Cultural Monuments of 29 August 1958, No 7 of 1958, Law on Museums and Galleries, No 109 of 1961
Democratic Kampuchea	Legislative Text relative to the Classification, Conservation and Protection of Historic Monuments, 1925
Democratic Yemen	The Antiquities and Museum Law, 1970
Denmark	Conservation of Nature Consolidated Act No 435 of 1 September 1978 as amended by Act No 530 of 10 October 1984, as amended by Act No 281 of 6 June 1984, Museum Act, No 291 of 6 June 1984 with later amendments, Act No 331 of 4 June 1986 on the Protection of Cultural Resources in Denmark
Djibouti	Resolution No 261 of 12 May 1972
Dominican Republic	Law No 318 of 14 June 1968 concerning the Cultural Heritage of the Nation, Regulation No 4195 of 20 September 1969 concerning the Cultural Heritage Office, Law No 564 of 27 September 1973 for the Protection and Conservation of National Ethnological and Archaeological Objects, Decree No 2310 of 6 September 1976 to establish the Centre for the Inventory of Cultural Properties
Ecuador	Law No 3501 of 1979 on the Cultural Heritage
Egypt	Law No 117 of 1983 promulgating the Law on the Protection of Antiquities, as amended
El Salvador	Law on the Protection of Archaeology, Anthropology and Paleontology of El Salvador, 1903
Ethiopia	Antiquities Proclamation No 229 of 1966, Articles 9-12, Export of Antiquities Regulation No 45 of 1966
Fiji	Preservation of Objects of Archaeological and Paleontological Interest Ordinance of 28 February 1940, c.237, Customs Act 1968, Customs (Prohibited Exports) Order
Finland	Act on Archaeological Remains, No 295 of 17 June 1963, Act concerning restrictions on the Export of Cultural Property, 7 June 1978
France	Law of 31 December 1913 on Historic Monuments, as amended, Law of 2 May 1930 concerning the Protection of Natural Monuments and Sites of Artistic, Historic, Scientific, Legendary and Picturesque Character, Law of 27 September 1941 on the Regulation of Archaeological Excavations, as amended, Decree No 64-203 of 4 March 1964 establishing, under the Minister of Cultural Affairs, a National Commission to undertake the compilation of the General Inventory of French Monuments and Art Treasures, Law of 31 December 1968 aimed at fostering the Preservation of the Artistic Heritage of the Nation, Decree No 77-1524 of 28 December 1977 on the Higher Commission for Historic Monuments,

	Decree No 78-1063 of 7 November 1978 on the Supreme Council for Archaeological Research, as amended, Law No 79-18 of 9 January 1979 on Archives, Law No 89-874 of 1 December 1989 on Maritime Cultural Property amending Law of 27 September 1941 on the Regulation of Archaeological Excavations, Law No 89-900 of 18 December 1989 on metal detectors, Law No 92-1477 of 31 December 1992 concerning objects which are subject to certain restrictions in their circulation etc., Decree No 93-124 of 29 January 1993 concerning cultural objects which are subject to certain restrictions in their circulation
Gabon	Statute No2 56-1106, 3 November 1956, concerning the protection in the Overseas Territories or natural monuments, sites and monuments of historical, scientific, artistic, or scenic character, the classification of historical, scientific or ethnographic objects and the regulation of excavations
The Gambia	The Public Records Act, 1967, amended in 1969, The Public Records Act - Regulations, 1968, The Monuments and Relics Act, No 8 of 1974
Germany (Democratic Republic of)	Decree of 2 April 1953 on the Protection of the German Heritage of Works of Art, Scientific Documents and Materials, Decree of 28 May 1974 on the Protection and Preservation of Prehistoric Monuments Contained in the Ground, Law on the Preservation of Monuments in the German Democratic Republic of 19 June 1975
Germany (Federal Republic of)	Law for the Protection of the German Cultural Property against Exportation of 6 August 1955
Baden Wurttemberg	Act for the Protection of Monuments, 25 May 1971
Bayern	Law of the Preservation and Care of Monuments, 25 June 1973
Berlin	Law concerning the Protection of Monuments in Berlin, 22 December 1977
Bremen	Act for the Care and Protection of Monuments, 27 May 1975 (Monument Protection Act)
Hamburg	Monument Protection Act, 3 December 1973
Hessen	Act for the Protection of Cultural Monuments, 23 September 1974
Niedersachsen	Act for the Protection of Monuments in Lower Saxony, 7 June 1978
Nordrhein-Westfalen	Law on the Protection and Care of Monuments in the state of North Rhine-Westphalia, 11 March 1980, Ordinance on the keeping of the monuments register, 6 March 1981
Rheinland-Pfalz	State law for the protection and care of cultural monuments, 23 March 1978 (Monuments Protection and Care Act)
Saarland	Saarland Monument Protection Act No. 1067, 12 October 1977
Schleswig-Holstein	Act for the Protection of Cultural Monuments, 18 September 1972 as amended
Ghana	National Museums Decree 1969, National Museums Regulations, 1973
Guatemala	Decree No 425 of 19 September 1974 for the Protection and Conservation of Monuments, Archaeological, Historical and Folklore Objects, as amended
Guyana	National Trust Act, 1972
Guinea	Statute No. 56-1106, 3 November 1956, concerning the protection in the Overseas Territories of natural monuments, sites and monuments of historical, scientific, artistic, or scenic character, the classification of historical, scientific or ethnographic objects and the regulation of excavations
Haiti	Law of 23 April 1940, Decree-Law of 31 October 1941
Hong Kong	Antiquities and Monuments Ordinance, 1971
Honduras	Decree No 81-84 of 30 May 1984 : Law on the Protection of the Cultural Heritage of the Nation
Hungary	Decree-Law No 9 of 1963 on the Protection of Museum Objects, as amended by Decree-Law No 7 of 1975, Decree No 2 of 1965 of the Minister of Culture on the Application of the Decree-Law No 9 of 1963
Iceland	Law on National Antiquities 1969
India	The Ancient Monuments and Archaeological Sites and Remains Bill, No 24 of 1958, as amended, The Ancient Monuments and Archaeological Sites and Remains Rules 1959, as amended, The Antiquities and Art Treasures Act, 1972, as amended
Indonesia	The Indonesian Antiquities Act, Decree, No 238 of 13 June 1931
Iran	Law concerning the Preservation of National Antiquities, approved on 12 Aban 1309 (3 November 1930), Rules for the application of the Law of 12 Aban-Mah 1309, approved by the Council of Ministers on 28 Aban-Mah 1311 (19 November 1932), Regulations of 20 October 1975 concerning the Import and Export of Cultural Property
Iraq	Law No 40 of 1926 prohibiting traffic in antiquities, The Antiquities Law No. 39 1936, as amended by Law No, 120 of 1974 and No. 164 of 1975
Ireland	National Monuments Act 1930, No 2 of 1930 as amended in 1954, by the National Monuments (Amendment) Act 1954, No 37 of 1954, in and 1987 by the National Monuments (Amendment) Act 1987, Act No. 17 of 1987 and in 1994 by the National Monuments (Amendment) Act 1994
Israel	The Antiquities Ordinance of 31 December 1929 and the Antiquities Regulations 1930, as amended, The Antiquities Law No 5738 of 1978, Working Code for Underwater Surveying, Museum Law 1983
Italy	Law No 1089 of 1 June 1939 on the Protection of Objects of Artistic and Historic Interest, Law No 512 of 2 August 1982 on the fiscal regime concerning items of particular cultural interest, Regulations of 12 July 1989 for the protection of the marine areas of historical, artistic or archaeological interest
Ivory Coast	Law No 87-806 of 28 July
Jamaica	Jamaica National Heritage Trust Act 1985
Japan	Law No 214 of 30 May 1950 for the Protection of Cultural Properties as amended on 1 July 1975
Jordan	The Antiquities Law, Provisional Law No 12 of 1976, Rules on Excavation of 1 January 1971
Kenya	The Antiquities and Monuments Act, No 2 of 1983
Korea (Republic of)	Cultural Property Preservation Act, No 961 of 10 January 1962 wholly amended by Law No. 3644 of 31 December 1982
Kuwait	Princely Decree No 11 of 1960 on Antiquities, amended by Ameer Decree No 1 of 1976
Laos (Democratic Republic of)	Resolution 48/CM of the Council of Ministers concerning the management of the cultural products of the Lao DPR, 24 March 1982
Lebanon	Order No 166 LR of 7 November 1933 prescribing Regulations on Antiquities, Order No 255 LR of 28 September 1934 prescribing Regulations on the Suppression of Offences Relating to Legislation on

	Antiquities and Historic Monuments
Lesotho	The Historical Monuments, Relics, Fauna and Flora Act, No 41 of 1967, Declaration No 36 of 1969 on Monuments, Relics, Fauna and Flora
Libyan Arab Jamahiriya	The Antiquities Law, No 40 of 1968
Liechtenstein	Act concerning the Protection of Monuments, 14 June 1977
Luxembourg	Law of 21 March 1966 concerning excavation and the safeguarding of movable cultural property, Law of 18 July 1983 concerning the conservation and protection of national sites and monuments
Madagascar	Order No 73-050 of 7 September 1973 on the Safeguarding, Protection and Preservation of Cultural Property
Malta	The Antiquities (Protection) Act, No XI of 1925, as amended in 1974
Malawi	Monuments Act, No 44 of 1965, as amended
Malaysia	
Sabah	Antiquities and Treasure Trove Enactment 1977
Sarawak	The Antiquities and Treasure Trove Ordinance, No 14 of 1957
West Malaysia	The Antiquities Act 1976
Mali	Law No 85-40/AN-RM concerning the Protection and the Promotion of the National Cultural Heritage, Decree No 203/PG-RM of 13 August 1985 establishing a National Commission for the Safeguarding of the Cultural Heritage, Decree No 275/PG-RM of 4 November 1985 regulating Archaeological Excavations, Decree No 299/PG-RM of 19 September 1986 concerning the Regulation of the Prospection, Commercialisation and the Exportation of Cultural Property
Maldives	Law relating to Archaeological and Historical Sites and Relics in the Maldives 1979
Mauritania	Law No 72-106 of 31 July 1972 concerning the Safeguard and Development of the National Prehistoric, Historic and Archaeological Heritage
Mauritius	Ancient Monuments Ordinance of 16 March 1944, c.282
Mexico	Federal Law of 6 May 1972 on Monuments and Archaeological, Artistic and Historic Zones, Regulations of 8 December 1975 on the Application of the Federal Law on Monuments and Archaeological, Artistic and Historic Zones
Micronesia	Title 67 -«Historical Sites and Antiquities»- of the Trust Territory Code, ch. 11, amended by Public Law No. 1-48
Kosrae	Public Law No. 1-45, Kosrae Historic Preservation Act
Yap	Public Law No. 1-58 State Historic Preservation Act
Monaco	Law No 814 of 24 January 1967 on Maritime Wrecks
Mongolia	Law No 167 on the Protection of Cultural Monuments of the Mongolian People's Republic sanctioned by Edict of the Presidium of the Great People's Khural of the MPR of 12 October 1970
Morocco	Dahir No 1-80-341 of 17 Safar 1401 (25 December 1980) promulgating Law No 22-80 on the Conservation of Historic Monuments and Sites, Inscriptions, Art Objects and Antiquities
Nauru Island	Nauru Antiquities Ordinance, No 3 of 1935, amended by Ordinances Revision Ordinance 1967
Nepal	Ancient Monuments Protection Act, No 2013 of 1956, as amended, Notification of the Ministry of Education of 7 April 1969 concerning the Exportation and Movement of Historical, Archaeological or Artistic Objects
The Netherlands	Cultural Heritage Preservation Act of 1 February 1984, Monuments Act of 22 June 1961 as amended in 1988 by the Monuments Act, No 622 of 1988
New Zealand	The Antiquities Act 1975 : Act to provide for the better protection of antiquities, to establish and record the ownership of Maori artefacts and to control the sale of artefacts within New Zealand, The Historic Places Act, No 16 of 1980 : Act to preserve the historic heritage of New Zealand, to continue the New Zealand Historic places Trust and to establish the New Zealand Historic Places of Trustees with the necessary powers and functions for the full and proper attainment of the objectives of this Act, and to amend and consolidate the Historic Places Act 1954, National Art Gallery, Museum and War Memorial Act 1972, Law on the Protection of the Cultural Heritage of the Nation (Decree No 1142) of 29 September 1982
Nicaragua	Statute No. 56-1106, of 3 November 1956, for the Protection in the Overseas Territories of Natural Monuments, Sites and Monuments of Historical, Scientific, Artistic or Scenic Character, the Classification of Historical, Scientific or Ethnographic Objects and the Regulation of Excavations
Niger	National Commission for Museums and Monuments Decree, No 77 of 1979
Norway	Cultural Heritage Act, No 50 of 9 June of 1978, Regulations of 15 February 1979 to Prohibit Export of Objects of Cultural or Historic Interest
Pakistan	Antiquities Act, 1975, as amended by Act VI of 1977 and Ordinance No XLII of 1978, Archaeological Excavation and Exploration Rules, 1977, Export of Antiquities Rules, 1979
Panama	Law No 14 of 5 May 1982 Prescribing Measures relevant to the Protection, Conservation and the Administration of the National Historical Heritage
Papua New Guinea	Natural Cultural Property (Preservation) Ordinance, 1965 (regulated by the National Cultural Property Regulations, No 46 of 1965, and by Amendments No 65 of 1967 and No 79 of 1970), Conservation Areas Act, 1978
Paraguay	Decree-Law No 18094 of 15 July 1943 declaring Monuments and Objects of Historical-traditional Character to be National Heritage and creating a Honorary Commission, Decree-Law No 10756 of 28 March 1950 Creating the Directorate-General of Archives, Libraries and Museums
Peru	Law No. 12956 concerning the export of any object of archaeological or historic value, 21 February 1958 (Articles 9 and 12 remain to force, the rest repealed by Law No. 24047), Law No. 24047 on the Protection of the Nation's Cultural Heritage, 3 January 1985
Philippines	Cultural Properties Preservation and Protection Act, No 4846 of 18 June 1966, amended by Presidential Decree No 374 of 10 January 1974, Rules and Regulations for the Implementation of the Cultural Properties Preservation and Protection Act
Poland	Law of 15 February 1962 on the Protection of Cultural Property and on Museums
Portugal	Law No. 13/85 of 6 July 1985 concerning the Portuguese Cultural Heritage, Decree-Law No. 164/1997

	of 27 June 1997 concerning the Protection of the Underwater Cultural Heritage
Qatar	Law No 2 of 1980 on Antiquities
Romania	Law on the Protection of the National Cultural Patrimony of the Socialist Republic of Romania No. 63, 30 October 1974
Rwanda	Decree of 16 August 1939 on Protection of Sites, Monuments and Indigenous Art, Ordinance No 22/113 of 14 August 1956 on the Protection of Cultural Property
Sain Vincent and the Grenadines	Preservation of Historic Buildings and Antiquities Act 1976
Saudi Arabia	Regulation for Antiquities, Royal Decree No M/26 of 3 August 1972, Regulations concerning the Export of Antiquities
Senegal	Law No 71-12 of 25 January 1971 concerning the Management of Historic Monuments and of Excavations and Discoveries, Decree No 73-746 of 8 August 1973, implementing Law No 71-12
Seychelles	National Monuments Act 1979
Sierra Leone	Monuments and Relics Act of 1 June 1947, c.59, as amended by the Amendment Act No 45 of 15 November 1962 and the Monuments and Relics (Amendment) Act of 16 March 1967
Singapore	Preservation of Monuments Act, No 45 of 1970
Solomon Islands	Protection of Wrecks and War Relics Act 1980
South Africa	National Monuments Act, as amended in 1979 by the National Monuments (Amendment) Act, No 35 of 1979 (promulgated on 11 April 1979) and in 1981 by the National Monuments (Amendment) Act No 13 of 1981
Soviet Union	Law of the Union of Soviet Socialist Republics on the Protection and Use of Historic and Cultural Monuments, No 4692-IX of 29 October 1976
Spain	Law 16/1985 of 25 June 1985 on the Spanish Historical Heritage, Royal Decree 111/1986 of 10 January 1986 partially implementing Law 16/85 on the Spanish Historical Heritage
Sri Lanka	Antiquities Ordinance No 9 of 15 June 1940, as amended by the Acts No 2 and 22 of 1955, Regulations of 19 December 1940, issued in pursuance of Article 47 of Antiquities Ordinance No 9 of 1940
Sudan	The Antiquities Ordinance, No 2 of 1952
Syrian Arab Republic	Decree-Law No 222 of 26 October 1963 on the Treatment of Antiquities in the Syrian Arab Republic
Suriname	Ordinance of 7 February 1952 concerning regulations for the preservation of objects of historical, cultural and scientific value
Swaziland	National Trust Commission Act 1972
Sweden	Royal Proclamation No 129 of 6 May 1927 concerning Prohibition of the Export of Certain Old Artifacts from Sweden, amended by the Royal Proclamations No 25 of 23 January 1948 and No 442 of 30 June 1960, Act No 350 of 12 June 1942 concerning Ancient Monuments and Finds, as amended by Act No 77 of 17 March 1967, Act No 589 of 17 March 1971, Act No 509 of 30 June 1974, Royal Proclamation No 929 of 11 December 1942 concerning the care of certain church equipment, furniture and fittings, Act of 9 December 1960 concerning Historic Buildings, amended by the Royal Proclamation No 509 of 30 June 1971, Act protecting objects of a certain age against export, No. 1104 of 1985
Switzerland	Federal Law of 14 March 1958 concerning the Encouragement of the Conservation of Historic Monuments, Federal Law on the Protection of Cultural Goods in Time of Armed Conflict, 6 October 1963, Act of 26 October 1964 concerning the Protection of Monuments and Sites, as amended
Aargau	Executive Order on the protection of cultural monuments (Monument Protection Order) 14 October 1975
Appenzell i. Rh.	Ordinance on the protection of the local environment, 27 November 1944
Basel-Land	Ordinance concerning the Preservation of Antiquities, 10 October 1921
Basel-Stadt	Law for the Protection of Monuments, 20 March 1980, Ordinance to the Law for the Protection of Monuments, 14 April 1982
Bern-Land	Act for the conservation of antiquities and historic monuments, 16 March 1902
Fribourg	Regulation on the Conservation of Historic Monuments, the Protection of Archaeological Sites and the Subsidizing of Restoration of Ancient Buildings, 26 November 1971
Geneva	Act on the Protection of Monuments, of Nature and of Sites, 4 June 1976, Regulation promulgating the Act on the Protection of Monuments, Nature and Sites, 29 November 1976
Glarus	Act concerning the Protection of Nature and the Local environment, of 2 May 1971
Graubunden	Federal Act for the Promotion of the Protection of Nature and the Local Environment and of Cultural and Research Creativity in the Canton of Graubunden, 24 October 1965 (Culture Promotion Act)
Luzern	Act for the Protection of Cultural Monuments, 8 March 1960
Newchatel	Act for the Protection of Monuments and Sites of 26 October 1964 as amended in 1966, Regulations applying the Act of the Protection of Monuments and Sites, 5 January 1965
Nidwalden	Ordinance on the Protection of the Local Environment, of 16 December 1961
Obwalden	Ordinance on the Protection of Nature and the Local Environment and on the Maintenance of Antiquities and Cultural Monuments, 8 November 1932 as amended 5 June 1961
Schaffhausen	Act on the Protection of Nature and the Local Environment in the Canton of Schaffhausen, 12 February 1968, Ordinance of the Council of Government of the Canton of Schaffhausen concerning the Protection of Cultural Monuments, 20 September 1939
Schwiz	Ordinance concerning the protection of nature and the local environment and the conservation of antiquities and cultural monuments, 29 November 1927
Solothurn	Ordinance on the Protection of Historic Cultural Monuments, of 18 April 1962 (Antiquities Ordinance) as amended
Thurgau	Ordinance of the Council of Government dealing with Natural History and Antiquity Finds in the Canton of Thurgau, 1922
Ticino	Decree of 26 January 1942 for the protection of archaeological finds, Law of 15 April 1946 for the protection of historic and artistic monuments, Regulation applying Law of 15 April 1946, 7 January

	1947
Valais	Act concerning the conservation of Artistic Objects and Historic Monuments of 12 November 1906, Regulations implementing Act of 28 November 1906, 22 February 1907
Vaud	Act for the Protection of Nature and of Monuments and Sites, 10 December 1969, Regulations on the Classification of Antiquities and Monuments and Register of Classified Monuments, 23 February 1979
Zug	Act concerning the Protection of Historic Buildings, 27 February 1964, Ordinance concerning the Protection of Nature and the Local Environment, 2 March 1946,
Zurich-Land	Ordinance concerning the Protection of the Natural and Local Environmental and Public Recreation areas, 20 July 1977, Ordinance dealing with Finds of Antiquities and Natural Objects, 27 April 1961
Zurich-Stadt	Ordinance concerning Protection of the Natural and Local Environment and public recreation areas, 20 July 1977, Ordinance on dealing with Finds of Antiquities and Natural Objects, 27 April 1961
Uri	Ordinance concerning the Protection of Nature and the Local Environment, the Conservation of Antiquities and Cultural Monuments and the Promotion of Contemporary Art, 30 December 1963
Taiwan	Law on the Preservation of Cultural Assets and Detailed Rules for its Implementation 1984, Regulations of the Implementation of the Law for the Preservation of Cultural Assets 1984
Tanzania (United Republic of)	The Antiquities Act, No 10 of 1964, as amended by the Antiquities (Amendment) Act, No 22 of 1979
Thailand	Act on the Control of Auction Sale and the Sale of Antiques, 1931, Act on Ancient Monuments, Antiquities, Objects of Art and National Museums, 1961
Togo	Statute No. 56-1106, 3 November 1956 for the Protection in the Overseas Territories of Natural Monuments, Sites and Monuments of Historical, Scientific, Artistic or Scenic Character, the Classification of Historical, Scientific or Ethnographic Objects and the Regulation of Excavations
Tonga	Preservation of Objects of Archaeological Interest Act, 1969
Tunisia	Law No 86-35 of 35 May 1986 on the Protection of Archaeological Property, Historic Monuments and Natural Urban Sites, Decree No 87-483 of 14 March 1987 on the Scientific Rights of Persons Making Archaeological Discoveries, Law No 89-21 of 22 February 1989 on Maritime Wrecks, Law No 94-34 of 24 February 1994 on the Protection of the Archaeological and Historical Heritage and the Traditional Arts
Turkey	Cultural and Natural Objects (Protection) Act, No 2863 of 21 July 1983 as amended by Law No 3386 of 17 June 1987
Tuvalu	Public Records Ordinance 1979
Uganda	The Historical Monuments Act 1967
United Arab Emirates	Law No 8 of 1970 on Antiquities and Excavations
United Kingdom	National Maritime Museum Act 1934, Import, Export and Customs Powers (Defence) Act 1939 as implemented by the Export of Goods (Control) Order 1985 as amended by the Import of Goods (Control) Order 1954, British Museum Act 1963, Protection of Wrecks Act, 1973, c.33, Ancient Monuments and Archaeological Areas Act, 1979, c.46, National Heritage Act 1980, Protection of Military Remains Act, 1986, c.35
Gibraltar	Museums and Antiquities Ordinance, No 22 of 1966
United States	The Antiquities Act, 1906, Historic Sites Act, 1935, National Historic Preservation Act of 1966 as amended in 1980, Executive Order No 11593 on the Protection and Enhancement of the Cultural Environment, 1971, Regulation of Importation of Pre-Columbian Monumental or Architectural Sculpture or Murals, 1972, Archaeological Resources Protection Act, 1979, Museum Services Act, Convention on Cultural Property Implementation Act 1983, National Trust for Historic Preservation in the United States Act
Alabama	Aboriginal Mounds, Earthworks and Other Antiquities, Ala Code 5-41-3 (1975)
Arizona	Archaeological Discoveries, Ariz. Rev. Stat. Ann. s.41-841 (1974 and Supp. 1975-1982), Historic Preservation, Ariz. Rev. Stat. Ann. s.41-861 (Supp. 1975-1982)
Arkansas	Archaeological Sites, Ark. Stat. Ann. s.8-801 (1976), Historical Preservation Program, Ark. Stat. Ann. 8-901 (Supp. 1981), Preservation of Historically Architecturally Significant Sites, Ark. Stat. Ann. s.50-1201 (Supp. 1981)
California	Archaeological Paleontological and Historical Sites, Cal. Public Resources Code s.5097 (West 1972), Native American Historical, Cultural, and Sacred Sites, Cal. Public Resources Code s.5097.5 (West Supp. 1981)
Colorado	Historical, Prehistorical and Archaeological Resources, Colo. Rev. Stat. s.24-80-401 (1982)
Connecticut	Connecticut Historical Commission, Conn. Gen. Stat. Ann. s.10-321 (1977)
Delaware	Aboriginal Sites in the State, Del. Code Ann. tit. 7, s.5301 (1974)
Florida	Florida Archives and History Act, Fla. Stat. Ann. s.267.011 (West 1975 and Supp. 1983), Rules of the Department of State Division of Archives, History and Records Management : Historic Sites and Properties, Ch. 1A-31, Procedures for acquiring and protecting antiquities on state lands.
Georgia	Georgia Historical Commission, Ga. Code Ann. s.40-801a (Supp. 1982)
Guam	Public Law 12-126 : Historical Objects and Sites
Hawaii	Historic Preservation, Hawaii Rev. Stat. s.6E-1 (1976 and Supp. 1982)
Idaho	State Historical Society, Idaho Code. s.67-4113 (1980)
Illinois	Aboriginal Records and Antiquities, Ill. Ann. Stat. ch. 127 s.133c1 (Smith-Hurd 1981), Illinois Historic Preservation Act, Ill. Ann. Stat. ch. 127 s.133d1 (Smith-Hurd 1981)
Indiana	Heritage and Archaeology, Ind. Code Ann. S. 14-3-3.4-1 (Burns Supp. 1982)
Iowa	Historical Presentation Districts, Iowa Code Ann. s.303.20 (West Supp. 1982-1983)
Kansas	Antiquities Commission, Kan. Stat. Ann. s.74-5401 (1980)
Kentucky	Archaeology, Ky. Rev. Stat. Ann. s.164-705 (Baldwin 1981), Kentucky Heritage Commission, Ky. Rev. Stat. Ann. s.171.381 (Baldwin)
Maine	Archaeology, Me. Rev. Stat. Ann. tit. 27 s.361 (Supp. 1982-1983), Indians and Tribes, Me. Rev. Stat. Ann. tit. 22 s.4720 «Indian bones» (1980)
Maryland	Archaeological Activities, Md. Nat. Res. Code Ann.. s.2-301 (1974 and Supp. 1982)

Massachusetts	Massachusetts Historical Commission, Mass. Gen. Laws Ann. ch. 9 s.26 (West 1976 and Supp. 1982-1983), Waterways, Mass. Gen. Laws Ann. ch. 91 s.63 «Salvage, recovery etc. of underwater archaeological resources» (West Supp. 1982-1983)
Michigan	Aboriginal Records and Antiquities Act, Mich. Comp. Laws, Ann. s. 299.51 (Supp. 1982-1983), Preservation of Historic Sites and Structures, Mich. Comp. Laws Ann. s. 399.201 (1976 and Supp. 1982-1983)
Minnesota	Minnesota Field Archaeology Act of 1963, Minn. Stat. Ann. s.138.31 (West 1979), Historic Sites Act of 1965, Minn. Stat. Ann. s.138.51 (West 1979 and Supp. 1983)
Mississippi	Antiquities Law of Mississippi, Miss. Code Ann. s.39-7-1 (1973)
Montana	Antiquities, Mont. Code Ann. S. 22-3-421 (1981)
Nevada	Preservation of Prehistoric and Historic Sites, Nev. Rev. Stat. s381-195 (1977), Historic Preservation and Archaeology, Nev. Rev. Stat. s.383.011 (1977)
New Hampshire	State Historic Preservation Office, N.H. Rev. Stat. Ann. s.227-C:1 (1978 and Supp. 1981)
New Mexico	Cultural Properties Act, N.M. Stat. Ann. s.18-6-1 (1980)
New York	Arts and Cultural Affairs Law, s.11.01. (McKinney Supp. 1986)
North Carolina	Indian Antiquities, N.C. Gen. Stat. s.70-1 (1981), Archaeological Resources Protection Act, N.C. Gen. Stat. s.70-10, Salvage of Abandoned Shipwrecks and Other Underwater Archaeological Sites, N.C. Gen. Stat. s.121-22 (1981)
North Dakota	Protection of Prehistoric Sites and Deposits, N.D. Cent. Code s.55-03-01 (1972 and Supp. 1981), Preservation of Historic Sites and Antiquities, N.D. Cent. Code s.55-10-01 (1972 and Supp. 1981)
Northern Mariana Islands	Public Law No.3-39 Commonwealth Historic Preservation Act of 1982
Rhode Island	Antiquities Act of Rhode Island, R.I. Gen. Laws s.42-45.1-1, Rules and Regulations for State Antiquities Legislation, Historical Preservation Commission, R.I. Gen. Laws s.42-45-1
South Carolina	South Carolina Underwater Antiquities Act of 1982, S.C. Code Ann. s. 54-7-400 (Law. Co-op. Supp. 1982), South Carolina Institute of Archaeology and Anthropology, S.C. Code Ann. s.60-13-210 (Law. Co-op. 1977), Regulations of the Institute of Archaeology and Anthropology, Archaeol. R. 9-11 to 9-21
South Dakota	Archaeological Exploration, S.D. Codified Laws Ann. s.1-20-17 (1980 and Supp. 1982), Preservation of Historic Sites, S.D. Codified Laws Ann. s.1-19A-1 (1980), County and Municipal Historic Preservation Activities, S.D. Codified Laws Ann. S.1-19B-1 (1980)
Tennessee	Archaeology, Tenn. Code Ann. s.11-6-101 (1980 and Supp. 1980)
Texas	Antiquities Code of Texas, Tex. Nat. Res. Code Ann. S. 191.001 (Vernon 1978 and Supp. 1982-1983)
Vermont	Vermont Historic Preservation Act, Vt. Stat. Ann. tit. 22 s. 701 (1978)
Virginia	Virginia Antiquities Act 1977, Va. Code s.10-150.1 (1978), Virginia Historic Landmarks Commission, Va. Code s.10-145.9 «Under-water historic property» (Supp. 1982)
Uruguay	Law No 14 040 of 20 October 1971 on the Historical, Artistic and Cultural Heritage of the Nation, Decree 536/1972 of 1 August 1972 regulating the Historical, Artistic and Cultural Heritage of the Nation under Law No 14040
Vanuatu	Joint Regulation for the Preservation of Sites and Objects of Historical, Ethnological or Artistic Interest, 1965
Venezuela	Law of 16 July 1945 for the Protection and Conservation of National Antiquities and Artistic Works
Vietnam	Regulation of 4 September 1984 concerning the preservation and use of historical and cultural remains and scenic sites, Regulation of 31 December 1985 on the execution of Regulation of 4 September 1984
Yemen (Arab Republic)	The Antiquities Act, 1972
Yugoslavia	
Socialist Republic of Bosnia-Herzegovina	Law for the Protection and Care of the Cultural-Historical Monuments, No 63 of 1978
Socialist Republic of Croatia	Law for the Protection of Cultural Monuments of 15 February 1967 (Revised)
Socialist Republic of Slovenia	Law on the Protection of Monuments of 12 October 1961
Socialist Republic of Serbia	Law for the Protection of Cultural Monuments of 14 July 1977
Zaire	Decree-Law No 71-016 of 15 March 1971 on the Protection of Cultural Property
Zambia	Natural and Historic Monuments and Relics Act, c.266 of 1948, as amended in 1953 and By-Laws 1957
Zimbabwe	National Museums and Monuments of Zimbabwe Act, c.313 of 1972, National Museums and Monuments of Zimbabwe By-laws 1973
Western Samoa	Samoa Antiquities Ordinance 1954
Yemen (People's Democratic Republic of)	Antiquities and Museums Law 1970

**ΣΥΝΟΠΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ 4^{ης} ΕΚΘΕΣΗΣ
ΤΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ (IPCC) ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ, ΤΗ
ΜΕΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΒΡΥΞΕΛΛΕΣ, 6/4/2007**

Ενημερωτική αναφορά του WWF

Ευρώπη

Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην Ευρώπη - τα ευρήματα της 4^{ης} έκθεσης αξιολόγησης της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την κλιματική αλλαγή-IPCC

Το κύμα καύσωνα του 2003 στην Ευρώπη είχε σημαντικές επιπτώσεις στα φυσικά συστήματα και την κοινωνία (καταγράφηκαν επιπλέον 35.000 θάνατοι). Η περίοδος του 2003 με το κύμα καύσωνα αποτελεί το θερμότερο καλοκαίρι από το 1500. Αντίστοιχα θερμά καλοκαίρια με αυτό του 2003 μπορεί να συμβαίνουν τουλάχιστον κάθε δεύτερο χρόνο μέχρι το 2080 (σύμφωνα με το σενάριο A2). Η πιθανότητα κατά τη διάρκεια του αιώνα, τα κύματα καύσωνα να είναι πιο συχνά και πιο έντονα είναι πάνω από 90%. Οι θάνατοι που σχετίζονται με τη ζέστη προβλέπεται -με μεγάλη πιθανότητα- να αυξηθούν ενώ αντίθετα, οι θάνατοι που σχετίζονται με το κρύο προβλέπεται να μειωθούν, λόγω πιο ήπιων χειμώνων.

Οι αυξητικές τάσεις της θερμοκρασίας και οι αλλαγές στις βροχοπτώσεις έχουν επηρεάσει την κρυσφαίρα (π.χ. υποχώρηση των παγετώνων και της έκτασης του μόνιμα παγωμένου εδάφους-permafrost), τα φυσικά οικοσυστήματα αλλά και αυτά που βρίσκονται υπό καθεστώς διαχείρισης (π.χ. παράταση στην περίοδο ανάπτυξης, αλλαγές στα είδη).

Η κλιματική αλλαγή θα αυξήσει τις πιέσεις στους υδάτινους πόρους, κυρίως στην Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Πλημμύρες : η μέση ετήσια απορροή προβλέπεται να αυξηθεί στη Βόρεια Ευρώπη (βόρεια από τον 47° παράλληλο) και να μειωθεί στη Νότια Ευρώπη (νότια από τον 47° παράλληλο).

Με μεγάλη πιθανότητα, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας θα έχει σημαντικές επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα. Ένα τέτοιο παράδειγμα, είναι η κάλυψη με νερό περιοχών που οι φώκιες χρησιμοποιούν για αναπαραγωγή και ανάπαυση. Η αύξηση της θερμοκρασίας του νερού θα μπορούσε επίσης να προκαλέσει μεγάλης κλίμακας θνησιμότητα σε φώκιες της Ευρώπης, εξαιτίας ασθeneιών. Οι φώκιες, των οποίων η αναπαραγωγή εξαρτάται από την ύπαρξη άγρων, πιθανότατα θα υποστούν σημαντικές απώλειες στα ενδιαιτήματά τους.

Νέα στοιχεία που προκύπτουν συνεχώς δείχνουν αλλαγές στην κατανομή φορέων μολυσματικών ασθeneιών (π.χ. τσιμπούρια, κουνούπια κλπ.).

Έχει παρατηρηθεί πρόωρη έναρξη και αύξηση της εποχιακής παραγωγής της γύρης που προκαλεί αλλεργίες, σε μεσαία και υψηλά γεωγραφικά πλάτη στο Βόρειο ημισφαίριο.

Η μέγιστη απορροή των ποταμών την άνοιξη παρατηρείται πλέον 1-2 εβδομάδες νωρίτερα τα τελευταία 65 χρόνια στην περιοχή της βόρειας Ευρασίας.

Έχει παρατηρηθεί αύξηση στη θερμοκρασία των νερών στις λίμνες μεταξύ 0,1 και 1,5° C (τα τελευταία 40 χρόνια). Επίσης τα τελευταία 100 χρόνια μειώνονται τα θρεπτικά συστατικά εξαιτίας της αυξημένης διαστρωμάτωσης ή της μεγαλύτερης διάρκειας της περιόδου ανάπτυξης στις λίμνες και τα ποτάμια.

Εξάπλωση προς τα βόρεια ή αλλαγές στη γεωγραφική κατανομή πληθυσμών ψαριών (σαρδέλας, γαύρου, μπαρμπουνιού και λαυρακιού).

Αύξηση της διάρκειας περιόδου ανάπτυξης της σοδειάς και των ημερών που η θερμοκρασία είναι ευνοϊκή για ανάπτυξη. Αυτή η αύξηση είναι ιδιαίτερα εμφανής στις εύκρατες περιοχές της Ευρασίας και συνδέεται με την πρόωρη εξαφάνιση του τελευταίου ανοιξιάτικου παγετού και την καθυστέρηση εμφάνισης του φθινοπωρινού παγετού.

Η βλάστηση σε υψηλά γεωγραφικά πλάτη έχει αυξηθεί κατά 12% περίπου στην Ευρασία από το 1981 μέχρι το 1999 (λόγω της αύξησης των συγκεντρώσεων CO₂ στην ατμόσφαιρα, της αύξησης της θερμοκρασίας, της εναπόθεσης οργανικού αζώτου, και των αλλαγών στη διαχείριση). Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και η αύξηση των συγκεντρώσεων του CO₂ στην ατμόσφαιρα αναμένεται να οδηγήσουν σε μικρή αύξηση στην αγροτική παραγωγικότητα στην Ευρώπη.

Μεσόγειος

Η κλιματική αλλαγή στη λεκάνη της Μεσογείου-τα ευρήματα της 4^{ης} έκθεσης αξιολόγησης της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την κλιματική αλλαγή-IPCC

Οικοσυστήματα της Μεσογείου : πιθανότατα εντάσσονται ανάμεσα στα οικοσυστήματα που επηρεάζονται περισσότερο από τις παγκόσμιες μεταβολές : Με μια αύξηση της θερμοκρασίας πάνω από 2° C, οι ερημικές και χορτολιβαδικές εκτάσεις θα αυξηθούν εις βάρος των θαμνοδών εκτάσεων, ενώ τα μικτά φυλλοβόλα δέντρα θα εξαπλωθούν εις βάρος των αειθαλών κωνοφόρων.

Οι ξηρές περιοχές είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένες και θα υποφέρουν ιδιαίτερα από την μείωση των υδάτινων πόρων λόγω της κλιματικής αλλαγής.

Οι πιο ζεστές και ξηρές συνθήκες είναι μερικώς υπεύθυνες για την μειωμένη παραγωγικότητα των δασών και την αύξηση των πυρκαγιών. Η γεωργία και η δασοπονία έχουν δείξει την ευπάθειά τους στις πρόσφατες αυξητικές τάσεις των κυμάτων καύσωνα, των ξηρασιών και των πλημμυρών.

Ως αποτέλεσμα των υψηλότερων θερμοκρασιών έχει παρατηρηθεί αλλαγές στις κοινότητες μακροφυκών.

Σύμφωνα με υπολογιστικά μοντέλα, ο ανεφοδιασμός των υπόγειων νερών μειώνεται δραματικά (κατά περισσότερο από 70%) στη νότια άκρη της Μεσογείου.

Οι περισσότερες περιοχές της Μεσογείου βιώνουν μια αύξηση στον αριθμό των εβδομάδων που παρουσιάζουν υψηλή επικινδυνότητα για πυρκαγιές κατά 20-34%. Η αύξηση στη συχνότητα πυρκαγιών μετατρέπει τα δάση και τη μακία βλάστηση σε θαμνώδη βλάστηση, ενώ με μια αύξηση της θερμοκρασίας κατά 2,6° C θα προκληθεί μεγαλύτερη εξάπλωση εντόμων.

Οι παράκτιοι υγρότοποι είναι ευαίσθητοι στην κλιματική αλλαγή και στην μακροπρόθεσμη αλλαγή στη στάθμη της θάλασσας.

Η αύξηση της θερμοκρασίας της θάλασσας μπορεί να προκαλέσει μεγάλης κλίμακας θνησιμότητα σε δελφίνια στη Μεσόγειο, λόγω ασθeneιών.

Ελλάδα

Η κλιματική αλλαγή στην Ελλάδα-τα ευρήματα της 4^{ης} έκθεσης αξιολόγησης της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την κλιματική αλλαγή-IPCC

Η Νότια Ελλάδα μπορεί να είναι μια από τις περιοχές που θα επηρεαστούν περισσότερο από την αύξηση, από χρόνο σε χρόνο, των εναλλαγών στο κλίμα τους καλοκαιρινούς μήνες. Αυτό σημαίνει συχνότερη εμφάνιση κυμάτων καύσωνα και περιόδων ξηρασίας. Οι περίοδοι ξηρασίας στη Μεσόγειο θα ξεκινούν νωρίτερα μέσα στο χρόνο και θα διαρκούν περισσότερο.

Η τουριστική περίοδος στην Ελλάδα θα επιμηκυνθεί και θα εξομαλυνθεί έως το 2030. Λόγω της παρατεταμένης τουριστικής περιόδου, η τουριστική ζήτηση θα εξαπλωθεί σε χρόνο, καλύπτοντας όλες τις εποχές. Πιθανότατα θα μετριαστούν οι πιέσεις στην παροχή νερού και ενέργειας το καλοκαίρι, όμως δεν γνωρίζουμε ακόμα τι σημαίνει η αύξηση της ζήτησης τις άλλες εποχές του χρόνου.

Η Χάρτα Πολιτισμικού Τουρισμού Διαχείριση του Τουρισμού σε Περιοχές με Σημαντική Πολιτιστική Κληρονομιά

Γενικές αρχές της χάρτας

Η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά, με την ευρύτερη έννοια, ανήκει σε όλους. Όλοι έχουμε το δικαίωμα και την υποχρέωση να κατανοούμε, να εκτιμούμε και να διατηρούμε τις παγκόσμιες αξίες της.

Στην ευρεία έννοια του όρου «κληρονομιά» περιλαμβάνεται τόσο το φυσικό όσο και το πολιτιστικό περιβάλλον. Συμπεριλαμβάνονται ακόμα σ' αυτήν τοπία, ιστορικοί χώροι, τοποθεσίες και δομημένο περιβάλλον, καθώς και η βιοποικιλότητα, οι συλλογές, οι παλιές και συνεχιζόμενες πολιτιστικές πρακτικές, η γνώση και οι ζωντανές εμπειρίες. Στην πολιτιστική κληρονομιά καταγράφεται και απεικονίζεται η μακρόχρονη πορεία της ιστορικής εξέλιξης, ενώ η κληρονομιά αυτή διαμορφώνει ουσιαστικά και την ταυτότητα κάθε έθνους, χώρας, περιοχής ή τόπου και επομένως αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της σύγχρονης ζωής. Αυτή είναι ένα δυναμικό σημείο αναφοράς και ένα θετικό μέσο ανάπτυξης και αλλαγών. Η ιδιαίτερη πολιτιστική κληρονομιά και η συλλογική μνήμη κάθε περιοχής ή κοινωνικού συνόλου αποτελεί αναγκαία κατάσταση και σημαντικό υπόβαθρο για τη σύγχρονη και μελλοντική ανάπτυξη.

Στην εποχή της ολοένα αυξανόμενης παγκοσμιοποίησης, η προστασία, η διατήρηση, η ερμηνεία και η ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και της πολιτιστικής ποικιλίας κάθε περιοχής ή χώρας αποτελεί μια σημαντική πρόκληση για τον κόσμο όλο. Ωστόσο, η διαχείριση της κληρονομιάς αυτής, μέσα στα πλαίσια των διεθνώς αναγνωρισμένων και κατάλληλα εφαρμοσμένων κανόνων, ανήκει συνήθως στην ευθύνη της κοινότητας όπου αυτή βρίσκεται ή της ομάδας που τη διαφυλάττει.

Ένας από τους πρωταρχικούς στόχους της διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς συνίσταται στο να μεταδοθεί η σημασία της και η ανάγκη διατήρησής της στα μέλη της κοινότητας υποδοχής και στους επισκέπτες. Η φυσική, είτε διανοητική είτε συναισθηματική πρόσβαση στην κληρονομιά και στην πολιτιστική εξέλιξη, μέσα σε λογικά πλαίσια και με κατάλληλους χειρισμούς, αποτελεί ταυτόχρονα ένα δικαίωμα και ένα προνόμιο. Η πρόσβαση αυτή συνεπάγεται την υποχρέωση του σεβασμού τόσο για τις πολιτιστικές αξίες όσο και για τα ενδιαφέροντα και τα οικονομικά συμφέροντα της κοινότητας όπου βρίσκεται η κληρονομιά, των τοπικών ομάδων που την διαφυλάττουν ή των κατόχων ιστορικών ιδιοκτησιών καθώς και για τα τοπία και τους πολιτισμούς από τους οποίους αυτή προέρχεται.

Ο τουρισμός έχει εξελιχθεί σ' ένα όλο και πιο σύνθετο φαινόμενο με οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές, εκπαιδευτικές, επιστημονικές, βιοφυσικές, οικολογικές και αισθητικές διαστάσεις. Η επιτυχία μιας ευεργετικής αλληλεπίδρασης των δυνητικά αντιθετικών προσδοκιών και φιλοδοξιών των επισκεπτών και των κατοίκων της κοινότητας που τους υποδέχεται, παρουσιάζει πολλές προκλήσεις και ευκαιρίες.

Η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά, οι ιδιόμορφοι και ζωντανοί πολιτισμοί αποτελούν μέγιστο τουριστικό θέλγητρο. Η εντατική ή ανεπαρκής διαχείριση του τουρισμού και της σχετικής με αυτόν ανάπτυξης μπορεί να βλάψει τη φύση, την ακεραιότητα και τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά των στοιχείων αυτών. Η οικολογική δομή, τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά και ο τρόπος ζωής της κοινότητας υποδοχής μπορεί επίσης να υποβαθμιστεί, όπως άλλωστε και η εμπειρία του επισκέπτη από τον τόπο αυτό.

Ο τουρισμός πρέπει να παρέχει οφέλη στις κοινότητες υποδοχής, να τους προσφέρει σημαντικά κίνητρα και μέσα για να φροντίζουν και να διατηρούν την κληρονομιά και τις παραδόσεις τους. Είναι απαραίτητη η εμπλοκή και συνεργασία είτε των εκπροσώπων της τοπικής είτε της γηγενούς κοινότητας με τους αρμόδιους της διατήρησης, τους τουριστικούς πράκτορες, τους ιδιοκτήτες, αυτούς που διαμορφώνουν την πολιτική, αυτούς που εκπονούν εθνικά αναπτυξιακά σχέδια και αυτούς που διαχειρίζονται περιοχές, προκειμένου να επιτευχθεί η βιωσιμότητα των τουριστικών δραστηριοτήτων και να εξασφαλιστεί η προστασία των πολιτιστικών πόρων για τις μέλλουσες γενιές.

Δυναμική αλληλεπίδραση πολιτιστικής κληρονομιάς και τουρισμού

Ο εσωτερικός και διεθνής τουρισμός παραμένει ένας από τους πιο σημαντικούς φορείς πολιτιστικών ανταλλαγών καθώς παρέχει προσωπικές εμπειρίες για ό,τι έχει επιβιώσει από το παρελθόν, αλλά και για τη σύγχρονη ζωή και την κοινωνία των άλλων. Όλο και περισσότερο θεωρείται ως ένα εν δυνάμει θετικό μέσο για τη διατήρηση της φύσης και του πολιτισμού. Ο τουρισμός έχει τη δυνατότητα να αδράξει τα οικονομικά δεδομένα της κληρονομιάς και να τα αξιοποιήσει για τη διατήρησή της δημιουργώντας οικονομικούς πόρους, εκπαιδεύοντας τους κατοίκους των κοινοτήτων και επηρεάζοντας τις σχετικές με αυτήν πολιτικές. Ο τουρισμός αποτελεί τον βασικό τομέα πολλών εθνικών και περιφερειακών οικονομιών και μπορεί να γίνει σημαντικός παράγοντας ανάπτυξης, όταν η διαχείρισή του είναι αποτελεσματική.

Ο τουρισμός έχει εξελιχθεί σ' ένα όλο και πιο σύνθετο φαινόμενο με οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές, εκπαιδευτικές, επιστημονικές, βιοφυσικές, οικολογικές και αισθητικές διαστάσεις. Η επιτυχία μιας ευεργετικής αλληλεπίδρασης των δυνητικά αντιθετικών προσδοκιών και φιλοδοξιών των επισκεπτών και των κατοίκων της κοινότητας που τους υποδέχεται, παρουσιάζει πολλές προκλήσεις και ευκαιρίες.

Η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά, οι διαφορετικοί και ζωντανοί πολιτισμοί αποτελούν μείζονος σημασίας στοιχεία τουριστικής έλξης. Υπερβολικός ή ανεπαρκώς διαχειριζόμενος τουρισμός, όπως και η σχετική με αυτόν ανάπτυξη μπορούν να αποτελέσουν κίνδυνο για τα φυσικά στοιχεία, για την ολοκληρωμένη λειτουργία και τα σημαντικά χαρακτηριστικά της κληρονομιάς αυτής. Η οικολογική δομή, τα πολιτιστικά χαρακτηριστικά και ο τρόπος ζωής της κοινότητας όπου βρίσκονται τα στοιχεία αυτά μπορούν επίσης να υποβαθμιστούν, όπως άλλωστε και η εμπειρία του επισκέπτη σ' αυτό το μέρος.

Ο τουρισμός πρέπει να παρέχει οφέλη στις κοινότητες όπου βρίσκονται τα στοιχεία αυτά, να τους προσφέρει σημαντικά κίνητρα και μέσα για να φροντίζουν και να διατηρούν την κληρονομιά και τις παραδόσεις τους. Είναι απαραίτητη η εμπλοκή και συνεργασία των εκπροσώπων είτε της τοπικής είτε της γηγενούς κοινότητας με τους αρμόδιους της διατήρησης, τους τουριστικούς πράκτορες, τους ιδιοκτήτες, αυτούς που διαμορφώνουν την πολιτική, αυτούς που εκπονούν εθνικά αναπτυξιακά σχέδια και με αυτούς που διαχειρίζονται περιοχές, προκειμένου να επιτευχθεί η βιωσιμότητα της τουριστικής βιομηχανίας και να εξασφαλιστεί η προστασία των πολιτιστικών πόρων για τις μέλλουσες γενιές.

Το ICOMOS, το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τόπων, ως συντάκτης της Χάρτας, άλλοι διεθνείς οργανισμοί και η τουριστική βιομηχανία έχουν αφιερωθεί στην αντιμετώπιση αυτής της πρόκλησης.

Στόχοι της Χάρτας

Οι στόχοι της Διεθνούς Χάρτας για τον Πολιτιστικό Τουρισμό συνίστανται στο :

- Να διευκολύνει και να ενθαρρύνει τους εμπλεκόμενους στη διατήρηση και τη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς ώστε να καταστήσουν τη σημασία της προσιτή στα μέλη της τοπικής κοινότητας και τους επισκέπτες.
- Να διευκολύνει και να ενθαρρύνει τους μετέχοντες σε τουριστικές δραστηριότητες στο να προβάλλουν και να διαχειρίζονται τον τουρισμό με τρόπο που να σέβεται και να προάγει τον πολιτισμό και τις ζωντανές παραδόσεις των τοπικών κοινοτήτων.
- Να διευκολύνει και να ενθαρρύνει το διάλογο, μεταξύ των συμφερόντων της πλευράς της διατήρησης και των παραγόντων της τουριστικής βιομηχανίας, σχετικά με τη σημασία και την εύθραυστη φύση των τόπων με πολιτιστική κληρονομιά, των συλλογών και των ζωντανών παραδόσεων, συμπεριλαμβανομένης και της ανάγκης επίτευξης ενός βιώσιμου μέλλοντος για τα στοιχεία αυτά.
- Να ενθαρρύνει τις διαδικασίες αυτές διατυπώνοντας προγράμματα και πολιτικές προκειμένου να αναπτυχθούν λεπτομερείς και μετρήσιμοι στόχοι και στρατηγικές που συνδέονται με την προβολή και την ερμηνεία των τόπων πολιτιστικής κληρονομιάς και πολιτιστικών δραστηριοτήτων και συναφείς στο πλαίσιο της διαφύλαξης και διατήρησής τους.

Επιπρόσθετα

- Η Χάρτα υποστηρίζει ευρύτερες πρωτοβουλίες του ICOMOS, άλλων διεθνών οργανισμών και της τουριστικής βιομηχανίας προκειμένου να εξασφαλιστεί η ακεραιότητα κατά τη διαχείριση και διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Η Χάρτα ενθαρρύνει την εμπλοκή όλων όσων έχουν άμεσα ή κατά καιρούς συγκρουόμενα συμφέροντα, αρμοδιότητες και υποχρεώσεις, σε συνεργασίες για την επίτευξη των στόχων τους.
- Η Χάρτα ενθαρρύνει τα ενδιαφερόμενα μέλη να διατυπώνουν λεπτομερείς οδηγίες, ώστε να διευκολύνεται η εφαρμογή των Αρχών στις ειδικές, κατά περίπτωση, συνθήκες ή τις ανάγκες των συγκεκριμένων οργανισμών και κοινοτήτων.

Αρχές της Χάρτας Πολιτισμικού Τουρισμού

Αρχή 1^η. Εφόσον ο εσωτερικός και διεθνής τουρισμός βρίσκονται μεταξύ των κύριων φορέων πολιτιστικών ανταλλαγών, η διατήρηση θα πρέπει να παρέχει, στα μέλη της τοπικής κοινότητας αλλά και στους επισκέπτες, ευκαιρίες που αποτελούν αντικείμενο υπεύθυνης και αποτελεσματικής διαχείρισης, για μια άμεση γνωριμία και κατανόηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και του πολιτισμού της κοινότητας αυτής.

1. Η φυσική και πολιτιστική κληρονομιά αποτελούν ένα υλικό και πνευματικό πόρο που προσφέρει την αφηγηματική μαρτυρία της ιστορικής εξέλιξης. Η κληρονομιά καταλαμβάνει ένα σημαντικό ρόλο στη σύγχρονη ζωή και θα πρέπει να είναι φυσικά, είτε διανοητικά είτε συναισθηματικά προσπελάσιμη από το ευρύ κοινό. Τα προγράμματα για την προστασία και διατήρηση της κληρονομιάς, των φυσικών της στοιχείων, της ύλης υπόστασής της, των σύγχρονων πολιτιστικών εκφράσεων και του ευρύτερου πλαισίου τους, θα πρέπει να παρέχουν, στα μέλη της τοπικής κοινότητας και στον επισκέπτη, ίσες ευκαιρίες και πρόσφορους τρόπους και καθιστούν δυνατή την κατανόηση και την αξιολόγηση της σημασίας της.
2. Ατομικές απόψεις για τη φυσική και πολιτιστική κληρονομιά αποδίδουν στη σημασία της διαφορετικό βαθμό. Άλλες απόψεις αποδίδουν στην κληρονομιά παγκόσμια αξία, άλλες εθνική, περιφερειακή ή τοπική σημασία. Τα προγράμματα ερμηνείας θα πρέπει να παρουσιάζουν στην τοπική κοινότητα και στον επισκέπτη αυτή τη σημασία με τρόπο πρόσφορο και εύληπτο, με μορφές εκπαίδευσης που είναι κατάλληλες και που προσφέρουν κίνητρα, με τα μέσα επικοινωνίας, με την τεχνολογία και με επεξηγήσεις στον καθένα της ιστορικής, περιβαλλοντικής και πολιτιστικής πληροφορίας.
3. Τα προγράμματα ερμηνείας και προβολής θα πρέπει να διευκολύνουν και ενθαρρύνουν την υγιή ενημέρωση του κοινού και την αναγκαία υποστήριξη για την μακρόχρονη επιβίωση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.
4. Τα προγράμματα ερμηνείας θα πρέπει να προβάλλουν τη σημασία των πολιτιστικών τόπων, των παραδόσεων και των πολιτιστικών πρακτικών συμπεριλαμβανομένης και της σημασίας που έχουν οι εμπειρίες του παρελθόντος και η σημερινή πολιτιστική ιδιαιτερότητα της περιοχής και της τοπικής κοινότητας, καθώς επίσης και αυτής των πολιτιστικών μειοψηφιών ή γλωσσικών ομάδων. Ο επισκέπτης θα πρέπει να ενημερώνεται πάντα για τις διαφορετικές πολιτιστικές αξίες που ενδεχομένως οφείλονται σε κάποιους ιδιαίτερους πολιτιστικούς πόρους.

Αρχή 2^η. Η σχέση μεταξύ των Πολιτιστικών Τόπων και του Τουρισμού είναι δυναμική και μπορεί να εμπεριέχει συγκρουόμενες αξίες. Η διαχείριση της σχέσης αυτής θα πρέπει να εξασφαλίζει τη βιώσιμότητά τους για τις παρούσες και μέλλουσες γενιές.

- 2.1. Οι τόποι σημαντικής πολιτιστικής κληρονομιάς έχουν μια εγγενή αξία για όλο τον κόσμο ως ουσιαστικό υπόβαθρο της πολιτιστικής ποικιλίας και της κοινωνικής εξέλιξης. Η συνεχής προστασία και διατήρηση των ζωντανών πολιτισμών, των τόπων με κληρονομιά, των συλλογών, της φυσικής και της οικολογικής τους ακεραιότητας και του περιβαλλοντικού τους πλαισίου, θα πρέπει να αποτελεί τη βασική συνιστώσα της κοινωνικής, οικονομικής, πολιτικής, νομοθετικής, πολιτιστικής και τουριστικής αναπτυξιακής στρατηγικής.
- 2.2. Η αλληλεπίδραση ανάμεσα στους πόρους της πολιτιστικής κληρονομιάς και του τουρισμού είναι δυναμική και συνεχώς μεταβαλλόμενη δημιουργώντας, ταυτόχρονα, ευκαιρίες και προκλήσεις και, δυνητικά, συγκρούσεις. Τα τουριστικά σχέδια, οι δραστηριότητες και η ανάπτυξη του τουρισμού, ανταποκρινόμενα στις ανάγκες και τις προσδοκίες του επισκέπτη, θα πρέπει να ελαχιστοποιούν τις δυσμενείς επιπτώσεις και να διασφαλίζουν θετική έκβαση για την κληρονομιά και τον τρόπο ζωής της τοπικής κοινότητας.
- 2.3. Τα προγράμματα διατήρησης, ερμηνείας και τουριστικής ανάπτυξης θα πρέπει να βασίζονται σε μια εύληπτη μέθοδο αντίληψης των ιδιαίτερων αλλά συχνά περίπλοκων ή συγκρουόμενων απόψεων ως προς τη σημασία της κληρονομιάς του συγκεκριμένου τόπου. Η συνεχής έρευνα και οι διαβουλευσεις αποτελούν σημαντικές διαδικασίες προκειμένου να αναπτυχθούν οι εξελισσόμενες αντιλήψεις για την κατανόηση αυτής της σημασίας και για την αποτίμησή της.
- 2.4. Η εξασφάλιση της αυθεντικότητας των πολιτιστικών τόπων και των συλλογών είναι σημαντική. Αποτελεί ένα ουσιαστικό στοιχείο της πολιτιστικής σημασίας τους καθώς εκφράζεται στο φυσικό περιεχόμενο, στη συλλογική μνήμη και στις άυλες παραδόσεις που επιβίωσαν από το παρελθόν. Τα προγράμματα θα πρέπει να προβάλλουν και να ερμηνεύουν την σημασία της αυθεντικότητας των τόπων και των πολιτιστικών εμπειριών προκειμένου να αυξάνουν την εκτίμηση και την κατανόηση αυτής της πολιτιστικής κληρονομιάς.

- 2.5. Η τουριστική ανάπτυξη και τα έργα υποδομής πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις αισθητικές, κοινωνικές και πολιτιστικές διαστάσεις, τα χαρακτηριστικά των φυσικών και πολιτιστικών τοπίων, τη βιοποικιλία καθώς και την ευρύτερη οπτική εικόνα των τόπων με πολιτιστική κληρονομιά. Θα πρέπει να προτιμάται η χρήση τοπικών υλικών και να λαμβάνεται υπ' όψη ο τοπικός αρχιτεκτονικός χαρακτήρας ή το τοπικά ομιλούμενο παραδοσιακό ιδίωμα.
- 2.6. Πριν από την προώθηση ή την ανάπτυξη τόπων με κληρονομιά για την υποδοχή μαζικού τουρισμού, τα σχέδια διαχείρισης θα πρέπει να αποτιμούν τις φυσικές και πολιτιστικές αξίες των πόρων. Θα πρέπει κατόπιν να καθιερώνονται πρόσφορα όρια των αποδεκτών αλλαγών, ιδιαίτερα σε σχέση με τις επιπτώσεις του αριθμού των επισκεπτών στα φυσικά χαρακτηριστικά, την ακεραιότητα, την οικολογία και την βιοποικιλία του τόπου, τις οδικές προσπελάσεις προς το συγκεκριμένο τόπο και το σύστημα μεταφορών, καθώς και την κοινωνική και πολιτιστική ευημερία της τοπικής κοινότητας. Εάν το προσδοκώμενο επίπεδο αλλαγών είναι μη αποδεκτό, οι αναπτυξιακές προτάσεις θα πρέπει να τροποποιούνται.
- 2.7. Θα πρέπει να δημιουργηθούν συνεχιζόμενα προγράμματα αξιολόγησης προκειμένου να αποτιμηθούν οι προοδευτικά επερχόμενες επιπτώσεις των τουριστικών δραστηριοτήτων και της τουριστικής ανάπτυξης στο συγκεκριμένο τόπο ή την κοινότητα.

Αρχή 3^η. Η Διατήρηση και ο Τουριστικός Σχεδιασμός για Πολιτιστικούς Τόπους θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι η Εμπειρία του επισκέπτη θα είναι αξιολογία, πλούσια σε περιεχόμενο και ευχάριστη.

- 3.1. Τα προγράμματα διατήρησης και τουρισμού θα πρέπει να παρέχουν υψηλής ποιότητας πληροφορία, ώστε να μεγιστοποιούν τη δυνατότητα να κατανοήσει ο επισκέπτης τόσο τη σημασία των χαρακτηριστικών της κληρονομιάς όσο και την ανάγκη για την προστασία τους, καθιστώντας τον ικανό να χαρεί τον τόπο με τον καλύτερο τρόπο.
- 3.2. Οι επισκέπτες θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα, αν το επιθυμούν, να γνωρίσουν τον πολιτιστικό τρόπο με το δικό τους τρόπο. Ειδικές διαδρομές μπορεί να είναι αναγκαίες ώστε να ελαχιστοποιούνται οι αρνητικές επιπτώσεις στην ακεραιότητα και στο φυσικό ιστό σε έναν τόπο, καθώς και στα φυσικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά του.
- 3.3. Ο σεβασμός της ιερότητας πνευματικών χώρων, πνευματικών πράξεων και παραδόσεων, αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τους διαχειριστές του τόπου, τους επισκέπτες, για όσους διαμορφώνουν πολιτική, τους χωροτάκτες και τους τουριστικούς πράκτορες. Οι επισκέπτες θα πρέπει να προτρέπονται να συμπεριφέρονται ως ευπρόσδεκτοι καλεσμένοι, σεβόμενοι τις αξίες και τον τρόπο ζωής της κοινότητας που τους φιλοξενεί, αποφεύγοντας τις πιθανές κλοπές καθώς και το παράνομο εμπόριο της πολιτιστικής ιδιοκτησίας και να συμπεριφέρονται με υπευθυνότητα έτσι ώστε να είναι ευπρόσδεκτοι κατά μια πιθανή επόμενη επίσκεψή τους.
- 3.4. Οι σχεδιασμοί για τις τουριστικές δραστηριότητες θα πρέπει να προβλέπουν κατάλληλες διευκολύνσεις για την άνεση, την ασφάλεια και την ευχάριστη παραμονή των επισκεπτών, οι οποίες να βελτιστοποιούν την απόλαυση της επίσκεψης αλλά δεν θα διαταράσσουν από την άλλη τα σημαντικά ή οικολογικά χαρακτηριστικά του τόπου.

Αρχή 4^η. Οι τοπικές κοινότητες και ο εντόπιος πληθυσμός πρέπει να συμμετέχουν στο σχεδιασμό της διατήρησης και του τουρισμού.

- 4.1. Τα δικαιώματα και τα συμφέροντα της τοπικής κοινότητας, σε περιφερειακό ή τοπικό επίπεδο, των κατόχων ιδιοκτητών και των τοπικών παραγόντων που ενδεχομένως ασκούν κατά παράδοση αξιώματα ή είναι υπεύθυνοι για τη γη και τα σημαντικά στοιχεία των τόπων τους, θα πρέπει να είναι σεβαστά. Θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον προσδιορισμό των στόχων, των στρατηγικών, των πολιτικών και των συμφωνιών ταυτοποίησης, διατήρησης, διαχείρισης, παρουσίασης και ερμηνείας των πόρων της πολιτιστικής τους κληρονομιάς, των πολιτιστικών τους πρακτικών και των σύγχρονων πολιτιστικών εκφράσεων στο πλαίσιο του πολιτισμού.
- 4.2. Αν και τα πολιτιστικά αγαθά εντός τόπου ή της ευρύτερης περιοχής μπορεί να είναι παγκόσμιας σημασίας, εντούτοις πρέπει να γίνονται σεβαστές οι ανάγκες και οι επιθυμίες ορισμένων κοινοτήτων ή γηγενών πληθυσμών στο να περιορίζουν ή να διαχειρίζονται οι ίδιοι τη φυσική, πνευματική ή διανοητική πρόσβαση σε ορισμένες παραδοσιακές πρακτικές, γνώσεις, πεποιθήσεις, δραστηριότητες, καλλιτεχνικές πράξεις ή τόπους.

Αρχή 5^η. Δραστηριότητες σχετικές με τον τουρισμό και τη διατήρηση πρέπει να προσφέρουν οφέλη στην τοπική κοινότητα.

- 5.1. Αυτοί που διαμορφώνουν πολιτική θα πρέπει να προσθούν μέτρα για τη δίκαιη κατανομή, σε όλη τη χώρα ή την περιοχή, των ωφελημάτων που προέρχονται από τον τουρισμό για τη βελτίωση του επιπέδου της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης και, όπου είναι απαραίτητο, για την ανακούφιση της φτώχειας.
- 5.2. Η διαχείριση της διατήρησης και οι τουριστικές δραστηριότητες θα πρέπει να παρέχουν σε άνδρες και γυναίκες της φιλοξενούσας κοινότητας και σε όλα τα επίπεδα, ίσα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά ωφελήματα μέσω της εκπαίδευσης, της εξειδίκευσης και της δημιουργίας ευκαιριών απασχόλησης πλήρους χρόνου.
- 5.3. Ένα σημαντικό μέρος των εσόδων που προέρχεται ειδικά από τα τουριστικά προγράμματα για τόπους πολιτιστικής κληρονομιάς θα πρέπει να παραχωρείται για την προστασία, διατήρηση και προβολή αυτών των τόπων, συμπεριλαμβανομένου του φυσικού τους περιβάλλοντος και της πολιτιστικής τους φυσιογνωμίας. Όπου είναι δυνατό, οι επισκέπτες θα πρέπει να ενημερώνονται γι' αυτή τη διάθεση των συγκεκριμένων εσόδων.
- 5.4. Τα τουριστικά προγράμματα θα πρέπει να ενθαρρύνουν την εκπαίδευση και την απασχόληση ξεναγών και διερμηνέων που να προέρχονται από τον τοπικό πληθυσμό, για να μεγιστοποιείται και να αξιοποιείται η ικανότητα των κατοίκων της περιοχής να παρουσιάζουν και να ερμηνεύουν τις πολιτιστικές τους αξίες.
- 5.5. Η ερμηνεία της παράδοσης και τα εκπαιδευτικά προγράμματα, μεταξύ των κατοίκων της κοινότητας υποδοχής θα πρέπει να ενθαρρύνουν την εμπλοκή των τοπικών οδηγών-διερμηνέων στις σχετικές διαδικασίες. Τα προγράμματα πρέπει να προωθούν την γνώση και το σεβασμό για την πολιτιστική τους κληρονομιά, ενθαρρύνοντας τους κατοίκους της περιοχής να αποκτούν άμεσο ενδιαφέρον για την φροντίδα της και τη διατήρησή της.
- 5.6. Η διαχείριση της διατήρησης και τα τουριστικά προγράμματα θα πρέπει να συμπεριλαμβάνουν δυνατότητες εκπαίδευσης και κατάρτισης, έρευνας και εξειδίκευσης για στελέχη που χαράσσουν πολιτική, πολεοδόμους, ερευνητές, αρχιτέκτονες, σχεδιαστές, συντηρητές, οδηγούς-διερμηνείας και όσους εργάζονται στον τουριστικό κλάδο. Οι συμμετέχοντες θα πρέπει να ενθαρρύνονται στο να κατανοούν και να βοηθούν στην επίλυση των κατά περίπτωση συγκρουόμενων ζητημάτων, ευκαιριών και προβλημάτων τα οποία αντιμετωπίζουν οι συνάδελφοί τους.

Αρχή 6^η. Τα προγράμματα προβολής του τουρισμού οφείλουν να προστατεύουν και να προάγουν τα χαρακτηριστικά της φυσικής και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

- 6.1. Προγράμματα προώθησης του τουρισμού θα πρέπει να δημιουργούν ρεαλιστικές προσδοκίες και να πληροφορούν με υπευθυνότητα τους μελλοντικούς επισκέπτες για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου ή της κοινότητας υποδοχής και να τους προτρέπουν να συμπεριφέρονται κατάλληλα.

- 6.2. Για τους τόπους και τις συλλογές πολιτιστικής σημασίας πρέπει να χρησιμοποιούνται τρόποι προβολής και διαχείρισης που να προστατεύουν την αυθεντικότητά τους, να επιδιώκεται η βελτιστοποίηση της εμπειρίας του επισκέπτη με την ελαχιστοποίηση των διακυμάνσεων των αφίξεων και να αποφεύγονται σε κάθε περίπτωση οι αυξημένοι αριθμοί επισκεπτών.
- 6.3. Τα προγράμματα προώθησης του τουρισμού θα πρέπει να διασφαλίζουν την ευρύτερη διανομή των ωφελημάτων και να ανακουφίζουν από τις πιέσεις τους δημοφιλέστερους τόπους ενθαρρύνοντας τους επισκέπτες να γνωρίσουν τα χαρακτηριστικά της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς της ευρύτερης περιφέρειας ή της περιοχής.
- 6.4. Η προώθηση, διάθεση και πώληση τοπικών χειροτεχνημάτων και άλλων προϊόντων θα πρέπει να αποφέρει μια λογική κοινωνική και οικονομική απόδοση στην τοπική κοινότητα ενώ θα εξασφαλίζει παράλληλα και το ότι η ακεραιότητα του πολιτιστικού της πλούτου δεν υποβαθμίζεται.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

Άρθρο 24 - Προστασία του περιβάλλοντος

**1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξη του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας. Νόμος ορίζει τα σχετικά με την προστασία των δασών και των δασικών εκτάσεων. Η σύνταξη δασολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους. Απαγορεύεται η μεταβολή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, εκτός αν προέχει για την Εθνική Οικονομία η αγροτική εκμετάλλευση ή άλλη τους χρήση, που την επιβάλλει το δημόσιο συμφέρον.

**2. Η χωροταξική αναδιάρθρωση της Χώρας, η διαμόρφωση, η ανάπτυξη, η πολεοδόμηση και η επέκταση των πόλεων και των οικιστικών γενικά περιοχών υπάγεται στη ρυθμιστική αρμοδιότητα και τον έλεγχο του Κράτους, με σκοπό να εξυπηρετείται η λειτουργικότητα και η ανάπτυξη των οικισμών και να εξασφαλίζονται οι καλύτεροι δυνατοί όροι διαβίωσης.

Οι σχετικές τεχνικές επιλογές και σταθμίσεις γίνονται κατά τους κανόνες της επιστήμης. Η σύνταξη εθνικού κτηματολογίου συνιστά υποχρέωση του Κράτους.

3. Για να αναγνωριστεί μία περιοχή ως οικιστική και για να ενεργοποιηθεί πολεοδομικά, οι ιδιοκτησίες που περιλαμβάνονται σε αυτή συμμετέχουν υποχρεωτικά, χωρίς αποζημίωση από τον οικείο φορέα, στη διάθεση των εκτάσεων που είναι απαραίτητες για να δημιουργηθούν δρόμοι, πλατείες και χώροι για κοινοφελείς γενικά χρήσεις και σκοπούς, καθώς και στις δαπάνες για την εκτέλεση των βασικών κοινόχρηστων πολεοδομικών έργων, όπως νόμος ορίζει.

4. Νόμος μπορεί να προβλέπει τη συμμετοχή των ιδιοκτητών περιοχής που χαρακτηρίζεται ως οικιστική στην αξιοποίηση και γενική διαρρύθμισή της σύμφωνα με εγκεκριμένο σχέδιο, με ανταπόδοσή ακινήτων ίσης αξίας ή τμημάτων ιδιοκτησίας κατά όροφο, από τους χώρους που καθορίζονται τελικά ως οικοδομήσιμοι ή από κτίρια της περιοχής αυτής.

5. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται και στην αναμόρφωση των οικιστικών περιοχών που ήδη υπάρχουν. Οι ελεύθερες εκτάσεις, που προκύπτουν από την αναμόρφωση, διατίθενται για τη δημιουργία κοινόχρηστων χώρων ή εκποιούνται για να καλυφθούν οι δαπάνες της πολεοδομικής αναμόρφωσης, όπως νόμος ορίζει.

6. Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών.

**Ερμηνευτική δήλωση : Ως δάσος ή δασικό οικοσύστημα νοείται το οργανικό σύνολο άγριων φυτών με ξυλώδη κορμό πάνω στην αναγκαία επιφάνεια του εδάφους, τα οποία μαζί με την εκεί συνυπάρχουσα χλωρίδα και πανίδα, αποτελούν μέσω της αμοιβαίας αλληλεξάρτησης και αλληλοεπίδρασής τους, ιδιαίτερη βιοκοινότητα (δασοβιοκοινότητα) και ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον (δασογενές). Δασική έκταση υπάρχει όταν στο παραπάνω σύνολο η άγρια ξυλώσης βλάστηση, υψηλή ή θαμνώδης, είναι αραία.

THE ANCONA DECLARATION

Adopted at the Conference on Development and Security in the Adriatic and Ionian
(Ancona, 19-20 May 2000)

Albania, represented by the Minister for Foreign Affairs, Paskai Milo;
Bosnia and Herzegovina, represented by the Minister for Foreign Affairs, Jadranko Prlic;
Croatia, represented by the Minister for Foreign Affairs, Tonino Picula;
Greece, represented by the Minister for Foreign Affairs, George Papandreou;
Italy, represented by the Minister for Foreign Affairs, Lamberto Dini;
Slovenia, represented by the Minister for Foreign Affairs, Dimitrij Rupel;
at the presence of the President of the European Commission, Romano Prodi;

- meeting on 20 May 2000 in Ancona at the Conference on Development and Security in the Adriatic and Ionian (henceforth referred to as the Conference) at the invitation of the Government of the Republic of Italy;
- reaffirming their commitment to all the principles and norms enshrined in the UN Charter, the Helsinki Final Act, the Charter of Paris and other OSCE documents;
- realizing that enhanced regional cooperation is an effective inventive that is instrumental to fostering political and economic stability, thereby making it the most solid basis for progress in the European integration process;
- determined to foster peace and security in the Adriatic and Ionian region by promoting sustainable economic growth and environmental protection and by exploiting cultural heritage that the countries in this region share;
- taking into account the many cooperation initiatives and programmes in the region already carried out by the European Union and looking forward to their development;
- aiming and fostering synergy, coordination and complementarity between the Adriatic and the Ionian cooperation network launched at the Conference, activities carried out by the other regional Organizations and Initiatives present in South-Eastern Europe and/or Central Europe, and activities envisaged by the "Stability Pact for South-Eastern Europe" and the CE;
- building upon a multifaceted network of bilateral relations that they intend to further strengthen by promoting new Bilateral agreements, such as those signed in the framework of the present Conference, which can create a homogeneous, multilateral pattern of cooperation through shared and objectives;
- wishing to open the Adriatic and Ionian cooperation to the Federal Republic of Yugoslavia as soon as it is firmly on the path to respect for human rights and democratic freedoms in line with the Stability Pact for South Eastern Europe principles and criteria;
- welcoming involvement in our meetings of representatives of the Republic of Montenegro and wishing at this early stage also to include the Republic of Montenegro, as a constituent Republic of the Federal Republic of Yugoslavia, in the cooperation framework launched at the Conference;
- conscious that the Adriatic-Ionian basin forms an integral part of the Mediterranean and, therefore ready to examine ways of cooperation with the other countries of the Mediterranean to implement the aims and objectives outlined in the Declaration;

- taking stock of the conclusion of the four Round Tables on cooperation in the field of economy, tourism and maritime transport in the Adriatic and Ionian area; on cooperation for the environment and the safeguarding of the resources in the Adriatic and the Ionian; on interuniversity cooperation in the Adriatic and Ionian; on organised crime in the Adriatic and Ionian basin and the role of coastal states and supranational and multilateral organisations; as well as of the workshop on the role of the private sector in the development of the Adriatic and Ionian areas, held in the framework of the present conference;
- 1. **agree** to cooperate on ensuring that the whole of the Adriatic and Ionian basin can become an area of peace, stability and increasing prosperity, based on neighborhood relations and protected from illegal activities that are causing their societies human suffering, social and economic damage, and security threats;
- 2. **decide** to launch the “Adriatic and Ionian Initiative” (AII) as an Initiative for dialogue and cooperation in the Adriatic and Ionian region and to this end to establish the “Adriatic and Ionian Council” (AIC), which will be convened on a rotation basis at the ministerial level; Albania, Bosnia and Herzegovina, Croatia, Greece, Italy and Slovenia are members and invite the European Commission to fully participate in the activities of the AIC according to the procedure to be determined later on;
- 3. **determine** that, without prejudice for other areas of cooperation which might be selected in the future, special attention shall be given to the following areas: economics, transport and tourism cooperation, including technical assistance; sustainable development and protection of the environment; cooperation in the fields of culture, science and education; and cooperation in the fight against illegal activities;
- 4. **stress**, with regard to economic and transport cooperation, the importance of making full use in a sustainable way of the vast potential of the Adriatic and the Ionian in order to turn the region into an area of progress and growth in Europe; underline the role of the AIC as a forum for discussing present and future cooperation in this field and formulating new ideas on cooperation; point to the need for economic and technical assistance to create, inter alia, a regional climate favourable to the participation of the private sector; stress the need to increase the efforts to create the conditions under which the private sector will invest and reaffirm their commitment to the implementation of the Stability Pact Investment Compact; underline that small and medium enterprises, Chambers of Commerce and business associations play an important role in the development of the Adriatic and Ionian region, appreciate the development potential of maritime links between the Adriatic and Ionian basins; underline the importance of freedom to provide international maritime transport services and stress the need for initiatives aimed at simplifying and harmonising port administrative procedures and decide to increase co-operation in this sector and enhance navigation safety and information also by establishing links between ports and port-operators on both sides of the Adriatic and the Ionian; conscious of the need to improve also the existing infrastructure for land transport communications, agree to support projects of common interest such as the Pan European and Trans European Corridors and underline the importance of freedom to provide the services in international road haulage on these corridors, with due respect to the existing international agreements; will consider the opportunity to support other projects of common interest in the framework of the Stability Pact for South Eastern Europe, such as the Adriatic and Ionian Highway project, in the light of the feasibility study;
- 5. **note** that the establishment of closer cooperation creates better possibilities for solving specific environmental problems jointly; decide to promote and, where possible, institutionalise meetings between the professional categories involved in managing and utilising the resources of the Adriatic and the Ionian in a sustainable way; take note of the initiative of the Government of Italy to launch an Experimental Scientific Cooperation Project, which is open to participation of countries of the region, under the aegis of FAO, designed to safeguard fish resources in the Adriatic and the Ionian, in accordance with the guidelines set by the General Fisheries Commission for the Mediterranean; and urge the undertaking of further joint efforts in this area; stress the need to take into account the Adriatic and Ionian dimension within the Convention for the Protection of the Mediterranean Sea against pollution; stress that an integrated approach among environmental and other sector policies should be encouraged to ensure that economic activities are compatible with sustainable development goals; note that increased efforts are also needed in capacity building activities to improve the scientific basis for strategic environmental assessments; recommend a stronger cooperation for the implementation of all the UN environmental conventions and in particular to strengthen the impact of Annex IV Countries action of UNCCD;
- 6. **decide** to increase cooperation in the field of culture, education and science, building upon the unique and diverse cultural identities of the Adriatic and the Ionian area and on the historically close cultural links; stress their will to strengthen the cooperation in higher education and vocational training, referring particularly to partnerships between Universities, academic and training institutions and cultural and research centres; point to the importance of developing exchanges in the field of teaching and learning at the school level and of promoting direct contacts in the artistic and literary sectors as well as in the cultural industry; agree to foster the cooperation in order to preserve the tangible and intangible cultural heritage and to promote sustainable cultural tourism;
- 7. **note** that tourism offers a solid platform for promoting the identity of the Adriatic and Ionian region and stress their wish to increase cooperation in view of elaborating possible common projects;
- 8. **underline** the need to fight against illegal activities in the Adriatic and the Ionian that jeopardise the security and welfare of citizens of Adriatic and Ionian States –both EU and non-EU members – and may even hinder the development of some States in the region; decide to set up a coordination mechanism for more rapid, efficient exchange of information through the establishment of national points of contact for police, judiciary, and customs, according to the model foreseen in the meeting of the Chiefs of police of the Adriatic and Ionian countries; to promote the alignment of their legislation, enhance transparency in public administration and business, and develop an adequate policy to tackle corruption, including appropriate and effective measures; reaffirm their commitment to the Anti Corruption Initiative under the aegis of the Stability Pact for South Eastern Europe; decide to organise training courses in the judicial, policing and custom sectors in conjunction, wherever possible, with international organisations; to focus investigations on combating trafficking in human beings, drug trafficking, smuggling, money laundering, and every serious unlawful activity in which trans-national criminal organisations are implicated;
- 9. **underline** the importance of promoting cooperation between local administrations and civil societies in the areas identified in the Declaration in order to foster links among peoples of the Adriatic and Ionian region and favour the exchange of experiences and mutual understanding;
- 10. **appreciate** the actions and initiatives recalled by the European Commission at the Conference, which will substantially contribute to the fulfilment of the objectives that the Conference set for the region and could constitute a solid platform for future EU actions in the area; agree on the need for deeper involvement by the EU in the Adriatic and Ionian region and invite the European Commission to play an active role in the aforementioned cooperation areas; stress the desirability of a

full and effective utilisation of EU available structural and assistance instruments to support cooperation that would involve the Governments and local administrations of the Adriatic and Ionian region in the fields identified in the present declaration;

resolve to meet in the second half of the current year and decide to convene a Committee of Senior Officials to consider ways of implementing ideas on co-operation within the AIC framework and establishing the relevant Rules of Procedure.

Ελλάδα-Ρωσία (1993)

Συμφωνία συνεργασίας στον τομέα της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Ρωσικής Ομοσπονδίας (1993)

Η Κυβέρνηση της Ελληνικής Δημοκρατίας και η Κυβέρνηση της Ρωσικής Ομοσπονδίας, καλούμενες στο εξής τα Μέρη, εκφράζοντας την επιθυμία τους για διεύρυνση των υφισταμένων μεταξύ των δύο Κρατών σχέσεων φιλίας και συνεργασίας, ενεργώντας μέσα στο πνεύμα της καταρτιθείσας στο Ελσίνκι Τελικής Πράξης της Διάσκεψης για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη, καθώς και της Χάρτας των Παρισίων για μία νέα Ευρώπη, εμπνεόμενες από τις αρχές που διέπουν τη Σύμβαση για την προστασία πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, τη συνομολογηθείσα από τη Γενική Συνέλευση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών επί Θεμάτων Εκπαίδευσης, Επιστήμης και Πολιτισμού (Unesco) στις 16 Νοεμβρίου 1972, επιβεβαιώνοντας την επιδίωξή τους να αναπτύξουν τη συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών στον τομέα της διαφύλαξης και της συντήρησης των πολιτιστικών και ιστορικών αξιών, για την εφαρμογή των διατάξεων της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης της Ρωσικής Ομοσπονδίας για την πολιτιστική και επιστημονική συνεργασία της 30 Ιουνίου 1993, αποφάσισαν να συνάψουν την παρούσα Συμφωνία και συμφώνησαν τα ακόλουθα :

Άρθρο 1. Τα αρμόδια όργανα και οι οργανισμοί των δύο Μερών αναλαμβάνουν την υποχρέωση να ανταλλάσσουν πληροφορίες για τις εργασίες στον τομέα του ελέγχου, της προστασίας και της συντήρησης των ιστορικών μνημείων και των πολιτιστικών αξιών.

Άρθρο 2. Τα Μέρη θα διεξάγουν διμερή σεμινάρια και συμπόσια με τη συμμετοχή εμπειρογνομόνων των αναλόγων κρατικών ιδρυμάτων, ερευνητικών ιδρυμάτων, καλλιτεχνικών και επαγγελματικών οργανισμών για τη μελέτη των προβλημάτων διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Άρθρο 3. Τα Μέρη θα συμπράττουν στην ανταλλαγή μεταξύ τους ειδικών με σκοπό την επιμόρφωση στους τομείς της συνεργασίας, τους προβλεπόμενους από την παρούσα Συμφωνία. Θα συμπράττουν, επίσης, σε κοινά προγράμματα επιστημονικών δημοσιεύσεων, ανασκαφών, αναστήλωσης και συντήρησης μνημείων, καθώς και σε κοινά προγράμματα προβολής των μνημείων.

Άρθρο 4. Τα Μέρη θα συμβάλλουν στην διεύρυνση των ανταλλαγών εκθέσεων πολιτιστικών αξιών από τα μουσεία και τους καλλιτεχνικούς οργανισμούς, λαμβάνοντας μέτρα για τη διασφάλιση της ακεραιότητας των αντικειμένων.

Άρθρο 5. Τα Μέρη εκφράζουν την επιθυμία τους να επιχειρούν την από κοινού επεξεργασία και την αμοιβαία προμήθεια τεχνικών μέσων, τεχνολογίας και υλικών για την διεξαγωγή εργασιών που αποσκοπούν στην διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Άρθρο 6. Τα Μέρη θα συμβάλλουν στην εκπόνηση και υλοποίηση κοινών προγραμμάτων ερευνών στον τομέα προστασίας και διαφύλαξης των ιστορικών και πολιτιστικών μνημείων των ευρισκομένων σε σεισμογενείς ζώνες, της μικροκλιματικής επεξεργασίας των μουσειακών αντικειμένων, της εκπόνησης σχεδίου για εμπορευματοκιβώτια διαφύλαξης και μεταφοράς μουσειακών εκθεμάτων σε κλιματικοφυσικές συνθήκες αυξημένου κινδύνου, της λήψης επειγόντων μέτρων για τη διαφύλαξη εύθραυστων αντικειμένων κατά τις αρχαιολογικές ανασκαφές και σ' άλλους τομείς που παρουσιάζουν αμοιβαίο επιστημονικό ενδιαφέρον.

Άρθρο 7. Το κάθε Μέρος θα συμπράττει στον έλεγχο και στη διαφύλαξη των ευρισκομένων στο έδαφός του στρατιωτικών νεκροταφείων, των τόπων ταφής πολιτών και πολιτιστικών αντικειμένων σχετικών με την ιστορία των λαών του άλλου Μέρους.

Άρθρο 8. Αναγνωρίζοντας την σημασία της χρήσης της πληροφορικής και της ανάπτυξης των σύγχρονων μέσων επικοινωνίας στην υπόθεση της διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς, τα Μέρη θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη της τεχνικής συνεργασίας στον τομέα αυτό.

Άρθρο 9. Με σκοπό τη σύμφιξη της διμερούς συνεργασίας και την αλληλοκατανόηση των λαών των δύο χωρών τα Μέρη θα καταβάλλουν προσπάθεια για την αμοιβαία εκλαΐκευση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Άρθρο 10. Τα Μέρη εκφράζουν την επιθυμία τους να λάβουν στη βάση αμοιβαιότητας τα μέτρα για την παρεμπόδιση και πάταξη της παράνομης εισαγωγής και μεταβίβασης της κυριότητας των πολιτιστικών αξιών του άλλου Μέρους σύμφωνα με τους κανόνες διεθνούς δικαίου και της εθνικής νομοθεσίας. Τα Μέρη επίσης θα είναι πρόθυμα να αναπτύξουν τη συνεργασία των σχετικών αρμόδιων οργανισμών στον τομέα αυτό.

Άρθρο 11. Η παρούσα Συμφωνία τίθεται σε ισχύ την ημέρα της κοινοποίησης μέσω της διπλωματικής οδού της τελευταίας εγγράφου γνωστοποίησης που επιβεβαιώνει τη διεκπεραίωση από το κάθε Μέρος των εσωτερικών διαδικασιών που είναι αναγκαίες για να τεθεί σε ισχύ.

Η παρούσα Συμφωνία συνάπτεται επ' αόριστον.

Το καθένα από τα Συμβαλλόμενα Μέρη, οποτεδήποτε, όχι όμως πριν περάσουν τρία χρόνια μετά τη θέση σε ισχύ της παρούσας Συμφωνίας, μπορεί να γνωστοποιήσει την επιθυμία του να παύσει την ισχύ της. Η απόφαση για την παύση της ισχύος της Συμφωνίας τίθεται σε ισχύ ένα χρόνο μετά την λήψη αυτής της γνωστοποίησης.

Έγινε στην Αθήνα στις 30 Ιουνίου 1993 σε δύο πρωτότυπα, στην ελληνική και τη ρωσική γλώσσα. Και τα δύο κείμενα έχουν την αυτή ισχύ.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΧΕΔΙΟΥ ΝΟΜΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

Θεσμικό Πλαίσιο της Διεύθυνσης Τεκμηρίωσης και Προστασίας Πολιτιστικών Αγαθών

Συνίσταται στο Υπουργείο Πολιτισμού υπηρεσιακή μονάδα σε επίπεδο Διεύθυνσης με τίτλο : «Διεύθυνση Τεκμηρίωσης και Προστασίας Πολιτιστικών Αγαθών», η οποία υπάγεται απευθείας στον Υπουργό Πολιτισμού.

Σκοποί

- Η προστασία των πολιτιστικών αγαθών και η καταπολέμηση της αρχαιοκαπηλίας, ιδίως με την αναζήτηση, την τεκμηρίωση προέλευσης και διακίνησης, και τη διεκδίκηση κινητών μνημείων, κατά την έννοια του ν. 3028/2002, τα οποία είναι προϊόντα κλοπής, υπεξαίρεσης, παράνομης ανασκαφής ή ανέλκυσης (από τον βυθό θάλασσας, λίμνης ή ποταμού) ή έχουν παρανόμως διακινηθεί στο εσωτερικό ή στο εξωτερικό.
- Η επιστροφή παρανόμως ανασκαφέντων, εξαχθέντων ή άλλως αποκτηθέντων πολιτιστικών αγαθών στην Ελλάδα, αλλά και η μείωση έως και εξάλειψη στο μέλλον αρχαιοκαπηλικών δράσεων στη χώρα μας.

Οι σκοποί αυτοί επιτυγχάνονται ιδίως μέσω :

- Της ιδιαίτερης οργάνωσης και εξειδίκευσης της Διεύθυνσης.
- Της αξιοποίησης των νέων τεχνολογιών, της δημιουργίας διαρκώς ενημερωμένων βάσεων δεδομένων, της απόκτησης, αξιοποίησης, επεξεργασίας και τεκμηρίωσης σχετικών πληροφοριών.
- Της παρακολούθησης αγοραπωλησιών και δημοπρασιών στην παγκόσμια αγορά.
- Της ενσχυολησης εξειδικευμένου προσωπικού καθώς και της παροχής πρόσφορης νομικής τεκμηρίωσης.
- Της συνεργασίας της Διεύθυνσης με τις αντίστοιχες αρμόδιες υπηρεσίες της χώρας, αλλά και διεθνώς, και κυρίως με τις διοικητικές, τελωνειακές και εισαγγελικές αρχές.
- Της συνεργασίας της Διεύθυνσης με τους ευρωπαϊκούς και διεθνείς φορείς.
- Της άμσης παροχής στεύχων και εν γένει συνδρομής στο έργο της Διεύθυνσης από τις δημόσιες αρχές και υπηρεσίες, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης, τους φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα και τα αναγνωρισμένα από το κράτος μουσεία.
- Της συνδρομής του αρμόδιου προσωπικού του ΥΠ.ΠΟ. στις διοικητικές αρχές και πέραν του νομίμου ωραρίου.
- Της άμσης παροχής εξασφάλισης της συνεργασίας μεταξύ της Διεύθυνσης και των αρμόδιων Υπηρεσιών της Ελληνικής Αστυνομίας, σε θέματα αντιμετώπισης του φαινομένου της αρχαιοκαπηλίας.

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ

Α. Τμήμα Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων (μέχρι και το τέλος του 4^{ου} αιώνα μ.Χ.), στην αρμοδιότητα του οποίου υπάγονται θέματα που αφορούν :

α. Στην τεκμηρίωση προέλευσης και διακίνησης :

- ευρημάτων παράνομης ανασκαφής ή ανέλκυσης
- κλαπέντων ή υπεξαιρεθέντων κινητών μνημείων προερχομένων από την Ελληνική Επικράτεια, ανεξαρτήτως προέλευσης ή κυριότητας αυτών (μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι, χώροι λατρείας, ιδιώτες κλπ.)
- παρανόμως εισαγομένων από τρίτες χώρες ή εξαγομένων σε αυτές ή παρανόμως διακινουμένων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης κινητών μνημείων

β. Στην αναζήτηση κάθε στοιχείου το οποίο μπορεί να συμβάλλει στην τεκμηρίωση απαίτησης του Ελληνικού Δημοσίου επί των κινητών μνημείων της περιόδου αυτής, καθώς και στην εισήγηση των απαιτουμένων ενεργειών για τη διεκδίκηση και ανάκτησή τους.

γ. Στη συνδρομή προς τις αρμόδιες Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού για τη δικαστική διεκδίκηση στο εσωτερικό και το εξωτερικό κινητών μνημείων, τα οποία έχουν κλαπεί ή υπεξαιρεθεί, ή είναι προϊόντα παράνομης ανασκαφής ή έχουν παρανόμως ανελκυσθεί ή διακινηθεί.

Β. Τμήμα Βυζαντινών & Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων (από την αρχή του 5^{ου} αιώνα μ.Χ. μέχρι και το 1830), στην αρμοδιότητα του οποίου υπάγονται θέματα που αφορούν :

α. Στην τεκμηρίωση προέλευσης και διακίνησης :

- ευρημάτων παράνομης ανασκαφής ή ανέλκυσης
- κλαπέντων ή υπεξαιρεθέντων κινητών μνημείων προερχομένων από την Ελληνική Επικράτεια, ανεξαρτήτως προέλευσης ή κυριότητας αυτών (μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι, χώροι λατρείας, ιδιώτες κλπ.)
- παρανόμως εισαγομένων από τρίτες χώρες ή εξαγομένων σε αυτές ή παρανόμως διακινουμένων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης κινητών μνημείων

β. Στην αναζήτηση κάθε στοιχείου το οποίο μπορεί να συμβάλλει στην τεκμηρίωση απαίτησης του Ελληνικού Δημοσίου επί των κινητών μνημείων της περιόδου αυτής, καθώς και στην εισήγηση των απαιτουμένων ενεργειών για τη διεκδίκηση και ανάκτησή τους.

γ. Στη συνδρομή προς τις αρμόδιες Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού για τη δικαστική διεκδίκηση στο εσωτερικό και το εξωτερικό κινητών μνημείων, τα οποία έχουν κλαπεί ή υπεξαιρεθεί, ή είναι προϊόντα παράνομης ανασκαφής ή έχουν παρανόμως ανελκυσθεί ή διακινηθεί.

Γ. Τμήμα Νεώτερων Μνημείων (από το 1831 και μετά), στην αρμοδιότητα του οποίου υπάγονται θέματα που αφορούν :

α. Στην τεκμηρίωση προέλευσης και διακίνησης :

- κλαπέντων ή υπεξαιρεθέντων κινητών νεωτέρων μνημείων προερχομένων από την Ελληνική Επικράτεια, ανεξαρτήτως προέλευσης ή κυριότητας αυτών (μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι, χώροι λατρείας, ιδιώτες κλπ.)
- παρανόμως εισαγομένων από τρίτες χώρες ή εξαγομένων σε αυτές ή παρανόμως διακινουμένων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης κινητών μνημείων

β. Στην αναζήτηση κάθε στοιχείου το οποίο μπορεί να συμβάλλει στην τεκμηρίωση απαίτησης του Ελληνικού Δημοσίου επί των νεωτέρων κινητών μνημείων της περιόδου αυτής, καθώς και στην εισήγηση των απαιτουμένων ενεργειών για τη διεκδίκηση και ανάκτησή τους.

γ. Στη συνδρομή προς τις αρμόδιες Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού για τη δικαστική διεκδίκηση στο εσωτερικό και το εξωτερικό κινητών μνημείων, τα οποία έχουν κλαπεί ή υπεξαιρεθεί, ή είναι προϊόντα παράνομης ανασκαφής ή έχουν παρανόμως ανελκυσθεί ή διακινηθεί.

Δ. Τμήμα Παρακολούθησης και Καταγραφής στην αρμοδιότητα του οποίου υπάγονται τα θέματα που αφορούν :

- α. Στην τήρηση και ηλεκτρονικών αρχείων
- κλαπέντων ή υεξαηρεθέντων κινητών μνημείων
 - παράνομων ανασκαφών ή ανελκύσεων
 - κατασχεθέντων κινητών μνημείων
 - προσώπων που εμπλέκονται στην παράνομη απόκτηση και διακίνηση κινητών μνημείων
 - προσώπων που κατέχουν ανιχνευτές μετάλλου ή άλλα όργανα διασκόπησης για τη διερεύνηση του υπεδάφους, του βυθού ή του πυθμένα
- β. Στην τήρηση αντίστοιχου φωτογραφικού αρχείου των τριών πρώτων περιπτώσεων και αρχείου εντύπων της πέμπτης περίπτωσης.
- γ. Στην παρακολούθηση της διεθνούς αγοράς κινητών μνημείων, είτε μέσω Διαδικτύου, έντυπων καταλόγων αγοραπωλησιών, δημοπρασιών, εκθέσεων ή με κάθε άλλο πρόσφορο μέσο.
- δ. Στην παρακολούθηση νέων αποκτημάτων από μουσεία και άλλα νομικά ή φυσικά πρόσωπα του εξωτερικού και στη σύνταξη καταλόγων με ευρήματα ελληνικού ενδιαφέροντος σε αυτά.
- ε. Στην αναζήτηση κάθε στοιχείου, το οποίο μπορεί να συμβάλλει στην τεκμηρίωση απαιτήσεων του Ελληνικού Κράτους.
- στ. Στην παρακολούθηση και την ενημέρωση των Κεντρικών, Περιφερειακών και Ειδικών Περιφερειακών Υπηρεσιών του ΥΠ.ΠΟ. σχετικά με τις τρέχουσες τιμές των κινητών μνημείων στη διεθνή και ελληνική αγορά.

Ε. Τμήμα Νομικής Τεκμηρίωσης στην αρμοδιότητα του οποίου υπάγονται τα θέματα που αφορούν :

- α. Στη νομική τεκμηρίωση των απαιτήσεων του Ελληνικού Δημοσίου για την ανάκτηση κινητών μνημείων κλαπέντων ή υεξαηρεθέντων, προερχομένων από παράνομη ανασκαφή ή ανέλκυση ή παρανόμως διακινηθέντων στο εσωτερικό ή το εξωτερικό.
- β. Στην τήρηση αρχείου διεθνών, πολυμερών και διμερών συμβάσεων για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, των διατάξεων του αντίστοιχου ισχύοντος δικαίου και της συναφούς νομολογίας των διεθνών, κοινοτικών, αλλοδαπών και Ελληνικών Δικαστηρίων.

ΣΤ. Τμήμα Διοικητικής και Οικονομικής Υποστήριξης στην αρμοδιότητα του οποίου υπάγονται :

- Η Γραμματειακή Υποστήριξη
- Η Οικονομική Διαχείριση
- Το Αρχείο και το Πρωτόκολλο
- Θέματα εκτάκτου προσωπικού της Διεύθυνσης

Όργανα Διοίκησης της Διεύθυνσης Τεκμηρίωσης και Προστασίας Πολιτιστικών Αγαθών

- Ο Προϊστάμενος της Διεύθυνσης
- Οι Προϊσταμένοι των Τμημάτων της Διεύθυνσης

Επιτροπή Εμπειρογνομόνων. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού συγκροτείται εννεαμελής Επιτροπή Εμπειρογνομόνων με τριετή θητεία που μπορεί να ανανεωθεί. Η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων απαρτίζεται από μέλη Δ.Ε.Π. πανεπιστημίων της αλλοδαπής και της ημεδαπής, από ερευνητές και γενικότερα από πρόσωπα αναγνωρισμένου κύρους ή εμπειρίας στην αρχαιολογία, αρχιτεκτονική, ιστορία της τέχνης και στο δίκαιο της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Οι αρμοδιότητες της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων είναι οι εξής :

- Παροχή συνδρομής στη Διεύθυνση για την επιστημονική τεκμηρίωση και την προέλευση των κινητών μνημείων, που ερευνά ή διεκδικεί η χώρα μας, καθώς και για κάθε άλλο επιστημονικό θέμα που άπτεται του αντικείμενου της Διεύθυνσης.
- Γνωμοδότηση για κάθε θέμα, συναφές με το έργο της Διεύθυνσης, το οποίο παραπέμπεται στην Επιτροπή από τον Προϊστάμενο της Διεύθυνσης.

Χορήγηση Αμοιβών. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών, Πολιτισμού και Δημόσιας Τάξεως καθορίζονται οι δικαιούχοι, οι προϋποθέσεις, τα κριτήρια υπολογισμού του ύψους και ο τρόπος χορήγησης της χρηματικής αμοιβής σε όποιον συμβάλλει στην ανάκτηση μνημείων που κατέχονται παρανόμως ή στην καταστολή των ποινικών αδικημάτων που προβλέπονται στο ένατο κεφάλαιο του ν. 3028/2002, όπως αυτός εκάστοτε ισχύει.

Κιβδηλεία Μνημείων. Σύμφωνα με διάταξη που εισάγεται με το παρόν σχέδιο νόμου, το αδίκημα της κιβδηλείας μνημείων που διαπράττει όποιος εισάγει, εξάγει ή κατέχει εκμαγεία, αντίγραφα ή απομιμήματα μνημείων, με σκοπό να τα διαθέσει ως γνήσια ή εν γνώσει του πιστοποιεί τα αντικείμενα αυτά ως γνήσια μέσω δηλώσεων, αξιολογήσεων, δημοσιοποιήσεων ή αποτυπώσεων σε σφραγίδες ή επιγραφές ή με κάθε άλλο μέσο ή παράσταση, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον δύο ετών, αν η πράξη δεν τιμωρείται βαρύτερα με άλλη διάταξη, τα δε αντίγραφα κατάσχονται και δημεύονται.

Άρση απορρήτου. Στο πλαίσιο της προστασίας των πολιτιστικών αγαθών προβλέπονται με το παρόν σχέδιο νόμου διατάξεις για την άρση του απορρήτου σε σχέση με εγκλήματα σχετικά με την αρχαιοκαπηλία. Η διάταξη κρίνεται απαραίτητη για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των αδικημάτων, που στρέφονται κατά της προστασίας της πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Διεθνής Δικαιοδοσία Ελληνικών Δικαστηρίων. Τα Ελληνικά Δικαστήρια έχουν αποκλειστική διεθνή δικαιοδοσία να εκδικάζουν διαφορές που αναφέρονται σε θέματα κυριότητας, νομής και κατοχής κινητών μνημείων κατά την έννοια του ν. 3028/2002.

Χρόνος Έναρξης λειτουργίας της Διεύθυνσης. Με την ψήφιση του Νομοσχεδίου από τη Βουλή, θα οριστεί η έναρξη λειτουργίας της Διεύθυνσης με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, η οποία δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Έδρες-Τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών σε Πανεπιστήμια του Εξωτερικού (2000)

Ήπαιρος	Χώρα	Πανεπιστήμιο	Κατεύθυνση	Διεύθυνση
Ευρώπη	Austria	Universität Wien	Institut für Byzantinistik, Abteilung für Neugrazistik	Postgasse 7-9/I, A1010 Wien
	Belgique	Université Catholique de Louvain	Institut des Langues Vivantes	Traversée d'Esopo I, 1348 Louvain-La Neuve
		ILT Katholieke Univ. Leuven	Dpt. Klassieke Studies	Blijde Inkomtsstraat 21, 3000 Leuven
		Institut Libre Marie-Haps		11, Rue d'Arlon, 1040 Bruxelles
		Universiteit Antwerpen H.I.V.T.		41, Schildersstraat, 2000 Antwerpen
	Bulgaria	Sofia University	Modern Greek Philology	15 Tsar Osvoboditel Brd., 1000 Sofia
	France	Université Rennes II-Haute-Bretagne	Pole Langues, Dpt. Multi Langues	6, Rue Gaston Berger, 35043 Rennes
		Université de Nancy II	Lettres et Sciences Humaines, Institut de Grec Moderne	3, Rue Godefroi de Bouillon, 54015 Nancy
		Université de Saint-Etienne	Lettres et Sciences Humaines	2, Rue Trefilerie, 42023 Saint-Etienne
		Université de Strasbourg	Faculté des Langues Classiques, Institut de Grec Moderne	25, Rue Marechal Juin, 67000 Strasbourg
		Université de Poitiers	Faculté des Lettres-Grec Moderne	8, Rue Rene Descartes, 86022 Poitiers
		Université Paris IV Sorbonne	Institut Néohellénique	16, Rue de la Sorbonne, 75005 Paris
		Université Paul Valery-Montpellier III	U.E.R. des Langues Anciennes, Grec Moderne	B.P. 5043 Route de Mende, 34032 Montpellier
		Université de Nice	Faculté des Lettres-Grec Moderne	98 Brd Edouard Herriot, 06007 Nice
		Université Jean Moulin-Lyon III	Faculté des Langues	74, Rue Pasteur, 69007 Lyon
		Université de Provence	Section des Etudes Néohelléniques	29, Avenue Robert Schumman, 13621 Aix-en-Provence
		Université de Bourgogne	UER Lettres et Philosophie	2, Brd Gabriel, 2100 Dijon
		Université de Franche-Comté	Lettres et Sciences Humaines	30, Rue Megevand, 25030 Besançon
		Inalco	Centre Etudes Balcaniques	2, Rue de Lille, 75343 Paris
		Université de Lille III	U.E.R. des Langues Anciennes, Cours de Grec Moderne	Rue Auguste Angellier, 59650 Villeneuve d'Aseq
		Université de Bordeaux III	U.E.R. des Lettres et Arts, Section de Grec Moderne	33405 Talence
		Université Francois Rabelais		3, Rue des Tanneurs, 37041 Tours
		Université de Paris X Nanterre	Lettres et Sciences Humaines, Institut Grec Moderne	200 Avenue de la Republique
		Université de Reims	Institut Universitaire Temps Libre	52, Rue Libergier, 51100 Reims
		Université Toulouse II - Le Mirail		5, Allee Antonio Machado, 31058 Toulouse
		Germany	Freie Univ. Berlin	Byzantinisch Neugriechisches Seminar
	Ruhr-Universität Bochum		Neugriechische und Byzantinische Philologie	Universitätsstr. 150. D44801 Bochum
	Rheinische Univ. Bonn		Philologisches Seminar A/B	Am Hof 1, Hauptgebaude, 1. Stock, 53113 Bonn
	Universität Dusseldorf		Philosophische Fakultät	Universitätsstr. 1, 40225 Dusseldorf
	Universität Erlangen-Nurnberg		Philosophische Fakultät II., Seminar für Klassische Philologie	Kochstrasse 4, 91054 Erlangen
	Johann-Wolfgang-Goethe-Univ.		Institut für Klassische Philologie, Neugriechische Sprache	60054 Frankfurt a. M.
	Albert-Ludwigs Univ. Freiburg		Philosophische Fakultät II., Klassische Philologie	Werthmannplatz, 79085 Freiburg i. Brg.

Ήπειρος	Χώρα	Πανεπιστήμιο	Κατεύθυνση	Διεύθυνση
		Universität Göttingen	Byzantinische und Neugriechische Philologie	19, Humboldtallee, 37073 Göttingen
		Universität Heidelberg	Seminar für Klassische Philologie	Marstallhof 2-4, Sudosturm, 69117 Heidelberg
		Justus-Liebig Univ. Giessen	FB Kultur und Geschichtswissenschaft	Klass. Archeologie Otto- Behagel-Str. 10. 35394 Giessen
		Universität Hamburg	Institut Griechische-Philologie Arbeitsbereich II : Byzantinistik und Neugriechische Philologie	Von-Melle-Park 6, 20146 Hamburg
		Universität zu Köln		Albertus-Magnus-Platz, 50923 Köln
		Universität Leipzig	Institut für Klassische Philologie, Byzantinische und Neugriechische Philologie	Augustplatz 9, 04109 Leipzig
		Johannes-Gutengerg-Univ. Mainz	FB Philologie III	Welderweg 18 (Philosophicum), 55099 Mainz
		Univ. Marburg	FB Altertumswissenschaften	Biegenstr. 10. 35032 Marburg
		Univ. München	Institut für Byzantinistik Und Neugriechische Philologia	Geschwister-Scholl-Platz 1, 80539 München
		Univ. Munster	Arbeitsstelle Griechenland Seminar für alte Geschichte	Schlaunstr. 2, 48143 Munster
		Univ. Mainz-Germersheim	Abt. Neugriechisch FASK	75711 Germersheim
		Univ. Würzburg	Philosophische Fakultät I, Altertums- und Kultunwissenschaftgen	Residenzplatz 2. Tor A, 97070 Würzburg
		Univ. Kiel	Institut klassische Altertumskunde	Leipzigstrasse 8, 24098 Kiel
	Georgia	Tbilisi State Univ.		Charcharadze Ave 1, 380028 Tbilisi
	Jugoslavia	University of Beograd	New Greek Course	Omladinskih Brigada 49/III, Novi Beograd
	Denmark	Kobenhavns Universitet	Dpt. Of East European Studies, Modern Greek Section	Snorresgade 17-19, DK2300 Copenhagen
	Sweden	Stockholms Universitet	Institutionen Klasiska sprak	10691 Stockholm
		Lunds Universitet	Klassiska Institutionen Nygrekiska	Solvegatan 6, 22362 Lund
		Goteborgs Universitet	Klassiska Institutionen Adv. For Nygrekiska	Vastra Hamngatan 3, 41117 Goteborg
	United Kingdom	University of London King's College	Department of Byzantine and Modern Greek Studies	Strand, London WC2R 2LS
		The University of Birmingham	School for Hellenic and Roman Studies, Center for Byzantine Studies and Modern Greek	P.O. Box 363, Birmingham B15 2TT
		University of Oxford	Faculty of Medieval and Modern Greek Languages and Literature, Taylor Institution	Oxford OXI 3NA
		University of Cambridge	Modern Greek Section, Selwyn College	Cambridge CB3 9DQ
		University of Bristol	Department of Classics	11, Nordland Road, Bristol BS8 1RJ
		University of East Anglia	School of Modern Language and European History	Norwick N24 7TZ
		The Queen's University of Belfast	Department of Greek and Latin	Belfast BT7 INN, Norther Ireland
		University of London	Royal Holloway/Hellenic Institute	Egham Hill, Egham, Surrey TW20 0EX
		University of Glasgow	Modern Greek, Department of Continuing Education	59, Oakfield Avenue, Glasgow G12 8LW, Scotland
		University of Edinburgh	Department of Classics, The David Hume Terrace	George Square Edinburgh, EH8 9JX, Scotland
	Ireland	National University of Ireland University College Dublin	Modern Greek	Belfield, Dublin 4
	Espana	Institut d'Estudis Neohellenicos		Bisbe Cador 3. 08002 Barcelona

Ηπειρος	Χώρα	Πανεπιστήμιο	Κατεύθυνση	Διεύθυνση
		Universidad del Pais Vasco	Facultad de Filosofia, Estudios Classicos	01006 Vitoria/Casteiz
		Universidad Complutence	Facultad de Filologia/Griego	Ciudad Universitaria, Despacho 31. 28040 Madrid
		Universidad Complutense	Facultad de Filologia, Instituto Idiomas	Ciudad Universitaria, 28009 Madrid
		Universidad de Granada	Facultad de Filosofia, Dep. Filologia Griega	18011 Granada
		Escuela Oficial de Idiomas	Dep. de Griego Moderno	Avenida Islas Filipinas, Jesus Maestro s/n, 28003 Madrid
		Universidad Malaga	Facultad Filosofia/Letras	Campus Teatinos, 29071 Malaga
		Universidad de Valladolid	Facultad Filosofia y Letras, Dpto Filologia Griega	Plaza Campus, 47005 Valladolid
		Universidad de La Laguna	Facultad de Filologia, Dip. Filologia Classica-Griego Moderno	38204 La Laguna
		Escuela Oficial de Idiomas	Seminario Grieco Moderno	Avda. Drassanes, s/n., 08001 Barcelona
		Universita de Sevilla	Session Grieco Moderno	Palos de la Frontera s/n, 41004 Sevilla
		Universidad Salamanca	Filologia Classica	Plaza de Anaya 5/n, 37001 Salamanca
		Universidad de Zaragoza	Instituto de Idiomas/Neogreco, Seccion Griego Moderno	c/ Pedro Cerbuna 12, 50009 Zaragoza
		C.S.I.C.	Dip. Filologia Byzantinistica Neohelenica	Dupue de Medinaceli 6, 8014 Madrid
		Universidad Almeria	Facultad Filosofia y Letras, Dpt. Filosofia Griega	Canada San Urbano, 04120 Almeria
	Italia	Universita di Roma	Facolta di Lettere, Istituto di Studi Bizantini-Neellenici	Piazzale Aldo Moro 5, 00185 Roma
		Universita di Bari	Lile Ra Me Istituto degli Studi Europa Orientale	Via Giulio Betroni 15/F1, 70122 Bari
		Universita della Calabria Istituto Siciliano di Studi	Dpt. Filologia Bizantini e Neellenici	87036 Arcavacata di Rende Via Noto 34, 0141 Palermo
		Universita di Milano	Dipartimento Scienze dell'antichita, Lettorato di Neogreco	Via Festa del Perdono 3/7, 20122 Milano
		Universita di Palermo	Istituto di Filologia Greca	Viale delle Scienze, 90128 Palermo
		Universita degli Studi di Trieste LiLe Ra Me		Via Lazzaretto Vecchio 8, 34123 Trieste
		Universita di Venezia	Cattedra Neogreco, Facolta Lingue e Letterature Straniere	Sebastiano Dorsoduro 1687. 30123 Venezia
		Universita di Padova	Istituto di Studi Bizantini Neogreci	Via Academia 5, 35139 Padova
		Istituto Univ. Orientale Napoli		Piazza S. Giovanni Maggiore 30, 80194 Napoli
		Universita degli Studi di Verona	Istituto di Lingue Straniere	37129 Verona
		Universita di Catania	Cattedra di Lingue e Letteratura Neogreca	Via Biblioteca 13, 95124 Catania
		Universita degli Studi di Lecce	Istituto di Studi Bizantini e Neogreci	Via Taranto 2, 73100 Lecce
		Istituto Ellenico	Bizantini e Studi Postbizantini	Castello 3412, 30100 Venezia
		Universita della Tuscia	Cattedra di Lingue e Letteratura	Via de Lellis, 01100 Viterbo
	Croatia	University Zagreb	Dpt. Classic Letters	Ivana Lusica 3, Zagreb
	Lettonia	Latvijas Universitade	Filologijas Fakultate	Raina Bulv. 19, LV1586 Riga
	Holland	Universiteit Amsterdam	Byzantijs-Nieuwgrieks Seminar	Spuistraat 210, 7012 VT Amsterdam
		Institut Nieuwgrieks en Byzantinologie		Postbus 716, 9700 AS Groningen
	Hungary	Eotvos Lorand University	Dep. Greek Language	H1364 Budapest, P.O. Box 107
	Ukrania	University of Lvov	Classies Studies/New Greek	Ul. Universitaska 1 - Lvov
	Poland	University of Warsaw	Institut for Classical Philology	Odcyna 59/23, 00350 Warszawa

Ήπειρος	Χώρα	Πανεπιστήμιο	Κατεύθυνση	Διεύθυνση	
Ευρώπη	Portugal	Universidade de Lisboa	Sociedade da Lingua Portuguesa, Instituto de Cultura, Grego Moderno	Rua Mouzinho de Silveira 23, 1250166 Lisboa	
	Romania	Universitatea Al. I Kuza	Lectoratul de Neogreaca, Facultatea de Lettere	Bd. Copou 11, 6600 Iasi	
	Russia	Moscow "V. Lomonosov" State University	Faculty of History, Dpt. Of Foreign Languages	Vorobiovy Gory Room 653, 119899 Moscow	
		Moscow "V. Lomonosov" State University	Faculty of Letters, Dpt. Of Byzantine and Modern Greece Philology	Vorobiovy Gory Room 1053, 119889 Moscow	
		Pedagogical University of Moscow		Radio 10-A, 107005 Moscow	
		Theological University		141300 Sergiev - Posad, Moscow area	
		St. Petersburg University	Philological Faculty, General Linguistics, Department of Modern Greek	199034 St. Petersburg	
	Suisse	Kuban State University	Faculty of Letters, Dep. of Romance Philology	Stavropolskaja 149, 350040 Krasnodar	
		Université de Genève	Cours de Grec Moderne	11, Rue du Conseil General, 1211 Geneve 4	
		Universität Bern	Institut Sprachwissenschaft, Abt. Angewandte Linguistik AAK	Langgasstrasse 49, 3000 Bern 9	
		Universität Zurich	Neugriechisches Seminar	Florhoffgasse 11, 8001 Zurich	
	Turkey	Ankara Üniversitesi	Seminaire Philo. Classique	1700 Fribourg	
	Ceska Republik	University Karlovy	Filosoficka Fakulta, Katedra Ved o Antickem	Sihhiye - Ankara	
		Masarykovy Univ. Brno	Fikosophicka Fakulta, Ustav klasickych	Celetna 20, 11642 Praha I	
	Finland	Helsinki University	Fikosophicka Fakulta, Ustav klasickych	66088 Brno - A. Novaca 1	
	Αμερική	U.S.A.	Institut Classikal Philology	Vaorikatu 3A5, 0100 Helsinki	
			University of Minnesota	Modern Greek Studies, Department of History, 646 Social Sciences	267 19 th Avenue South, Minneapolis, Min 55455
			Regis College	Greek Studies Program, Department of History	Wellsley Str. 235, Weston, Mass 02193
			The Ohio State University	Modern Greek Program	414 Univ. Hall, 230. N. Oval Mall, Columbus, Ohio 43210
			Loyola Marymount University	The Basil P. Caloyeras Center, Modern Greek Studies	Loycla Boulevard at West, 80th Street, Los Angeles, Cal. 90045
Queen's College of the City			University of New York, Center for Byzantine and Modern Greek Studies	Flushing, New York 11367	
Ball State University			Greek Studies Programme, Dept. of History	Muncie Indiana 47306	
Wayne State University			Modern Greek Studies Department, Green and Latin Languages and Literatures	Detroit, Mich. 48202	
Stanford University			Classic Department	Stanford, C.A. 94305	
The University of Chicago			Department of Linguistics	1010 East 59th Street, Chicago, Illinois 60637	
Harvard University			George Seferis Chair	319 Boylston Hall, Cambridge, Massachussets 02138	
University of Northern Iowa			College of Education	Education Centre, Rm 548	
San Francisco University			The Nikos Kazantzakis Chair, Center for Modern Greek Studies, School of Humanities	San Francisco, Calif. 94132	
University of New Hampshire			Dept. of Spanish and Classics	Murkland Hall, Durham, New Hampshire 03824-3596	
Princeton University				013 East Pyne, Princeton, New Jersey 08544	
Temple University			Center for Hellenic Studies	Anderson 022-38 Philadelphia, P.A. 19122	
Columbia University	Greek Studies	Hamilton Hall, New York, N.Y. 10027			
Rutgers University	Dept. of Classics	116 Loree Brunswick, New Jersey 08903			

Ήπειρος	Χώρα	Πανεπιστήμιο	Κατεύθυνση	Διεύθυνση
		Kent State University	Modern and Classical Language Studies	Kent, Ohio 44242
		The Greek Institute		1038 Massachusetts Avenue, Cambridge, Massachusetts 02138
		Emory University	Department of Philosophy	Atlanta, Georgia 30322
		Dartmouth College	Modern Greek Section	Hanover, NH 03755
		Kenyon College	Dept. of Classics	Gambier, Ohio 43022
		New York University	Alexander S. Onassis Program in Hellenic Studies	19 University PL#510C, New York, N.Y. 1003 - 4556
		Brown University	Dept. of Classics	Box 1935, Providence RI 02912
		University of Missouri - St. Louis		8001 Natural Bridge Road St. Louis Mo 63121 - 4499
		University of Maryland	Department of Classics	College Park, Maryland 20742
		Hellenic College	Greek Studies	50 Goddard Avenue, Brookline, MA 02146
		Boston College	Dep. of Classical Studies	Chestnut Hill, MA. 02367 - 3805
		University of Michigan	Chair of Modern Greek Studies, Dpt. of Classical Studies	2160 Angell Hall, Ann Arbor, MI 48109 - 1003
		The University of Arizona	College of Humanities, Department of Classics, Modern Languages 371	P.O. Box 210067, Tucson, Arizona 85721-0067
	Canada	Mc Gill University	Dept. of Classics, Modern Greek Studies	855 Sherbrake Street West, Montreal P.Q. H3A 2T7
		Universite de Montreal	Etudes Neohelleniques	Case Postale 6128 Succ. A, Montreal P.Q. H3C 3J7
		Dawson College		3040 Sherbrooke Street West, Westmouth, Quebec H3Z 1A4
		The University of Manitoba	Department of Classics, Center for Hellenic Civilization	220 Dysart Road, Winnipeg, Manitoba R3T 2M8
	Brazil	Universidade de Sao Paulo	Facultade de Filosofia, Letras e Ciencias Humanas, Dep. Linguas Orientais	Rua de Lago 7 - Cidade Universitaria, CEP 05508 - 900 Sao Paulo
		Universidade Estadual Paulista	Facultade de Ciencias e Letras, Dep. Linguistica (Alea grego) Campus de Araraquara	Rod. Araraquara km 1 CEP 14.800.9001 C.P. 174 Sao Paulo
	Mexico	Universidad U.N.A.M.	Centro de Ensenanza Griego Moderno	Ciudad Universitaria
Chile	Universidad de Chile	Centro de Estudios Bizantinos/Neolenikos "Fotios Maleros"	Castilla 101 36 Santiago	
	Universidad de Playa Ancha	Centro de Estudios Helenicos	Avda Playa Ancha 850, Valparaiso	
Αυσταλία	University of Melbourne	Modern Greek	Parkville, Vic. 3052	
	University of New South Wales	Modern Greek Studies	Kensington N.S.W. (Sydney) 2052	
	Charles Sturt University	School of Social Sciences	Bathurst 2795 N.S.W.	
	University of Sydney	Dept. of Modern Greek	Sydney N.S.W. 2006	
	Macquarie University	Modern Greek Studies Foundation	Petersham 2049, Sydney N.S.W. 2109	
	University of New England	School of Modern Languages, Division of Modern Greek	Armidale N.S.W. 2351	
	La Trobe University	Dpt. of Hellenic Studies, School of European Studies, Faculty of Humanities	Bundoora, Vic. 3083	
	La Trobe University	National Center for Hellenic Studies and Research	Bundoora, Vic. 3083	
	Victoria University of Technology	Department of Humanities	P.O. BOX 14428 MMC, Melbourne Vic. 3000	
	RMIT Coburg Campus	Modern Greek Studies, Dpt. Intercultural and Languages Studies	P.O. BOX 179, Coburg Vic. 3058	
Monash University	Department of Greek, Modern Greek Section	Clayton, Vic. 3168		

Ήπειρος	Χώρα	Πανεπιστήμιο	Κατεύθυνση	Διεύθυνση
		The Finders University of South Australia	School of Languages – Modern Greek	GPO BOX 2100, Adelaide S.A. 5001
Ασία	China	Shanghai International University	Greek Dpt.	550 Dalian Rd. (w), Shanghai 200083
	India	Jawaharlal Nehru Univ.	School of Language Literature and Culture Studies	New Delhi 110067
	Jordan	Univ. of Jordan	Dep. of Modern Languages	Amman
Αφρική	South Africa	Rand Afrikaans University		P.O. Box 524, 2006 Auckland Park

Πηγή : Χριστογιάννης Γ., *Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία*, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2002

ΕΛΚΕΘΕ

Ερευνητικό σκάφος «Αιγαίο»

Όνομα	Αιγαίο
Έτος κατασκευής	1985
Κλάση	+H100 A1 R
Τύπος	Θαλάσσιο Ερευνητικό Σκάφος
Μήκος	61,51 μ
Πλάτος	9,60 μ
Βύθισμα	2,9 μ
GRT	778 τόννοι
Χωρητικότητα δεξαμενών καυσίμων	80 τόννοι
Κατανάλωση καυσίμων	6 τόννοι / μέρα
Υπηρεσιακή ταχύτητα	12 ναυτικά μίλια / ώρα
Αυτονομία (μέγιστη διάρκεια παραμονής στη θάλασσα)	20 μέρες
Πόσιμο νερό	Τόννοι + παραγωγή νερού γενικής χρήσης με οσμωτή γλυκού νερού
Κύριες μηχανές	2 x 950 BHP MAN B&W 20/27VO
Πρωραίος πλαγιοωθητήρας (bow thruster)	Schottel ski-87 unit, 2 knots / h
Προπέλες (propellers)	2 twin
Γεννήτριες (generators)	2
Γεννήτρια ανάγκης (emergency generator)	1
Π-Πλαίσια x 2	Πλαίσιο-Π πρόμνης (υδραυλικό) SWL 10 τ. και 7,3 μ ύψος, πλευρικό πλαίσιο-Π SWL 1 τ.
Γερανοί / Βίντζια	1 κεντρικό γερανό 3,5 τόννων, κεντρικά τηλεχειριζόμενα βίντζια x 2, 2500 μ. 10 τ., ωκεανογραφικό βίντζι x 6000 μ, x 2000 μ
Εργαστήριο Η/Υ	6 τμ
Εργαστήρια x 5	Χημείας-βιολογίας 29 τμ, υγρό εργαστήριο 10 τμ, πρωτογενούς παραγωγής 6 τμ, γεωλογίας και CTD 32 τμ, multibeam 6 τμ και Η/Υ 6 τμ
Κινητά εργαστήρια x 1	Προσδιορισμού διαλυτών μετάλλων 12 τμ
Καταψύκτες	3 (-10 deg.C)
Πλήρωμα	22 μέλη πληρώματος
Επιστήμονες	21 επιστήμονες-τεχνικοί
Επιστημονικός εξοπλισμός	2 MULTIBEAM sonars (SEABEAM 2120 και 1180), Side Scan Sonar, επανδρωμένο βαθυσκάφος «Θέτις» (610 μέτρα), υποβρύχιο τηλεκατευθυνόμενο όχημα SUPER ACHILE ROV (1000 μέτρα), Ροζέττα δειγματοληπτών νερού, διάφοροι δειγματολήπτες νερού και πλαγκτού, διάφορα Seabird CTD, ιζηματοπαγίδες, ρευματογράφοι Aanderaa RC7, διάφοροι βενθικοί δειγματολήπτες για πανίδα και ιζήματα
Εξοπλισμός πλοήγησης	Αυτόματος πιλότος A/P NECO 728, D-GPS TRIMPLE, GPS NORTH STAR 941X, γυροπυξίδα SPERRY 1 μαγνητική πυξίδα SH-165-A, 1 Furuno 96 mil. και 1 RACAL DECCA 96 mil., radar, σύστημα ηλεκτρονικών χαρτών TELECHART 2026, ηχοβολιστικά sonar : OCEAN DATA BATHY 1000 και FURUNO FE824ET, log Doppler SIMRAD NL, INMARSAT-C, NAVTEX NMR 108

Πηγή : <http://www.hcmr.gr>

Ερευνητικό σκάφος «Φιλία»

Όνομα	Φιλία
Έτος κατασκευής	1986
Κλάση	+H100 A1 R
Τύπος	Θαλάσσιο Ερευνητικό Σκάφος
Μήκος	26,10 μ
Πλάτος	7,25 μ
Ύψος καταστρώματος	3,20 μ
Βύθισμα	2,6 μ
DWT	45,70 M/T
GRT	143 τόννοι
Καύσιμα	22 τόννοι
Κατανάλωση καυσίμων	1600 λίτρα / μέρα
Υπηρεσιακή ταχύτητα	10 ναυτικά μίλια / ώρα
Αυτονομία (μέγιστη διάρκεια παραμονής στη θάλασσα)	10 μέρες
Πόσιμο νερό	6 τόννοι + παραγωγή νερού γενικής χρήσης με οσμωτή γλυκού νερού 64 λίτρα /ώρα
Κύριες μηχανές	2 x 350 hp
Πρωραίος πλαγιοωθητήρας (bow thruster)	1 x 25 hp tunnel bow thruster
Προπέλες (propellers)	2 αξονικά και 2 προπέλες μεταβλητού βήματος (2 x twin variable pitch propellers)
Γεννήτριες (generators)	2 κύριες γεννήτριες ηλεκτροπαραγωγής x 85 Kw
Γεννήτρια ανάγκης (emergency generator)	1 x 38 Kw
Κατάστρωμα	35 τμ
Γερανοί / Βίντζια	1 x Hiab γερανό, 1,2 τόννοι στα 8 μέτρα 2 x net drums, 2 x αλιευτικά βίντζια, 12 χιλ. x 2000 μέτρα, 1 διπλό υδρογραφικό βίντζι, 4 χιλ. x 2000 μέτρα, 6 χιλ. x 1300 μέτρα
Εργαστήριο Η/Υ και οπτικών-ακουστικών μέσων	15 τμ
Εργαστήρια	Υγρό εργαστήριο 9 τμ, ξηρό εργαστήριο 9 τμ
Καταψύκτες	3 (-200 deg. ο C)
Καμπίνες πληρώματος	4 για 7 μέλη πληρώματος
Καμπίνες επιστημόνων	3 για 6 επιστήμονες
Επιστημονικός εξοπλισμός	Ηχοβολιστικό sonar Simrad EK 500 split beam 38 και 120 kHz, ηχοβολιστικό sonar Simrad EK 400 single beam 120 kHz, ηχοβολιστικό sonar Biosonics dual beam 120 kHz V-Fin, RoxAnn & Side Scan Sonars, SCANMAR net recorder, υποβρύχια τηλεκατευθυνόμενα οχήματα (ROV) : Benthos Mini Rover (300 μέτρα), DSSI Max Rover Mk II (200 μέτρα), διάφορες υποβρύχιες κάμερες Osprey και υποβρύχιο έλκητρο, 3 Seabird CTD, 7 ρευματογράφοι Aanderaa RC7, διάφοροι δειγματολήπτες νερού και πλαγκτού, ιζηματοπαγίδες, διάφοροι βενθικοί δειγματολήπτες (grabs, box και multi-coreers) και δράγες, πελαγικές τράτες και βενθικές τράτες και δοκότρατες (otter & beam trawls)
Εξοπλισμός πλοήγησης	Αυτόματος πιλότος D-GPS, γυροπυξίδα, 1 ARPA και 1 EPA radar 100 nm, σύστημα ηλεκτρονικών καρτών MaxSea, ηχοβολιστικό sonar : Simrad EK 400, Furuno 15 & 50 kHz, Furuno 28 & 200 kHz, forward looking sonar 400 kHz, INMARSAT-C, μετεωρολογικό σταθμό Aanderaa NAVTEXT & Meteostar 2000

Πηγή : <http://www.hcmr.gr>

Βαθυσκάφος «Θέτις»

Μήκος	3,4 μ
Πλάτος	2,4 μ
Ύψος	2,5 μ
Βάρος	5300 κιλά
Υποβρύχια ταχύτητα	2,5 κόμβοι
Μέγιστο βάθος κατάδυσης	610 μ / 2000 πόδια
Πλήρωμα	2 άτομα (κυβερνήτης βαθυσκάφους και επιβάτης)
Επιχειρησιακό βάθος	610 μ
Δυνατότητα παραμονής στο βυθό	8-9 ώρες και σε περίπτωση ανάγκης 3 μέρες, καθώς διαθέτει σύστημα υποστήριξης ζωής και επιβίωσης
Κίνηση	Με 2 ισχυρές μπαταρίες ειδικού τύπου συνολικής τάσεως 160 Volt
Νηογνώμονας	BUREAU VERITAS κλάση I 3/3
Υλικό καμπίνας	Μετακρυστικό προδιαγραφών ASME PVHO-1
Διάμετρος καμπίνας	1689 mm (εξωτερικά), 1499 mm (εσωτερικά)
Πάχος καμπίνας	90 mm
Διάμετρος Ανθρώποθυρίδας	580 mm
Υποβρύχια κίνηση	5 υδραυλικοί κινητήρες 1400 N
Έλικες	5 αλουμινίου 6061 OD 450 mm (σταθερού βήματος)
Εξοπλισμός	Προβολείς υψηλής τεχνολογίας ειδικά για φωτογράφιση και κινηματογράφιση, ειδικό τηλέφωνο για επικοινωνία με το ερευνητικό σκάφος «Αιγαιο» του οποίου αποτελεί αναπόσπαστο μέρος, πολυαρθρωτός βραχίονας για διάφορες εφαρμογές και εργασίες, υπερσύγχρονο ηχοβολιστικό σόναρ

Πηγή : <http://www.hcmr.gr>

ROV MAX ROVER

Κατασκευαστής	Deep Sea Systems International Inc.
Τύπος	Max Rover Mark II
Μέγιστο βάθος κατάδυσης	2000 μέτρα
Χρόνος κατάδυσης	Απεριόριστος
Βάρος	750 κιλά
Μήκος	2,2 μέτρα
Φάρδος	0,9 μέτρα
Ύψος	1,2 μέτρα
Payload	68 κιλά για μεταφορά επιπρόσθετου εξοπλισμού
Υλικό πλευστότητας	Syntactic foam floatation
Τροφοδοσία	ROV 14 kW, 220 V (μία φάση)
Πόντιση και Ανέλκυση	Ειδικό υδραυλικό βίντσι : 380 V (τριφασικό), 25 hp, slip ring assembly, διαστάσεις 2 x 2 x 2 μέτρα, 4,5 τόννοι βάρος
Καλώδιο σύνδεσης	Ενισχυμένο καλώδιο 2200 μέτρα (πάνω στο βίντσι), 300 μέτρα (ελεύθερο για δοκιμές)
Κινητήρες	6 ηλεκτρικοί κινητήρες x 2,0 hp, εσωτερικοί, brushless, DC
Υποβρύχια ταχύτητα	2,5 knots (οριζόντια κίνηση), 1,5 knots (κατακόρυφη και πλάγια κίνηση), δυνατότητα έλξης 160 κιλά
Αυτοματισμοί (Autopiloting)	Κατεύθυνσης, βάθους, ύψους από το βυθό
Πλοήγηση	Βυθόμετρο, αναλογική και ψηφιακή πυξίδα, video graphics overlay με κατεύθυνση, βάθος, ημερομηνία, ώρα και αριθμό περιελίξεων καλωδίου
Σύστημα εντοπισμού θέσης	Trackpoint II USBL positioning system και georeferencing μέσω Hypack Max software
Ηχοβολιστικά sonars	Tritech Dual Frequency Scanning Sonar (675/1200 kHz) & Trittech Side Scan Sonar (910 kHz)
4 Κάμερες	4 Colour CCD video cameras (wide angle, σε pan & tilt, macro-zoom σε pan & tilt), ψηφιακή Still Camera (3,2 Mpixel, 1 Gb) με 4 πράσινα lasers
Φωτισμός	2 x 100 W HID lights και 4 x 150 W Quartz lights
Βραχίονας	1 ηλεκτρο-υδραυλικός πολυαρθρωτός βραχίονας Hydrolek 5 βαθμών ελευθερίας κινήσεων
Control	Computer control system, δύο heavy duty consoles οργάνων, οθόνες, control box και κινητό πιλοτήριο με 15 μέτρα καλώδιο
Σκάφος υποστήριξης	Ερευνητικό σκάφος Philia και άλλα
Πηγή : http://www.hcmr.gr	

ROV SUPER ACHILLES

Συνολικό βάρος	120 κιλά
Μήκος	720 mm
Πλάτος	600 mm
Ύψος	510 mm
Μέγιστο βάθος κατάδυσης	1000 μέτρα / 3279 πόδια
Χρόνος κατάδυσης	Απεριόριστος
Υποβρύχια ταχύτητα	2,5 κόμβοι
Πλήρωμα	3 (χειριστής R.O.V., χειριστής λώρου, επόπτης)
Υποβρύχια κίνηση	4 ηλεκτρικοί σύγχρονοι κινητήρες τριών φάσεων
Έλικες	4 πλαστικοί (σταθερού βήματος)
Τροφοδοσία	220 VAC - 10 KW
Υλικό πλευστότητας	HCP 100
Καλώδιο σύνδεσης	K x 4 ομοαξονικό 11 mm 70 gr/m 2,4 db/100 m
Αυτοματισμοί	Σύστημα αυτόματου βάθους - απόστασης από το βυθό - αυτόματης κατεύθυνσης
Σύστημα εντοπισμού θέσεως	TRACK POINT II PLUS ULTRA ORE 4410 D
Εξοπλισμός πλοήγησης ηχοβολιστικό	525 KHZ TRITECH SONAR 6-150 m
Βυθόμετρο	Comex 0 - 125 m 1 KHZ
Πυξίδες	1 γυροσκοπική
Κάμερες	1 camera SONY XC77 (pan end tilt) ccd 3 lux
Βασικός φωτισμός	2 προβολείς 220 v 250 w
Ειδικός φωτισμός	1 x 12 v 50 w
Καταγραφή εικόνων	Digital video DVCAM - HI8 - VHS (PAL)
Βραχίονας	1 ηλεκτρικός πολυαρθρωτός 3 βαθμών ελευθερίας κινήσεων
Συμπληρωματικός εξοπλισμός	Ηλεκτρικός κόφτης (cutter) - ηλεκτρικός σημαντήρας με σκονί - διασωστικά μέσα για την περισυλλογή αντικειμένων

Πηγή : <http://www.hcmr.gr>

Ακρόπολη-Χρονολογίες σταθμοί

- 447-438 π.Χ. : Ανέγερση Παρθενώνα (διακόσμηση ναού με γλυπτά 438-432 π.Χ.)
- 437-432 π.Χ. : Ανέγερση Προπυλαίων
- 421-406 π.Χ. : Ανέγερση Ερεχθείου
- 420 π.Χ. : Ανέγερση Ναού Αθηνάς Νίκης
- 267 μ.Χ. : Καταστροφή εσωτερικού του Παρθενώνα από πυρκαγιά
- 361-363 μ.Χ. : Επισκευή Παρθενώνα, ίσως επί αυτοκράτορος Ιουλιανού
- 6^{ος} αιώνας μ.Χ. : Μετατροπή Παρθενώνα και Ερεχθείου σε χριστιανικούς ναούς
- 12^{ος} αιώνας μ.Χ. : Διαμόρφωση Προπυλαίων σε παλάτι
- 1456 μ.Χ. : Μετατροπή Παρθενώνα σε μουσουλμανικό τέμενος
- Τουρκοκρατία : Μετατροπή Ερεχθείου σε οικία του χαρμελιού. Χρησιμοποίηση Προπυλαίων ως πυριτιδαποθήκης
- 1640 μ.Χ. : Έκρηξη Προπυλαίων και καταστροφή της ανωδομής του Κεντρικού Κτηρίου
- 1686 μ.Χ. : Κατεδάφιση ναού Αθηνάς Νίκης
- 1687 μ.Χ. : Έκρηξη Παρθενώνα από οβίδες Μοροζίνι
- 1801 μ.Χ. : Λεηλασία των μνημείων από τον Λόρδο Έλγιν
- 1835 μ.Χ. : Πρώτη αναστήλωση ναού Αθηνάς Νίκης από τον L. Ross
- 1839-1863 μ.Χ. : Πρώτες αναστηλώσεις Κ. Πιττάκη (Ερέχθειο, Παρθενών, Προπύλαια)
- 1835-1890 μ.Χ. : Ανασκαφές στην Ακρόπολη από τους Κ. Πιττάκη, Π. Καββαδία, G. Kawerau
- 1898-1939 μ.Χ. : Αναστηλωτικά προγράμματα Ν. Μπαλάνου
- 1948-1958 μ.Χ. : Αποκατάσταση ΝΔ πτέρυγας των Προπυλαίων
- 1956 μ.Χ. : Δημιουργία τεθλασμένης ανόδου στη δυτική πρόσβαση της Ακρόπολης
- 1960-1965 μ.Χ. : Στερεωτικές εργασίες στην κρηπίδα και στο δάπεδο του Παρθενónος
- 1968-1974 μ.Χ. : Εργασίες συντήρησης της Εφορείας Ακροπόλεως στο Ερέχθειο και τον Παρθενώνα

1975-2004 Μελέτες, έρευνες, έργα στην Ακρόπολη, Χρονολόγιο

- 1975 : Σύσταση της Επιτροπής Συντηρήσεως Μνημείων Ακροπόλεως
- 1976 : Συγκρότηση τεχνικού γραφείου και αρχείου τεκμηρίωσης των έργων
- 1976-1977 : Καταγραφή και μελέτη σε βάθος όλων των προβλημάτων των μνημείων της Ακρόπολης σε συνεργασία και με άλλα επιστημονικά ιδρύματα, όπως το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, το Κέντρο Πυρηνικών Ερευνών «Δημόκριτος», το Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών
- Μεταφορά εναετίων Κέκροπος και Κόρης και Καλλιρρόης Δυτικού αετώματος Παρθενónος στο Μουσείο Ακροπόλεως
- Λήψη προσωρινών μέτρων προστασίας : τοποθέτηση στεγάστρου στην Πρόσταση των Κορών και στη Δυτική Ζωφόρο του Παρθενónος
- Μελέτη Αποκαταστάσεως του Ερεχθείου (συλλογικό έργο)
- Διεθνής Συνάντηση για την Αποκατάσταση του Ερεχθείου (Δεκέμβριος 1977)
- 1978 : Κατασκευή διαβάσεως κυκλοφορίας επισκεπτών στον άξονα Προπυλαίων-Παρθενónος
- Έναρξη έργου καταγραφής διασπάρτων αρχαίων στο Βράχο Ακροπόλεως
- Μ. Κορρές-Δ. Μονοκρούσος, Έκθεση για την κατάσταση της Βόρειας Προστάσεως του Ερεχθείου (δακτυλόγραφη)
- Μ. Κορρές, Έκθεση για την κατάσταση και την επέμβαση στην οροφή της Βόρειας Προστάσεως του Ερεχθείου (δακτυλόγραφη)
- 1979 : Έναρξη έργου αποκαταστάσεως Ερεχθείου
- Μεταφορά Καρυατίδων στο Μουσείο Ακροπόλεως
- Έναρξη έργου στερεώσεως βράχων κλιτύων λόφου Ακροπόλεως
- 1981 : Α. Τζάκου-Μ.Ιωαννίδου, Μελέτη Αποκατάστασης επιστυλίου Ανατολικής Κιονοστοιχίας Προπυλαίων (δακτυλόγραφη)

- Α. Παπανικολάου-Κ. Ζάμπα, Έκθεση σχετικά με την κατάσταση και την επέμβαση στην οροφή της Β. Προστάσεως του Ερεχθείου και στην περιοχή του Β. Τοίχου πάνω από το θύρωμα (δακτυλόγραφη)
- Έναρξη έργου στερέωσης του 2^{ου} (από Ν.) επιστυλίου του θριγκού της Ανατολικής Στοάς των Προπυλαίων
- Τοποθέτηση νάρθηκος στη ΒΑ γωνία του Παρθενώνος μετά τον σεισμό του Φεβρουαρίου
- 1982 : Ολοκλήρωση έργου στερέωσης του 2^{ου} (από Ν.) επιστυλίου του θριγκού της Ανατολικής Στοάς των Προπυλαίων
- Κ. Ζάμπα, Η αναδιάρθρωση των λίθων στο Νότιο Τοίχο του Ερεχθείου
- 1983 : Χ. Μπούρα-Μ. Κορρέ, Μελέτη Αποκαταστάσεως Παρθενώνος
- 2^η Διεθνής Συνάντηση για την Αποκατάσταση των Μνημείων Ακροπόλεως (Σεπτέμβριος 1983)
- Έκθεση με τίτλο «Ακρόπολη 1975-1983 : μελέτες, έρευνες, έργα» στην Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου
- 1984 : Έναρξη εγκατάστασης εργοταξίου Παρθενώνος
- Πόρισμα Υποεπιτροπής Παρθενώνος (Ι. Δημακόπουλος, Χ. Μπούρας, Γ. Λάββας, Γ. Δοντάς, Γ. Δεσπίνης, Ε. Τουλούπα, δακτυλόγραφο)
- 1985 : Ολοκλήρωση εγκατάστασης εργοταξίου Παρθενώνος
- Α. Παπανικολάου, Η αναδιάρθρωση των λίθων του Βόρειο Τοίχου του Ερεχθείου (μελέτη δακτυλόγραφη)
- Πρακτικά 2^{ης} Διεθνούς Συναντήσεως για την Αποκατάσταση των Μνημείων Ακροπόλεως
- Παρουσίαση εκθέσεως έργων Ακροπόλεως στη Μόσχα, το Άμστερνταμ και το Λονδίνο
- 1986 : Α. Παπανικολάου, Η αποκατάσταση της ΒΑ γωνίας του Ερεχθείου (μελέτη δακτυλόγραφη)
- Έναρξη εκτέλεσης Α΄ αναστηλωτικού προγράμματος Παρθενώνος (αποκατάσταση Ανατολικής όψης)
- Έναρξη έργου συντήρησης επιφάνειας μνημείων στον Παρθενώνα
- Μεταφορά εναετίων (κεφαλές αλόγων άρματος Ηλίου) Ανατολικού Αετώματος Παρθενώνος στο Μουσείο Ακροπόλεως
- Παρουσίαση εκθέσεως έργων Ακροπόλεως στο Παρίσι
- 1987 : Ολοκλήρωση του έργου αποκαταστάσεως του Ερεχθείου
- Θ. Σκουλικίδη, Ε. Παπακωνσταντίνου, Δ. Χαράλάμπους, Γ. Δογάνη, Παρθενών, Μετόπες Ανατολικής Δωρικής Ζωφόρου (δακτυλόγραφο)
- Έναρξη προγράμματος ηλεκτρονικής διαχείρισης της τεκμηρίωσης των έργων
- Έναρξη διενέργειας εκπαιδευτικών προγραμμάτων
- 1989 : Μεταφορά μετοπών Ανατολικής πλευράς Παρθενώνος στο Μουσείο Ακροπόλεως
- Μ. Κορρέ, Έκθεση του τρόπου επεμβάσεως στον 5^ο Νότιο κίονα του Παρθενώνος για την άρση της ετοιμορροπίας του (δακτυλόγραφη)
- Μ. Κορρέ, Μελέτη Αποκαταστάσεως του Παρθενώνος, τομ. 2 α-β
- 3^η Διεθνής Συνάντηση για την Αποκατάσταση των Μνημείων Ακροπόλεως (Μάρτιος/Απρίλιος 1989)
- Μόνιμη οργάνωση έκθεσης έργων Ακροπόλεως στο Κέντρο Μελετών Ακροπόλεως
- 1990 : Εγκατάσταση του εργοταξίου των Προπυλαίων
- Έναρξη αποσυναρμολόγησης των παλαιότερα αναστηλωμένων φατνωματικών οροφών του Κεντρικού Κτηρίου και της Ανατολικής Στοάς των Προπυλαίων
- Κ. Ζάμπα, Μηχανισμός περίσφιξης και μεταφοράς Κίονα ΝΚ5 της νότιας πλευράς Παρθενώνος. Στατική μελέτη (δακτυλόγραφη)
- Πρακτικά 3^{ης} Διεθνούς Συναντήσεως για την Αποκατάσταση των Μνημείων Ακροπόλεως
- 1991 : Π. Κουφόπουλου, Μελέτη Αναστηλώσεως του Ανατολικού Αετώματος του Παρθενώνος (δακτυλόγραφη)
- Θ. Σκουλικίδη, Ε. Παπακωνσταντίνου, Παρασκευή τεχνητής πατίνας (μελέτη δακτυλόγραφη)
- Ολοκλήρωση του Α΄ αναστηλωτικού προγράμματος Παρθενώνος (αποκατάσταση Ανατολικής όψης)
- 1992 : Ολοκλήρωση του έργου στερέωσης των βράχων των κλιτύων του λόφου Ακροπόλεως
- Αποκατάσταση 5^{ου} κίονα νότιας πλευράς Παρθενώνος
- Ολοκλήρωση αποσυναρμολόγησης των παλαιότερα αναστηλωμένων φατνωματικών οροφών του Κεντρικού Κτηρίου των Προπυλαίων
- Ολοκλήρωση ηλεκτρονικής ευρετηρίασης τεκμηρίωσης έργου αποκαταστάσεως Ερεχθείου
- Έναρξη μεταφοράς Δυτικής Ζωφόρου Παρθενώνος στο Μουσείο Ακροπόλεως
- Θ. Σκουλικίδη, Εισήγηση για την μέθοδο δημιουργίας τεχνητής πατίνας στα νέα μάρμαρα ή σε τσιμεντένια αντίγραφα, που χρησιμοποιήθηκαν κατά την αναστήλωση των μνημείων της Ακροπόλεως (δακτυλόγραφη)
- Α. Ματθαίου-Μ. Kreeb, Κατάλογος επιγραφών Ακροπόλεως (δακτυλόγραφος)
- 1993 : Ολοκλήρωση μεταφοράς Δυτικής Ζωφόρου Παρθενώνος στο Μουσείο Ακροπόλεως
- Αποσυναρμολόγηση αναστηλωμένων παλαιότερα τμημάτων πλευρικών τοίχων σηκού Παρθενώνος
- Έναρξη δομικής αποκατάστασης φατνωμάτων και δοκών αποσυναρμολογημένων οροφών των Προπυλαίων
- Κ. Μπαμπανικά, Κατάσταση διατήρησης της ζωφόρου του ναού της Αθηνάς Νίκης (δακτυλόγραφη)
- 1994 : Π. Κουφόπουλου, Μελέτη Αποκαταστάσεως Παρθενώνος, τομ. 3^α.
- Κ. Ζάμπα, Μελέτη Αποκαταστάσεως Παρθενώνος, τομ. 3β.
- Θ. Σκουλικίδη, Ε. Παπακωνσταντίνου, Α. Γαλανού, Γ. Δογάνη, Μελέτη Αποκαταστάσεως Παρθενώνος, τομ. 3γ.
- Μ. Κορρέ, Μελέτη Αποκαταστάσεως Παρθενώνος, τομ. 4
- Ν. Τογανίδη, Μελέτη Αποκαταστάσεως Παρθενώνος, τομ. 5
- Τ. Τανούλα, Μ. Ιωαννίδου, Α. Μωραΐτου, Μελέτη Αποκαταστάσεως Προπυλαίων
- Δ. Ζιρώ, Μελέτη Αποκαταστάσεως Ναού Αθηνάς Νίκης, τομ. 1^α-β
- Θ. Σκουλικίδη και συνεργατών, Συντήρηση της επιφάνειας των μνημείων Ακροπόλεως
- 4^η Διεθνής Συνάντηση για την Αποκατάσταση των Μνημείων Ακροπόλεως (Μάιος 1994)
- Δ. Μονοκρούσου, Έργο στερέωσης Βράχου Ακροπόλεως, Βραχομηχανικές διερευνήσεις-μέτρα στερέωσης (δακτυλόγραφη απόδοση έργου)
- Φ. Μαλλούχου-Γ. Αλεξόπουλου, Η Τράπεζα Δεδομένων της Τεκμηρίωσης του Έργου Αποκαταστάσεως του Ερεχθείου-Οδηγός Χρήσεως (δακτυλόγραφη απόδοση έργου)
- Αναδιοργάνωση μονίμου εκθέσεως έργων Ακροπόλεως στο Κέντρο Μελετών Ακροπόλεως
- 1995 : Έναρξη έργου αποκαταστάσεως Προνάου Παρθενώνος
- Έναρξη δοκιμής αποκατάστασης αποσυναρμολογημένων αρχιτεκτονικών μελών Οπισθονάου Παρθενώνος
- Έναρξη εργασιών συντήρησης επιφάνειας Ερεχθείου
- Περιοδεύουσα, σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, φωτογραφική έκθεση για τα έργα Ακροπόλεως
- Πρακτικά 4^{ης} Διεθνούς Συναντήσεως για την Αποκατάσταση των Μνημείων Ακροπόλεως
- Έναρξη νέου προγράμματος ηλεκτρονικής ευρετηρίασης τεκμηρίωσης έργων Ακροπόλεως

- 1996 : Ολοκλήρωση ταυτίσεων διασπάρτων θραυσμάτων φατνωμάτων οροφών Προπυλαίων
- Μ. Ιωαννίδου-Τ. Τανούλα, Μελέτη για επέμβαση στη νότια πλευρά της Ανατολικής Στοάς του Κεντρικού Κτηρίου των Προπυλαίων (δακτυλόγραφη)
- Έκθεση Υποεπιτροπής (Δ. Ζιρώ, Δ. Μονοκρούσος, Κ. Συρμακεζής) για τα προβλήματα θεμελίωσης του ναού της Αθηνάς Νίκης (δακτυλόγραφη)
- Δ. Ζιρώ, Έκθεση περί των προβλημάτων του Δυτικού Πυλώνα της Ακρόπολης (δακτυλόγραφη)
- Α. Μάντη, Κατασκευή αντιγράφων της Δυτικής Ζωφόρου του Παρθενώνα (μελέτη δακτυλόγραφη)
- Διεθνές Συμπόσιο για την Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς στην Αθήνα και την Osaka, Osaka Ιαπωνίας (Οκτώβριος 1996)
- Διοργάνωση έκθεσης, σε συνεργασία με Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, με τίτλο “The Parthenon, Architecture and Conservation” στην Osaka Ιαπωνίας
- 1997 : Ν. Τογανίδη, Μελέτη τμηματικής αποκατάστασης μακρών τοίχων Παρθενώνας (δακτυλόγραφη)
- Έναρξη στερέωσης, κατά χώραν, των κιόνων του Οπισθονάου του Παρθενώνας
- Έναρξη έργου ανατοποθέτησης τριών πρώτων στρώσεων πλευρικών τοίχων σηκού Παρθενώνας
- Θ. Σκουλικίδη, Έκθεση σχετική με την επέμβαση στην επιφάνεια του κίονος των Προπυλαίων με το νέο μίγμα με η-ημιαγωγούς (δακτυλόγραφη)
- Θ. Σκουλικίδη, Κριτική θεώρηση των παλαιότερων υλικών στερέωσης και προστασίας της επιφάνειας των μνημείων (μελέτη δακτυλόγραφη)
- Φ. Μαλλούχου-Γ. Αλεξόπουλος, Ανάλυση εφαρμογής ηλεκτρονικής ευρητηρίασης τεκμηρίωσης έργων Ακροπόλεως (μελέτη δακτυλόγραφη)
- 1998 : Μεταφορά ζωφόρου ναού Αθηνάς Νίκης στο Μουσείο Ακροπόλεως
- Κ. Ζάμπα, Μελέτη Δομικής Αποκαταστάσεως της Βόρειας Όψης του Παρθενώνας (δακτυλόγραφη)
- Μ. Ιωαννίδου, Συγκολλήσεις αποξηλωμένων δοκών των Προπυλαίων (μελέτη δακτυλόγραφη)
- Α. Μάντη, Κατασκευή αντιγράφων των λίθων της ζωφόρου του ναού της Αθηνάς Νίκης (μελέτη δακτυλόγραφη)
- Έναρξη επέμβασης στη νότια πλευρά της Ανατολικής Στοάς του Κεντρικού Κτηρίου των Προπυλαίων
- 1999 : Εγκατάσταση εργοταξίου ναού Αθηνάς Νίκης
- Ολοκλήρωση εργασιών στερέωσης, κατά χώραν, των κιόνων του Οπισθονάου του Παρθενώνας
- Α. Πάνου-Κλ. Παπασταματίου-Κ. Φρατζικινάκη, Μελέτη συντήρησης Δυτικής Ζωφόρου (δακτυλόγραφη)
- Μ. Παπαδημητρίου, Στοά της Β. Πτέρυγας των Προπυλαίων, Επισήμανση της παρούσας κατάστασης διατήρησης και πρόταση προγράμματος αποκατάστασης των φθορών (μελέτη δακτυλόγραφη)
- Παρουσίαση εκθέσεως Παρθενώνας στο Βουκουρέστι από το Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού
- Προεδρικό Διάταγμα 97/1999 συστάσεως ΥΣΜΑ
- 2000 : Έναρξη έργου αποκατάστασης ναού Αθηνάς Νίκης (έναρξη αποσυναμολόγησης ναού)
- Έναρξη εργασιών δομικής αποκατάστασης λίθων δυτικής ζωφόρου Παρθενώνας
- Ε. Παπακωνσταντίνου-Κ. Φραντζικινάκη, Συγκριτική μελέτη μεθόδων καθαρισμού δυτικής ζωφόρου Παρθενώνας (δακτυλόγραφη)
- Τ. Τανούλας-Μ. Ιωαννίδου, Μελέτη αποκαταστάσεως οροφών κεντρικού κτηρίου Προπυλαίων (δακτυλόγραφη)
- Μ. Ιωαννίδου, Μελέτη αποκαταστάσεως ανατολικού λίθου κεντρικού υπερθύρου Προπυλαίων (δακτυλόγραφη)
- Παρουσίαση εκθέσεως Παρθενώνας στο Βελιγράδι, Σκόπια και Αλεξάνδρεια από το Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού
- 2001 : Βελτίωση και ενίσχυση εργοταξιακού εξοπλισμού έργου αποκαταστάσεως Παρθενώνας (προμήθεια μηχανημάτων κοπής και επεξεργασίας μαρμάρου) - εγκατάσταση β' οικοδομικού γερανού προς βορράν του μνημείου
- Ενίσχυση και επέκταση εργοταξιακού εξοπλισμού έργου αποκαταστάσεως Προπυλαίων (επέκταση γραφείων-εργαστηρίων, εγκατάσταση νέας γερανογέφυρας)
- Έναρξη β' φάσης έργου αποκαταστάσεως οπισθονάου Παρθενώνας
- Έναρξη έργου αποκαταστάσεως βόρειας κιονοστοιχείας Παρθενώνας
- Ολοκλήρωση έργου αποκατάστασης νοτίου τοίχου ανατολικής στοάς κεντρικού κτηρίου Προπυλαίων
- Ολοκλήρωση στερέωσης κεντρικού υπερθύρου Προπυλαίων
- Ημερίδα στο ΥΠΠΟ για τον καθαρισμό της δυτικής ζωφόρου του Παρθενώνας
- Εγκατάσταση δικτύου Η/Υ μεταξύ εργοταξίων μνημείων και κεντρικών γραφείων ΥΣΜΑ
- Εγκατάσταση εφαρμογής ηλεκτρονικής ευρητηρίασης της τεκμηρίωσης των αναστηλωτικών έργων Ακροπόλεως στα εργοτάξια των μνημείων
- Φ. Μαλλούχου-Γ. Αλεξόπουλος, Ηλεκτρονική Ευρητηρίαση της Τεκμηρίωσης των Αναστηλωτικών έργων Ακροπόλεως - οδήγος χρήσης (δακτυλόγραφος)
- Φ. Μαλλούχου-Γ. Αλεξόπουλος, Ηλεκτρονική Ευρητηρίαση της Τεκμηρίωσης των Αναστηλωτικών έργων Ακροπόλεως - τεύχη αναλύσεως Παρθενώνας, Προπυλαίων, ναού Αθηνάς Νίκης (δακτυλόγραφο)
- Ζάμπα-Χ. Μπούρα, Τα έργα της Επιτροπής Συντηρήσεως Μνημείων Ακροπόλεως στην Αθηναϊκή Ακρόπολη
- 1^ο τεύχος «Ενημερωτικές Ειδήσεις από την αναστήλωση των μνημείων Ακροπόλεως»
- Τανία «Το Ερέχθειο και ο Χρόνος»
- Παρουσίαση εκθέσεως Παρθενώνας στη Λευκωσία και Ζάγκρεμπ από το Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού
- 2002 : Επέκταση και βελτίωση εγκαταστάσεων και μηχανολογικού εξοπλισμού εργοταξίου Παρθενώνας - εγκατάσταση μηχανής λαξεύσεως ραβδώσεων κιόνων
- Εγκατάσταση πλέγματος προστασίας διερχομένων επισκεπτών στο κεντρικό κτήριο των Προπυλαίων
- Έναρξη έργου αποκαταστάσεως βόρειου τοίχου κεντρικού κτηρίου Προπυλαίων
- Έναρξη καθαρισμού λίθων δυτικής ζωφόρου του Παρθενώνας
- Τ. Τανούλας, Επέμβαση Μπαλάνου στη ανωδομή βορείου τοίχου κεντρικού κτηρίου των Προπυλαίων και ανάγκη επέκτασης των αποξηλώσεων (έκθεση δακτυλόγραφη)
- Κ. Ζάμπας, Οι εκλεπτόνσεις των κιόνων του Παρθενώνας
- Κ. Ζάμπας, Μελέτη Αποκαταστάσεως βόρειας πλευράς του Παρθενώνας
- Κ. Παράσχη-Ν. Τογανίδη, Μελέτη Αποκαταστάσεως Νότιου Τοίχου του Παρθενώνας
- Κ. Ματάλα-Ν. Τογανίδη, Μελέτη Αποκαταστάσεως Βόρειου Τοίχου του Παρθενώνας
- Ε. Παπακωνσταντίνου-Κ.Φραντζικινάκη-Β. Ζαφειρόπουλος-Π. Πουλή, Μελέτη καθαρισμού Δυτικής Ζωφόρου του Παρθενώνας
- Θ. Σκουλικίδη, Μέθοδοι συντήρησης πεντελικού μαρμάρου
- 5^η Διεθνής Συνάντηση για την Αποκατάσταση των Μνημείων Ακροπόλεως
- Παρουσίαση φωτογραφικής έκθεσης έργων Ακροπόλεως στο Μουσείο Μπενάκη

- 2^ο τεύχος «Ενημερωτικές Ειδήσεις από την Αποκατάσταση των Μνημείων Ακροπόλεως»
- Ταινία «Τα έργα στην Αθηναϊκή Ακρόπολη : οι Άνθρωποι και τα Μνημεία»
- Ιστοσελίδα για τα έργα Ακροπόλεως στον κόμβο «Οδυσσέας» του ΥΠΠΟ
- Παρουσίαση εκθέσεως Παρθενώνος στην Οδησό και το Κίεβο από το Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού
- 2003 : Εγκατάσταση νέου ανυψωτικού συστήματος (γερανογέφυρας) στο εργοτάξιο ναού Αθηνάς Νίκης
- Τ. Τανούλας, Μελέτη διαμόρφωσης νέου δαπέδου στην κεντρική διάβαση των Προπυλαίων (δακτυλόγραφη)
- Δ. Μιχαλοπούλου, Μελέτη κατασκευής φέρουσας πλάκας από ανοξείδωτο χάλυβα κάτω από τον σηκό του ναού της Αθηνάς Νίκης (δακτυλόγραφη)
- Κ. Μαμαλούγκας, Μελέτη αναδιάταξης των λιθοπλίνθων του σηκού του ναού της Αθηνάς Νίκης (δακτυλόγραφη)
- Παρουσίαση φωτογραφικής έκθεσης έργων Ακροπόλεως στο Κοινοβούλιο Βρυξελλών, στο Φωτογραφικό Μουσείο Θεσσαλονίκης και στο Mercati Traianei της Ρώμης
- Πρακτικά 5^{ης} Διεθνούς Συνάντησεως για την Αποκατάσταση των Μνημείων Ακροπόλεως
- Έκδοση τόμου Quaderni ARCo 2003 αφιερωμένου εξ ολοκλήρου στα έργα Ακροπόλεως
- 3^ο τεύχος «Ενημερωτικές Ειδήσεις από την Αποκατάσταση των Μνημείων Ακροπόλεως»
- 2004 : Διαμόρφωση νέου δαπέδου στην κεντρική διάβαση Προπυλαίων
- Ολοκλήρωση έργου αποκαταστάσεως προνάου Παρθενώνος
- Ολοκλήρωση έργου αποκαταστάσεως οπισθονάου Παρθενώνος
- Ολοκλήρωση έργου καθαρισμού και συντήρησης δυτικής ζωφόρου Παρθενώνος
- Ολοκλήρωση έργου αποκαταστάσεως βόρειου τοίχου κεντρικού κτηρίου και ανατολικής κιονοστοιχίας Προπυλαίων
- Α. Λαμπρινού, Μελέτη αναδιάταξης μελών των οκτώ μεσαίων κίονων της βόρειας κιονοστοιχίας Παρθενώνος (δακτυλόγραφη)
- Ταινία «Ο Ιερός Βράχος»
- 4^ο τεύχος «Ενημερωτικές Ειδήσεις από την Αποκατάσταση των Μνημείων Ακροπόλεως»

Μάρμαρα Παρθενώνα : Ο λόγος της Μελίνας Μερκούρη στην Oxford Union

Κύριε Πρόεδρε, Αξιότιμα Μέλη, Κυρίες και Κύριοι

Καταρχήν επιτρέψτε μου να ευχαριστήσω την Oxford Union που έφερε το θέμα αυτό για συζήτηση και ευχαριστώ που με προσκαλέσατε. Νομίζω ότι θα ήταν καλό αυτό το βράδυ ν' ακουστεί μια ελληνική φωνή. Μια φωνή έστω με τη φτώχη μου προφορά. Την ακούω και μορφάζω. Θυμάμαι εκείνο που είπε κάποτε ο Brendan Behan για κάποιο εκφωνητή «Μιλάει σαν να 'χει τα Ελγίνα Μάρμαρα στο στόμα του».

Θα ήθελα να ευχαριστήσω επίσης το μεγάλο αριθμό Βρετανών πολιτών που συνηγόρησαν υπέρ των θέσεων της κυβέρνησης με τα αξιότιμα μέλη και των δύο σωμάτων του κοινοβουλίου που εκδήλωσαν ενδιαφέρον και συμπάθεια για το αίτημα της επιστροφής των μαρμάρων. Και βεβαίως εκφράζω τη βαθιά ευγνωμοσύνη μου στη Βρετανική Επιτροπή για την Επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα, για τις προσπάθειές της να αποκαλύψει την αλήθεια στο Βρετανικό λαό. Υπάρχουν τα Μάρμαρα του Παρθενώνα. Δεν υπάρχουν Ελγίνα Μάρμαρα. Όπως υπάρχει ο Δαβίδ του Michael Angelo. Υπάρχει η Αφροδίτη του Da Vinci. Υπάρχει ο Ερμής του Πραξιτέλη. Υπάρχουν οι Ψαράδες στη θάλασσα του Turner. Υπάρχει η Capella Sixtina. Δεν υπάρχουν Ελγίνα Μάρμαρα. Ξέρετε, λένε ότι εμείς οι Έλληνες είμαστε ένας θερμοδαίμιος λαός. Να σας πω κάτι, είναι αλήθεια. Και είναι γνωστό πως δεν αποτελώ εξαίρεση. Γνωρίζοντας τι σημαίνουν τα γλυπτά αυτά για τον ελληνικό λαό δεν είναι εύκολο να μιλήσω ψύχραιμα για το πώς πάρθηκαν τα Μάρμαρα από την Ελλάδα, αλλά θα προσπαθήσω. Το υπόσχομαι.

Ένας από τους διακεκριμένους καθηγητές σας με συμβούλεψε να εξιστορήσω το πώς πάρθηκαν τα μάρμαρα από την Αθήνα και έφθασαν στις Βρετανικές ακτές. Ισχυρίστηκε ότι αυτό είναι αρκετά γνωστό, αλλά μου είπε ακόμη και αν υπάρχει και ένα άτομο σ' αυτό το ακροατήριο στο οποίο τα γεγονότα αυτά είναι ασαφή, το ιστορικό πρέπει να ειπωθεί. Έτσι θ' αρχίσω όσο μπορώ σύντομα.

Βρισκόμαστε στα τέλη του 19ου αιώνα. Ο Ναπολέων σκέφτεται να αποπειραθεί να εισβάλει στην Αγγλία. Αποφασίζει να μην το πράξει. Αντί αυτού εισβάλλει στην Αίγυπτο αποσπώντας την από την τουρκική κυριαρχία, γεγονός που δυσαρεστεί πολύ τους Τούρκους. Διακόπτονται τις διπλωματικές σχέσεις με τη Γαλλία και κηρύσσονται πόλεμο. Η Βρετανία βρίσκει ότι αυτή είναι μια πρώτη τάξεως στιγμή να διορίσει πρεσβευτή στην Τουρκία. Τα καθήκοντα αναλαμβάνει ο Λόρδος Elgin. Μόλις έχει παντρευτεί την όμορφη Mary Nisbett και τελειώνει το ωραίο εξοχικό του. Ο αρχιτέκτονας του, του μιλάει για τα θαύματα της ελληνικής αρχιτεκτονικής και γλυπτικής και του λέει πως θα ήταν μια θαυμάσια ιδέα να κάνει αντίγραφα από τα πραγματικά έργα στην Αθήνα. «Θαυμάσια πράγματα» λέει ο Elgin. Αρχίζει να συγκροτεί μια ομάδα ανθρώπων που θα μπορούσαν να κάνουν αρχιτεκτονικά σχέδια με επικεφαλής έναν ικανό ζωγράφο που δεν ήταν άλλος από τον Ιταλό Giovanni Lusieri.

Δεν μπορώ να αντισταθώ στον πειρασμό να μη σας πω ένα ανέκδοτο. Ο Elgin είχε προηγουμένως πλησιάσει τον Turner. Να τον Turner. Ο νεαρός ζωγράφος ενδιαφέρθηκε και ο Elgin θέτει τους παρακάτω όρους. Το κάθε σχέδιο και σκίτσο που θα έκανε ο Turner θα περιερχόταν στην κυριαρχία του και στον ελεύθερο χρόνο θα έκανε μαθήματα σχεδίου στη Λαϊκή Elgin. «Okay» λέει ο Turner, «αλλά τότε θα ήθελα 400 λίρες το χρόνο». «Όχι» λέει ο Elgin, «Είναι πολλά, πάρα πολλά». Έτσι έγιναν τα πράγματα χωρίς τον Turner. Τέλος του ανέκδοτου. Εφημέριος της ομάδας του Elgin ήταν ο Αιδεσιμότατος Philip Hunt. Δεν θα μιλήσω με πολύ σεβασμό γι' αυτόν. Αν είχα να εξαίρωσω του Λόρδου Elgin ο αρχιπατεώνας στην υπόθεση όπως τη βλέπω ήταν ο Αιδεσιμότατος Hunt, αλλά γι' αυτόν θα μιλήσω αργότερα. Οι Elgins γίνονται δεκτοί στην Κωνσταντινούπολη με μεγαλοπρέπεια. Ανταλλάσσονται πλούσια δώρα. Οι άνεμοι του πολέμου είναι ευνοϊκοί για τους Βρετανούς και ο Σουλτάνος είναι ικανοποιημένος. Ας στραφούμε τώρα στην Ελλάδα. Την Ελλάδα εκείνη που για 400 τόσα χρόνια βρίσκεται κάτω από τον Οθωμανικό ζυγό.

Η ομάδα των καλλιτεχνών του Elgin φθάνει στην Αθήνα. Οι Τούρκοι έχουν ορίσει δύο κυβερνήσεις, μια πολιτική και μια στρατιωτική. Πολλά έχουν ειπωθεί και συνεχίζονται να λέγονται για το πόσο λίγο ενδιαφέρον εκδήλωναν οι Τούρκοι για τους θησαυρούς της Ακρόπολης. Εν τούτοις, χρειάστηκαν 6 μήνες για να επιτραπεί η είσοδος στην ομάδα του Elgin. Αλλά τα κατάφεραν με 5 λίρες, στο χέρι του στρατιωτικού κυβερνήτη, για κάθε επίσκεψη. Αυτό εγκαινίασε μια διαδικασία δωροδοκίας και διαφθοράς των αξιωματικών που δεν θα σταματούσε μέχρι να συσκευαστούν και να φορτωθούν τα μάρμαρα για την Αγγλία.

Όμως όταν στήθηκαν οι σκαλωσιές και τα αντίγραφα ήταν έτοιμα να γίνουν, ξαφνικά έφθασαν φήμες για προετοιμασία στρατιωτικής δράσης των Γάλλων. Ο Τούρκος κυβερνήτης διέταξε την ομάδα του Elgin να κατέβει από την Ακρόπολη. Με 5 λίρες την επίσκεψη ή όχι, η πρόσβαση στην Ακρόπολη ήταν απαγορευμένη. Μόνο ένας τρόπος υπήρχε για να τους επιτραπεί η είσοδος ξανά. Να χρησιμοποιήσει ο Elgin την επιρροή του πάνω στο Σουλτάνο στην Κωνσταντινούπολη, ν' αποσπάσει ένα έγγραφο το λεγόμενο φερμάνι που θα διέταζε τις αρχές των Αθηνών να επιτρέψουν τη συνέχιση των εργασιών.

Ο Αιδεσιμότατος Hunt πηγαίνει στην Κωνσταντινούπολη να συναντήσει τον Λόρδο Elgin. Ζητά στο έγγραφο να αναφέρεται ότι οι καλλιτέχνες -παρακαλώ προσέξτε το αυτό- είναι αποκλειστικά στην υπηρεσία του Βρετανού Πρεσβευτή. Ο Elgin επισκέπτεται το Σουλτάνο και αποσπά το φερμάνι. Το κείμενο του εγγράφου είναι μάλλον ύπουλα συντεταγμένο. Επιτρέψτε μου να σας διαβάσω τις εντολές που δόθηκαν από το Σουλτάνο και που αφορούν τη συζήτησή μας. Παραθέτω.

«Οι καλλιτέχνες να μη συναντήσουν αντίδραση στο να περπατήσουν, να επιθεωρήσουν, να μελετήσουν τις μορφές και τα κτίρια που επιθυμούν να σχεδιάσουν ή να αντιγράψουν, ή στο να τοποθετήσουν σκαλωσιές γύρω από τον αρχαίο ναό, ή στον να αντιγράψουν σε ασβεστόλιθο ή σε γύψο τα αναφερόμενα κοσμήματα και μορφές ή στο να σκάψουν, αν το βρίσκουν αναγκαίο, σε αναζήτηση επιγραφών ανάμεσα στα απορρίμματα. Ούτε να παρεμποδιστούν από το να πάρουν οποιαδήποτε κομμάτια από πέτρες με επιγραφές ή με μορφές».

(Η μετάφραση του Hunt που παρουσιάστηκε αργότερα στην Εξεταστική Επιτροπή λέει - Qualche pezzi di pietra - μερικά κομμάτια από πέτρα). Οι εντολές αυτές δόθηκαν στους Κυβερνήτες και το σημείο αυτό τονίζεται στο φερμάνι, «χάριν των λαμπρών σχέσεων ανάμεσα στις δύο χώρες» και παραθέτω ξανά :

«Ιδιαίτερα αφού δεν βλέπουν τα αναφερόμενα κτίρια επιθεωρώντας τα, μελετώντας τα και σχεδιάζοντά τα».

Πριν καλά καλά φθάσει το φερμάνι στην Αθήνα, γίνεται μια φοβερή επίθεση πάνω σ' ένα οικοδόμημα που μέχρι σήμερα θεωρείται από πολλούς, η ευγενέστερη και ωραιότερη από τις ανθρώπινες δημιουργίες. Όταν έγινε η έφοδος στην πύλη των

Καρυάτιδων ο πυρετός ανέβηκε τόσο που ο Αιδεσιμότατος Hunt έριξε την ιδέα να μετακινηθεί όλο το κτίριο αν από τη Βρετανική πολεμική μηχανή μπορούσε να αποσταλεί ένας άνθρωπος γι' αυτό. Ο Elgin ανατρίχιασε με την ιδέα και ζήτησε να σταλεί ένα καράβι. Το αίτημα δεν θεωρήθηκε εξωφρενικό, αλλά εκείνη τη στιγμή, δεν υπήρχει διαθέσιμο καράβι.

Για να αφηγηθώ όλη την, «αχαλίνωτη καταστροφή», «αξιοθρήνητη συντριβή και συμφορά» δεν είναι δικές μου για να χαρακτηριστεί το γεγονός. Επώθησαν από τους σύγχρονους του Elgin. Ο Horace Smith αναφέρεται στον Elgin σαν τον «κληστή των μαρμάρων». Ο Lord Byron τον αποκάλεσε πλατιστολόγο. Ο Thomas Hardy χαρακτήρισε αργότερα τα μάρμαρα σαν «αιχμάλωτους σ' εξορία».

Η κυβέρνησή μου έχει ζητήσει την επιστροφή των μαρμάρων του Παρθενώνα. Μας το αρνήθηκαν. Ας σημειωθεί ότι δεν θα εγκαταλείνουμε ποτέ το αίτημα αυτό. Επιτρέψτε μου να απαντήσω τα μόνιμα επιχειρήματα ενάντια στην επιστροφή και να ασχοληθώ με αυτά ένα προς ένα.

Τα μάρμαρα πάρθηκαν με νόμιμη διαδικασία. Ρωτώ αν η δωροδοκία και εξαχρείωση των αξιωματικών δεν αντιτίθεται στη «νόμιμη διαδικασία». Όταν ορίστηκε η Εξεταστική Επιτροπή, μελετώντας την πρόταση να αγοραστούν τα μάρμαρα, ο Elgin υπέβαλε ένα αναλυτικό πίνακα των δαπανών για την απόκτησή τους. Παραθέτω απόσπασμά του : «Τα εμπόδια, οι διακοπές και οι αποθαρρύνσεις που δημιουργήθηκαν από τις ιδιοτροπίες και τις προκαταλήψεις των Τούρκων» υποβάλει κονδύλι 21.902 λιρών για δώρα στις αρχές των Αθηνών. Είναι νόμιμο ποσό. Και βεβαίως θα πρέπει να ρωτήσουμε. Είναι νόμιμο να διαπραγματευτεί με τους Τούρκους για το πιο πολύτιμο από τα ελληνικά υπάρχοντα όταν η Ελλάδα βρίσκεται κάτω από τουρκικό ζυγό ;

Παραμένει ένα δεύτερο επιχειρήμα παρά το ότι έχει έκτοτε αμφισβητηθεί από πολλούς Βρετανούς περιηγητές στην Ελλάδα την εποχή αυτή.

«Οι αδαείς και δεισιδαίμονες Έλληνες ήταν αδιάφοροι για την τέχνη και τα μνημεία τους».

Αυτό βέβαια υπονοεί ότι ήταν τυφλοί, ασυνείδητοι και άκαδροι. Ποιοι ; Οι Έλληνες που πολύ μετά του Περικλή δημιούργησαν τα θαύματα της Βυζαντινής Τέχνης. Οι Έλληνες που, ακόμα και κάτω από την Οθωμανική κατοχή, δημιούργησαν σχολές τέχνης και χειροτεχνίας. Οι Έλληνες που παρά 400 χρόνια τουρκικής κατοχής, διατήρησαν με πείσμα τη γλώσσα και τη θρησκεία τους. Οι ίδιοι Έλληνες που κατά τον αγώνα για την ανεξαρτησία τους έστειλαν στους Τούρκους στρατιώτες βόλια να χρησιμοποιηθούν εναντίον τους. Ναι, εναντίον τους. Οι Τούρκοι στρατιώτες κλεισμένοι στην Ακρόπολη έμειναν από πολεμοφόδια και άρχισαν να καταστρέφουν τις κολώνες για να αφαιρέσουν το μολύβι να κάνουν με αυτό βόλια. Οι Έλληνες τους έστειλαν πολεμοφόδια με το μήνυμα, «Να τα βόλια, μην αγγίζετε τις κολώνες». Μόλις έγινε ανεξάρτητη η Ελλάδα, ένα από τα πρώτα νομοθετικά διατάγματα που πέρασαν από την ελληνική κυβέρνηση ήταν εκείνο για την προστασία και συντήρηση των εθνικών μνημείων. Είναι αυτό αδιαφορία ; Θεωρούμε αυτή την κατηγορία τερατώδη. Θα έχετε σίγουρα ακούσει, αλλά επιτρέψτε μου, να επαναλάβω τι είπε ένας γέρος Έλληνας στον J.C.Hobhouse. «Παίρνετε τους θησαυρούς μας. Σας παρακαλώ να τους φυλάξετε καλά. Μια μέρα θα τους ζητήσουμε πίσω». Μπορούμε να πιστέψουμε ότι ο άνθρωπος αυτός μιλούσε για λογαριασμό του ;

Τώρα τελευταία έχει προταθεί μια καινούργια θεωρία. Ωραίο και αυτό. Ο κύριος Gavin Stampna, θα έχω την τιμή να τον συναντήσω απόψε, έχει την άποψη ότι οι σύγχρονοι Έλληνες δεν είναι απόγονοι του Περικλή. Μας πήραν τα μάρμαρα. Ποιος θα διεκδικήσει τα λείψανα των προγόνων μας ;

Ως Υπουργός Πολιτισμού προσκαλώ τον κύριο Stampna να έρθει στην Αθήνα. Θα του οργανώσω εκπομπή σε ώρα μεγάλης ακροαματικότητας στην τηλεόραση για να μιλήσει στους Έλληνες δημοσιογράφους και τον ελληνικό λαό για την ταυτότητά τους.

Επιχείρημα 3°. Αν τα μάρμαρα επιστραφούν, αυτό θα αποτελέσει ένα προηγούμενο που μπορεί να οδηγήσει στην εκκένωση των μουσείων. Συγχωρέστε με, αλλά αυτό είναι κοινή κολακεία. Ποιος πρόκειται να ζητήσει και ποιος πρόκειται να επιτρέψει το άδειασμα των μουσείων ; Επιτρέψτε μου να δηλώσω, για άλλη μια φορά, ότι πιστεύουμε πως οπουδήποτε και αν βρίσκονται τα μουσεία, αποτελούν ζωτική κοινωνική και πολιτιστική ανάγκη και πρέπει να προστατεύονται. Έχω επανειλημμένα δηλώσει ότι ζητούμε ένα αναπόσπαστο μέρος κτιρίου που ακρωτηριάστηκε. Σε όλο τον κόσμο το ίδιο το όνομα της πατρίδας μας είναι άμεσα συνδεδεμένο με τον Παρθενώνα.

Ζητούμε απλώς κάτι μοναδικό, κάτι απαρύμιλλο, κάτι ιδιαίτερο της ταυτότητάς μας. Αγαπητοί φίλοι, αν υπήρχε ο παραμικρός κίνδυνος για τα μουσεία, τότε γιατί το Διεθνές Συμβούλιο των Μουσείων πρότεινε μια «ανοιχτόμαυλη στάση» στα μέλη του.

Επιχείρημα 4°. Αυτή είναι η πρόσφατη σοδειά. Μόλυνση. Μόλυνση πάνω από την Ακρόπολη. Τι σας λέει αυτό ; Όταν το Λονδίνο αντιμετώπιζε το σοβαρό πρόβλημα μόλυνσης, υπήρξαν κραυγές πανικού για τα μάρμαρα ; Βεβαίως όχι. Για τον απλούστατο λόγο ότι τα μάρμαρα ήταν στεγασμένα στο Βρετανικό Μουσείο. Εμείς δεν προφασίζομαστε ότι τα γλυπτά θα επανατοποθετηθούν. Νομίζουμε ότι αυτό δεν γίνεται, αλλά η κυβέρνησή μου έχει διατυπώσει ότι την ημέρα που θα επιστραφούν τα μάρμαρα στην Αθήνα θα υπάρχει έτοιμο να τα δεχθεί ένα όμορφο μουσείο με τα πιο προηγμένα συστήματα ασφάλειας και συντήρησης, δίπλα στην Ακρόπολη.

Μπορώ να προσθέσω ότι είμαστε περήφανοι για τις συνεχιζόμενες εργασίες στην Ακρόπολη. Η δουλειά αυτή παρουσιάστηκε σ' ένα συμβούλιο κορυφαίων αρχαιολόγων απ' όλο τον κόσμο που προσκλήθηκαν στην Αθήνα ειδικά. Ο έπαινος ήταν ομόφωνος και ενθουσιαστικός. Από τότε έχει παρουσιαστεί στις περισσότερες ευρωπαϊκές πόλεις. Με χαρά την υποδέχθηκε και το Βρετανικό Μουσείο. Οι Financial Times αναφέρθηκαν στην ποιότητα της εργασίας αυτής και την παραδειγματική ικανότητα των ελλήνων συντηρητών. Ζήτησα να υπάρχουν αντίγραφα στη διάθεση όσων από σας ενδιαφέρονται.

Το μόνιμο επιχειρήμα των Βρετανών είναι ότι μετακινώντας τα μάρμαρα, τα έσωζαν από τη βαρβαρότητα των Τούρκων. Το να αρνηθώ το βανδαλισμό των Τούρκων θα μ' έβαζε σε δύσκολη θέση, αλλά γεγονός είναι ότι οι Τούρκοι δεν έδωσαν άδεια στον να μετακινηθούν γλυπτά από τα μνημεία και τους τοίχους της Ακρόπολης και ότι με την ευλογία του Αιδεσιμότατου Hunt μετακινήθηκαν κατά βάρβαρο τρόπο. Παραθέτω ένα από τα γράμματα του Lusieri προς τον Elgin :

«Έχω την ευχαρίστηση να σας ανακοινώσω την απόκτηση της 6^{ης} μετόπης, εκείνης με τον κένταυρο που απαγάγει τη γυναίκα. Με το έργο αυτό είχαμε πολλά προβλήματα από κάθε άποψη, και αναγκάστηκε να γίνω λίγο βάρβαρος». Σε άλλο γράμμα ελπίζει ότι, «οι βαρβαρισμοί που ήμουνα υποχρεωμένος να διαπράξω ελπίζω να ξεχαστούν».

Ο Edward Dodwell έγραψε : «Ενοιωσα την περιγράφτη ταπεινώση να είμαι παρών όταν ο Παρθενώνας απογυμνώνονταν από τα λαμπρότερα γλυπτά του. Είδα ορισμένες μετόπες της ακραίας νότιας πλευράς του ναού να σέρνονται κάτω. Ήταν σφηνωμένες ανάμεσα στις τρίγλφους με μια εσοχή και προκειμένου να τις σηκώνουν, ήταν απαραίτητο να ρίξουν στο έδαφος το θαυμάσιο γείσο με το οποίο καλύπτονταν. Η νοτιοανατολική πλευρά του αετώματος μοιράστηκε την ίδια τύχη».

Δεν μπορούμε παρά να καταραστούμε το βάρβαρο πνεύμα που τους παρότρυνε να θρυμματίσουν και να ακρωτηριάσουν, να λεηλατήσουν και να ανατρέψουν τα λαμπρά έργα που είχε αναθέσει ο Περικλής και που είχε εκτελέσει η απaráμιλλη μεγαλοφυΐα του Ικτίνου και του Φειδία. Ένας άλλος μάρτυρας ο Robert Smirkey γράφει : «Γαράχθηκα ιδιαίτερα όταν είδα την καταστροφή που γινόταν με το γκρέμισμα των ανάγλυφων της ζωφόρου. Κάθε πέτρα καθώς έπεφτε έσειε το έδαφος με το ασήκωτο βάρος της και ο βαθύς υπόκωφος ήχος που έκανε έμοιαζε σαν αγωνιώδες βογκητό του πληγωμένου πνεύματος του ναού».

Το 1816 ορίζεται η Εξεταστική Επιτροπή για να μελετήσει την πρόταση του Elgin. Τα μάρμαρα είχαν ήδη εκτεθεί σε διάφορους χώρους και αποθήκες. Ο Elgin αντιμετώπιζε δυσκολίες στο να πουλήσει τα μάρμαρα στην Κυβέρνηση. Η Επιτροπή είχε να αποφασίσει : Με ποια διαδικασία αποκτήθηκε η συλλογή. Κάτω από ποιές προϋποθέσεις εκχωρήθηκε η δικαιοδοσία. Ποια ήταν η αξία των μαρμάρων σαν έργα τέχνης. Τι ποσό θα έπρεπε να διατεθεί για την πιθανή αγορά τους. Αν διαβάσετε την έκθεση, θα δείτε ότι το βάρος πέφτει στο πόσο καλά ήταν τα μάρμαρα και τι θα έπρεπε να πληρώσουν για την απόκτησή τους. Αλλά προκειμένου να υποδειχθεί η αγορά τους έπρεπε να βρεθεί μια κομπίνα. Ότι δηλαδή οι διαδικασίες της συναλλαγής ήταν σωστές και ότι τα μάρμαρα πάρθηκαν από τον Elgin τον ιδιώτη και όχι κάτω από την επιρροή του ως Βρετανού Πρεσβευτή. Διαβάζω από την έκθεση της Εξεταστικής Επιτροπής.

«Ο Κόμης Aberdeen σε απάντηση στο ερώτημα κατά πόσο το κύρος και η επιρροή μιας δημόσιας θέσης ήταν κατά τη γνώμη του αναγκαία για να πραγματοποιηθεί η μετακίνηση αυτών των μαρμάρων απάντησε ότι δεν νομίζει πως ένας ιδιώτης θα μπορούσε να έχει καταφέρει ό,τι κατάφερε ο Elgin». (Ο Κόμης Aberdeen συλλέκτης ο ίδιος, ήταν στην Ελλάδα την εποχή αυτή και σε θέση να γνωρίζει τα πράγματα). Διαβάζω από την έκθεση :

«Ο Doctor Hunt, καλά πληροφορημένος πάνω σ' αυτό το θέμα, όταν ερωτήθηκε, έδωσε την παρακάτω απάντηση. Ένας βρετανός πολίτης, μη πρεσβευτής, δεν θα μπορούσε να αποσπάσει ένα τέτοιο φερμάνι με τόσο εκτεταμένες δικαιοδοσίες από την τουρκική κυβέρνηση». Διαβάζω από την έκθεση :

«Οι επιτυχίες του βρετανικού στρατού στην Αίγυπτο και η αναμενόμενη απόδοση της επαρχίας αυτής στην Πύλη, είχε σαν αποτέλεσμα μια πολύ θετική μεταστροφή προς το έθνος μας στις συνειδήσεις όλου του κόσμου». Κι ακόμα ακούστε αυτό το πόρισμα της Εξεταστικής Επιτροπής : «Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο Λόρδος Elgin έβλεπε τον εαυτό του σ' ένα ρόλο τελείως διαφορετικό από εκείνο της επίσημης θέσης του. Αλλά το κατά πόσο η κυβέρνηση από την οποία απέσπασε την άδεια τον έβλεπε ή όχι έτσι, είναι ερώτημα που μπορεί ν' απαντηθεί μόνο με εικασίες μη έχοντας συγκεκριμένη μαρτυρία».

(Αν αυτό δεν είναι διφορούμενος λόγος τότε τι είναι ;) Απουσία συγκεκριμένης μαρτυρίας ; Παραθέτω απόσπασμα εγγράφου του Λόρδου Elgin προς την επιτροπή :

«Είχα να διαπραγματευθώ με τις μεγαλύτερες προσωπικότητες του κράτους».

Μπορούσε πράγματι η Επιτροπή να πιστεύει ότι ένας απλός πολίτης μπορούσε να φτάσει στο να διαπραγματευτεί με τις μεγαλύτερες προσωπικότητες του τουρκικού κράτους ;

Ο Λόρδος Elgin μιλάει στην Επιτροπή για την ευγνωμοσύνη που αισθάνθηκε επειδή του παραχωρήθηκε πλοίο της Αυτού Μεγαλειότητας για τη μεταφορά των κιβωτίων με τα μάρμαρα. Μπορούσε ένας απλός πολίτης να έχει στη διάθεσή του ένα βασιλείο οπλιταγωγό ;

Ερώτηση της Επιτροπής προς τον Αιδεσιμότατο Hunt :

«Φαντάζεστε ότι το φερμάνι έδωσε την άδεια να μετακινηθούν μορφές και τμήματα γλυπτών από τους ναούς ή θα πρέπει να ήταν θέμα ιδιωτικής διαπραγμάτευσης με τις τοπικές αρχές ;».

Ο Hunt απαντά :

«Αυτή ήταν η ερμηνεία που υποχρεώθηκε να δώσει ο κυβερνήτης των Αθηνών».

Πείσθηκε από ποιόν ; Από έναν ιδιώτη ; Απουσία συγκεκριμένης μαρτυρίας ; Από έναν ιδιώτη ή από έναν Πρεσβευτή ; Λοιπόν ας δούμε το ίδιο το φερμάνι. Η άδεια δόθηκε στον Λόρδο Elgin. Παραθέτω : «Χάριν της φιλίας ανάμεσα στην Υψηλή και Αιώνια Οθωμανική Αυλή και εκείνη της Αγγλίας».

Κύριε Πρόεδρε, Αξιότιμα Μέλη, Κυρίες και Κύριοι. Με όλο το σεβασμό νομίζω ότι η απόφαση της Επιτροπής ότι ο Λόρδος Elgin έδρασε σαν ιδιώτης είναι είτε πολύ αφελής είτε αμφίβολης πίστης.

Όμως αυτό έγινε πριν 170 χρόνια.. Αυτή είναι μια διαφορετική Αγγλία. Διαφορετικές είναι οι αντιλήψεις για τις έννοιες Αυτοκρατορία και κατάκτηση. Επικρατεί διαφορετική ηθική. Θα ήταν ενδιαφέρον να ξέραμε ποιο θα ήταν το πόρισμα μιας Εξεταστικής Επιτροπής σήμερα αν λαβαίναμε υπόψη τη μαρτυρία εκείνων που κλήθηκαν να καταθέσουν ενώπιον της και τις κρίσεις εκείνων που δεν κλήθηκαν. Θα έβασα ένα μικρό στοιχείμα, ακόμα και μεγάλο, ότι το πόρισμα θα ήταν διαφορετικό.

Έχω πάρει πολύ χρόνο και ξέρω πως η συζήτηση είναι αυτή που θα αγγίζει τις συνειδήσεις. Ελπίζω η συζήτηση να προκαλέσει μερικές ερωτήσεις. Θέτω μερικές από αυτές. Τα μάρμαρα πάρθηκαν κακώς ; Και να κακώς πάρθηκαν, είναι σωστό να

κρατούνται ; Ακόμα, αν είναι σωστό το ότι πάρθηκαν, είναι λάθος να επιστραφούν ; Τι βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί στο επιχείρημα ότι αν δεν τα είχε πάρει ο Ελγίν, άλλος Άγγλος ή Γάλλος θα τα είχε πάρει ; Πειράζει που το 95% του ελληνικού λαού μπορεί ποτέ να μη δει τα λαμπρότερα έργα της ελληνικής δημιουργίας ;

Είναι δυνατόν μια ελεύθερη Ελλάδα να είχε επιτρέψει τη μετακίνηση των μαρμάρων ;

Η Αγγλία και η Ελλάδα είναι φίλες χώρες. Αγγλικό αίμα έτρεξε στα ελληνικά χρώματα στη διάρκεια του πολέμου κατά του φασισμού. Και οι Έλληνες έδωσαν τη ζωή τους για να προστατεύσουν τους Άγγλους πιλότους. Διαβάστε τον Churchill, μιλάει για το πόσο σημαντικός ήταν ο ελληνικός ρόλος στην αποφασιστική νίκη στην έρημο κατά του Ρόμελ.

Το περασμένο καλοκαίρι έγινε ένα αφιέρωμα στον Σαίξπηρ στο Αμφιθέατρο που βρίσκεται στους πρόποδες της Ακρόπολης. Το Covent Garden έπαιξε τον Μάκβεθ του Βέρντι. Το Εθνικό σας Θέατρο ήρθε με τον Κοριοιανό. Ήταν αξέχαστες βραδιές. Όχι μόνο για την υψηλή ποιότητα των παραστάσεων αλλά επίσης για την εκπληκτική επικοινωνία ανάμεσα στους βρετανούς καλλιτέχνες και το ελληνικό κοινό. Ο Ian Mc Kellen ας με συγχωρήσει αν μιλήσω για τα δάκρυά του από συγκίνηση καθώς και για εκείνα των συναδέλφων του καλλιτεχνών καθώς το ελληνικό κοινό επευφημούσε. Τα δάκρυα αυτά είχαν να κάνουν με την επαφή ανάμεσα στους λαούς, με φιλία, με τον Σαίξπηρ που παρουσιάζονταν σ' αυτό τον ιερό χώρο. Ήταν θαυμάσια, αξέχαστα. Στο όνομα αυτής της φιλίας σας λέμε, έγινε μια αδικία που μπορεί τώρα ν' αποκατασταθεί.

Πρέπει να καταλάβετε τι σημαίνουν για μας τα μάρμαρα του Παρθενώνα. Είναι η υπερφάνεια μας, είναι οι θυσίες μας. Είναι το ευγενέστερο σύμβολο τελειότητας. Είναι φόρος τιμής στη δημοκρατική φιλοσοφία. Είναι οι φιλοδοξίες μας και το ίδιο το όνομά μας. Είναι η ουσία της ελληνικότητας. Είμαστε έτοιμοι να πούμε ότι θεωρούμε όλη την πράξη του Ελγίν σαν άσχετη προς το παρόν. Λέμε στην Βρετανική Κυβέρνηση : Κρατήσατε αυτά τα γλυπτά για δύο σχεδόν αιώνες. Τα φροντίσατε όσο καλύτερα μπορούσατε, γεγονός για το οποίο και σας ευχαριστούμε. Όμως τώρα στο όνομα της δικαιοσύνης και της ηθικής παρακαλώ δώστε τα πίσω. Ελευκρινά πιστεύω ότι μια τέτοια χειρονομία εκ μέρους Μεγάλης Βρετανίας θα τιμούσε πάντα τ' όνομά της.

Ευχαριστώ

(Από το Ίδρυμα Μελίνα Μερκούρη)

Σύσταση σχετικά με το αίτημα της Ελλάδας για την επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα (1996)

Recommendation 1

The Intergovernmental Committee for Promoting the Return of Cultural Property to its Countries of Origin of its Restitution in Case of Illicit Appropriation,

Recalling the request of Greece to the United Kingdom for the return of the marbles from the Parthenon held in the British Museum,

Noting the Recommendation adopted in 1982 at the UNESCO World Conference on Cultural Policies in Mexico «considering it right and just that these marbles be returned to Greece»,

Recalling the previous Recommendations adopted by the Committee on this question,

Aware of the continuing concern of the Greek authorities for the resolution of this claim,

Noting the legal and cultural arguments which have been made by both the States concerned over a number of years,

Recognizing the efforts of the Director-General to ensure that dialogue continues,

Invites the Director-General to continue his good offices to resolve this issue and to undertake, as a matter of priority, further discussions with both States;

Further invites the Director-General to report back to the Committee at its tenth session on the result of these discussions.

Η σύσταση υιοθετήθηκε κατά τη διάρκεια της 9^{ης} Συνόδου της Διακυβερνητικής Επιτροπής στο Παρίσι (16-19.09.1996).

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ
υποβάλλεται από την Κυβέρνηση της Ελληνικής Δημοκρατίας
στην Ειδική Επιτροπή σε θέματα Πολιτισμού, Τύπου και Αθλητισμού
του Βρετανικού Κοινοβουλίου

Εκ μέρους της Ελληνικής Κυβερνήσεως, η αξιότιμη Υπουργός Πολιτισμού, Ελισάβετ Παπαζώη, υποβάλλει στην έρευνα της Ειδικής Επιτροπής με τίτλο «Πολιτιστική Ιδιοκτησία : Επιστροφή και Παράνομο Εμπόριο» (όροι που αναφέρονται σε Ανακοίνωση Τύπου, υπ' αριθμόν 12, 10 Φεβρουαρίου 2000) στοιχεία σχετικά με την Επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα που τώρα βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο του Λονδίνου.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- 1.1 Η «Επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα» αναφέρεται ρητά στο αίτημα της Ελληνικής Κυβέρνησης για τον επαναπατρισμό των αρχιτεκτονικών γλυπτών και των δομικών στοιχείων του Παρθενώνα της Ακρόπολης των Αθηνών. Αυτά αφαιρέθηκαν από το μνημείο στις αρχές του 19ου αιώνα, με εντολή του Λόρδου Έλγιν, τότε Πρεσβευτής της Αυτού Μεγαλειότητος στην Υψηλή Πύλη, και στη συνέχεια αγοράστηκαν από την Βρετανική Κυβέρνηση, έπειτα από Νόμο του Κοινοβουλίου που πέρασε το 1816.
- 1.2 Τα Μάρμαρα του Παρθενώνα τέθηκαν υπό την κηδεμονία του Βρετανικού Μουσείου στο Λονδίνο, όπου και βρίσκονται μέχρι σήμερα. Αυτά περιλαμβάνουν : 15 μετόπες από την ανατολική πλευρά του αρχαίου ναού, 56 ανάγλυφες επιφάνειες από τη ζωφόρο, 19 γλυπτά από τα δύο αετώματα, άλλα θραύσματα που ανήκουν στις παραπάνω ενότητες, ένα κιονόκρανο, ένας σπόνδυλος κίονα και ένας θράνος, σχεδόν το μισό του γλυπτικού διακόσμου, που ήταν κάποτε αναπόσπαστο μέρος του μνημείου.

2. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΙΤΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΓΛΥΠΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ

- 2.1 Η Επιστροφή των Γλυπτών του Παρθενώνα είναι ζήτημα της Ελλάδας από την Ανεξαρτησία της. Το αίτημα για την επιστροφή τους έχει υιοθετηθεί από σημαντικό αριθμό διακεκριμένων προσωπικοτήτων, συμπεριλαμβανομένων σπουδαίων Βρετανών διανοούμενων και πολιτικών, εδώ και δύο αιώνες, από την αφαίρεσή τους από το μνημείο. Το 1940-41 η επιστροφή των Μαρμάρων στην Ελλάδα είχε απασχολήσει σοβαρά την Βρετανική Κυβέρνηση. Τον Οκτώβριο του 1983, η Ελληνική Κυβέρνηση υπέβαλλε στην Κυβέρνηση του Ενωμένου Βασιλείου επίσημο αίτημα για την επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα. Το αίτημα απορρίφθηκε.
- 2.2 Η Ελληνική Κυβέρνηση έχει προωθήσει το ζήτημα της επιστροφής των Μαρμάρων του Παρθενώνα σε διάφορα παγκόσμια φόρα συμπεριλαμβανομένου και αυτού της UNESCO, όπου για πρώτη φορά τέθηκε το 1982 και εγκρίθηκε από την συντριπτική πλειοψηφία των αντιπροσώπων. Η γραπτή διακήρυξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το 1998, υπέρ της Επιστροφής των Μαρμάρων του Παρθενώνα στην Ελλάδα, καθώς και η υπόδειξη της UNESCO, το 1999, για έναρξη διμερών συνομιλιών μεταξύ της Ελλάδας και του Ηνωμένου Βασιλείου, είναι δείγματα των πρόσφατων κινήσεων. Οι κινήσεις αυτές αποτελούν απόδειξη του έντονου και συνεχούς ενδιαφέροντος από την Ευρωπαϊκή και παγκόσμια πλευρά σχετικά με το ζήτημα.

3. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΓΥΜΝΩΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ

- 3.1 Η απογύμνωση του Παρθενώνα, μεταξύ 1801-1811, κατέστρεψε ανεπανόρθωτα την δομική ακεραιότητα του μνημείου. Η αφαίρεση των μετοπών είχε ως επακόλουθο τον ακρωτηριασμό ορισμένων παρακείμενων αρχιτεκτονικών και δομικών στοιχείων και την καταστροφή του κτιρίου. Τα γλυπτά της ζωφόρου αποκόπηκαν από τις υποστηρικτικές πλάκες για να διευκολυνθεί η μεταφορά τους. Ένα δωρικό κιονόκρανο κόπηκε στα δύο για τον ίδιο λόγο. Ουσιαστικά δομικά στοιχεία του ναού (γείσα και τρίγλυφα) καταστράφηκαν. Οι επεμβάσεις αυτές καταγράφηκαν από τους αντιπροσώπους του Λόρδου Έλγιν και επιβεβαιώθηκαν από ξένους επισκέπτες στην Αθήνα. Κατακρίθηκαν δε, ως ισοδύναμες με λεηλασία, από διαπρεπή ομότιμα μέλη της Βουλής των Λόρδων, από Βρετανούς πολιτικούς και διανοούμενους, σύγχρονους του Έλγιν.
- 3.2 Τα Μάρμαρα του Παρθενώνα, λίγο έλειψε, να χαθούν σε ένα ναυάγιο κατά τη διάρκεια του ταξιδιού στη Βρετανία. Με την άφιξη στο Λονδίνο, τα Μάρμαρα φυλάχτηκαν προσωρινά σε μια αποθήκη άνθρακα. Από ντοκουμέντα στα αρχεία του Βρετανικού Μουσείου, γνωρίζουμε ότι το 1937-38 καθαρίστηκαν με μεταλλικές βούρτσες και λειαντικά, πράξη η οποία κατέστρεψε ανεπανόρθωτα την επιφάνεια ενός μεγάλου αριθμού γλυπτών. Οι επιβλαβείς αυτές επεμβάσεις έχουν επιβεβαιωθεί από την ειδική ομάδα των Ελλήνων επιστημόνων, οι οποίοι εξέτασαν τα Μάρμαρα του Παρθενώνα στο Βρετανικό Μουσείο, τον Οκτώβριο του 1999.

4. ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΜΑΡΜΑΡΩΝ ΤΟΥ ΠΑΡΘΕΝΩΝΑ

- 4.1 *Η μοναδικότητα του Παρθενώνα*
Έργα τέχνης από όλες τις περιόδους του αρχαίου Ελληνικού πολιτισμού εκτίθενται σε μουσεία και αίθουσες τέχνης σε όλο τον κόσμο, έτσι ώστε να προσφέρουν σε εκατομμύρια ανθρώπους την ευκαιρία να τα απολαύσουν, να τα εκτιμήσουν και να τα μελετήσουν. Τα Μάρμαρα του Παρθενώνα, όμως, αποτελούν μια μοναδική περίπτωση. Ο γλυπτικός διάκοσμος και τα αρχιτεκτονικά στοιχεία του Παρθενώνα δεν δημιουργήθηκαν σαν αυτόνομα έργα τέχνης, εξ αρχής επινοήθηκαν και σχεδιάστηκαν σαν αναπόσπαστα μέρη του μνημείου. Το μνημείο αυτό, που κτίστηκε τον 5ο αιώνα π.Χ., στέκεται ακόμα στην Ακρόπολη των Αθηνών.
Ο Παρθενώνας, σύμβολο της Αθηναϊκής δημοκρατίας, αντιπροσωπεύει την τέχνη του Κλασικού Ελληνικού πολιτισμού στο αποκορύφωμά της. Η Ακρόπολη, την οποία κοσμεί ο Παρθενώνας, ήταν το ιερό κέντρο της αρχαίας Αθήνας που μάζεψε γύρω του όλες τις σημαντικές λειτουργίες της πόλης (την Αγορά, την Πνύκα, τα θέατρα κλπ.). Ο Παρθενώνας παραμένει το έμβλημα της πόλης των Αθηνών και το σύμβολο της Ελληνικής πολιτιστικής ταυτότητας. Αποτελεί επίσης, μέρος της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς, ένα από τα πρώτα μνημεία που η UNESCO συμπεριέλαβε στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Πράγματι, είναι το σήμα κατατεθέν της UNESCO. Ωστόσο, οι πολιτιστικές, ιστορικές και αισθητικές αξίες του Παρθενώνα είναι περισσότερο συνυφασμένες με την πόλη στην οποία αυτός δημιουργήθηκε, την Αθήνα.
- 4.2 *Η Ενοποίηση των Αρχαιολογικών Χώρων στο Ιστορικό Κέντρο της Αθήνας*
Η Ακρόπολη και ο περιβάλλοντάς σε αυτή χώρος είναι ο πρωταρχικός στόχος ενός εξελισσόμενου προγράμματος για την Ενοποίηση των Αρχαιολογικών Χώρων στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας. Το πρόγραμμα αυτό, υπό την αιγίδα του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και του Υπουργείου Πολιτισμού, περιλαμβάνει μια σειρά επεμβάσεων που στοχεύουν στην αποκατάσταση του ιστορικού, πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος γύρω από την Ακρόπολη. Ένα δίκτυο μονοπατιών, μερικά θα ακολουθούν αρχαία μονοπάτια, πρόκειται να ενώσει το

- Ολυμπείο (Ναός του Δία) με το αρχαίο νεκροταφείο του Κεραμεικού μέσω του νέου Μουσείου της Ακρόπολης, το Ιερό και το Θέατρο του Διονύσου, το Ωδείο του Ηράδη Αττικού, την Πνύκα, την Αρχαία Αγορά, και φυσικά, την Ακρόπολη, δημιουργώντας ένα μουσειακό πάρκο, προστιτό σε όλους. Όπως ο σύγχρονος Αθηναίος ή ο επισκέπτης στην Αθήνα, θα περπατάει κατά μήκος αυτής της διαδρομής, θα κατανοεί τις διαφορετικές φάσεις της ιστορίας της πόλης, με τον βράχο της Ακρόπολης και τον Παρθενώνα να κυριαρχεί σε συνεχή θέα.
- 4.3 *Το Πρόγραμμα Συντήρησης, Διατήρησης και Μελέτης των Μνημείων της Ακρόπολης και του Παρθενώνα*
Το μνημειώδες και καινοτόμο πρόγραμμα συντήρησης και αναστήλωσης που ξεκίνησε στην Ακρόπολη πριν 25 χρόνια, πραγματοποιείται με βάση των μελετών που είχαν αρχικά υποβληθεί για αξιολόγηση στην διεθνή επιστημονική κοινότητα, μέσω συνεδρίων και δημοσιεύσεων. Η σημερινή αποκατάσταση του Παρθενώνα αρχικά στοχεύει στην δομική του συντήρηση, στην συντήρηση των επιφανειών, την μέγιστη δυνατή προστασία των γλυπτών, την σωστή επανατοποθέτηση μερών ήδη αποκαταστημένων στο μνημείο και την αποκατάσταση μερών του μνημείου με τα θραύσματα, από αυτά που βρίσκονται στο έδαφος, που μπορούν να ενωθούν μεταξύ τους. Κάθε επέμβαση είναι αναστρέψιμη δίχως να προκαλεί φθορά στο μνημείο. Τα αρχιτεκτονικά στοιχεία του Παρθενώνα στο Βρετανικό Μουσείο (π.χ. το κιονόκρανο και ο σπόνδυλος κίονα) θα ενσωματωθούν στο μνημείο μετά την επιστροφή τους. Τα τελευταία χρόνια εντατική αρχαιολογική έρευνα στην Ακρόπολη και γενικότερα και στον Παρθενώνα ειδικότερα έχει αποδώσει νέα στοιχεία : έχουν βρεθεί πολυάριθμα γλυπτικά θραύσματα που ανήκουν στο Παρθενώνα, αρκετές μορφές έχουν αποκατασταθεί και θραύσματα που συγκολλώνται με τα Μάρμαρα του Παρθενώνα στο Βρετανικό Μουσείο έχουν αναγνωρισθεί. Τα αξιοσημείωτα αυτά αποτελέσματα δείχνουν ότι η Ακρόπολη είναι ακόμα μια αστείρευτη πηγή ερευνητικής γνώσης.
- 4.4 *Το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης*
Το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης είναι πρώτη προτεραιότητα για το Ελληνικό κράτος. Θα ολοκληρωθεί το 2004. Θα φιλοξενήσει τις συλλογές που βρίσκονται τώρα στο Μουσείο της Ακρόπολης, καθώς και τα Μάρμαρα του Παρθενώνα, αυτά που βρίσκονται στην Αθήνα και αυτά από το Βρετανικό Μουσείο, μετά την επιστροφή τους στην Αθήνα. Το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης θα βρίσκεται στους πρόποδες της Ακρόπολης, σε φυσική και οπτική επαφή με τον αρχαιολογικό χώρο.
Η συστηματική ανασκαφή του χώρου του μουσείου αποκάλυψε μεγάλα τμήματα της Ρωμαϊκής και της πρώιμης χριστιανικής πόλης των Αθηνών (1ος-7ος αιώνας μ.Χ.), σημαντικού αρχαιολογικού και ιστορικού ενδιαφέροντος. Αυτά θα διατηρηθούν *in situ*: στην πραγματικότητα θα συμπεριληφθούν στον σχεδιασμό του νέου κτιρίου. Απαραίτητη ήταν η τροποποίηση του αρχικού αρχιτεκτονικού σχεδίου ώστε να φιλοξενηθούν οι ανακαλύψεις αυτές. Για το σκοπό αυτό, το σχέδιο για το νέο Μουσείο της Ακρόπολης θα επιλεγεί μέσα από κλειστό διεθνή διαγωνισμό με διεθνή κριτική επιτροπή. Οι επισκέπτες στο νέο Μουσείο της Ακρόπολης θα έχουν μια μοναδική εμπειρία, όχι μόνο της Κλασικής αλλά και της Ρωμαϊκής, πρώιμης Χριστιανικής και σύγχρονης Αθήνας. Όλα τα Μάρμαρα του Παρθενώνα θα εκτεθούν σε μια ειδική αίθουσα. Για πρώτη φορά, μετά από την διάλυσή τους, θα παρουσιάζονται σαν ένα ενιαίο σύνολο, στην αρχική τους σειρά και στις σωστές σχέσεις και σε οπτική επαφή με το μοναδικό μνημείο που κάποτε διακοσμούσαν. Το ήδη υπάρχον Μουσείο στην κορυφή της Ακρόπολης και το Νέο Μουσείο Ακροπόλεως θα συμπληρώνουν το ένα το άλλο. Η θέα από την κορυφή της Ακρόπολης ή από το νέο Μουσείο της Ακρόπολης προς το βράχο της Ακρόπολης θα προσφέρει στους επισκέπτες μια μοναδική εμπειρία του χώρου.
- 4.5 *Νομικά ζητήματα*
Η νομιμότητα της κτήσης των Μαρμάρων του Παρθενώνα είναι ένα αμφιλεγόμενο ζήτημα, όχι μόνο εξαιτίας του αμφισβητούμενου εγγράφου. Το «φιρμάνι» του 1801, καθώς και τα έγγραφα του 1802 δεν υπάρχουν, τα οποία υποθετικώς επικυρώνουν τις προηγούμενες παρανομίες. Το μόνο υπάρχον κείμενο είναι μία ιταλική μετάφραση ενός Τουρκικού εγγράφου του 1801, η αξία του οποίου, ως «φιρμάνι» αμφισβητείται. Οι πράξεις του Έλγιν ξεπερνούν κατά πολύ την εξουσία που καθόριζε το «φιρμάνι», το οποίο απλώς εξουσιοδοτούσε τους καλλιτέχνες του να μπαίνουν στην Ακρόπολη, να σχεδιάζουν και να φτιάχνουν εκμαγεία. Επιπλέον, ο Έλγιν και οι πράκτορές του κατηγορούνται ότι απείλησαν και δωροδόκησαν Οθωμανούς αξιωματούχους προκειμένου να μην παρεμβαίνουν στις πράξεις τους. Μόνο και μόνο το γεγονός της αφαίρεσης των Μαρμάρων από την Ελλάδα, η οποία τον καιρό εκείνο βρισκόταν υπό την Οθωμανική κατοχή, χωρίς το παραμικρό εμπόδιο από τις Τουρκικές αρχές, δεν αποτελεί *ipso facto* απόδειξη νόμιμου τίτλου. Πράγματι, είναι αξιοσημείωτο ότι η Ειδική Επιτροπή του Κοινοβουλίου το 1816 δεν ασχολήθηκε ιδιαίτερα με το θέμα της παράνομης κτήσης των Μαρμάρων από τον Λόρδο Έλγιν *per se*.

5. Συμπεράσματα

Ο Παρθενώνας είναι γνωστός παγκοσμίως όχι μόνο ως ένα μοναδικό μνημείο στην ιστορία της αρχιτεκτονικής, αλλά και ως η επιτομή της συνεισφοράς του Ελληνικού πνεύματος στην πολιτιστική κληρονομιά της ανθρωπότητας. Η μοναδικότητα του μνημείου και η ανάγκη να αποκατασταθεί η ενότητα των γλυπτών του, κάνουν επιτακτική την ανάγκη να επιστραφούν τα Μάρμαρα του Παρθενώνα, τα οποία φιλοξενούνται στο Βρετανικό Μουσείο. Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα οι αντιλήψεις περί της ιστορικής συντήρησης, προστασίας και ερμηνείας της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς άλλαξαν δραστηρικά. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο Παρθενώνας, ένα μνημείο παγκόσμιας σημασίας, δεν είναι πλέον δυνατόν να παραμείνει ακρωτηριασμένο. Η επανένωση των Μαρμάρων του Παρθενώνα στην Αθήνα, στην πόλη όπου δημιουργήθηκαν, θα επιβεβαιώσει την επανένταξή τους στο ιστορικό, τοπογραφικό και πολιτιστικό τους πλαίσιο και θα συμβάλει στην πληρέστερη κατανόηση και ερμηνεία τους.

Τα Μάρμαρα του Παρθενώνα, όταν επιστραφούν στην Αθήνα, θα στεγαστούν στο Νέο Μουσείο Ακροπόλεως, στην ίδια την καρδιά της γέννησής τους, την Κλασική Αθήνα. Ένα μέρος αυτής της «καρδιάς» επιζεί άθικτο τόσο στο Βράχο της Ακρόπολης, όσο και στις γύρω περιοχές. Η περιοχή θα αποκτήσει πρόσβαση μόλις ολοκληρωθεί το έργο της Ενοποίησης των Αρχαιολογικών Χώρων της Αθήνας, το 2002. Η Πολιτιστική Ολυμπιάδα, όπως και οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Αθήνας, παρουσιάζουν τις δύο χώρες, την Ελλάδα και το Ενωμένο Βασίλειο, με ένα ευρύ πεδίο ευκαιριών για αποτελεσματικές συνεργασίες στον τομέα του πολιτισμού. Στο πλαίσιο αυτό, η επανένωση των Μαρμάρων του Παρθενώνα θα είναι μια μοναδική ευκαιρία για στενή συνεργασία.

Η Κυβέρνηση της Ελληνικής Δημοκρατίας είναι ευχαριστημένη καθώς μέσω της έρευνας της Ειδικής Επιτροπής μπορούν να ξεκινήσουν συζητήσεις μεταξύ των δύο ενδιαφερομένων πλευρών. Πιστεύουμε ότι με το φως που έριξαν τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στο Υπόμνημα, η Ειδική Επιτροπή θα συστήσει στο Κοινοβούλιο να ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα που θα διασφαλίσουν την επανένωση των Μαρμάρων του Παρθενώνα σε εύθετο χρονικό διάστημα. Οι συνθήκες πλέον έχουν ωριμάσει για την επανένωση των Μαρμάρων του Παρθενώνα στο γενέθλιο τόπο τους. Η επιστροφή τους θα αποκαταστήσει την πολιτιστική και ηθική αδικία που δημιούργησε η επιβεβλημένη εξορία τους. Αισιοδοξούμε ότι το Ενωμένο Βασίλειο θα επιδειξει προθυμία να ασχοληθεί με αυτό το σημαντικό ζήτημα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ξενόγλωσση

α. Βιβλία

- Brown P., *Global warning. The last chance for change*, The Guardian, London, 2006.
- Jones S., *Coral. A pessimist in paradise*, Little, Brown, London, 2007.
- Sands P., *Principles of International Environmental Law*, Cambridge University Press, 2003.
- Sampson G. P., Chambers W. B., *Trade, Environment and the Millennium*, United Nations University Press, 2002.
- Scott J., Scott A., *Antarctica. Exploring a Fragile Eden*, HarperCollins Publishers, 2007.

β. Άρθρα

- Kolbert E., «Ice Memory. Does a glacier hold the secret of how civilization began-and how it may end?» στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.newyorker.com>

B. Ελληνόγλωσση

α. Βιβλία

- Βενιζέλος Ε., *Διαχρονία και συνέργεια. Μια πολιτική πολιτισμού*, Δεύτερη έκδοση, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 1999.
- Βενιζέλος Ε., *Για έναν πολιτισμό των πολιτισμών. Ελληνικότητα και Οικουμενικότητα*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2001.
- Βουδούρη Δ., *Κράτος και Μουσεία. Το Θεσμικό Πλαίσιο των Αρχαιολογικών Μουσείων*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003.
- Βουδούρη Δ., Στρατή Α., (επιμ.), *Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο*, Ινστιτούτο Συνταγματικών Ερευνών, Κείμενα Δημοσίου Δικαίου, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1999.
- Βουλγαράκης Γ., *Πολιτισμού άποψη*, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2007.
- Γκορ Αλ, *Μια ενοχλητική αλήθεια*, Rodale, New York, 2006. Για την Ελληνική γλώσσα Η Καθημερινή, 2007.
- Γλύκατζη-Αρβελέρ Ελ., *Πολιτισμός και Ελληνισμός. Προσεγγίσεις*, Σειρά Σκέψη, Χρόνος και Δημιουργοί, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2007.
- Γραμματικάκη-Αλεξίου Α., *Διεθνής διακίνηση πολιτιστικών αγαθών και ιδιωτικό διεθνές δίκαιο*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002.
- Γρηγορίου Π., Σαμιώτης Γ., Τσάλτας Γρ. *Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1993.

- Δουκέλλης Π., (επιμ.), *Το Ελληνικό τοπίο. Μελέτες ιστορικής γεωγραφίας και πρόσληψης του τόπου*, εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Ι. Δ. Κολλάρου & Σίας Α.Ε., Αθήνα, 2005.
- Ευθυμίουπουλος Η., Μοδινός Μ., (επιμ.), *Παγκοσμιοποίηση και περιβάλλον*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών (ΔΙΠΕ), Αθήνα, 2002.
- Κακλαμάνης Ν., *Αθήνα αιώνια πολιτιστική πρωτεύουσα. Η στρατηγική για τον πολιτισμό*, εκδ. ΙΑΝΟΣ, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006.
- Καραλή Λ., *Λεξικό Αρχαιολογικών-Περιβαλλοντικών Όρων*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1998.
- Καραλή Λ., *Περιβαλλοντική Αρχαιολογία*, εκδ. Ινστιτούτο του Βιβλίου-Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα, 2005.
- Λάσκαρης Κ., (επιμ.), *Sustainable Development. Θεωρητικές προσεγγίσεις μιας κρίσιμης έννοιας*, εκδ. Α. Παπασωτηρίου & Σία Ο.Ε., Αθήνα.
- Κόνσολα Ντ., *Η διεθνής προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1995.
- Κορρές Μ., *Από την Πεντέλη στον Παρθενώνα*, εκδ. οίκος Μέλισσα, Αθήνα, 1993.
- Μπορνόβας Ι., *Τα φυσικά μνημεία της Ελλάδας*, εκδ. Κάκτος, Αθήνα, 1999.
- Νάσκου-Περράκη Π., *Δίκαιο των Διεθνών Οργανισμών*, Κείμενα Διεθνούς Πρακτικής, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2005.
- Παναγόπουλος Θ., *Δίκαιο Περιβάλλοντος*, Γ' έκδοση αναθεωρημένη-συμπληρωμένη, εκδ. Αθ. Σταμούλης, Αθήνα, 2001.
- Παπαετρόπουλος Α., *Οι μελέτες περιβαλλοντικών επιπτώσεων στην Ευρωπαϊκή & στην Ελληνική έννομη τάξη*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003.
- Παπαετρόπουλος Δ., *Νόμος 3028/2002 για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006.
- Πεντζίκης Γ.Ν., *Άγιον Όρος*, Τόμος 1, εκδ. Explorer, Αθήνα, 2003.
- Πεντζίκης Γ.Ν., *Άγιον Όρος*, Τόμος 2, εκδ. Explorer, Αθήνα, 2003.
- Περράκης Σ., Γρηγορίου Π., *Περιβάλλον και Διεθνές Συμβατικό Δίκαιο*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1997.
- Περράκης Σ., (επιμ.), *Η Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας. Εφαρμογές και εξελίξεις 20 χρόνια από την υπογραφή της*, Ελληνική Εταιρεία Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005.
- Πετράκος Β., *Τα 170 χρόνια της Αρχαιολογικής Εταιρείας 1837-2007*, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας, Αθήνα, 2007.
- Ρούκουνας Εμμ., *Διεθνές Δίκαιο*, Τεύχος πρώτο, Β' έκδοση, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997.
- Ρούκουνας Εμμ., *Διεθνές Δίκαιο II.*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1982.

- Ρουμελιώτης Π., *Παγκόσμια διακυβέρνηση ή ηγεμονική παγκοσμιοποίηση;*, εκδ. οίκος Α.Α.Λιβάνη, Αθήνα, 2002.
- Σακελλαράκης Ι., *Ανασκάπτοντας το παρελθόν*, εκδ. Άμμος, Αθήνα, 1995.
- Σαμιώτης Γ., Τσάλτας Γρ., *Διεθνής Προστασία του Περιβάλλοντος*, Τόμος Ι, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1990.
- Τροβά Ελ., (επιμ.), *Η πολιτιστική κληρονομιά και το Δίκαιο*, Ευρωπαϊκό Κέντρο Δημοσίου Δικαίου, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004.
- Τσακτσίρας Λ., Παπανθίμου Κ., Μάντζιος Γ., Καλογήρου Ν., *Θεσσαλονίκη. Η πόλη και τα μνημεία της*, εκδ. Μαλλιάρης Παιδεία, Θεσσαλονίκη, 2003.
- Τσάλτας Γρ., *Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας. Κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας*, Τόμος Β΄, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1984.
- Τσάλτας Γρ., *Αναπτυξιακό φαινόμενο και τρίτος κόσμος*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα, 1991.
- Τσάλτας Γρ., (επιμ.), *Γιοχάνεσμπουργκ. Το περιβάλλον μετά τη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για την Αειφόρο Ανάπτυξη*, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003.
- Τσάλτας Γρ., (επιμ.), *Περιβάλλον, Πολιτισμός και Ορθοδοξία. Η προστασία της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς ως ανθρώπινο δικαίωμα*, (Πρακτικά Συνεδρίου-Λευκωσία, Κύπρος, Ιανουάριος 2005), Ιερά Μονή Κύκκου, Πάντειον Πανεπιστήμιο, Ευρωπαϊκό Κέντρο Περιβαλλοντικής Έρευνας και Κατάρτισης, Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, Λευκωσία, 2006.
- Τσάλτας Γρ., Κλάδη-Ευσταθοπούλου Μ., *Το διεθνές καθεστώς των θαλασσών και των ωκεανών. Διεθνής Πολιτική, Διεθνές Δίκαιο, Διεθνής Οργάνωση*, Τόμος Πρώτος, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003.
- Τσάλτας Γρ., Κλάδη-Ευσταθοπούλου Μ., *Το διεθνές καθεστώς των θαλασσών και των ωκεανών. Διεθνής Πολιτική, Διεθνές Δίκαιο, Διεθνής Οργάνωση*, Τόμος Δεύτερος, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2003.
- Χριστογιάννης Γ., *Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία*, Βιβλιοθήκη Διεθνών και Ευρωπαϊκών Μελετών, εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2002.
- Χριστοδουλίδης Θ., *Εισαγωγή στη Διεθνή Οργάνωση*, εκδ. Σάκκουλας, Αθήνα, 1984.
- Χριστοφιλόπουλος Δ., *Προστασία πολιτιστικών αγαθών*, Πολιτιστικό Δίκαιο, εκδ. Δίκαιο & Οικονομία, Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2005.
- Eagleton T., *Η έννοια της κουλτούρας*, εκδ. Πόλις, Αθήνα, 2003.
- Eco U., *Πολιτιστικά κοιτάσματα*, εκδ. Παρατηρητής & Θόδωρος Ιωαννίδης, Αθήνα, 1992.
- Elias N., *Η εξέλιξη του πολιτισμού*, Τόμος Α΄, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα, 1997.
- Elias N., *Η εξέλιξη του πολιτισμού*, Τόμος Β΄, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα, 1997.
- Enzensberger H.M., *Πολιτική και πολιτισμός*, εκδ. Scripta, Αθήνα, 2000.
- Flannery T., *Οι μάγοι του καιρού. Αυτοί που "παίζουν" με τον κλίμα*, εκδ. Ισόρροπον, Αθήνα, 2006.

- Gore Al., *Μια ενοχλητική αλήθεια*, Rodale, 2006. Για την Ελληνική γλώσσα Η Καθημερινή, Αθήνα, 2007.
- Kennedy P., *Προετοιμασία για τον 21^ο αιώνα*, εκδ. Νέα Σύνορα-Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα, 1994.
- Kolbert E., *Ημερολόγιο μιας καταστροφής. Άνθρωπος, Φύση και Κλιματική Αλλαγή*, εκδόσεις Αβγό, Αθήνα, 2007.
- Lovelock J., *The Revenge of Gaia*, Penguin, 2007.
- Meskeel L., (επιμ.), *Η αρχαιολογία στο στόχαστρο*, εκδ. Κριτική, Αθήνα, 2006.
- Moretti J.-C., *Θέατρο και κοινωνία στην Αρχαία Ελλάδα*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2002.
- Pearce M.S., *Μουσεία, αντικείμενα & συλλογές*, εκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη, 2002.
- Said E.W., *Κουλτούρα και ιμπεριαλισμός*, εκδ. Νεφέλη, 1996.
- Stiglitz J.E., *Η Μεγάλη αυταπάτη*, εκδ. οίκος Α.Α.Λιβάνη, Αθήνα, 2003.

β. Άρθρα

- Δελλαπόρτα Α., «Υποβρύχια αρχαιολογική κληρονομιά στην Ελλάδα : Νομική προστασία και διαχείριση», στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.nomosphysis.org.gr>
- Κατσιμπάρδης Κ., «Θαλάσσιες μεταφορές και ατμοσφαιρική ρύπανση : Διεθνείς και Κοινοτικές Ρυθμιστικές Προσεγγίσεις», στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.newyorker.com>
- Μυλωνόπουλος Δ., «Η διεθνής προστασία της παγκόσμιας φυσικής κληρονομιάς σε περίοδο εχθροπραξιών», στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.nomosphysis.org.gr>
- Παπακωνσταντίνου Απ., «Νομολογία του Σ.τ.Ε. για το περιβάλλον, 2003/III», στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.nomosphysis.org.gr>
- Πλατιάς Χ., «Πρότυπα αειφόρου ανάπτυξης και περιβαλλοντική διπλωματία της Ευρωπαϊκής Ένωσης», στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.nomosphysis.org.gr>
- Σιούσιουρας Π., «Η προστασία της ενάλιας αρχαιολογικής κληρονομιάς : Η συμβολή της σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας», στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.nomosphysis.org.gr>
- «Η Σύμβαση της Γρανάδας για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και το Σύνταγμα», στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.nomosphysis.org.gr>

Γ. Πρωτογενείς πηγές και Συλλογές κειμένων

- Άθως, Η Καθημερινή Επτά Ημέρες, εκδ. Η Καθημερινή Α.Ε., Αθήνα, 2002.
- Αιγαιοπελαγίτικη Φύση, Η Καθημερινή Επτά Ημέρες, 04.06.2000.
- Αμβρακικός. Φύση και Πολιτισμός, Η Καθημερινή Επτά Ημέρες, 20.01.2002.
- Αναστηλώσεις μνημείων, Η Καθημερινή Επτά Ημέρες, 20.02.2000.
- Ανατολική Μεσόγειος 2.000 χρόνια π.Χ., Η Καθημερινή Επτά Ημέρες, 19.03.2000.
- Αρχαία Ναυάγια στη Μεσόγειο, Η Καθημερινή Επτά Ημέρες, 03.09.2000.

- Αρχιτεκτονική Εκκλησιαστική και Μοναστηριακή*, εκδ. Ιερά Μονή Μεγάλου Μετέωρου Μεταμορφώσεως του Σωτήρος-Άγια Μετέωρα, Καλαμπάκα, 2007.
- Άτλας της Παγκόσμιας Ιστορίας*, Harper Collins Publishers, London, 1999. Για την Ελληνική γλώσσα Καθημερινή Α.Ε.
- Γεωργουσόπουλος Κ., Σάββας Γ., Ομάδα Θεατρολόγων, *Επίδανρος. Το Αρχαίο Θέατρο, οι παραστάσεις*, εκδ. Μίλητος, Αθήνα.
- Δελφοί*, εκδ. Explorer, Αθήνα, 2004.
- Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, *Ελληνική Ιστορία*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1992.
- Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια *Θέατρο Κινηματογράφος Μουσική Χορός*, Τόμος 28, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1999.
- Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, *Παγκόσμια Γεωγραφία Α*, Τόμος 17, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1993.
- Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, *Παγκόσμια Γεωγραφία Β*, Τόμος 18^Α, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1993.
- Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, *Παγκόσμια Γεωγραφία Γ*, Τόμος 18Β, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1994.
- Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια, *Παγκόσμια Μυθολογία*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1989.
- Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, Η Καθημερινή Επτά Ημέρες, 29.09.2002.
- Ελληνική Μυθολογία*, Τόμος 1, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1986.
- Ελληνική Μυθολογία*, Τόμος 2, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1986.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμος Β, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα, 1971.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμος Γ1, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα, 1972.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμος Γ2, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα, 1972.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Τόμος Δ, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1973.
- Μεγάλα Ναύαγια*, Η Καθημερινή Επτά Ημέρες, 09.01.2000.
- Μετέωρα*, εκδ. Explorer, Αθήνα, 2007.
- Μνημεία της αρχαιότητας. Η ιστορία μας από ψηλά*, εκδ. Κασταλία, Αθήνα, 2007.
- Μουσεία*, Η Καθημερινή Επτά Ημέρες, εκδ. Η Καθημερινή Α.Ε., Αθήνα, 2003.
- Ναύαγια*, Η Καθημερινή Επτά Ημέρες, εκδ. Η Καθημερινή Α.Ε., Αθήνα, 2002.
- Ξένες Αρχαιολογικές Σχολές στην Ελλάδα*, Η Καθημερινή Επτά Ημέρες, 21.05.2000.
- Ολυμπία*, εκδ. Explorer, Αθήνα, 2004.
- Παγκόσμια Πολιτιστική Εγκυκλοπαίδεια, *Τα μνημεία της Unesco*, Εκδόσεις ΔΟΜΗ Α.Ε., Αθήνα, 2007.
- Παγκόσμιος Άτλας*, Dorling Kindersley Limited, London, 1997. Για την Ελληνική γλώσσα Βιβλιοσυνεργατική, Αθήνα, 1998.

Τα Αρχαία Ελληνικά Θέατρα, Η Καθημερινή Επτά Ημέρες, 25.07.1999.

Τα θαύματα του κόσμου, National Geographic Society, 1998, Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, Αθήνα.

Τα πλοία γράφουν ιστορία, Η Καθημερινή Επτά Ημέρες, 21.08.2005.

Φιλμογραφία

Άγια Μετέωρα. Οι κατακόμβες του ουρανού, Ι.Μ.Μεγάλου Μετεώρου, 600 χρόνια

Εμπόλεμη ζώνη (MEGA, 2007)

Ζωή στην κατάψυξη, BBC, 1993

Ο πλανήτης Γη σε κατάσταση κρίσης, BBC/Discovery Channel

Ο πλανήτης σε κίνδυνο, BBC (ΣΚΑΪ, 2007)

Οι νέοι φάκελλοι (ΣΚΑΪ, 2007)

Πλανήτη Θάλασσα, BBC/Discovery Channel

Το ταξίδι του αυτοκράτορα, ΔΙΚ ΖΑΚΕ

Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

<http://ares.math.utk.edu/marbles/>

<http://ares.math.utk.edu/marmara/>

<http://europa.eu/scadplus>

<http://oceans.greenpeace.org/gr>

<http://old.mfa.gr>

<http://portal.kathimerini.gr>

<http://www.archetai.gr>

<http://www.damon.gr/marbles>

<http://www.damon.gr/marmara/>

<http://www.ekby.gr>

<http://www.ellinikietairia.gr>

<http://www.ert.gr/nature>

<http://www.europarl.europa.eu>

<http://www.gnto.gr>

<http://www.greece.org/parthenon/marbles/>

<http://www.greece.org/parthenon/marmara/>

<http://www.greenpeace.gr>

<http://www.hcmr.gr>

<http://www.hellenicnavy.gr>

<http://www.icomos.org/studies>

<http://www.icomoshellenic.gr>

<http://www.ienae.gr>

<http://www.iuch.org>

<http://www.minenv.gr>

<http://www.newyorker.com>

<http://www.nomarhiapeiraia.gr>

<http://www.nomosphysis.org.gr>

<http://www.ovpm.org/index.php?module>

<http://www.tanea.gr>

<http://www.tap.gr>

<http://www.theabyss.gr/forum/viewtopic.php>

<http://www.uk.digiserve.com/mentor/marbles>

<http://www.uk.digiserve.com/mentor/marmara>

<http://www.underwaterarchaeology.gr>

<http://www.yppo.gr>
<http://ysma.culture.gr>

Πηγές για τις φωτογραφίες

<http://odysseus.culture.gr>
<http://unescohat.wordpress.com>
<http://www.culture.gr>
<http://www.explorers.gr>
<http://www.geocities.com>
http://www.smartvision.gr/unesco/greek_sites.htm
<http://www.travelpoint.gr>
<http://www.wcl.ee.upatras.gr>